

CASANOVA
MEMORII

MEMORII JURNALE CORESPONDENȚĂ

Coperta de Al. Sathmary

Casanova Giacomo MEMOIRES

© Librairie Gallimard,

tome I (1958),

tome II (1959),

tome III (1960)

complete <http://www.freeinfosociety.com/media/pdf/4363.pdf>

CASANOVA

MEMORII

(PAGINI ALESE)

Traducere și note de RADU ALBALA

Prefață de SILVIAN IOSIFESCU

1970

Cuprins

Introducere

Prefață

(Din volumul întâi)

Cap. I Note despre familia mea — Copilăria.

Cap. II Bunica vine să mă dea în gazdă la doctorul Gozzi — Prima mea iubire

Cap. III Betiina nebună ? Părintele Mancia — Vărsatul de vânt — Plec din Padova

Cap. IV Patriarhul Veneției îmi conferă primele patru trepte ale demnităților eclesiastice — Fac cunoștință cu senatorul Malipiero, cu Tereza Imer, cu nepoata preotului, cu doamna Orio, cu Nanette și Marton și cu Cavamachia — Ajung predicator — Aventură cu Lucia, la Paseano — Întâlnire la al treilea.

Cap. V Noapte neplăcută — Mă îndrăgostesc de cele două surori și o uit pe Angela — Bal la mine acasă ; Giulieta umilită — Mă întorc la Paseano — Lucia nefericită — Furtună cu noroc.

Cap. XXVIII Trec prin Ferrara unde am o pățania cu haz — Sosesc la Paris.

Cap. XXIX Ucenicie la Paris — Portrete dățenii — Fel de fel.

Cap. XXX Franțuzeasca mea îmi joacă renghiuri, am succese, leg numeroase cunoștințe — Ludovic al XV-lea — Frate-meu sosește la Paris.

Cap. XLVIII Întrevederea cu domnul de Bragadin — Sînt arestat din porunca inchizitorilor de stat.

Cap. XLIX La *Piombi* — Cutremur de pămînt.

Cap. L Întîmplări de tot felul — Tovarăși — Îmi pregătesc evadarea — Mi se schimbă temnița.

Cap. LI Temnițele subterane numite Puțuri — Răzbunarea lui Lorenzo — Intra în legătură cu alt arestat, părintele Balbi ; caracterul acestuia — Piă-nuim să fugim împreună, în ce fel — Stratagema pe care o folosesc ca să fac să ajungă la el esponfonul — Izbîndă — Îmi vine un ticălos de tovarăș — Portretul acestuia

Cap. LII Trădarea lui Soraclaci — Ce fac ca să-l smintesc — Părintele Balbi își sfîrșește cu bine lucrarea — Ies din celulă — Cugetări intempestive ale contelui Asquino — Clipa plecării.

Cap. LIII Ies din temniță — Mă aflu în primejdia de a-mi pierde viața pe acoperiș — Ies din palatul ducal, mă urc într-o barcă și ajung pe uscat — Primejdia în care mă pune părintele Balbi — Stratagema pe care sînt nevoit s-o folosesc spre a mă despărți deocamdată de el.

(Din volumul al doilea)

Cap. I Trag la căpetenia zbirilor, unde petrec o noapte îneîntătoare și-mi regăsesc pe deplin puterile și sănătatea — Merg la biserică : întîlnire stingheritoare — Mijlocul silnic pe care sînt nevoit să-l folosesc pentru a dobîndi șase țechini — Sînt în afară de primejdie — Sosesc la Munchen.

— Episod cu Balbi — Plec către Paris — Sosesc acolo — Asasinarea lui Ludovic al XV-lea

Cap. X Noi incidente — J.-J. Rousseau .

Cap. XI Sînt luat la interogatoriu — Li dau trei sule de ludovici grefierului — Moașa și Cast elba jac sînt arestați — Domnișoara naște un băiat și o silește pe maică-sa să-mi ceară scuze — Procesul meu e suspendat — Domnișoara pleacă la Bruxelles și merge cu maică-sa la Veneția unde ajungem doamnă din lumea mare — Lucrătoarele mele —

Doamna Baret — Sînt prădat, arestat și eliberat — Plec spre Olanda — „Spiritul” lui Helvetius.

Cap. XIV Anul 1700 — *Madame* Gardela — Portretul ducelui de Wiirtemberg — Prințesc la Gardela ; urmările acestui prinț — Întîlnirea nefericită — Pierd la joc patru mii de ludovici — Proces — Izbutesc să fug — Ajung la Zurich.

Cap. XX Tinăra teologă.

Cap. XXI Domnul de Voltaire : convorbirile melc cu eminentul bărbat — O scenă, la dînsul, în legătură cu Ariosto — Ducele de Viliars.

Cap. XXXVII Ce pățesc la Augsburg cu numele meu.

(Din volumul al treilea)

Cap. VII Sosesc la Londra — Lady Cornelis — Sînt prezentat la curte — Închiriez o locuință mobilată — Leg numeroase cunoștințe — Morala englezilor.

Cap. VIII Petrecerea de la doamna Cornelis— O aventură la Ranelagh-house — Curtezanele engleze nu-mi plac .

Cap. X Charpillon.

Cap. XI Charpillon și cumplitele urmări ale acestei cunoștințe.

Cap. XII Urmarea celui precedent, dar mult mai ciudat.

Cap. XIII Botarelli — Scrisoare de la Pauline prin domnul de Saa — Papagalul răzbunător — Pocchini — Guerra, venețianul — O regăsesc pe Sara ; plănuiesc s-o iau de nevastă și să plec cu ea în Elveția.

Cap. XV Contele de Saint-Germain — Wesel.

Cap. XVI Vindecarea — Daturi ciomăgit de soldați — Plec la Brunswick — Re-degonda — Brunswick — Principele moștenitor — Ovreiul — Stau cîteva zile la Wolfenbuttel — Biblioteca — Berlinul — Calzabigi și loteria de la Berlin — Domnișoara Belanger

Cap. XVII Lordul Keith — Întîlnire cu regele Prusiei în grădina de la Sans-Souci — Convorbirea mea cu monarhul — Doamna Denis — Cadeții pome ranieni — Albert — Plec la Mittau — Sînt minunat de bine întîmpinat la curte — Plimbare gospodărească

Cap. XXIV *O lettre de cachet* mă silește să plec în douăzeci și patru de ore din Paris.

Cap. XXV Plec din Paris — Călătoria la Madrid — Contele d'Aranda — Principele della Cattolica — Ducele de Lassada — Mcngs — Un bal — Pichona — Dona Ignazia.

Cap. XXVI Iubirea mea cu doafia Ignazia. fata cîrpaciului-gentilom — Sînt întemnițat la Buen-Retiro ; triumf — Un inchizitor de stat al republicii mă recomandă ambasadorului Veneției.

Cap. XLV Aventuri la Triest — Ii fac o bună slujbă tribunalului inchizitorilor de stat din Veneția — Călătoria mea la Gorice și întoarcerea la Triest — O regăsesc pe Irene ajunsă actrița și dibace la jocuri de noroc.

Apendicele lui Lajorgue la ediția princeps.

Tot mai frecvent se manifestă dorința firească a criticii de a stabili noi puncte de vedere cu privire la cărți și la figuri mult discutate. Se percepe în aceste eforturi de a redescoperi un obiect în aparență cunoscut un răspuns la exclamația lui La Bruyere 3 „Totul a fost spus”. De aici și paradoxul cam facil de a căuta neînțeleși printre cei mai populari autori. E mai ușor să califici decât să stabilești efectiv relații inedite într-o operă asupra căreia s-au oprit atâtea comentarii anterioare.

Să afirmi că Giacomo Casanova scriitorul este puțin cunoscut și puțin apreciat riscă să treacă drept o asemenea vînătoare de neînțeleși. Totuși, popularitatea largă a Memoriilor are surse adesea inavuabile. Opinia curentă e ispitită să-l treacă pe aventurierul venețian printre pornografii căutați pe ascuns de frămîn-tările erotice ale adolescenței și de nostalgiile bătrîneții. Acum o sută patruzeci de ani, cînd Memoriile au apărut în Franța, au căpătat girul critic al lui Sainte-Beuve — pe atunci debutant. N-au lipsit nici - ulterior aprecieri elogioase despre valoarea lor literară. Dar asemenea aprecieri au rămas sporadice în comparație cu altele consacrate unor contemporani ai lui Casanova. A fost astfel valorificat pe lîngă Sade — spirit mai complex și artist într-adevăr mai rafinat — un poligraf ca Restif de la Bretonne, întru nimic mai cast decât aventurierul venețian, narator prolix și haotic. Opinia comună a continuat să identifice amintirile ca-sanoviene cu cîteva aventuri erotice narate amănunțit. I s-au consacrat multe ediții prescurtate care au reținut exclusiv latura picantă și au omis sistematic tabloul policrom.

Un Casanova sterilizat de reminiscențe erotice e de neconceput. Dar bizareria situațiilor reale sau născocite nu ferește acest aspect al memoriilor de monotonie. În alte condiții, se pot aplica paginilor de amintiri erotice cîteva aprecieri făcute despre un memorialist al secolului nostru care a stîrnit și el vîlvă și scandal, despre Frank Harris. „Femeile lui Harris sînt toate U fel; vorbesc toate același jargon îngrozitor; toate îl adoră pe Frank. Creează o țpspăimîntătoare monotonie”, a scris un critic englez contemporan. Asemănători printr-un grăunte de mitomanie, aventurierul venețian din secolul al XVIII-lea și gazetarul irlandez de la sfîrșitul secolului trecut diferă pe toate planurile, îndrăznelile erotice ale scrisului lui Harris au alură programatică, luptă — precedîndu-l pe D. II. Lawrence — cu un puritanism pe care Giacomo Casanova nu l-ar fi putut nici măcar imagina. La Casanova educația clasică și uzul procedeelelor retorice fac monotone descrierile erotice. Comentatorii casanovieni s-au arătat iritați mai demult de comparațiile nobile, de coloanele, fron-toanele și frizele care invadează scrisul lui în cele mai nepotrivite momente, în contrast cu firescul cu care progesează obișnuit narațiunea. S-ar spune că septuagenarul nu vrea să pșră doar un bătrîn libidinos și caută să dea distincție evocărilor, înflorindu-le stilistic. De aici impresia justificată de descoperire pentru cel care ia contact prima oară cu textul integral al memoriilor. Autorul de faimoase texte „picante” face loc evocatorului. Casanova nu are dimensiunea abisală a lui Saint-Simon. De altfel, comparația justificată doar de relativa lor apropiere în timp ar fi zadarnică, zonele în care se mișcă cei doi autori sînt fără contact. Dar dacă îi lipsește a treia dimensiune, lumea evocată de Casanova are o prezență multicoloră și plină de contraste.

Mai trebuie pomenite alte fapte care creează acestei scrieri o situație specială. Amestecul de adevăr și de invenție e frecvent în memorialistică. La Casanova apare însă în proporție surprinzătoare, pe fondul secolului în care Rousseau a practicat denudarea morală a „confesiunilor”, iar Saint-Simon a scris pătimăș, dar cu totală sinceritate. Exegezele casanoviene, care au sporit într-un ritm surprinzător în secolul nostru, au putut constata invențiile și omisiunile sistematice. Se pune la îndoială autenticitatea cîte unui întreg capitol din memorii, cum este călătoria la Constantinopol sau existența vreunui personaj ca Enrichetta. În aceeași măsură s-au constatat omisiuni voite, fapte ascunse sau modificate. Trebuie spus că verificările minuțioase ale comentatorilor nu umbresc veracitatea de ansamblu a textului, confirmă cele mai multe fapte, detalii și nume. Dar raportul între exactitatea, uneori surprinzătoare, a rememorării și deformarea conștientă ascunde mecanisme interesante, creează zone obscure în povestirea aceasta în aparență luminată egal și liniștit.

O altă serie de fapte constituie încă o bizazerie în istoria acestei cărți. Manuscrisul original a fost păstrat sub cheie vreme de peste un secol de către un editor german — Brockhaus. Ceea ce s-a editat a fost produsul intervențiilor foarte active ale primului îngrijitor de ediție, francezul Laforgue. Textul original a apărut recent. Opiniile sînt împărțite. Există chiar comentatori care preferă literar ediția lui Laforgue. În orice caz, popularitatea pe care au cunoscut-o pînă astăzi Memoriile se adresează rodului unei colaborări postume. E ultima și cea mai curioasă aventuri a lui Casanova.

Gu omisiunile și adăugirile amintite, Memoriile narează existența lui Giacomo Casanova pînă aproape de cincizeci de ani. Despre ultimii treisprezece ani ne vorbesc alte documente, în special paginile altui foarte spiritual memorialist al veacului, Prințul de Ligne. Grija cercetătorilor a reconstituit și deceniul intermediar (1775—1787), culorile lui mai întunecate, cu începutul bătrîneții și cu cîteva avataruri întristătoare.

Giacomo Casanova s-a născut la Veneția, în 1725. Om al secolului său, el avea să-și proclame originea umilă, deși a socotit o vreme cu cale să-și atribuie un nume și un titlu, să devină cavalier de Seingalt. Argumentul cu care și-a justificat acest drept e însă caracteristic : alfabetul aparține tuturor și oricine e liber să-l combine pentru a-și alege numele. I s-a întîmplat lui Casanova să cocheteze și cu genealogiile. A fost însă descendentul unui menaj de actori și, în peregrinările lui prin orașele europene, avea să-și reîntîlnească mama care juca într-o trupă italiană stabilită în Germania.

Ca alți mulți aventurieri ai secolului în care Anatole France l-a plasat pe neuitatul abate Jerome Goignard, a fost menit în copilărie carierei eclesiastice. A studiat la Padova teologia și dreptul. A pus atunci temelii unei solide culturi umaniste la care paginile autobiografiei sale se referă frecvent. Între o aventură erotică și o partidă de cărți în care înfrunța cu dexteritate trișori de profesie, Casanova se întorcea frecvent spre preocupările erudite — scrierile filologice și istorice, traducerile din greacă și latină.

Vocația eclesiastică s-a risipit din adolescență, fiind mascată de aceea mai reală pentru aventurile de orice ieș. Una dintre primele lui aventuri se soldează chiar cu închiderea într-un fort din care a evadat. Au început

atunci peregrinările — pentru moment în orașele italiene. A fost o vreme secretarul unui cardinal din Roma. Reîntors la Veneția, se angajează în armată, e trimis la Constantinopol. Dar se* pare că nu a ajuns mai departe de Corfu, deși memoriile vorbesc îndelung de aventurile lui orientale. A urmat o perioadă de care aceleași memorii pomenesc cu regret, ca despre o decădere. Violonist — după cum ne spune — cu totul neînțezat în orchestra unui teatru, Casanova ia parte la orgiile unei bande de tineri deșuchești. Comparate cu ceea ce aveau să fie mai târziu activitățile jucătorului de profesie și ale simulatorului de practici magice, episoadele acestea nu par mai grave și tonul cu care vorbește despre ele memorialistul surprinde. Se simte că sînt socotite degradante fiind prea meschine. Adesea cinic, Casanova a avut orgoliul aventurierului de anvergură.

Hazardul l-a ajutat. L-a făcut să înlînească, să ciștige afecțiunea și protecția unui patrician, senatorul Bragadino. Această protecție, devenită aproape grijă paternă, l-a sprijinit timp de cîteva decenii.

Începe acum șirul călătoriilor și aventurilor prin mai toate principalele orașe europene. A încerca, să le urmărim ar fi să rezumăm palid paginile Istoriei vieții mele. Pînă la epoca gravă a arestării de către Inchiziție, principalele evenimente din această perioadă se petrec în cei cinci ani de peregrinări, între, 1750 și 1755, dintre care? doi ani de călătorie în Franța care avea să devină a doua lui patrie. (Memoriile au fost scrise în limba franceză.) La Lyon a fost, se pare, primit în francmasonerie, ceea ce se acordă cu libertatea de gîndire a multor pasaje. În acești ani, Casanova duce o existență caracteristică și pentru el și pentru secol. Pe lîngă vagabondările care l-au făcut să cunoască principalele țări europene (pînă la întoarcerea la Veneția în 1755 a ajuns la Dresda, la Praga, la Viena), Casanova străbate peste tot mediile cele mai diverse, ajunge la curtea franceză și în cele mai deocheate taverne.

Cînd s-a reîntors la Veneția, reputația lui de libertin era bine stabilită. Exercițiile șarlatano-magice care îl cuceriseră pe Bragadino îl făceau și mai suspect în ochii inchiziției venețiene. E arestat și condamnat la cinci ani de închisoare în faimoasa „Piombi”. Evadează în anul următor. Istoria acestei evadări a povestit-o apoi de nenumărate ori și a scris-o în 1788 (Istoria fugii mele din închisoarea „Piombi din Veneția” — narațiune reluată în Memorii). Acest cabotinaj — Casanova pretindea cîteva ore pentru a nu lăsa la o parte amănunțele și pentru a mima povestirea cum se cuvenea — a accentuat neîncrederea cîtorva cercetători care au negat realitatea evadării și au vorbit de o eliberare aranjată de către Bragadino. Se pare, totuși, că verificările de arhivă, făcute cu obișnuita minuțiozitate a studiilor casa-noviene, a confirmat veracitatea generală a povestirii. Chiar dacă unele detalii sînt produsul imaginației fertile a aventurierului, evadarea din „Piombi” face onoare energiei, curajului și ingeniozității lui. Literar, această parte a memoriilor a influențat în mai multe rînduri scrieri notabile. Stendhal care admira Memoriile s-a inspirat din aceste pagini imaginînd fuga lui Fabrice del Dongo.

Evadarea s-a soldat pentru Casanova cu aproape douăzeci de ani de exil, Cînd îl înlîneau prin orașele Europei, diplomații venețieni îl tratau adesea cu bunăvoință, dar dreptul de a se reîntoarce în patrie i-a fost acordat cu greutate și — se pare — cu prețul unor servicii degradante.

Cei douăzeci de ani alimentează cea mai mare parte din peripețiile Memoriilor, deși destule aventuri inavuabile au fost lăsate la o parte. Giacomo continuă peregrinările orizontale și verticale, punctate de expulzări, de săptămîni petrecute în închisoare, de noi evadări. O datorie contractată la joc îl reține prizonier într-un orașel german. Evadarea e organizată cu șiretenie și quiproquouri de comedie italiană. În Spania e amestecat într-o afacere bizară în care pretinde a fi avut un rol cavaleresc și inocent. La Viena e implicat într-o poveste mai puțin strălucitoare, închis iar, eliberat prin intervenții făcute la ministrul Kaunitz.

Jocul, aventurile amoroase alternează cu misiuni semi-diplo-matice și cu încercări comerciale. La Paris, unde a petrecut și în această perioadă mulți ani, comanditează un negoț de stofe, capătă concesiunea unei loterii, e însărcinat cu o misiune secretă în Olanda. Trăiește o vreme la Londra, încearcă să se stabilească la curtea lui Frederic cel Mare, care i-ar fi propus să devină profesor într-un colegiu de tineri nobili. Propunerea i s-a părut prea puțin atrăgătoare după ce a avut ocazia să constate că monarhul îi muștruluia cu bastonul pe profesori. În Polonia e primit la curte, dar rănește grav într-un duel pe un favorit al regelui. În Rusia, de asemenea, e primit de Caterina a II-a.

Se apropie de cincizeci de ani, a început să obosească. Este perioada în care se întrerup memoriile. Obține în 1774 dreptul de a se reîntoarce la Veneția. Consacră în acești ani mai multă vreme scrisului : lucrări istorice (Istoria tulburărilor din Polonia) și narațiuni cu pretext istoric (Anecdote venețiene de dragoste și război din veacul al XIV-lea). Scrie și libretul unei cantate, conduce o trupa de teatru, scoate o revistă teatrală : Mesagerul Thaliei. Evadatul de la Piombi, spiritul liber se pune o vreme în serviciul Inchiziției denunțînd pe librarii care răspîndeau scrieri antireligioase. Nu se va putea bucura multă vreme de sprijinul oficial pe care-l obținuse prin această înjosoare activitate. Iri-tația stîrnită de un pamflet violent, îndreptat împotriva unui patrician, îl izgonește iar din Veneția.

În 1785 aventurierul sexagenar e încolțit de lipsuri la Paris. Acceptă atunci propunerea contelui de Walstein-Wartenberg de a deveni bibliotecar la castelul din Dux (Boemia). Acolo avea să-și petreacă ultimii treisprezece ani de viață, necruțat de umilințe. Slujba lui nu-l deosebea prea mult de slugile din castel, alături de care fostul oaspete al monarhilor trebuia să ia uneori masa. Dovedind o vivacitate nepotolită de vîrstlîh se războiește cu obraznicia intendenților și a bucătarilor, își afirmă demnitatea. Scrie inamicului său, intendentul contelui Waldstein, unsprezece scrisori ale căror copii au fost găsite la Dux și care sînt alcătuite ca niște pamflete trufașe. ..După ordinea firească a lucrurilor, îți dai seama, scumpe domnule Faulkinher, că n-ar fi trebuit să existe niciodată raporturi între noi, în timpul șederii noastre a amîndurora la castelul contelui Waldstein unde eu am funcția de bibliotecar, iar dumneata pe cea de intendent al băieților de la bucătărie..."

*

Prințul de Ligne, unchiul lui Waldstein, ne-a lăsat un portret al lui Casanova septuagenar, sub numele semnificativ de Aventuros. Alcătuit din poante paradoxale, după moda secolului, portretul acesta poate fi confruntat cu cel pe care — implicit — îl trasează memoriile casanoviene : „Ar fi un bărbat foarte frumos dacă n-ar fi urît. E înalt, clădit ca un Hercule,

dar un ten de african, niște ochi vioi, cu adevărat plini de spirit, dar exprimind mereu susceptibilitate, neliniște, ranchiună, îi dau o înfățișare feroce... Doar lucrurile pe care pretinde că le știe nu le știe și regulile dansului, ale limbii franceze, ale bunului-gust,

> Lettres à M. Faulkinher, In Memoires de Jacques Casanova, Flam-marion, voi. VI, f.a., p. 449.

9

bunele maniere. Doar comediile lui nu sînt comice ; doar lucrările lui filozofice n-au filozofie, toate celelalte scrieri ale sale sînt pline de idei filozofice..."1. Portretul alcătuit din lumini și umbre și urmărind evidente simetrii, se încheie elogios, mai în acord cu alte pagini în care prințul de Ligne și-a arătat simpatia pentru Casanova : „Imaginația lui prodigioasă, vioiciunea națiunii lui, călătoriile, toate profesiile pe care le-a practicat, fermitatea cu care întîmpină lipsa bunurilor morale și materiale fac din al un om rar, pe care e prețios să-l întîlnești, demn chiar de considerație și de multă prietenie din partea puținelor persoane pe care le privește cu indulgență..." 2.

Memoriile au fost scrise la Dux. Aici s-a stins Casanova în 1798. ..Pofta de mîncare îi scădea în fiecare zi, așa că a regretat prea, puțin viața — serie De Ligne în alte pagini de amintiri. Dar a încheiat-o în chip nobil în fața lui Dumnezeu și a oamenilor, a primit împărtășania cu gesturi largi și a rostit cîteva sentințe spunînd : «Doamne ! și voi martori ai morții mele. Am trăit ca un filozof și mor ca un creștin»".3

Autobiografia unui astfel de personaj nu se poate reduce la descrierea erotică și nici la peripeția pitorească, cît de mare le-ar fi locul.

Punți de trecere între document și literatura plăsmuită uneori intenționat, altele fără voie, scrierile autobiografice oscilează între polul obiectiv și cel subiectiv. Devin la un capăt relatare istoriografică, în care figura naratorului tinde să se estompeze, la celălalt reflecție și auto-analiză. Nuanțele, formele de trecere sînt nenumărate. În afară de puține exemple, eul și lumea sînt amîndouă prezente. Dar cele două atitudini — relatarea de fapte și autocăutarea — se diferențiază încă din Renaștere, epoca în care s-a ivit accepția modernă a memorialisticii, producînd două opere atît de deosebite ca Eseurile lui Montaigne și Viața lui Cellim.

Casanova nu se vrea și nu se pretinde un istoric care să relateze cu obiectivitate fapte neutre, uitîndu-se pe sine. Generată de nostalgiile bătrîneții care își retrăiește trecutul narîndu-1, auto-

» Ibidem. p. 473.

* Ibidem, p. 471.

• Ibidem, p. 471

9

biografia lui este destinată să-1 avantajeze pe narator, eu toate pasajele ei cinice. De aici și întîmplările fardate, omise sau inventate. Dar, temperament prin excelență extravertit, Casanova nu are nici preocuparea nici răgazul de a se autoanaliza. Obişnuința de a trăi clipa s-a păstrat și la bătrînețe. Ne-o arată portretul desenat de Prințul de Ligne. La el, rememorate, întîmplările se îmbulzesc, devin o călătorie într-un secol al XVIII-lea puțin cunoscut.

Cîteva pagini din Craii de Curtea-Veche evocă din gesturi, și denumiri, cu arta de a lăsa faptele să se piardă în penumbră, un secol al XVIII-lea al eleganței și al vjeții aventuroase trăite eu stil. Se percep în aceste fraze și cîteva rezonanțe casanoviene sau din alți memorialiști ai aventurii. „In sărbătoare neîntreruptă de zi și noapte, am petrecut, cum nu se mai petrecuse și nu se va mai petrece, ne-am înfruptat cu nesaț din toate desfătările simțurilor și ale minții. îndeplineam însărcinări de tot soiul: întovărășeam pe Belle-Ile la Frankfurt pentru alegerea împăratului, plecam cu Riehelieu în petit la Dresda, tocmeam la Paris ^aînze do Watteau pentru marele Frederic, duceam diamantielele Eli-savetei Petrovna să le șlefuiască la Amsterdam, porunceam la Ma-iines horbote pentru Bruni și acestea toate nu pentru vînarea de avuție sau de măririi, ci numai din nevoia de a fi pururi în neastâmpăr, în mișcare.”¹

Evocare de fapte trăite, memoriile lui Casanova nu au parfumul ușor artificial al unei reconstituiri literare a trecutului, dar se desfășoară sub semnul aceluiași neastâmpăr, aceleiași mișcări neîntrerupte. Această autobiografie de aventurier are o arie socială surprinzătoare. În raport cu Saint-Simon, Casanova pretinde alte scări de valori. N-ar avea rost să căutăm la Casanova viziunea inovatoare asupra omului pe care o întîlnim la aristocratul francez, uimitor scriitor fără voie. Dintr-un punct de vedere comparația e însă licită pentru a reliefa un contrast. Ducele de Saint-Simon se ocupă de o lume precis îngrădită social. E micul univers al curții lui Ludovic al XIV-lea și a Regentului. Iese rar și aluziv din această lume. Iluzia optică creată de artistul Saint-Simon transformă profunzimea în perspectivă largă. Se creează impresia unei întregi societăți, deși rămînem mai tot timpul lîngă

» Matelu I. Caragiale, opere, Fundația pentru literatură și artă, 1938, p. 101—102.

10

Versailles și Marly. La Casanova, povestitorul urcă și coboară scările saloanelor și ale tavernelor, trece de la curte la tripou. B la fel de sigur de sine pretutindeni. Nu există alte pagini memorialistice în care secolul al XVIII-lea să retrăiască din unghiuri atît de felurite și cu atîta diversitate de culori. Memoriile lui Goldoni, caracter integru și spirit așezat, cele ale altor aventurieri, cum a fost Lorenzo da Ponte, libretistul lui Mozart, par palide în comparație.

Aria e vastă nu numai pentru că ea cuprinde cea mai mare parte a Europei străbătute la toate nivelurile. E vastă și prin preocupările lui Casanova care rămîne în cele mai nepotrivite împrejurări omul de cultură umanistă, dornic de glorie literară, cu ambiții de filolog și de filozof. De altfel, amestecul de preocupări are efecte comice pe care memorialistul le strecoară uneori intenționat sau le creează cîteodată involuntar, prin simple alăturări baroce. La Geneva, Casanova o întîlnește pe teologa Hedwiga care-i stîrnește admirația, și prin cunoștințele solide de teologie și prin iscusința cazuistică. Reușește să o seducă și pe Hedwiga și pe verișoara mai tînără a acesteia, Helene. (Cu mai multe prilejuri, adoptînd pentru circumstanță un ton moralizator, Casanova a remarcat că seducția a două prietene e mai ușoară decît a fiecăreia luată izolat, pentru că ingenule se încurajează una pe alta.) Cu un zîmbet ușor, Casanova ne povestește că teologa s-a dezbrăcat cu un

citat pios ce arăta că virtutea nu sălășluiește în haine. Admirația lui pentru agilitatea intelectuală și cunoștințele sacre ale teologei e genuină, rostită pe același ton ca și admirația pentru atributele ei trupești.

Dincolo de asemenea interferențe omul de cultură e prezent, alături de trișor și de desfrînat. Relatarea întâlnirii cu Voltaire e de incontestabil interes, deși nu lipsesc intenții răuvoitoare, căci Casanova l-a detestat și a polemizat postum cu Voltaire. Documentul cultural și literar nu constituie latura principală a memoriilor, există însă și le sporește interesul.

După cum descrie lumea pestriță a secolului în care între aventurier, cavaler de industrie și șarlatan nu există diferențe prea nete, tot astfel Casanova pătrunde în încăperile mai ascunse ale spiritului și întregește fizionomia convențională a secolului. O face fără preocupări speciale de observator, cu a'Jt mai puțin de analist, numai prin relatare agilă.

Secolul conversațiilor, al raționalismului elegant, al zîmbetului sceptic care pune -în discuție toate e prezent în fiecare frază a

19

acestui umanist eu ambiții filozofice. Gasanova nu s-a vrut ateu. A avut chiar — ce-i drept, foarte rar — perioade de criză mistică. O astfel de criză a întrerupt chiar, în tinerețe, seducerea unei foarte naive țărănci. (Există însă dubii justificate asupra veracității respectivelor pagini din Memorii care seamănă cu Decameronul). În afara celor câteva momente mistice, aventurierul destinat în adolescență să fie preot, fostul secretar de cardinal, a rămas la un teism elegant. Cunoștea prea bine moravurile fețelor bisericești din Italia sau Franța pentru a păstra venerație religioasă. Dar libertatea lui de gândire nu l-a dus la consecințe extreme. S-a socotit chiar — orgolios — în stare să polemizeze cu Voltaire. A făcut-o probabil și pentru a cuceri bunăvoința Inchiziției.

Chiar cu inconsecvențe, gândirea lui Casanova aparține secolului al XVIII-lea. Lumea Memoriilor e cea a inteligenței critice. Casanova trăiește cu intensitate prezentul și inteligența lui nu se aplică la problemele mai grave ale existenței, nu are zbateri și neliniști metafizice, nu are nici profunzime. Dar e mereu trează. Rezistența la prejudecăți, analiza critică, agilitatea intelectuală sînt valori prețuite îndeosebi. L-am văzut pe Giacomo elogiind la fel de îneîntat formele — minuțios detaliate — ale teologei Hedwiga și subtilitatea raționamentelor ei.

Oricît ar fi de impregnate de acest scepticism elegant al secolului, Memoriile nu îngăduie- iluzoria reducere a unei perioade la un singur mod de a gândi și la un singur tip uman. Din această cronică a cîtorva decenii de peregrinări nu lipsesc fapte aflate la antipodul atitudinii lucide. Secolul filozofilor este și acela, al apariției unor grupări de inițiați, al recrudescențelor magice. Pe această credulitate care alternează, uneori coexistă cu paradoxul zîmbitor, se bazează succesul șarlatanilor cu alură de magicieni. Astfel a fost Gagliostro, popularizat de Alexandre Dumas, care afirma că a trăit milenii și povestea cu degajare în saloane amintirile lui din antichitate. Astfel a fost contele de Saint-Germain pe care Gasanova l-a întîlnit în mai multe rînduri și l-a judecat cu severitate de confrate.

Reînvierea sectelor esoterice și a practicilor magice a fost exploatată și de Gasanova. Primul și cel mai important succes al său în acest sens l-a obținut în tinerețe, cînd l-a întîlnit pe Bragadino. Mai tîrziu, în Franța și în

Olanda, a practicat șarlatania profetică ori medicală pentru a capta câte o bunăvoință, pentru a-și înlesni câte o cucerire sau chiar cu mobile ce s-ar înscrie astăzi în cadrul simplei escrocherii. Relațiile iui cu doamna

12

D'Urffi, aristocrată foarte bogată și cam nebună, au fost de fapt exploatarea bănoasă a convingerii acesteia în posibilitatea reîntineririi și a prelungirii vieții. Casanova a amestecat reminiscentele unor lecturi din cărți de magie cu produsele inventivității sale pentru a juca în fața prea credulei doamne D'Urfe diferite mascarade, unele surprinzător de grosolane, dar care se soldau cu bani și cu bijuterii. Ni le povestește în multe pagini amuzante și cinice. Colțurile mai tenebroase din secolul luminilor sînt pentru el mai ales un teren de vînătoare.

Narațiunea lui Casanova o îndreptată spre lume. Dintre diferitele atitudini care pot orienta pe rînd sau amestecîndu-se activitatea memorialistică — hotărîrea trufașă de a spune, ca Rousseau, adevărul despre sine, de a dezvălui un om în unicitatea lui, căutarea goetheană a factorilor de formație, autoanalize — la Casanova e atotslăpîitoare voluptatea rememorării. Dar evocînd în-tîmplările, orice memorialist, ori cît de puțin ar fi înclinat spre autosondare, se portretizează. Portretul involuntar coincide pe alocuri, de cele mai multe ori diferă savuros, de cel desenat cu grijă. Pe lîngă imaginea caleidoscopică a secolului, pe fondul acestui secol, cele cîteva mii de pagini ale memoriilor ne familiarizează cu Giacomo însuși. E cealaltă sursă de captație a scrierii.

Portretul rămîne la suprafață fără a răzui să surprindă mișcarea unduioasă și diversă ori dimensiunea tragică dezvăluite de capodoperele genului. Înfăptuit din ceea ce spune și din ceea ce caută să disimuleze naratorul, închegîndu-se treptat de-a lungul paginilor și anilor, portretul acesta are o remarcabilă putere de viață și frăgezime de culori.

Casanova cîștigă simpatia durabilă a cititorului. Nu o izbutește neapărat orice om care spune eu și pledează direct sau indirect pentru rolul pe care l-a jucat în viață. Citind Memoriile de dincolo de mormînt ale lui Chateaubriand, îl admirăm pe artistul inovator, chiar cînd avem rezerve față de rafinata lui retorică romantică. Chateaubriand, omul, ne irită prin teribilul lui orgoliu, prin gesturile lui studiate și prin atitudinile drapate. Orgoliul naiv al lui Casanova e mai puțin supărător. Vitalitatea lui — păstrată intactă și mișcînd povestirea fără oboseli și fără popasuri — e cuceritoare.

12

Libertin și trișor, Casanova posedă cîteva solide însușiri morale. Generos, uman, e în stare de multe potlogării mici și mari pe care i le cer împrejurările, dar nu de meschinării și de josnicii. Impulsiv și neînstare să calculeze consecințele unui gest, își apără demnitatea cu mijloace de duelist încercat. Detaliile duelului cu Branicki — confirmate de documente — arată curajul cu care Giacomo știa să spele o jignire. E demnitatea fiului de actriță inspirat de egalitarismul secolului. La bătrînețe, la castelul lui Waldstein, a vorbit cu ostilitate de ideile Revoluției franceze și de oamenii ei. În peregrinările lui și-a inventat o identitate nobiliară. Numele, titlul, făceau parte, din recuzita lui profesională, ca și suspecta decorație — „pintenul de aur” — pe care o arbora, ca și bijuteriile purtate cu ostentație și frecvent

amanetate. Cavalerul de Seingalt e convins însă de artistocrația meritului, de dreptul lui de a frecventa pe picior de egalitate salonul ducal sau curtea. A secolului — deși coborâtă la nivelul unui hedonism minor — este și ecuația pe care o stabilește între fericire și plăcere. Fire puțin problematică, el nu are alte melancolii decât acelea trezite de inevitabila decădere a bătrîneții. Singurul motiv cu virtuți oarecum poetice ale acestei viguroase și prea puțin poetice naturi este cel horatian al scurgerii vremii, al oboselii și împuținării. E redus însă — de câte ori apare — la regretul pentru pierdutele bucurii trupeișii.

Cît de circumscris i-ar fi orizontul — un erou memorialistic a cărui povestire are o cuprindere mai largă nu poate fi epuizat din cîteva linii, așa cum secolul în care a trăit nu încapă într-o formulă. Există în povestirea lui Casanova cîteva inconsecvențe amuzante și cel puțin un episod cu semnificație -tragică.

Amuzantă e ținuta morală pe care jucătorul de profesie și amantul bătrînei doamne D'Urfe, căreia îi făgăduia reîncarnări magice, o arborează în mai multe rînduri cu ingenuitate. Un mic șarlatan întîlnit din întîmplare și cere cu un aer complice să garanteze pentru el. Casanova refuză sec și ne împărtășește indignarea față de cutezanța cu care asemenea ticăloși se adresează oamenilor cinstiți. Mai comică încă — pentru că e evident sincera — este revolta lui Casanova cînd valetul lui fuge cu o mare parte din bijuteriile obținute de la doamna D'Urfe, deși bijuteriile erau fructul unei șarlatanii complicat regizate, iar indignatul narator nu făcuse altceva decât să joace străvechiul rol al păcălitorului păcălit;

13

Cu aJt prilej, tonurile cele mai opuse alternează cu aceeași ingenuitate. După descrierea amănunțit obscenă a unui început de seducere pe care l-a practicat în vorbitorul unei mănăstiri — par-Uenera fiind o fetiță — Casanova trece fără sentimentul vreunei incongruențe la considerații morale și pedagogice. Vorbește de primejdiile pe care le implică viața la mănăstire pentru educația fetelor, deplînge iluziile părinților.

Episodul cu Charpillon are o altă tonalitate. Lăudăroșia seducătorului obișnuit să învingă obstacolele prin prestigiu, printr-o tehnică verificată și — foarte des — prin bani, lasă loc unui sentiment de deznădejde. În pragul bătrîneții, Casanova întîlnește la Londra o mică curtezană franceză pe care o cunoscuse mai înainte la Paris. Din capriciu, Charpillon, care avea să devină mai tîrziu amanta unui important om politic englez, îl provoacă mereu și i se refuză. Toată experiența lui Casanova nu-l împiedică să cedeze jocului rafinat al micii curtezane, să sperie, să se umilească, să o părăsească furios în mai multe rînduri și să revină. Jocul e împins pînă la marginea sinuciderii.

Sînt pagini care, fără a transforma tonul general al Memoriilor, le dau o altă deschidere.

x„Venețianul acesta de sînge spaniol... a cărui viață seamănă cu o comedie pe jumătate burlesc*, pe jumătate de dragoste, cu un carnaval din țara lui. Întrerupt de o captivitate atroce... ne povestește totul și chiar mai mult decât a fost: ni se dezvăluie nud, fără mofturi- și *u destulă voieșie pentru un bătrîn ; epicurian ca Horațiu, sensualist pe față, fără prea mult cinism, în oarecare măsură creștin după cum ne spune, n-aș încerca să explic cum..."

1 Portretul lui Sainte-Beuve e confirmat în liniile lui mari de textul Memoriilor. Capitolele din închisoare și cele despre Charpillon, alte câteva detalii nu schimbă esențial, dar îmbogățesc figura omului și intensifică farmecul cărții.

SILVIAN IOSIFESCU

* Sainte-Beuve, *Premiers Lunds*, II, Calmann-Levy, 1894, p. 212—213.

PREFAȚĂ

Încep prin a-i declara celui ce mă citește că, în tot ce am făcut bun sau rău cită vreme am trăit, sînt încredințat că am greșit ori nu și că urmează așadar să mă socot liber.

Învățătura stoicilor și a oricărei alte secte cu privire la puterea destinului e o nălucă a închipuirii, vecină cu ateismul. Iar eu nu sînt doar monoteist, ci creștin întărit de filozofie, care n-a stricat niciodată nimănui.

Cred în existența unui Dumnezeu riematerial, autor și stăpîn al tuturor fermelor; și ceea ce-mi dovedește că niciodată nu m-am îndoit de el e că întotdeauna m-am bizuit pe pronia lui, îndreptîndu-mi spre el rugăciunile în clipele de restriște și aflîndu-mi întotdeauna izbăvirea. Deznădejdea ucide ; rugăciunea o stârpește, iar omul, cînd s-a rugat, dobîndește încredere și acționează. Cî-fc despre mijloacele pe care le folosește stăpînul ființelor pentru a înlătura nenorocirile ce-i pîndesc pe cei care-i imploră ajutorul, e o cunoștință mai presus de ceea ce e în stare să priceapă omul care, în clipa cînd contemplă neputința de a înțelege pronia cerească, se" vede mărginit să o adore. Ignoranța devine singurul nostru expedient și adevărații fericiți sînt cei cărora le e scumpă. Trebuie așadar să ne rugăm Domnului și să fim încredințați că am dobîrtdit harul pe care i l-am cerut, chiar cînd împrejurările par să ne arate contrariul. Iar starea trupească în care trebuie să se afle cel ce cată la Ziditor, ne-o indică un vers din Petrarca :

*Con le ginocchie della mente inchine**

Omul e liber, dar încetează de a fi, dacă nu erele in libertatea lui și cu cit îi atribuim mai multă putere destinului, cu atît se lipsește de aceea pe care Dumnezeu i-a dăruit-o înzestrîndu-J cu judecată. Judecata e o fărîmă de dumnezeire. Dacă o folosim pentru a fi smeriți#și drepi, nu putem să nu-i plăcem celui oe ne-a dăruit-o. Dumnezeu nu încetează de a exista decît pentru cei care concep că neexistența lui e posibilă ; această concepție va fi pentru dînșii cea mai grea osîndă.

Deși e liber, omul nu trebuie să creadă că e slobod să facă tot ce vrea, căci devine rob cînd, prins de vîlmășagul unei patimi, se lasă atras de acțiune. Cu adevărat înțelept e acela ce are putere să adaste cu fapta pînă după ce trece furtuna ; asemenea ființe sînt însă rare.

Cititorul va vedea în aceste Memorii că, deoarece n-am avut niciodată o țintă anume, singurul sistem pe care l-am folosit, dacă sistem se poate numi, a fost să mă las în voia vîntului. Cîte amărăciuni în această independență față de metodă ! Izbînzile și înfrîngerile, bunele și relele cîte le-am trăit mi-au arătat, toate, că, pe lumea asta, atît trupește cit și sufletește, binele purcede

întotdeauna' din rău și răul din bine. Rătăcirile mele vor arăta cugetătorilor căile contrarii sau îi vor învăța arta de a juca la două nunți. Totul e să cutezi, căci puterea fără încredere nu folosește la nimic. Mi s-a întâmplat adesea să-mi cășuneze o bucurie dintr-o faptă nesăbuită care ar fi trebuit să mă ducă în prăpastie ; și tot dojenindu-mă, ziceam bogdaproste. Mi s-a întâmplat de asemenea ca, dimpotrivă, să mă copleșească o nenorocire în urma unei purtări cumpătate și înțelepte. Mă simțeam atunci umilit; sigur însă pe dreptatea mea, îmi aflam lesne mîngîierea.

în ciuda fondului de excelentă moralitate, rod firesc al principiilor divine sădite în inima mea, am fost toată

* îngenucheat sufletește (it.). Petrarca, In morte ai Madonna Laura, Canz. VIII, 63.

15

viata victima, simțurilor; mi-au plăcut raznele, am trăit neconținut în greșeli, fără altă mîngîiere decît aceea de a cunoaște că mă aflu în greșeală. Astfel încît trag nădejde, scumpe cititorule, că, departe de a găsi în istorisirea mea trăsăturile unei trufașe sfruntări, nu vei găsi decît pe acelea care se potrivesc unei destăinuirii depline, iar, în stilul povestirilor mele, nu vei găsi nici aerid unui penitent, nici constrîngerea unuia care roșește mărturisindu-și poznele. Sînt nebunii de-ale tinereții ; vei vedea că rîd de ele și, dacă ești bun, vei rîde însuși cu mine împreună.

Vei rîde cînd vei vedea că adesea n-am șovăit să înșel pe cîte un năuc, pe cîte o lichea sau pe cîte un prost, cînd am fost nevoit s-o fac. în ce privește femeile, sînt înșelări reciproce care nu intră la socoteală, căci cînd e vorba de dragoste, fiecare în parte e și înșelător și înșelat. Cu proștii însă e cu totul altceva. Mă socotesc întotdeauna fericit cînd îmi amintesc de cîte unul pe care l-am făcut să-mi cadă în plasă, căci sînt obraznici și fuduli de înfruntă însăși deșteptăciunea. Pe ea o răzbuni cînd înșeli pe un prost, iar biruința merită osteneala, căci prostul poartă zale și adesea nici nu știi pe unde să-l iei. Socotesc, într-un cuvînt că a înșela pe un prost e o faptă vrednică de un om de duh. Ceea ce mi-a strecurat în sînge, de cînd sînt, o nestinsă ură împotriva neamului proștilor e faptul că mă simt eu însumi prost de cîte ori mă aflu în mijlocul lor. Sînt departe de a-i asemui eu cei numiți nerozi; căci aceștia din urmă, nefiind cum sînt decît pentru că au rămas neciopliți, îmi sînt destul de dragi. Am găsit printre ei oameni cît se poate de cumsecade și care, în nerozia lor, au un fel de isteție, un bun-simț și o judecată dreaptă care-i îndepărtează mult de felul proștilor. Sînt niște ochi atinși de cataractă și care altminteri ar fi foarte frumoși.

Cercetînd, scumpe cititorule, spiritul acestei prefete îmi vei ghici lesne ținta. Am scris-o fiindcă doresc să mă cunoști înainte de a mă citi. Numai la cafea și la circiumă stai de vorbă cu necunoscuți.

Am scris viața mea și nimeni nu poate să zică nimic : fac însă bine oare că o dau publicului, pe care nu-l cunosc decît în părțile lui cele mai rele ? Nu, știu bine că făptuiesc

15

o nebunit-, dar de vreme ee simt nevoia să na îndeletnicesc cu ceva și să rîd, de ce m-aș opri s-o fac ?

Expulit cllobero morbum bilemquc meraco l

Un om din vechime ne spune cu un ton profesoral : „Dacă n-ai făptuit lucruri vrednice de scris, măcar scrie lucruri vrednice de citit”. Iată un principiu frumos ca On diamant cu cea mai curată sclipire, șlefuit în Anglia, numai că mie nu mi se potrivește de loc, căci nu scriu nici roman, nici viața unui om ilustru. Vrednică sau nu, viața mea mi-e subiectul și subiectul mi-e viața. Am trăit fără să-mi dea în gând vreodată că are să-mi vină pofta cândva s-o povestesc, așa că va avea, poate, un aspect interesant, pe care sigur nu l-ar fi avut dacă aș fi trăit cu scopul ca la bătrînețe s-o scriu, ba mai mult încă, s-o tipăresc.

La vîrsta de șaptezeci și doi de ani, în 1797, cînd pot zice vixi, deși trăiesc încă, anevoie mi-aș făuri o mai plăcută petrecere decît să stau la taifas despre mine însumi și să dau astfel un bun prilej de rîs alesei societăți care mă ascultă, care mi-a arătat întotdeauna dovezi de prietenie și în mijlocul căreia întotdeauna m-am aflat. Pentru a scrie bine, n-am de cît să-mi închipui că mă vor citi ei :

Quaecurnque dixi, si placuerint, dictării auditor -

Cît despre profanii pe care, firește, n-am să-i pet împiedica să mă citească, mi-ajunge să știu că nu pentru din-șii scriu.

Amintindu-mi de plăcerile de edinioară, le trăiesc încă o dată, mă bucur a doua cară de ele și rid de suferințele prin care am trecut și care acum nu mă mai dor. Membru al universului, îi vorbesc văzduhului și îmi închipui că îmi dau descărcarea de gestiune, precum un maitre d'hotet 6tăpînului său, înainte de a dispărea. Cît despre ceea ce mă așteaptă în viitor, n-am vrut niciodată să mă frămînt ca filozof, căci nu pot ști nimic ; iar ca un creștin ce mă

' Boala din trup alungînd-o și fierea cu spînz curățindu-și Borațiu, Epistole, II, 2, 137.

1 Toate pe" care le-am spus, dacă v-au plăcut, ascultătorul ml le-a dictat, Marțial, XIII.

16

aflu, cată să cred fără a judeca, și credința coa mai curată rămîne mută pe deplin. Știu că am existat, fiindcă am simțit-o ; și de vreme ce cunoștința aceasta mi-o dă sentimentul, știu tot astfel că nu voi mai exista cînd voi înceta să simt.

Dacă mi s-o întîmpla să mai simt ceva după moarte, nu mă voi mai îndoii de nimic ; voi zice, însă, nu, tuturor celor care vor veni să-mi spună că am murit.

Trebuind să începă prin întîmplarea cea mai îndepărtată pe care o țin minte, povestirea mea va începe de la vîrsta de opt ani și patru luni. Pînă la vremea aceea, dacă e adevărat că vivcre cogitare estn-am trăit, am vegetat. Nealcătuindu-se decît din comparațiile ce le face pentru examinarea raporturilor, gîndirea omenească nu poate precede existența memoriei. In capul meu, organul ei specific nu s-a dezvoltat decît opt ani după ce m-am născut; atunci a început sufletul meu să fie susceptibil de impresiuni. Cum poate o substanță nematerială, care nu poate nec tan-gere, nec tangi 2, primi impresiuni, e un lucru ce nu-i e dat omului să-1 explice. O filozofie consolatoare de acord cu religia pretinde că dependența sufletului față de simțuri și organe nu-i decît întîmplătoare și trecătoare și că acesta va fi slobod și fericit după ce moartea trupului îl va fi eliberat de tiranica

dependență. Foarte frumos ; dar fără religie cine ne-ar garanta-o ? Neputîndu-mă, deci, prin propriile mele lumini, afla în siguranța deplină că sînt nemuritor decît după ce voi fi încetat să trăiesc, mi se va ierta că nu mă grăbesc să ajung la cunoașterea acestui adevăr ; căci o cunoștință pe care trebuie s-o plătești cu viața costă, pare-mi-se, preș scump. Pînă atunci îl ador pe Dumnezeu, interzicîndu-mi orice faptă rea și-i urăsc pe cei strîmbi, fără totuși să le fac vreun rău.- Mi-ajunge să mă împiedic de a le face bine, încredințat că nu trebuie să hrănim șerpi.

Dator fiind să spun cîte ceva și despre temperamentul și caracterul meu, cel mai blînd cititor al meu nu va fi nici cel mai puțin cîstit, nici cel mai lipsit de minte.

* 'A trăi înseamnă a gfruii. (cic. Tuse.)

* Nici atinge, nici fi atinsă (lat.).

C3

Am avut rînd pe rînd toate temperamentele : flegmatic în copilărie, sangvin în tinerețe, coleric mai tîrziu, sînt în sfîrșit acum melancolic și cred că nu mă voi mai schimba. Fiîndcă mi-am potrivit hrana cu constituția, m-am bucurat întotdeauna de o sănătate deplină și fiîndcă am învățat de timpuriu că ceea ce te strică e întotdeauna excesul, fie de hrană, fie de abstenență, n-am avut niciodată alt medic decît pe mine însumi. Trebuie să spun aici că am găsit excesul în minus mult mai primejdios decît cel în plus, căci, dacă al doilea dă indigestie, primul ucide.

Astăzi, la bătrînețe, trebuie, deși stomacul mi-e zdravăn, să iau o singură masă pe zi ; ceea ce mă despăgubește înșă de această privațiune e dulcele somn și ușurința cu care-mi aștern pe hîrtie judecățile, fără a avea nevoie de paradoxuri și sofisme, făcute mai curînd ca să mă amăgească pe mine decît pe cititorii mei, căci nu m-aș putea niciodată hotărî să le dau bani calpi, dacă i-aș recunoaște ca atare.

Temperamentul sangvin m-a făcut foarte simțitor la farmecele voluptății; eram mereu vioi și gata oricînd să trec de la o plăcere la altă plăcere ; totodată mă pricepeam de minune să le și născocesc. De aci mi-a venit fără îndoială înclinarea de a lega cunoștințe noi și marea înlesnire de a le rupe, deși,întotdeauna cu temei și niciodată doar din ușurință. Cusururile temperamentale nu se pot îndrepta, deoarece temperamentul nu e dependent de puterile noastre ; cu caracterul e altfel. Caracterul se alcătuiește din minte și suflet; așa se face că el depinde de educație și poate fi, deci, îndreptat și îmbunătățit.

Îi las pe alții să hotărască dacă e bun sau rău ; așa cum e, mi-e înșă zugrăvit pe chip și oricine cunoaște îl poate lesne dibui. Numai acolo e caracterul un lucru ce se poate vedea cu ochii : acolo e sediul lui. Să băgăm de seamă că oamenii cu chip oarecare — și numărul lor e foarte mare —■ n-au nici ceea ce se numește caracter, și să scoatem de aici regula că diversitatea chipurilor e egală cu aceea a caracterelor.

Cînd am mărturisit că toată viața am lucrat mai mult din îndemnul sentimentelor decît în urma unei judecăți, mi s-a părut a mărturisi că purtarea mea a fost determinată mai mult de caracter decît de minte, de obicei în

-război unul cu cealaltă, iar eu, în neconținutele lor ciocniri, nu mi-am găsit niciodată destulă minte pentru caracter sau destulă minte pentru caracter. Dar ajunge atât, căci dacă e adevărat că *Si brevis esse volo, obscurus fio*, socot că pot, fără a primejdui modestia, să pomenesc cu privire la mine frumoasele stihuri ale dragului meu Virgiliu :

Nec sum adeo injormis : nuper me in littore vidi Cum placidum ventis stareț mare 2

Cultivarea plăcerilor simțurilor a fost întotdeauna cea mai de seamă îndeletnicire a mea : alta mai însemnată n-am avut niciodată. Simțind că sînt născut pentru sexul frumos, l-am îndrăgit mereu și l-am făcut, pe cît mi-a stat în puteri, să mă îndrăgească. Am îndrăgit de asemenea cu patimă mîncarea aleasă și m-am înflăcărat pentru tot ce mi-a stîrnit curiozitatea.

Am avut prieteni care mi-au făcut bine, și fericirea de a fi în stare cu orice prilej să le arăt dovezi de recunoștință. Am avut de asemenea dușmani crînceni care m-au prigonit și pe care nu i-am nimicit fiindcă nu mi-a stat în putere s-o fac. Nu i-aș fi iertat niciodată, dacă n-aș fi uitat răul pe care mi l-au făcut. Cel care uită o jignire n-o iartă, el uită ; căci iertarea purcede dintr-un sentiment eroic, dintr-un suflet nobil, dintr-un cuget generos, în vreme ce uitarea purcede din slăbiciunea memoriei sau dintr-o nepăsare prietenă cu o inimă pașnică, și adesea dintr-o nevoie de tihnă și liniște ; căci ura ucide pînă la urmă pe nefericitul care o hrănește.

Cine mă va numi rob al simțurilor va greși, căci puterea acestora nu m-a făcut niciodată să-mi nesocotesc datoriile, cînd le-am avut. Din aceeași pricină, Homer n-ar fi putut fi niciodată categorisit bețiv :

*Laudibus arguitur vini vinosus Homerus**

1 Dacă vreau să fiu scurt, devin obscur (după Horațiu), ■ Nu-s chiar așa de urît: în golf ra-oglinđli adineauri, Mării cînd vîntul odihnă îi da.

. . . Virg. Egh II.

• SUS de vin nu-i era, după cît îl tot lauda Homer.

Hor. Ep. I.

Mi-au plăcut bucatele cu savoare violentă : macaroanele în foaie făcute de un bucătar bun, napolitan, Olla podrida spanioiească, codul de Terra-Nova vîscos așa cum trebuie, vînatul cu iz care gonește și brînzeturile care ajung la desăvîrșire atunci cînd micile ființe care iau naștere în ele încep a se vedea. Cît despre femei, am găsit întotdeauna suav mirosul celor pe care le iubeam.

„Ce gusturi destrăbălate ! va zice cineva i ce rușine să recunoști că le ai și să nu roșești!" Asemenea critică mă face să rid ; căci, mulțumită gusturilor mele grosolane, mă socot mai fericit ca alții, de vreme ce ele mă ajută să mă bucur de un spor de plăcere. Fericiți aceia care, fără a păgubi pe nimeni, știu să și-o dobîndească și smintiți aceia care-și închipuie că Atotputernicului îi pot fi pe plac durerile, chinurile și abstenențele pe care li le duc ei drept jertfă și că nu-i sînt dragi decît ciudatele făpturi care și le impun. Dumnezeu nu poate cere de la cei pe care i-a zidit decît exercitarea virtuților a căror sămânță a pus-o în sufletul lor, și tot ce ne-a dat, ne-a dat cu scopul de a ne face fericiți : amorul propriu, dorința de a fi lăudați, sentimentub emulației, puterea, curajul și un drept de care nimeni nu ne poate lipsi: acela de a ne curma zilele dacă, după o judecată dreaptă ori strîmbă, avem nenorocul să tragem încheierea că așa ne va fi mai bine. E cea mai pu-

ternică dovadă a libertății noastre morale pe care atâta au combătut-o sofistii. Facultatea cu pricina e însă cumplit de împotriva firii ; și pe drept cuvînt trebuie s-o proscie orice religie.

Un așa-zis liber-cugetător îmi spunea deunăzi că nu mă pot numi filozof și să admit revelația. Dar dacă rv-o punem la îndoială în fizică, de ce n-am admite-o în religie ? E vorba numai de formă. Minte grăiește minții și nu urechilor. Principiile a tot ce cunoaștem n-au putut fi decît revelate celor ce ni le-au comunicat de către mmele și supremul principiu întru care toate se cuprind.

Rîndunica și albina care-și fac cuibul și stupul, furnica și păianjenul care își clădește mușuroiul și își urzește pînza

1 Mîncare specific spaniolă, făcută cu diferite feluri de legume și carne.

2'i

n-ar fi făcut niciodată nimic fără o revelație prealabilă și eternă. Trebuie să credem sau că astfel stau lucrurile, sau că materia gîndește. Și, cum nu cutezăm a da atîta cinste materiei, e bine să ne mărginim la revelație.

Marele acela filozof care, după ce a studiat natura, a crezut că poate suna din trîmbița biruinței identifici"nd-o cu Dumnezeu, a murit prea devreme. Dacă ar mai fi trăit încă puțin, ar fi mers mult prea departe și călătoria nu i-ar fi fost lungă ; găsindu-se în autorul lui, nu l-ar mai fi putut tăgădui : in eo movemur et sumus '. L-ar fi găsit de neconceput și nu l-ar mai fi preocupat.

Dumnezeu, marele principiu al tuturor principiilor, lipsit el însuși de orice principiu, ar putea să se conceapă el însuși dacă i-ar fi necesar să cunoască, în acest scop, propriul său principiu ?

, O, fericită ignoranță! Spincza, virtuosul Spinoza, a murit înainte de a ajunge s-o stăpânească. Ar fi murit știind și îndreptățit să-și ceară răsplata virtuților, dacă și-ar fi presupus sufletul nemuritor.

E greșit că pretenția de a fi răsplătit nu se potrivește cu adevărata virtute și că o prihănește ; căci, dimpotrivă, o slujește și o sprijină, omul fiind prea slab pentru a dori Virtutea doar ca să-și placă sieși. 11 socotesc o făptură de basm pe acel Amfiaraus care vir bonus esse quam vicieri malebat Socotesc, în sfîrșit, că nu există om cinstit pe lumea asta care să nu aibă nici o pretenție ; și vreau să vorbesc despre a mea.

Pretind prietenia, stima și recunoștința cititorului: recunoștința, dacă lectura acestor memorii îl învață cîte ceva și îi place ; stima, dacă, judeeîndu-mă pe dreptate, îmi găsește mai multe însușiri decît cusururi și prietenia de îndată ce mă va afla vrednic de dînsa pentru felul deschis și pentru buna-credință cu care mă las judecat fără nici o mască și așa cum sînt.

Cititorul va afla că am iubit întotdeauna adevărul cu atîta patimă, încît adesea am început prin a minți cu scopul de a ajunge să-l fac să-i intre în cap cîte unuia care nu-i cunoștea farmecul. El nu va trebui să se supere

1 Intru el ne mișcăm și existăm (lat.).

* !! plăcea mal mult să fie decît să pară bun (lat.)

19

pe mine cînd mu va vedea golind punga prietenilor pentru a avea cu ce-mi sătura o poftă, căci prietenii aceștia umblau după năluci și amăgindu-i că vor izbîndi, nădăjduiam la rîndu-mi să-i tămăduiesc dezamăgindu-i. Li

înşelam ca să-i înţeleg şi nu mă socoteam vinovat, căci nu lucram din dragoste de arginţi. Foloseam pentru plăcerile mele nişte bani meniţi să dobîndească bunuri de nedobindit prin însăşi firea lor. M-aş socoti vinovat dacă aş fi azi bogat ; n-am însă nici o avere, am risipit totul, ceea ce mă mîngîie şi mă justifică. Erau bani meniţi unor nebunii : nu le-am schimbat de loc menirea punîndu-i să le slujească pe ale mele.

Dacă nu mi-aş vedea împlinită nădejdea de a plăcea, mărturisesc că m-aş necăji, nu destul însă spre a mă cai < ă am scris, căci oricum ar fi, tot mă voi fi distrat. Gruntă plictiseală ! Numai o omisiune poate fi pricina că acei ce te-au alcătuit nu te-au cuprins între chinurile iadului !

Trebuie totuşi să mărturisesc că nu-mi pot birui frica do fluierături : o prea în firea omului ca să cutez eu a mă lăuda că mă lasă rece ; şi gîndul că, atunci cînd aceste Memorii vor apărea, eu voi fi mort, e departe de a mă mîngîia. Nu mă pot gîndi decît cu groază să contractez vreo obligaţie cu moartea, pe care o urăsc ; fericită-ne-fericită, viaţa e singurul bun al omului şi cei ce n-o iubesc nu sînt vrednici de ea. Dacă punem mai presus onoarea, e fiindcă mişelia o pîngăreşte, iar dacă, avînd de ales, se mîmplă citeodată să ne rîpunem zilele, filozofia trebuie să tacă.

O moarte ! Crîncenă moarte ! Lege fatală pe care natura trebuie s-o blesteme, de vreme ce nu năzuieşti decît <-o nimiceşti. Spune Cicero că moartea ne liberează de chinuri, marele acesta filozof înregistrează însă cheltuiala fără să ţină seama de cîştig. Nu-mi amintesc dacă, în viimea cînd îşi scria Tusculanele, draga-i Tullia murise. Moartea e un monstru care goneşte din marele teatru un, spectator atent înainte ca piesa care-l interesează peste măsură să se fi sfîrşit. De n-ar fi decît atît şi tot ar ajung;- să ne facă s-o urîm.

Nu veţi găsi în aceste Memorii toate aventurile mele ; am lăsat deoparte pe cele care, punîndu-i într-o lumină

20

•urită, poate nu le-ar fi fost pe plac unora care au luat parte la ele. În ciuda acestei discreţii, mă veţi găsi câteodată prea vorbăreţ, ceea ce mă necăjeşte. Dacă înainte de a muri voi fi mai înţelept decît sînt azi şi voi găsi vreme, . voi pune totul pe foc ; acuma n-am curaj s-o fac. Dacă pe alocuri veţi găsi că zugrăvesc anume scene de dragoste cu prea multe amănunte, nu mă ocăriţi, decît dacă mă socotiţi un zugrav prost, căci nu puteţi dojeni un biet bătrîn că nu mai poate gusta o plăcere decît amintindu-şi. Virtutea, de altminteri^ poate să sară toate tablourile care o rănesc ; e un sfat care socotesc că sînt dator să-l dau aici. Cu atît mai rău pentru cei care nu-mi vor citi prefaţa ! Nu va fi vina mea, căci trebuie să ştie oricine că o prefaţa e. pentru o carte ceea ce e afişul pentru o piesă de teatru : \ amîndouă trebuie citite.

Aceste Memorii nu le-am scris pentru vârsta tinereţii; oare, spre a se feri de prăbuşiri, trebuie să şi-o petreacă: în ignoranţă, ci, dimpotrivă, pentru cei care, de mult ce au trăit, au ajuns imuni la seducţie şi care, de atîta stat în foc, au ajuns salamandre. Adevăratele virtuţi nu sînt decît obişnuinţă, astfel încît îndrăznesc a spune că adevăraţii virtuoşi sînt acei care le practică fără cea mai mică sfortare. Aceştia nici nu ştiu ce e intoleranţa : pentru ei am scris.

Am scris în franceză, şi nu în italiană, pentru că limba franceză e mai răspîndită decît a mea, iar puriştii care mă vor dojeni că au găsit în stilul

meu întorsături din țara mea vor avea dreptate, dacă acestea îi împiedică să citească limpede. Grecii l-au gustat pe Teofrast în ciuda frazelor lui din Eres, iar romanii pe Tit Liviu în ciuda graiului său patavin. Dacă ce am scris e interesant, am dreptul, cred, la aceeași indulgență. De altfel, toată Italia îl gustă pe Algarotti, deși stilul lui e plin de galicisme.

Un lucru vrednic de luat în seamă e acela că, din toate limbile vii cîte se află în republica literelor, limba franceză e singura ai cărei fruntași au osîndit-o să nu se îmbogățească pe socoteala altora, în vreme ce acelea, toate mai bogate în cuvinte ca dînsa, o pradă, atît de cuvinte,, cît și de întorsături, ori de cîte ori înțeleg că prin aceste împrumuturi își pot spori frumusețea. Mai trebuie spus.

2?

că acei care o solicită cel mai mult sînt și cei dintîi care-i trîmbițează sărăcia, ca și cum astfel și-ar putea justifica furtișagurile. Se spune că orice expresie străină ar sluți această limbă, care a ajuns să stăpânească toate bogățiile cu puțină — și sîntem siliți să recunoaștem că sînt numeroase ; îndrăznesc însă a spune că judecata cu pricina e pîrtinitoare, căci, deși franceza e cea mai limpede și cea mai logică din toate limbile, ar fi o cutezanță să afirmi că nu poate ajunge și mai departe decît a ajuns. Vă mai amintiți că pe vremea lui Lulli toată lumea credea același lucru despre muzica lui : a venit Rameau și toiu l s-a schimbat. Noul avînt pe care l-a luat acest poopr îl poate conduce pe căi încă nebănuite, și alte frumvseți, alte de-săvîrșiri pot da naștere la alte îmbinări și la alte nevoi.

Principiul pe care mi l-am stabilit îndreptățește digresiunile și comentariile pe care, poate prea adesea, le fac cu privire la feluritele mele isprăvi: Nequidquam sapit qui sibi non sapit¹. Pentru aceeași pricină, am simțit întotdeauna nevoia să mă aud lăudat de sufletele alese t

Excitat auditor studium, laudataque virlus Crescit, ei immensum gloria calcar habet¹

Aș fi desfășurat bucuros aci mîndra axiomă : Nemo laeditur nisi a seipso³, dacă nu m-aș fi temut să-i supăr pe cei care, de cîte ori le iese ceva pe dos, au obicei de strigă: nu-i vina mea. Trebuie să le lăsăm această mică mîngiere, căci fără această scăpare ar ajunge să se urască pe ei înșiși și ura de sine duce adesea la gîndul de a-ți lua viața.

Cit despre mine, îmi place să recunosc întotdeauna că eu sînt cauza principala a tuturor bunelor și relelor care mi se întîmplă, și așa se face că m-am văzut întotdeauna cu plăcere în situația de a fi propriul meu elev și totodată dator să-mi iubesc învățătorul.

• Cine nu se gustă pe sine nu poate gusta nimic (lat.). » Zelu-l aprinde auditorul, virtutea-i sporită de laudă.

Nou și strașnic avînt gloria la rîndu-i îți dă.

Ov. Pont rv.

• Fiecare se vatămă singur (lat.).

CAPITOLUL I

Note despre familia mea — Copilăria

Don Jacobo Casanova, născut la Saragossa, capitala Aragonului, fecior de trup al lui don Francisco, o răpi din mănăstire, în anul 1428, pe dona Anna Palafox, a doua zi după ce fusese primită în cinul monahicesc. Era secretar al regelui don Alphonso. Fugi cu ea la Roma unde, după un an de închisoare, papa Martin al III-lea o desfăcu pe Anna de legământ și îi cunună, la recomandarea lui don Juan Casanova, mareșal al sfântului palat și unchiul lui don Jacobo. Toți copiii născuți din această căsătorie se prăpădiră în fragedă vîrstă, afară de don Juan care, în 1475, se însura cu donna Eleonora Albini, cu care avu un fiu numit Marc-Antonio.

În 1481, don Juan, care ucisese un ofițer al regelui Neapolelui, fu silit-să părăsească Roma și fugi la Como cu soția și cu fiul lui ; plecă însă de acolo să-și găsească norocul și pieri în călătoria cu Cristofor Columb, în 1493.

Marc-Antonio ajunse un bun poet în genul lui Marțial și fu secretar al cardinalului Pompeo Colonna. Satira împotriva lui Giulio de Medici pe care o citim în poemele sale silindu-l să plece din Roma, se întoarse la Como, unde se căsători cu Abondia Rezzonica.

Ajuns papă sub numele de Clement al VII-lea, același Giulio de Medici îl iertă și-l aduse înapoi la Roma împreună cu soția lui. În 1526, Marc-Antonio muri de ciură în orașul cucerit și prădat de imperiali : altminteri ar fi murit de foame, căci ostașii lui Carol al V-lea îi luase tot ce avea. Petrus Valerianus vorbește destul despre dineul în cartea lui *De infelicitate litteratorum*.

22

Trei luni după moartea sa, văduva lui aduse pe lume pe Giacomo Casanova, care muri foarte bătrîn în Franța, colonel în armata pe care o comanda Farnese împotriva lui Henric, rege al Navarrei, ajuns apoi rege al Franței. Lăsase la Parma un fecior care se însura cu Tereza Conți, cu care îl avu pe Giacomo care, în 1080, se căsători cu Anna Roi. Giacomo avu doi fii, pe Gian-Battista și pe Gaetano-Giuseppe-Giacomo. Plecat din Parma în 1712, despre cel mare nu s-a mai auzit nimic ; mezinul își părăsi familia în 17.15, în vîrstă de nouăsprezece ani.

E tot ce am găsit într-un capitular al tatei. Cele ce le voi povesti mai departe le-am aflat de la mama.

Gaetano-Giuseppe-Giacomo își părăsi familia, cucerit de farmecele unei actrițe, pe nume Fragoletta, care juca roluri de subretă. Îndrăgostit și neavînd din ce trăi, se hotărî să-și cîștige viața trăgînd foloase de pe urma lui însuși. Se apucă de dans și, cinci ani mai tîrziu, jucă teatru, făcîndu-se remarcat mai curînd prin nărașurile sale decît prin talent.

Fie din nestatornicie, fie din pricini de gelozie, o părăsi pe Fragoletta și intră, la Veneția, într-o trupă de comedianți care juca la teatrul San-Samuele. Peste drum de casa lui locuia un cizmar, anume Geronimo Farusi, cu nevasta lui, Marzia, și cu Zanetta, singura lor copilă, o frumusețe desăvârșită, în vîrstă de șaisprezece ani. Tânărul comediant se îndrăgosti de fată, se pricepu s-o cîștige și v s-o aducă să se lase răpită. Era singurul mijloc s-o facă să fie a lui, căci, comediant, Marzia nu i-ar fi dat-o niciodată și cu atît mai puțin Geronimo, în ochii căruia un comediant era o ființă mîrșavă. Tinerii îndrăgostiți, înarmați cu hîrțile trebuincioase, se înfățișară patriarhului din Veneția, care îi cunună. Marzia, mama Zanettei, făcu un

tărăboi nemaipomenit, iar taică-său muri de durere. Din această căsătorie m-am născut eu, după nouă luni, la 2 aprilie 1725.

Anul următor, mama mă încredința maică-si, care o iertase de îndată ce aflase că tata i-a fâgăduit să n-o silească niciodată să apară pe scenă. Făgăduiala aceasta toți comedianții o fac fiicelor de burghezi cu cai-e se însoară, dar de ținut n-b țin niciodată, fiindcă nici uneia nu-i trece

r

23

prin minte să-i ia de euvint. Mamei i-a prins de altminteri foarte bine că a învățat meșteșugul de comediantă căci, cînd după nouă ani, a rămas văduvă cu șase copii, fără acest mijloc n-ar fi avut cu ce-i crește.

Aveam, deci, un an cînd tata mă lăsă la Veneția ca să meargă să joace teatru la Londra. În acest mare oraș se urcă mama întia oară pe scenă și tot acolo dădu naștere, în 1727, fratelui meu Francesco, vestitul pictor de bătălii,

-statornicit la Viena, unde își face meșteșugul din 1783. Spre sfîrșitul anului 1728, mama se întoarse cu soțul ei

Ja Veneția și, de vreme ee ajunsese comediantă, comediantă a rămas.

În 1730 aduse pe lume pe fratele meu Giovanni, care

■/nuri la Dresda către sfîrșitul anului 1795, în slujba electorului, ca director al Academiei de pictură ; iar în minatorii trei ani mai avu încă două fiice, din care una se prăpădi de mică, iar cea de-a doua se mărită la Dresda, unde trăiește încă, în 1798. Am mai avut și un frate postum, care s-a făcut preot și care a murit la Roma acum cincisprezece ani.

Să venim acum la începutul existenței mele ca ființă cugetătoare.

Organul memoriei mi s-a dezvoltat la începutul lunii august 1733 : aveam pe atunci opt ani și patru luni. Nu-mi aduc aminte de nimic din ce mi s-a întîmplat înainte de vremea aceasta. Iată faptele.

Stam în picioare în colțul odăii, plecat spre perete, cu capul în mîini și cu ochii ațintiți la sîngele care șiroia pe podea și care-mi curgea din belșug pe nas.

Bunică-mea Marzia, al cărei veniamin eram, veni la mine, mă spălă pe obraz cu apă rece și, fără să știe nimeni din casă, mă sui ou dinsa într-o gondolă și mă duse la Murano, o insulă foarte populată, aflată la numai o jumătate de leghe de Veneția.

Coborîrăm din gondolă și intrarăm într-o cocioabă unde aflarăm o babă care ședea pe o laiță, cu un pisoai negru în brațe și cu încă vreo cinci-șase în jurul ei. Era o vrăjitoare. Bătrînele ținură îndelung sfat între ele și bănuiesc ea de mine era vorba. La sfîrșitul acestei convorbiri duse în dialectul forlinez, vrăjitoarea, care primise de la bunica un ducat de argint, deschise o ladă, mă luă în brațe, mă

3 — Casanova — Memorii

23

băgă înăuntru și mă închise acolo, spunîndu-mi să nu-mi fie teamă, ceea ce ar fi fost îndeajuns să mă înfricoșeze, dacă aș fi avut cît de cît puțină minte ; eram însă buimăcit. Mă ghemuisem cuminte într-un colț, cu batista la nas, căci încă sîngeram, altminteri nepăsător la tot tărăboiul pe care-l auzeam de afară. Auzeam ba hohote de rîs sau de plîns, ba cântece, ba lovituri în ladă ; toate acestea mă lăsau rece. Mă scoaseră în sfîrșit din ladă și sîngele

se încheagă. După nenumărate mîngîieri, femeia aceea nemaipomenită mă dezbracă, mă băgă în pat, aprinse niște leacuri, culese fumul într-un cearșaf în care mă înfășură, rosti niște descîntece, apoi mă desfășură și-mi dădu să mănînc cinci hapuri foarte plăcute la gust. îmi frecă apoi tîmplele și ceafa cu o unsoare care mirosea ineîntător, după care mă îmbracă. îmi spuse că încet-încet am să scap de hemoragie, numai dacă n-am să povestesc nimănui ce a făcut ea ca să mă vindece și mă amenință că am să-mi pierd, dimpotrivă, sîngele tot, și am să mor, dacă am să cutez să dezvălui oricui în lume aceste taine. După ce mă dăscăli astfel, mă vesti că la noapte voi avea ca oaspe o fermecătoare doamnă și că fericirea mea în mîinile ei se află, dacă voi avea puterea să nu spun nimănui ce vizită am primit. Acestea fiind zise, plecarăm și ne întoarserăm acasă.

Nu m-am culcat bine și am și adormit, uitînd cu desă-vîrșire de frumoasa ce urma să-mi fie oaspe ; trezindu-mă însă după cîteva ceasuri, zării, sau crezui că zăresc cobo-rînd pe coș o femeie minunat de frumoasă, într-o elegantă crinolină, înveșmîntată într-o stofă superbă, și pur-tînd pe cap o cunună de nestemate care mi se păreau strălucitoare ca o flacără. Pășind alene, maiestuos și domol, veni șă mi se așeze pe pat; scoase apoi dintr-un buzunare! cîteva cutiuțe și mi le deșertă pe creștet, murmurînd cîteva vorbe. După ce-mi ținu o lungă cuvîntare din care nu pricepui nimic, mă sărută și plecă pe unde venise ; pe urmă adormii la loc.

Dimineața, bunica veni să mă îmbrace, de îndată ce se apropie de pat, mă opri să vorbesc, vestind u mi moartea dacă voi scoate un singur cuvînt despre cele în-tîmplate în ajun. Această hotărîre, rostită de singura femeie care avea asupra mea o neștirbită autoritate și care

24

mă deprinsese să o ascult orbește, fu pricina că mi-am amintit de vedenie și că, pecetluind-o, am așezat-o în ungherul cel mai tainic al memoriei mele născînde. De altminteri nu mă simțeam ispitit să povestesc nimănui cele întâmplate : întii fiindcă nu credeam că le poate găsi cineva interesante, și pe urmă fiindcă n-aș fi știut cui să le povestesc, căci boala mă făcuse posac și fără nici un haz : toți mă socoteau trecător pe această lume, iar părinții mei nu-mi vorbeau niciodată.

După călătoria la Murano și vizita nocturnă a zînei mi-a mai curs încă sînge pe nas,~dar în fiecare zi mai puțin și treptat memoria mi se dezvoltă. Am învățat să citesc în mai puțin de o lună.

Ai- fi desigur caraghios să punem pe seama acestor năzbitii vindecarea de boala care mă chinuia; cred însă totodată că ar fi greșit să le tăgăduiesc cu desăvîrșire orice înrîurire. Cit despre arătarea crăiesei celei frumoase, am socotit-o întotdeauna un vis, dacă nu cumva o fi fost o mascaradă pusă la cale anume pentru mine ; leacurile celor mai grele boli nu se găsesc însă întotdeauna la farmacie, în fiecare zi se petrece cîte un fenomen care ne vădește ignoranța și cred că de aceea se întimplă atît de rar să găsim un savant al cărui cuget să fie cu desăvîrșire slobod de orice eres. Fără îndoială că n-au existat niciodată vrăjitori pe pămînt, dar nu e mai puțin adevărat că puterea lor a existat întotdeauna pentru cei pe care șarlatanii au izbutit să-i facă să creadă în ei.

Somnio nocturnos lemures portrntaque Thessula vides*

Anume lucruri care la început nu existau decit în închipuire devin reale și, deci, numeroase efecte puse pe seama credinței pot să nu fie întotdeauna miraculoase, deși sînt cu adevărat astfel pentru cei care îi atribuie credinței o putere fără margini.

A doua întîmplare de care îmi amintesc și care mă privește s-a petrecut trei luni după călătoria la Murano, șase săptămîni înainte de moartea tatei. N-o înfățișez ci-«'

1 Vezi În somn duhuri de noapte, arătări rrSjtle (după norațiuX^ titorului decît pentru a-și da seama de felul cum mi se dezvoltă caracterul într-o zi, pe la jumătatea lui noiembrie, mă aflu cu frate-meu, Francesco, mai tînăr cu doi ani decît mine, în odaia tatei și-1 priveam cu multă luare-aminte înde-letnicindu-se cu lucrările lui de optică.

O bucată mare de cristal, rotundă și șlefuită în fațete, îmi atrase atenția. Pusei mîna pe ea și, apropiindu-mi-o de ochi, rămăsei ca vrăjit văzînd obiectele multiplicîndu-se. Cuprins deodată de pofta de a mi-o însuși și văzîndu-mă neobservat, prinsei prilejul și mi-o strecurai în buzunar.

Nu trecură nici cîteva clipe și tata se ridică să ia cristalul ; negăsindu-1, ne spuse că trebuie să-1 fi luat unul din noi doi. Frate-meu îl încredința că nici nu l-a atins, iar eu, deși vinovat, spusei la fel ; tata însă, mergînd la sigur, ne amenință că ne caută și făgădui mincinosului o bătaie cu cureaua. După ce m-am făcut că scotocesc după cristal prin toate colțurile odăii, prinsei o clipă prielnică și-1 strecurai cu dibăcie în buzunarul hainei frăține-meu. Intii mi-a părut rău, căci puteam să mă fac că am găsit-o undeva ; dar fapta cea rea se săvîrșise. Sastisit de căutările noastre zadarnice, tata ne caută, găsește bulgărașul fatal în buzunarul nevinovatului și-i aplică pedeapsa făgăduită. După trei sau patru ani, am fost destul de prost să mă laud chiar lui că i-am tras această mică păcăleală; nu mi-a iertat-o de loc și n-a pierdut niciodată prilejul să se răzbune.

La o spovedanie, mărturisind u-mi acest păcat cu toate împrejurările lui, am dobîndit o erudiție care mi-a făcut plăcere. Duhovnicul meu, care era iezuit, îmi spuse că, nu-mindu-mă Giacomo, întărisem, prin fapta cu pricina, tîlcul numelui meu, căci în limba ebraică, îmi spuse el, Iacob însemnează uzurpator. De aceea Domnul i-a schimbat bătrînelui patriarh numele în Izrael, care însemnează vizionar : îl înșelase pe frate-său Esau.

După șase săptămîni de la aventura aceasta, tata fu lovit de un abces înlăuntrul capului, care-1 duse în opt zile la groapă. După ce-i dădu pacientului leacuri opila-tive, doftorul Zambelli crezu că-și îndreaptă greșeala cu castoreum, care-1 făcu să moară în convulsiuni. Apostema

25

îi plesni prin ureche un ceas după moarte : după ce-1 ucisese, plecă de parcă n-ar mai fi avut nimic de făcut în casa lui.

Tata părăsi lumea aceasta în floarea vîrstei; n-avea nici treizeci și șapte de ani ; luă însă cu dînsul în mormînt regretele publicului și cu deosebire pe cele ale nobilimii, care-1 recunoștea ca pe un bărbat mai presus de rangul lui, nu mai puțin prin purtările sale cît prin cunoștințele de mecanică pe care le avea.

Două zile înainte de a muri tata, simțindu-și sfîrșitul aproape, dori să ne vadă pe toți la căpătîiul lui, de față cu soția lui și cu domnii Grimani, nobili venețieni, ca să-i roage să fie protectorii noștri.

După ce ne binecuvîntă, o puse pe mama, scăldată în lacrimi, să-i jure că nu ne va crește pe nici unul pentru scenă, pe care el însuși nu s-ar fi urcat niciodată, dacă nu l-ar fi silit o patimă nefericită. Mama jură și cei trei patricieni cheazășuiră trăinicia jurămîntului. Împrejurările o ajutară să-și țină făgăduiala.

Aflîndu-se, în vremea aceea, însărcinată în șase luni, mama fu scutită să iasă în scenă pînă după Paști. Tînără și frumoasă cum era, îi refuză pe toți cîți o cerură în căsătorie ; incredințindu-se Proniei, nădăjdui că va dovedi să ne crească singură.

Cel dintîi socoti că trebuie să se ocupe de mine, nu pentru că m-ar fi iubit mai mult, ci din pricina bolii mele, care mă adusese într-un .hal fără de hal. Slăbănog, fără poftă de mîncare, nu eram în stare să mă țin de nimic și arătam ca năuc. Fizicienii nu se înțelegeau între dînșii asupra pricinii bolii mele. „Pierde — ziceau ei — două livre de sînge pe săptămîină și abia are de toate vreo șai-sprezece-optsprezece. De unde, așadar, o sîngerare atît de abundentă ?” Unul spunea că tot hilul mi se transformă în sînge ; altul susținea că, în plămîinii mei, aerul pe care-l respir îl sporește, la fiecare respirație, cu o anumită "cantitate, și că de aceea stau mereu cu gura deschisă. E ceea ce am aflat șase ani mai tîrziu de la domnul Baffo, un bun prieten al răposatului tata.

El îl consultă, la Padova, pe vestitul medic Macoppe, care-și dădu părerea în scris. Documentul, pe care îl păstrez, spune că sîngele nostru e un fluid elastic, a cărui

26

grosime poate scădea și spori, niciodată însă și cantitatea, iar hemoragia mea nu poate avea altă cauză decît grosimea masei. Aceasta se ușura în chip natural, spre a-și înlesni circulația. Spunea că aș fi murit de mult, dacă natura, care vrea să trăiască, nu s-ar fi ajutat singură. Încheia că, pricina acestei grosimi neputînd fi decît aerul pe care-l respiram, trebuiau ori să mi-l schimbe, ori să se pregătească să mă piardă. Și mai spunea că, după el, negliobia care mi se citea pe față tot numai grosimii sîngelui se datora.

Domnul Baffo, așadar, geniu sublim, poet în cel mai lubric dintre genuri, mare însă și unic, fu pricina pentru care se hotărî să fiu dat în gazdă la Padova, și lui, deci, îi datorez viața. A murit douăzeci de ani mai tîrziu, cel din urmă coborîtor dintr-o veche familie patriciană ; poemele lui însă, deși necuviincioase, îi vor nemuri numele. Lucrînd într-o evlavie, inchizitorii de stat venețicni au lucrat pentru faima lui, căci prigonindu-i lucrările manuscrise, le făcură să ajungă prețioase : ar fi trebuit să știe că spretea exolescunt'.

De îndată ce oracolul profesorului Macoppe'fu încuviințat, abatele Grimani își luă sarcina să-mi găsească o gazdă bună la Padova, prin mijlocirea unui chimist pe care-l cunoștea și care locuia în acel oraș. Se numea Otfa-vini și era totodată și negustor de antichități. În puține zile, gazda fu găsită, și la 2 aprilie 1734, zi în care împlineam nouă ani, mă duseră la Padova, într-un burchiello, pe canalul La Brcnta. Ne imbarcarăm la zece seara, nu-maidecît după cină.

Un burchiello poate fi socotit un fel de căsuță plutitoare. Are un salon mare, cu cîte un iatac la fiecare capăt, și încăperi pentru slujitori la proră și la pupă : e un dreptunghi cu imperială, înconjurat de ferestre cu geamuri și

obloane. Călătoria durează opt ceasuri. Mă însoțeau abatele Grimani, domnul Baffo și mama : eu m-am culcat cu dînsa în sala cea mare, iar cei doi prieteni și-au petrecut noaptea într-unui din iatacuri. Trezindu-se în zori, mama deschise o fereastră care se afla în dreptul patului meu și

* Cele nelvate in seamă se prăpădesc singure (lat.).

27

razele de soare, scaldîndu-mi obrazul, mă făcură să deschid ochii. Patul era prea jos ca să pot vedea pămîntul; pe fereastra aceea nu vedeam decît vîrfurile copacilor care mărginesc apa. Barca plutea, dar cu o mișcare atît de lină încît nici n-o simțeam, astfel că arborii aceia care-mi fugeau pe dinaintea ochilor mă uimiră peste măsură.

— A, măicuță dragă, strigai, ce e asta ? Copacii umblă.. Chiar în clipa aceea intrară cei doi seniori și, văzin-du-mă așa mirat, mă întrebară ce gînd mă muncește.

— Cum se face, răspunsei eu, că umblă copacii ? Rîseră amîndoi; dar mama, oftînd, îmi spuse cu milă în glas :

— Barca umblă, nu copacii. Hai, îmbracă-te.

Am priceput numaidecât cauza fenomenului, mergînd înainte cu judecata mea fragedă și lipsită de orice idei preconcepute.

— E așadar cu puțință, îi zisei, ca nici soarele să nu umble, ci, dimpotrivă, noi să ne rotim de la apus spre răsărit.

Auzind aceste cuvinte, buna mea măicuță se scutură ca de o prostie. Domnul Grimani îmi deplînge neghiobia; ui uit și amărît, sînt gata să izbucnesc în plîns. Domnul Baffo făcu să-mi vină inima la loc. Se repezi la mine, mă sărută cu duioșie și-mi spuse :

— Ai dreptate, băiete ; soarele nu se mișcă, nu te sfii, judecă întotdeauna așa și lasă-i pe ceilalți să rîdă.

Mirată, mama îl întrebă dacă și-a pierdut mințile de-mi dă asemenea lecții : dar filozoful, fără măcar să-i răspundă, îmi schiță mai departe o teorie pe înțelesul judecății mele curate și simple. A fost cea dinții plăcere adevărată pe care am gustat-o în viața mea. Fără domnul Baffo, clipa aceea ar fi fost de ajuns să-mi slujească gîndirea, în care s-ar fi strecurat lașitatea credulițăii. Ignoranța celorlalți doi ar fi tocit de bună seamă tăișul unei însușiri care nu știu cît de departe m-a dus ; știu în schimb că ei și numai ei îi datorcv toată bucuria pe care o simt cînd privesc în mine însumi.

Ajunserăm devreme la Padova, la Ottaviani, a cărui soție mă primi cu multă dulceață. Mai văzui vreo cinci-șase copii pe acolo, printre care o fată de opt ani, Măria, și una de șapte, Rosa, frumoasă ca un înger. Zece ani

m

mai tîrziu, Măria se mărită cu curtierul Colonda, iar peste alți cîțiva ani pe Rosa o luă patricianul Piero Mar-cello, care avu de la dînsa un băiat și două fete, dintre care una se mărită cu domnul Piero Mocenigo, iar cealaltă cu un nobil din familia Corrado, căsătorie mai apoi anulată. Va trebui să vorbesc despre toți aceștia, și de aceea îi pomenesc aci. Ottaviani ne conduse întii la casa unde aveam să rămîn în gazdă. Era situată la cincizeci de pași de casa lui, lingă Santa Măria in Vanzo, în parohia San Michele, la o bătrînă sîrboaică ; primul cat îl ținea cu chirie de la dînsa doamna Mida, soția unui colonel sîrb. îmi deschiseră în fața ei cufărașul și-i dădură pe

seamă toate cîte erau înăuntru ; după care fură numărați șase țechini, găzduirea mea pe șase luni înainte. Pentru băniile aceștia, trebuia să mă hrănesc, să mă spele și să mă țin la școală. Ai mei o ascultară văitîndu-se că e cam puțin, apoi mă îmbrățișară și, poruncindu-mi să fac tot ce-mi spune ea, mă lăsară acolo. Și așa s-au descotorosit de mine.

~

CAPITOLUL II

Bunica vine să mă dea în gazdă la doctorul Gozzi — Prima mea iubire

Rămas singur cu dînsa, sîrboaică mă duse în pod, unde îmi arată patul, în rînd cu alte patru, din care trei erau ale unor băieți de seama mea, aflați tocmai la școală, iar al patrulea al unei slujnice pusă să ne supravegheze spre a împiedica obișnuitele mici abateri școlărești. După această vizită coborîrăm și mă duse în grădină, unde îmi spuse că mă pot plimba pînă la ceasul prînzului.

Nu mă simțeam nici fericit, nici nefericit; nu ziceam nimic. N-aveam nici teamă, nici nădejde, nu mă interesa nimic ; nu eram nici trist, nici vesel. Singurul lucru care mă izbise era gazda, căci, deși n-aveam habar de ce e frumos sau urît, totuși chipul ei, înfățișarea, tonul și

28

vorbele, toate ale ei îmi făceau silă. Trăsăturile ei bărbătești mă descumpănau de cîte ori o priveam în față ca să ascult ce-mi spune. Era voinică și înaltă ca un zdra-hon ; avea pielea gălbuie, părul negru, sprîncenele lungi și groase, iar bărbia îi era împodobită de cîteva țepi lungi; și, ca pentru a desăvîrși portretul, niște sîni scîr-boși, pe jumătate dezgoliți, care se revărsau pînă aproape de brîu ; să tot fi avut cincizeci de ani. Slujnica era o țarancă zdravănă care făcea totul, iar ceea ce numeau grădină era un pătrat de vreo treizeci-patruzeci de pași care, în afară de faptul că era verde, n-avea nimic plăcut.

. Către amiază, văzui venindu-mi cei trei tovarăși, care, de parcă ne-am fi cunoscut de cînd lumea, îmi spuseră o sumedenie de lucruri, atribuindu-mi unele noțiuni preliminare care îmi lipseau. Nu le răspundeam nimic, dar asta nu-i tulbura și pînă la sfîrșit fui silit să iau parte și eu la nevinovatele lor petreceri. Alergam, ne duceam în cîrcă, ne dam peste cap și-i lăsam cu dragă inimă să mă învețe de toate, pînă în clipa cînd ne chemară la prînz. Mă așezai la masă, dar, văzînd dîmăntea mea o lingură de lemn, o dădui dedparte, cerînd tacîmul meu de argint, la care țineam, fiindcă era un dar de la bunica. Slujnica îmi răspunse că stăpîna dorește ca toți să fim egali, și că trebuie să fac ca toată lumea, ceea ce și făcui, deși cam în silă ; și, de vreme ce am aflat că trebuie să fim egali, începui și eu să mănînc, ca ceilalți, supă din strachină, fără a mă plînge de iuțea cu care înfulecau tovarășii mei, dar nu și fără a mă minuna că e îngăduită. După supă, care fusese foarte rea, ni se dădu o bucătică mică de morun afumat, pe urmă un măr și cu asta masa se încheie : eram în postul mare. N-aveam nici pahare, nici căni și băurăm cu toții din aceeași oală de pămînt, o băutură groaznică, numită graspi și făcută din apă în care s-au fiert ciorchini de struguri, curățați de boabe, în zilele următoare n-am băut decît apă. Prînzul ăsta mă uimi, fiindcă nu știam dacă mi-este îngăduit-să-1 găsesc rău.

După-masă, slujnica mă duse la șce-aîă, la un preot tînăr, doctorul Gozzi, cu care sîrboaică era înțeleasă să-i plătească patruzeci de parale pe lună, adică a unsprezecea parte dintr-un țechin.

29

Fiind vorba să mă învețe să scriu, mă puse laolaltă cu copiii de cinci și de șase ani, care întii începură să rîdă de mine.

întors la sîrboaică, mi se dădu masa de seară ; firește că era încă mai rea decît prînzul. Eram mirat că nu mi-e îngăduit să mă plîng. Mă culcară într-un pat unde niște gîjgăanii de trei soiuri foarte cunoscute nu mă lăsară să închid un ochi. Pe lîngă ele, guzganii care forfoteau în tot podul și-mi Măreau și-n pat îmi înghețau sîngele în vine de frică. Atunci am aflat ce e nefericirea și m-am deprins s-o rabd.

Gîjgăniile care mă sfișiau îmi micșorau spaima pe care mi-o pricinuiau guzganii ; și, ca un fel de compensație, spaima mă făcea să rabd mai lesne mușcăturile. După urma luptei dintre cele două suferințe, sufletul cîș-tiga. Slujnica rămase tot timpul surdă la strigătele mele.

O dată cu zorile, mă sculai din jalnicul meu așternut și, după ce mă plînsei puțin fetei de toate necazurile cîte le trăseseam, îi cerui o cămașă, fiindcă la a mea îți venea rău cînd te uitai; imi răspunse însă că rufele nu se schimbă decît duminica și pufni în rîs cînd o amenințai că mă voi plînge stăpînei.

Pentru prima oară în viața mea am plîns atunci de inimă rea și de furie auzindu-i pe tovarășii mei cum mă batjocoresc. Nefericiții duceau același trai ca și mine, numai că se învățaseră ; cu asta am spus tot.

Copleșit de amărăciune, dormii la școală toată dimineața. Un coleg îi spuse doctorului pricina, dar numai ca să mă facă de rîs. Și totuși, bunul preot, pe care, fără îndoială, Pronia mi-l hărăzise, mă pofti la el în cancelarie, unde, după ce auzi tot și se încredința cu ochii lui că ce i-am povestit e adevărat, mișcat cînd văzu biata mea piele plină de bășici, își trase repede mantaua, merse cu mine la gazdă și-i arătă lestrigonei halul în care mă aflam. Chipurile, mirată, femeia aruncă toată vina pe slujnică. Preotul stăruind să-mi vadă patul, fu silită să i-l arate și rămăsei la fel de uluit ca și el văzînd ce murdare erau cearșafurile în care-mi petrecusem îngrozitoarea noapte. Aruncînd mereu vina pe slujnică, blestemata de femeie ne încredința că are s-o dea afară: aceasta însă intrînd tocmai pe ușă și neputînd răbda ocară, îi

29

spuse în față că vina e a ei și, descoperind paturile tovarășilor mei, ne puturăm încredința că nu erau nici ei mai bine îngrijiți ca mine. Minioasă, proprietăreasa îi trase pe loc o palmă ; slujnica însă, nevoind să rămînă datoare, i-o dădu înapoi și fugi. Doctorul mă lăsă acolo și plecă, spu-nîndu-i că nu mă va primi la școală pînă nu voi fi la fel de curat ca și ceilalți școlari. A fost rîndul meu să înghit un zavrăc pe cînte, încheiat cu amenințarea că la a doua pălăvrăgeală ca asta mă aruncă afară.

Nu înțelegeam nimic ; abia făcusem ochi, nu cunoșteam decît casa unde mă născusem și crescusem și unde domnea curățenia și un cuviincios belșug : mă pomeneam dintr-o dată bruft uluit, ocărit, deși mi se părea cu neputință să fiu vinovat. În cele din urmă, cotoroața îmi zvîrii în nas o cămașă și peste un ceas văzui o slujnică nouă care schimbă așternuturile, și prînzirăm.

Dascălul meu prinse, o deosebită grijă de învățătura mea. Mă așeză la masa lui și, ca să-i dovedesc că nu-s nevrednic de această cinstire, mă străduii din răspuțeri să-mi însușesc cît mai temeinic cunoștințele : așa se face că într-o lună știam să scriu atît de bine, încît mă trecu la gramatică.

Viața nouă pe care o duceam, foamea de care eram silit să rabd, și mai presus de orice, fără îndoială, aerul Padovei, îmi dobîndiră o sănătate de care habar n-aveam pînă atunci ; aceeași sănătate însă mă făcea să sufăr mai greu de foame : eram de-a dreptul hămesit. Creșteam vă-zînd cu ochi ; dormeam nouă ceasuri un somn adine, netulburat de nici un vis decît că se făcea mereu că stam la o masă îmbelșugată unde mă îndeletniceam cu potolirea sălbaticii poftă de mîncare ce mă chinuia ; în fiecare dimineață simțeam însă cit sînt de dureroase visurile amăgitoare Foamea aceasta sfișietoare m-ar fi doborît pînă la urmă, dacă n-aș fi luat hotărîrea să apuc și să înfulec orice găsesc de-ale gurii, oriunde și ori de cîte ori eram sigur că nu mă vede nimeni.

Nevoia te face iscusit Zărisem vreo cincizeci de scrumbii afumate într-un dulap în bucătărie, pe care le-am înghițit pe toate, una cîte una, ca și niște cîrnați atîrnați în cămin și, ca s-o pot face fără să mă vadă nimeni, mă sculam noaptea și-mi dădeam loviturile pe dibuite. Toate ouăle abia ouate pe care le puteam inhăța în curtea de păsări ajunsese, ealde încă, hrana mea cea mai gustoasă. Mă duceam să fur ca să mănînc pînă și în bucătăria dascălului meu.

Furioasă că nu poate descoperi hoții, sîrboaică dădea afară slujnică după slujnică. Cu toate acestea, prilejul de a fura nu mi se ivea într-una, așa că eram slab ca un schelet.

În patru sau cinci luni ajunsesem atît de departe, încît doctorul mă desemnă drept curion al școlii. Sarcina mea era să examinez temele celor treizeci de colegi ai mei, să le corectez și să le comunic dascălului, cu cuvenitele epitete de blam sau de aprobare ; asprimea mea nu ținu însă mult, căci leneșii aflară lesne mijlocul de a mă îndupleca. Cînd tema de latină le era plină de greșeli, mă cîștigau cu cîteva costițe fripte, cu un pui și adesea îmi dădeau chiar bani. Toate acestea îmi stîrniră setea de cîștig, sau mai curînd lăcomia, căci nu mă mai mulțumeam să-i pun la bir numai pe cei ce nu învățau, ci refuzam să încuviințez și lucrările bune ale celor ce încercau să scape de zeciu-iala pe care o ceream. Nemaiputînd răbda nedreptatea, mă pîrîră dascălului care, dovedindu-mă mitarnic, mă scoase din dregătorie. M-ar fi durut fără îndoială destul de tare această mazilire, dacă soarta n-ar fi venit curînd după aceea să pună soroc crudei mele mucenicii.

Doctorul, care mă iubea, mă pofti într-o zi la el în cancelarie și, între patru ochi, mă întrebă dacă m-aș învoi la unele demersuri pe care mi le-ar sugera el ca s-o părăsesc pe sîrbcaică și să intru în gazdă la el. Aflînd că propunerea mă încîntă, mă puse să copiez trei scrisori, pe oare le trimise una abatelui Grimani, a doua prietenului meu Baffo și a treia dragei mele bunici. Cele șase luni se apropiau de sfîrșit și mama lipsea tocmai din Veneția, așa că nu era vreme de pierdut. În scrisorile mele, le arătam pe larg tot ce pătimeam și-i vesteam că am să mor dacă nu mă scot de la sîrboaică spre a mă da la dascălul meu, care e gata să mă primească ; cerea însă doi țechini pe lună.

în loc de răspuns, domnul Grimani îl puse pe prietenul său Ottaviani să mă certe că m-am lăsat ademenit; domnul Baffo merse însă și-i vorbi bunicii, care nu știa

31

7370

carte, și într-o scrisoare pe care mi-o trimise mă vesti că în câteva zile voi fi mai fericit. într-adevăr, peste opt zile, această minunată femeie, care m-a iubit cât a trăit, sosi tocmai când ne așezasem la masa de prînz. Intră împreună cu gazda și, cum o zării, alergai și-i sării de gît, văr-sînd șiroaie de lacrimi care se amestecară întîi cu ale ei. Cînd, așezîndu-se, mă luă în poală, simții că încep să prind, la inimă și, de față cu sîrboaică, îi povestii unul cite unul toate necazurile prin care treceam : îi arătai lăturile acer lea care mi se azvârleau ca de pomană, o dusei să-mi vadă patul. La urmă o rugai să mă ia să prînzesc cu dînsa, după ce șase luni am murit de foame. Fără să se sfiască, sîrboaică o ținea una și bună că pe-banii ăștia, ea mai mult nu poate da. Nu mințea : dar cine o silea oare să o facă pe gazda ajungînd astfel călăul unor copii pe care zgîr-cenia i-i încredința și care aveau nevoie de hrană ?

Foarte liniștit, bunica o înștiința că mă ia cu dînsa, și îi spuse să-mi pună toate boarfele în cufăr. îneîntat să-mi revăd lacimul de argint, pusei mîna pe el și-l băgai repede în buzunar. Nespusă era bucuria mea în vremea acestor pregătiri. încercam pentru întîia dată puterea mulțumirii care-l silește pe cel care o resimte să ierte, și sufletul să uite toate neplăcerile care au adus-o.

Bunica mă duse la hanul unde trăsese și prînzirăm ; ea însă nu mîncă aproape nimic, atîta era de uluită de halul de lăcomie cu care înfulecam. într-acestea, doctorul Gozsa, după care trimisese, sosi, iar înfățișarea lui pleda pentru dînsul. Era un preot chipeș, de douăzeci și șase de ani, plinuț, modest și smerit. într-un sfert de oră eram pe deplin înțeleși. Draga mea bunică îi numără douăzeci și patru de țechini înainte și luă cuvenitul înscris ; mă ținu însă trei zile pe lingă dînsa ca să mă îmbrăce în abate și ca să-mi facă o perucă, fiindcă necurățenia o sili să-mi taie părul.

- La capătul celor trei zile, dori să mă rînduiesc ea însăși acasă la doctor și să mă dea în grija maică-si, care-i spuse întîi să-mi trimită un pat sau să cumpere unul de pe-acolo ; spunîndu-i însă doctorul că patul lui e destul de larg ca să dorm și eu într-însul, bunica se arătă foarte recunoscătoare pentru bunătatea pe care binevoia s-o aibă;

4a

pe urmă merserăm să o însoțim la burchiello care urma s-o ducă înapoi la Veneția.

Familia doctorului Gozzi se alcătuia din maică-sa, care avea un deosebit respect pentru el, căci, fiind de la țară, se socotea nevrednică să aibă un fecior preot, ba mai mult încă, doctor : era urîță, bătrînă și arțăgoasă ; din taică-său, cizmar, care muncea toată ziua și nu vorbea cu nimeni, nici măcar la masă. Bucuros de bună însoțire era numai în zilele de sărbătoare, pe care și le petrecea întotdeauna cu prietenii la circiumă, de unde se întorcea la miezul nopții, beat de nu se mai ținea pe picioare și cîn-tînd din Tasso. în halul în care se afla, nu se putea omul hotărî să se culce și devenea brutal dacă încercai să-l silești. Atîta minte avea și atîta judecată

cîtă îi dădea Vinul, căci treaz nu era în stare să discute nici cea mai mărunță treabă de familie ; iar nevastă-sa spunea că nu l-ar fi luat niciodată, dacă ai lui n-ar fi avut grijă să-l în-doape bine înainte de a merge la biserică.

Doctorul Gozzi mai avea și o soră de treisprezece ani, Bettina : era frumoasă, veselă și înfocată cititoare de romane. Taică-său și maică-sa o certau într-una fiindcă se arăta prea mult la fereastră, iar doctorul pentru patima ei de citit. Fata asta îmi plăcu de la început fără să știu de ce și ea îmi aruncă pe nesimțite în inimă scânteile unei pasiuni care avea mai apoi să ajungă pasiunea mea dominantă.

Șase luni după ce am intrat în casa lui, doctorul se pomeni fără nici un școlar, căci fugise toți din pricină că ajunsese unica țintă a dragostei lui. Aceasta îl îndemnă să întemeieze un mic colegiu, luînd câțiva tineri școlari în gazdă ; îi trebuiră însă doi ani pînă să izbutească. În acest răstimp îmi împărtăși tot ce știa, ceea ce, la drept vorvind, nu era mare lucru ; era destul însă ca să-mi arate calea spre toate științele. Mă învăță și să cînt la vioară, învățatură pe care am fost nevoit s-p întrebuițez în folosul meu, într-o împrejurare pe care cititorul o va afla la rîndul povestirii. Bunul doctor Gozzi, care nu era filozof nici de doi bani, mă puse să învăț logica peripateticienilor și cosmografia vechiului sistem ptolemeic. de care eu rîdeam neconținut, scoțîndu-l din sărite cu unele ra

32

ționamcne la care nu știa să răspundă. Purtările-i erau, de altminteri, fără cusur și, fără să fie habotnic, era cît se poate de riguros în ceea ce privește religia; totul era pentru el articol de credință, astfel încît nimic nu-ji părea anevoie de înțeles. După el, potopul nimicise lumea întreagă ; înaintea acestei catastrofe oamenii trăiau o mie de ani și Dumnezeu stătea de vorbă cu ei ; Noe și-a făurit arca într-o sută de ani, iar Pămîntul, plutind în văzduh, stă neclintit în centrul universului, pe care Dumnezeu l-a plămădit din neființă. Cînd îi spuneam și-i dovedeam că existența neființei e absurdă, îmi tăia vorba și-mi spunea că sînt un prost.

Îi plăceau un pat bun, un pahar de vin și cîte o petrecere în familie. Nu-i plăceau literații, nici vorbele de duh, nici critica, de la care pînă la hulă nu-i decît un pas, și rîdea de negliobia celor ce-și pierd vremea citind ziarele care, după dînsul, spun numai minciuni și poftoresc neconținut unul și același lucru. Spunea că nimic nu-i mai stingheritor decît nesiguranța, ceea ce-l determina să osîn-dească judecata, fiindcă zămislește îndoiala.

Marea lui patimă erau predicile ; avea de partea lui pentru aceasta chipul și glasul : așa se face că ascultătorii lui erau numai și numai femei, căroră le era însă dușman pe față, căci nici nu le privea în ochi cînd era silit să le vorbească. Păcatul cărnii era, pentru dînsul, cel mai greu păcat și de aceea se supăra cînd îi spuneam că nu poate fi decît cel mai ușor. Predicile îi erau pline de citate din autori greci pe care le traducea în latinește. într-o zi, cînd am îndrăznit să-i spun că ar trebui să le traducă în italienește, nu în latinește, căci femeile înțeleg la fel de puțin latinește ca și grecește, se supără atît de rău, încît după aceea n-am mai cutezat niciodată să deschid vorba despre asta. Altminteri, mă lăuda la prietenii lui ca pe un copil-minune, fiindcă învășasem să citesc grecește singur, fără alt ajutor decît al gramaticii.

în postul mare din 1736, mama îi scrisese doctorului că, fiind nevoită să facă în curînd o călătorie la Petersburg, ai' dori să mă vadă înainte de plecare și ca îl roagă să mă aducă pentru trei-patru zile la Veneția. Poftirea aceasta îl sili să gîndească, deoarece nu văzuse niciodată Veneția

33

și nici- societatea aleasă, și totuși nu veia să pară de loc ageamiu. Cînd furăm gata de plecare din Padova, toată familia ne însoți pînă la burchiello. Mama îl întîmpină cu cea mai nobilă dezinvoltură ; era însă frumoasă ca ziua și dascălul meu era foarte stîn-jenit, neîndrăznind s-o privească în față și fiind totuși nevoit să vorbească cu dînsa : mama își dădu seama și gîndi să petreacă puțin cînd s-ar ivi prilejul. Cît despre mine, atrasei luarea-aminte a întregului clan, căci toți mă știau aproape idiot și se minunau văzîndu-mă atît de dezghețat după un răstimp de numai doi ani. Doctorul nu mai putea de bucurie văzînd că lui i se pune pe seamă tot meritul acestei metamorfoze.

Cel dinții o izbi pe mama peruca mea blondă, care nu se potrivea cu chipu-mi oacheș și cu atît mai puțin cu sprîncenele și cu ochii'mei negri. Întrebat de ce mă poartă cu perucă, doctorul îi răspunse că fără ea soru-sa.mai anevoie mă ține curat. Răspunsul acesta naiv îi făcu pe toți să izbucnească în rîs și începură toți să hohotească atunci cînd, întrebat dacă soru-sa e măritată, luai eu cuvîntul și spusei în locul lui că Rettina e cea mai frumoasă fată din mahala și că n-are decît paisprezece ani. Mama îi spuse că-i va face un dar frumos soru-si, numai să-mi scoată peruca, iar doctorul făgădui că va[^]fi după voia ei. Pe urmă, mama chemă un peruchier care-mi aduse o perucă potrivită cu culorile mele.

Cum afară de doctorul meu toți se apucase de jucat cărți, mă dusei să-mi văd frații în odaia bunicii. Francisco îmi arătă niște desene de arhitectură, pe care mă făcui să le găsesc bune ; Giovanni nu-mi arătă nimic și-l găsi fără nici un haz. Ceilalți erau încă foarte mici.

La cină, doctorul, așezat lîngă mama, fu foarte stîn-gaci. N-ar fi scos pesemne nici o vorbă, dacă un englez, un om de litere, nu l-ar fi agrăit în latinește ; nu-l înțelese însă și răspunse fără trufie că nu știe englezește, ceea ce stîrni un hohot de rîs. Domnul Baffo ne scoase din încurcătură spunîndu-ne că englezii citesc și rostesc latina așa cum citesc și rostesc propria lor limbă. La acestea, băgai de seamă că englezii greșesc, precum și noi am greși dacă am încerca să citim și să rostim limba lor după regulile

33

statornicite pentru'limba latină. încântat de judecata mea, englezul scrisese numaidecât următorul vechi distih și-mi dădu să-l citesc :

Dicite grammatici, cur mascula nomina cunnus, Et cur femineum mentula nomen habet1

După ce-l citii cu glas tare, strigai :

— Asta da, mai zic și eu latinească.

■— Atîta lucru știm și noi, zise mama, poftim însă de tradu.

— N-ajunge să traduc, făcui eu. E o întrebare și doresc să-i răspund.

Și, după ce mă gîndii o clipă, scrisese următorul penta-metru :

Disce quod a domino nomina servus habet 2

' A fost prima mea vitejie literară și pot spune că în clipa aceea a căzut în inima mea sămînța dragostei pentru gloria ce poate izvorî din literatură, căci

aplauzele mă suiră pe culmile fericirii. Uluit, englezul spuse că nici un băiat de unsprezece ani nu mai izbutise asemenea ispravă, după care mă îmbrățișa de câteva ori și-mi dăruie ceasul lui. Curioasă, mama îl întrebă pe domnul Grimani ce însemnează aceste versuri; abatele însă nu pricepea mai mult decît ea, astfel încît o lămuri, la ureche, domnul Baffo. Mirată de cîte știu, se ridică, aduse un ceas de aur și i-l oferii dascălului meu, care nu știa ce să spună și ce să facă spre a-și arăta adîncă recunoștință, și arăta tare caraghios. Ca să-l scutească de crice cuvînt de mulțumire, mama îi înfățișă obrazul : era vorba de două sărutări, o faptă cît se poate de simplă și de nevinovată în societatea aleasă ; bietul bărbat stătea însă pe cărbuni aprinși și era atît de descumpănit încît ar fi fost, cred, mai bucuros să moară decît să i le dea. Se trase îndărăt plecîndu-și capul și nu-l mai tulbură nimeni pînă cînd merserăm să ne culcăm.

* Voi, cărturarilor, spuneți de ce masculin e mîngeacul, Numele sulei fiind însă de gen feminin (lat.).

* Află că după stăpîn numele robul iți ta (lat.).

Cînd rămaserăm singuri în odaia noastră, își descarcă sufletul. Inii spuse că e păcat că, la Padova, nu va putea răspunde nici distihul, nici răspunsul meu.

— Și de ce, mă rog ? zisei.

— Fiindcă e o nerușinare.

— Da, dar e sublimă

— Hai să ne culcăm și gata cu vorba. Răspunsul tău e uimitor, fiindcă n-ai nici de unde să cunoști materia, nici de unde să știi face versuri.

Cît privește materia, teoretic o cunoșteam, căci îl citisem pe Meursius, într-ascuns, tocmai fiindcă mă oprise s-o fac ; avea însă dreptate să se mire că știu să fac versuri, căci el însuși, care mă învățase prozodia, nu fuse se niciodată în stare să facă vreunul. Nemo dat quod non habet 1 e o axiomă falsă în domeniul moral.

Cînd, după patru zile, eram gata de plecare, mama îmi dădu un pachet pentru Bettina, iar abatele Grimani îmi dăruie patru țechini să-mi cumpăr cărți. Opt zile mai tîrziu, mama pleca spre Petersburg.

întorși la Padova, bunul meu dascăl nu încetă, vreme de trei sau patru luni, să-mi vorbească de mama într-una și în fiecare zi ; iar Bettina, care găsi în pachetul de la mama cinci coți de lustrin negru și douăsprezece perechi de mănuși, mă îndrăgi în chip deosebit și îmi îngriji atît de bine părul, încît în mai puțin de șase luni lepădai peruca. Venea să mă pieptene în fiecare zi și adesea înainte de a mă fi sculat, spunîndu-mi că n-are vreme să aștepte pînă mă îmbrac. Mă spăla pe obraz, pe gît, pe piept, îmi dăruia dezmierdări copilărești și, credeam eu, nevinovate, dar care îmi stîrneau furia împotriva mea însumi, pentru că făceau să mi se usuce buzele. Mai tînăr decît dînsa cu trei ani, socoteam că nu mă poate iubi cu gînd rău și astfel al meu mă înclauda. Cînd, așezată pe patul meu, îmi spunea că riă îngraș și căuta să se încredințeze cu propriile ei mîini, mă tulbura adînc, dar n-o împiedicam, de îrică să nu-și dea seama că treaba asta nu mă lasă rece ; iar cînd îmi spunea că am o piele plăcută la pipăit, gîdilătura mă silea să mă dau îndărăt, supărat pe mine că nu îndrăz-

* Nimeni nu dă ce nu are (lat.).

pese să-i fac la fel, dar îneîntat că ea nici nu-mi ghicește pofta. După ce mă îmbrăcam, îmi dădea cele mai dulci sărutări, numindu-mă copilul ei drag, dar oricît doream să-i urmez pilda, n-aveam încă îndrăzneala s-o fac. Mai tîrziu totuși, cînd Bettina începu să-și bată joc de sfiala mea, îmi luai inima-n dinți și i le întorsei și încă cu deasupra, oprindu-mă însă de îndată, ori de cîte ori mă în»cerca^dorința de a merge mai departe : întorceam capul, făcîndu-mă că mă uit după ceva, și fata pleca. N-apuca să iasă bine pe ușă și mă cuprindea deznădejdea că nu mi-am ascultat pornirile firești și, mirat că Bettina poate, fără nici o urmare, face cu mine tot ce făcea, în vreme ce eu numai foarte anevoie mă puteam stăpîni să nu merg mai departe, îmi făgăduiam de fiecare dată să-mi schimb purtarea.

Pe toamnă, doctorul primi trei băieți noi, din care unul, în vîrstă de cincisprezece ani, mi se păru, în mai puțin de o lună, foarte apropiat de Bettina.

Descoperirea aceasta mi-a pricinuit un sentiment pînă atunci necunoscut și pe care abia după cîțiva ani l-am analizat. Nu era nici gelozie, nici indignare, ci un nobil dispreț, care nu mi se părea că trebuie înăbușit, căci Cordiani, ignorant, neeioplit, lipsit de duh și de purtări alese, fecior de țăran și atît, nu se putea potrivi cu mine în nici o privință și numai pubertatea îl așeza cumva înaintea mea, încît nu mi se părea că are de ce să fie el cel ales : amorul meu propriu care tocmai se trezea la viață imi șoptea că sînt mai presus ca dînsul. Se năștea în mine un sentiment de mîndrie, amestecată cu dispreț pentru Bettina Pe care o iubeam fără să știu. Ea îl înțelese după felul cum îi întîmpinam dezmierdările cînd venea să mă pieptene în pat : îi respingeam mîinile și nu-i mai întorceam sărutările. Jignită că, ihtrebîndu-mă, Lntro zi, de ce mă port astfel, eu nu-i dădui nici un temei. Îmi spuse, ca și cum m-ar fi plîns, că sînt gelos pe Cordiani. învinuirea aceasta „mi se păru o înjositoare defăimare : îi spusei că-l socot pe Cordiani vrednic de dînsa precum însăși e vrednică de el. Plecă zîmbind ; zămislind însă singurul plan în stare s-o răzbune, nu mai avea încotro și trebuia să mă facă gelos. Totodată, neputîndu-și atinge ținta decît făcîndu-mă să tnă îndrăgostesc de ea, iată ee puse (a cale.

Bl

într-o dimineată veni ia patul meu și-mi aduse o pereche de ciorapi albi pe care ea mi-i împletise. După ce mă pieptănă, îmi spuse că trebuie să mi-i încerce, ca să vadă dacă îmi vin bine și să știe cum să-mi facă alții. Doctorul tocmai slujea liturghia. în vreme ce mă încălța cu ciorapii, îmi spuse că nu mi-s pulpele curate și, fără să-mi mai ceară voie, se puse pe loc să mi le spele. Mi-ar fi fost rușine să vadă că mi-e rușine ; n-o împiedicai, căci nu-mi dădeam seama ce va ieși de aici. Așezată pe patul meu, Bettina își împinse prea departe rîvna pentru curățenie și această indiscreție imi pricinui o plăcere atît de intensă încît nu se opri decît atunci cînd mai departe nu mai putea merge. Venindu-mi în fire, hotărîi să mă recunosc vinovat și mă simții dator să-i cer iertare. Nu se aștepta la asta, și, după ce chibzui o clipă, îmi spuse că vina e a ei, și că n-are să se mai întîmple. Și mă părăsi, lăsîndu-mă cu gîndurile mele.

Erau din cale-afară de crunte. Socoteam că am necinstit-o, că am înșelat încrederea familiei, că am pîngărit sfintele legi ale ospetiei, că, în sfîrșit, am

săvârșit o cumplită nelegiuire de care nu mă voi putea spăla decît însurîndu-mă cu Bettina, bineînțeles dacă s-ar fi învoit să ia de bărbat un nerușinat nevrednic de dînsa.

După aceste gînduri urmă o mîhnire neagră, care sporea cu fiecare zi, căci Bettina încetase cu desăvîrșire să mai vină la patul meu. În primele opt zile, rezerva fetei mi se păru întemeiată și mîhnirea mea s-ar fi prefăcut curînd într-o dragoste desăvîrșită, dacă purtarea ei față de Cordiani nu mi-ar fi strecurat în inimă otrava geloziei, deși cu el n-o credeam nicidecum în stare de fărădelegea pe care o săvîrșise cu mine.

Chibzuind și încredințîndu-mă oarecum că nu fără voie făcuse ce făcuse cu mine și că numai căința o împiedică să mai vină, amorul meu propriu era măgulit, căci aveam astfel temei să o socot îndrăgostită ; într-o cumpănă ca aceea mă hotărîi s-o încurajez în scris.

Scrisei o scrisorică, scurtă, dar destul de cuprinzătoare ca s-o liniștească sufletește, fie că se socotea vinovată, fie că mă bănuia de sentimente potrivnice celor pe care le dorea amorul ei propriu. Găseam scrisoarea o capodoperă și mai mult decît îndestulătoare ca s-o facă să mă adore

5;

și să-1 dea deoparte pentru mine pe Cordiani, care mi se părea o ființă nevolnică s-o pună măcar o clipă în cumpănă între noi doi. Jumătate de oră după ce primii scrisoarea, îmi răspunse prin viu grai că a doua zi dimineată va veni iar, ca înainte, la mine în odaie, dar o așteptai în zadar. Eram la capătul răbdării ; dar care nu-mi fu mirarea cînd, la masă, mă întrebă dacă vreau să mă îmbrace în fetiță ca să mergem la un bal pe care, peste vreo cinci, șase zile, avea să-1 dea un vecin de-al nostru, medicul Olivo. Planul acesta îi făcu pe toți să sară în sus de bucurie, așa că mă învoii și eu. Vedeam în împrejurarea cu pricina clipa prielnică pentru a ne explica, pentru a ne tîlmăci amîndoi și a reînnoda strînsa noastră prieteniei la adăp'ost de orice surpriză izvorînd din slăbiciunea simțurilor. Iată însă ce piedică se ivi în calea acestei petreceri, iscînd o adevărată tragi-comedie.

Un naș al doctorului Gozzi, bătrîn și bogat, care locuia la țară, crezîndu-și, după o boală lungă, sfîrșitul aproape, îi trimise o trăsură cu rugămîntea ca, împreună cu tai-că-său, să vină de îndată pînă la dînsul, ca să-i stea la căpătîi lîngă patul de moarte și să se roage Domnului pentru sufletul lui. Bătrînul cizmar deșertă întîi un clondir, își îmbracă apoi hainele de duminică și pomi la drum împreună cu fiul său.

Socotii prielnică împrejurarea și, ca s-o întrebuițez în folosul meu, cum și așa mi se părea prea îndepărtată noaptea balului, îi șoptii, la clipa potrivită, Bettinei că am să las deschisă la odaie ușa care dă în coridor și că am s-o aștept de îndată ce se vor fi culcat toți. Îmi răspunse că vine sigur. Dormea în catul de jos, într-un iatac despărțit doar de un perete subțire de cel al tătîne-său ; doctorid lipsind, eu dormeam singur în odaia cea mare. Cei trei găzdași dormeau într-o încăpere laterală, încît n-aveam a mă teme de nici o încurcătură. Eram încîntat că voi trăi în sfîrșit clipa mult așteptată.

Cum am intrat în odaie, am încuiat ușa cu cheia și am crăpat-o pe aceea de la coridor, astfel încît Bettina să n-aibă decît a o împinge spre a păși înăuntru ; pe uiiină am stins lumina și am rămas îmbrăcat.

Cînd citești cîte un roman, asemenea situații par exagerate ; nu sînt; ceea ce povestește Ariosto despre Roger

sa

așteptînd-o pe Alcina e un frumos portret zugrăvit după natură.

Pînă la miezul nopții am așteptat destul de liniștit ; văzând însă că se fac două, trei, patru ceasuri de dimineață și ea tot nu se ivește, sîngele începuse să-mi fiarbă și mă cuprinsese mînia. Ninge cu fulgi mari, eu însă tremuram mai mult de furie decît de frig. Un ceas înaintea zorilor, nemaiputîndu-mi stăpîni nerăbdarea, mă hotărîi să cobor, desculț ca să nu trezesc cîinele, și să merg să mă postez în capul scării, la patru pași de ușa Bettinei, care ar fi trebuit să fie descuiată, dacă ea nu era înăuntru. Mă apropii, o găsesc încuiată și, cum nu se meuia decît pe dinăuntru, îmi închipui că Bettina a adormit. Era să bat, dar m-am răzgîndit, de teamă ca zgomotul să nu stărnească cîinele. De la ușa aceasta pînă la cea de la iatacul ei mai erau încă vreo zece, doisprezece pași. Copleșit de amărăciune și neîn stare de nici o hotărîre, mă așezai pe prima treaptă : dar înspre revărsatul zorilor, dîrdîind țeapăn de frig și temîndu-mă să nu vină slujnica să mă găsească acolo și să mă ia drept nebun, m-am hotărît să mă întorc în odaia mea. Mă ridic, dar chiar în clipa aceea aud zgomot din odaia Bettinei. Sigur că se va ivi în prag și nădejdea sporindu-mi puterile, mă apropii de ușă ; se deschide, dar în loc s-o văd pe Bettina, îl văd pe Cordiani care-mi trîn-tește un picior în burtă, atît de zdravăn încît mă pomenii cît colo, întins lat în zăpadă. Fără a se oprî, Cordiani se duse și se încuie în încăperea unde dormea cu cei doi Feltrini, tovarășii lui.

Mă ridicai numaidecît, cu gîndul să mă răzbun pfc Bettina, pe care în clipa aceea nimic n-ar fi putut-o mîntui de mînia mea. Găsesc ușa încuiată, trag cu piciorul în ea, cîinele începe a lătra, mă reped înapoi pe scări și mă încui în odaia mea, unde mă culc, ca să-mi vin în fire, sufletește și trupește, căci eram pe jumătate mort.

_ înșelat, înjosit, bătut, ajuns ținta disprețului fericitului și biruitorului Cordiani, urzii vreme de trei ore cele mai crunte planuri de răzbunare. Să-i otrăvesc pe amîn-doi mi se părea puțin lucru în ceasul acela de groază și nenoroc. îl părăsii însă pentru alt plan, pe cît de ciudat pe atît de josnic, și anume s-o pornesc de îndată spre frate-său și să-i spun tot. N-aveam decît doisprezece ani

37

185891

. mintea mea nu dobîndise încă recea însușire de a lăsa să se coacă planurile de răzbunare eroică zămislite de așa-zisele sentimente ale onoarei ; abia începeam să uce-nicesc în treburi de soiul acesta.

Așa suflet aveam cînd auzii deodată la ușă glasul spart al mamei Bettinei, care mă ruga să cobor, căci fiică-sa trage să moară. Supărat că moare înainte de a-mi fi cunoscut răzbunarea, mă scol numaidecît și cobor. O văd în patul tătîne-său, zvîrcolindu-se îngrozitor, cu toată fa-• milia în jurul ei. Jumătate dezbrăcată, trupul i se încovoia, se sucea de la dreapta la stînga, dădea alandala din miini și din picioare, puternicile-i scuturături zădărnîcind sforțările celor ce se străduiau s-o țină.

în fața acestei priveliști, plin încă de cele întâmplăte în ajun, nu înțelegeam nimic. Nu cunoșteam nici firea omenească, nici șiretlicurile, și mă minunam cum de eram în stare să-mi păstrez sîngele rece și să mă stăpînesc cînd

vedeam în fața mea pe cel pe care doream să-l ucid, și pe cea pe care doream s-o dezonzor. După un ceas, Bettina ațipi.

În clipa aceea, sosiră o moașă și medicul Olivo. Cea dintii spuse că zvârcolirile Bettinei sint pricinuite de afecțiuni isterice; medicul susținu contrariul și-fprescrise odihnă și băi reci. Cît despre mine, rîdcam în sine-mi de amândoi, știind, sau crezînd că știu că boala fetei nu poate avea altă pricină decît îndeletnieirile-i din noaptea de ajun sau frica ce i-o făcuse ciocnirea mea cu Cordiani. Oricum, mă hotărâsc să-mi amîn răzbunarea pînă la sosirea frăține-său, deși era departe de mine gîndul că Bettina se preface, ceea ce mi se părea peste puterile ei.

Nevoit să trec prin iatacul Bettinei spre a ajunge în odaia mea, mă îmbiară, de pe pat, buzunarele ei și băgai mîna într-însele. Dădui peste un răvaș și, cunoscînd scrisul lui Cordiani, îl luai să-l citesc liniștit la mine în odaie, oocotii atunci că și-a pierdut mințile ; judece oricine ce-am Pi-itut simți citind următoarele cuvinte : „De vreme ce taică-tău e plecat, nu mai e nevoie să lași ca de obicei ușa descuiată. Cînd mă scol de la masă, vin să mă duc la tine în iatac : mă găsești acolo.”

Rămăsei o clipă buimac, după care, adunîndu-mi gîn-ounle, izbucnii în rîs și, înțelegând că am fost cu desă

38

I

vîrșire înșelat, mă socotii vindecate de dragoste. Cordiani mi se părea vrednic de iertare, iar Bettina vrednică de dispreț. Mă fereceam că am primit o minunată lecție pentru cîte zile voi avea. Mergeam chiar pînă acolo încît socoteam că, dintre noi doi, pe dreptate 1-a ales Bettina pe el, care avea cincisprezece ani, și nu pe mine, care nu eram decît un copil. Deși înclinat să-l iert pe Cordiani, piciorul pe care-l căpătasem de la el nu-mi da pace și nu conteneam să-l urăsc.

La amiază, pe cînd stam la masă în bucătărie, căci prînzeam acolo din pricina frigului, se auziră iar țipetele Bettinei. Alergară toți la dînsa, afară de mine, care rămăsei liniștit și-mi sfîrșii masa, după care mă apucaii de învâțat.

Seara, cînd venii la cină, zării patul Bettinei în bucătărie, lingă cel al maicăsi, dar mă făcui că nu-l văd, după cum mă făcui că n-aud nici tîmbălăul care ținu toată noaptea și nici zăpăceala de a doua zi dimineața, cînd o apucară iar zvîrcolelile.

Seara, doctorul se întoarse, împreună cu taică-său. Cordiani, care se temea de răzbunarea mea, veni să mă întrebe ce gînduri am ; văzîndu-mă însă că mă reped la dînsul cu briceagul deschis în mîină, se grăbi s-o șteargă. Părăsisem gîndul de a-i istorisi doctorului rușinoasa poveste, căci asemenea plan nu mi se putea năzări decît într-un ceas de frămîntare și minie.

A doua zi dimineața, veni bătrîna și ne întrerupse lecția pentru a-i spune doctorului, după o lungă introducere, că ea crede că a descoperit de unde se trage boala fiicăsi, și anume că a deocheat-o o vrăjitoare, pe care o și cunoaște.

— Se poate, mămico, dar trebuie să fim siguri. Cine e vrăjitoarea ?

— E slujnica cea bătrîină ; adineauri m-am încredințat că ea e.

— În ce chip ?

— Am proptit la ușa de la odaia mea două cozi 'de mătură așezate cruciș, pe care, ca să intre, ar fi trebuit să le desfacă ; când le-a văzut însă, a dat îndărăt și s-a dus de-a intrat pe cealaltă ușă. E limpede că, să nu fi fost vrăjitoare, ar fi desfăcut crucea.

39

— Nu-i chiar așa limpede, măicuță dragă. Trimite-o la e pe femeia aceea.

— De ce, îi zise abatele când slujnica se înfățișă, n-ai intrat azi-dimineață în odaie pe ușa pe care intri de obicei ?

— Nu înțeleg ce mă întrebați.

— N-ai văzut crucea sfintului Andrei pe ușă ?

— Ce fel de cruce e aceea ?

— Degeaba faci pe proasta, îi zise bătrîna. Unde ai dormit joia trecută ?

— La nepoată-mea, care a născut.

— Ba nicidecum. Ai fost la sabat, ca o vrăjitoare ce ești, și i-ai făcut farmece fie-mii.

Indignată, biata femeie o scuipe în obraz ; bătrîna, înfuriată, fuge să pună mîna pe un baston, ca să-i rupă spinarea; abatele vrea s-o țină pe maică-sa, dar e nevoit să alerge după slujnică : aceasta se repezise valvîrtej pe scări în jos, zbierînd și blestemînd, ca să adune vecinii ; o ajunge și izbutește pînă la urmă s-o liniștească, dîndu-i cîțiva gologani.

După această întîmplare, pe cît de hazlie, pe atît de rușinoasă, preotul se duse de-și puse odăjdiile ca să-i citească soru-sii o moliftă și să vadă dacă într-adevăr a intrat Necuratul într-însa.

Eram cu desăvîrșire prins de nouitatea acestor taine. Aveam impresia că sînt toți ori nebuni, ori dobitoci, căci mă umfla rîsul încercînd să-mi închipui demonii din trupul Bettinei. Când ne apropiarăm de patul ei, părea că se înăbușă, iar rugăciunile frăține-său nu-i ușurară respirația. Sosind într-acestea medicul Olivo, îl întrebă pe doctor dacă e de prisos, iar acesta răspunzîndu-i că nu, iacă are credință, Olivo plecă spunînd că la el credința se mărginește la minunile din Evanghelie.

Puțin mai pe urmă, când doctorul intră la el în odaie și rămăsei singur cu Bettina, mă apropiai de dînsa și-i Șoptii la ureche :

— Fii bărbat, fă-te bine și bizuie-te pe discreția mea.

Își întoarse capul fără să-mi răspundă, dar nu se mai zvîrcoli toată ziua. Credeam că am tămăduit-o ; -a doua zi însă boala i se sui la cap și începu să aiureze, rostind fără °ici un șir cuvinte grecești și latinești, astfel încît nu se

6?

mai îndoii nimeni că e cu adevărat stăpînită de diavol. Maică-sa plecă și se întoarse curînd cu cel mai vestit exorcizator din Padova. Era un capucin foarte urît, căruia îi ziceau Prospero de Bovolenta.

Cum îl zări, Bettina izbucni în rîs și-i aruncă în obraz niște sudalme cumplite, care fură pe placul tuturor, căci doar diavolul putea avea cutezanța să se poarte în felul acesta cu un capucin ; la rîndul lui, însă, capucinel, au-zindu-se făcut analfabet și pisălog și nespălat, începu s-o croiască cu un crucifix cît toate zilele, zicînd că îl bate pe Necuratul. Nu conțeni decît oînd o văzu că pune mîna pe ©ala de noapte și că e cît p-aci să i-o arunce în cap.

— Dacă Necuratul te-a jignit cu vorbele lui, îi zise, îovește-1 cu ale tale, dobitocule, dar dacă am făcut-o eu. află, mojiciile, că ai a mă i'especta, și întinde-o.

Il văzui pe doctorul Gozzi roșind. Capucinel însă, neclintit în odăjdiile lui, începu să citească un înfricoșător exorcism ; după care il somă pe demon să-și spună numele.

— Mă cheamă Bettina.

— Nu se poate, ăsta e nume de fată botezată.

— Iți închipui așadar că un demon trebuie să poarte numaidelit un nume bărbătesc ? Află, capucin ignorant, că demonul e un înger care nu trebuie să aibă nici un sex. De vreme ce însă îți închipui că prin gura mea îți vorbește un demon, făgăduiește-mi să-mi răspunzi adc-vărat și-ți făgăduiesc și eu să mă supun rugăciunilor tale.

— Da, îți făgăduiesc.

— Spune-mi, deci, te socoti-mai învățat decît mine l

— Nu, dar mă socot mai tare, in numele sfintei Treimi și în puterea sfintului meu har.

— Dacă zici că ești mai tare, atunci oprește-mă Se a-ți spune cîteva adevăruri. Ești fudul de barba ta, o piepteni de zece ori pe zi și nu te-ai învoi să-ți tai juma tate dintr-însa ca să mă silești să ies din ăst trup. Ta-ie-ți-o, și mă jur să ies de aci.

— Tată al spaimelor, înzeci-voi caznele tale.

— Fă-o, na, să te vād.

Și zicînd acestea, Bettina izbucni într-un asemenea hohot de rîs, încît mă făcu și pe mine să rîd. Atunci capucinel se întoarse către doctor și-i spuse că n-am credință de loc și că trebuie să-mi poruncească să ies, ceea

40

ce și făcui, spunindu-i că a ghicit. N-ajunsescm încă afară cînd avui plăcerea s-o vād pe Bettina, căreia capucinel îi dase mîna ca s-o sărute, scuișînd-o.

Uimitoare fată, plină de talent, care-1 înfunda pa capucin fără ca nimeni să se mire, deoarece toți puneam răspunsurile pe seama diavolului. Nu pricepeam ce urmărește.

Capucinel prinzi cu noi și turui în vremea mesei o sumedenie de năzbitii. După-masă intră iar în odaia Bettinei, ca s-o binecuvînteze ; ea însă, cum îl zări, puse mîna pe un clondir mare plin cu o soluție neagră pe car» i-o trimisese farmacistul și i-o aruncă în cap. Cordiani, care era chiar lîngă dînsul, își avu și el o parte foarte îmbelșugată, ceea ce-mi făcu o deosebită plăcere. Bettina nu se înșela profitînd de ocazie, de vreme ce toate cădeau în spinarea bietului drac. De bună seamă carii nemulțumit, Prospero îi spuse doctorului la plecare că fiica lui e cu siguranță stăpînită de diavol, dar că trebuie să caute alt exorcist, deoarece asupra lui Domnul n-a voi* să pogoare harul de a o mîntui.

După ce plecă monahul, Bettina petrecu șase ceasuri foarte liniștite și ne uimi pe toți, seara, venind să cineze cu noi. îi încredința pe taică-său și pe maică-sa că se simte bine, vorbi cu frate-său; pe urmă se îndreptă către mine și-mi spuse că a doua zi are loc balul și că va veni dimineață să mă pieptene ca fetiță. îi mulțumii și îi spusei că a fost foarte bolnavă și că

trebuie să se cruțe. Se duse curînd la culcare, iar noi mai zăbovirăm la masă, nevorbind decît de dînsa.

Cînd, ajuns în odaia mea, și pregătindu-mă de culcare, îmi luai scufia de noapte, găsi înăuntru următorul răvaș : „Ori vii cu mine la bal îmbrăcat în fetiță, ori te fac să vezi una de să-ți vină să plîngi”.

Așteptai să adoarmă doctorul și-i scrisei fetei următorul răspuns : „Nu merg la bal, fiindcă sînt hotărît să ocolesc orice împrejurare în care m-aș afla singur cu dumneata. Cit despre jalnicul spectacol pe care mi-l vestești, te cred destul de isteță ca să te ții de cuvînt; te rog să ai însă milă de inima mea, căci te iubesc ca pe o soră. Te-am iertat, draga mea Bettina, și vreau să uităm totuL Iată un răvaș pe care vei fi înecintată să-l ai iar în mînă. Vezi bine ce nesocotită ai fost lăsîndu-l în buzunar, pe pat. Faptul că ți-l înapoiez cată să te încredințeze de prietenia mea”.

CAPITOLUL III

Bettina nebună? — Părintele Mantia — Vărsatul de vînt — PZec din Padova.

Bettina trebuie să fi fost pe culmile deznădejdiu numai-știind cine a pus mîna pe răvașul ei; liniștind-o, îi arătam, deci, o mare dovadă de prietenie; mîntuind-o de un greu necaz, mărinimia mea îi va fi pricinuit însă desigur un altul la fel de greu, căci acum mă știa stăpîn pe taina ei. Răvașul lui Cordiani nu era de loc în doi peri; reieșea limpede dintr-însul că îl primea la dînsa în fiecare noapte, iar povestea pe care poate o urzise ca să mă țină la respect devenea astfel zadarnică. Simțeam toate acestea și, ca s-o liniștesc pe cît îmi sta în putere, mă dusei dimineață la patul ei și îi dădui răvașul și răspunsul.

Fata îmi cîștigase stima cu isteția ei; nu mai eram în stare s-o disprețuiesc. Nu vedeam într-însa decît o ființă care s-a lăsat cucerită de temperament. îi plăceau bărbații și nu era de plîns decît în ce privește urmările. Crezînd că am înțeles cum stau cu adevărat lucrurile, mă resemnasem, ca un băiat înțelept și nu ca un îndrăgostit ciudos. Fa trebuia să roșească, nu eu. Mai aveam doar o singură dorință, și anume să aflu dacă cei doi Feltini, tovarășii lui Cordiani, se împărtășiseră de asemenea din hatîrurile ei.

Toată ziua, Bettina ne arătă o foarte veselă față. Seara se îmbracă să meargă la bal; deodată însă, fie că era adevărat, fie că se prefăcea, îi veni rău și fu nevoită să se bage în pat, ceea ce îi sperie pe toți. Eu însă, care știam tot, mă așteptam la alte și alte scene, mereu mai jalnice; căci mă așezasem mai presus de dînsa și asta

M

gjflorul ei propriu n-o putea răbda. Și totuși, trebuie aici să mărturisesc că, în ciuda acestei minunate lecții care mi-a precedat adolescența și care ar fi trebuit să-mi slujească drept pildă pentru viitor, n-am încetat toată viața să fiu păcălit de femei. Acum doisprezece ani, să nu fi fost îngerul meu păzitor, m-aș fi însurat la Viena cu o zănatică de codană, de care mă îndrăgostisem. Azi, la șaptezeci și doi de ani, mă cred la adăpost de asemenea nebunii, dar, vai ! tocmai asta mă amărăște.

A doua zi toți ai casei erau tare mîhniți, căci demonul care o stăpînea pe Bettina îi cuprinsese mintea. Doctorul îmi spuse că mai mult ca sigur e

apucată, căci, nebună fiind, nu e de crezut că s-ar fi purtat așa urît cu părintele Prospero ; și .se hotărî s-o dea pe seama părintelui Maneia.

Era un faimos exorcist iacobin, adică dominican, căruia îi mersese vestea că n-a dat greș cu nici o fată fermecată.

Era duminică. Bettina prînzise bine și fusese nebună toată <ziua. Către miezul nopții, taică-său veni acasă, cîntînd ca de obicei din Tasso și beat de nu se putea ține pe picioare. Se apropie de patul Bettinei și, după ce o sărută cu duioșie, îi spuse :

— Nu ești nebună, fata tatii. Bettina îi răspunse că nu e beat.

— Ești stăpînită de diavol, fetița mea dragă ?

— Da, tată, și dumneata ești singurul care mă poți vindeca.

~ Foarte bine ! Hai s-o și fac.

Și zicînd acestea, cizmarul începe a grăi ca un teolog ; rostește cugetări despre puterea credinței și a binecuvîntării părintești. își leapădă paltonul, pune o mîină pe un crucifix, și cealaltă pe creștetul fiică-si și începe a-i vorbi diavolului într-un chip atît de hazliu, încît însăși ne-yastă-sa, mereu tîmpă, posacă și arțăgoasă, rîdea de se Unea de burtă. Cei doi actori erau singurii care nu rideau îi seriozitatea lor tăcea scena și mai nostimă. O admiram P6 Bettina, cum de era în stare de acea deplină stăpînire de sine, ea, gata oricînd să rîdă la orice fleac. Doctorul Gozzi ridea și el, deși ar fi vrut să vadă sfîrșindu-se mai sepedo comedia, căci socotea că, bătînd astfel cîmpii,

42

taică-său hulea sfințenia exorcismului. Desigur ostenit, exorcistul merse în sfîrșit să se culce, zicînd că e încredințat că diavolul îi va da pace fiică-si toată noaptea.

A doua zi, cînd să ne ridicăm de la masă, iată că sosește și părintele Mancia. Urmat de toți ai casei, doctorul îl duse la patul soru-si. Eu, unul, tot uitîndu-mă la călugărul acesta, eram ca dus pe altă lume. Iată cum arăta :

Era înalt și maiestuos, în vîrstă de vreo treizeci de ani ; avea părul bălai și ochii albaștri. Trăsăturile chipului său erau cele ale lui Apolo din Belvedere, cu deosebirea că nu zugrăveau nici biruința, nici ambiția. Uluitor de alb, era palid, dar paloarea lui părea făcută anume ca să-i scoată mai bine în evidență mărgeanul buzelor care, întredeschizîndu-se, dădeau la iveală două șiruri de perle, Nu era nici slab, nici gras, iar tristețea ce i se citea pe chip îi sporea blîndețea. Pășea încet, avea o înfățișări ■ sfielnică, amănunte care te făceau să-l crezi oît se poate de modest in sufletul lui.

Cînd am intrat, Bettina dormea, sau se făcea că doarme. Părintele Mancia luă întii un sfeștoc și o stropi cu apă sfințită : fata deschise ochii, îl privi pe călugăr și-i închise numaidecât la loc. Curînd după aceea și-i deschise iarăși, îl privi puțin mai bine, se culcă pe spate, își desfăcu brațele și, cu capul frumușel plecat într-o parte, se lăsă în voia unul somn cum părea să nu existe altul mai dulce.

În picioare, exorcistul își scoase din buzunar molit-velnicul și etola, pe care și-o puse la gît, apoi o cutiuță cu moaște pe care o așeză pe pieptul adormitei, și, întocmai ca un sfînt, ne rugă pe toți să îngenunchem și să-l rugăm pe Domnul să-i destăinuie dacă bolnava e apucată sau e atinsă de vreo boală naturală. Așa în genunchi ne lăsă vreo jumătate de oră, vreme în care citi într-una, cu jumătate de glas. Bettina sta nemișcată.

Ostenit, pesemne, de rolul pe care-l juca, îl pofti pe doctor să-i vorbească între patru ochi. Trecură în iatac, de unde ieșiră după un sfert de ceas, atrași de un răsunător hohot de ris al nebunei care, de îndată ce-i văzu intrînd, le întoarse spatele. Părintele Mancia zîmbi, scufundă o dată și încă o dată pămătuful în agheasmatar, ne aghesmui din belșug pe toți și plecă.

02

Doctorul ne spuse că se întoarce a doua zi și că s-a îndatorat s-o dezlege în trei ceasuri, dacă e apucată, dar că nu făgăduiește nimic, dacă e nebună. Maică-sa strigă că e sigură că are s-o dezlege și încep să-i mulțumească Domnului că i-a ajutat să vadă un sfânt înainte de a muri

A doua zi, nimic n-a fost mai frumos ca năbădăile Bettinei. De dimineață îi dădu drumul pe nerăsuflăte la "tele mai năstrușnice năzdrăvăni, cum nici un poet din lume n-ar putea să le născocească și nu se opri nici cînd sosi încîntătorul exorcist; se desfată cu ele preț de vreun sfert de ceas ; după care, îmbrăcîndu-se cu toate odăj-diiK', ne rugă să ieșim. îl ascultarăm numaidecît și ușa rămase descuiată ; dai- cui îi păsa ? Cine ar fi avut cutezanța să între înăuntru ?

Vreme de trei ceasuri încheiate nu auzirăm de dincolo decît cea mai adincă liniște. La amiază, călugărul ne chemă și intrarăm. Bettina era abătută și foarte liniștită, iar exorcistul își strîngea lucrurile. Plecă spunând că trage nădejde și-l rugă pe doctor să-i dea de veste. Bettina prinzi în pat, cină la masă și a doua zi fu cuminte ; iată însă o întimplare care-mi întări credința că nu e nici nebună, nici apucată.

Era în ajun de Stretenie. Doctorul ne împărtășea de obicei la parohie ; la spovedanie ne ducea însă la Sânt' Augustino, biserică slujită de iacobinii din Padova. La masă, ne spuse să ne pregătim pentru a doua zi, iar maică-sa luă și ea cuvântul și spuse :

— Ai- trebui să mergeți toți să vă spovediți la părintele Mancia, ca să dobîndiți de la acest sfânt iertarea de păcate ; eu însămi mă gîndesc să mă duc tot la el.

Cordiani și cei doi Feltrini se învoiră ; eu tăcui ; planul acesta nu-mi plăcea, așa că nu zisei nici da, nici nu î eram hotărît însă să-l împiedic.

Credeam în taina care pecetluiește spovedania ; de »una mincinoasă nu eram în stare; știind însă că sînt slobod să-mi aleg duhovnicul, n-aș fi fost niciodată atît pe guguman încît să mă duc să-i istorisesc părintelui jMancia ce mi s-a întîmplat cu o fată, căci lesne ar fi ghicit că nu poate fi decît Bettina. Pe de altă parte, eram

f>3

sigur că îi va spune Cordiani tot, și asta mă necăjea peste măsură.

A doua zi de dimineață, Bettina veni să-mi aducă o pelerină scurtă și îmi dădu următorul răvaș : „Dușmănește-mi viața, dar respectă-mi onoarea și picul de liniște la care rîvnesc. Nici unul din voi nu trebuie să meargă mîine la spovedanie la părintele Mancia. Ești singurul care poți zădărnici planul și n-ai nevoie să-ți spun eu cum să faci. Am să văd dacă ai în adevăr prietenie pentru mine."

Nu pot spune cîtă milă mi-a fost de fata asta citin-du-i răvașul; și totuși, iată ce i-am răspuns : „înțeleg că, în ciuda tainei care pecetluiește spovedania, planul mamei dumitale te neliniștește ; dar nu înțeleg cum, spre a-1 zădărnici, te poți bizui pe mine mai curînd decît pe Cordiani, care l-a

încuviințat. Tot ce-ți pot făgădui e că eu nu mă voi duce ; asupra ibovnicului dumitale n-am însă nici o putere ; dumneata trebuie să-i vorbești."

Iată răspunsul pe care mi-l dădu : „N-am mai vorbit cu Cordiani din noaptea aceea nenorocită care mi-a adus nefericirea; și nici n-am să-i mai vorbesc, chiar dacă, vorbindu-i, ar fi să-mi redobîndesc fericirea pierdută Dumitale și numai dumitale vreau să-ți datorez viața și fericirea mea."

Fata asta mi se părea mai ciudată decît toate cele ale căror minuni mi le înfățișase romanele ce le citisem. Mi se părea că își bate joc de mine cu o nemaipomenită nerușinare. Credeam că încearcă să mă prindă iar în mrejele ei și, deși nu-mi păsa, mă hotărîi să îndeplinesc fapta aceea mărinimoasă pe care mi-o cerea și de care singur mă credeam în stare. Era sigură de izbîndă : dar la ce școală învățase oare să cunoască sufletul omenesc ? Citind romane ? Unele le sînt, poate, multor minți fragede pricină de sminteală, dar cu siguranță că citindu-le pe cele bune, tinerii deprind dintr-însele purtările frumoase și virtuțile sociale.

Hotărît așadar să-i arăt fetei toată bunăvoința de care mă credeam în stare, alesei ceasul de dinainte de culcare; ca să-i spun doctorului că mă silește cugetul să-l rog să mă scutească de a mă spovedi părintelui Mancian și că aș dori, în această împrejurare, să nu fac altfel decît tovarășii mei. Doctorul îmi răspunse cu bunătate că-mi înțelege temeiurile și că ne va duce la Sant' Antonio, iar eu îi sărutai mîna în semn de recunoștință.

A doua zi, după ce toate se făcură după planul Bettinei, o văzui așezîndu-se la masă cu mulțumirea întipărită pe obraz.

I După-amiază fui nevoit, în vreme ce doctorul își dusesese elevii la biserică, să mă culc, din pricina unei răni la picior ; rămasă singură, Bettina nu scăpă prilejul și veni la mine în odaie, așezîndu-mi-se pe pat. Mă așteptam s-o văd ; sosise plăcutul ceas al mării explicații, astfel încît era un musafir pe care-l primii cu bucurie.

Începu spunîndu-mi că nădăjduiește că nu sînt supărat că s-a folosit de prilej ca să vină să-mi vorbească.

— Nu, îi răspunsei eu, căci mi-l crezi mie pe acela de a-ți spune că, ceea ce simt pentru dumneata nefiind decît prietenie, poți fi sigură că pe viitor nu se va mai întîmpla să te tulbur. Așadar, Bettina, fă tot ce poțtești, căci ca să mă port altfel, ar trebui să fiu îndrăgostit de dumneata — și nu mai sînt. Ai înăbușit într-o singură clipă sămănța frumoasei pasiuni ce-mi sădiseși în inimă. Cînd, după ce am îndurat brutalitățile lui Cordiani, m-am întors în odaia mea, întîi te-am urît; ura s-a schimbat curînd în dispreț, simțămînt care, liniștindu-mă, s-a prefăcut într-o adîncă nepăsare, iar această nepăsare s-a spulberat cînd am băgat de seamă cît îți e de vrednică mintea. Azi îți sînt prieten, îți iert slăbiciunile și, deprins să te prețuiesc așa cum ești, am căpătat pentru dumneata sentimentul celei mai neobișnuite stime, datorită isteției dumitale. M-a păcălit, dar nu-mi pasă : există, e uluitoare, dumnezeiască, o admir, o iubesc, și socot că îi datorez omagiul de a cultiva cea mai curată prietenie față de aceea care o stăpînește. Împărtășește-mi sentimentul : fii adevărată, sinceră și dreaptă. Isprăvește cu toate neroziile, căci ai câștigat de la mine tot ce puteai eiștiga. Numai gîndul la iubire mă dezgustă, căci n-aș putea iubi decît încredințat că sînt, la rîndu-mi — singurul — iubit. N-ai decît să pui prostesca-mi gingășie pe seama nevîrstniciei ; lucrurile așa stau și altfel nu. Mi-ai scris că nu mai vorbești

cu Cordiani; dacă eu sînt pricina acestei rupturi, îmi pare rău } iar onoarea dumitale cere, cred, să căutați a vă împăca; eu, unul, voi avea grijă ca pe viitor să nu-l rni tulbur cu nimic. Și mai ține seama că, dacă l-ai adus să te iubească ademenindu-l cu aceleași mijloace pe care le-ai folosit cu mine, săvîrșești o îndoită greșeală căci, dacă te iubește, l^{ai} făcut poate nefericit.

— Tot ce mi-ai spus se întemeiază pe o idee neadevărată și pe aparențe amăgitoare. Nu-l iubesc pe Cordiani și nu l-am iubit niciodată. Dimpotrivă, l-am urît și-l urăsc încă, fiindcă s-a făcut vrednic de ura mea, și nădăjduiesc să te incredințez că așa e, în ciuda aparențelor care mă osîndesc. Cit despre ademenire, te rog să mă scutești de această josnică învinuire. Gindește-te că, dacă nu m-ai fi ademenit dumneata întii, m-aș fi ferit cu grijă să săvîrșesc cu dumneata niște fapte de care m-am căit adînc, pentru pricini pe care nu le cunoști, dar pe care ți le voi arăta. Greșeala pe care am făcut-o e grea numai fiindcă n-am prevăzut răul ce mi-l va pricinui în mintea unui nerecunoscător care cutează să mă învinuiască de ea

Plîngea : cele ce mi le spusese erau măgulitoare și păreau țesute în gherghef de adevăr ; dar prea văzusem multe. Pe de altă parte, știam ce-i poate mintea și gîndul că vrea să se înalțe în ochii mei era cit se poate de firesc ; căci cum puteam să-mi închipuiesc că acest demers nu izvora decît din amorul ei propriu prea greu rănit ca să îndure din parte-mi o biruință de care se simțea atît-de umilită ? Neclintit așadar în cugetul meu, îi răspunsei că eu cred tot ce mi-a spus despre starea ei sufletească de dinainte de hirjoar.a care m-a făcut să o iubesc și că poate fi deci sigură că pe viitor am s-o scutesc de învinuirea că m-a ademenit.

— Recunoaște însă — mai adăugai — că, deși năprasnic, a fost doar un foc de paie : cea dinții adiere ți l-a stins. Rătăcită pentru o clipă, virtutea a pus din nou stăpînire asupra simțurilor dumitale și e, ca atare, vrednică de toată lauda. Dumneata, care mă adorai, ai ajuns dintr-o dată nepăsătoare La toate suferințele mele, deși m-am străduit din răsputeri să-ți deschid ochii asupra lor. Mai rămîne să aflu cum de putea să-ți fie atît de scumpă astă virtute, pe caic Cordiani o năruia în fiecare noapte.

M

Privindu-mă atunci cu chipul pe care ți-l dă siguranța biruinței, Bettina îmi spuse :

— Iată-te ajuns acolo unde voiam. Vei afla in sfîrșit niște lucruri pe care nu ți le puteam arăta și pc care nu ți le-am putut spune niciodată ; căci te-ai împotrivit să vii la întîlnirea pe care nu ți-o dasem decît ca să te fac să vezi adevărul. Cordiani — urmă ea — mi-a făcut o declarație de amor la opt zile după ce a venit la noi. Voia să-i dau învoirea să mă ceară tatei de îndată ce-și va sfiși învățătura. I-am răspuns că nu-l cunosc îndeajuns, că n-am nici o dorință de felul acesta și l-am rugat să nu-mi mai pomenească de asemenea planuri. Părea că s-a liniștit ; curînd însă am văzut că m-am înșelat, căci, rugîndu-mă într-o zi să merg din cînd în cînd să-l pieptăn la el în odaie și răspunzîndu-i eu că n-am vreme, îmi întoarse că dumneata ai mai mult noroc. Am rîs de această învinuire, căci toată lumea aici în casă șl ia că eu te îngrijesc. Trecuse cincisprezece zile după ce il respinsesem astfel, cînd mi s-a întîmplat să petrec cu dumneata ceasul acela de hirjoană care, firește, ți-a stîrnit gînduri pe care pînă atunci nu le aveai. Eu, una, eram foarte mulțumită, căci te iubeam și, lasîndu-mă în veia dorințelor firești, le

gustam fără să mă tulbure nici o căință. Abia așteptam să te văd a doua zi, dar chiar în ziua aceea, după cină, întîiul ceas al suferințelor mele sună. Cordiani îmi strecură în mină răvașul și scrisoarea aceasta, pe care de atunci am ascuns-o într-o gaură în zid, cu gîndul să ți le arăt. la locul și timpul potrivit.

Ceea ce zicînd, Bettina îmi dădu scrisoarea și răvașul : acesta din urmă avea următorul cuprins : „Lasă diseară întredeschisă ușa care dă în curte și primește-mă în iatac ; de unde nu, vezi cum te descurci miine cu doctorul, căruia îi voi înmîna originalul copiei aici alăturate”.

Scrisoarea cuprindea urzeala unui josnic și turbat delator, și care putea într-adevăr avea urmările cele mai supărătoare. îi spunea doctorului că în fiecare dimineață, în vreme ce el e la liturghie, soră-sa întreține cu mine legături nelegiuite și îi făgăduia amănunte care să nu-i mai îngăduie nici o îndoială.

— După ce am chibzuit cum se cuvenea într-o asemenea împrejurare, adăugă Bettina, m-am hotărît să-lascult pe acest monstru ; gata însă la orice, mi-am pus în buzunar pumnalul tatei și, crăpînd ușa, îl așteptam în prag, nevoind să-l las să intre, căci doar un perete subțire desparte iatacul meu de cel al tatei și cel mai ușor zgomot l-ar fi putut trezi. La întîia mea întrebare despre pîra mincinoasă din scrisoarea pe care amenința că i-o dă fratelui meu, Cordiani îmi răspunse că nu e nicidecum mincinoasă, fiindcă a văzut el însuși cu ce ne-am îndeletnicit noi de dimineață, printr-o gaură pe care a făcut-o în pod, drept deasupra patului dumatilă, și unde merge să se așeze de îndată ce știe că intru la dumneata. încheie spunîndu-mi că va dezvălui totul fratelui meu și mamei, dacă mă împotrivesc să-i dăruiesc și lui aceleași hatăruri. După ce, în dreapta-mi mînie, îl încărcai cu cele mai grele ocări, zicîndu-i mișelnică iscoadă și calomniator, căci n-a putut vedea altceva decît niște copilării, sfârșii spunîndu-i răspicat că zadarnic se mîngîie cu gîndul că îmi va smulge cu amenințări asemenea drăgălășenii. începu atunci să-mi ceară de o mie de ori iertare și să-mi demonstreze că doar asprimea mea l-a împins la asemenea încercări, la care nu s-ar fi hotărât niciodată fără pasiunea pe care i-o stîrnisem și care-l făcea nefericit. Recunosc că scrisoarea e poate calomnioasă și că a săvîrșit o faptă mișelească, incredințîndu-mă că niciodată nu va încerca să dobîndească cu de-a sila drăgălășenii care nu vrea să se cuvină decît statornicei sale iubiri. M-am crezut atunci dator să-i spun că poate am să-l iubesc și eu cînd va și să-i făgăduiesc că n-am să mai vin niciodată la patul dumatilă cînd nu e doctorul acasă. L-am făcut astfel să plece mulțumit, fără a îndrăzni să-mi ceară măcar o sărutare, făgăduindu-i doar că poate vom mai vorbi din cînd în cînd în același loc. Cum plecă, mersei să mă culc, de/nădăjduită că n-am să mai pot nici să te văd în lipsa fratelui meu, nici să te fac să afli de ce, din pricina urmărilor. Trei săptămîni trecură astfel și mi-e cu neputință să vorbesc în cuvinte cît am suferit, căci dumneata stăruiai într-una, iar cu mă vedeam mereu silită să te ocolesc. Ajunsesem chiar să-mi fie frică de ceasul cînd te voi întîini singur, căci eram sigură că n-am să mă pot împiedica să-ți dezvălui pricina purtării mele atît de deosebite. Și pe lîngă toate, mai eram și silită, o dată pe

Sptămînă, să mă duc la poarta aleii ca să vorbesc cu ti-Slosul acela și să-i potolesc cu cuvinte nerăbdarea. În ele din urmă, nemaiputînd îndura, și văzînd că însuși "umneata mă ameninți, am hotărît să-mi curm caznele, rînd să-ți dezvălui pricina toată și să las pe seama du-itale Îndreptarea răului, și am propus să mă însoțești bal îmbrăcat în fetiță, deși știam bine că petrecerea ta nu-i va fi lui Cordiani pe plac : hotărîrea mea era uată. Știi cum mi s-a spulberat planul. Plecarea neprevăzută a tatei și a fratelui meu v-a dat amîndurora același gînd și cînd și-am făgăduit că vin, nu primisem încă răvașul lui Cordiani. Nu-mi cerea o întîlnire, ci mă înștiința doar că mă așteaptă la mine în iatac, așa că n-am vut răgaz nici să-i spun că am cuvînt să-l opresc să între ;lo, nici să te înștiințez că n-am să pot veni la dumneata lecît după miezul nopții, cum credeam să fac, căci gîn-deam că după vreun ceas de hîrjoană am să-l pot trimite nenorocitul acela la el în odaie. Mi-am greșit însă socotelile, căci Cordiani croise un plan și am fost nevoită să-i ascult toată poliloghia. Nu mai isprăvea tînguindu-se și zugrăvindu-și neagra nefericire. Se pîngea că nu vreau să-l urmez în planul pe care l-a pus la cale și pe care ar fi trebuit să-l încuviințez, dacă l-aș fi iubit. Zicea anume fug cu el în săptămîna mare și să mergem amîndoi la Ferrara, la un unchi de-al lui, care ne-ar fi primit și care -ar fi convins lesne și pe taică-său, spre a fi apoi fericiți *te zile vom mai trăi. Întîmpinările mele, răspunsurile ui, amănuntele, explicațiile privind înlăturarea greutăților, ne luară toată noaptea. Mă durea sufletul gîndin-u-mă la dumneata, dar n-am a mă muștra cu nimic, M nu s-a întîmplat nimic care să mă facă nevrednică *e stima dumitale. Nu-i decît un singur chip să mi-o re-uzi, și anume să iei tot ce și-am spus drept un basm ; tunci însă te-ai amăgi și ai fi nedrept. Dacă m-aș fi ■itut hotărî la jertfe care nu se cuvin decît iubirii, l-aș putut scoate pe nemernicul acela din iatac un ceas după a intrat ; dar aș fi ales mai curînd moartea decît acest ngrozitor expedient. De unde să fi ghicit că dumneata tai afară, în vînt și zăpadă ? Eram de plîns amîndoi, și u încă mai mult decît dumneata. Lumea zice că mi s-au "cut farmece și că sînt apucată de diavol; eu una nu

știu nimic ; clar dacă e așa, sînt ființa cea mai nefericită jde pe lume.

Bettina tăcu, lacrimile îi curgeau șiroaie ; plîngea eu sughițuri și ofta într-una. Eram adînc tulburat, deși îmi dădeam prea bine seama că tot ce mi-a spus poate fi adevărat, dar nu e de crezut :

Forse era ver, ma non perb credibile : A chi del senso suo fosse signore ' ; plîngea însă, iar lacrimile ei cit se poate de adevărate îmi răpeau facultatea de a mă îndoii. Totuși, le puneam pe seama puternicului amor-propriu ; căci pentru a mă lăsa înduplecat îmi trebuia o convingere, iar pentru a convinge n-ajunge verosimilul, e nevoie de evidență. Nu puteam admite nici cumpătarea lui Cordiani, nici răbdarea Bettinei, nici că au petrecut șapte ceasuri stînd numai de vorbă. Și, totuși, îmi făcea oarecum plăcere să iau drept arginți sunători banii calpi pe care mi-i zor-năise.

După ce își șterse lacrimile, Bettina își pironi fru-moșii-i ochi într-ai mei, crezînd că va desluși într-înșii semnele vădite ale biruinței ei ; o surprinsei însă, atin-gînd un punct pe care, cu meșteșug, îl ocolise în apologia ei. Retorica nu folosește tainele naturii decît așa cum fac pictorii, care se străduie s-o imite. Tot ce înfăptuiesc mai frumos e fals.

Mintea ageră a acestei tinere, nesubțiată de carte, se bizuia pe avantajul de a fi socotită dreaptă și nemeșteșugită ; o știa și se slujea de această cunoștință în folosul ei ; eu însă mă lămurisem prea bine cât e de dibace.

— Foarte frumos, îi zisei, Bettina dragă, m-a înduioșat povestirea ta ; dar cum vrei să cred că erau neprefăcute zvîrcolele acelea, nebunia aceea fără cusur a minții dumitale rătăcite și toate semnele de îndrăcire pe care prea cu potrivă le-ai dat în vileag în timpul exor-

* Era poate-adevărul, dar chiar de necrezut

PSrea pentru oridne-i stăpin j>c mintea tul. Ariosto, Orlando furioso, 1, 66.

48

ejsmelor, deși adineauri spuneai foarte cu judecată că al îndoirii în această privință ?

La aceste cuvinte, mă privi țintă și rămase mută cî^ ^eva clipe ; își plecă apoi ochii în jos și începu iar să plângă, icnind din cînd în cînd. ■p"—■ Vai, nenorocita de mine !

începeam să mă simt eu stingherit, astfel încît o întrebai ce pot face pentru dînsa. îmi răspunse cu mîhnire în glas că dacă mie nu-mi șoptește inima nimic, ea nu știe ce să-mi ceară.

— Credeam — adăugă ea — că pot redobîndi asupra inimii dumitale unele drepturi pe care le pierdusem; cum văd însă, nu-ți mai pasă de mine. Poartă-te mai departe la fel de crud, ia drept plăsmuiri suferințele adevărate a căror pricină ești și pe care le sporești acum. Ai

;ti te căiești prea tîrziu și căința n-are să te facă fericit. K Și zicînd acestea, se făcu că pleacă ; cum însă o credeam în stare de orice, mă cuprinse frica și o chemai înapoi ca să-i spun că singurul mijloc care-i rămîne ca -mi reciștigate afecțiunea e să lase să treacă o lună fără /îrcoliri și fără să fie nevoie să mai trimitem după fru-~sul părinte Mancianca.

— Toate acestea, îmi spuse ea, nu atîrnă de mine : ce vrei să spui cu epitetul „frumos”, pe care-1 dai

)binului ? Nu cumva gîndești că...

— Ba nicidecum ; nu gîndesc nimic : ar trebui să fiu los ca să gîndesc la ceva ; am să-ți spun doar că pre-

'lecția pe care demonii ce te stăpînesc o arată exorcis-lor călugărului celui frumos în dauna celor ale scîr-:ului capucin poate da naștere la comentarii ce nu-s loc spre cinstea dumitale. Și-apoi. n-ai decît să-ți rin-iești treburile cum poștești.

Bettina ieși, și, peste un sfert de ceas, se întoarseră toți acasă.

După cină, slujnica îmi spuse fără s-o întreb că, scu-îță de friguri, Bettina a pus-o să-i ducă patul în bu-ătărie, lingă maică-sa, și s-a culcat. Puteau fi adevărate rigurile astea, dar eu mă îndoiam. Eram incredințat că niciodată n-are să se hotărască să se înzdrăvenească. fiindcă în felul acesta mi-ar fi pus la îndemînă un prea puternic temei să o sc-eot mincinoasă și în așa-zisa-i nevinovăție față de Cordiani. Grijă de a-și căra patul lingă cel al maică-si mi se părea, deci, tot o marghiolie.

A doua zi, medicul Olivo îi găsi o mare fierbințeală care, cum îi spuse doctorului, îi va pricinui, poate, o oarecare enervare și o va face să vorbească într-aiurea ; toate se vor trage însă de la fierbințeală, și nu de la demoni. Bettina aiura într-adevăr toată ziua, dar doctorul, încrezîndu-se în medic, o lăsă pe maică-sa să vorbească și nu trimise după iacobin.

Fierbințeala crescú într-una și, a patra zi, vărsatul de vînt izbucni. Cordiani și cei doi Feltrini, care nu-l avusesse, fură de îndată îndepărtați ; cu mine lucrurile stăteau dimpotrivă, așa că rămăsei pe loc.

Pacostea asta o năpădi într-atîta, încît în ziua a șasea bieteii fetițe nu i se mai vedea nici o bucățică de piele pe tot trupul. Ochii i se închiseră și o crezurăm pierdută cînd băgarăm de seamă că pînă și gura și gîtlejul îi erau atît de pline de bube, încît abia mai puteam să-i stre-curăm cîteva picături de miere în esofag. Abia dacă mai respira ; altminteri ai fi zis că e moartă. Maică-sa nu se clintea de lîngă patul ei, iar eu îmi adusei acolo masa de lucru și caietele, ceea ce toți găsiră vrednic de toată lauda. Sărmana ființă ajunsese groaznică la privit; capul i se umflase de două ori cît era ; nasul nu i se mai vedea și ne temeam să nu-și piardă ochii, chiar dacă ar scăpa. Ce mă stînjenea mai mult, deși mă străduiam să rabd, era mirosul ei de transpirație.

A noua zi veni preotul cu împărtășania și cu sfîntul mir ; pe urmă spuse că o încredințează în mîna Domnului, într-o așa tristă împrejurare, convorbirea doctorului cu maică-sa mă făcea să zîmbesc. Biata femeie voia să știe dacă demonul care o stăpînește poate s-o mai împingă, în olipele acelea, la fapte nesăbuite și ce are să se aleagă cu dînsul, dacă fata moare ; fiindcă — zicea — nu-l socotea atît de prost încît să stăruie a sălășlui într-un trup așa de dezgustător, iar ceea ce dorea cu deosebire să afle era dacă diavolul își poate însuși sufletul bieteii ei copile. La toate aceste întrebări, doctorul, teolog ubicvist, dădea niște răspunsuri care nu făceau decît să-i sporească maică-si nedumerirea.

într-a zecea și a unsprezecea zi, Bettina se simți atît jje rău, încît ne așteptam din clipă în clipă s-o pierdem. Boala ajunsese la apogeu ; duhnea ; nimeni nu putea răbda ; numai eu, cătrănit de cumplita stare în care se afla, nu mă clinteam de lîngă dînsa. Un abis e sufletul omului, căci oricît ar părea de necrezut, atunci, în halul acela îngrozitor, mi-a sădit Bettina în inimă toată afecțiunea pe care i-am arătat-o după ce s-a vindecat.

în ziua a treisprezecea, fierbințeala scăzu și Bettina începu să se frămînte din pricina unei mîncărimi insuportabile, pe care nici un leac n-ar fi liniștit-o mai deplin decît aceste cuvinte pe care i le repetam într-una :

— Bettina, gîndește-te că ai să te faci bine; dacă însă îndrăznești să te scarpini, ai să rămii așa de slută, că n-are să te mai iubească nimeni.

Desfid pe orice fizician din lume să găsească împotriva mîncărimei o mai puternică frînă pentru o fată care știe că a fost frumoasă și care se vede în primejdia de a ajunge urîtă din vina ei, dacă se scarpină.

în cele din urmă își deschise iar ochii ei frumoși, ît schimbară așternutul și o duseră în odaia ei ; trebui să rămînă însă în pat pînă la Paști. îmi dădu și mie cîteva coșuri, care mi-au lăsat pe față semne neșterse ; ele mă ridicară în schimb în cinstea ei, căci erau dovada îngrijirilor ce-i dădusem și recunoscú că sînt singurul vrednic de afecțiunea ei. Așa se face că m-a iubit mai apoi din toată inima, iar eu am iubit-o la fel de ^ilce, fără a culege niciodată floarea pe care soarta, ajutată de prejudecăți, o păstra pentru nuntă. Dar pentru ce jalnică nuntă ! Doi ani mai tîrziu, Bettina se mărita cu un cizmar, Pigozzo, o pușlama și un ticălos care i-a mîneat banii și a făcut-o nefericită, pînă într-atîta, încît frate-său doctorul s-a văzut silit s-o ia de la soțul ei și s-o țină pe lîngă dînsul. După cincisprezece ani, bunul doctor,

ales arhipreot la San Giorgio della Vale, o luă cu dînsul acolo, unde, mergînd să-l văd acum optsprezece ani, o găsi și pe Bettina, bătrîna și bolnavă pe moarte. își dădu sufletul sub ochii mei, în 1776, douăzeci și patru de bre după »osrt»a mea. Voi vorbi de această moarte la locul său

Cam la vremea aceea se înapoie și mama de la Pe-tersburg, unde împărăteasa Ana Ivanovna nu prea făcuse haz de comedia italiană. Toată trupa se întorsese în Italia, iar mama călătorise cu Carlino Bertinazzi, arlechin, care muri la Paris în anul 1783. Cum ajunse la Padova. îi trimise doctorului Gozzi vorbă că a sosit și acesta se grăbi să mă ducă la hanul unde ea trăsese. Prînzirăm împreună și înainte de despărțire îi dăru doctorului o frumoasă blană și-mi dădu pentru Bettina o frumoasă piele de rîs. Șase luni mai tîrziu, mă chemă la Veneția, voind să mă vadă înainte de a pleca la Dresda, unde fusese angajată pe viață în slujba electorului de Saxa, August al III-lea, regele Poloniei. îl lua cu dînsa pe fratele meu Giovanni, care avea pe atunci opt ani și care plîngea amarnic la plecare, împrejurare care mă făcu să-l socot tare nătîng, căci plecarea aceasta n-avea nimic tragic într-însa. E singurul din familie care i-a datorat totul mamei, deși nu era veniaminul ei.

Mai petrecui apoi încă un an la Padova, urmînd dreptul ; fui numit doctor la vîrstă de șaisprezece ani, pe temeiul tezei De testamentis în civil și Utrum hebraei possint construere novas synagogas în dreptul canonic.

Vocația mea era să studiez medicina și s-o practic, căci mă simțeam cu deosebire înclinat spre această profesie ; nu-mi dădu însă nimeni ascultare ; mă văzui silit să studiez legile, de care mi-era silă. Ziceau toți că n-am să pot ajunge cineva decît ca avocat, ba mai rău încă, avocat bisericesc. Dacă se gîndeau bine, mă lăsau să mă fac medic, breaslă unde șarlatania e și mai de folos decît. în avocatură. N-am ajuns nici avocat, nici medic — așa a fost să fie. Poate asta e pricina pentru care n-am voit niciodată să mă slujesc de avocați cînd am avut vreo daraveră și nici să chem medici cînd am fost bolnav. Judecățile aduc în sapă de lemn familii mai multe decît cele pe care le ajută și cei care pier de mîna medicilor

- E tot ce aflăm despre Bettina în aceste Memorii,
- Dacă le e îngăduit evreilor să clădească noi sinagogi (lat.).

50

mi se par mai numeroși decît cei care se vindecă; ceea ce dovedește, pare-mi-se, că lumea ar fi mult mai fericită și fără unii, și fără ceilalți.

Nevoit să merg singur la Universitate, căreia îi zic Bo, spre a asculta prelegerile profesorilor, trebuia să ies neînsoțit ; eram uluit, căci pînă atunci nu știusem ce înseamnă să fii un om liber ; și, în dorința de a mă bucura pe deplin de libertatea ce credeam că o am, n-am zăbovit să leg cele mai rele prietenii cu cei mai vestiți studenți. Iar în stirpea asta cei mai vestiți sînt neapărat cei mai stricați, muieratici, pătimași de jacuri de noroc, edecuri de circiumă, bețivani, dezmățați, piază-rea a cinstei fetelor, bătauși, necinstiți și lipsiți de orice normă de virtute. În tovărășia unor asemenea inși am început eu a cunoaște lumea, studiînd-o în marea carte a experienței.

Bunele învățături și folosul lor în viața de toate zilele se pot asemui cu cîștigul ce-i dobîndim frunzărind cuprinsul unei cărți, înainte de a o citi ; după ce l-am citit, cunoaștem doar subiectul. Astfel e și școala de morală pe care ne-o pun la îndemînă predicile, normele și istorioarele cu care ne

copleșesc cei ce ne cresc. Ascultăm cu toată luarea-aminte tot ce ni se spune, dar cînd se ivește prilejul să folosim povețele ce ni s-au dat, ne-vine pofta să aflăm dacă lucrurile se vor petrece într-adevăr așa cum ni s-a prezis ; ne lăsăm în voia lor și căința ne pedepsește. Ce ne despăgubește oarecum, e că în clipele acelea ne credem atotștiutori și stăpîni pe dreptul de a-i învăța pe ceilalți : dar cei pe care-i îndrumăm fac întocmai cum am făcut noi, de unde încheierea că lumea rămîne tot pe ioc sau că merge din rău în mai rău.

În privilegiul ce mi-l acordase doctorul Gozzi de a ieși singur în oraș, am aflat mai multe adevăruri care pînă atunci nu numai că nu le cunoșteam, dar nici nu bănuiam măcar că există. De îndată ce mă zăriră, cei mai aprigi tăbăriră pe mine să vadă cîte parale fac. Găsin-du-mă cu desăvîrșire ageamiu, se porniră să-mi dea învățătură, făcîndu-mă să înghit tot felul de găluști. Mă ademeniră întii la joc și, după ce-mi cîștigară puținii bani pe care-i aveam, mă puseră să joc pe cuvînt și mă învățară să învirt fel de fel de treburi necurate ca să plătesc; tot atunci am învățat însă și ce înseamnă să ai

7j necazuri! Lecțiile acestea aspre mi-au fost totuși de folos, căci m-au învățat să mă feresc de neobrăzații care în față te măgulesc și să nu mă bizui nicidecum pe făgăduințele lingușitorilor. M-am deprins, de asemenea, cum să mă port cu cei ce caută mereu gîlceavă, oameni de a căror însoțire trebuie să fugi, ori să te afli în tot ceasul pe marginea prăpastiei. Cît despre breslașele dra-gostelor ușoare, n-am căzut niciodată în mrejele lor, căci nici una nu mi se părea așa frumoasă ca Bettina ; n-am știut să mă feresc însă la fel de bine de dorința aceea de glorie care purcede dintr-o bărbăție izvorînd din disprețul pentru viață.

În vremea aceea, studenții de la Padova se bucurau de mari privilegii. Erau abuzuri ajunse lege prin prescripție : e caracterul primitiv al mai tuturor privilegiilor, care se deosebesc de prerogative. Fapt e că, spre a-și menține în vigoare privilegiile, studenții săvîrșeau adesea crime. Vinovații nu erau pedepsiți cu toată asprimea, pentru că rațiunea de stat nu îngăduia ca severitatea să facă să scadă mulțimea de studenți care, din toată Europa, se îndreptau spre această vestită Universitate. Linia cîrmuirii venețiene era să plătească lefuri bogate unor dascăli cu nume mare și să-i lase să trăiască cît mai slobod pe cei ce veneau să-i asculte. Studenții n-aveau a da ascultare decît' unui școlar-șef, numit sindic. Acesta era un gentilom străin, care trebuia să aibă o oarecare stare și răspundea față de cîrmuire de purtarea studenților. Era dator să-i dea pe mîna judecării cînd călcau legile, iar școlarii se supuneau hotărîrilor lui, deoarece, cînd aveau cit de cît dreptate, îi apăra întotdeauna. Slujbașilor de la monopoluri, bunăoară, școlarii nu le îngăduiau să le cerceteze geamantanele, iar un zbir oarecare n-ar fi îndrăznit niciodată să aresteze pe vreunul din ei. Purtau cît poșteau toate armele oprite și-și băteau joc nepedepsiți de toate fetele pe care părinții nu se pricepeau să le pună la adăpost de stăruințele lor; stricau adesea liniștea ob-ștei cu tîmbălăuri de noapte ; era, într-un cuvînt, un tineret dezlănțuit care n-avea altă dorință decît să-și facă toanele, să rîdă și să petreacă, fără să-i pese de nimeni și de nimic.

Într-una din zile, un zbir intră din întîmplare într-o cafenea unde erau doi studenți. Unul din ei îi porunci să iasă, zbirul se făcu că n-aude și atunci

studentul trase în el cu pistolul, dar nu nimeri. Mai bun țintaș, zbirul trase și el, îl răni pe agresor și fugi. Cît ai clipi, studenții se adunară la Bo, se împărțiră în cete și începură să bată mahalalele după zbirii pe care-i măcelăreau, răzbunînd astfel jignirea ce li se adusese ; într-una din încăierări însă, doi studenți rămaseră morți pe loc. Atunci se întruniră toți studenții și făcură jurămînt să nu lase arma din mînă pînă cînd nu va pieri ultimul zbir din Padova. Cîrmuirea interveni și sindicul se legă să-i facă să lepede armele, cerînd însă o satisfacție, căci greșeala era a zbirilor. Cel care-l rănise pe studentul din cafenea fu spînzurat și pacea se încheie; în răstimpul celor opt zile de tulburări, școlarii umblau însă în cete, patrulînd prin oraș. Nevoind să par mai puțin viteaz decît ceilalți, l-am lăsat pe doctor să vor--Uească și m-am luat și eu după ei.

Înarmat cu pistoale și cu o carabină, băteam străzile împreună cu colegii mei și-mi aduc aminte ce necaz mi-era că în calea cetei mele nu ieșea nici un zbir.

Cînd luă sfîrșit acest război, doctorul rise de mine, dar Bettina îmi lăudă vitejia.

Cu noul meu fel de viață, nevoind să par mai puțin bogat decît proaspeții mei prieteni, m-am lăsat în voia unor cheltuieli care erau peste puterile mele. Am vîndut sau am pus amanet tot ce aveam și am intrat în niște datorii pe care nu le puteam plăti. Erau întîiele mele necazuri, cele mai dureroase pentru un tînăr. Nemaștiind ce să fac, îi scrisei bunicuței cerîndu-i ajutor ; în loc însă să mi-l trimită, veni ea însăși la Padova, la 1 octombrie 1739 și, după ce-i mulțumi doctorului și Bettinei pentru felul cum m-au îngrijit, mă luă cu ea la Veneția.

La plecare, doctorul, vîrsînd șiroaie de lacrimi, îmi dăruie ce avea el mai scump : moaștele nu știu cărui sfînt, care ar fi și azi ale mele, dacă n-ar fi fost montate în aur. Minunea pe care au săvîrșit-o a fost aceea că m-au scos într-o zi dintr-o mare nevoie. De atunci, de cîte ori m-am dus la Padova ca să-mi termin dreptul, am tras la bunul preot, mîhnit însă întotdeauna că o văd Pe Bettina lîngă bădăranul acela care urma să o ia de nevastă și care nu mi se părea făcut pentru ea. Mi-era necaz că o prejudecată, de care curînd apoi m-am dezbarat, m-a făcut să cruț pentru dînsul o floare pe care aș fi putut s-o culeg.

Patriarhul Veneției imi conferă primele patru trepte ale demnităților eclesiastice — Fac cunoștință cu senatorul Malipiero, cu Tereza Imer, cu nepoata preotului, cu doamna Orio, cu Nanette și Marton și cu Cavamacchia — Ajung predicator 1 — « Aventură cu Lucia, la Paseano — hi-„Vine de la studii, de la Padova", iată formula cu care eram prezentat pretutindeni : de îndată ce era rostită; începeau să mă iscodească în tăcere cei de-o seamă și de un rang cu mine, să mă laude tații de familie și să mă mîngîie femeile bătrîne, precum și altele care, nefiind bă-trîne, se făceau că sînt, ca să mă poată, fără necuviință, săruta. Preotul din San-Samuele, Tosello, mă rîndui în biserica lui și mă înfățișă apoi monseniorului Correr, patriarhul Veneției, care îmi dădu tonsura și, după patru luni, prin grație specială, imi conferi primele patru trepte ale demnităților eclesiastice. Bucuria și mulțumirea bunicii erau fără margini. Îmi căutară întii dascăli buni ca să-mi urmez studiile, iar domnul Baffo îl alese pe abatele Schiavo care să mă învețe să scriu curat italienește și

* Ca și în alte capitole, întâmplările nu se succed după ordinea indicată de autor în titluri.

CAPITOLUL IV

Întâlnire la al treilea.

53

mai ales limbajul poetic, pentru care aveam o deosebită înclinare.

Eram cum nu se poate mai bine găzduit împreună cu frate-meu Francesco, pe care-l dăduseră să studieze arhitectura de scenă. Sora mea și fratele meu mai mic locuiau cu bunicuța într-o casă a ei în care voia să moară, fiindcă acolo îi murise și bărbatul. Eu stăteam acolo, unde se prăpădise tata, locuință a cărei chirie continua să-o plătească mama : era o casă mare și bogat mobilată.

Deși principalul meu ocrotitor ar fi trebuit să fie abatele Grimani. îl vedeam totuși foarte rar ; mă legai însă foarte strâns de domnul de Malipiero, căruia îi fusesem prezentat de părintele Tosello. Domnul acesta de Malipiero era un senator de șaptezeci de ani, care, retras din viața publică, ducea, în palatul său, un trai fericit, cu mese îmbelșugate, înconjurat în fiecare seară de o societate alcătuită din doamne care nici una nu-și irosise anii cei tineri și de bărbați de duh care știau tot ce se întâmplă în oraș. Era holtei și, bogat ; din nefericire însă suferea de podagră și de trei, patru ori pe an avea niște atacuri atât de puternice, încât îi paralizau ba un picior, ba celălalt, ologindu-l cu desăvârșire. Doar capul, plămîinii și stomacul îi fuseseră cruțate de acest rău cumplit. Chipeș, lingav și lacom, era om cu minte subțire, stăpîn pe marea știință a vieții, elocvent ca un venețian și a'vînd acea agerime care îi rămîine unui senator care nu s-a retras decît după ce *-a hîrșit patruzeci de ani cu treburile statului și care 4i-a încetat a curteni femeile decît după ce a avut douăzeci de ibovnice și după ce s-a văzut silit să recunoască în sine însuși că nu mai poate năzui să placă nici uneia Deși aproape era, omul acesta nu arăta de fel ca un olog cînd ședea, cînd vorbea sau cînd se afla la masă. Nu năinca decît o dată pe zi și întotdeauna singur, deoarece°, *rb fiind și mînoînd foarte încet, nu voia să se grăbească n curtenie față de comeseni și ar fi fost supărat să-i vadă eptînd după el. Gingășia aceasta îl păgubea de plăcerea a stringe la ospetele sale cîțiva meseni de bună însoțire nu-i plăcea de fel minunatului său bucătar. Intîia oară, cînd preotul îmi făcu cinstea să mă pre-te excelenței sale, m-am împotrivit cu tărie pricinii ca-l făcea să prînzească întotdeauna singur, spunîndu-i că n-are decît să poftească meseni care să mănînce fiecare cît doi.

— Unde să-i găsesc ? mă întrebă el.

— Treaba e destul de gingașă, răspunsei eu. Excelența voastră va trebui să-i pună la încercare și, după ce îi veți găsi pe plac, nu vă mai rămîine decît să știți să-i păstrați, fără să le spuneți de ce ; căci nici un om cu creștere aleasă nu va primi să se spună în lume că n-are cinstea să stea la masă cu excelența voastră decît fiindcă mănîncă cît doi.

Plecîndu-se la argumentul meu, senatorul îi spuse preotului să mă aducă a doua zi la prînz și, văzînd că fapta nu mi-e mai prejos ca vorba, mă pofți să mănînc cu el în fiecare-zi.

Bărbatul acesta, care renunțase la tot, numai la el însuși nu, hrănea în inima lui, în ciuda vîrstei și a poda-grei, un sentiment de dragoste. Iubea o

fată, Tereza Imer, fiica unui comediant care locuia într-o casă vecină cu palatul și ale cărei ferestre dădeau în dormitorul lui. Fata asta, care avea pe atunci șaptesprezece ani, era frumoasă, ciudată și cochetă. Studia muzica, în scopul de a cânta mai târziu pe scenă și, arătându-se într-una la fereastră, îl scosese din minți pe bătrîn și-l chinuia amarnic. În vremea aceasta, Tereza venea în fiecare zi să-l viziteze, dar însoțită întotdeauna de maică-sa, o bătrîna actriță care se retrăsese ca să-și caute mîntuirea și care, bineînțeles, își croise cucernicul plan să îndeplinească năzuințele cerești cu lumeștile înfăptuiri. Mergea zilnic cu fiică-sa la liturghie, și o puneă să se spovedească o dată pe săptămînă ; în schimb o aducea în fiecare după-amiază la bătrînul îndrăgostit, a cărui furie mă înspăimînta cînd fata se împotriva să-i dea un sărut, sub cuvînt că a luat anaforă dimineață și că nu se poate hotărî să-l jignească pe Domnul, al cărui trup mai sălășluiește, poate, într-însa.

Ce mai privești pentru un tinăr de cincisprezece ani, cîți aveam atunci, singurul îngăduit de bătrîn trist martor al acestor scene amoroase ! Nevrednica mamă încuviința din toată inima îndărătnicia fetei și îndrăzneă chiar să-l repeadă pe bătrîn care, la rîndul său, nu îndrăzneă să-i combată sentințele prea de tot sau de loc creștine și

54

care trebuia să se împotrivescă ispitei de a-i azvîrli cu ceva în cap. Astfel descumpănit, mînia lua locul poftei și, de îndată ee ieșeau, și-o ușura sehimbînd cu mine cugetări filozofice.

Nevoit să-i răspund și neștiind ce să-i spun, m-am gîndit într-o zi să-l îndemn la căsătorie. Mă uimi peste măsură răspunzîndu-mi că ea nu vrea să se mărite, căci părinții se împotrivesc.

— Făgăduiți-i dar o sumă mare de bani, o situație.

— Nu s-ar învoi să săvîrșească un păcat de moarte nici pentru o coroană.

— Atunci cuceriți-o cu puterea, sau goniți-o, n-o mai primiți în casă.

— Nu sînt în stare nici de una, nici de alta, căci îmi lipsește și tăria trupească, și cea sufletească.

— Ucideți-o.

— Așa se va întîmpla, dacă nu mor eu înaintea ei.

— Excelența voastră e într-adevăr de plîns.

— Te duci vreodată pe la ea ?

— Nu, căci s-ar putea să mă îndrăgostesc și asta m-ar face nefericit.

— Ai dreptate.

După ce am fost martor la aceste scene și cinstit cu aceste dialoguri, am ajuns favoritul acestui senior. Eram primit la serile de vizite, unde veneau, cum spuneam, femeii trecute și bărbați de duh. îmi spuse că în cercul acesta voi învăța o știință mult mai adîncă decît filozofia lui Gassendi pe care o studiam pe atunci în locul celei a lui Aristotel, pe care el o lua în rîs. îmi dădu cîteva învățăminte de care îmi arată că trebuie neapărat să țin seama, spre a putea intra într-o societate care nu va primi fără mirare un tinăr de vîrstă mea. îmi porunci să mă 'eresc de a vorbi prea mult și mai ales să nu mi dau niciodată cu părerea de'spre nimic, căci la vîrstă mea nu mi-era îngăduit să arn păreri.

Credincios acestor învățături, și supus poruncilor, nu mi-au trebuit multe zile ca să-i dobîndesc stima, ajungînd totodată ca toate doamnele care

veneau acolo să mă considere ca pe copilul casei. De aceea le plăcea ca, privin-du-mă ca pe un tînăr abate oarecare, să le însoțesc cînd mergeau să-și vadă fetele sau nepoatele la vorbitoarele

fii mănăstirilor unde se aflau în pension ; veneam la dînsele neanunțat, la orice ceas ; mă dojeneau cînd lăsam să treacă o săptămînă fără să mă arăt ; și cînd intram în apartamentele fetelor, le vedeam că fug ; cînd băgau de seamă însă că n-n-s decît eu, se întorceau, iar încrederea asta a lor mi se părea fermecătoare.

Înainte de a prinzi, domnului Malipiero îi plăcea să mă întrebe în glumă ce foloase trag de pe urma faptului că sînt primit la nobilele doamne pe care le-am cunoscut la dînsul, spunindu-mi, înainte de a apuca să răspund, că erau cumînțenia însăși și că toată lumea m-ar judeca rău dacă aș zice vreodată ceva împotriva bunului nume de care se bucurau. În felul acesta, îmi strecura înțeleaptă deprindere a discreției.

\Tot la senatorul meu am făcut cunoștință cu doamna Manzoni, soția unui notar public, despre care voi avea prilejul să mai vorbesc. Această Vrednică doamnă, de care m-am legat foarte strins, mi-a dat cîteva foarte cumînți sfaturi și învățăminte ; dacă le-aș fi folosit și le-aș fi urmat, viața nu mi-ar fi fost atît de vijelioasă, dar nici n-aș socoti azi că merită s-o scriu.

Atîtea frumoase relații cu femei „bine”, cum li se spunea, îmi stîrniră dorința să plac eu însumi, cu ajutorul chipului meu și al straielor alese ; preotul însă se împotrivi, ca și bunicuța. Luîndu-mă într-o zi deoparte, îmi spuse cu vorbe mieroase că în cinul în care am pășit trebuie să cuget să-i plac Domnului cu sufletul, și nu lumii cu chipul. Nu-mi încuviința nici pieptănătura prea dichisită și nici mireasma prea gingașă a pomadei pe care o foloseam. Îmi spuse că diavolul se strecoară în mine prin păr și că aveam să fiu afurisit dacă voi urma să mă dichisesc astfel, citîndu-mi în sfîrșit aceste cuvinte ale unui sinod egumenie : Clericus qui nutrit comam, anethema sit K li răspunsei adueîndu-i pildă nu un muțunache de abate, ci o sută, pe care nimeni nu-i ia drept afurisiți, pe care toată lumea îi lasă în pace și care, totuși, își dau cu pudră de patru ori cît mine, care abia dacă-mi dau un pic ; care folosesc pomadă ambrată, după care femeile se prăpădesc,

' preotul care-și dichisește părui să fie afurisit (lat.).

\$n vreme ce pomăda mea, mirosind a iasomie, îmi atrage jaudele tuturor. Și, în sfîrșit, îi spusei că dacă aș fi vrut să trăiesc în necurățenie, m-aș fi făcut capucin, nu abate.

Răspunsul meu l-a înfuriat pesemne peste măsură, căci peste vreo trei, patru zile, convingînd-o pe bunica să-l lase să intre la mine în odaie înainte de a mă fi trezit, veni tiptil la patul meu și, înarmat cu niște foarfeci bine ascuțite, îmi reteză fără milă, ca un popă ciufut și necruțător ce era, tot părul de pe frunte, de la o ureche la cealaltă. Frate-meu Francesco, care se afla în odaia de alături, îl văzu și nu-i spuse nimic, ba fu chiar îneîntat, căci purta perucă și îmi pizmuia frumusețea părului. Pizmaș a fost o viață întreagă, imbinînd totuși, nu înțeleg nici eu cum, pizma cu prietenia. Ca ale mele toate, și viciul lui trebuie să fi murit de bătrînețe.

După ce-și îndeplini frumoasa lucrare, preotul ieși ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat ; trezindu-mă însă curînd și pricepînd, cu mîinile, toată mîrșăvia

acestei nemaipomenite execuții, mînia și indignarea mea depășiră orice margini.

Ce planuri de răzbunare n-am zămislit, cînd, cu o oglindă în mînă, am văzut în ce hal m-a adus cutezanța popii ! Făceam un asemenea tărăboi, încît bunica veni fuga să vadă ce s-a întîmplat și, în vreme ce frate-meu rîdea, blinda bătrînică mă încredința că, să fi știut ce gin-duri are preotul, nu l-ar fi lăsat în ruptul capului să intre în odaie. Izbuti să mă mai liniștească puțin, recunoscînd că fapta popei depășește marginile îngăduite unei pedepse.

Setos de răzbunare, mă îmbrăcai punînd la cale planurile cele mai crunte. Socoteam că am dreptul să mă răzbun în chipul cel mai sîngeros, chiar cu legea în mînă. Cum eram în Carnaval, ieșii mascat și mă dusei la avocatul Carrara, pe care-l cunoscusem la senator, ca să-mi spună el dacă-l pot da în judecată pe preot. îmi arătă că nu de mult o familie întregă a fost ruinată fiindcă i s-au tăiat unui sîrb mustățile, mai puțin lucru decît un ciuf întreg, și că, dacă vreau să fac împotriva preotului o plîngere de să-l bage în sperieți, n-am decît să-i dau dispoziție. Am spus da, rugînd u-1 să-i arate, seara, domnului de Malipiero ce mă împiedică să merg la dînsul, căci era de la sine înțeles că pînă nu-mi crește părul nu mai ies în lume.

«56

Am plecat acasă, unde am luat, cu frate-meu, o masă destul de sărăcăcioasă, față de cele de la bătrînul senator. Și lipsa bucatelor alese cu care mă deprinsese excelența-sa nu era cea mai ușoară din suferințele ce mi le cășuna turbarea smintitului de preot care-mi era naș. Plîngeam de ciudă, cu atît mai mult cu cît îmi dădeam seama că jignirea asta are într-însa ceva comic, ceva care mă face caraghios, amănunt care mi se părea mai înjositor decît dacă aș fi făptuit o nelegiuire.

M-am culcat devreme și, după un somn strașnic de vreo zece ore, care mi-a mai domolit focul, m-am deșteptat mai puțin mînios, dar nu mai puțin hotărît să-l dau pe preot în judecată.

începusem să mă îmbrac ca să merg la avocatul meu să iau cunoștință de plîngere, cînd văd că intră pe ușă un coafor foarte priceput, pe care-l cunoscusem la doamna Contarini. Omul îmi spuse că l-a trimis domnul de Malipiero, să-mi dreagă cumva părul ca să pot ieși, deoarece dorește să prînzesc cu el chiar azi. Cercetă stricăciunea și, începînd să rîdă, îmi spuse că n-am decît să-l las să facă ce știe, ca să mă dichisească astfel încît să pot apărea în lume mai elegant ca înainte ; mă pieptănă, într-adevăr, cu moțul zburlit și rămăsei destul de mulțumit ca să mă socot răzbunat.

Uitînd ocară, trecui pe la avocat să-i spun să nu mai pornească nici o urmărire și de acolo zburai la domnul de Malipiero, unde întîmplarea făcu să-l întîlnesc chiar pe preot, căruia nu mă putui stăpîni să nu-i arunc o privire cîtuși de puțin prietenească. Nu vorbirăm de loc despre treaba cu pricina, senatorului nu-i scăpă nimic, iar preotul plecă, desigur căindu-se foarte, căci, așa dichisită, pieptănătura mă făcea acum cu adevărat vrednic de afurisenie.

După ce plecă neînduplecatul meu naș, îi destăinuii domnului de Malipiero tot : îi spusei răsplat că am de gînd să-mi caut altă biserică, fiindcă refuz cu hotărîre să fac parte dintr-un a în fruntea căreia stă un om atît de arțăgos și în stare de asemenea samavolnicii. înțeleptul moșneag îmi dădu

dreptate ; în felul acesta mă aducea să fac tot ce voia el. Seara, toată adunarea, care aflase tot, mă lăudă spunându-mi că arăt cum nu se poate mai chipeș. Eram în al nouălea cer, cu atât mai mult cu cât trecuse vreo cincisprezece zile de la întimplare și domnul de Malipiero nici nu-mi pomenea să mă întorc la biserică. Singura care stăruia să mă întorc era bunica. Era însă liniștea de dinainte de furtună, căci tocmai când îmi păsa mai puțin, domnul de Malipiero îmi dădu parcă cu ceva în cap, spunându-mi că s-a ivit prilejul să mă întorc și să dobîndesc de la preot o deplină satisfacție.

— Ca președinte al confreriei Sfintei Cuminicături — adăugă senatorul — trebuie să aleg vorbitorul care să-i rostească panegiricul într-a patra duminică a acestei luni, care cade tocmai în ziua a doua de Crăciun. Iar eu te voi propune pe tine ; sînt sigur că nu va îndrăzni să spună nu. Ce zici de un asemenea triumf ? Nu ți se pare măreț ?

Propunerea aceasta mă uimi peste măsură, căci niciodată nu-mi dăduse prin cap să fiu predicator și nici n-avusesem îndrăzneala să mă cred în stare de a scrie o predică și de a o rosti. Ii spusei că, desigur, glumește ; răspunzîndu-mi însă că vorbește cît se poate de serios, nu-i trebuiri mai mult de cîteva clipe ca să mă încredințeze că sînt născut pentru a ajunge cel mai vestit predicator al secolului, de îndată ce voi fi mai gras, însușire de care mă aflam încă departe, fiind foarte slab pe vremea aceea. Nu mă îndoiam nici de glasul meu, nici de gestică, iar cît privește compoziția, socoteam că îmi stă lesne în putere să alcătuiesc o capodoperă.

Ii spusei domnului de Malipiero că sînt gata și că abia aștept să ajung acasă să mă apuc de treabă ; că, fără a fi teolog, cunosc materia și voi spune cîteva lucruri surprinzătoare și noi.

A doua zi, cînd îl întilnii, seniorul meu se grăbi să-mi spună că preotul a fost încîntat de alegerea făcută și, mai mult încă, de voia bună cu care am primit eu această însărcinare, dar că dorește să-i arăt panegiricul cînd va fi gata, căci materia ținînd de domeniul celei mai înalte teologii, nu-mi poate îngădui să mă urc în amvon fără a fi sigur că n-am să înșir erezii. M-am învoit și într-o săptămînă am întocmit panegiriciul și l-am transcris pe curat. îl mai păstrez încă și nu mă pot împiedica să spun că, in ciuda vârstei mele, îl găsesc fără cusur.

57

Nu pot rosti în cuvinte bucuria bunicuței ; nu mai contenea să plingă de fericire că nepotul ei a ajuns apostol. Mă puse să-i citesc lucrarea pe care o ascultă rostindu-și rugăciunea și o găsi foarte frumoasă. Domnul de Malipiero, care nu mă ascultă murmurînd litanii, îmi spuse că preotului n-are să-i placă. îmi alesesem tema din Horațiu :

Ploravare suisș nori respondere favorem Speratum meritis '

Deplîngeam răutatea și nerecunoștința neamului omenesc, care și-a zădărnicit răscumpărarea ce-i fusese hărăzită de cugetul cel dumnezeiesc. Ar fi dorit să nu-mi fi luat textul dintr-un autor eretic, pe de altă parte era însă încîntat că nu mi-am împănat cuvîntarea cu citate latinești.

Mă dusei la preot să i-o citesc : nu-l găsi însă acasă și, așteptîndu-l, intrai în vorbă cu Angela, nepoata lui, de care mă îndrăgostii. Cosea la gherghef și, așezîndu-mă lingă dînsa, imi spuse că e dornică să mă cunoască și că ar fi

tare bucuroasă să-i istorisesc povestea moțului pe care mi l-a retezat preacinstitul ei unchi.

Dragostea pentru Angela mi-a fost fatală, căci a fost pricina altor două iubiri, care, la rîndul lor, au adus după ele multe altele, astfel încît pînă la urmă m-au silit să părăsesc tagma preoțească. Dar să nu ne grăbim și să dăm rînd povestirii.

întors acasă, preotul mă găsi cu nepoată-sa, fată de o seamă cu mine, ceea ce nu mi se păru că-l supără. îi dădui cuvîntarea, o citi și-mi spuse pe urmă că e o foarte frumoasă prelegere academică, dar nu e de loc potrivită pentru amvon.

— Am să-ți dau eu un panegiric de-al meu, adăugă el, pe care nu-l cunoaște nimeni ; ai să-l înveți pe dinafară și îți îngădui să spui că l-ai făcut dumneata.

— Mulțumesc, preacucernice părinte, dar eu îl vreau pe al meu, ori nici unul.

— Oricum, pe acesta nu-l vei rosti în biserica mea !

« Se plingeau că n-au găsit așteptata răsplată pentru faptele lor
Hor. Ep. III, 9.

— Vorbiți cu domnul de Malipiero ; pînă atunci îmi voi duce lucrarea la cenzură, apoi la monseniorul patriarh și, dacă nimănui nu-i va plăcea, o voi tipări.

— Stai binișor, tinere ; patriarhul va fi de părerea mea. Seara, la domnul de Malipiero, povestii de față cu

toată lumea controversa mea cu preotul. Mi-au cerut să' le citesc panegiricul și toți într-un glas au spus că e foarte frumos. Imi lăudară modestia de a nu fi citat pe nici unul din sfinții părinți, pe care, la vîrstă mea, n-aveam de unde să-i cunosc ; femeile mai cu seamă mă socotiră incintă Lor fiindcă nu pusesem nici o altă propozițiune latinească afară de textul din Horațiu, care deși cam ușuratic, spunea totuși lucruri foarte bune. O nepoată de-a patriarhului, care era și ea acolo în seara aceea, îmi făgădui să-i vorbească unchiului ei, la a cărui judecată eram hotărit să ajung, dar domnul de Malipiero îmi spuse să nu fac nici un pas pînă nu stau de vorbă a doua zi cu el. îl ascultai.

Mergînd la dînsul a doua zi dimineață, trimise după preot, care nu întîrzie să sosească. Știind despre ce e vorba, începu să turuie și eu nu-l întrerupsei; cînd ajunse însă la capătul obiecțiilor, îl oprii, spunîndu-i că din două una : sau patriarhul va încuviința lucrarea mea, pe care o voi rosti în fața lui cuvînt cu cuvînt, sau nu ; în primul caz o voi rosti și în biserică fără să răspunzi întru nimic pentru dînsa, iar în al doilea, mă dau bătut.

— Nu te duce, îmi spuse preotul, mirat că mă vede atît de neclintit, și-am să-l încuviințez. Nu-ți cer decît să schimbi textul, căci Horațiu a fost un nelegiuit.

— Dar sfinția-ta de ce îl citezi pe Seneca, pe Tertulian, pe Origene și pe Boctius ? Toți erau eretici și ca atare trebuie să ți se pară mai nelegiuți ca Horațiu, care, la urma urmelor, n-avea cum să fie creștin.

Și, totuși, înțelegînd că i-ar face plăcere domnului de Malipiero, m-am învoit pînă la urmă să înlocuiesc textul meu cu cel pe care mi-l dădea preotul, deși nu se potrivea de loc cu conținutul; și, ca să am un cuvînt s-o văd pe

nepoată-sa, i-am încredințat panegiricul spunându-i că vin a doua zi după el. Împins de deșertăciune, îi trimisei un exemplar și doctorului Gozzi, care însă — ce om cumsecade — mă făcu să rid din toată inima, căci mi-l înapoie trimi-țându-mi vorbă că sînt nebun și că, dacă mi se va îngădui să-l rostesc din amvon, mă voi dezonora și pe mine, și pe cel ce m-a crescut.

Părerea lui mă lăsă rece și în ziua hotărîtă mi-am rostit panegiricul în biserica Sfintei Cuminecături, înaintea unor ascultători din cei mai aleși. M-au aplaudat toți, simțindu-se datori a-mi prevesti că sînt sortit să ajung cel mai mare predicator al veacului meu, de vreme ce, la cincisprezece ani, nimeni n-a jucat așa bine un asemenea rol.

Golind punga unde e obiceiul să se pună un clar pentru predicator, paracliserul găsi într-însa peste cincizeci de țechini, precum și răvașe de amor, care-i scandalizară pe habotnici. Un răvaș neiscălit, al cărui autor mi se părea că-l ghicesc, mă împinse la un pas greșit despre care cred că e mai bine să nu mai vorbesc. O recoltă atît de bogată, în strîmtoarea de bani la care mă aflam, mă îndemnă să mă gîndesc serios să mă fac predicator și-i împărtășii preotului hotărîrea mea, cerîndu-i să mă sprijine. În felul acesta dobîndii dreptul de a merge în fiecare zi la dînsul și nu lăsa să-mi scape prilejul pentru a-mi întei stăruințele pe lîngă Angela ; Angela era însă o fată cuminte ; dorea să o iubesc, dar mai dorea de asemenea să părăsesc tagma preotească și să mă însor cu ea. Nu mă puteam hotărî, deși mi-era tare dragă, și totuși continuam s-o vād, nădăjduind s-o fac să-și schimbe gîndurile.

Într-o zi, preotul, căruia pînă la urmă îi plăcuse primul meu panegiric, îmi dădu să alcătuesc încă unul, pentru ziua de sfîntul Iosif, poftindu-mă să-l rostesc la 19 martie 1741. L-am alcătuit și bietul preot n-avea despre el decît cuvinte de entuziasm ; era însă scris că nu mi-e dat să predic decît o dată în viață. Iată povestea cumplitei întîmplări, poveste adevărată și prea adevărată, pe care unii au cruzimea s-o găsească hazlie.

Tînăr și plin de fumuri, cum eram, îmi închipuiam că n-am nevoie să-mi bat capul învățînd cuvîntarea pe de rost : doar eu o alcătuisem, ideile și planul le știam și mi se părea cu neputință să le uit. S-ar fi putut să uit cutare sau cutare frază, dar slobod eram s-o înlocuiesc cu alta avînd același înțeles ; și cum nu mi se întîmpla niciodată să nu mai știu ce să spun cînd vorbeam înaintea unor oameni de lume, nu credeam că mi se poate întîmpla să-mi pierd graiul înaintea unor ascultători din care nu cunoșteam pe n^ unul care să mă intimideze într-atîta încît să-mi pierd dintr-o dată judecata. Petreceam așadar ca de obicei, mulțumindu-mă să-mi recitesc seara și dimineața lucrarea, spre a mi-o întipări bine în memorie, de care n_avusesem pînă atunci a mă plînge.

Sosi și 19 martie, zi în care, la patru ceasuri după-amiază, trebuia să mă sui în amvon ; în starea sufletească însă în care mă aflam, n-am avut puterea să mă împotrivesc plăcerii de a prinzi cu contele de Mont-Real, care locuia la mine și care-l poftise la masă pe patricianul Barozzi, care după Paști avea să se însoare cu fiică-sa.

Mă aflam încă la masă cu toată societatea aceea aleasă, cînd un călugăr veni și mă vesti că sînt așteptat la biserică. Cu burta plină și cu capul greu, plec, alerg la biserică și urc în amvon.

Rostesc foarte bine exordiul, mă opresc să răsufli, rostesc primele fraze din narațiune și deodată nu mai știu nici ce spun, nici ce ar trebui să spun și, încercând să merg cu tot dinadinsul mai departe, o iau razna Ce m-a zăpăcit cu desăvîrșire a fost un murmur nedeslușit care răzbea de jos, unde toți ascultătorii se neliniștise băgînd de seamă că mi-am pierdut firul. Li văd pe cîțiva părăsind lăcașul, mi se pare că-i aud pe alții rîzînd, și-mi pierd și capul, și nădejdea de a mai ieși din încurcătură.

N-aș putea să spun dacă m-am făcut că leșin, sau dacă am leșinat cu adevărat, ce știu însă e că m-am trîntit pe podeaua amvonului, izbindu-mă tare cu capul de perete ;' aș fi dorit să mor.

Doi clerici veniră să mă ridice și mă duseră la casa" parohială, unde, fără să suflu o vorbă nimănui, îmi luai mantaua și pălăria și mă închisei în odaie. Acolo mi-am pus niște straie scurte, cum poartă abații la țară și, după ce mi-am strîns lucrurile într-un cufăr, am trecut pe la bunica, să-i cer ceva bani și am plecat la Padova, să-mi dau cel de-al treilea examen. Am ajuns acolo la miezul nopții și m-am dus să mă culc la bunul doctor Gozzi, căruia nu Hi-am simțit ispitit să-i împărtășesc necazul ce-l pățisem.

Am petrecut la Padova răstimpul trebuincios ca să mă Pregătesc pentru doctoratul din anul următor și, după Paști, m-am înapoiat la Veneția, unde pățania mea fusese dată uitării ; nici pomeneală însă să mă mai pună cineva

60

să predic, iar dacă totuși a mai existat cîte un îndemn s-o fac, am avut puterea să rămîn statornic în hotărîrea de a nu mă mai atinge de acest meșteșug.

în ajun de înălțare, domnul Manzoni mă prezentă unei tinere curtezane, care făcea pe atunci mare vîlvă în Veneția și pe care o numeau Cavamacchia \ fiindcă taică-său ținuse curățătorie de haine. Numele acesta o umilea și stăruia, zadarnic însă, să i se spună Preati, care-i era numele de familie ; prietenii se mulțumeau să-i spună, pe numele de botez, Giulieta. Pe domnișoara asta o lansase marchizul de Sanvitali, un senior din Parma, care-i cumpăraseră hatărurile cu o sută de mii de ducăți. La Veneția toți vorbeau despre frumusețea ei și era o faptă de om de lume s-o vizitezi. Te socoteai fericit să-i vorbești și mai mult încă să fii primit în cercul ei. Cum voi avea de mai multe ori prilejul să vorbesc despre dînsa de-a lungul acestei povestiri, nu-l voi supăra, cred, pe cititor, istorisindu-i cîte ceva din povestea ei.

într-o zi, pe cînd n-avea decît paisprezece ani, taică-său o trimise la Marco Muazzo, un nobil venețian, să-i ducă o haină pe care i-o curățase. Găsind-o frumoasă pe Giulieta, în ciuda zdrențelor în care era îmbrăcată, nobilul acesta se duce acasă la taică-său împreună cu un vestit avocat, Bastiano Uccelli, care, mai curînd mirat de spiritul romanțios și de zburdălnicia ei, decît vrăjit de frumusețea și de trupul ei cel zvelt, îi luă o cameră în oraș, îi puse profesor de muzică și o făcu ibovnica lui. în zilele tîrgului, Bastiano o scoase în lume, unde fata atrase asupra ei toate privirile și robi admirația tuturor. Făcu progrese repezi în muzică și după șase luni se socoti destul de învățată spre a se angaja la un impresar teatral, caro o duse la Viena, unde îi dădu un rol de castrato 2 într-o operă de Metastasio.

Avocatul se crezu atunci dator s-o părăsească ; o trecu unui ovrei bogat care, după ce îi dăruie câteva frumoase diamante, o părăsi și el.

1 In traducere literară : șterge pată.

* Cîntăret castrat de copil pentru s-șt păstra o voce de sopran (»•)•

Ajunsă la Viena, Giulieta se urcă pe scenă, undo frumusețea ei îi câștigă o admirație de care mai mult decât firavii talent nu s-ar fi învrednicit niciodată. Mulțimea, sporită în fiecare săptămână, a adoratorilor care aduceau jertfe pe altarul idolului lor, prea îi trîmbițau însă isprăvile, astfel încît augusta Măria Tereza socoti de a ei datorie să nu îngăduie acest nou cult în orașul ei de scaun și porunci ca frumoasa actriță să părăsească Viena numai-decît.

Contele Spada puse stăpînire pe ea și o petrecu înapoi la Veneția, de unde Giulieta plecă la Roma, să cînte. Acolo se aprinse după ea contele Sanvitali ; găsind-o însă o dată la dînsa în lojă și Giulieta spunîndu-i nu știu ce necuviință, contesa îi trase o palmă zdravănă și o făcu astfel să renunțe la teatru. Se întoarse atunci la Veneția unde, împodobită cu titlul de izgonită de la Viena, nu se putea să nu ajungă cineva. Pentru soiul acesta de femei, titlul cu pricina ajunsese un fel de modă ; căci, dacă voiai să dai o notă rea unei cîntărețe sau unei dansatoare, n-aveai decît să spui că n-au prețuit-o destul la Viena ca s-o izgonească.

Ibovnicul ei oficial fu întîi Stefano Querini da Pa-pozze, dar în primăvara anului 1740 marchizul de Sanvitali reintră pe cîmpul de bătaie și birui. Și cine i s-ar fi putut împotrivi ? întîi și întîi îi dăruie mîndrei sale o sută de mii de ducați bani buni și, ca să nu se spună că e slab de înger și mină spartă, declară că suma aceasta nici n-ajunge ca s-o răzbune pentru palma primită de la ne-vastă-sa ; jignire pe care, de altminteri, Giulieta n-a recu-noseut-o niciodată, căci își dădea seama că o asemenea irturisire ar fi umilit-o ; a preferat întotdeauna să aducă mărînimiei ibovnicului ei. Avea dreptate : o palmă cunoscută i-ar fi întinat oarecum farmecele și socotea mai folositor pentru ea să se lase prețuită la valoarea ' intrinsecă.

Era anul 1741 cînd domnul Manzoni mă prezentă aces-noi Frinee, ca pe un tînăr abate care își croiește dru-iul în lume. O găsii înconjurată de vreo șapte sau opt i de mîna întîi, care o înălțau în slăvile cerului. Ședea Jfă Querini, tolănită leneș pe o sofa. Cînd o văzui, ră-Olăsei uimit. îmi spuse, măsurîndu-mă din cap pînă în picioare, de parcă ar fi fost să mă cumpere, și cu un ton de prințesă, că îi pare bine de cunoștință ; pe urmă mă pofti să mă așez. îmi luai atunci revanșa și începui s-o cercetez și eu îndeaproape și pe îndelete, treabă cu atît mai lesnicioasă cu cît în micul salon ardeau cel puțin douăzeci de făclii.

Giulieta avea optsprezece ani ; era uimitor de albă, dar bujorii din obraji, mărgeanul buzelor și negreață, rotunjimea fără cusur și subțirimea sprîncenelor mi se părură o lucrare a iscusinței mai mult decît a firii. Dinții, două șiraguri de perle, nu lăsau să se vadă că are gura cam mare ; de altminteri, fie că așa era felul ei, fie din obișnuință, zîmbea într-una. Acoperit cu un vâl subțire, pieptul te îmbia la dezmierdări ; eu însă nu-mi pierdii cumpătul, în ciuda brățărilor și a inelelor care-i acopereau degetele, găsii că are mîna cam mare și cam cărnoasă și, deși și le ascundea cu multă grijă, un pantof care se zărea la poalele rochiei o pîrî și-mi fu de ajuns ca să bag de seamă că picioarele îi sînt pc potrivea înălțimii, proporție care nu e

frumoasă și care nu le place nu numai chinezilor și spaniolilor, dar nici unui bărl>at cu gust subțire. O femeie înaltă trebuie să aibă piciorul mic, și rîncluiala aceasta nu e de ieri, de alaltăieri, de vreme ce așa era și gustul dumnealui Holofern care altminteri n-ar fi găsit-o încântătoare pe dumneai Judita ; et sandalia eius rapuerunt oculos eius 1. Una peste alta, o găseam frumoasă ; gîndindu-mă însă bine și cumpănindu-i frumusețea cu cei o sută de mii de ducați al căror preț fusese, băgai de seamă nu fără uimire că mă lasă rece și că nu mă simt de loc ispitit să cheltui măcar un țechin spre a răzbi la farmecele pe oare straietele ei mi le ascundeau.

Să tot fi stat eu acolo vreun sfert de oră, cînd zgomotul apei lovite de vâslele unei gondole îl vesti pe risipitorul marchiz. Ne scularăm în picioare și domnul Querini se grăbi să se ridice și el de unde ședea, nu fără a roși. Domnul de Sanvitali, un bărbat umblat și care nu mai era în prima tinerețe, se așeză lîngă dînsa, dar nu pe

1 Și sandalele el vrăjltu-l-au Iul ochii (lat.).

62

cofa, ceea ce o sili să se întoarcă. O văzusem doar din profil ; puteam acum s-o privesc bine și din fața.

După ce, urmînd acestei prime vizite, mal fusei de vreo patru, cinci ori acolo, socotii că sînt pe deplin lămurit cîte parale face și, întrebîndu-mă cineva într-o seară la domnul de Malipiero ce cred despre dînsa, răspunsei față de toată lumea că Giulietta nu poate plăcea decît unora a căror lăcomie și-a cam tocit gustul, căci n-avea nici frumusețea aceea firească și fără meșteșug, nici lustrul iste-ției, nici cine știe ce talent, nici mișcări grațioase, însușiri pe care un bărbat cumsecade e bucuros să le găsească la o femeie. Judecata mea le plăcu tuturor, dar domnul de Malipiero îmi șopti îndatoritor că portretul ce i-l făcusem va ajunge cu siguranță la urechile Giulietei, care va începe a mă dușmăni. Ghicise.

Mi se părea ciudat că fata asta nu-mi vorbea decît foarte rar și de cîte ori mă privea se slujea de o lornietă, sau strîngea din pleoape, de parcă ar fi vrut să mă lipsească de cîntea de a-i vedea ochii, fără tîgăduială foarte frumoși. Erau albaștri, minunat de bine croiți, puțin bulbucăți și dauriți de un iris uluitor, din acelea pe care firea nu le dăruiește decît arareori celor tineri și care pierde de obicei către patruzeci de ani, după ce a săvîrșit minuni. Marele Frederic 1-a păstrat pînă la moarte.

Portretul pe care i-l făcusem la domnul de Malipiero ajunse la urechile Giulietei cu ajutorul guralivului controlor Saverio Constantini. Aflîndu-mă într-o seară la dînsa împreună cu domnul Manzoni, îi spuse că un mare cunoscător i-a găsit niște cusururi care o fac posacă ; se feri să spună însă ce cusururi anume. înțelesei lesne că în mine bate și mă pregătii de surghiun, pe care mă lăsă să-l aștept încă un ceas încheiat. Venind în cele din urmă vorba de un concert al actorului Imer, unde fiică-sa Tereza avusese un strălucitor succes, mă întrebă fără ocol ce gineri are domnul de Malipiero cu dînsa. Ii spusei că se lngnjește de educația ei.

— Poate s-o facă, îmi răspunse ea, căci e plin de duh ; vrea să știu însă ce gînduri are cu domnia-ta ?

— Cele mai bune.

— Am auzit că te găsește cam prostuț. Se aflară, bineînțeles, destui care să rîdă de mine, iar eu, cam descumpănit și nemaștiind ce să răspund, lăsgj

nasul în jos și după vreun sfert de ceas îmi luai rămas bun, hotărît să nu-mi mai calce niciodată piciorul pe acolo, A doua zi la prînz, senatorul meu rîse din toată inima cînd îi istorisii întimplarea.

Petrecui vara depănîndu-mi dragostea cu Angela, La profesoara ei de broderie ; împotrivirea ei mă supăra însă și dragostea ajunsese pentru mine un chin. Focos din fire îmi trebuia o ibovnică așa ca Bettina, care să-mi ostoiască dragostea fără a o stinge. Sălășluia încă în mine un soi de curăție, astfel încît aveam pentru tînăra Angela o adevărată evlavie. Priveam la dînsa ca la paladiul lui Cecrops. Necopt încă, eram sfios cu femeile și nerozia mea mergea atît de departe, încît eram gelos pe soții lor.

Angela îmi spunea cu satornicie nu, fără însă a fi cochetă : văpaia care ardea în mine pentru Angela mă mistuia. însuflețitele cuvîntări pe care i le țineam loveau mai eu rînd în inima celor două surioare ale ei, care erau de față, decît în ea, și dacă privirile nu mi-ar fi fost robite de neînduplecata Angelă, aș fi băgat negreșit de seamă că o depășeau și ca frumusețe, și ca sensibilitate ; vrăjit, n-aveam însă ochi decît pentru ea. La toate gingășiile mele, răspundea că e gata să mă ia de bărbat, și socotea că mai departe n-am voie să merg ; iar cînd catadicsea să-mi spună că suferă la fel cu mine, l se părea că-mi face cel^ mai mare hatîr.

în această stare sufletească primii, pe la începutul toamnei, o scrisoare de la contesa de Mont-ileal, care mă poftea să merg să petrec cîteva săptămîni la o moșie a ei, Pasiano. Avea să vină lume dalbă, precum și fiica ei acum măritată la Veneția — plină de duh și frumoasă și cu un ochi atît de frumos încît o despăgubea de pierderea celuiilalt. Primii poftirca și, găsind la Pasiano veselie și voie-bună, nu-mi fu greu să le sporesc, uitînd pentru o vreme de cruzimea neînduplecatei mele Angela.

Mi se dăduse, la primul cat, o odaie frumoasă cu fereastra la grădină , mă simțeam foarte bine într-însa și nu-mi băteam capul să-mi cunosc vecinii. în cea dinți» dimineață după sosirea mea, și cînd abia mă deșteptasem, fermecătoarea făptură care veni de-mi aduse cafeaua îmi incintă ochii. Era o fată foarte tînără, dezvoltată însă ca a domnișoară d" vreo șaptesprezece ani : și totuși n-avea ' tnai mult de paisprezece. Pielea ei strălucitor de albă, pa-irul ca pana corbului, doi ochi negri limpezi și plini de foc,

«mițele într-o plăcută neorînduială, singurele ei straie :

O că'mășuță și o fustă scurtă, care lăsa să se vadă o pulpă bine strunguită și cel mai frumos picioruș din lume, toate acestea întrunite mi-o înfățișau ca pe o frumusețe deosebită și desăvârșită. Mă uitam la ea cu toată luarea-atninte, iar ea zăbovea cu privirea asupra-mi de parcă ne-am fi cunoscut cie-o veșnicie.

— Ați dormit bine ?

• Foarte bine. Sînt sigur că dumneata ai făcut patul. Cine ești ?

— Sint Lucia, fata portarului ; sînt singură părinți și am împlinit paisprezece ani. îmi pare foarte bine că n-aveți fecior ; am să vă slujesc eu și sînt sigură că veți fi pe deplin mulțumit cie mine.

începea bine ; îneîntat, mă ridic în capul oaselor, iar ea mă ajută să-mi pun halatul, spunîndu-mi o mulțime de vorbe pe care nu le înțelegeam. încep să sorb din cafea, tot atît de descumpănit pe cît era ea de la largul ei și impresionat dc o frumusețe care era cu neputință să te lase nepăsător. Se

așezase la picioarele patului, justifieîndu-și această mică îndrăzneală numai printr-un zîmbet care spunea tot.

îmi sorbeam mai departe cafeaua, cînd intrară în odaie tatăl și mama Luciei. Nici nu se mișcă de unde era și-i privea de parcă ar fi fost mîndră de locul pe care sade. Oamenii aceia cumsecade o dojeniră cu blindețe, îmi centră iertare pentru ea și Lucia plecă, să-și vadă de treburi.

De îndată ce ieși pe ușă, taică-său și maică-sa îmi siju-seră o sumedenie de vorbe curtenitoare și își lăudară fata.

— E singura noastră odraslă, îmi spuseră ei, copila noastră dragă, nădejdea bătrînețelor. Ne iubește, ne ascultă * * * <' frică de Dumnezeu ; e sănătoasă tun, mai adăugară

Și n-are decît un singur cusur. B| :— Care ?

1 — E prea tînără. - îneîntător cusur, pe care, de altminteri, timpul îl 'îndrepta.

Nu mi-a trebuit mult ca să mă încredințez că aveam în fața ochilor cinstea însăși și adevărul, doi oameni de casă, drepți și pe deplin fericiți. În vreme ce depanam aceste plăcute cugetări, iat-o pe Lucia întorcîndu-se, veselă ca un pițigoi, spălată, îmbrăcată, pieptănată în felul ei, și frumos încălțată ; îmi face o reverență ca la țară și se duce de-și sărută părinții, după care se așază pe genunchii gospodarului. O poftii să se așeze pe patul meu, îmi răspunse însă că o asemenea cinste nu-i e îngăduită cînd e îmbrăcată. Simplitatea și nevinovăția cuprinsă în acest răspuns mă incîntară și mă făcură să zîmbesc. O cercetai spre a judeca dacă, așa dichisită, e mai frumoasă decît adineaori și trăsei încheierea că nu. într-un cuvînt, Lucia mi se părea mult mai presus nu numai de Angela, ci și de Bettina.

Sosind bărbierul, dreapta și cinstita familie ieși, iar eu mă îmbrăcai și mă dusei la contesă și la drăguța ei fiică ; ptreeui o zi foarte veselă, așa cum se petrece îndeobște la țară cînd te afli într-o aleasă tovărășie.

A doua zi dimineață, cum mă trezesc, sun, și Lucia se ivește, la fel de firească și de simplă ca în ajun, uluin-du-mă cu judecățile și cu felul ei de a fi. Totul strălucea într-însa de lustrul nevinovăției și al lipsei de prihană. Cuminte, cinstită și de loc proastă cum era, nu înțelegeam cum îndrăznește să vină așa fără mofturi la mine fără să-i fie teamă că iau foc. „Desigur — îmi ziceam eu — nedindu-le nici o însemnătate, nici nu se sinchisește de anumite hîrjoneli" și cugetînd astfel, mă hotării s-o încredințez că n-o nedreptățesc. Nu mă simțeam vinovat nici față de părinții ei, căci socoteam că le pasă la fel de puțin ca și ei ; nu mă temeam nici că sînt cel dintîi care-i înflăcărează nevinovăția și-i strecoară în suflet mo-liorîta lumină a răului; și ca nici să mă las în voia simțurilor, nici să lucrez împotriva lor, încercai să mă lămuresc, întind cutezător o mînă și fata, parcă fără să vrea, se dă înapoi, roșește, veselia îi piere de pe față și, întorcîndu-și capul de parcă ar fi căutat ceva, așteaptă să-i treacă tulburarea. Toate acestea se petrecuseră în mai puțin de un minut. Se apropie din nou, lăsînd să se vadă că-i e puțin rușine că s-a arătat oarecum răutăcioasă și teamă ca nu cumva să fi răstălmăcit un gest care, în ce mă privește, putea să nu fi fost vinovat sau necuviincios. Începu curînd să rida iar, în felul ei neprefăcut, și, lăsîndu-mă să-i citesc într-o clipă în suflet tot ce-am descris mai sus, mă grăbii s-o liniștesc; și, văzînd că risc prea mult cu fapta, mă hotării ca în dimineața următoare s-o îndemn puțin la vorbă.

A doua zi dimineța, urmîndu-mi planul, îi întorsei un cuvînt al ei și-i spusei că e cam răcoare și că i-ar fi mai cald dacă s-ar afla lîngă mine.

— Nu v-aș stingheri ?

— Nu ; mă gîndesc însă că, dacă ar intra maică-ta, s-ar supăra.

— Nu se gîndește ea. la rău.

— Atunci vino. Dar îți dai seama, Lucia, că e treabă cu primejdie ?

— Bineînțeles. Sînteți însă cuminte, ba mai mult decît atîta, sînteți abate.

— Vino, dar încuie întii ușa.

— Ba nu ; ar putea să spună... știi eu ?

Se strecură în sfârșit lîngă mine neconținînd să pâlăvrăgească, fără însă ca eu să înțeleg nimic ; căci in această ciudată împrejurare, nevoind să-mi ascult poftetele, eram ca de lemn.

Era atît de sigură pe ea fata asta, atît de sincer sigură, încît o admiram și mi-ar fi fost rușine s-o dezamăgesc, în cele din urmă îmi spuse că a sunat de ora cincisprezece și că, dacă ar coborî bătrînul conte Antonio și ne-ar găsi așa, ar face pe socoteala ei tot felul de glume neplăcute.

— Pe omul ăsta, îmi zise, de cîte ori îl văd, fug. Și spunînd acestea, mă părăsi și ieși.

Rămăsei lipit locului, năuc și încremenit, pradă tulburării ce-mi cuprinsese nu numai simțurile, ci și gîndurile. A doua zi, voind să stau liniștit, o lăsaî să șadă pe Pat, iar răspunsurile ei la întrebările cu care o iscodeam mă încredințară că pe bună dreptate e idolul cinstiților ei părinți și că libertatea ei de gîndire, ca și purtările-i slobode n-aveau alt izvor decît nevinovăția și sufletu-i neprihănit. Naivitatea, vioiciunea și curiozitatea ei, precum Și sfielnica roșcată ce-i cuprindea chipul frumos cînd rî-deam de cîte o vorbă mai nostimă ce mi-o spunea, fără a avea însă nici un gînd viclean, toate acestea îmi vădeau că e un înger care nu va întîrzia să cadă victimă celui dinții crai care va încerca s-o destrăbăleze. Mă simțeam destul de tare ca să n-am a mă muștra cu nimic în ceea ce o privește. Numai gîndul mă făcea să tremur, iar mîn-dria mea sta chezașă, pentru cînstea Luciei, pe lîngă părinții ei care mi-o lăsase pe seamă, numai pe temeiul buneii păreri ce o aveau despre ale melc purtări. M-aș fi socotit singur un nemernic, dacă aș fi înșelat încrederea ce și-o pusese ei în mine. M-am hotărît așadar să mă stăpînesc, și, mereu sigur de izbîndă, am statornicit să lupt împotriva mea, mulțumit că însăși prezența ei îmi răsplătește străduințele. Nu cunoșteam încă axioma : „la sfîrșitul bătăliei se alege biruința”.

Plăcîndu-mi să stau de vorbă cu ea, instinctul mă îndemna să-i spun să vină mai devreme dimineța, chiar să mă trezească, dacă dorm, și, adăugai, ca să dau cuvintelor mele mai multă greutate, că mă simt cu atît mai bine cu cît dorm mai puțin ; izbutii astfel să fac convorbirile noastre să țină trei ore în loc de două, fără ca acest șiretlic să împiedice totuși ca, după gustul meu, ceasul să zboare ca o clipă.

Maică-sa venea și ea câteodată în vreme ce stam de vorbă și de cîte ori o vedea șezînd pe patul meu, nu-i mai spunea, sāraca, nimic, admirîndu-mă pe mine cît sînt cîe bun că-i îngădui asemenea toane. Lucia o sāruta de zeci de ori, iar cînstita femeie mă ruga să-i dau fetei lecții de cumințenie și să-i cizelez mintea ; iar după ce pleca, Lucia nu se socotea mai slobodă, ci se purta întocmai ca înainte.

Tovărășia acestui înger mă făcea să sufăr chinurile cele mai cumplite, dîndu-mi totodată cele mai dulci desfătări. La două degete de buzele mele, obrazii ei îmi stîrneau adesea dorința s-o înăbuș în sărutări și simțeam sîngele clocotindu-mi cînd ca îmi spunea că i-ar fi plăcut să-mi fie soră. Aveam însă destulă putere să mă stăpînesc și mă feream de cea mai mică atingere, căci știam prea bine că o singură sărutare ar fi fost seînteia care ar fi aruncat în aer tot ce clădisem pînă atunci. Cînd pleca, eram uimit că am biruit iar, dar, mereu lacom de noi cununi de lauri, tînjeam după ziua de mîine pentru a începe de la capăt dulcea și apriga bătălie. Pe un tînăr îl fac obraznic poftele mărunte ; marile pasiuni îl mistuie și-l potolesc.

Peste vreo zece, douăsprezece zile ajunseseam la o răscruce : sau isprăveam, sau făptuiam o mârșăvie ; mă hotărîi pentru prima soluție, cu atît mai mult cu cît nimic nu mă asigura de izbînda celei de-a doua, căci, prefăcîndu-se în eroină de îndată ce aș fi silit-o să se apere, și ușa odăii rărnînd descuiată, Lucia m-ar fi făcut să-mi fie și rușine, și să mă căiesc, și totul degeaba. Iar ca să isprăvesc, nu știam pe unde să apuc. În fața acestui boboc de fată, care, o dată cu ivirea zorilor, venea fuguța, sprintenă și des-culcioară, la patul meu să mă întrebe cum am dormit, mai-mai lipindu-se de mine și strecurîndu-mi-se, ca să zic așa, în suflet, simțeam că puterile mă părăsesc. În primejdia acelei clipe întorceam capul, iar ea, eu glasul ei nevinovat, mă dojenea că ei nu-i e frică și mie da, și cînd Ș răspundeam ca un nătărău că* se înșală închipuindu-și că poate să-mi fie frică de un copil, îmi întorcea că doi ani diferență nu însemnează nimic.

Simțeam că nu mai pot și că fiecare clipă ațîță văpaia care mă mistuie ; luai deci hotărârea să o rog chiar pe ca să nu mai vină și hotărârea aceasta mi se păru sublimă și mergînd drept la țintă : ammînd-o însă pe a doua zi, petrecui o noapte anevoie de descris, bîntuit de năluca Luciei și de gîndul că mîine aveam s-o vîd pentru cea din urmă oară. Îmi închipuiam că planul meu va fi nu numai încuviințat de Lucia, dar imi va dobîndi și întreaga ei stimă, pentru cîte zile ar mai avea de trăit.

A doua zi, abia răsărise zorile și, zglobie și strălucitoare, cu zimbetul fericirii fluturînciu-i pe frumoasele buze, cu păru-i frumos în cea mai fermecătoare neorînduială, iat-o și pe Lucia dînd fuga la patul meu, cu brațele deschise ; deodată însă încremeni locului, și mîhnirea și tulburarea îi erau zugrăvite pe chip, căci mă văzuse cît sînt de palid, de tras la față și de cătrănit.

— Ce-i cu dumneavoastră ? mă întrebă ca neliniștită.

— N-am putut dormi toată noaptea.

— De ce ?

— Pentru că m-am hotărât să-ți împărtășesc un plan, trist pentru mine, dar care-mi va cuceri toată stîmă dîmitală.

— Dacă e făcut să vă cîștîge stîmă mea, ar trebui ca, dimpotrivă, să vă înveselească. Spuneți-mi însă, domnule aliate, de ce, după ce ieri m-ați tutuit, îmi vorbiți azi ca unei domnișoare ? Ce v-am făcut eu ? Mă duc după cafea, și-o să-mi spuneți tot, după ce ați băut-o : abia aștept să vă ascult.

Pleacă, se întoarce, îmi beau cafeaua și, vîzîndu-mă tot încrunțat, se strădui să mă înveselească, și se bucură că a izbutit să mă facă să rid. După ce strînse totul, închise ușa, fiindcă trăgea, și nevoind să piardă nici

un cuvînt din cele pe care aveam să i le spun, îmi spuse cu nevinovăție să-i fac un locșor lîngă mine. Mă învoii, fiindcă nici nu mai aveam inimă în mine. După ce i-ara descris cu amănunțime starea în care m-au adus farmecele ei, și i-am zugrăvit toate chinurile pe care le-am suferit spre a mă împotrivi aprigei dorințe de â-i dovedi dragostea mea, îi arătai că, nemaiputînd îndura caznele, mă văd silit să o rog să nu mi se mai înfățișeze înaintea ochilor. Gravitatea conținutului, adevărul suferinței, ca și dorința ce o aveam ca soluția mea să-i apară ca sublima străduință a unei desăvîrșite iubiri, toate acestea mă înzestrară cu o elocvență de zile mari. Cu deosebire stăruii să-i vădesc cît mai limpede ce cumplite urmări ar putea avea o purtare potrivnică celei pe care o propuneam și ce nenorociri ar cădea pe capul nostru.

La sfîrșitul lungii mele cuvîntări, Lucia, văzîndu-mi ochii scâldați în lacrimi, se descoperi ca să mi-i șteargă, fără a se gîndi că dă astfel în vileag două globuri a căror frumusețe l-ar fi făcut să naufragieze pe cei mai priceput pilot.

După o scenă mută de cîteva clipe, fermecătoarea copilă îmi spuse cu tristețe în glas că lacrimile mele o îndurerează și că n-ar fi crezut niciodată că are să ajungă să mă facă să plîng.

— Tot ce mi-ai spus, adăugă ea, îmi dovedește ce mult mă iubești; nu înțeleg însă de ce te tulbură într-atîta această iubire, care pe mine mă incintă. Mă izgonești fiindcă te temi de dragostea ce-mi porți ; și ce-ai face, mă rog, dacă m-ai urî ? Ce vină am eu că m-ai plăcut ? Iar dacă a te fi făcut să mă iubești e o fărădelege, te încredințez că am făptuit-o fără voia mea și, deci, nu mă poți,

ilOO

pe dreptate, osândi. Nu-ți pot ascunde totuși că-mi pare bine că mă iubești. Cît despre primejdiile care-i pîndesc pe cei ce se iubesc, și pe care eu prea bine le cunosc, volnici sîntem să le ocolim ; și mă mir că mie, o biată fată neștiutoare, nu mi se pare greu, în vreme ce dumneata care, cum spune toată lumea, știi atâtea, ești atît de înspăimîntat. Ce mă uimește e că, nefiind o boală, dragostea te-a îmbolnăvit, iar pe mine m-a înrăurit tocmai dimpotrivă. Să mă înșel eu oare și să fie altceva decît dragoste ceea ce simt pentru dumneata ? Ai văzut ce veselă eram de dimineață ; ei bine, eram veselă fiindcă toată noaptea te-am visat, dar asta nu m-a împiedicat să dorm ; atît că m-am trezit, de vreo cinci, șase ori, ca să mă încredințez dacă e numai un vis, căci se făcea că sînt lîngă dumneata, și cînd îmi dădeam seama că da, adormeam repede la loc, ca să-mi urmez visul, și izbuteam. Ce zici, aveam de ce să fiu veselă azi-dimineață ? Dragul meu abate, dacă pentru dumneata dragostea e un chin, îmi pare rău, dar e oare cu puțință să te fi născut pentru a nu iubi ? Am să fac tot ce-mi poruncești, dar, chiar dacă asta ți-ar aduce vindecarea, n-am să încetez niciodată de a te iubi, fiindcă n-aș putea. Dacă, totuși, acesta ți-e leacul, fă tot ce poți și nu mă mai iubi, căci mi-e mai drag să te văd trăind fără să mă iubești, decît murind fiindcă m-ai iubit prea mult. Vezi totuși dacă nu poți găsi altă ieșire, căci aceea de care mi-ai vorbit mă îndurerează. Gîndește-te bine, s-ar putea să nu fie singura și să poți afla alta, mai

îaițîn chinuitoare. Dă-mi măcar o idee despre o cale mai esne de urmat și las' pe Lucia.

Cuvîntarea aceasta sinceră, naivă și firească îmi vădi cit de mai presus e elocvența firească de aceea a spiritului filozofic. O strînsei pentru întâia dată în brațe pe această cerească făptură, spunîndu-i ;

— Da, scumpa mea Lucie, da, poți aduce 'bolii care mă macină cea mai dulce alinare : lasă pradă fierbinților mele sărutări zeiasca-ți guriță care mă încredințează că mă iubești.

Petrecurăm astfel un ceas încheiat, într-o încântătoare tăcere, neîntreruptă decît de cuvintele rostite din cînd în cînd de Lucia :

— O, Doamne, e aieva sau visez ?

Îi respectai însă mai departe nevinovăția, și anunv-poate, tocmai fiindcă mi se da toată și fără nici o împotrivire. În cele din urmă însă, mi se desprinsese din brațe și-mi spuse tulburată :

— Inima mea a început să cînte ; trebuie să plec.

Și se și ridică.

După ce-și potrivea puțin straietele, se așeză, și maică-sa, care pică peste cîteva clipe, mă lăudă ce bine arăt și ce culori frumoase am ; apoi îi spuse fiică-si să se ducă să se îmbrace spre a merge la liturghie. Peste un ceas, Lucia se întoarse și-mi spuse că minunea pe care a săvîrșit-o o face fericită și că se mîndrește cu ea ; căci sănătatea care mi se citește pe față o încredințează mai temeinic de dragostea mea decît halul în care m-a găsit de dimineată.

— Dacă mimai eu te pot face pe deplin fericit, «adăugă ea, iată-mă. Cere-mi orice și n-am să-ți spun nu.

Cînd ieși, îmi dădui seama, amețit încă și înspăimîntat totodată, că mă aflu pe marginea prăpastiei și că numai o putere mai presus de fire m-ar putea împiedica să mă prăbușesc într-însa.

Am rămas la Pasiano toată luna septembrie, iar ultimele unsprezece nopți le-am petrecut în tihnă și liniște, stăpîn pe Lucia, care, sigură că maică-sa doarme, venea să-și petreacă în brațele mele ceasurile cele mai încîntătoare. În loc să mi-1 ostoiască, îmi întetea focul înfrî-narea la care făcea tot ce-i sta în putere să mă facă să renunț. Nu putea gusta dulceața fructului-oprit decît lă-sîndu-mă să-1 culeg fără nici o opreliște, iar acțiunea unui contact neîntrerupt era prea puternică pentru ca o fecioară să-i poată rezista. Lucia făcu deci totul ca să mă păcălească,- spunîndu-mi că m-am și învrednicit de ultimele hatăruri ; Bettina îmi dăduse însă prea bune lecții ca să nu știu pe ce lume trăiesc ; și ajunsei la capătul șederii mele la Pasiano fără a mă fi lăsat cu totul răpus de așa dulci ispite.

Plecând de la Pasiano, îi făgăduii să mă întorc la primăvară. Ne luarăm un rămas-bun pe cît de trist pe atît de duios ; o lăsam într-o stare de suflet care a fost de bună seamă pricina nefericirii ei; nefericire de care peste douăzeci de ani, în Olanda, am avut temei să mă socotesc vinovat și de care mă voi socoti vinovat toată viața.

Cîteva zile după întorsul meu la Veneția, mi-am reluat toate obișnuințele și stăruințele pe lingă Angela, nădăj-shiind să ajung măcar pînă unde ajunsesem cu Lucia. O teamă care astăzi nu mi se mai pare că-mi stă în fire, un fel de panică în care intram gîndincu-mă la urmările care mi-ar fi putut strica viitorul, mă împiedica să mă bucur de viață. Nu știu dacă am fost vreodată un om pe deplin cinstit; știu însă foarte bine că sentimentele care mă însuflețeau în tinerețe erau mult mai gingașe decît cele pe care le-am

dobândit trecând prin viață. O filozofie de calitate îndoielnică scade prea mult numărul așa-ziselor prejudecăți.

Cele două surori care învățau cu Angela să coasă la gherghef erau prietenele ei cele mai apropiate și-i împărtășeau toate tainele. Cînd le-am cunoscut mai apoi, am aflat că osîndeau asprimea pe care mi-o arăta. Văzîndu-le într-una cu Angela și știind ce bune prietene sînt, îmi vărsăm focul la ele și, plin de chipul neînduratei, nu mă fuduleam să-mi închipui că s-ar putea îndrăgosti de mine codanele acelea ; mi se întîmpla însă adesea să le vorbesc cu toată patima ce mă mistuia, ceea ce nu îndrăzneam să fac cînd ființa pe care o îndrăgeam era de față. Adevărata iubire îndeamnă întotdeauna la o anumită rezervă ; te temi ca vorbele care izvorăsc din nobila ta pasiune să nu fie luate drept basme și astfel, de frică să nu spună prea mult, îngrăostitul modest spune adesea prea puțin. H Profesoara, o bătrîna bisericooasă, pe care, la început, o lăsa rece dragostea ce-i arătam Angelei, se plictisi în cele din urmă de prea desele mele vizite și-i vorbi preotului, unchiul mîndrei. Acesta îmi spuse cu bMndețe într-o zi că ar trebui să merg mai rar pe acolo, căci stăruința mea ar putea fi luată în rău și păgubi astfel bunului nume al ne-poată-si. Rămăsei ca trăsmit auzind aceste vorbe, dar mă stăpîinii îndeajuns ca să nu-i dau nimic de bănuir și mă mărginii să-i spun că-i voi urma sfatul. ' _ Peste trei, patru zile mă dusei la profesoara de broderie ca pentru a-i face o vizită, avînd însă grijă să nu mă Opresc de loc la fete ; găsii totuși o cale de a-i strecura surorii mai mari un răvaș, care cuprindea un al doilea, pentru Angela, unde o înștiințam de pricina ce mă silește să nu Biai vin pe acolo și nu uitam s-o rog să se gîndească la un mijloc care să-mi dăruiască fericirea de a-i împărtăși sentimentele mele. Cît despre Nanette, o rugam numai să-i dea prietenei ei răvașul, înștiințînd-o că le voi vedea a treia zi și că nădăjduiam eă vor găsi o cale de a-mi în-mîna un răspuns. îmi îndeplini desăvîrșit rugămintea, căci cînd mă întorsei a treia zi, îmi înmîna un răvaș fără ca nimeni să bage de seamă.

Răvașul Nanettei cuprindea un altul, foarte scurt, de la Angela, căreia nu-i plăcea să scrie și care-mi spunea doar să fac tot ce-mi scrie prietena ei. Iată răvașul Nanettei, pe care l-am păstrat, ca pe toate cele pe care le reproduc în istorisirea mea : „Sînt, domnule abate, gata de orice pentru prietena mea. Vine la noi în toate zilele de sărbătoare, ia masa de seară cu noi și rămîne și la dormit. îți sugerez o cale de a face cunoștință cu doamna Orio, mătușa noastră ; dacă însă izbutești să pătrunzi la ea, îți spun dinainte că trebuie să ai mare grijă să nu cumva să se vadă că ții la Angela, căci mătușii noastre nu i-ar plăcea să vii acolo numai ca să te vezi cu cineva care nu e de-ai ei. Iată deci ce te sfătuiesc ; te voi ajuta și eu cît voi putea. Deși femeie de neam, doamna Orio nu e bogată, și dorește de aceea să fie înscrisă pe lista văduvelor nobile ocrotite de confraternitatea Sfintei Cuminecături, al cărei președinte e demnul de Malipiero. Duminica trecută, Angela i-a spus cu ce ochi buni te vede acei senior și că cea mai sigură cale de a-i dobîndi încuviințarea e să te roage pe dumneata să i-o ceri. I-a spus prostia că ești îndrăgostit de mine și că mergi la profesoara noastră numai ca să ai prilej să-mi vorbești și că, așadar, îmi va fi lesne să te fac să stăruir pentru dînsa. Mătușa noastră răspunse că, fiind preot, nu-i nimic de temut, și că pot să-ți scriu să treci pe la ea : am zis nu. Procurorul Rosa, care e sufletul mătușii mele, era și el de față la convorbire ; se grăbi să-mi încuviințeze refuzul,

spunînd că ea trebuie să-ți scrie și nu eu, că trebuie să te roage să-i faci cinstea să treci pe la ea, pentru o treabă care o privește, și că, dacă e adevărat că mă iubești, nu se poate să nu vii. Atunci, mătușa mea ți-a scris răvașul pe care-l vei găsi acasă la dumneata. Dacă vrei s-o vezi pe Angela la noi acasă, amină pînă duminică. Dacă i dobîndi pentru mătușă-mea bunăvoința domnului de " ipiero. ai să fii acolo în cacă ca un copil de-al ei; ai mă ierți însă dacă am să mă pcrtrîm cu dumneata, căci -am spus că eu nu te iubesc. N-ai strica să-i faci puțină rte mătușă-mi, care are șazeci de ani; domnul Rosa Igre să fie gelos, și toți din casă te vor îndrăgi. Eu una îi să aduc astfel lucrurile, încît să poți vorbi cu Angela tre patru ochi : am să fac tot ce-mi stă în putere să te credințez de prietenia mea. La revedere !" Planul mi se părea urzit cu multă dibăcie, așa că a oua zi, duminică, cum promisem în ajun răvașul doamnei Orio, m-am dus, după poftire, la dînsa. Am fost pri-t cum nu se poate mai bine și doamna, stăpîna casei, pã ce mă rugă să stăruim pentru dînsa, îmi înmînă toate "rtiile de care puteam avea nevoie spre a izbuti. Cu uită îndatorință, mă arătai gata să o slujesc și vorbii, ipurile, foarte puțin cu Angela ; în schimb îmi îndrep-i toată curtenia spre Nanette, rare se purta foarte rău mine. Cucerii, în sfîrșit, prietenia bătrînului procuror a. care îmi fu mai apoi foarte de folos. Prea îmi stătea la inimă izbînda cererii doamnei Orio, să nu mă gîndesc într-una numai la dînsa ; așa se face , cunoscînd influența Terezei Imer asupra îndrăgostirii nostru senator și încredințat că bătrînul va fi în-tat și nu va pierde prilejul de a se arăta drăguț cu nsa, m-am hotărît să mă duc s-o vād a doua zi și am trat la ea în odaie fără să mă anunț. O găsii singură cu edicul Dora, care, făcîndu-se că nu se află acolo decît puterea dregătoriei sale, se apucă de scris o rețetă, îi luă isiil și pe urmă plecă.

După cum se spunea, doctorul era îndrăgostit de Teza ; domnul de Malipiero, care era gelos pe el, o oprise -l primească în casă, iar ea îi făgăduise să-l asculte. ereza știa că eu cunosc toată povestea, așa că sosirea ea nu-i plăcu de loc, căci desigur n-ar fi vrut ca bătrînul afile ce puțin îi pasă de făgăduielile ce i le dă. Socotii e clipa cea mai prielnică pentru a dobîndi de la ea tot Pofteam.

îi spusei deci ce mă aduce la ea și nu uitai să o în-ințez că se poate bizui pe discreția mea și că n-aș fi in stare să-i fac nici un râu. Arătîndu-se recunoscătoare Tereza se grăbi să mă încredințeze că-i pare foarte bine' că are prilejul să mă îndatoreze și, după ce-mi ceru toate hîrtille doamnei pentru care stăruiam, imi arătă cele ale unei alte doamne pentru care se legase să vorbească și pe care îmi făgădui s-o jertfească pentru cea pe care o spri. jineam, și se ținu de cuvînt, căci nu trecură nici trei zile și avui în mînă decretul, iscălit de excelența-sa în calitate de președinte al confreriei săracilor. Pînă una-alta, doamna Orio a fost înscrisă pentru ajutorul caro se trăgea la sorți de două ori pe an.

Orfane, Nanette și sora ei Marton erau fiicele unei surori a doamnei Orio. Btfna doamnă n-avea altă avere decît casa în care locuia, al cărei prim cat îl dădea cu chirie, și o pensie ce i-o slujea fratele ei, secretar al Consiliului celor Zece. Locuia singură cu fermecătoarele-i nepoate, prima de șaisprezece și a doua de cincisprezece ani.

Ca slujitori nu ținea decît pe o bătrîna care, pentru un scud pe lună, se ducea în fiecare zi după apă și-i făcea gospodăria. Procurorul Roșa era

singurul ei prieten ; avea ca și dînsa șaizeci de ani și nu aștepta decît să rămînă văduv ca s-o ia de nevastă.

Cele două surori dormeau împreună la al treilea cat, într-un pat lat, în care, în ajunurile de sărbătoare, o adăposteau și pe Angela.

Cum mă văzui în mînă cu actul dorit de doamna Orio, mă grăbii să merg la profesoara de broderie, ca să-i pot strecura Nanettei un bilet, în care îi împărtășeam fericita izbîndă a demersurilor mele și o înștiințam că, a treia zi, care era sărbătoare, aveam să vin să-i înmînez mătușă-si decretul senatorului; nu uitam să stărui cu tărie să aducă astfel lucrurile încît să pot rămîne între patru ochi cu crăiasa inimii mele.

A treia zi, Nanette, care îmi pândise sosirea, îmi strecură cu dibăcie un răvaș, spunînd să fac cumva să-1 citesc înainte de a pleca din casă. Intru și-i văd lingă doamna Orio pe Angela, pe bătrînul procuror și pe Marton. Grăbit să-mi citesc răvașul, refuzai scaunul pe care fui poftit să șed, îi înmînai doamnei Orio actul prin care

71

gjobindea ceea ce dorise și nu-i cerui altă răsplată decît Sjeeea de a-i săruta mîna, sub cuvînt că trebuie să plec Oumaidecit.

— Vai, dragul meu abate, îmi spuse ea, poți și să mă păruți și nimeni n-are să zică nimic, de vreme ce am treizeci de anișori mai mult ca domnia ta.

Ar fi putut să spună patruzeci și cinci, fără a greși. I O sărutai de două ori, ceea ce de bună seamă îi plăcu, căci îmi spuse să mă duc să-i sărut și nepoatele : ele însă O luară la fugă și numai Angela îmi înfruntă cutezanța. Apoi văduva mă pofti să șed.

— Mi-e cu neputință, doamnă. Ei*

— Si de ce, mă rog ?

— Mă... S — înțeleg. Nanette, arată domnului abate.

— Vai, mătușico, nu eu,..te rog.

— Du-te tu, Marton.

— Mătușico, soră-mea mai mare nu te mai ascultă ?

— Au dreptate domnișoarele, zisei, am plecat, doamnă.

— Ba nicidecum, domnule abate, nepoatele mele sînt niște proaste cum nu se mai află ; domnul Rosa o să fie așa bun...

Bunul procuror mă luă drăgăstos de mînă și mă duse la al treilea, unde mă lăsă singur. Nemaistingherit de "Snmeni atunci, citii răvașul astfel ticluit :

„Mătușa mea te va pofti la cină ; nu primi, Pleacă de îndată ce ne așezăm la ma-ă și Marton te va însoți cu făclia pînă la poartă ; dumneata însă nu ieși. Cînd se va fi închis poarta, toți vor crede că ai plecat ; dumneata țuie tiptil la al treilea și așteaptă-ne. Vom urca și noi după ce domnul Rosa va pleca și mătușa noastră se va culca. Rămîne ca Angela să-ți dăruiască, dacă vrea, pînă dimineața, o întrevedere în patru ochi pe care vi-o doresc mai fericită."

Ce bucurie ! Și cît îi eram de recunoscător întîmplării ^s&re mă făcea să citesc răvașul chiar în locul unde trebuia s-o aștept pe draga mea ! Sigur că voi nimeri fără ane-^nță drumul de întors, coborîi la doamna Orio fericit °animeni altul.

CAPITOLUL V

Noapte neplăcută — Mă îndrăgostesc de cele două surori și o uit pe Angela — Bal la mine acasă; Giulieta umittă — Mă întorc la Paseano — Lucia nefericită — Furtună cu noroc.

Cînd m-am întors în salon, doamna Orio, după ce-mi mulțumi de o mie de ori, îmi spuse că pe viitor mă voi bucura de toate drepturile prietenilor casei ; pe urmă petrecurăm patru ceasuri rîzînd și glumind.

Venind ceasul cinei, îmi cerui atît de convingător iertare, încît doamna Orio fu silită să mă creadă. Marton luă atunci făclia să-mi lumineze drumul, dar mătușa, crezînd că favorita mea e Nanette, îi porunci atît de strașnic să mă petreacă ea, încît fu nevoită să asculte. Coborî deci repede scara, deschise poarta, o tiinti cu zgomot și, stin-gînd lumina, se întoarse, lăsîndu-mă în întuneric. Mă urc tiptil, intru în camera domnișoarelor și, așezîndu-mă pe o canapea, aștept să sune ceasul fericirii.

Stăteam acolo cam de vreun ceas, legănat de cele mai dulci visuri, cînd aud în sfîrșit închizîndu-se poarta și, peste cîteva minute, le văd intrînd pe cele două surori și pe scumpa mea Angela. N-aveam ochi decît pentru ea ; o strîng la pieptul meu și îi vorbesc fără oprire două ceasuri. Bate miezul nopții : fetele mă căinează că n-am cinat, dar mila lor mă supără ; le răspund că, scăldat în fericire cum eram, nici o nevoie nu mă putea stingheri. Îmi mai spun că mă aflu ca la închisoare, căci cheia de la intrare se găsește sub pernă la mătușa lor, care nu descuie poarta decît dimineața, cînd pleacă la prima liturghie. Le mărturisesc că mă miră că asta li se pare o veste proastă pentru mine; sînt, dimpotrivă, bucuros că am cinci ceasuri înaintea mea și că sînt sigur că le voi petrece cu aleasa inimii mele. După un ceas, Nanette începu să ridă ; Angela voi să știe pricina și, spunîndu-i-o la ureche, Marton începu să rîda și ea. Pus pe gînduri, vreau și eu să știu ce anume le stir-nește veselia, iar Nanette îmi spune, chipurile, foc de suparată că nu mai au luminări și că în curînd vom rămâne în beznă. Vestea asta nouă mă umple de bucurie ; mi-o ascund însă și le spun că-mi pare rău pentru ele. Le propun atunci să meargă să se culce și să doarmă liniștite, bizuindu-se pe respectul ce li—1 port. Propunerea le făcu să rîdă.

— Și ce-o să facem pe întuneric ? p

— O să stăm de vorbă.

Eram patru ; trecuse trei ceasuri de cînd vorbeam și eroul piesei eram eu. Amorul e mare poet : nu-i seacă niciodată inspirația ; dar dacă nu nimerește și nu nimerește ținta la care năzuie, ostenește și-i pierе glasul. Draga mea Angelă asculta : puțin vorbăreață însă, răspundea rar și își vădea mai curînd bunul-simț decît agerimea minții. Ca să-mi șubrezească argumentele, se mulțumea din cînd în cînd să-mi arunce un proverb, așa cum lansau romanii catapulta. Se dădea îndărăt, ori îmi respingea, cu cea mai neplăcută blîndețe, bieteles miini, ori de cîte ori amorul le chema să-mi vină într-ajutor. Și totuși, îi dam înainte vitejește, și cu vorba, și cu miinile ; pierdeam însă orice nădejde cînd vedeam că argumentele mele, prea subtile, o buimăcesc în loc să o convingă și că, în loc să-i moaie inima, numai i-o zdruncină. Pe de altă parte, eram uluit, zărînd pe chipurile celor două surori semnele săgeților pe care eu le trăgeam în Angela. Cotul acesta metafizic mi se părea alături de fire : ar fi trebuit să fie un unghi. Din nefericire, studiam pe atunci geometria. Eram într-o asemenea stare încît, în ciuda

anotimpului, curgeau apele de pe mine. în cele din urmă, luminarea fiind cît p-aci să se stingă, Nanette se sculă s-o ia de acolo.

La cea dinții ivire a întunericului, brațele mele se ridică, în chip firesc, ca să apuce obiectul de care avea nevoie starea mea sufletească ; negăsind însă nimic, îmi -vine să rid că Angela n-a lăsat să-i scape clipa de adineauri ca să se pună la adăpost. Un ceas încheiat am stat și i-am înșirat tot ce-mi șoptea dragostea mai vesel, mai gingaș, ca s-o încredințez să se întoarcă la locul ei. Mi se părea cu neputință să nu fi fost o glumă.

— Toată hirjoana asta — îi spusei în cele din urmă, Pierzîndu-mi răbdarea — ține prea mult ; e împotriva firii, «indcă nu pot alerga după dumneata și mă mir că te aud rîzînd, fiindcă la așa ciudată purtare nu pot să-mi în-, ehipui decît că de mine rîzi. Vino, dară, de te așază și, de vreme ce sint nevoit să-ți vorbesc fără să te văd, măcar mîinile mele să mă încredințeze că nu vorbesc în văzduh. Dacă-ți bați joc de mine, trebuie să înțelegi că mă jignești, iar dragostea nu trebuie, cred, pusă la o asemenea încercare.

— Ei bine, fie. liniștește-te : te ascult fără a pierde un cuvînt; înțelege însă că ar fi necuviincios .să mă așez Jîngă dumneata pe întunericul ăsta.

— Atunci ce dorești, să stau aici pînă în zorii zilei ?

— Trînteste-te pe pal și dormi.

— Te admir că îți închipui asemenea treabă cu putință și potrivită cu jarul din mine. Hai, să ne facem că ne jucăm de-a baba-oarba.

Și, ridieîndu-mă, încep să bîjbîi încoace și încolo, dar fără nici un folos. Cînd puneam mîna pe cîte una, era tot Nanette sau Marton care, din mîndrie, își spuneau îndată numele, iar eu, ca un prost de don Quijote, îndată le dam drumul. Dragostea și prejudecățile mă împiedicau să-mi dau seama ce caraghios era acest respect. Nu citisem încă anecdotele despre Ludovic al XIII-lea, regele Franței, pe Boecaecio însă îl citisem. Orbecăiam într-una ocărîndu-i asprimea și arătîndu-i că pînă la urmă tot va trebui să se dea prinsă, dar ea imi întorcea că de bună seamă și ei îi vine la fel de greu să mă găsească. Odaia nu era rnare și muream de ciudă că nu pot s-o prind.

Mai mult sastisit decît ostenit, mă așezai și, vreme de un ceas, depanai povestea lui F.oger, cînd Angelica dispăre, cu ajutorul inelului fermecat pe care, prea încrezător, i-l dăruise cavalerul :

Così dlcendo. intorno alia fontana Brancolando n'andava corne cieco. O quante rolie abbraccib Varia vana Sperando la donzella abbracciar seco.'

> Zicînd astfel, se-nlouise la fîntînă, * Orbește bijbiînd. De ci te ori luat-a In brațe el i.ă.duhul, pe-a inimii stupind Crezînd ctt-mbrățișat-o.

Ariosto, Orlando furioso, XI, 9,

no

Angela nu auzise de Ariosto, Nanette însă îl citise de cîteva ori. începu s-o apere pe Angelica, învinuindu-l de credulitate pe Roger care, dacă ar fi fost mai înțelept, ' n-ar fi trebuit niciodată să-i încredințeze mîndrei inelul. Nanette mă îneîntă ; eram însă prea crud încă spre a fi în stare să-mi fac un examen de conștiință.

îmi mai rămăsese doar un ceas, și n-aveam voie 6ă mă prindă dimineața, căci doamna Orio nici moartă n-ar fi pierdut liturghia. îmi petrecui deci acest ultim ceas vorbindu-i singur Angelei ca s-o hotărăsc și apoi s-o conving că trebuie să vină să se așeze lîngă mine. Mă lua îcu cald și cu frig ; cum cititorul nu-și poate închipui dacă n-a trăit însuși o asemenea pățanie.

După ce am sfârșit argumentele cele mai convingătoare, am trecut la rugăminți și în cele din urmă la lacrimi ; văzând că toate rămân fără nici un folos, simții cum mă năpădește acea 'nobilă indignare care innobilează minia. Să nu fi fost întunericul, aș fi ajuns să iau la bătaie monstrul acela cumplit care fusese în stare să mă pună cinci ceasuri încheiate la cele mai crunte cazne. îi aruncai în față toate vorbele de ocară pe care o dragoste disprețuită i le poate sugera unuia care ș-i-a ieșit din minți. O copleșii cu bles--teme înfiorătoare ; îi jurai că toată iubirea mea s-a prefăcut în ură și o vestii, în sfârșit, să se păzească de mine, căci aș ucide-o de îndată ce mi-ar fi dat s-o văd.

Ocările mele luară sfârșit o dată cu întunericul. Când, crăpîndu-se de ziuă, se auzi zgomotul cheii celei mari în •broasca porții pe care o descuia doamna Orio spre a Bferge să-și dobândească liniștea sufletească cea spre 'ființă, mă pregătii de plecare, luîndu-mi mantaua și pălăria. Dar cum să zugrăvesc uluirea ce mă cuprinse cînd, l.cătînd pe furiș la cele trei codane, le văzui scăldate în lacrimi, îmi părea rău, mi-era rușine, îmi venea să-mi Icurm zilele ; și, așezîndu-mă la loc, cugetai cît fusesem de jbrutal, mustrîndu-mă că am făcut să plîngă așa trei gin-îgașe făpturi. Mi-era cu neputință să scot un cuvînt ; ^nima îmi bătea să se rupă ; îmi veniră în ajutor lacri- |nile și mă lăsai cu voluptate în voia plînsului. Nanette peni să-mi spună că mătușa ei nu va zăbovi să se întoarcă, jar eu mă -ștersei la ochi, nu le mai aruncai nici măcar o

lli

piiivire, plecai fără un cuvînt și mă dusei de mă băgai în pat, fără însă a putc-a dormi.

A doua zi, la prinz, domnul de Malipiero văzîndu-mă cu totul schimbat, mă întrebă ce am, iar eu, simțind nevoia să-mi ușurez sufletul, îi spusei tot. Înțeleptul bătrîn nu rîse, dar judecățile lui pline de bun-simț erau pentru mine un balsam. In întâmplarea mea, se vedea pe el cu cruda-i Tereză. Și totuși, la masă, nu-și putu stăpîni rîsul văzîndu-mă cum înfulec. Nu cinasem ; mă felicită pentru robusta mea constituție.

Hotărât să nu mai calc pe la doamna Orio, am susținut în zilele acelea o teză de metafizică în care spuneam că existența oricărei ființe despre care nu poți avea decît o idee abstractă e arbitrară ; și aveam dreptate, dar nu le-a fost greu unora să-mi înfățișeze teza ca pe o erezie și m-am văzut osîndit să-mi cînt palinodia. Peste cîteva zile am plecat la Padova, unde am fost proclamat doctor utroque jure f.

întors la Veneția, primii de la domnul Rosa un răvaș în care mă poftea din partea doamnei Orio să trec să o văd. Sigur că Angela n-are să fie acolo, mă dusei chiar în seara aceea și, prin voioșia lor, drăguțele de surori îmi risipiră rușinea de a mă înfățișa înaintea lor după două luni. Teza și doctoratul dădură temei scuzelor mele la doamna Orio, care nu se plîngea decît că nu mă mai duc pe acolo.

Cînd să plec, Nanette îmi înmină o scrisoare care cuprindea un răvaș al Angelei ; iată-1:

„Dacă te încumeți să petreci cu mine încă o noapte, n-ai să ai a te plînge, căci te iubesc ; și doresc să aflu din gura dumitale : ai fi continuat oare să mă iubești dacă m-aș fi învoit să mă dezonorez ?”

Iată și scrisoarea Nanettei, singura mai deșteaptă :

„Domnul Rosa făgăduind să te aducă iar printre noi, pregătesc aceste rînduri pentru a te vesti că Angela e disperată că te-a pierdut. Noaptea ce-ai petrecut-o cu noi a fost, e adevărat, cumplită, dar nu cred că trebuia să te împingă la hotărârea de a nu mai veni să o vezi măcar

1 In amîndoxiă drepturile (lat.).

75

pe doamna Orio. Dacă încă o mai iubești pe Angela, te sfătuiesc să mai încerci încă o noapte. își va arăta, poate, dreptatea, iar dumneata vei rămîne mulțumită. Vino, deci. Adio !"

îmi plăceau cele două scrisori, căci îmi arătau calea de a mă răzbuna pe Angela rămînînd de gheață la rugămințile ei. Mă dusei dar la ele in cea dintîi zi de sărbătoare, cu două sticle de vin de Cipru în buzunar și cu o limbă afumată ; spre uimirea mea, cruda Angela însă lipsea. Aducînd vorba despre ea, Nanette îmi spuse că dimineața, la biserică, Angela îi spusese că nu va putea veni decît la ceasul cinei. Bizuindu-mă pe aceste cuvinte, nu primii poftirea doamnei Orio și, înainte de a se așeza la masă, plecai ca și data trecută și mă furișai la locul știut. Abia așteptam să înfăptuiesc cele ce cugetasem, căci eram încredințat că Angela, chiar dacă s-ar fi hotărît să schimbe calimera, tot nu mi-ar fi dăruit decît foarte puțin, în vreme ce eu voiam mai mult : mă stăpînea o, aprigă dorință de răzbunare, și atît.

Peste trei sferturi de ceas, aud închizîndu-se poarta și curînd îmi răsar înaintea ochilor Nanette și Marton.

— Dar Angela unde e ? o întreb pe Nanette.

— De bună scamă că n-a putut nici să vină, nici să trimită vorbă ; totuși știa foarte bine că ești aici.

— își închipuie că m-a păcălit, și e adevărat că nu mă așteptam la una ca asta. încolo, o cunoști acum și dumneata, își bate joc de mine ; triumfă. S-a slujit de dumneata ca să mă facă să cad în laț, și a cîștigat: căci dacă venea, mi-aș fi bătut eu joc de dînsa.

— Uite, dă-mi voie, eu pe asta n-o mai cred.

— Crede, crede, frumoaso, și plăcuta noapte ce-o vom petrece fără dînsa te va răsplăti.

— înseamnă că te vei pricepe, ca un bărbat cuminte ce te afli, să iei lucrurile așa cum sînt; te vei culca însă aici, iar noi vom merge să ne culcăm pe canapea, în odaia de alături.

— Nu vă opresc, dar ar fi foarte urit din partea voastră s-o faceți ; de altfel eu unul nici nu mă culc.

— Cum ? Ai fi în stare să stai șapte ceasuri singur cu noi două ? Sînt sigură că foarte curînd n-ai să mai ai ce Vorbi și ai să pici de somn.

75

— Rămîne de văzut. Pînă atunci, iată aici ceva merinde. Sper că o să vă îndurați și n-o să mai lăsați să măninc singur. Pîine aveți ?

— Avem, și-o să ne îndurăm ; o să cinăm încă o dată.

— De dumneata ar trebui să fiu îndrăgostit. Spune-mi, frumoasă Nanette, dacă te-aș iubi cum o iubesc pe Angela, m-ai chinui ca ea ?

— Nu ți se pare o întrebare cam nelalocul ei ? O întrebare cam neroadă ? Tot ce pot să-ți spun e că habar n-am.

Puseră iute trei tacîmuri, aduseră pîine, niște cașcaval și apă de băut, rîzînd de tot ce făceau, și ne apucarăm de treabă. Ciprul, cu care nu erau

deprinse, li se urcă la cap și erau fermecător de vesele. Mă uitam la ele și mă minunam cum de nu le băgasem în seamă pînă atunci.

După mica noastră cină, care fu îneîntătoare, așezat la mijloc între ele, le întrebai, apucîndu-le cîte o mînuță pe care o duceam la buze, dacă-mi sînt prietene cu adevărat și dacă încuviințează chipul odios în care se poartă cu mine Angela. Îmi răspunseră într-un glas că le-am făcut să plina.

— Îngăduiți-mi, adăugai eu, să vă iubesc ca un frate și împărtășiți-mi iubirea ca două surori : hai să ne dăm, cu inimă curată, cîte un zălog și. să ne jurăm credință veșnică.

Cea dinții sărutare pe care le-o dădui nu izvora nici din vreun simțămînt de dragoste și nici nu mă gîndeam să le duc în ispită, iar peste cîteva zile mă încredințară că nici ele nu mi-1 întorsese decît ca asemenea să mă convingă că împărtășesc curatele mele sentimente frățești ; sărutările acestea nevinovate se prefăcură însă curînd în văpăi și încinseră în noi un pojar care de bună seamă ne ului peste măsură, căci le curmarăm peste cîteva clipe, uitîndu-ne unii la alții, de tot mirați și cît se poate de serioși. Se ridicase amîndouă, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, așa că rămăsei singur cu gîndurile mele. Nu era de mirare că focul pe care acele sărutări îl aprinsese în inima mea și care acum îmi alerga prin vine m-a făcut să mă îndrăgostesc năprasnic de drăgălașele domnișoare. Erau și una și cealaltă mai frumoase decît Angela și, Nanette cu istețimea ei, iar Marton cu firea ei

bEndă
76

și dreaptă, eu mult mai presus de ea, amîndouă. Mă miram foarte că pînă atunci nu le-am prețuit cum se i u-"vine ; erau însă două fete nobile și neprihănite și nu trebuia ca intîmplarea care le dăduse pe mina mea să le fie fatală. N-aveam trufia să cred că mă iubesc ; îmi puteam însă închipui că sărutările mele au avut asupra lor aceeași lucrare ca ale lor asupra-mi și judecînd astfel, îmi apărea limpede că, folosînd vicleniile și răsuciturile a căror putere ele n-o cunoșteau, lesne mi-ar fi fost ca, pînă la capătul lungii nopți ce ne aștepta, să le înduplec să-mi dăruiască unele hatîruri care puteau avea urmări mai mult decît hotărîtoare. Gîndul acesta mă cutremură și făcui strașnic legămînt să mă opresc de a le pîngări, nepunînd la îndoială dacă voi avea sau nu puterea să-1 țin.

Cînd se întoarseră, siguranța și mulțumirea li se citea pe chip și mă grăbii să-mi dau aceeași spoială, hotărît să mă feresc de dogoarea sărutărilor lor.

Petrecurăm o oră vorbind despre Angola și le spusei că mă simt hotărît să n-o mai văd, încredințat fiind că nu mă iubește.

— Ba te iubește, îmi spuse dreapta Marton, sînt sigură că te iubește ; dar dacă n-ai de gînd s-o iei de nevastă, ai face bine s-o rupi cu desăvîrșire cu dînsa, fiindcă e neclintită să nu-ți dăruie nici măcar o sărutare atîta vreme cît n-o să fiți barem logodiți : trebuie așadar să te hotărăști s-o părăsești, ori să nu te aștepți la nici o drăgălășenie din partea ei.

— Judeci dumnezeiește : dar de unde ești așa sigură că mă iubește ?

— Sînt foarte sigură și, fiindcă ne-am legat să fim ca frații, pot să-ți spun și de unde. Cînd se culcă la noi, Angola mă sărută cu duioșie numindu-mă „scumpul meu abate”.

Auzind acestea, Nanette izbucni în rîs și-i astupă gura cu palma ; vorba însă pe care cu atîta naivitate o scăpase mă zgudui în asemenea hal că abia mă mai puteam stăpîni.

Marton îi spuse Nanettei că sînt prea deștept ca să nu știu ce fac fetele cînd se culcă laolaltă.

— Bineînțeles, mă grăbii eu să răspund, toată lumea Știe de aceste jocuri nevinovate și nu cred că o socoti,

77

dragă Nanette, prea guralivă pe sora dumitale fiindcă mi-a făcut această prietenească destăinuire.

— Acum, ce s-a spus s-a spus : sînt însă lucruri de care nu se vorbește. Să știe Angela !...

— Ar muri de ciudă ; Marton mi-a dat însă o dovadă de prietenie pentru care-i voi fi recunoscător toată viața. De altfel, pricina e hotărîtă : n-o pot suferi pe Angela și nici n-am să-i mai vorbesc. E un taler cu două fețe ; îmi vrea numai pierzania.

— Dar dacă te iubește, nu-i o greșeală că te vrea de bărbat.

— Așa e ; dar nu se gîndește decît la ea ; căci cunoscînd cit sufăr, s-ar mai purta astfel dacă m-ar iubi pentru mine ? Pînă una-alta, are destulă fantezie ca să afle calea de a-și alina dorurile cu păpușica asta de Marton, care binevoiește să-i slujească drept soț.

--Auzind acestea, Nanette începu să rîdă în hohote ; eu

însă, fără măcar să zîmbesc, îmi urmau vorba cu soru-sa pe' același fîgaș, lăudîndu-i neprecupețit sinceritatea. Pînă la urmă îi spusei că fără îndoială și Angela, la rîndul său, îi slujește de soț ei ; îmi răspunse rîzînd că ea îi e soț numai Nanettei, și Nanette fu nevoită să recunoască. • —ț- Și atunci, urmau eu, cum îi spune Nanette soțului ei, în clipele-i de dulce sminteală ?

— Asta n-o știe nimeni.

— Așadar, Nanette, iubești pe cineva ?

— Da, dar e taina mea și n-o spun nimănui. Reținerea aceasta mă făcu să mă gîndesc că poate în

jurul meu se țese taina cu pricina și că Nanette e rivala Angelei. Această convorbire de loc searbădă făcu să-mi cam piară cheful să-mi pierd degeaba o noapte în tovărășia unor fete atît de nurlii și plămădite parcă anume pentru dragoste.

— îmi pare foarte bine, le spusei, că n-am pentru voi decît sentimente prietenești, căci altminteri m-aș simți tare prost să fiu nevoit să petrec o noapte cu voi fără a încerca să vă dau — și să și primesc — dovezi de iubire ; căci sînteți amîndouă frumoase cozi și făcute spre a suci capul oricărui bărbat căruia îi veți îngădui să vă cunoască mai temeinic.

77

Urmînd a vorbi astfel, mă prefăcui eă mi-e somn. Be-gînd prima de seamă, Nanette îmi spuse :

— Haide, nu te mai chinui; suie-te în pat: noi o să mergem să ne culcăm pe canapea în odaia de alături.

— Aș fi, zisei, cel mai mare mișel de pe lume, dacă aș face una ca asta. Să stăm de vorbă și somnul o să-mi treacă. Mi-e însă de voi. Culcați-vă, iar eu, scumpele mele prietene, mă duc în odaia cealaltă. Dacă vă temeți de mine, încuiați-vă ; ar fi însă o greșeală, căci vă iubesc cu inimă de frate.

— N-o să facem niciodată una ca asta, îmi spuse Nanette ; lasă-te însă înduplecat și culcă-te aici.

— Nu pot dormi îmbrăcat.

— Dezbracă-te ; o să ne uităm în altă parte.

— Nu asta mă înspăimîntă ; dar n-aș putea nici ațipi știindu-vă silite să vegheați din pricina mea.

— O să ne culcăm și noi, îmi spuse Marton, dar fără să ne dezbrăcăm.

— Iată o neîncredere care-mi jignește cinstea. Spune-mi, Nanette, mă socotești om de cuvînt ?

— Bineînțeles.

— Foarte bine, dar trebuie să mi-o dovedești ; în acest scop, vă rog să vă culcați goaie-goluțe dc-a dreapta și de-a stînga mea, bizui ndu-vă pe cuvîntul meu de cinste că nici n-am să vă ating. De altfel, sînteți două împotriva unuia singur : de ce v-ați teme ? Sînteți doar slobode să ieșiți din pat, de îndată ce m-aș obrăznic. într-un cuvînt, dacă nu vă învoiți să-mi dați astă dovadă de încredere, nici cînd mă veți vedea adormit, nu mă culc de loc.

Și, tăcînd, mă făcui că adorm. Ținură cîteva clipe sfat pe șoptite și pe urmă Marton îmi spuse să mă duc să mă culc, că vin și ele de îndată ce vor vedea că am adormit Nanette întărindu-i făgăduiala, mă întorsei cu spatele, mă dezbrăcai și, după ce le dădui bună-seara, mă culcai. Odată în pat, mă făcui că dorm ; curînd însă somnul ma cuprinse cu adevărat și nu mă deșteptai deei cînd veniră și ele să se culce. Atunci, întorcîndu-mă pe partea cealaltă ca unul care încearcă să adoarmă la loc, statui nemișcat pînă cînd dobîndii temei să le cred adormite ; și dacă nu erau, înseamnă că de bună-voia lor se prefăceau, îmi întorsese spatele, iar lumina era stinsă : lucram deci la întîmplare și-mi adusei închinăciunile întii celei din dreapta, fără să știu dacă-i Nanette sau Marton. O găsii făcută ghem, înfășurată în singurul veșmînt pe care nu-l lepădase. Ferindu-mă de orice; repezeală și cruțîndu-i sfiala, o adusei, treptat, să se dea bătută, încredințată că cel mai înțelept lucru e să se facă mai departe că doarme și să mă lase să-mi văd de drum. Curînd, cele ale firii lu-crînd într-însa în înțelegere cu mine, ajunsei la țintă, iar strădaniile mele, încununuate cu o deplină izbîndă, îmi înlăturară orice putință de a mă îndoii că dobîndisem o trufanda pe care o prejudecată, poate, ne face s-o prețuim mai scump decît se cuvine. Inoîntat că am gustat o plăcere din care, atunci întii, mă înfruptam pe săturate, îmi părăsesc ușurel mîndruța, spre a-i aduce celeilalte un nou și înflăcărat plocon. O găsesc nemișcată, culcată pe spate, pâlind că doarme somn adine și liniștit. Umblînd ușurel, ca și cum m-aș fi temut să n-o trezesc, începui s-o dez-mierd, încredințîndu-mă că nu e mai învățată ca soru-sa ; iar cînd o anume mișcare firească mă făcu să înțeleg că iubirea nu-mi respinge prinosul, mă pregătii să împlinesc jertfa pînă la capăt. Lăsîndu-se atunci năpristan doborîta de vioiciunea simțirii care o frămînta, și parcă ostenită cumva de rolul măsluit pe care și-l însușise, mă strînse tare în brațe într-o clipă ca aceea, fremătînd precum însumi fremătam, pînă cînd dragostea ne cufundă sufletele într-una și aceeași voluptate.

Erau semne după care mi se păru că o recunosc pe Nanette-; i-o spusei.

— Da, eu sînt, și mă socot fericită, ca și soru-mea, dacă ai să fii cinstit și statornic.

— Pînă la moarte, îngerășilor, și cum tot ce s-a petrecut între noi izvorăște din dragoste, să nu mai fie niciodată între noi vorba despre Angela.

O rugai pe urmă să se ridice să aprindă luminările ; îndatoritoare, însă, Marton se ridică ea numaidecît și ne lăsă singuri. Cînd am văzut-o pe Nanette în brațele mele, îmbujorată de focul iubirii, și pe Marton lîngă noi, cu o luminare în mînă și parcă învinuindu-ne din ochi de nerecunoștința fiindcă nici nu-i vorbeam, în vreme ce, lăsîndu-se prima cucerită de dezmierdările mele, ea o încurajase pe soră-sa să facă la fel, mi-am înțeles pe deplin fericirea

m

—i Hai să ne sculăm, dragele mele, și să ne jurăm prietenie veșnică.

Odată sculați, făcurăm laolaltă unele abluțiuni cave le făcură strașnic să rîdă și ne zădăriră iar focul; pe urmă, îmbrăcați în veșmintele vîrstei de aur, sfîrșirăm ce mai rămăsese din cină. După ce ne spuserăm o sumedenie dt; fleacuri pe care, în beția simțurilor, numai iubirii îi «5 îngăduit să le talmăcească, ne culcarăm la loc și dovezile de înflăcărare ce unul altuia ni le dădeam făcură să treacă o noapte din cele mai încîntătoare. Cea din urmă dovadă" de dragoste o primi din parte-mi Nanette, căci doamna Orio plecă ia biserică, silindu-mă să-mi grăbesc plecarea, nu însă fără a le încredința că au șters din inima mea orice urmă de sentiment pentru Angela. Ajuns acasă, mă culcai și dormii somn dulce pînă la amiază.

Domnul de Malipiero găsi că am chipul vesel și ochii obosiți ; îmi ținui însă gura și-l lăsa să creadă ce pofteste fără să-i spun nimic. A treia zi mă dusei ia doamna Orio și, cum Angela nu era acolo, rămăsei la cină și plecai împreună cu domnul Rosa. în timp ce eram acolo, Nanette făcu ce făcu și-mi înmînă o scrisoare și un pachetel. Pachetelul cuprindea o bucățică de ceară cu tiparul unei chei, iar răvașul îmi spunea să dau cheia la făcut și să mă slujesc de dînsa ca să vin să-mi petrec noapțile acolo oricînd aș dori-o. Mă mai vestea că Angela a dormit la ele în noaptea următoare și că, jucîndu-se împreună ca de obicei, a ghicit tot ce se întîmplase ; că ele au recunoscut, muștrînd-o că pricina ea fusese ; la care ea le ocărise cumplit, jurîndu-se să nu-i mai calce piciorul pe-acolo, dar că lor nici nu le pasă.

Peste cîteva zile, întîmplarea ne scăpă de Angela : chemat la Vicenza pentru doi ani, ca să picteze a fresco niște apartamente, taică-său o luă cu el. Lipsa ei mă făcu netulburat stăpîn pe fermecătoarele fete, cu care-mi petreceam cel puțin două nopți pe săptămîină, pătrunzînd cu ușurință acolo cu ajutorai cheii pe care mă grăbisem să mi-o fac.

Eram pe la sfârșitul carnavaului, cînd domnul Man-zoni îmi spuse că vestita Giulicta dorește să-mi vorbească și că-i pare foarte rău că nu mă mai vede. Dornic să aflu ce are să-mi spună, mă dusei cu dînsul la ea. După ce mă primi foarte curtenitor, îmi spuse că știe că am acasă un salon încăpător și că ar dori să-i dau acolo un bal, pentru care va cheltui ea tot ce trebuie. Mă învoii. îmi înmînă douăzeci și patru de țechini și-și trimise oamenii la mine, să-mi împodobească salonul și odăile cu policanđre, mie nerămîinîndu-mi decît să mă îngrijesc de muzicanți și de cină.

Domnul de Sanvitali plecase, iar guvernul din Parma îi dăduse un econom. Pe seniorul acesta l-am revăzut la Ver-sailles după zece ani ; era decorat cu medaliile regek U, Cei mare scutier al fetei celei mai mari a lui Ludovic al

XV-lea, ducesa de Parma, care, ca toate principesele Franței, nu se putea obișnui să stea în Italia.

Balul fu și totul merse bine. Oaspeții făceau toți parte din gașca Giulietei, afară de doamna Orio, de nepoatele ei și de domnul Rosa, care se găseau într-o odaie alăturată și pe care mi se îngăduise să-i aduc, ca pe niște oameni fără însemnătate.

După cină, în vreme ce se dansa menuetul, mă ia mîndra deoparte și-mi spune :

— Du-mă la dumneata în odaie ; mi s-a năzărit ceva nostim : o să rîdem.

Odaia mea era la catul al doilea : o însoții pînă acolo. Cînd ajunserăm, o văzui punînd zăvorul la ușă : nu știam ce să cred.

— Poftesc, îmi spuse ea, să mă îmbraci din cap pînă în picioare cu unul din costumele dumitale de abate, iar eu am să te îmbrac cu rochia mea. Coborîm pe urmă astfel travestiți și dansăm împreună. Hai, repede, prietene dragă, să începem cu pieptănătura.

Sigur de succes și îneîntat de această aventură ca nealtele, îi fac repede o cunună din părul ei cel lung și o las să mă pieptene și pe mine. Îmi dă cu roșu, îmi pune alunițe ; o las să facă tot ce pofteste, vădînd u-mi mulțumirea, iar ea îmi dăruie, regește, o dulce sărutare, cu învoiala să nu mă lăcomesc la mai mult.

— Totul depinde numai de dumneata, frumoasă Giulietta, îi zisei eu, te vestesc însă de pe acum că te iubesc la nebunie.

Pun pe pat o cămașă, o pelerină mică, chiloții cei lungi, ciorapi negri — într-un cuvînt — un costum întreg. Se apropie și, lăsînd să-i cadă fusta, își pune cu îndemînare chiloții, care-i vin bine ; cînd să-și pună însă pantalonii, nU-i încap : betelia e prea strîmtă și singurul leac e că Jțrebuie descusut la spate, sau tăiat, la nevoie. Gata să fac toată treaba, mă așez la picioarele patului, iar ea se pune înaintea mea, întorcîndu-mi spatele. Lucrez, dar ei i se pare că prea vreau să văd mult, că sînt stîngaci și că prea pun mîna unde nu e nevoie ; își pierde răbdarea, mă părăsește, rupe și se chivernisește ea cum poate. O ajut pe urmă să se încalțe și-i pun cămașa ; rinduindu-i însă jaboul și gulerașul, i se pare că prea iscodesc cu rttiinile, căci avea pieptul cam sărăcuț. Mă ocărăște cum îi vine la gură, mă face destrăbălat : eu o las să vorbească. Țineam să știe că nu mă trage pe sfoară, pe de altă par Le, gîncieam că o femeie care costase o sută de mii de ducați plătește osteneala să fie cercetată mai de aproape. Cînd fu în sfîrșit gata, îmi veni rîndul și mie. Îmi scot repede, cu toată împotrivirea ei, pantalonii și iat-o silită să-mi pună o cămașă, pe urmă o fustă, într-un cuvînt să mă îmbrace. Deodată însă, cocheta nevoie mare, se supără că nu ascund de loc urmările destul de vădite ale farmecelor ei și nu vrea nici în ruptul capului să-mi facă hatîrul" care jn-ar fi liniștit într-o clipă. Dau s-o sărut; se împotrivește ; îmi pierd răbdarea și o fac martoră fără voie a sorocului la care, stîrnit, ajusesem. Ceea ce văzînd, mă ocărăște ; eu îi arăt că n-are dreptate ; totul rămîne zadarnic. Deși supărată, fu nevoită să mă îmbrace pînă la capăt.

E limpede că o femeie cinstită care ar fi pornit într-o asemenea aventură, ar fi avut anume gînduri dragăstoase și n-ar fi dat înapoi văzîndu-și-le împărțășite ; femeile de soiul Giulietei sînt însă stăpînite de un spirit de contradicție care le învrăjmășește cu ele însele. Altminteri s-a cam păcălit văzînd că nu-s de loc sfios și ușurința mea i Va părut o lipsă de respect. S-

ar fi învoit cu dragă inimă și mă lase să-i fur o dezmierdare, două, și atît ; ar fi îndemnat să-i măgulesc însă prea din cale afară mindria.

Gata deghizați, coborîrăm împreună în salon, unde îndelungile aplauze ne înveseliră foarte curînd. Toți mă creșeau norocit cum nici pomeneală nu era să fiu ; nu rîdă su-^{*}P»ra însă de loc să-i las să-și închipuie ce poftesc ; și îneepui să dansez cu așa-zisul meu abate, pe care mi-era tare necaz că-l găsesc fermecător. Giulieta fu atît de drăcuță cu mine toată noaptea, încît, iuînd noile ei purtări drept un fel de căință, era cît p-acî să-mi pară rău de ce-i făcusem : o clipă de slăbiciune care-și găsi pedeapsa.

După contradans, toți cavalerii se socotiră îndrituiți să-și ia nasul la purtare cu zisul abate, așa că făcui și eu la fel cu fetele, care se temeau să nu se facă de rîs în-potrivindu-se mîngîierilor mele.

Domnul Querini fu destul de prost ca să vină să mă întrebe dacă mi-am scos și pantalonii ; rîspunzîndu-i eu că-i dădusem Giulietei, se așeză pleoștit într-un colț al salonului și nu voi nici să mai danseze.

Cînd băgară de seamă că port cămașă femeiască, nu se mai îndoii nimeni că jertfa s-a săvirșit, afară de Marton și de Nanette, care nu-și închipuiră nici o clipă că ie-am putut fi necredincios. Giulieta înțelese că a făptuit o mare năzbitie ; răul era însă făcut și nu mai exista nici un leac.

Puțin mai pe urmă cînd ne întoarserăm în odaie, crezînd că s-a pocăit și neiăsîndu-mă ea chiar de gheață, mi-am îngăduit s-o sărut și să-i iau mina ca să-i dovedesc că sint gata de luptă ; în aceeași clipă însă, îmi șterse' o palmă atît de zdravănă, încît era cît p-acî să-mi sară țandăra și să i-o întorc. Mă dezbrac repede și nici nu mă mai uit la ea ; face și ea la fel și coborîm amîndoi; totuși, deși mă dădusem din belșug cu apă rece, oricine putea să vadă pe obrazul meu semnul pe care-l lăsase laba ei în popasul făcut acolo. Înainte de a pleca, mă luă deoparte și-mi spuse cît se poate de tăios și de limpede că dacă am poftă să fiu zvîrlit pe fereastră, n-am decît să mă arăt pe la ea, și că are să tocmească ucigași să mă răpună, dacă se obștește ce s-a întîmplat. Am avut grijă să nu-i dau prilej nici pentru una, nici pentru cealaltă ; totuși n-am putut împiedica să se afle că ne-am schimbat cămășile. Nemaiarătîndu-mă de loc pe la dînsa, toată lumea își închipui că domnul Querini a silit-o să-i dea această satisfacție. Va vedea cititorul cum, după șase ani, femeiușcă asta ciudată a fost nevoita să se facă a fi uitat povestea cu pricina.

Mi-am petrecut postul cel mare împărțindu-mă între 5 | ngerașii mei, mereu mai fericit, și studiul fizicii experimentale la mănăstirea Santa Măria della Salute ; serile "eram la domnul de Malipiero, cu cei care se adunau acolo, 'pe Paști însă., ca să-mi țin cuvîntul dat contesei de Mont-fteal și nerăbdător s-o revăd pe scumpa mea Lucia, m-am dus la Paseano. Am găsit acolo cu totul altă lume decît toamna trecută. Conte Daniel, fiul cel mare, se însurase cu o conteză Gozzi, și un fermier tînăr și bogat, care se însurase cu o fină a contesei celei bătrîne era și el primit împreună cu nevasta și cu eumnată-sa. Cina mi se păru cam lungă. Fusesem găzduit în aceeași odaie și abia așteptam să dau ochi cu Lucia, cu care aveam de gînd să oiă port acum altfel decît cu un copil. Nevăzînd-o la culcare, o așteptam negreșit dimineață, la deșteptare ; cînd colo, în locul ei, ce-mi vād ochii ? O slujnică bătrînă și grasă. O întreb de Lucia și de ai ei, îmi rîspunde însă în rdialect și nu înțeleg nimic.

îngrijorat, rîmă întreb ce s-a făcut cu Lucia. Să fi descoperit cineva legătura noastră ? Să fie bolnavă ? Să fi murit ? Tac, mă îmbrac și-mi făgăduiesc să nu mă las pînă n-o gădesc. „Dacă au oprit-o să mă vadă, am să mă răzbun ; am să gădesc eu cumva un mijloc să-i vorbesc și, :din răzbunare, am să făptuiesc cu dînsa ceea ce. împotriva iubirii, oroarea m-a împiedicat să făptuiesc.” Așa cugetam cînd, cu o mutră tristă, iată că se ivește portarul. îl întreb ice-i face nevasta, fata ; la cuvîntul acesta însă i se umezesc ochii.

— A murit ?

— Doamne ! Măcar de-ar fi murit !

— Ce-a făcut ?

— A fugit cu un fecior al domnului conte Daniel și nu mai știe nimeni ce s-a făcut.

Sosește și nevastă-sa, căreia cuvintele lui îi pun parcă sare pe rană ; leșină. Văzîndu-mă sincer părtaș la durerea *oi, portarul îmi spune că nu-s nici opt zile de cînd s-a întimplat nenorocirea.

— îl cunosc pe Aigle, zic eu, e o lichea; vi-a cerut-o «ne nevastă ?

— Nu, fiindcă era sigur că nu i-am fi dat-o.

— Mă mir de Lucia.

— A ademenit-o și abia după ce a fugit am bănuț adevărul; se îngrășase peste măsură.

— De mult se vedeau ?

— L-a cunoscut cam la o lună după ce ați plecat dumneavoastră. Trebuie că i-a făcut farmece, căci Lucia era un copil nevinovat, o știți desigur prea bine și dumneavoastră.

— Și nu știe nimeni unde sînt ?

— Nimeni, și numai Dumnezeu știe unde are s-o aducă mișelul acela.

La fel de mîhnit ca și oamenii aștia cumsecade, plecai și mă afundai în pădure, să-mi rumeg tristețea. Petrecui astfel două ceasuri, cufundat în gînduri, care mai înțelepte, care mai prostești, începînd toate cu dacă. Dacă aș fi sosit, cum aș fi putut s-o fac, acum opt zile, gingașa Lucia mi-ar fi mărturisit totul, și-aș fi împiedicat nelegiuirea. Dacă m-aș fi purtat cu ea cum m-am purtat cu Nanette și Marton, n-aș fi lăsat-o, plecînd, într-o stare de ațîtare care a fost desigur cea dintîi pricină a greșelii ce-a făptuit-o și n-ar fi ajuns prada aceluț nemernic. Dacă nu m-ar fi cunoscut înaintea feciorului, inima ei încă neprihănită nu l-ar fi ascultat. Eram zdrobit, căci mă vedeam nevoit să recunosc că fusesem unealta mârșavului seducător. Lucrasem pentru el.

E'l fior ch'incicl potea porini fra i dei Quel fior ch'intatlo io mi venia serbando Per non turbali, ohime ! l'animo casto, Ohime! per forza avranno colto, e guasto'.

E sigur că, să fi cunoscut unde e, aș fi plecat pe loc după dînsa ; nu-i știa însă nimeni de urmă.

înainte de a afla de nenorocirea Luciei, mă mîndream, ba eram chiar fudul că mă stăpînisem îndestul ca să n-o prihănesc ; acum însă mi-era rușine și mă căiam că n-o făcusem și îmi făgăduii cu strășnicie ca pe viitor să fiu

' Si floarea eare-n ceruri la zel m-ar fi suit Șl floarea cea pe care atîta am păzit-o, Ca să nu stric, val mie, un suflet de cleștar, Au smuls-o, vai, cu sila, și-au pîngărtt-o amar, Arlosto, Orlando furioso, VUI, 77.

' pjai înțelept în această privință. închideam ochii și o zăceam pe biata fată doborâtă de sărăcie sau chiar căzută în morcilă, blestemîndu-mă de cîte ori își aduce aminte "de mine și urîndu-mă ca pe unul ce fusesem întîia pricină a nefericirii ei, și mai ales asta mă cătrănea cumplit, ținîmplarea aceasta nenorocită mă îndemnă să adopt un nou sistem, pe care, în urmă, l-am împins adesea prea departe.

Mă dusei în grădină, unde mă întâlneai cu toată lumea aceea veselă, care mă primi atît de drăguț și-mi risipi atît de bine gîndurile negre, încît fusei la prînz cel mai plăcut dintre meseni. Atît de adîncă mi-era mîhnirea, încît trebuia ori să dau buzna înainte, cu ochii închiși, ori să plec. Cel mai puternic avînt mi-l dădu înfățișarea și mai cu seamă caracterul, cu totul nou pentru mine, al tinerei căsătorite. Soră-sa era frumușică ; începuse însă să-mi fie frică de ucenice : prea era de furcă cu ele.

Tînăra nevastă, deci, în vîrstă de nouăsprezece ani, atrăgea luarea-aminte a tuturor cu fandoselile ei. Trăncănea fără încetare, se brezăia cu o droaie de cugetări învățate pe dinafară, cu care-și umflase capul și pe care \e slujea cui voia și cui nu voia s-o asculte, era bisericooasă ■evoie mare și atît de îndrăgostită de bărbatu-său, încît nici nu-și ascundea ciuda ce-o prindea la masă cînd, așezat vizavi de sora ei, acesta dădea semne că fata îi e tare pe plac — cum să nu-ți vină să rîzi de o asemenea ființă ? Bărbatu-său era un zezec care își iubea poate foarte mult nevasta, dar care, din ighemonicon, socotea că trebuie "să se asate nepăsător, și căruia de fudul ce era, îi făcea ;plăcere să-i dea pricini să-l gelozească. La rîndul ei, ne-vesti-si ii era frică să n-o ia lumea drept proastă dacă nu [ie vede. Societatea aleasă o stingherea tocmai fiindcă dorea să pară făcută anume pentru a trăi în mijlocul ei. Cînd eu înșiram baliverne, mă asculta cu toată luarea-aminte și, ca să nu pară mărginită, rîdea și cînd trebuia, Și cînd nu trebuia. Ciudățeniile și stîngăciile ei, precum și ifosele ce și le dădea mă îndemnă să-o cunosc mai îndeaproape, și mă apucau să-i fac curte.

Mă învîrteam ca un titirez în jurul ei, nu mai știam ^ să fac ca s-o slujesc, îi trăgeam clopotele, astfel încît

83

curînd băgară de seamă cu toții că pusesem ochii pf> ea l-o spuseră pe față soțului ei, care făcînd pe viteazul îi lua în zeflema pe cei care-l înștiințau că sînt un potrivit de temut. l-a rîndul meu eram, pasămite, cel mai neînsemnat dintre oameni, ba chiar mă făceam că habar n-am de nimic. Cit despre el, jucîndu-și cu statornicie jocul, rr-â stîrnea să-i giugiulesc nevasta, pe care, la rîndu-i, n-o prindea de fel rolul de disinvolta.

îi făceam curte de vreo cinci, șase zile, cînd plimbîn-du-mă cu ea inir-o zi prin grădină, fu destul de neprevăzătoare ca să-mi destăinuie ce o tulbură și să-mi spună ce tare greșește soțul ei dîndu-i asemenea pricini. îi răspunsei prietenește că pentru a-l îndrepta, cei mai bun mijloc e să pară a nu lua în seamă că lui îi fug ochii după soră-sa și să se facă a se fi îndrăgostit de mine ; și ca să o pornesc mai sigur pe făgașul ce i-l arătăm, îi spusei că planul meu e greu de împlinit, fiindcă trebuie multă ascuțime de minte pentru a juca un joc atît de mincinos. Nimerisem drept la țintă, căci mă asigură că-l va juca de minune : cu toată încrederea însă pe care o arăta, îl jucă atît de rău, încît toată lumea băgă de seamă că e o urzeală a mea.

Cînd rămîneau numai cu dînsa pe aleile grădinii, și, sigur că nu no vede nimeni, încercam s-o fac să-și între cît mai bine în rol, ea alegea primejdiosul mijloc de a fugi, lăsîndu-mă singur și întorcîndu-se la ceilalți ; în felul acesta cînd mă iveam și eu, toți mă făceau vînător neiscusit.

Nu pierdeam nici un prilej s-o dojenesc că fuge și să-i arăt că îi înlesnește astfel soțului ei să creadă că el are dreptate. O lăudam că e deșteaptă și mă plîngeam că e prea bine crescută ; îi spuneam că vorbele și purtările mele cu dînsa sînt cele obișnuite în societatea aleasă și că stau mărturie pentru prețul ce-l pun pe isteți a ei; dar cînd mi-era lumea mai dragă, cam a unsprezecea sau a douăsprezecea zi, mă dădu gata spunîndu-mi că, fiind preot, ar trebui să știu că orice legătură de dragoste e păcat de moarte, că Dumnezeu vede tot și că ea nu vrea nici să-și piardă sufletul, nici să fie nevoită să-i mărturisească unui duhovnic că a avut o asemenea rătăcire încît a păcătuit cu un preot. îi întîmpinai că nu sînt preot, dar mă lăsă fără cuvînt întrebîndu-mă dacă ce urmăresc eu e sau nu un

84

foăcat : nu îndrăzneam să tăgăduiesc și înțelegeam că tre-Kgie s-o sfîrșesc.

Judecînd, mă liniștii și la masă văzură cu toții că în •purtarea mea e ceva schimbat, iar contele cel bătrîn, mucalit de felul lui, spunea cui voia să-l audă că asta în-igeanină că treaba s-a făcut. Socoteam că lucrurile merg - bine și-i spusei și preacucernicei mele contese că așa cred? •i lumea ; adevărul era că nu mai știam încotro s-o apuc ; jmî veni însă în ajutor întimplarea și iată care fu dezno-•dămîntul acestei tărășenii.

De Înălțare, ne duserăm cu toții la doamna Bergali, Ivestită în Parnasul italian. Trebuia să fim seara înapoi ița Paseano, astfel că frumoasa mea moșierită voi să se ;urce într-o trăsură cu patru locuri în care se aflau soțul lîi sora ei, în vreme ce eu rămîneau singur într-o teleguță pe toată frumusețea. Făcui tărăboi, ridieîndu-mă împotriva picestei dovezi ele neîncredere, iar ceilalți îi arătară că ar 'Săvirși o greșeală și m-ar jigni. Veni și, spunîndu-i eu s-o ■apuce pe scurtătură, vizitiul se despărți de celelalte tră-isuri, luînd-o prin pădurea Cecchini. La plecare era senin, dar în mai puțin de o jumătate de ceas se stîrni o furtună [idin acelea binecunoscute prin părțile de miazăzi, care sdupă ce par că au să spulbere cerul și pămîntui, se potolesc precum au început, cerul se înseninează și aerul se răcorește, astfel încît mai mult fac bine decît strică.

— Vai, Doamne, strigă moșierită mea, ne prinde turtuna !

— Așa mi se pare și mie, fac eu. Trăsura e acoperită, dar ploaia tot are să-ți strice rochița. Păcat.

— Rochița ca rochița, clar mie mi-e frică de tunet.

— Astupă-ți urechile.

— Și fulgerul ?

— Vizitiu, trage undeva la adăpost.

— Nu-s case, domnule, decît la o jumătate de leghe; Pînă ajungem, trece furtuna.

Trăsurica își urmează liniștită drumul, tună și fulgeră. Iți moșierită mea tremură toată de frică. începe să plouă ;cu găleata : îmi scot mantaua ca să ne acoperim genunchii P, în clipa aceea, ne orbește un trăsnet care cade la o pută de pași. Caii se ridică în două picioare și biata mea Șovarășă de drum clănțane și dîrdîie de spaimă. Se aruncă la pieptul meu, mă strînge în brațe.

Mă aplec să ridic mantaua care căzuse și, profitînd. do împrejurare, o dezgolesc. Dă să-și tragă fusta peste genunchi, dar în aceeași clipă bubuie iar și femeia încremenește. Ca s-o acopăr cu mantaua mea, o trag spre mine, iar trăsura, smucindu-se, îmi vine în ajutor și o aruncă peste mine, în chipul cel mai fericit cu putință. Nu pierd vremea și, făcîndu-mă că-mi potrivesc ceasul în buztnar, mă pregătesc de asalt. Înțele-gînd, ia rîndul ei că, dacă nu mă oprește numaidecât, nu mai scapă, se zbate ; eu însă o țin și îi spun că, dacă nu se face că a leșinat, vizitiul poate oricînd să se întoarcă și să vadă tot; lăsîndu-i dar ei plăcerea de a mă numi nelegiuit și dezmațat și nu mai știu cum, dobîndii cea mai deplină izbîndă pe care a dobîndit-o cîndva un atlet.

Turna mai departe cu găleata, vîntul ne izbea tare în față, iar ea, nevoită să rămînă în aceeași poziție, îmi spuse că îi prăpădesc onoarea, căci vizitiul poate vedea tot.

— îl vād, răspund eu, nici nu se gîndește să se întoarcă și chiar dacă ar face-o, mantaua ne ferește de privirile lui ; șezi binișor și fă pe leșinată, că eu nu te las de loc.

Pare împăcată cu soarta și mă întrebă cum de pot înfrunta trăsnetul. •

— Trăsnetul mă ascultă, îi zic eu.

Cît p-aci să mă creadă, îi piere frica și, simțindu-mi extazul, mă întrebă dacă am sfîrșit. Zîmbesc și-i răspund că nu, căci voiam să dobîndesc și încuviințarea ei pînă a nu trece furtuna.

— încuviințează, ori dau deoparte mantaua.

— Ticăiosule, care m-ai nenorocit pe toată viața, acum ești mulțumit ?

— Nu.

— Ce mai vrei ?

— Un potop de sărutări.

— Vai mie, nefericita ! Na, poftim.

— Spune-mi că m-ai iertat și mărturisește că ți-a plăcut și dumitale.

O știi prea bine ; fie, te-am iertat. Lăsînd-o slobodă atunci și dezmiertînd-o cumva, o rog să facă la fel ; îmi împlinește rugăminta, zîmbind.

— Spune-mi că mă iubești, îi zic.

— Nu, fiindcă ești un păgin și te așteaptă focul Igheenei.

I Se făcuse frumos și toate erau iar bune și la Iocill lor ; îl sărutai mîinile și-i spusei că poate fi sigură că 'vizitiul -n-a văzut nimic și că sînt încredințat că în ce privește trăs-Netul, i-am dat un leac de frică, un leac a cărei taină n_o va dezvălui nimănui. îmi răspunse că de una e sigură, că nici o femeie n-a mai luat asemenea leac.

— Ba cred — îi întorsei eu — că asemenea lucru s-a pttîmplat într-o mie de ani de un milion de ori. Am să-ți spun chiar că mă bizuiam pe asta cînd ne-am suit în tră-i 'sură, căci altfel nu mai vedeam cum să te birui. Mîn-gîie-te și fii încredințată că într-o asemenea împrejurare nici o femeie fricoasă n-ar fi fost în stare să se împotrivescă.

— Cred, dar de azi înainte nu mai călătoresc decît cu soțul meu.

— Rău ai să faci, căci soțul dumitale nu s-ar fi prU ceput să te aline ca mine.

— Și asta-i adevărat. Ciudate lucruri învață omul de Ia dumneata ; totuși n-o să mai călătorim niciodată singuri amîndoi.

Tot pălăvrăgind astfel, ajunserăm la Paseano cu un ceas înaintea celorlalți. Coborîrăm, și cosînzeana mea se duse jde se încuie în odaia ei, în vreme ce eu mă căutam ia pungă să-i dau un scud vizitiului. îl văd că rîde.

— De ce rîzi ? il întreb. ~ Știți prea bine.

— Poftim, ia un ducat și ține-ți gura.

CAPITOLUL. XXVIII

Trec prin Ferrara unde am o pățanie cu haz — Sosesc la Paris.

La douăsprezece ceasuri tocmai, gondola mă lasă la podul de la Lago Oscuro, și iau numaidecît o lectică spre a merge să prînzesc la Ferrara, unde trag la hanul San-Marco. Urcam, în urma unui fecior, cînd deodată un zvon de veselie care venea dintr-un salon mă stîrnește să mă duc să văd ce se întîmpla. Bag eu capul înăuntru și văd vreo zece inși, bărbați și femei, așezați în jurul unei mese îmbelșugate. Atîta tot, și era să-mi caut de drum cînd un „A, uite-1 !” rostit de un glas plăcut de femeie mă oprește locului și, în aceeași clipă, femeia cu pricina se ridică de la masă, vine la mine cu brațele deschise și mă sărută spunînd :

— Repede, puneți un tacîm lîngă al meu și duceți-i cufărul în cutare odaie.

Și, către un tînăr care în vremea aceasta se apropiase de noi :

— Ei, ți-am spus eu că sosește astăzi sau mîine ? Mă ia și mă așază lîngă dînsa, după ce toți mesenii îmi

urară bun-venit, în picioare, în semn de cinstire.

— Scumpe verișorule, îmi spune, trebuie să-ți fie tare foame, și, zicînd acestea, mă calcă pe picior. Îți prezint pe viitorul meu soț, și, iată, dumnealor sînt socru-meu și soacră-mca. Ceilalți toți sînt prieteni de-ai casei. Dar cum se face, dragă verișorule, că n-a venit și mama cu dumneata ?

în sfîrșit, aveam și eu de scos un cuvînt.

— Mama dumitale, scumpă verișoară, vine și ea cel mai tirziu în trei, patru zile.

Mi se părea că n-o cunosc pe năzdrăvana asta : privind-o însă bine, încep să-mi amintesc de chipul ei : era Catinella. cunoscuta dănțuitoare, cu care însă nu vorbisem niciodată. Am băgat repede de seamă că-mi dă să joc pe nepregătite un rol într-o piesă alcătuită de ea și că îi sînt trebuincios pentru deznodămînt. Năzdrăvăniile mi-au plăcut întotdeauna, și cum verișoară era drăguță, intrai bucuros în joc, sigur că mă așteaptă o bună răsplată. Trebuia să-mi joc bine rolul și mai ales să nu mă dau în petic ; sub cuvînt așadar că mor de foame, îi dădui tot răgazul să vorbească, pentru ca tiăgînd cu urechea să pricep ce am de făcut și să mă feresc de cine știe ce poznă, înțelegînd ce urmăresc și de ce sînt atît de puțin vorbăreț, îmi dovedi cît e de isteată spunîndu-i ba unuia, ba altuia, tot ce aveam eu nevoie să știu. Aflai deci că nunta nu se putea săvîrși decît cînd sosește maică-sa, care trebuia să-i aducă rochiile și diamantele. Mai aflai de tjienea că sînt compozitorul

care merge la Torino să scrie Snuzica operei ce va să fie cîntată la nunta ducelui de Savoia. Această din urmă descoperire mă bucura, căci în-Selegcam că nu voi întîmpina nici o greutate pentru a fcleca a doua zi, și rolul începu astfel să-mi placă. Să nu ti fost răsplata pe care o așteptam, puteam oricînd să le spun verde tuturor că așa-zisa mea verișoară e o nebună, dar, deși mergea pe treizeci de ani, Catineila era foarte drăguță și vestită pentru lucrăturile ei, pricini destule ca să mă facă mlădios ca o mănuașă.

Așa-zisa soacră ședea în fața mea, și, în semn de cin-fstire, îmi umple un pahar pe care mi-1 înfățișează. Intrasem în rol : întind mîna să-1 iau.

— Ce aveți, domnule ? mă întrebă ea, văzînd că o țin puțin îndoită.

— O, nimic, doamnă, un fleac de entorsă, care are să treacă singură.

I Izbucnind în rîs la aceste cuvinte, Catineila zise că-i pare rău fiindcă astfel vor fi păgubiți de a mă auzi cinînd la clavecin.

— Mi se pare ciudat, verișoară, că asta te face să rîzi.

— Rid fiindcă mi-aduc aminte cum mi-am scrîntit și eu, chipurile, un picior acum doi ani, ca să nu dansez.

După cafea, soacra, care cunoștea de bună-soamă ce 'Șe cade și ce nu, spuse că domnișoara Catineila are fără îndoială a vorbi cu mine treburi de familie și că trebuie așadar să ne lase singuri : toți ieșiră.

Cînd rămăsei singur cu dînsa în odaia pe care hoțoaica mi-o pregătise lîngă a ei, Catineila se trînti pe o canapea și începu să ridă cu lacrimi.

— Deși nu te cunosc decît după nume, spuse ea, sînt sigură pe dumneata ; ai face totuși foarte bine să pleci mîine. Mă aflu aici, urmă ea, fără un sfanț de două luni. N-am decît vreo două rochițe și niște rufe pe care aș fi fost nevoită să le vînd dacă din fericire nu s-ar fi îndrăgostit de mine feciorul hangiului. L-am lăsat să creadă că-1 iau de bărbat și că-i aduc zestre douăzeci de mii de scude in diamante pe care le am la Veneția și pe care trebuie să mi le aducă mama. Mama n-are nimic și nu știe nimic de

87

țoală urzeala asta: așa că nici gînd n-are să plece din Veneția.

— Dar spune-mi, te rog, frumoasa mea năzdrăvană ce deznodămînt va avea această farsă ? Tare mă tem să nu fie tragic.

— Nicidecum. Va fi comic și o să ridem cu toții. I\ aștept din clipă în clipă pe contele de Ostein, fratele electorului de Maiența. Mi-a scris de la Frankfurt ; a plecat de acolo și trebuie să fi ajuns la Veneția ; vine să mă ia ca să mă ducă la tîrgul de la Reggio, iar dacă logodnicului meu i-ar da pofta să facă tărăboi, contele i-ar plăti ce am cheltuit și i-ar rupe oasele ; dar eu nu vreau nici să-1 bată, nici să-i plătească. înainte de a pleca, am să-i șoptesc dulce că mă întorc, și cu asta basta, fiindcă numai făgă-duiala că mă mărit cu el la întors și-1 va face fericit.

— Minunat ! Ești isteată foc, atîta că pentru a mă însura cu tine, eu n-am de gînd să aștept pînă te întorci, nunta noastră va să se săvirșească chiar acum, pe loc.

— Ești nebun ! Așteaptă barem pînă la noapte.

— Ba nicidecum, căci mi se și pare că aud trăsura contelui. Dacă nu e el, n-o să ne strice cu nimic pentru la noapte.

— Așadar mă iubești ?

— La nebunie ! Și ce dacă ? Oricum, pentru piesa asta a ta, ești vrednică de adorație.

— Ai dreptate ; nu-i decît un episod și e cu atît mai idrăguț cu cît e neprevăzut.

Mi-aduc încă aminte că l-am găsit îneîntător.

Pe seară veniră toți să ne ia și fu vorba să ieșim la plimbare. Ne pregăteam, cînd se auzi zgomotul făcut de un echipaj de șase cai care tocmai intra în poștă. Privind pe fereastră, Catinella le spuse tuturor că e un prinț care vine anume pentru ea, că sigur așa e. Se răspîndiră care încotro, iar mie îmi dădu brînci în odaie și mă încuie acolo. Berlina se oprește într-adevăr înaintea hanului și văd coborînd dintr-însa un senior gras cit patru ca mine, purtat de subsuori de patru slujitori. Urcă, intră la viitoarea" mireasă și altă petrecere nu-mi rămîne decît mulțumirea de a fura și eu o stafidă din cozonac, plăcerea de a auzi tot ce spune și înlesnirea de a vedea, printr-o crăpătură, tot ce poate izbuti Catinella cu un asemenea mor

88

de carne. Pină la urmă, distracția asta prostească cam plictisi, căci ținu cinci ceasuri încheiate, vreme care se giugiuliră, pe urmă strînseră boarfele Catinellei, urmă le încărcară în berlină și, în sfîrșit, se puseră să 'neze, deșertînd, cu niște pahare uriașe, nenumărate bulei de vin de Rin. La miezul nopții, contele de Ostein ilecă așa cum a intrat, răpindu-i feciorului hangiului gin-așa țintă a dragostei sale.

Cum în tot acest lung răstimp nu venise nimeni la ine, mă ferii să strig. Mi-era frică să nu dea cineva peste ine, căci nu știam ce părere ar avea contele neamț dacă ști că a fost ia discreția unui martor neștiut de-a lungul uelor sale demonstrații amoroase, care nu făceau cinste nici unuia din cei doi actori și care-mi prilejuiră "inci cugetări despre nefericirea omenească.

După plecarea eroinei, zărindu-l prin crăpătură pe bie-i\ mire păcălit, îl chemai să-mi deschidă. Bietul rrălărâti îi răspunse cu jale în glas că trebuie să spargă ușa, iindcă domnișoara luase cheia cu sine. Il rugai s-o facă t mai curînd, căci muream de foame. De îndată ce mă oaseră de acolo, îmi aduseră de mîncare și balotul îmi 'nu de urît. îmi spuse că domnișoara s-a priceput să gă-ească un moment în care să-l încredințeze că în șase săp-"mîni e înapoi, că plîngea pe cînd îi da această încredin-re și că l-a sărutat drăgăstos. Plătitu-i-a prințul chel-'ala ?

Aș ! Și să fi vrut, n-am fi primit noi. Logodnica ea s-ar fi simțit jignită ; nici nd vă puteți închipui ce flet ales are.

— Os spune tata de plecarea ei ?

— Tata se gindește întotdeauna la rău : zice că nu se întoarce, și mama zice mai curînd ca el decît ca mine. r dumneavoastră, signor maestro, ce ziceți ?

— Că dacă așa ți-a spus, se întoarce negreșit.

— Desigur, dacă ar fi avut alte gînduri, nu m-ar fi cređințat că se întoarce.

— întocmai : iată ce va să zică să judeci ca un înțelept. Cina mea se alcătuia din rămășițele celei pe care bucătarul contelui o pregătise pentru stăpînul lui, și am băut o sticlă de vin strașnic de Rin, pe care Catinella o șterpelise ca să-l ospăteze pe viitorul ei soț și pe care acesta socoti că n-o poate folosi mai bine decît ospătîndu-și viitorul verișor. După cină, mă suii în poștalion și plecai, în-credințîndu-l pe nefericitul abandonat că voi face tot ce voi putea ca s-o conving pe vară-mea să se înapoieze cît mai curînd. Am dat să

plătesc ; n-a vrut să primească însă nimic nici în ruptul capului. Am ajuns la Bolonia un sfert de ceas după Catineila și am tras ca și ea la același han unde am găsit prilejul să-i povestesc ce mi-a spus adoratorul ei. La Reggio am ajuns înaintea ei ; n-am apucat însă cu nici un chip să-i vorbesc, căci nu se dezlipea o clipă de puternicul și neputinciosul ei senior.

Cînd s-a spart tîrgul, unde nu mi s-a întîmplat nimic de seamă, am plecat din Reggio cu prietenul meu Balletti și ne-am cîus la Torino, pe care aveam chef să-l văd, căci, atunci cînd am trecut întîia oară pe acolo cu Enrichetta, ne-am oprit doar cît s-au schimbat caii.

Totul mi s-a părut deopotrivă de frumos la Torino, orașul, curtea, teatrul și femeile, începînd cu ducesa de Savoia ; nu mi-arn putut stăpîni însă risul auzind ce strașnică e poliția, cînd eu vedeam străzile pline de milogi. Poliția asta era totuși cea mai însemnată afacere a regelui, care era foarte deștept, după cum ne arată istoria ; mărturisesc însă că am fost destul de nătîng ca să mă mir de mutra lui caraghioasă.

Nu mai văzusem nici un rege în viața mea și o idee fără nici o noirnă mă îndemna să cred că un rege trebuie să aibă zugrăvite pe chip o frumusețe și o măreție cu totul deosebite. Ca un tînr republican înzestrat cu judecată, ce mă aflam, ideea asta a mea nu era chiar de tot prostească, dar m-am dezbărat curînd de ea văzîndu-l pe regele acesta al Sardiniei, slut, cocoșat și ciufut, nelipsit de ceva josnic nici în cele mai neînsemnate gesturi : am înțeles limpede că poți fi rege fără a fi pe deplin om.

I-am văzut pe scenă pe Astrua și pe Gaffarelli, două voci dumnezeiești, și am văzut-o danțînd pe Geoffroi, pe care un dănțuitor foarte cumsecade, Bodin, o luă chiar pe atunci de nevastă.

Grăbit cum eram să ajung la Paris, unde se pregăteau niște mîndre serbări în cinstea nașterii unui duce de Bour-gogne, căci doamna, soția delfinului, ajunsese la soroc, Balletti mă convinse lesne să-mi scurtez șederea la Torino.

89

plecarăm, și în cinci zile eram la Lyon, unde poposii vreo săptămînă.

Lyon e un oraș foarte frumos, unde, pe vremea mea, nu erau nici trei, patru case de nobili în care să poată pătrunde un străin ; în schimb însă, sînt sute de case de negustori, de fabricanți, de misiți, mult mai bogați decît fabricanții, iar lumea care vine acolo e cît se poate de cuviincios întocmită, domnesc belșugul, curtenia, nepre-făcătorie și bunul-gust, fără înțepeneala și proasta aceea trufie nelipsite în aproape toate casele nobilimii de provincie. E drept că stilul nu e chiar acela de la Paris ; te deprinzi însă cu el și trăiești mai cu socoteală. Bogăția, la Lyon, o alcătuiesc bunul-gust și ieftinătatea vieții, iar zeitatea căreia orașul îi datorează bunăstarea e moda. Se schimbă în fiecare an și cutare stofă pe care gustul de azi a ridicat-o la treizeci, nu mai prețuiește anul viitor decît douăzeci sau cincisprezece ; lionezii o trimit atunci în străinătate, unde are căutare, ca orice noutate.

Lionezii îi plătesc scump pe desenatorii cu gust ; aceasta e taina. Ieftinătatea vine din concurență, îmbelșugată obîrșie de bogății și fiică a libertății. Un stat, deci, care vrea să aibă un negoț înfloritor, trebuie să-l lase să se desfășoare în deplină libertate, veghind numai să preîn-tîmpine înșelătoria, pe care interesul particular adesea prost înțeles o poate urzi împotriva

interesului obștesc. Guvernul trebuie să țină cumpăna, iar cetățenii să pună în talere ce poftesc.

Am întâlnit-o la Lyon pe cea mai vestită curtezană din Veneția. Aproape toată lumea spunea că a doua ca ea nu s-a mai văzut : o chema Ancilla. Toți care o vedeau o doreau, iar ea, inimă de aur, nu era în stare să respingă pe nimeni, căci dacă bărbații toți o iubeau unul câte unul, ea le răspundea iubindu-i pe toți deodată, ciștigul fiind la dînsa un țel cu totul secundar.

Veneția a avut întotdeauna curtezane vestite mai mult prin frumusețea decît prin agerimea minții lor ; cele mai de seamă erau, pe vremea mea, această Ancilla și încă una, Spina, amîndouă fete de gondolieri ; și una și cealaltă au murit de tinere, răpuse de necumpătările unui meșteșug care li se părea un blazon de noblețe. La douăzeci și doi de ani, Ancilla se făcu dănțuitoare, iar Spina dori să cînte. Un dănțuitor vestit, Campioni, venețian, îi dădu frumoasei Ancilla toată grația de care era în stare desăvîrșirea ei trupească și o luă de nevastă. Spina avu drept profesor un castrato care nu scoase din ea decît o cîntăreață de mîna a doua și, talentul lipsindu-i, se văzu nevoită să-și caute, spre a trăi, agonisită cu ajutorul propriei ei vistierii.

Voi mai avea prilejul să vorbesc de Ancilla * înainte de moartea ei. In vremea aceea, se afla la Lyon împreună cu soțul ei ; se întorceau din Anglia, unde culesese aplauze la teatrul din Hay-Market. La Lyon, dănțuitoarea se oprise doar ca să se distreze și, de îndată ce se arătă, văzu așternîndu-i-se la picioare cei mai străluciți tineri din oraș, gata de orice numai ca să-i fie pe plac. Ziua, zaiafeturi ; seara, ospete ca în basme ; iar noaptea bancă mare de faraon. Banca o ținea un anume Giuseppe Marrati, același pe care-l cunoscusem în oștirea spaniolă sub numele de don Bepe il Cadetto și care, după câțiva ani, își luă numele de Afflisio și avu parte de un sfîrșit atît de nenorocit. În cîteva zile, banca aceasta câștigă trei sute de mii de franci. într-un oraș cu viață de curte, o asemenea sumă ar fi trecut nebăgată în seamă, aici însă, într-un târg curat negustoresc și industrial, îi ridică în picioare pe toți părinții și pe toți copiii de familie, iar banda neagră a celor veniți de peste munți se gîndi să o ia din loc.

Tot la Lyon, un preacinstit bărbat, pe care l-am cunoscut la domnul de Rochebaron, îmi înlesni favoarea de a fi primit să iau parte la sublimelme fleacuri ale francmasoneriei. Cînd am sosit, peste cîteva luni, la Paris, eram ucenic; acolo am ajuns frate și maestru. Rangul de maestru e fără îndofală cel mai înalt rang în francmasonerie, căci toate celelalte, care mi s-au hărăzit mai apoi, nu-s decît plăcute născociri care, deși, pline de simboluri, nu aduc nimic peste dregătoria de maestru.

Nimeni pe lume nu poate ajunge să știe tot, dar un om care se știe înzestrat și care-și dă cît de cît seama de ce-i poate mintea, e dator să năzuiască a cunoaște cît

•Ova mai întâlni la Viena și la Murano.

mai multe cu putință. Un tinăr de neam, care vrea să călătorească și să cunoască lumea, și ceea ce se numește lumea bună, care nu vrea să se pomenească la o adică mai prejos de cei deopotrivă cu dînsul și să fie înlăturat de la toate petrecerile lor, trebuie să se inițieze în ceea ce se numește francmasonerie, de n-ar fi decît pentru a cunoaște, măcar pe deasupra, ce e. Francmasoneria e o instituție de binefacere, în spatele

căreia, în anume momente și în anume locuri, s-au putut țese urzeli nelegiuite și potrivnice cinstei rînduiei ; dar care e, Doamne ! așeză-mîntul de care nu s-a abuzat ? Nu s-au văzut iezuiți care, la adăpostul sfîntului scut al credinței, au pus arma pa-ricidă în mîna unor orbiți de entuziasm spre a lovi în regele lor ? Orice bărbat care nu e chiar oricine pe lumea asta, a cărui existență socială e, adică, însemnată prin cît prețuiește, cît știe sau cît are, poate fi mason și mulți chiar sînt ; cum să-ți închipui că asemenea întruniri, unde părtașii au făgăduit să nu vorbească niciodată intra muros 1 nici de politică, nici de religie, nici de ocîrmuire, unde nu tee dezbat decît simboluri, sau morale, sau copilărești ; cum să-ți închipui, zic, că aceste întruniri, unde cîrmuirea poate să-și trimită iscoadele, pot fi atît de primejdioase încît suveranii să le interzică și papii să se apuce să le excomunică ? Sînt, de altfel, săgeți care nimeresc alătura de țintă, iar papa, cu toată infailibilitatea lui, nu va împiedica prigoana să-i hărăzească francmasoneriei o însemnătate pe care, fără ea, n-ar fi dobîndit-o, poate, niciodată. Misterul e în firea omului și tot ce se înfățișează cu un iz de mister stîrnește întotdeauna curiozitatea și interesul, oricît am fi altminteri de încredințați că adesea sub vâl nu se ascunde nimic.

Pe scurt, sfătuiesc pe orice tînăr de neam care vrea să vadă lumea să încerce să intre la masoni ; îl sfătuiesc însă totodată să-și aleagă cu grijă loja, căci, chiar dacă răii nu pot făptui nimic într-o lojă, ei pot totuși pătrunde acolo, și candidatul are a se feri de proasta însoțire.

Bărbații care intră în francmasonerie numai ca să ajungă a cunoaște secretul ordinului sînt în mare pri-

1 In incintă (lat.).

91

mejdie să îmbătrânească la umbra mistriei fără să-și atingă ținta. Și totuși, există un secret, dar e atît de inviolabil încît n-a fost niciodată nici spus, nici împărtășit nimănui ! Cei care se opresc la suprafața lucrurilor gîndesc că secretul stă în cuvinte, semne și acolade sau că, în sfîrșit dezlegarea supremă e în ultimul rang. Greșeală. Cel care ghicește secretul francmasoneriei, căci nu-l află decît ghi-cindu-l, nu ajunge la această cunoaștere decît prin frecventarea stăruitoare a lojei, prin gîndire, judecată, comparație și deducție. El nu i-l împărtășește nici celui mai bun prieten întru masonerie, fiindcă știe că, dacă acesta nu l-a ghicit singur, n-are să se priceapă nici să tragă folos din-tr-însul numai fiindcă i-a fost șoptit la ureche. Tace, și secretul rămîne secret.

Tot ce se petrece într-o lojă trebuie să fie secret ; iar cei care, cu necinstită indiscreție, nu s-au dat înlături să dezvăluie ce se întîmpla acolo, n-au dezvăluit de loc miezul întrebării ; nu-l pătrunseseră ; să-l fi pătruns, cu siguranță că n-ar fi dezvăluit ceremoniile.

Ceea ce simt astăzi profanii, adică cei care nu sînt masoni, e asemănător cu ce simțeau odinioară aceia care nu erau primiți la misterele ce se săvîrșeau la Eleusis în cinstea zeiței Cercs. Misterele eleusine interesau, însă, Grecia întregă și oamenii cei mai răsăriți din societatea de atunci năzuiau să le împărtășească ; în vreme ce francmasoneria, pe lingă oameni de mare vază, adăpostește o sumedenie de netrebnci de care orice societate ar trebui să se lepede, ca de unii care, sub raportul moralității, nu-s decît drojdia omenirii.

• In misterele Cererei, s-a păstrat îndelungă vreme un secret de nepătruns, datorUă evlaviei care le însuflețea. Și-apoi, ce să dai în vileag ? Cele trei cuvinte pe care le spunea inițiaților ierofantul ; dar la ce bun? Am citit pe undeva că aceste trei cuvinte sacramentale și secrete ale tainelor eleusine însemnează : „vegheați și nu faceți fapte rele". Cuvintele sacramentale și secrete ale feluritelor ranguri masonice sînt aproape tot atît de nelegiuite.

Inițierea dura nouă zile ; ceremoniile erau mărețe și se desfășurau înaintea unor oameni tot unul și unul. Plu-tarh ne spune că Alcibiade a fost osîndit la moarte și la confiscarea averii fiindcă a cutezat să ia în rîs, acasă la dînsul, marile taine, eu Politic și Theodor, împotriva Eumolpizilor. Era vorba să fie și afurisit de preoți și preoțesc, afurisenia n-a mai fost însă rostită, fiindcă o preoteasă s-a împotrivit zicînd : „Sînt preoteasă ca să binecuvîntez, nu ca să afurisc !" Minunate cuvinte ! Adevărată lecție de morală și de înțelepciune, pe care papa o disprețuiește, dar pe care o învață Evanghelia și o pro-povăduiește Mântuitorul.

Nimic nu are preț astăzi, nimic nu e sfînt pentru o anume tagmă de oameni fără nici un căpătii.

Botarelli tipărește într-o broșură toate practicile masonilor ; zicem : „e o lichea" și gata. O știam dinainte. Un prinț la Neapole și domnul Hamilton la el acasă săvîrșesc minunea sfîntului Ianuarie, și își bat desigur joc de ea, împreună cu alții. în vremea aceasta, regele se face a nu ști că poartă pe regescu-i piept un scuipat, cu această deviză de jur împrejurul chipului .sfîntului Ianuarie : In sanguine foedus K Azi totul e nestatornic, nimic n-are nici o noimă ; și totuși, trebuie mers înainte, căci a ne opri pe loc ar însemna să dăm din lac în puț.

Plecați din Lyon cu diligenta, eram în cinci zile la Paris. Balletti îi vestise pe ai lui cînd pleacă, așa că știau cînd sosim.

Eram opt în diligentă și ședeam toți foarte prost, căci era o găoace mare și ovală, unde nimeni nu apucase un colț, de vereme ce așa ceva nu exista. Să fi fost construită trăsura asta într-o țară unde egalitatea e consfințită de lege, ziceam și eu că e o socoteală cu haz. Așa nu mi se părea decît o treabă tare pidosnică ; eram însă în țară străină și-mi țineam gura. De altfel, italian fiind, m-ar fi iertat cineva să nu admir, mai cu seamă în Franța, tot ce e franțuzesc ? Trăsură ovală : mă rog, dacă așa e moda, mă închin, dar o și blestem, căci ciudatele hîțineli ale trăsुरii acționau asupra-mi ca tangajul unui vas pe o mare înfuriată. E drept că suspensia era foarte bună ; zdruncinăturile m-ar fi supărat însă mai puțin.

Deoarece, mergînd foarte iute, se legăna, i se dăduse numele de gondolă ; eu însă mă pricepeam și nu-i găseam

* Intru sînge pacea (lat.).

nici o asemănare eu gondolele venețiene minate de doi vlslași voinici care umblă atît de repede și atît de lin.

Drept urmare a acestor legănări," fui nevoit să dau afară tot ce aveam în stomac, și toți mă socotiră un tovarăș de drum tare neplăcut ; de spus nu-mi spuse însă nimeni nici un cuvînt : eram în Franța, de, și printre francezi care știu ce-i aceea politețe. Se mulțumiră să-mi spună că am cinat prea din belșug ; iar ca să-mi ia apărarea, un abate parizian spuse că desigur sînt cam slab de stomac. Se iscă o discuție.

— Domnilor, zic eu sastisit, sînteți deopotrivă de greșiți ; am un stomac de fier și n-am cinat de loc.

Auzind aceste cuvinte, un bărbat între două vîrste îmi spuse cu miere în glas că n-ar fi trebuit să mă rostesc despre domnii aceștia că greșesc ; aș fi putut zice că n-au dreptate, luînd pildă pe Cicero care, întrebând de Ca-tilina și de ceilalți răsculați, nu le-a spus romanilor : „sînt morți”, ci „au trăit-”.

— Nu-i totuna ?

— Vă rog să mă iertați, una e, domnule, să fii și alta să nu fii politicos.

Și se avîntă într-o lungă disertație despre politețe, pe care o încheie spunîndu-mi zîmbitor :

— Bag seama că domnul e italian.

— Ei bine, da, sînt italian, dar n-ați vrea să fiți atît de drăguț și să-mi spuneți după ce m-ați cunoscut ?

— O ! Ba da ! După atenția cu care mi-ați ascultat pălăvrăgeala.

Se puseră toți pe rîs, iar eu, pe care originalitatea lui mă fermecase, îi adusei cuvinte de laudă. Eră preceptorul unui băiat de vreo doisprezece, treisprezece ani, care ședea lingă dînsul. Cit a ținut călătoria, l-am pus să-mi dea lecții de politețe franțuzească și, cînd a fost să ne' despărțim, m-a luat prietenește deoparte și mi-a spus că vrea să-mi facă un mic dar.

— Ce anume ?

— Lepădați și uitați, ca să zic așa, particula „nu” pe care prea des o folosiți și cînd trebuie, și cînd nu trebuie. „Nu” nu e un cuvînt franțuzesc ; în locul acestei silabe neîndatoritoare, spuneți : „Iertați-mă”. „Nu” e o dezmințire ; părăsiți-l, sau fiți gata să trageți spada în tot ceasul și în toată clipa.

— Vă mulțumesc, domnule ; mi-ați făcut un dar prețios și vă făgăduiesc să nu mai spun „nu” cît oi trăi.

Două săptămîni după ce am sosit la Paris, mi se părea *că am ajuns cel mai păcătos om din lume, căci nu mai conteneam să-mi cer iertări peste iertări. Într-o seară, la teatru, gîndeam chiar că-mi găsesc buclucul fiindcă-mi cerusem iertare cînd nu se potrivea. Un tînăr mușunache, la parter, mă calcă pe picior, iar eu mă grăbii să-i spun i

— Vă rog să mă iertați.

— Dumneavoastră să mă iertați.

— Ba dumneavoastră, domnule.

— Ba dumneavoastră, domnule.

— Ei, domnule, hai să ne iertăm unul pe altul și să ne îmbrățișăm.

Îmbrățișarea puse capăt neînțelegerii.

Într-o zi, în timpul călătoriei, pe cînd adormisem de oboseală în incomoda gondolă, simt că mă scutură cineva tare de braț :

— Vai, domnule, priviți la castelul acesta, îmi zice vecinul.

— îl văd, ce-i cu el ?

— Vai, domnule, nu vi se pare că e...

— Nu mi se pare nimic ; dar dumneavoastră cum vi se pare ?

— Să nu fie la patruzeci de leghe de Paris, m-ar lăsa rece. Dar aici ! Doamne, cine-ar crede-o, din toți gură-cască aștia de compatrioți ai mei, că există un castel atît de frumos la patruzeci de leghe de capitală ! Ce neștiutor ești cînd n-ai călătorit !

— Aveți dreptate.

Omul acesta era el însuși parizian și un gură-cască sadea, ca un gal de pe vremea lui Cezar.

Și totuși, dacă parizienii nu fac decît să caște gura de dimineța pînă seara, făcînd haz de orice, un străin ca mine trebuie să fi fost mai gură-cască decît ei ! Deosebirea dintre ei și mine era că, deprins să văd lucrurile așa cum sînt, eram uimit vîzîndu-le adesea sub o mască ce le prefăcea Crea, în vreme ce pe ei îi miră că-i lași să bănuie ceea ce se află sub mască.

Ce mi-a plăcut mai mult călătorind spre Paris a fost drumul acela măreț, nemuritoare lucrare a lui Ludovic al XV-lea, curățenia și mesele gustoase de la hanuri, iuțea cu care ești servit, paturile minunate, chipul modest al celei ce te slujește la masă, adesea cea mai desăvârșită fiică a gospodarului și care, cu înfățișarea ei cuviincioasă, cu ținuta ei sfielnică, cu curățenia și purtările ei, îl pune la locul lui pe cel mai spurcat dintre crai. Cărui italian îi face plăcere să-i vadă, în Italia, pe băieții de la eîreiumi, cu mutrele și cu obrăznicia lor ? Pe vremea mea, nu se pomenea, în Franța, să te încarce la socoteală ; era cu adevărat patria străinilor. Aveai, e drept, neplăcerea să vezi cîteodată samavolnicii cumplite, să auzi de lettres de ea-chet¹ și de altele ; era o tiranie regală. Acum domnește la francezi tirania poporului. Să fie oare o domnie mai puțin odioasă ?

Prînzirăm la Fontainebleau, nume care vine de la Fon-tain-belle-eau² și, la două leghe de Paris, zărirăm o berlină care ne venea în întîmpinare. Cînd ajunsese în dreptul nostru, prietenul meu Balletti strigă să oprească ; era mai-că-sa, care mă primi ca pe un prieten îndelung așteptat. Era vestita comediantă Silvia și, de îndată ce-i fui prezentat, îmi spuse:

— Trag nădejde, domnule, că prietenul fiului meu ne va face plăcerea să cinez cu noi astă-seară.

Făcui o plecăciune, primii și, urcîndu-mă la loc în gondolă în vreme ce Balletti sta lîngă maică-sa în berlină, ne urmarăm drumul.

Sosit la Paris, găsii acolo un slujitor al Silviei cu o trăsură de piață care mă duse la gazdă să-mi las lucrurile și pe urmă plecarăm la Balletti, la cincizeci de pași de locuința mea;

Balletti mă prezentă lui taică-său, care se numea Mărio. Mărio și Silvia erau numele pe care le purtau domnul și doamna Balletti în comediile a canevass![!], pe care le jucau, iar francezii obișnuiau pe atunci să nu le zică ac-

* Ordin de arestare scris și sigilat, emis de regele Franței (tr.y.

* Fintînă cu apă frumoasă (fr.).

* Piese cu personaje fixe, în care actorii improvizau pe scheme data (comedia dell'arte).

torilor italieni altfel decît pe numele pe care le purtau pe scenă. „Bună-ziua, domnule Arlechin'”, „Bună-ziua, domnule Pantalone'”, astfel erau salutați cei ce întruchipau respectivele personaje.

CAPITOLUL XXIX

Ucenicie la Paris — Portrete — Ciudățenii — Fel de fel.

Pentru a sărbători sosirea fiului ei, Silvia dădu în seara aceea un ospăț măreț, la care pofti toate rudele, fericit prilej pentru mine de a-i cunoaște. Domnul Balletti-tatăl, încă în convalescență, nu veni. dar sora lui, mai în vîrstă decît el, era de față. Cu numele ei de teatru. Flami-nia, era cunoscută în republica literelor prin cîteva traduceri, ceea ce îmi dădea însă mai puțin dorința s-o cunosc mai îndeaproape decît povestea, știută în toată Italia, cu cei trei oameni de litere în răstimpul șederii lor la Pari.s. Acești trei cărturari erau marchizul de Maffei, abatele Conți și Pierre-Jacques Martelli, învrăjmășiți, zice-se, din pricină că fiecare voia să fie el cel dinții în inima actriței ; și cărturari fiind, se bătură cu condeiele : Martelli scrisse împotriva lui Maffei o satiră, în care îl zugrăvea cu anagrama Femia.

Îi fusesem înfățișat Flaminiei ca un candidat în republica literelor, ceea ce o făcu să se creadă datoare a-mi vorbi : se înșelă însă, căci chipul, tonul, stilul, totul, pînă și glasul ei mi se părură neplăcute. Fără să mi-o spună pe față, îmi dădu să înțeleg că, vestită în lumea literelor, știe prea bine că stă de vorbă cu un nimeni. Vorbea ca de la catedră și era încredințată că are drept s-o facă, cu cei șaiszeci și ceva de ani ai ei, mai cu seamă înaintea unui tinerel de douăzeci și cinci de ani care încă nu îmbogățise cu nimic nici o bibliotecă. Curtenitor, la rindul meu, i-am vorbit de abatele Conți și, plecînd nu mai știu de la ce, am citat două stihuri ale acestui autor atît de adine. Cu blîri-dețe în glas, doamna mă corectă spunîndu-mi că greșit am rostit scevra, care însemnează „despărțită”, în loc de sceura, și adăugă că nu trebuie să-mi pară rău că am primit această învățatură în cea dinții zi a mea la Paris ; va fi în viața mea o piatră de hotar.

— Am venit, doamnă, să învăț, nu să uit și ce-am învățat ; îngăduiți-mi să vă spun că trebuie rostit scevra, cu v, și nu sceura, cu u, căci cuvîntul acesta e o sincopă din sceverra.

— E de văzut care din noi doi se înșală.

— Dumneavoastră, doamnă, după Ariosto, care rimează scevra cu persevra, care ar suna rău lîngă sceura, care nu e un cuvînt italianesc.

Se pregătea să-și susțină mai departe părerea, dar soțul ei, un bătrîn de optzeci și patru de ani, îi spuse că n-are dreptate. Tăcu, dar de atunci încolo spuse cui voia s-o asculte că sînt un impostor.

Soțul acestei doamne, Lodovico Riccoboni, zis Lelio, același care, în 1716, se aflase în fruntea trupei ducelui regent, era vrednic bărbat. Fusesse foarte chipeș în tinerețile lui și se bucura pe drept cuvînt de stima tuturor, atît pentru talentul, cît și pentru purtările lui fără cusur.

În vremea cinei, întîia mea îndeletnicire fu s-o cercetez pe Silvia, care se bucura de o mare faimă : o găsii mai presus de tot ce se spunea despre ea. În jur de cincizeci de ani, avea o turnură elegantă, o înfățișare plină de noblețe, mișcări rotunde, era curtenitoare, veselă, subțire la cuvînt, îndatoritoare față de toată lumea, plină de duh și cu desăvîrșire lipsită de trufie. Chipul ei era o enigmă : cine-l privea nu-și mai lua ochii de la el și răminea îneîn-tat ; și totuși, dacă o cercetai cu de-amănuntul, nu-i găseai nici o trăsătură cu adevărat frumoasă ; nu se putea spune că e frumoasă, nimeni însă nu s-ar fi încumetat să spună că e urîță. Și totuși, nu era una din acele femei nici urîte, nici frumoase, căci avea un nu-știu-ce deosebit care sărea în ochi și cucerea. Și atunci, cum era oare ?

Frumoasă, dar după niște legi necunoscute celor care, nesimțindu-se atrași către dînsa de o putere de neînving, care te silea să o iubești, n-aveau îndrăzneala s-o cerceteze și statornicia să ajungă a e cunoaște.

Silvia a fost idolul întregii Franțe și pe talentul ei s-au igrijinit toate comediile pe care le-au scris pentru dînsa cei mai de seamă autori, și cu deosebire Marivaux. Fără dînsa, aceste comedii n-ar fi rămas nemuritoare. Nu s-a mai aflat, de atunci, actriță în stare s-o înlocuiască, și ea să se afle una, ar trebui să întrunească toate gingașele unelte pe care le stăpînea Silvia în anevoiosul meșteșug actoricesc : gestică, glas, minte, expresivitate, ținută și o bună cunoaștere a sufletului omenesc. Toate la dînsa erau firești, iar meșteșugul care le aducea la desăvîrșire rămî-ne mereu ascuns.

La însușirile pe care le-am pomenit, Silvia mai adăuga una care îi dădea încă o strălucire, deși fără ea n-ar fi apărut mai puțin scilpitoare pe cele dintîi scene : viața ei n-a avut nici o pată. I-a plăcut să aibă prieteni, ibovnici niciodată ; bătîndu-și joc de un privilegiu de care ar fi putut profita, dar care ar fi adus-o pe ea însăși să se disprețuiască. Această purtare i-a cîștigat numele de femeie vrednică de respect la o vîrstă cînd ar fi putut părea un nume de rîs, ba chiar de ocară pentru toate femeile din breasla ei ; și numeroase doamne de cel mai înalt rang au cinstit-o mai mult cu prietenia decît cu ocrotirea lor. Pe Silvia n-a cutezat niciodată s-o fluiere capriciosul parter parizian, nici în rolurile care nu-i plăceau, și toată lumea încuviința că vestita actriță e c femeie mult mai presus .de starea ei.

Cum nu socotea că bunele-i purtări pot fi un merit al ei, căci știa că nu e cuminte decît fiindcă mîndria ei de femeie cîștigă de pe urma cumînteniei, Silvia n-a fost niciodată fudulă cu tovarășele ei și nici nu s-a purtat cu fele de sus, deși acestora din urmă, mulțumite de strălucirea ce le-o dădea talentul sau frumusețea, puțin le păsa |de celebritatea ce le-ar fi dăruit-o virtutea. Silvia le iubea pe toate și toate o iubeau : le recunoștea deschis însușirile, lăudîndu-le fără gînd ascuns ; toată lumea înțelegea însă că. nu păgubește astfel nimic, deoarece, avînd mai îmult talent decit ele și un nume fără pată, nu puteau să-i strice cu nimic.

Natura i-a furat acestei neasemuite femei zece ani de Viață, căci se îmbolnăvi de piept la vîrsta de șazeci de f&ni, zece ani după ce am cunoscut-c. Clima Parisului le joacă adesea asemenea renghiuri actrițelor italiene. Am văzut-o jucînd, doi ani înainte de a muri, rolul Marianeii în piesa lui Marivaux și, în ciuda vîrstei și a bolii, iluzia era desăvîrșită.'^Eram de față cînd s-a prăpădit, ținîndu-și fiica în brațe și îndreptînd către dînsa cele de pe urmă sfaturi, cinci minute înainte de a-și da sufletul. A fost îrv mormîntată cum se cuvine, la Saint-Sauveur, fără nici o împotrivire a cucernicului preot, căci,, din contra, vrednicul păstor, departe de necreștineasca intoleranță a celor mai mulți confrăți ai săi, spunea că meșteșugul ei de comediantă n-a împiedicat-o să fie creștină și că pămîntul e maica noastră a tuturor, precum Isus Cristos a fost Min-tuitorul lumii întregi.

Mă vei ierta, iubite cititorule, că te-am făcut să iei parte la înmormîntarea Silviei zece ani înainte de moartea ei, și asta fără să fi vrut să săvîrșesc vreo minune ; te voi scuti, în schimb, de această corvoadă cînd voi ajunge cu povestirea la acel moment.

Scumpul ei odor, singura fată la părinți, ședea la masă lângă dînsa. N-avea decît nouă ani pe vremea aceea și, prins cu desăvîrșire de maică-sa, nici n-am băgat-o în seamă atunci : era o îndeletnicire pentru mai tîrziu.

După cină, care se lungi pînă tîrziu, am plecat la gazdă, la doamna Quinson, unde m-am simțit foarte bine. Cînd mă deșteptai, doamna aceasta Quinson veni să-mi spună că așteaptă af3ră un fecior care vrea să intre în slujbă la mine. îi dau drumul înăuntru și văd un băiat cam scun-dac ; nu-mi place treaba asta și i-o spun.

— Puțina mea înălțime, doamne, vă chezășuiește că n-am să vă îmbrac hainele ca să plec cu ele în vîjială.

— Numele dumitale ?

— Care doriți.

— Poftim ? Te întreb cum te cheamă.

— Nu mă cheamă nicicum. Fiecare stăpîn la care slujesc mă cheamă cum poftește, și am avut peste cincizeci de nume în viața mea. O să mă numesc cum veți pofti.

— Dar, mă rog, un nume de familie trebuie să ai.

— Familie n-am avut niciodată. Un nume aveam și eu în tinerețe, dar cînd am douăzeci de ani de cînd sînt la stăpîn și mi-1 schimb o dată cu fiecare, l-am uitat.

— Foarte bine, are să te cheme Esprit.

— Atîta cinste mă copleșește, domnule.

— Ține, du-te de-mi schimbă un ludovic.

— Poftim mărunțișul, domnule.

— Te văd bogat.

— Sluga dumneavoastră.

— Unde pot întreba de dumneata ?

— La biroul de plasare. Și doamna Quinson poate, de altfel, să vă dea informații despre mine. Mă știe tot Parisul.

— Ajunge. Iți dau treizeci de sous pe zi, fără straie, dormi unde știi și te afli la porunca mea în fiecare dimineață la șapte ceasuri.

Veni la mine Balletti și mă pofti să iau în fiecare zi masa la dînșii. Luai o trăsură și intrai la Palais-Royal, lă-sîndu-1 afară pe Espiit. Dornic să cunosc acest loc atît de lăudat, îl cercetam cu toată luarea-aminte. Văzui o grădină destul de frumoasă, alei mărginite de copaci stufoși, havuzuri, clădiri care se înălțau de jur împrejur, bărbați mulți și femei plimbîndu-se, cîte-o bancă ici și colo, unde se vindeau ultimele broșuri, parfumuri, scobitori și fel de fel de fleacuri. Mai văzui o sumedenie de jilțuri de paie .care se închiriau pe un sou, pe unii care, la umbră, citeau gazetele, fete și bărbați care prînzeau singuri ori însoțiți, băieți de cafea care urcau și coborau sprinten o scară ascunsă sub un frunziș de carpeni. Mă așezai la o măsuță ; un ospătar veni numaidecît să mă întrebe ce poftesc. Cer o șocolată cu apă ; îmi aduce una îngrozitoare, într-o superbă ceașcă de argint aurit. Cer o cafea, dacă e bună.

— Excelentă, chiar eu am făcut-o ieri.

— Ieri ? Mulțumesc.

— Am făcut-o cu un lapte excelent.

— Lapte ? Nu beau niciodată lapte. Fă-mi, te rog, o cafea cu apă.

— Cu apă ? Nu facem decît după-amiază. Nu doriți o bavareză strașnică ? Sau o garafă de sirop de migdale ?

— Da, de migdale, foarte bine.

Mi se pare foarte bună băutura asta și mă hotărâsc s-o folosesc de acum înainte în fiecare zi la micul dejun. îl întreb pe băiat ce e nou. îmi spune că doamna delfinului a născut încă un prinț.

Un abate, care ședea la o masă de alături, îi spuse

— Ești nebun, so prințesă a născut. Se apropie al treilea :

— Vin de la Versailles, și doamna delfinului n-a născut nici prinț, nici prințesă.

îmi spune că îi par străin și răspunzându-i eu că sînt italian, începe să-mi vorbească de curte, de Paris, de spectacole și pînă la urmă se arată gata să mă petreacă peste tot. îi mulțumesc, mă ridic și plec. yVbatele mă însoțește și-mi spune cum o cheamă pe fiecare din fetele care se plimbau pe acolo.

Se întâlnește cu un tînăr ; se sărută și abatele mi-l prezintă ca pe un mare învățat în literatura italiană. îi vorbesc italienește ; îmi răspunde cu duh ; îmi vine să rid însă de felul cum se rostește și-i spun de ce. Grăia întocmai ca Boccaccio. Observația mea îi plăcu ; l-am convins însă curînd că nu trebuie să vorbească astfel, deși limba bătrînului Boccaccio e desăvârșită. în mai puțin de un sfert de oră eram prieteni, căci ne descoperisem aceleași gusturi. Era poet, poet eram și eu ; pe el îl interesa literatura italiană, pe mine cea franceză ; am făcut schimb de adrese și ne-am făgăduit să ne vizităm.

Văd, într-un colț al grădinii, o mulțime de oameni adunați grămadă, încremeniți cu ochii la cer. îl întreb pe noul meu prieten ce minune se întîmpla.

— Stau toți să pîndească meridiană ; fiecare e cu ceasul în mină ca să-l potrivească la douăsprezece tocmai.

— Dar nu e, mă rog, aceeași meridiană peste tot ?

— Ba da, dar cea de la Palais-Royal e cea mai exactă. Izbucnesc în rîs.

— De ce rîdeți ?

— Fiindcă e cu neputință ca toate meridianele să nu fie la fel. Iată niște cască-gură desăvîrșiți.

Se gîndește o clipă, pe urmă începe și el să rîdă și-mi arată destule pricini pentru care te poți distra pe seama bunilor parizieni. Ieșim de la Palais-Royal pe poarta cea mare și văd o mulțime de oameni înghesuindu-se înaintea unei prăvălii cu firma „La Civette”.

— Asta ce mai e ?

— Sigur că iar o să rîdeți. Toți oamenii aștia cumsecade își așteaptă rîndul ca să-și umple tabacherele.

— Alt negustor de tutun nu e în oraș ?

— Se găsește tutun peste tot, dar de trei săptămîni nu ai vrea nimeni să cumpere decît de la Civette.

— E mai bun ca în altă parte ?

— E poate mai puțin bun ; dar de cînd a introdus du-ia de Chartres moda asta, nu mai vrea nimeni alt tutun.

— Și cum a făcut ducesa ca s-o introducă ?

— Și-a oprit de vreo două, trei ori echipajul în fața răvăliei, ca să-și umple cutiuța, și i-a spus tare tinerei

re i-o înmîna că tutunul ei e cel mai bun din Paris. Mul-'mea de cască-gură, care întotdeauna se îngrămădesc la "ortiera unui prinț, chiar dacă l-au văzut pînă atunci de sută de ori, sau dacă îl știu slut ca un maimuțoi, au re-ntat în tot orașul cuvintele ducesei și atît a fost destul ca s-i adune aici pe toți cîți prizează tutun în Capitală. Fe-eia asta are să facă avere, vinde tutun de peste o sută e scuzi pe zi.

— Și ducesa habar n-are ce bine i-a făcut ?

— Dimpotrivă, e o stratagemă din partea ei. Ducesa ocrotește pe această tînără căsătorită și, dorind să-i facă n bine într-un chip cît mai discret, s-a gîndit la mijlocul cesta, care i-a izbutit de minune. Nici n-ai putea să crezi e oameni buni și de treabă sînt parizienii. Te afli în sin-ura țară din lume unde ajungi cineva dacă ai minte în ap, fie că rostești adevărul, fie că spui minciuni : în primi caz, te intimpină bucuros cei vrednici și mintoși; în-r-al doilea, stau gata să te răsplătească proștii ; căci prostia e caracteristică acestor locuri și — ciudat lucru — din rea multă minte purcede. Nu faci, deci, nici un paradox "unînd că francezul ar fi mai cuminte dacă ar avea minte mai puțină. Deși nu li se înalță altare, zeii adorați pe aici îi sînt noutatea și moda. Dacă se apucă un om să alerge, încep toți să alerge după el. Și gloata nu se oprește pînă nu se descoperă că omul e nebun ; grea treabă însă o aseme-iea descoperire, căci avem o sumedenie de oameni născuți nebuni gata, și care trec totuși drept cumiți. Tutunul de la Civette nu e decît o palidă pildă pentru cîtă gloată poate strînge la un loc cea mai neînsemnată împrejurare. Aflîn-du-se într-o zi la vânătoare, regele se nimeri la portul Neuilly și-i -\ieni poftă să bea un pahar de ratafia. Se oprește la poarta birtului și, dintr-o întâmplare cu totul fericită, se lovește ca bietul birtaș să aibă o sticlă Reîncepută. După ce bea un pähărel, regelui îi vine, așa, să mai ceară unul, spunînd că în viața lui n-a băut un r'atafia atît de delicios. A fost destul, ba chiar prea mult, pentru ca trăscăul negustorașului din Neuilly să fie socotit cel mai bun din Europa : o spusese regele. De atunci, lume peste lume, lume dalbă, se îndeasă în prăvălia sărmanului birtaș, care e azi un om cuprins și care și-a clădit la fața locului și o făloasă casă, pe care se poate citi inscripția : „ex Uquidis solidum" 1 inscripție destul de caraghioasă, la care a ostenit unul din cei patruzeci de nemuritori. Cărui zeu trebuie să i se închine birtașul ? Prostiei, ușurinței și poftei de rîs.

— Mi se pare, îi întîmpinai eu, că felul acesta de a încuviința sau de a aclama opiniile regelui, ale prinților de sînge etc, e mai curînd o dovadă a dragostei poporului, care îi adoră, căci francezii merg pînă la a crede că oamenii aceștia nu sînt supuși greșelii.

— E adevărat că tot ce se petrece pe la noi îi face pe străini să creadă că poporul își adoră regele, dar cei dintre noi care gindesc își dau curînd seama că totul nu-i decît tinichea zornăitoare, iar curtea nu intră la socoteală. Cînd vine regele la Paris, toată lumea strigă : „Trăiască regele!", luîndu-se după cîte un nătăfleț care a strigat primul, sau după un agent de poliție care a dat semnalul în mulțime ; e însă un strigăt gratuit, un chiot de voioșie sau citeodată un răcnet de spaimă pe care regele nici nu se gîndește să-l ia în serios. E cam strîmtorat la Paris și se simte mult mai bine la Versailles, în mijlocul celor douăzeci și cinci de mii de oameni care îl țin la adăpost de mînia aceluiași norod care, înțclepțit, ar putea pînă la urmă striga : „Moarte regelui !" Ludovic al XIV-lea o știa prea bine și cîțiva consilieri ai camerei

celelalte mați au plătit cu viața cutezanța de a fi vorbit despre întrunirea acelor State generale pentru a căuta leacul relelor statului. Franța nu și-a iubit niciodată regii, în afară de Ludovic cel Sfânt, de Ludovic al X-lea și de Henric al IV-lea cel Bun și Mare ; și încă,

• Din lichide solid (lat.).

100

dragostea norodului n-a fost în stare să-l ferească de jungherul blestematului neam al iezuiților, vrăjmași deopotrivă noroadelor și regilor. Pe cînd se înzdrăvenea după boală, regele de astăzi, un rege slab și pe care miniștrii îl duc de căpăstru, a spus-o cinstit : „Mă mir de ce atîta bucurie fiindcă mă însănătoșesc, căci nu pot înțelege de ce aș fi atît de iubit". Numeroși regi ar putea spune la fel, dacă dragostea s-ar măsura într-adevăr după binele făcut. Această naivă cugetare a monarhului a fost ridicată în slăvi; un curtean filozof i-ar fi putut însă răspunde că îl iubesc atîta fiindcă poartă supranumele de „Mult-iu-bitul" K

— Supranume sau poreclă ; și-apoi, se găsesc pe la voi curteni filozofi ?

— Filozofi, nu ; sînt noțiuni care se exclud una pe alta, ca lumina și întunericul; există însă cîțiva oameni de duh pe care ambiția și interesul îi fac nărăvași.

Tot vorbind astfel, domnul Patu — așa îl chema pe noul meu cunoscut — mă petrecu pînă la poarta locuinței Silviei, pe care mă ferici că o cunosc, și ne despărțirăm.

Mă prezentă tuturor și-mi făcu cunoștință cu fiecare în parte. Mă izbi numele de Crebillon 2.

— Să-mi fie dat oare, domnule, să-mi văd visul împlinit ? Sînt opt ani de cînd m-ați vrăjit și de cînd doresc să vă cunosc. Faceți bunătatea și mă ascultați.

Și-i recit cea mai frumoasă tiradă din Zenobie și Ra-damiste, pe care o tradusesem în versuri albe. Silvia se topea de plăcere văzînd cît se bucură, la cei optzeci de ani ai lui, Crebillon, auzindu-și opera rostită într-o limbă pe care o stăpînea pe deplin și pe care o îndrăgea la fel ca pe limba lui maternă. Recită și el aceeași scenă în franțuzește, subliniind cu îndatorință unele pasaje în care socotea că am înfrumusețat-o. Ii mulțumii, fără a lua, firește, drept adevăr ceea ce nu era decît o curtenie.

Ne așezarăm la masă și, întrebat ce mi-a plăcut la Paris, le povestii tot, afară de convorbirea cu Patu.

1 E vorba de Ludovic al XV-lea.

» Prosper Crebillon (1674—1742), poet dramatic francez, deosebit de prețuit la vremea lui.

Am spus foarte multe, pînă cînd, băgînd de seamă mai bine ca toți pe unde o apuc spre a cunoaște ce e bun în poporul lui și ce nu, Crebillon îmi vorbi astfel :

— Pentru prima zi, domnule, văd semne bune la dumneata, și sînt încredințat că vei ajunge în curînd departe. Povestești frumos și vorbești o franțuzească pe care toată lumea o înțelege ; tot ce spui nu e însă decît italienească dichisită franțuzește. Izbutești să-i faci pe toți să-și ciulească urechile la ce spui și, cu această noutate, le cucerești de două ori luarea-aminte : am să-ți spun chiar că jargonul pe care-l folosești are darul să-ți cîștige ascultătorii, căci e nou și deosebit și te afli în țara unde se aduc jertfe

acestor două zeități. Și totuși, trebuie ca de mâine, chiar, să-ți dai toată silința de a-ți însuși cum se cuvine limba noastră, căci în două, trei luni, aceiași care azi te aplaudă vor începe să rîdă de dumneata.

— Vă cred, domnule, și de asta mă tem și eu ; de aceea, venind la Paris, primul meu gînd a fost să-mi dau toată osteneala de a învăța temeinic limba franceză, dar cum să fac, domnule, să găsesc un dascăl ? Sînt un elev insuportabil, iscoditor, curios, pisălog, nesătul : chiar dacă aș găsi un dascăl pe măsura mea, nu-s destul de bogat ca să-l pot plăti.

— Sînt cincizeci de ani, domnule, de cînd caut un școlar așa cum te-ai zugrăvit ; am să-ți plătesc eu dumatăle ca să vii să ieși învățatură de la mine. Locuiesc în Marais, pe strada Douze-Portes; am acasă cei mai buni poeți italieni, am să-ți pun să-i traduci în franțuzește și n-ai să-mi pari niciodată nesătul.

Am primit cu bucurie, nemaștiind cum să-mi arăt recunoștința ; cele cîteva cuvinte pe care le-am rostit veneau însă din inimă, ca și, de altfel, oferta lui. Crebillon era un uriaș ; avea șase picioare : era mai înalt ca mine cu trei șchioape. Mîncă zdravăn și povestea frumos, fără să rîdă : i. se dusese vestea pentru vorbele lui de duh, și era un mesean cît se poate de plăcut; își petrecea însă vremea acasă la dînsul, ieșea foarte rar, căci avea veșnic luleaua în gură și era înconjurat de douăzeci de pisici cu care se juca aproape toată ziua. Avea o guvernantă bătrînă, o bucătăreasă și un slujitor. Guvernanta avea grijă de tot, veghea să nu-i lipsească nimic și nu-i dădea nici o socoteală de banii care erau toți la ea, căci \ el nu-i cerca niciodată nimic. La chip, Crebillon semăna ț*cu un leu sau cu o pisică, ceea ce e totuna. Era cenzor regal și-mi spunea că asta îl distrează. Guvernanta îi citea lucrările care i se aduceau și se oprea din citit cînd socotea ea că pasajul trebuie cenzurat ; cîteodată însă el era de altă părere și atunci controversile lor erau de tot hazul. Am auzit-o într-o zi pe guvernantă trimițîndu-l la plimbare pe unul, spunîndu-i : „Treceți săptămîna viitoare, n-am avut încă vreme să vă examinăm manuscrisul”.

Vreme de un an încheiat, am mers de trei ori pe săptămîna la domnul Crebillon și am învățat de la dînsul toată franțuzeasca pe care o știu ; mi-a fost însă cu neputință să mă dezbar de întorsăturile italienești; le văd foarte bine cînd le întîlnesc la alții, la mine însă izvorăsc singure din condei fără ca măcar să-mi dau seama. Sînt _sigur că orice aș face, n-am să ajung niciodată să le recunosc, precum niciodată n-am izbutit să înțeleg unde e păcatul întru latinie de care e învinuit Tit Liviu.

Am alcătuit o strofă de opt versuri libere, cu nu mai știu ce temă, și i-am arătat-o lui Crebillon, rugîndu-l să o judece. După ce o citi cu luare-aminte, îmi spuse :

— Cele opt versuri sînt bune și cît se poate de corecte, ideea e frumoasă și foarte poetică, limba desăvîrșită și totuși poezia e proastă.

— De ce ?

— N-aș putea să-ți spun. Îi lipsește ceva. Închipu-iește-ți că vezi un bărbat pe care-l găsești chipeș, bine clădit, cu purtări alese, plin de duh, într-un cuvînt, de-săvîrșit, oricît de aspru judecător ai fi. Vine o femeie, îl vede, îl cercetează și pleacă spunîndu-ți că bărbatul ăsta nu-i place. „Oare ce cusur îi găsiți, doamnă ?” „Nici unul, dar nu-mi place.” Te întorci, îl cercetezi încă o dată și găsești că e înzestrat cu un glas îngeresc, care însă îi știrbește

cumva din bărbăție și ești silit să încuviințezi că bine a călăuzit-o pe femeia aceea reacția ei spontană.

Cu ajutorul acestei comparații, Crebillon mi-a explicat un lucru aproape cu neputință de explicat, căci într-adevăr numai gustul și sentimentul personal pot fi cheia unei judecări care nu se supune nici unei reguli.

La masă vorbeam foarte mult de Ludovic al XIV-lea, printre ai cărui curteni Crebillon s-a numărat cincisprezece ani în șir, și ne povestea despre el anecdote foarte interesante, pe care nimeni nu le cunoștea. Ne încredința, printre altele, că ambasadorii Siamului erau niște găinari plătiți de doamna de Maintenon. Ne spuse că tragedia Cromicell n-a terminat-o, pentru că regele i-a spus într-o zi să nu-și tocească pana pentru o lichea.

Crebillon ne mai vorbi și despre Catilina, și ne spuse că o sosotește cea mai slabă din toate piesele lui, dar că nici n-ar fi dorit-o bună dacă în acest scop ar fi trebuit să-l înfățișeze pe Cezar tânăr, căci ar fi stîrnit rîsul, precum Medeea, dacă ar fi înfățișată înainte de a-l fi cunoscut pelason.

Lăudă mult talentul lui Voltaire, învinuindu-l însă de hoție, căci, zicea, a furat de la el scena senatului. Adăugă, dîndu-i ce-i al lui, că s-a născut istoric și că e făcut să scrie istorie, ca și cum ar scrie tragedii ; că însă o măsluiește împănînd-o cu tot felul de snoave, de basme și de anecdote, numai ca s-o facă mai atrăgătoare la citit. După Crebillon, omul cu masca de fier 1 e o poveste : Ludovic al XIV-lea, zicea, i-a spus-o cu gura lui.

În ziua aceea s-a jucat la teatrul italian Cenie, piesa 'doamnei de Grâffigny. M-am dus devreme, ca să apuc un loc bun în amfiteatru.

Doamnele îmbrăcate din cap pînă în picioare în diamante, care intrau în lojile de rangul întii, nu mă lăsau nepăsător și le cercetai cu luare-aminte. Purtam o haină frumoasă, dar după manșetele largi și nasturii pînă jos mă cunoșteau toți că sînt străin, căci moda aceasta nu exista la Paris. Căscam și eu ochii și gura cum mă pricepeam, cînd se apropie de mine un domn bogat îmbrăcat și gras cît trei ca mine, care mă întrebă curtenitor dacă sînt străin. Răspunzîndu-i eu că da, mă întrebă cum mi se pare Parisul; îi spun că mi se pare foarte fru-

■ Masque de Ier, pe adevăratul său nume contele Antoine-Hercule Mattioli, a fost întemnițat la Bastilia (1698—1703), unde a și murit. Purta în realitate o mască de velur. În calitatea sa de secretar al ducelui de Mantua, l-a trădat atît pe acesta cît și pe Ludovic al XIV-lea, vînzînd secrete de stat altor curți europene.

mos. În clipa aceea, o doamnă uriașă, muiată în nestemate, intră în loja de alături. Volumul ei uriaș mă ului, și-i spusei, ca un neghiob, domnului ele Kngă mine :

— Cine-o mai fi și purcica aceea grasă de colo ?

— E soția purcelului ăstuia gras de aici.

— Vai, domnule, vă" cer de o mie de ori iertare. Grăsunului meu însă nu-i păsa de scuzele mele ; nu se supăraseră de loc și murea de rîs. Aleasă și fericită urmare a filozofiei pragmatice și firești pe care cu atîta noblețe o practică francezii, pentru a se bucura de viață sub înfățișarea frivolității !

Mie imi venea să intru în pămînt de rușine, și seniorul cel gras nu mai putea de rîs. Pînă la urmă se ridică, iese din amfiteatru și peste o clipă îl văd

intrînd în lojă și vorbind cu nevastă-sa. îi furam cu coada ochiului, fără a cuteza să-i privesc, cînd, ce să vezi ! Cucoana începe să-i țină isonul soțului ei, prăpădindu-se de rîs. Veselia asta a lor mă făcea să mă simt și mai stingherit, astfel încît mă hotărîi să plec, cînd mă aud deodată strigat :

— Domnule ! Domnule !

Ar fi fost necuviincios să le întorc spatele, așa că mă îndreptai spre loja lor. El, cît se poate de serios și în chipul cel mai nobil cu putință, mă rugă să-l iert că a rîs atîta și mă pofti să cinez la dînsul chiar în seara aceea, îi mulțumii curtenitor și-l rugai să mă ierte că nu pot primi, căci eram poftit în altă parte. Stăruie, soția lui mă îmbie și ea ; ca să-i încredințez că n-o fac ca să-i ocolesc, le spusei atunci că sînt așteptat la Silvia.

— Fac eu cumva să nu se supere că nu mergi, mă duc eu însumi să-i spun. N-ar fi fost frumos să mă mai împotrivesc. Se ridică, iese și se întoarce după cîteva ciipe, însoțit de prietenul meu Balletti, care-mi spune că maică-sa e îneîntată că leg așa alese cunoștințe și că mă așteaptă a doua zi la prînz. Prietenul meu îmi mai spuse, luîndu-mă deoparte, că domnul acela e domnul de Beauchamp, administrator financiar general.

De îndată ce căzu cortina, îi oferii mina doamnei, ne urcarăm tustrei într-o superbă caleașca și coborîrăm acasă la ei. Am găsit acolo bogăția, mai bine zis belșugul, care domnește pretutindeni la Paris la oamenii de rangul acesta: societate înaltă, conversație strălucitoare, bucate alese și voie-bună la masă.

Cînd ne-am ridicat de la masă se făcuse unu după miezul nopții : caleașca doamnei mă duse acasă. Am găsit la -dînșii ușă deschisă tot timpul cît am stat la Paris și trebuie să mărturisesc că mi-a fost foarte de folos. Acei care spun că străinii se plictisesc la Paris întîile cincisprezece zile au dreptate, căci ai nevoie de timp ca să-ți faci legături ; eu însă am avut norocul ca în douăzeci și patru de ore să fiu primit cum nu se poate mai călduros de oamenii aceștia și așadar m-am simțit ele minune.

A doua zi dimineața, veni la mine Patu și-mi aduse în dar lucrarea lui în proză, elogiul mareșalului de Saxa. Am ieșit amîndoi și ne-am dus să ne plimbăm la Tuileries, unde mă prezentă doamnei Boccage, care spuse o nostimă vorbă de duh antitetică în legătură cu mareșalul de Saxa :

— E ciudat, zise ea, cum nu sîntem în stare să rostim un De profundis pentru omul ăsta care ne-a făcut de atî-tea ori să cîntăm Te Deum.

Ieșind din Tuileries, Patu mă duse la vestita actriță de la operă, numită domnișoara Le Fel, îndrăgită de tot Parisul și membră a Academiei regale de muzică. Avea trei copilași îneîntători, care zburdau prin casă.

— Li ador, îmi spuse ea.

— Sînt vrednici de adorația dumneavoastră, căci sînt foarte frumoși, deși fiecare are cu totul altă expresie.

— Nici nu e de mirare ! Cel mare e fiul ducelui de An-neci, mijlociul al contelui de Egmont, iar mezinul odrasla lui Maisonrouge, care tocmai s-a însurat cu domnișoara Romainville.

— Vai, vă rog să mă iertați, credeam că le sînteți mamă la tustrei.

— Nu v-ați înșelat : chiar le sînt.

Și zicînd acestea, se uită la Patu și izbucnesc amîndoi în rîs, ceea ce nu mă făcu să roșesc, dar mă făcu să înțeleg că am călcat în străchini. Eram încă nou pe aici și nedeprins să văd femeile uzurpînd privilegiile bărbaților. Și,

totuși, domnișoara Le Fel nu încerca să te înfrunte ; era chiar plăcut să stai de vorbă cu dînsa, se afla însă, cum se spune, mai presus de prejudecăți. Să fi cunoscut mai bine năravurile vremii, aș fi știut că toate acestea intră în rînduiala lucrurilor și că marii seniori, earc-și împrăștiau astfel pretutindeni nobila lor sămînță, își lăsau copiii la mamele lor, căroră le plăteau cîte' o pensie foarte frumușică. Prin urmare aceste doamne cu cît agonisau mai mulți, cu atît trăiau mai îmbelșugat.

Lipsa mea de experiență cu privire la obiceiurile pariziene mă făcu să săvîrșesc cîteva gafe îngrozitoare, iar domnișoara Le Fel i-ar fi rîs cu siguranță în nas oricui ar fi venit să-i spună că sînt un om de duh, după bătădăria aceea.

într-altă zi, pe cînd mă aflam la Lany, maestru de balet la Operă, văd cinci sau șase fete de vreo treisprezece ani, toate însoțite de mamele lor și avînd toate înfățișarea aceea modestă pe care o dă o creștere aleasă. Le spuneam cuvinte măgulitoare și ele îmi răspundeau plecînd ochii. Plingîndu-se una din ele că o doare capul, îi oferii sticluta mea cu săruri, iar una din tovarășele ei îi spuse :

— Desigur ai dormit prost.

— Aș, de unde, îi răspunse frumoasa Agnes, cred că sînt însărcinată.

Auzînd un răspuns atît de neașteptat pentru mine din partea unei fete a cărei vîrstă și înfățișare mă făcuse s-o cred fecioară, îi spusei :

— Nu credeam că doamna e măritată.

Se uită o clipă la mine și apoi, întorcîndu-se către tovarășa ei, încep amîndouă să rîdă pe întrecute. îmi crăpa obrazul, mai mult de rușinea lor decît de a mea și părăsii încăperea, hotărît să nu mai caut zadarnic virtutea la o tagmă de femei unde aceasta e așa rară. A căuta sau a-ți închipui că poate exista măcar o urmă de sfială la nimfele astea de culise, înseamnă să fii prea din cale-afară de neghiob : se mîndresc că nici nu știu ce înseamnă sfiala și rid de cei ce cred dimpotrivă.

Patu îmi făcu cunoștință cu toate fetele din Paris care erau cît de cît cunoscute. Iubea femeia, dar din nefericire pentru dînsul n-avea temperamentul meu și goana după plăceri îl răpuse de timpuriu. Să fi trăit, l-ar fi ajuns poate din urmă pe Voitaire ; plăti însă, la treizeci de ani, naturii birul fatal de care nimeni nu scapă.

De la acest tînăr învățat am aflat taina care le folosește unor tineri literați francezi spre a obține o deplină desăvîrșire a prozei pe care o scriu, atunci cînd prilejul cere o proză cît mai frumoasă cu putință, ca de pildă la elogi, orațiuni funebre, panegirice, dedicații etc. Tama aceasta i-am smuls-o aproape pe furiș.

Aflîndu-mă la ei într-o dimineață, văzui pe masa lui niște foi volante pe care erau scrise versuri albe de cîte douăsprezece silabe. Citii cîteva din ele și-i spusei că, deși sînt frumoase, mai mult nu-mi plac decît îmi plac.

— Sînt aceleași idei ca în elogiul mareșalului de Saxa, dar îți mărturisesc că proza îmi place mai mult.

— Proza mea nu ți-ar fi plăcut, dacă n-ar fi fost scrisă întii în versuri albe.

— Ți-ai dat atîta osteneală cu totul pe degeaba.

— Nicidecum ; versurile albe nu-mi cer nici o osteneală. Le scriu ca pe proză.

— Socoti aşadar că proza se face mai frumoasă cînd o copiezi după propriile tale versuri ?

— Fără nici o îndoială. Se face mai frumoasă şi am astfel siguranţa că proza mea nu va fi plină de acele jumătăţi de vers care-i ies scriitorului din condei fără ca măcar să bage de seamă.

— E un cusur acesta ?

— Mare şi de neiertat. O proză în care mişună versuri nedorite e mai rea decît o poezie prozaică.

— E adevărat că într-o oraţiune funebră versurile parazitare urîtesc proza.

— Bineînţeles. Uite, de pildă, Tacit, a cărui Istorie începe cu *Urbem Romam a principio reges habuere* 1. E un hexamtru latin, unul foarte prost, şi pe care marele istoric desigur nu l-a băgat de seamă cînd şi-a recitat lucrarea, căci sigur că i-ar fi dat o altă întorsătură. Dar proza italiană în care găseşti versuri nedorite nu e oare şi ea vicioasă ?

— Ba bine că nu. Şi am să-ţi mai spun că mulţi din aceia pe care-i dă talentul afară din casă strecoară anume versuri în proza lor, socotind că astfel o fac mai sonoră. Sînt zorzoane pentru care pe drept ne învinuim. Altminteri, sînt încredinţat că eşti singurul care-ţi dai această osteneală.

1 La început, Roma au stăpînit-o regii (lat.).

105

— Singurul ? Te asigur că nu. Toţi cei cărora, ca mie, versul alb nu le dă nici o bătaie de cap, folosesc acest mijloc atunci cînd pe urmă îşi copiază singuri proza. Între alţii bă-1 pe Crebillon, pe abatele de Voisenon pe Laharpe, pe cine poftesci, şi au să-ţi spună ce-ţi spun eu. Voltaire a întrebuiţat cel dintîi acest meşteşug în bucăţile lui scurte, a căror proză e fermecătoare. Epistola către doamna du Châtelet bunăoară sg nu m cir ii printre acestea ; e superbă ; citeşte-o, dacă găseşti un singur hemistih, spune-mi că n-am avut dreptate.

Curios, l-am întrebat pe Crebillon ; mi-a spus acelaşi lucru, dar m-a încredinţat că el nu l-a făcut niciodată.

Patu abia aştepta să mă ducă la Operă, ca să vaclă ce impresie face asupra mea spectacolul, căci unui italian trebuia cu adevărat să i se pară ceva cu totul deosebit. Se cînta o operă al cărui titlu era *Serbări veneţiene*, titlu interesant pentru mine. Mergem, pentru cei patruzeci de sous ai noştri şi ne instalăm la parter, unde, deşi stăteai în picioare, găseai lume destul de aleasă, căci spectacolul cu pricina era mica dambla a francezilor.

După o uvertură simfonică, destul de frumoasă în felul ei, executată de o orchestră excelentă, cortina se ridică şi văd un decer frumos înfăţişînd mica piaţă Sau-Marco văzută de pe insuliţa San Giorgio ; mă izbeşte însă faptul că văd palatul dogelui în stînga şi marea clopotniţă în dreapta mea ; adică tocmai pe dos. Greşeala aceasta caraghioasă şi ruşinoasă pentru veacul în care trăim îmi stîr-neşte rîsul şi Patu, căruia îi spusei de ce rid, a fost nevoit să facă ia fel. Muzica, deşi frumoasă după gustul antic, mă distra puţin, fiindcă era nouă, pe urmă însă mă plictisi. Melopeea mă ebosi curînd cu monotonia ei şi cu strigătele care-te asurzeau cînd ţi-era lumea mai dragă. La "râncezi, melopeea înlocuieşte, zic ei, melopeea greacă şi recitativul nostru pe care nu-l pot suferi, dar care le-ar plăcea dacă ne-ar înţelege limba.

* Claude-Henri, abate de Voisenon (1708—1775), scriitor francez, prieten cu Voltaire.

* Jean-François de Laharpe (1739—1803), critic francez de orientare clasicizantă.

106

Acțiunea se petrecea într-o zi de carnaval, când venețienii se plimbă, mascați, în piața San-Marco. Erau înfățișați pe scenă cavaleri, mijlocitoare și fete care legau și dezlegau tot felul de intrigi ; costumele erau ciudate și false ; întregul însă era nostim. Ce mă făcu să rîd cel mai tare, și era foarte de rîs pentru un venețian, fu cînd îl văzui ieșind din culise pe doge însoțit de doisprezece consilieri, îmbrăcați toți în niște toge ciudate și începînd să danseze marea Passacaglie. Deodată parterul începu a bate din palme, la apariția unui dănuitor înalt și frumos, mascat și împopoțonat cu o uriașă perucă neagră care-i ajungea pînă la mijloc și înveșmîntat cu o haină deschisă în față și care-i venea pînă la călcîie.

— E neasemuitul Dupres, îmi spuse, cu un fel de evlavie, Patu.

Auzisem vorbindu-se de el, așa că îl privii cu toată luarea-aminte. îl văd înaintînd, elegant, cu pași cadențați și, o dată ajuns în avanscenă, ridicîndu-și încetișor brațele rotunjite, mișcîndu-și-le cu grație, întinzîndu-le, strîn-gîndu-le, mișcîndu-și picioarele cu precizie și ușurință, făcînd cițiva petits pas, bătăi cu jumătate de picior, o piruetă, și pierind apoi ca un vînt. Totul nu durase mai mult de o jumătate de minut. Aplauzele, strigătele de „bravo” izbucneau din toate părțile ; eram nedumerit și-l întrebai pe prietenul meu care e pricina acestei dezlănțuiri de entuziasm.

— Aplauzele sînt pentru grația lui Dupres și pentru dumnezeiasca armonie a mișcărilor lui. Are șazeci de ani și cei care l-au văzut acum patruzeci de ani îl găsesc neschimbat.

— Cum ? Așa a dansat toată viața ?

— Mai bine nu putea dansa, căci treapta pe caro l-al văzut e perfecțiunea însăși și mai presus de perfecțiune știi tu să mai fie ceva ?

— Nimic, afară doar dacă nu-i o perfecțiune relativă.

— Aici e absolută. Dupres face mereu același lucru și în fiecare zi ni se pare că-l vedem pentru prima oară. Atît e de mare puterea frumosului și a calității, a sublimului și a adevărului care ne pătrund sufletul. Dansul acesta e o armonie; e adevăratul dans, de care habar n-aveți în Italia.

La finalul actului doi, iată-l din nou pe Dupres, cu obrazul acoperit de o mască, dansînd pe o altă muzică, dar făcînd, după mine, același lucru. înaintează pînă în marginea scenei și înmărmurește într-o poziție desăvîrșit desenată. Patu mă întrebă dacă nu e într-adevăr vrednic de admirație ; recunosc că da. Deodată aud o sută de glasuri ridieîndu-se de la parter :

— Doamne, Dumnezeule ! Crește ! Uite-l cum crește ! Și părea cu adevărat un corp elastic care crește desfă-

șurîndu-se. îl fericii pe Patu spunîndu-i că Dupres are, în tot ce face, o grație desăvîrșită. Numai decît după aceea, văd o dansatoare care, ca o furie, străbate scena făcînd un entrechat la dreapta, altul la stîngă, în toate sensurile, ridieîndu-se însă cam puțin și culegînd totuși ropote de aplauze.

— E vestita Camargo, îmi spuse Patu. Te felicit, prietene, că ai sosit la vreme la Paris că s-o mai vezi, căci a împlinit douăsprezece lustre.

Mărturisii atunci că dansul ei a fost minunat.

— E cea dinții dansatoare, prietene, care a îndrăznit să sară la noi pe scenă, căci pînă la ea dansatoarele nu să-ifeau ; și ce e admirabil e că nu poartă de loc chiloți.

— Poftim ? I-am văzut.

— Ce-ai văzut ? I-ai văzut pielea care, e adevărat, nu-i nici crin, nici trandafir.

— Domnișoara Camargo — spusei cu o mutră pocăită — nu-mi place ; îl prefer pe Dupres.

Un vechi admirator al ei îmi spuse, din stînga, că, în tinerețea ei, făcea le saut de basquite și chiar la gargouillade și că nu i-a văzut nimeni pulpele, niciodată, deși dansează goală.

— Dar dacă nu i-ați văzut pulpele niciodată, cum puteți ști că nu poartă tricou ?

— O ! Sint lucruri care se pot afla. Văd că domnul e străin.

— O ! cit despre asta, foarte străin.

Ce mi-a plăcut mai mult la Opera franceză a fost iuțea cu care, la un singur fluierat, se schimbau deodată toate decorurile ; treabă de care în Italia nici nu s-a auzit. Mi s-a părut de asemenea încântător faptul că muzica începe cu o trăsătură de arcuș ; dirijorul însă, cu bagheta lui

pp care o bîțîia ca un apucat de la dreapta la stînga, de parcă ar fi trebuit, numai cu puterea brațului, să târâie după sine toate instrumentele, îmi făcu oarecum silă. Am mai admirat de asemenea tăcerea din sală, lucru atît de nou pentru un italian : căci, în Italia, e într-adevăr o rușine gălăgia pe care o fac spectatorii, cînd actorii cîntă ; și nu cunosc nimic mai caraghios decît liniștea care-i urmează acestei găiăgii de îndată ce se ivesc dansatorii. Iți vine atunci a zice că toată mințea italienilor e în ochi. Pe de altă parte, nu există țară în lume unde, dacă te uiți bine, să nu bagi de seamă ceva nefiresc sau ciudat și asta fiindcă poți să compari : băștinașii nu pot vedea nimic. Pe scurt. Opera mi-a plăcut : Comedia Franceză însă m-a cucerit. Acolo francezii sînt într-adevăr în elementul lor ; jocul lor e măiestru și nici un popor nu trebuie să le conteste laurii cu care, pe drept euvînt, subțirimea minții și bunul-gust îi încununează.

Mă duceam acolo în fiecare zi și, deși cîteodată nu erau nici două sute de spectatori, se dădeau piese vechi, desăvîrșit jucate. Am văzut Mizantropul, Avarul, Tar-tuffe, Jucătorul, Gloriosul și multe altele și, cu toate că le văzusem de multe ori, mi se părea de fiecare dată că atunci le văd întîi. Am sosit la vreme la Paris ca să-1 văd pe Sarrazin, pe domnișoarele Dangeville, Dumesnil, Gaussin, Clairon, Previlie și alte actrițe care, retrase de pe scenă, trăiau din pensii și-i mai fermecau încă pe toți cei pe care îi priveau. Am cunoscut, printre alții, pe v< s-tita Le Vasseur. Mi-era drag să mă văd cu ele și-mi povesteau fel de fel de anecdote, care de mare mai interesante. Erau îndeobște gata să-ți sară în ajutor, orice le-ai fi cerut. Mă aflam într-o seară într-o lojă cu domnișoara Le Vasseur, pe cînd se juca o tragedie în care o fată foarte frumoasă făcea un rol mut de preoteasă.

— Ce frumoasă e ! îi zic eu.

— într-adevăr, e fermecătoare. E fata celui care l-a jucat pe confident. E foarte plăcut să o întilnești în lume și făgăduiește mult.

— Aș fi bucuros s-o cunosc.

— Doamne, nu e greu de loc. Taică-său și maică-sa sînt niște oameni foarte cumsecade și sînt sigur că vor fi îneînțați să vă poftiți la ei la masă. Nu vă vor stîneri cu nimic : vor merge să se culce și vă vor lăsa să stați în voie de vorbă la masă cu fiica lor, cît veți dori. Sînteți în Franța, domnule ; noi cei de pe aci știm să prețuim viața și ne străduim să profităm de ea. Iubim plăcerile și ne socotim fericiți cînd le putem crea.

— Felul acesta de a gîndi e fermecător, doamnă, dar cu ce obraz vreți să mă duc eu să mă poftesc la masă la niște oameni cumsecade pe care nici nu-i cunosc și care înă cunosc la fel de puțin ?

— Doamne sfînte ! Ce tot vorbiți ? Aici cunoaștem pe toată lumea. Nu vedeți cum mă port cu dumneavoastră ? După spectacol, am să vă prezint și, gata, v-ați cunoscut.

— Am să vă rog să-mi faceți această cinste altă dată.

— Cînd veți dori.

CAPITOLUL XXX

Franțuzeasca mea îmi joacă renghiuri, am succese, leg numeroase cunoștințe — Ludovic al XV-lea — Frate-meu sosește la Paris.

Toți artiștii italieni din Paris doreau să dea cîte un ospăț în cinstea mea, ca să-mi arate în ce strălucire trăiesc. Toți m-au ospătat regește. Carlino Bertinazzi, care juca roiurile de Arlechin, actor îndrăgit de tot Parisul, îmi aminti că m-a văzut cu treisprezece ani în urmă, la Padova, pe cînd se întorcea cu maică-sa de la Petersburg. Dădu în cinstea mea o masă superbă, la doamna de la Caillerio, unde locuia. Doamna aceasta era îndrăgostită de el. îi spusei ce drăguți sînt cei patru copilași care zburdau primprejurul nostru. Soțul, care era de față, îmi răspunse :

— Sînt copiii domnului Carlino.

— Se poate, domnule ; pînă una-alta dumneavoastră duceți însă de grijă și, deoarece vă poartă numele, pe dumneavoastră trebuie să vă cunoască de tată.

— Da, așa ar fi drept ; Carlino e însă prea cinstit ca nu-i recunoască, în ziua cînd voi dori eu să mă dezbar de ei. Știe foarte bine că sînt ai lui și nevastă-mea ar fi cea dintii care s-ar plinge dacă ar tăgădui-o.

Omul acesta nu era ceea ce se numește un zevzec, departe de așa ceva, privea însă viața ca un filozof și vorbea despre ea cu calm, ba chiar cu o anume măreție. Il iubea pe Carlino ca pe un prieten și situațiile de felul acesteia nu erau rare pe atunci la Paris printre oamenii dintr-o anume clasă. Doi mari seniori, Boufflers și Luxembourg, își schimbaseră între ei, ca doi prieteni buni, nevestele și amîndoi aveau și copii cu ele. Odraslele lui Boufflers se numeau Luxembourg și odraslele lui Luxembourg purtau numele de Boufflers. Dintre ei, băieții au urmași care sînt cunoscuți și azi în Franța cu a.este nume. Bineînțeles că acei care cunoșteau tărășenia rîdeau, și aveau de ce ; iar pămîntul se mișca liniștit mai departe potrivit aceloraiși legi ale gravitației.

Cel mai bogat din artiștii italieni era Pantalone, tatăl Coralinei și al Camillei, cunoscut cămătar. Ținu- să mă poftească și el la masă, și cele două fete mă încântară. Cea dintii era ibovnica prințului de Monaco, feciorul ducelui de

Valentinois, care mai trăia încă, iar Camilla îl iubea pe contele de Melfort, favoritul ducesei de Chartres, ajunsă pe atunci ducesă de Orleans, în urma morții socrului ei.

Camilla era mai vioaie decît Coralina, care era însă mai frumoasă. Am început să-i fac curte la ore nepotrivite, ca un bărbat care nu însemna mare lucru ; orele acelea sînt însă și ale amantului oficial. Mă aflu așadar cîteodată la dînsa chiar la ceasul cînd venea prințul s-o vadă. La început, îmi luam seara-bună și plecam ; pe urmă însă mă rugară să mai stau, căci de obicei prinții, cînd rămîn între patru ochi cu ibovnicele lor, nu se pricep decît să se plictisească. Cinam împreună, și rolul lor era să asculte, iar al meu să mănînc și să povestesc.

M-am socotit dator să-l curtenesc pe prinț, care mă întîmpină cu multă bună-voie \ într-o dimineață însă, cum mă văzu intrînd, îmi spuse i

— A, îmi pare foarte bine că te văd, fiindcă i-am făgăduit ducesei de Ruffe să i te aduc. Hai să mergem.

Poftim. încă o ducesă. îmi macină moara. Haidcm. Nc suim într-un diable, o trăsorică la modă, și iată-ne la unsprezece dimineață la zisa ducesă.

Dacă aș vrea, cititorule, să-ți zugrăvesc un tablou fidel al acestei obscene cotoroanțe, te-ai înspăimîntet. închipuiește-ți șazeci de toamne îngrămădite pe un obraz tencuit în roșu, un ten vinețiu, un trup jigărit și descărnat, toată slujenia și veștejeala desfriului întipărite pe această dezgustătoare arătare, lenevos tolănită pe o sofa și care, vîzîndu-mă, strigă turbată de fericire :

— Vai, ce băiat frumos ! Prințule, ce dulce ești că mi l-ai adus. Vino, șezi aici, f ecioraș.

M-am supus fără crîcnire, dar o miasmă de mosc, care mi se păru că are un iz de hoit fu cit p-aci să mă facă să leșin. Nemernica de ducesă se sculase și-și arăta la vedere un sin lucios, in stare să-l înfricoșeze pe cel mei vajnic viteaz. Prințul avea, chipurile, niște treburi, așa că plecă, spunîndu-mi că-mi trimite trăsorică în cîteva clipe.

Cum se vede singur cu mine, scheletul cel tencuit își întinde brațele și, pînă a apuca eu să mă dumiresc, îmi și lipește pe obraz buzele ci băloase, care mă fac să mă cutremur, iar una din mîini i se rătăcește cum nu se poate mai necuviincios.

— Ia să vedem — zice — pușorule, cît ți-e de frumoasă...

Mă treceau fiorii ; rezist.

— Haidade, faci pe pruncul, zice vrednica urmașă a tMesalinei. Ce, așa ageamii ești ?

— Nu doamnă, dar...

— Dar ce ?

— Am...

— Ptiu ! scirbosule ! strigă ea, dîndu-mi drumul. Ce era să pătesc !

Nu las să-mi scape momentul, îmi iau pălăria-, și o rup la fugă ; mi-era frică să nu mă oprească portarul să ies.

Iau o trăsură de piață și mă duc să-i povestesc Cora-Knei aventura. Se prăpădi de rîs și încuviință că prințul mi-a făcut una pe cinste. îmi lăudă prezența de spirit cu care am născocit piedica aceea ; dar nu-mi oferi prilejul de a-i dovedi că am păcălit-o pe ducesă.

Trăgeam, totuși, nădejde și ziceam că nu rătăcesc destul de îndrăgostit. Peste vreo trei, patru zile, pe când cinam între patru ochi cu ea, atâtea i-am înșirat și atâtea am amenințat-o că nu mai calc pe acolo, incit mi-a dat o fâgăduință pe a doua zi.

— Prințul, zise, se întoarce de la Versailles abia poi-mîine, așa că mîine mergem la crescătoria de iepuri, prînzim între patru ochi, facem o vînătoare de dihori, și ne întoarcem mulțumiți la Paris.

— Strașnic !

A doua zi, la zece dimineața, ne suim într-o cabrioletă și ajungem la barieră. Cînd s-o trecem, vedem venind dimpotrivă un vizitiu cu o livrea străină și-l auzim pe cel din caleașca strigînd :

— Oprește ! Oprește !

Era cavalerul de Wurtemberg care, fără a mă cinsti măcar cu o privire, începe să-i spună vorbe dulci Cora-linei; apoi, scoțîndu-și afară tet capul, îi șoptește ceva la ureche. Ea îi răspunde la fel ; pe urmă îmi spune luîndu-mă de mîină și zîbind :

— Am o treabă foarte însemnată cu seniorul acesta : du-te, scumpul meu, la crescătorie, prînzește, vinează și treci mîine p? la^mine.

Și zicînd acestea coboară, se urcă în cealaltă trăsură și eu rămîn ca nevasta lui Lot, nu însă nemișcat.

Dacă te-ai găsit, cititorule, într-o asemenea situație, îți va fi lesne să-ți închipui ce minie m-a cuprins ; dacă n-ai pățit niciodată una ca asta, cu atît mai bine pentru tine, dar atunci zadarnic aș încerca să ți-o povestesc, căci n-ai înțelege nimic.

Mi-era silă de cabrioletă : sării jos și-i spusei vizitiului să se ducă la dracul, și, luînd cea dintîi trăsură de piață care-mi ieși în cale, zburai drept la Patu, căruia îi povestii, spumegînd de furie, toată pătăria. În loc să mă plîngă, sau să-mi împărtășească năduful. Patu, mai înțelept, îmi spuse, rîzînd de aventura mea :

— Aș fi bucuros să mi se fi întîmplat mie o asemenea istorie ; acum ești sigur că la cea dintîi întîlnire faci cu ea ce vrei.

— N-o mai vreau : prea o disprețuiesc.

— S-o fi disprețuit mai înainte. Acum, ce-a fost a fost: ca să te despăgubești, nu vrei să mergem să cinăm la Hotel du Roule ?

— Pe legea mea, grozavă idee ! Ifaidem !

Hotel du Roule era vestit la Paris și eu încă nu-l cunoșteam. Stăpîna casei îl mobilase cu eleganță și găzduia într-însul vreo douăsprezece, paisprezece nimfe alese, cu tot ce trebuie ca să se simtă omul bine : o masă bună, un pat bun, curățenie și singurătate în niște superbe boschete. Avea un bucătar desăvârșit și niște vinuri delicioase. Se numea doamna Paris, nume de împrumut, firește, dar care i se potrivea de minune. Ocrotită de poliție, se afla destul de departe de Paris ca să fie sigură că toți cei care vin ca oaspeți în slobodul ei așezămînt sînt oameni mai presus de clasa mijlocie. Înăuntru totul mergea ca pe roate și toate desfătările își aveau tariful lor, care nu te obliga la cheltuieli nebunești. Un prînz cu o nimfă costa șase franci, o cină doisprezece și pentru încă o dată pe atila puteai să-ți petreci toată noaptea cu ea. Mie casa mi s-a părut încă mai presus de ce se vorbea despre ea, și, oricum, mai interesantă decît crescătoria de iepuri.

Ne suim într-o trăsură, și Patu îi spuse vizitiului l

— La Chaillot !

— Am înțeles, cucoane !

După un drum de vreo jumătate de ceas, se oprește în fața unei porți pe deasupra căreia seria : Hotel du Roide.

Poarta era încuiată. Pe o porțiță iese un elvețian cu niște mustăți stufoase, și ne măsoară din cap pînă în picioare. Ne găsește pesemne pe placul lui, ne deschide și intrăm. O cucoană fără un ochi, de vreo cincizeci de ani, pe care se mai vedea însă că a fost o femeie frumoasă la viața ei, ne întimpină și, după ce ne salută curtenitor, ne întreabă dacă am venit să cinăm la dînsa. RăspunzînduTi noi că da, ne duce într-o încăpere mare și frumoasă, unde dăm de paisprezece tinere, toate chipeșe și îmbrăcate în rochii de muselină. Cînd ne văzură intrînd, se ridicară și ne făcură o grațioasă reverență. Erau cam de-o vîrstă, blonde, brune sau șatene : pentru toate gusturile. Le trecem în revistă, spunând cîteva cuvinte fiecăreia și ne oprim la două din ele. Alesele sar în sus de bucurie, ne sărută cu o voluptate pe care un nepriceput ar fi putut-o lua drept tandrețe și ne iau cu ele în grădină, ca să așteptăm acolo să ne poftească la masă. Grădina era întinsă și cu meșteșug alcătuită spre a fi prielnică dragostei, sau desfătărilor menite s-o reprezinte. Doamna Paris ne spuse :

— Pofțiți, domnilor, pofțiți și vă bucurați de aerul bun și fiți liniștiți din toate punctele de vedere ; casa mea e un templu al tihnei și al sănătății.

Mîndra pe care mi-o alesesem aducea cumva cu Co-ralina, împrejurare care mă făcea s-o găsesc încîntătoare. Dar tocmai cînd ne era lumea mai dragă, ne poftiră la cină. Bucatele au fost destul de bune și masa ne dăduse alte gînduri noi, cînd chioara, cu ceasornicul în mînă, veni să ne înștiințeze că petrecerea noastră s-a sfîrșit. Plăcerea era măsurată cu ceasul.

li suflai o vorbă lui Patu, care, după cîteva considerații filozofice, se întoarse către guvernantă :

— Dublăm doza — făcu el — dublînd răsplata.

— Voia la dumneavoastră, domnilor.

Urcăm, mai alegem o dată și facem încă o plimbare. Același necaz ca adineauri, din pricina riguroasei exactități a doamnei.

— Ei, cucoană, prea e de tot !

— Hai, prietene, să urcăm a treia oară, să purcedem la încă o alegere și să ne petrecem noaptea aici.

— Doamna Paris încuviințează planul nostru ?

— Eu însămi nu l-aș fi croit mai bine, domnilor ; planul dumneavoastră e rodul unei minți agere.

Intrăm în salon, alegem alte fete și toate rîd de cele dintîi care nu s-au priceput să ne cucerească ; ca să se răzbune, acestea le spun că sîntem niște molii.

Cînd m-am uitat mai bine, am rămas eu însumi uluit de alegerea ce-o făcusem. Luasem o adevărată Aspasiu și-i mulțumii norocului că prima și a doua oară n-am băgat-o de seamă, căci avea acum să fie a mea paisprezece ceasuri în șir. Saint-Hilaire o chema pe frumoasa asta, aceeași care, sub acest nume, ajunsese vestită în Anglia cu un lord care o luă cu el un an mai tîrziu. Jignită întii că n-am ales-o pe ea de la început, mă privea cam de sus și cu dispreț ; m-am grăbit însă s-o fac să înțeleagă că împrejurarea e cu atît

mai prielnică, de vreme ce astfel va rămîne vreme mai îndelungată cu mine. începu atunci să rîdă și se făcu fermecătoare.

Fata asta avea haz, știa carte și era foarte iscusită, avea, într-un cuvînt, tot ce-i trebuia ca să răzbească pe drumul ce-l străbătea. La cină, Patu îmi spuse în italienește că era cît p-aci s-o aleagă el cînd am luat-o eu, iar a doua zi îmi spuse că a dormit toată noaptea. Domnișoara Saint-Hilaire fu foarte mulțumită de mine, lucru cu care se lăudă la tovarășele ei. Ea a fost pricina numeroaselor vizite pe care le-am făcut în urmă la Hotel du Roule și tot ea le-a fost întotdeauna țelul : era fudulă cum nu se mai poate că m-am statornicit la ea.

Aceleași vizite îmi stinseră focul pentru Coralina. Un muzicant din Veneția, Guadagni, frumos, foarte priceput în meșteșugul lui și plin de duh, izbuti s-o cucerească trei săptămîni după ce mă certasem eu cu ea. Acest băiat frumos, și care părea, numai, și foarte vînjos, îi stîrni curiozitatea și fu pricina că prințul, care o prinse în fapt cu el, o părăsi. Totuși, Coralina se pricepu să-l îmbrobodească și în puțină vreme se împăcară, atît de deplin încît li se născu și o odraslă. Era o fată, pe care prințul o numi Adelaida și o înzestra. După moartea tătîne-său, ducele de Valentinois, prințul o părăsi cu desăvîrșire, că-sătorindu-se cu domnișoara de Brignele, genoveză, iar Coralina ajunse ibovnica contelui de la Marche, azi prințul Conți. Coralina nu mai trăiește, precum nici nu fecior pe care l-a avut de la el și pe care prințul l-a numit conte de Vaureal.

Doamna delfinului născu o prințesă care fu împodobită cu titlul de Madame de France.

în august se deschise la Luvru expoziția de tablouri pe care pictorii Academiei regale de pictură le înfățișau publicului și, nevăzînd nici un tablou de bătălie, mă gîndii să-l chem pe frate-meu la Paris. Se afla la Veneția și avea talent în acest gen. Cum Parocel, singurul pictor de bătălii din Franța, murise, mi-am închipuit că Francesco va putea izbuti în ramura aceasta și face carieră. Le-am scris, deci, domnului Grimani și fratelui meu, și i-am convins ; totuși, el nu sosi la Paris decît la începutul anului următor. Ahotnic de vînătoare, Ludovic al XV-lea avea obicei să meargă să petreacă în fiecare an cîte șase săptămîni la Fontainebleau. Era întotdeauna înapoi la Versailles pe la mijlocul lui noiembrie. Călătoria aceasta îl costa, sau mai curînd costa Franța cinci milioane. Lua cu sine tot ee putea contribui la desfătările tuturor miniștrilor străini și ale numeroșilor săi curteni, îl însoțeau comedianții francezi și italieni, precum și actorii și actrițele de la Operă.

în răstimpul celor șase săptămîni, Fontainebleau era cu mult mai strălucit decît Versailles, și totuși, Opera și teatrul francez și italian nu rămîneau pustii la Paris, atît erau de numeroși actorii care jucau în aceste spectacole. Tatăl lui Balletti, care se înzdrăvenise pe deplin, urma să plece și el, împreună cu Silvia și cu toată familia. Mă poftiră să-i însoțesc și să stau la dînșii, într-o casă pe care o închiriasse.

Ocazia era frumoasă : oamenii mi-erău prieteni ; am socotit că nu se cuvine să spun nu, căci n-aveam să în-tîlnesc alta mai bună de a cunoaște toată curtea lui Ludovic al XV-lea și pe toți miniștrii străini. M-am dus și m-am prezentat domnului de Morosini, azi procuror la San-Marco și pe atunci ambasador al republicii la Paris.

în cea dintîi zi cînd avu loc un spectacol de operă, îmi îngădui să-1 însoțesc ; era o bucată de Lulli. Mă aflam la parter, drept sub loja doamnei de Pompadour, pe care n-o cunoșteam. În cea dintîi scenă, o văd pe vestita domnișoară Le Maure intrînd în scenă și strigînd o dată atît de tare și de neașteptat, încît puteai să crezi că a înnebunit. Am rîs atunci încetișor și fără nici un gînd ascuns, neînchipuîndu-mi că cineva poate să mi-o ia în nume de rău. Un cavaler al ordinului Saint-Esprit care se afla lîngă marchiză mă întrebă foarte tăios din ce țară sînt. Ii răspunsei pe același ton ;

— Din Veneția.

— Am fost și eu pe acolo și am rîs grozav la recitativele din operele dumneavoastră.

— Nu mă îndoiesc, domnule, și sînt sigur că nu v-a împiedicat nimeni să rîdeți. '

I-o spuseseam cam verde și doamna de Pompadour, izbucnind în rîs, mă întrebă dacă sînt cu adevărat din colțul acela de lume.

— Din care colț, mă rog ?

— Din Veneția.

— Veneția, doamnă, nu e un colț, e un centru al lumii.

Răspunsul acesta păru și mai ciudat decît cel dintîi și iată-i pe toți cei din lojă chibzuind dacă Veneția e un colț sau un centru. Socotiră pesemne că am dreptate, căci nu mă mai săgeta nimeni. Ascultai totuși opera fără a rîde ; eram însă răcit și-mi suflam într-una nasul. Același cavaler se îndreptă din nou spre mine și-mi spuse că pesemne ferestrele de la odaia mea nu-s bine închise. Domnul acesta, pe care nu-1 cunoșteam, era mareșalul de Richelieu. Ii răspunsei că se înșală, căci ferestrele mele sînt foarte bine astupate. În clipa aceea toți cei din lojă pufniră în rîs, iar eu rămăseam mut, căci pricepeam unde am greșit : trebuia să fi spus astupate ¹.

După o jumătate de oră, domnul de Richelieu mă întrebă care clin cele două actrițe mi se pare mai frumoasă.

— Aceasta, domnule.

— Are picioare urîte.

— Nu se văd, domnule, și-apoi, cînd e să cercetez frumusețea unei femei, primul lucru pe care-1 dau deoparte sînt picioarele.

Cuvintele acestea spuse la întîmplare și de a căror greutate nu-mi clădeam seama, mă făcură interesant și le stîrniră tuturor celor din lojă dorința să mă cunoască. Mareșalul află cine sînt de la domnul de Morosini, care-mi spuse din partea ducelui că i-ar face plăcere să-1 curtenesc. Vorba mea de duh, spusă din întîmplare, se răspîndi pretutindeni, iar domnul mareșal mă întîmpină cu multă îndatorință. Dintre miniștrii străini, mai strîns m-am legat de lordul Keith, mareșalul Scoției și ambasador al regelui Prusiei. Voi mai avea prilejul să vorbesc de dînsul.

¹ În original : calfoulrees — calfcutrees. Casanova adaugă : Aceste „eu” și „u” sînt un chin pentru cei mai mulți străini.

113

A doua zi după ce am sosit la Fontainebleau, m-am dus singur la curte, și l-am văzut pe frumosul rege Ludovic al XV-lea mergînd la liturghie, împreună cu toată casa regală și cu doamnele de la curte, a căror urîțenie mă izbi

precum mă izbise frumusețea celor de la curtea din Torino. Și totuși, printre atâtea slute, îmi sări în ochi și o adevărată frumusețe. Întreb cine-i doamna.

— E doamna de Brionne, îmi răspunde un senior de lângă mine, și e tot atît de cuminte pe cît e de frumoasă, căci nu numai că nu există pe seama ei nici o istorie, dar nici măcar nu le-a oferit bîrfitorilor cel mai neînsemnat pretext să scornească vreuna.

— Poate a fost și nu s-a știut.

— Ei, domnule, la curte se știe tot.

Umblam de unul singur, învîrtindu-mă prin apartamentele interioare, cînd văd deodată vreo zece femei, urîte, care mai curînd alergau decît mergeau ; se țineau atît de rău pe picioare, încît ți se părea că se prăvălesc înainte. Aflîndu-se cineva lângă mine, curiozitatea mă împinse să-l întreb de unde vin și de ce umblă așa.

— Vin do la regină, care va să cîneze, și umblă așa rău fiindcă au niște pantofi cu tocuri înalte de șase degete, ceea ce le silește să umble cu genunchii îndoîți, ca să nu cadă în nas.

— De ce nu poartă tocuri mai joase ?

— Așa e moda.

— Prostească modă !

O iau la întîmplare pe o galerie și-l văd pe rege, care trecea sprijinindu-se cu toată lungimea brațului pe umărul domnului d'Argenson l.

„O, slugărnice ! cugetai atunci ; cum poate suferi un om să poarte astfel un jug, și cît de mai presus de ceilalți se poate socoti un om ca să-și îngăduie o asemenea atitudine !”

Ludovic al XV-lea avea cel mai frumos cap care s-a văzut vreodată și și-l purta cu tot atîta grație cîtă maiestate. Nici cel mai iscusit pictor n-a izbutit să redea acest

> Marc-Pierre conte d'Argenson (1696—1764), consilier de stat și ministru de război.

114

cap magnific în expresia ce-o avea cînd monarhul și-l întorcea cu bunăvoință spre a privi pe cineva. Frumusețea și grația lui te sileau să-l iubești din prima clipă. Mi-am zis, cînd l-am văzut, că am întîlnit maiestatea ideală care atîta mă izbise că n-o găsesc la regele Sardiniei ; și am fost sigur că doamna de Pompadour era îndrăgostită de acest chip frumos cînd a încercat să facă cunoștință cu suveranul. Se poate să mă fi înșelat ; chipul lui Ludovic al XV-lea silea însă pe oricine îl vedea să creadă astfel.

Ajung într-o sală superbă, unde văd vreo zece curteni plimbîndu-se și o masă de cel puțin zece persoane, totuși cu un singur tacim.

— Pentru cine e tacîmul ?

— Pentru regină. Iat-o că sosește.

O văd pe regina Franței, nefardată, simplu îmbrăcată, cu o scufie mare în cap, bătrînicioasă și cucernică. Cînd se apropie de masă, mulțumi cu îndatorință celor două măicuțe care-i puseră înainte o farfurie cu unt proaspăt. Se așază și numaidecît cei zece curteni se rînduiră în semicerc la zece pași de masă : venii și eu lângă dînșii, ur-mînd pilda respectuoasei lor tăceri.

Maiestatea sa începe a mînce fără a se uita la nimeni, cu ochii pironiți în farfurie. Părindu-i-se bune niște bucate ce i se slujise, luă încă o dată și

cercetă din ochi cercul din fața ei, desigur ca să vadă dacă printre cei ce o urmăresc nu e vreunul căruia să trebuiască să-i dea socoteală pentru lăcomia ei. Găsindu-l, zise :

— Domnule de Lowendahl !

La numele acesta, văd apropiindu-se un falnic bărbat care, înclinându-și capul, zise :

— Doamnă !

— Mi se pare că mîncărica asta e o tocană de pui.

— Și eu cred, doamnă.

După răspunsul acesta, rostit cu cea mai mare seriozitate, regina începu să mănînce mai departe, iar mareșalul se întoarse, de-a-ndaratele, la locul lui. Regina își sfîrși prînzul fără a mai scoate un cuvînt și se înapoie în apartamentul ei așa precum venise. Cugetai că dacă toate prînzurile reginei Franței seamănă cu acesta, n-aș rîvni la cinstea de a-i fi comesean.

Eram încîntat că l-am văzut cu ochii mei pe vestitul războinic căruia Berg-op-Zoom l fusese nevoit să i se închine ; mă durea însă că un asemenea bărbat e silit să răspundă la o întrebare despre o tocăniță de pui cu tonul cu care un jude ar rosti o hotărîre de moarte.

întîmplarea cu pricina îmi îmbogățea bagajul de anecdote, astfel incit, spre desfătarea mesenilor, o povestii la Silvia, la o minunată cină care adunase în jurul ei fruntea celor de plăcută însoțire.

Peste cîteva zile, pe cînd mă găseam, la zece dimineața, în mijlocul unui șir de curteni, spre a gusta din bucuria mereu proaspătă de a-l vedea pe rege trecind spre liturghie — bucurie la care trebuie adăugată aceea de a vedea dezgoliți și pe de-a-ntregul sinii și umerii doamnelor de Franța, fiicele sale — o zăresc pe Cavamacchia, pe care o lăsasem la Cesena, numindu-se doamna Querini. Mirarea mea n-a fost mai mică decît cea a ei cînd mă văzu într-un loc ca acesta. Se afla la brațul Marchizului de Saint-Simon, prim gentilom al casei prințului de Conde.

— Doamna Querini la Fontainebleau ?

— Dumneata aci ? Mi-aduc aminte de regina Elisabeth care a spus : Pauper ubique iacet -.

— Comparația, doamnă, e foarte potrivită.

— Glumesc, prietene. Am venit aci ca să-l văd pe rege, care nu mă cunoaște ; mîine însă ambasadorul mă va prezenta.

Intră și ea în șir, la vreo cinci-șase pași de mine, pe partea unde urma să iasă regele. Maiestatea sa intră, cu domnul de Richelieu lîngă el, și cîtă prin lornion la așa-zisa doamnă Querini. Fără îndoială că n-o găsi pe placul lui, căci tot urmîndu-și drumul, îi spuse prietenului său aceste remarcabile cuvinte, pe care sigur că Giulieta le-a auzit :

— Am văzut și mai frumoase pe aici.

După-amiază, mă dusei la ambasadorul Veneției. îl găsi la desert, în mijlocul unei strălucite adunări, avînd de-a dreapta lui pe doamna Querini, care-mi vorbi în chipul cel

' Oraș din Țările de Jos (Brabant), cucerit de francezi în 1747. « Săracul se culcă oriunde (lat.).

mai măgulitor și prietenesc, lucru ciudat la o zăpăcită ca ea, care n-avea nici un motiv să mă iubească, cunoscînd prea bine că știu ce-i poate pielea și că am fost în stare s-o rămîn ; înțelegîndu-i însă jocul, m-am hotărît să-i arăt toată îndatorința, ba chiar, ca o nobilă răzbunare, să-i vin. la îndemîină cu tot ce-mi stă în putință. Aducînd ea vorba de domnul Querini, ambasadorul îl laudă spunînd că a reparat o nedreptate luînd-o de nevastă.

— Și eu — adăugă el — nici nu știam.

— Sînt totuși mai bine de doi ani de atunci, zise Giulieta.

— într-adevăr, făcui la rîndul meu ; căci iată se împlinesc doi ani de cînd generalul Spada a prezentat-o cu numele și titlul de excelența sa doamna Querini întregii nobilimi de la Cesena, unde aveam cinstea de a mă afla.

— Nu mă îndoiesc, zise ambasadorul privindu-mă țintă, de vreme ce Querini însuși mi-a scris-o.

Peste cîteva clipe, pe cînd mă găteam de plecare, ambasadorul, sub cuvînt că vrea să-mi împărtășească cuprinsul unor scrisori, mă rugă să trec puțin cu dînsul în cabinetul lui, și acolo mă întrebă ce se vorbește la Veneția despre această căsătorie.

— Nimeni nu știe nimic, ba chiar se spune că primul născut al familiei Querini urma să se însoare cu o Grimani ; am să scriu însă această știre la Veneția.

— Care știre ?

— Că Giulieta e cu adevărat Querini, de vreme ce excelența voastră o va prezenta ca atare lui Ludovic al XV-lea.

— Cine ți-a spus ?

— Ea însăși.

— S-ar putea să se fi răzgîndit.

îi repetai atunci ce-i spusese regele despre ea domnului de Richelieu.

— încep să ghicesc, zise excelența-sa, de ce nu mai ține Giulieta să-i fie prezentată.

Am aflat mai pe urmă că domnul de Saint-Quentin, ministru secret al dorințelor personale ale lui Ludovic, s-a dus după liturghie să-i spună frumoasei venețiene că regele Franței are de bună-seamă un gust destul de prost, deoarece n-a găsit-o mai frumoasă decît multe alte doamne de la curte. Giulieta plecă de la Fontainebleau a doua zi.

Am vorbit la începutul acestor Memorii despre frumusețea Giulietei : își avea nurii ei, dar prea îi folosise des ca să nu fie cam ofiliți la Fontainebleau.

Am văzut-o din nou la ambasador, la Paris, și mi-a spus rîzînd că a glumit zicîndu-și doamna Querini și că i-aș face plăcere numind-o pe viitor pe adevăratul ei nume de contesă Preati. Mă pofti să vin s-o vizitez la hotelul Luxembourg, unde locuia. M-am dus adesea, căci mă distrau sforăriile ei ; am avut însă minte destulă să nu mă amestec în ele.

Petrecu patru luni la Paris și fu destul de iscusită ca să-1 scoată din minți pe domnul Zanchi, secretar al ambasadei Veneției, un bărbat îndatoritor, nobil și cultivat. în așa hal l-a făcut s-o iubească, încît era gata s-o ia de nevastă ; dintr-o toană de care poate în urmă s-a căit, s-a purtat însă urît cu el și dobitocul a murit de supărare. Contelui de Kaunitz, ambasadorul Mariei-Tereza, nu i-a fost silă de ea, și nici contelui de Zinzendorf. Mijlocitorul acestor iubiri trecătoare era un anume abate Guasco, pe care Plutus nu-l copleșise cu darurile sale și care, slut ca noaptea, nu se putea

bizui decit pe indatorințele lui spre a smulge cîte un hatir. Bărbatul însă pe care pusese ea ochii și pe care l-ar fi vrut de soț era contele de Saint-Simon. Și contele ar fi luat-o de nevastă, dacă ea nu i-ar fi dat adrese mincinoase cînd voi să culeagă informații despre obîrșia ei. Familia Preati din Verona se lepădă bineînțeles de dînsa și domnul de Saint-Simon care, în ciuda iubirii, nu-și pierduse bunul-simț, găsi puterea s-o părăsească. Ce mai, Parisul n-a fost un Eldorado pentru frumoasa mea compatriotă, căci se văzu nevoită să-și lase și diamantele amanet. întoarsă la Veneția, se mărită acolo cu feciorul aceluiași Uccelli, care, cu șaisprezece ani în urmă, o scosese din sărăcie. A murit acum zece ani.

Urmam să merg să iau lecții de franceză la bătrînul meu prieten Crebillon ; și totuși, în lume, vorbirea mea împănată de italianisme mă făcea adesea să rostesc tocmai contrariul a ceea ce gîndeam ; ieșeau însă întotdeauna din aceste greșeli niște ciudate nostimade, care se răspîndeau în tot tîrgul și partea bună era că jargonul pe care-l vorbeam nu mă făcea să spun nerozii ; îmi cîștiga, dimpotrivă, cele mai frumoase relații.

Mai multe cucoane din lumea bună mă rugară să mă duc să le învăț italienește, ca să-și dobîndească, spuneau ele, plăcerea de a mă învăța franțuzește : în schimbul acesta, cel cîștigat eram eu.

Doamna Preodot, una din școlărițele mele, mă primi într-o zi stînd în pat, spunîndu-mi că n-are chef de lecție, fiindcă luase o doctorie în ajun. Traducînd atunci prostește

• 9 frază italienească, o întrebai cu tonul cel mai grijuliu

I dacă s-a descărcat cum trebuie.

— Vai, domnule, ce întrebare ! Ești insuportabil ! Pun din nou aceeași întrebare ; din nou sare în sus :

— Să nu mai rostești niciodată cuvîntul acesta groaznic.

— Degeaba vă supărați, e cuvîntul cuvenit.

— Ba dimpotrivă, domnule, cît se poate de necuvenit. ;*"Dar, în sfîrșit... Dorești o cafea ?

— Mulțumesc, am trecut pe la o cafenea și am băut-o. Tot acolo am mîncat și doi savoiarzi.

— Doamne, Dumnezeule, ai milă de mine ! Ce mai | gustare de căpcăun ! Cum ai făcut ?

— Cum v-am spus. Am intrat într-o cafenea și am | băut-o, cu doi savoiarzi muiiați într-însa, cum fac în fie» I care dimineată.

— Ce stai să vorbești ! Ai băut cafeaua toată, cu | i mese cu tot, sau numai o ceașcă de cafea ?

— Cum o să beau ceașca ?

— Poftim, acum tot dumnealui vrea să aibă dreptate ! Și pe bieții savoiarzi, cum i-ai înghițit ?

— Muiiați în cafea, căci nu erau mai mari decit aceștia doi' pe care-i aveți pe masă.

— Și aștia se numesc la dumneata savoiarzi ? Spune, . frate, biscuiți.

— La noi în Italia le zice savoiarzi, fiindcă în Savoia au fost născociți, și n-am nici o vină dacă v-ați gîndit că

| :am înghițit doi din comisionarii de la colțul străzii, găliganii aceia pe care dumneavoastră la Paris îi numiți savoiarzi, deși îndeobște nici n-au pus vreodată piciorul în Savoia.

Iată intră și soțul doamnei, și aceasta îi redă toată convorbirea noastră. Omul se distrează împărătește, dar îmi dă mie dreptate. Într-acestea, pică și nepoată-sa. Era o tânără de paisprezece ani, cuminte, modestă și plină de duh. Îi dădusem vreo cinci, șase lecții ; limba îi plăcea și se silea cu mult sîrg, astfel încît începuse a o vorbi.

— Signore, îmi zise ea, dorind să-mi spună ceva îndatoritor în italienește — sono încântata di chiedere notizie della vostra salute.

— Vă mulțumesc, domnișoară ; dar pentru a traduce suit încîntată spuneți ho piacere și despre sănătatea dumneavoastră se spune sulla vostra salute.

— Eu credeam, domnule, că se folosește della.

— Nu, domnișoară, noi folosim sulla.

Iată-i dar pe domnul și pe doamna prăpădindu-se de rîs, pe domnișoara descumpănită și pe mine încremenit și disperat de uriașa dobitocie ce-mi ieșise din gură : înapoi însă n-o mai puteam lua. Pusei mîna pe o carte, făcînd pe supăratul, în nădejdea că au să contenească din rîs : n-au conținut o săptămînă. Gugumănia asta a mea cu două înțeleșuri făcu ocolul Parisului, astfel încît rămăsei de poveste, situație care nu încetă decît cînd ajunsei să pătrund mai bine tainele limbii. Crebillon rîse cu poftă de boacăna pe care o făcusem și-mi spuse ca pe viitor să fiu mai cu băgare de seamă. Dar de ce oare fiecare limbă își are spiritul ei ? La urma urmelor, dacă francezii rîdeau pe socoteala greșelilor ce le făceam vorbindu-le limba, le plăteam și eu cu aceeași monedă subliniind ridicolul unor expresii.

— Ce mai face, domnule — întrebai o dată pe cineva — doamna, soția dumneavoastră ?

— Domnule, e o cinste pentru dînsa.

— Lăsați-mă, domnule, ce cinste poate fi aceea, cînd nu-i vorba decît de sănătate ?

În Bois de Boulogne văd un tînăr incurîndu-și calul, pe care însă nu-l știe stăpîni și care pină în cele din urmă îl trîntește la pămînt. Opresc calul și sar în sprijinul ti-nărului, pe care-l ajut să se ridice de jos[^]

— Vă supără ceva, domnule ?

— O nu, vă mulțumesc, domnule ; dimpotrivă !

118

— Cum naiba, dimpotrivă ! Ce, v-a făcut plăcere ? Atunci luați-o, domnule, de la început !

Și cîte alte asemenea vorbe în doi peri ! Dar acesta e spiritul limbii.

Mă aflu într-o zi pentru întîia dată la doamna președinte de N..., cînd iată că sosește nepotul ei, un maimuțoi de toată splendoarea : gazda mă prezintă spunîndu-i cum mă cheamă și de unde vin.

— Cum, domnule, sînteți italian ? Pe legea mea, arătați atît de bine încît aș fi pus rămășag că sînteți francez.

— Iar eu, domnule, cînd v-am văzut, era să pățesc același lucru : puteam să jur că sînteți italian.

Odată prînzeam la lady Lambert, într-o numeroasă și aleasă adunare. Cineva băgă de seamă o cornalină pe care o purtam în deget, și pe care era gravat cu mult meșteșug chipul lui Ludovic al XV-lea. Inelul face ocolul mesei și toți găsesc asemănarea izbitoare.

O tânără marchiză, care trecea drept o minte sclipitoare, mă întrebă cu acru cel mai serios din lume :

— E o antichitate veritabilă ?

— Piatra da, doamnă, fără îndoială.

Toată lumea rîse, afară de gingaşa isteţă, care habar n-avea de nimic.

La desert, veni vorba de rinocerul care se putea vedea la bîlciul Saint-Germain pentru douăzeci şi patru de parale. „Hai să-1 vedem, hai să-1 vedem.”- Ne urcăm în trăsură şi iată-ne ajunşi. Umblăm încoace şi încolo ca să-1 găsim. Eram singurul cavaler, ocroteam două doamne în mulţimea aceea şi mintoasa de marchiză păşea înaintea noastră. La capătul aleii unde ni se spusese că se găseşte dobitocul, şedea un om care primea gologanii. E drept că omul, îmbrăcat africâneşte, era oacheş la faţă şi uriaş ; avea totuşi chip omenesc, ba chiar foarte bărbătesc, încît frumoasa marchiză ar fi trebuit să ştie despre ce e vorba. Ea însă merge oblu la el şi nici una, nici două :

— Dumneavoastră sînteţi rinocerul, domnule ?

— Pofţiţi, intraţi, doamnă, intraţi.

Noi ne înecam de rîs, iar marchiza, văzînd dobitocul, se crezu datoare să-i ceară iertare stăpînului, încredin-ţindu-1 că n-a văzut rinocer în viaţa ei şi că prin urmare n-are de ce să fie jignit că s-a înşelat.

119

Intr-o zi mă aflu la Comedia italiană în foaier, unde în antracte cei mai mari seniori vin să stea de vorbă şi să-şi petreacă cu actriţele care şed acolo aşteptîndu-şi rîndul în rolurile ce le joacă. Şedeam lîngă Camilla, sora Coralinei, pe care o făceam să rîdă, spunîndu-i verzi şi uscate. Un tînăr consilier căruia pesemne nu-i plăcea că o acaparez, se năpusti, plin de el, asupra-mi, agăţîndu-se de o părere ce mi-o rostisem despre o piesă italienească şi îşi îngădui să-şi arate ciuda vorbindu-mi neamul de rău. Îi răspundeam în foi de viţă trăgînd cu coada ochiului la Camilla, care rîdea, şi la ceilalţi strînşi roată în jurul nostru, căscînd gura la bătălia, care, purtată deocamdată numai cu armele vorbelor de duh, n-avea nimic neplăcut. Ea păru însă a se înteţi cînd muţunache, aducînd vorba despre poliţia oraşului, spuse că de la o vreme e primejdios să umbli noaptea pe jos pe străzile Parisului.

— Luna trecută — adăugă el — s-au văzut în Place de Greve şapte spînzuraţi, din care cinci erau italieni. E uluitor.

— Ba nu-i nimic uluitor, îi întorsei eu, căci un om cinstit se duce întotdeauna cît mai departe de ţara lui cînd vrea să se atîrne în spînzurătoare ; şi, ca dovadă, anul trecut, au fost spînzuraţi între Neapole, Roma şi Veneţia şaizeci de francezi. Astfel încît cinci ori doisprezece fac şaizeci şi, precum vedeţi, nu-i decît un troc.

Riseră toţi, fireşte, de el, şi frumosul consilier fu nevoit să plece cam cu coada-ntre picioare. Unuia din cei de faţă căruia îi plăcuse replica mea se apropia de Camilla şi o întrebă la ureche cine sînt. Astfel făcurăm cunoştinţă. Era domnul de Marigny, pe care eram încîntat să-1 cunosc, din pricina fratelui meu, pe care-1 aşteptam de la o zi la alta. Domnul de Marigny era intendent general al aşezămintelor regale şi Academia de pictură de el atîrna. Îi vorbii de el şi-mi făgădui îndatoritor să-1 ocrotească. Intrînd în vorbă cu mine, un alt tînăr senior mă pofti pe la el : era ducele de Matalone.

îi spusei că l-am văzut copil la Neapole cu opt ani în urmă și că-i eram foarte îndatorat unchiului lui, don Lelio. Tinărul duce fu încântat și astfel ne împrietenirăm.

120

Frate-meu sosi la Paris în 1751 și veni să locuiască împreună cu mine la doamna Quinson. Se bucura de succes lucrând pentru particulari ; cum însă gândul lui de căpetenie era să picteze un tablou pe care să-l înfățișeze prețuirii Academiei, îl prezentai domnului de Marigny, care-l întâmpină cu curtenie și-l încuraja făgăduindu-i tot sprijinul. Se apucă așadar — cu multă râvnă — de studiu.

încheindu-și ambasada, domnul de Morosini se înapoie la Veneția, iar în locul lui veni domnul de Mocenigo. îi eram recomandat de domnul de Bragadin și găsii la el ușă deschisă, ca și frate-meu, pe care era dornic să-l sprijine, ca pe un venețian și ca pe un tinăr artist care încearcă să-și afirme talentul.

Domnul de Mocenigo era o fire foarte blândă ; îi plăcea jocul și pierdea mereu ; îi plăceau femeile și era nefericit fiindcă nu știa cum să le ia. Doi ani după sosirea lui la Paris, se îndrăgosti de doamna de Colande și, neputînd-o aduce să-l iubească și ea, își curmă zilele.

Doamna delfinului îl aduse pe lume pe ducele de Bourgogne, și petrecerile care se desfășurară cu acel prilej mi se par de necrezut azi cînd văd ce înverșunată e aceeași națiune împotriva regelui ei. Națiunea e setoasă de libertate ; nobilă râvnă, căci omul nu e făcut să fie robul voinței altui om ; ce se va alege însă, la o națiune numeroasă, mare, spirituală și ușuratică, de această revoluție ? Vremea ne-o va arăta.

Ducele de Matalone îmi făcu cunoștință cu principii don Marc-Antonio și don Gian-Battista Borghese, romani, care hălăduiau la Paris, unde trăiau fără pompă. Am avut» prilejul să bag de seamă că, atunci cînd erau prezenți la curtea Franței, principilor romani nu li se dădea decît titlul de marchiz. Același titlu de principe li se refuza și principilor ruși prezentați la curte : li se zicea cneaz, iar lor le era totuna, de vreme ce cuvîntul acesta însemnează principe. Curtea Franței a fost întotdeauna stupid de meticuloasă în ce privește titlurile. Erau, și sînt încă, zgîrciți cu simplul titlu de monsieur care altminteri se aude pe toate drumurile ; oricine n-avea un titlu era numit sieur. Am băgat de seamă că episcopilor săi, regele nu le dădea decît numele de abate, deși domnii aceștia țin foarte mult la titlurile lor. Se mai făcea de asemenea a nu-și cunoaște nici un senior din regat cînd numele lui nu era înscris printre cei ce-l slujeau.

Și totuși, semeția lui Ludovic al XV-lea era doar do-bîndită prin educație : ea nu-i stătea în fire. Cînd un ambasador îi prezenta pe cîte cineva, acesta se retrăgea, sigur că regele l-a văzut : atît însă și nimic mai mult. Altminteri regele era foarte curtenitor, mai ales cu doamnele, chiar cu ibovnicele lui, de față cu toată lumea. Oricine cuteza să le arate cea mai mică lipsă de respect era de îndată dizgrațiat și nimeni ca dînsul nu stăpînca mai bine regeasca virtute ce se numește prefăcătorie. Știa să păstreze cu strășnicie o taină și era încântat cînd se credea sigur că numai el o cunoaște.

Cavalerul d'Eon e doar o slabă pildă ; căci numai regele știa și știuse dintotdeauna că falsul cavaler e o femeie, iar toată tevatura acestuia cu

biroul afacerilor externe n-a fost decît o comedie pe caic regele a lăsat-o să se desfășoare pînă la capăt doar ca să petreacă.

Ludovic al XV-lea era mare în tot ce făcea și, dacă lingușirea nu l-ar fi silit să le dobîndească, ar fi fost fără cusur. Dar cum să nu-ți pierzi capul, cînd de dimineață pînă seara ți se spune într-una că ești cel mai bun rege ? Or, în concepția ce i se insuflase, rege era ceva mult mai presus de simpla natură omenească, pentru ca să nu se creadă îndreptățit a se socoti un fel de zeu. Tristă e soarta regilor ! Josnicia lingușitorilor face fără încetare tot ce trebuie ca să-i coboare sub condiția de om.

Principesa d'Ardora născu în vremea aceasta un prunc. Soțul ei, care era ambasador al Neapolului, dori ca Ludovic al XV-lea să-i fie naș, iar regele se învoi. îi dăruie finului său un regiment ; mamei, însă, nu-i plăcea milităria și nici nu voi să audă de el. Domnul mareșal de Richelieu' mi-a spus că niciodată nu l-a văzut pe rege rîzînd cu atîta poftă ca atunci cînd a aflat de acest nemaipomenit refuz.

La ducesa de Fulvia am cunoscut-o pe domnișoara Gaussin, zisă și Lolotte. Era ibovnica lordului Albemarle, ambasadorul Angliei, bărbat de duh, nobil și mărinimos, într-o seară îi reproșă prietenei lui că laudă frumusețea stelelor ce lucesc pe boltă, cînd știe că ei nu i le poate dăruie. Dacă milord Albemarle ar fi fost ministru în Franța cînd cu ruptura dintre Anglia și Franța, ar fi împăcat lucrurile și nefericitul război de pe urma căruia Franța a pierdut toată Canada n-ar mai fi izbucnit. E neîndoielnic că buna înțelegere între două state atîrnă cel mai adesea doar de miniștrii respectivi, acreditați la curțile aflate pe cale sau în primejdie de a se certa.

Cît despre ibovnica nobilului lord, domnea față de dînsa un singur sentiment. Avea toate însușirile ca să-i devină soție, iar cele dintîi familii din Franța n-au socotit că are neapărată nevoie de titlul de milady Albemarle pentru a o primi cu toată curtenia, și nici o doamnă nu se simțea jignită că o vede așezîndu-se lîngă dînsa, deși știau prea bine cu toții că alt titlu n-are decît acela de ibovnică a lordului. Din brațele maică-si, trecuse, la vîrsta de treisprezece ani, în cele ale lordului și purtarea i-a fost întotdeauna fără cusur. A avut copii pe care lordul i-a recunoscut și a murit contesă d'Herouville. Voi mai vorbi de dînsa, mai tîrziu.

Am avut de asemenea prilejul să cunosc, la domnul de Mocenigo, o doamnă venețiană, văduvă a cavalerului englez Wynne *, Venea de la Londra, împreună cu copiii ei, și fusese silită să facă acest drum spre a le asigura moștenirea răposatului ei soț, ale cărui drepturi le-ar fi pierdut dacă nu îmbrățișa religia anglicană. Se întorcea la Veneția, mulțumită de călătorie. Se afla cu dînsa și fiica ei cea mai mare, o tînără de vreo doisprezece ani care, în ciuda nevîrstniciei, purta întipărite pe frumosu-i chip toate trăsăturile desăvîrșirii. Trăiește astăzi la Veneția, văduvă a contelui de Rosenberg, mort la Veneția ca ambasador al împărătesei-regine Maria-Tereza. Strălucește în cetate prin cumințile-i purtări și prin toate virtuțile sociale care o împodobesc. Toți îi găsesc un singur cusur, că nu e destul de avută ; ea însă nu-l bagă de scamă decît fiindcă nu poate face tot binele pe care l-ar dori.

în capitolul următor, cititorul va vedea cum am avut o mică încurcătură cu justiția franceză.

1 Pe Arma Gazini, văduva lui Richard Wynne, cititorul prezentei ediții o va întîlni la p. 311 sub numele de domnișoara X.C.V,

CAPITOLUL XLVIII

[...] întrevederea cu domnul de Bra-gadin — Sînt arestat din porunca in-chizitorilor de stat.

Legăturile mele eu acești trei domni respectabili stîr-nise întotdeauna uimire în întreg orașul și, admis fiind că nu puteau fi firești, reieșea că trebuie să fie neapărat urmarea unor farmece. Cei trei domni erau virtuoși și din cale-afară de evlavioși ; eu unul numai evlavios nu eram și mai mare petrecăreț decît mine nu exista la Veneția. „Virtutea — spuneau unii — poate fi iertătoare cu viciul, ea nu poate însă încheia alianță cu el.”

După prînz, domnul de Bragadin mă duse la el în iatac împreună cu cei doi prieteni ai lui, care erau ori-cînd bineveniți. îmi spuse cu mult sînge rece că, în loc să mă gîndesc cum să răzbun jîgnirea ce-o adusese Messer Grande casei în care locuiam, ar trebui să mă gîndesc cum să mă pun în siguranță.

— Cufărul plin cu sare sau cu aur nu e, prietene, decît pretextul ; de căutat desigur că pe tine te căutau, și credeau că te vor găsi. De vreme ce te-a ajutat norocul și le-ai scăpat, fugi : miine va fi poate prea tîrziu. Am fost eu însumi opt luni in-chizitor de stat și cunosc stilul capturilor pe care le poruncește tribunalul. Nu se sparge o ușă pentru o ladă cu sare. E iarăși cu putință ca, știin-du-te plecat, să fi pătruns la tine tocmai ca să-ți dea răgaz să fugi. Crede-mă, fiule, pleacă, în clipa asta chiar, la Fusina și de acolo du-te cît mai degrabă la Florența, unde vei rămîne pînă îți voi scrie eu că te poți fără primejdie înapoia. Dacă n-ai bani, îți dau eu pînă una-alta o sută de țechini. Pleacă ; gîndește-te că înțelepciunea îți poruncește s-o faci.

Îi răspund orbește că, nesimțindu-mă vinovat cu nimic, nu mă tem de tribunal și că, așadar, deși recunosc că sfatul lui e înțelept, nu-l pot urma.

— înfricoșatul tribunal — îmi spuse el — te poate găsi vinovat de fărădelegi adevărate sau închipuite, de care n-are a-ți da socoteală. Cercetează-ți și oracolul dacă trebuie sau nu să-mi urmezi sfatul.

Mă lipsii, căci știam că e un caraghioslic ; ca să-mi colorez însă cumva refuzul, îi spusei că nu-l cercetez decît cînd mă aflu în cumpănă. În sfîrșit, ca un ultim argument, îi arătai că, plecînd, aș arăta că mi-e frică și mi-aș recunoaște astfel vinovăția ; căci un nevinovat nu poate avea remușcări și prin urmare nici frică nu-i poate fi.

— Dacă sufletul acestui înfricoșat tribunal, spusei, e tăcerea, după ce aș pleca vă va fi cu neputință să mai aflați dacă am făcut bine sau rău fugînd. Aceeași înțelepciune care, după excelența voastră, îmi poruncește să plec, mă va împiedica să mă întorc. Trebuie oare să-mi iau rămas-bun pentru totdeauna de la tot ce mi-e drag ?

Înii propuse atunci, ca o ultimă soluție, să-mi petrec ziua și noaptea următoare la palat. Mi-e rușine și azi că i-am refuzat această plăcere vrednicului bătrîn, căruia îi datoram atîta dragoste și atîta recunoștință ; căci palatul unui patrician e sfînt pentru arcașii care n-ar cuteza niciodată să-i calce pragul fără o poruncă anume a tribunalului, care poruncă nu se

dă niciodată : aş fi ocolit o mare nenorocire şi l-aş fi cruţat pe vrednicul bătrîn de o dureroasă suferinţă.

Am fost mişcat văzîndu-l pe domnul de Bragadin că plînge şi era cît p-aci să mă las înduplecat de lacrimile lui şi să fac un lucru faţă de care rugămintele-i şi judecata nu întîlnise decît încăpăţinata mea împotrivire.

— Vă rog din suflet, scutiţi-mă, mi se sfişie inima cînd vă văd plîngînd.

Adunîndu-şi atunci toate puterile, stătu cîtva pe gîn-duri ; apoi, zîmbind cu multă blîndeţe, mă sărută zi-cîndu-mi :

— Poate mi-e dat să nu te mai văd niciodată, prietene, dar fata viam inveniunt1.

L-am sărutat şi eu cu multă căldură şi am plecat, clar prevestirea lui s-a adevărit, căci nu l-am mai văzut i a

* Soarta îşi găseşte drumul (lat.).

189

murit după unsprezece ani. Mă pomenii în stradă fără nici o teamă ; griji multe îmi făceau însă datoriile. N-am avut inimă să mă duc la Murano să-i iau lui M.-M. ultimii cinci sute de ţechini pe care să-i plătesc pe urmă celui care-i cîştigase de la mine în cursul nopţii ; am socotit că e mai bine să merg să-l rog să mă păsuiască opt zile, şi n-am făcut rău. După acest neplăcut demers, m-am întors acasă, am mîngîiat-o pe gazdă cu toate motivele pe care le-am putut găsi, am sărutat-o pe fiică-sa şi m-am culcat. Eram în 25 iulie 1755 şi noaptea abia se lăsase.

A doua zi în zori iată-l pe grozavul Messer Grande pă-trunzîndu-mi în odaie. M-am deşteptat, l-am văzut şi l-am auzit întrebîndu-mă dacă eu sînt Giacomo Casanova : toate acestea s-au petrecut ca într-o clipă.

— Da, eu sînt Casanova, zic, iar el imi porunceşte să mă scol, să mă îmbrac, să-i predau tot ce posed scris de mine sau de alţii şi să-l urmez.

— Din partea cui îmi dai această poruncă ?

— Din partea tribunalului.

CAPITOLUL XLIX

La Piombi — Cutremur de pămînt.

Ce putere au oare anume cuvinte asupra sufletului omenesc şi cine ar fi în stare să-i arate obîrşia ? Pe mine care, nu mai departe decît în ajun, mă făleam atîta cu curajul meu, sprijinit pe nevinovăţie, cuvîntul „tribunal" mă înmărmuri şi nu-mi mai lăsă decît puterea materială de a mă supune în chip pasiv.

Secretarul era deschis ; toate hîrţile mele se aflau pe o masă care-mi slujea de birou.

— Luaţi-le, îi spusei solului grozavului tribunal, ară-tîndu-i cu mîna hîrţile care umpleau masa.

îndesă cu ele un sac, pe care-l dădu unui zbir, şi-mi spuse apoi că trebuie să-i predau şi manuscrisele legate pe care desigur le am. îi arătai locul unde se aflau şi asta îmi deschise ochii. Am văzut limpede că am fost trădat de nevrednicul Manuzzi care, cum spusei, se strecurase la mine ca să-mi mijlocească, chipurile, vînzarea acelor cărţi. Erau Clavicula lui Solomon, Zecorben, un Picatrix, o voluminoasă Învăţătură despre ceasurile planetare, precum şi conjuraţiunile trebuincioase pentru a sta de vorbă cu demonii de

toate clasele. Cei care cunoșteau că am aceste cărți mă credeau un mare magician, ceea ce nu mă supăra, de loc.

Messer Grande îmi luă și cărțile pe care le aveam pe noptieră, ca Petrarca, Ariosto, Horațiu, Filozoful militar, manuscris pe care mi-l dăruise Matilda, Portarul călugărilor din ordinul sfântului Bruno precum și pe Aretino, pe care-l denunțase Manuzzi, căci Messer Grande mi-l ceru și pe el Avea mutră de om cinstit iscoada : însușire neapărat trebuincioasă pentru meseria lui. Feciorul lui a ajuns om mare în Polonia, însurându-se cu o doamnă Opeska, pe care a ucis-o, după câte se zice, căci dovezi n-am ; și merg chiar atât de departe cu milostenia creștină încît să nu cred, deși în stare s-o facă era.

În vreme ce Messer Grande dădea iama astfel prin manuscrisele, prin cărțile și prin scrisorile mele, mă îmbrăcam în chip automat, nici repede, nici încet ; mi-am făcut tot dichisul, m-am bărbierit, m-am pieptănat ; mi-am pus o cămașă cu horbote și o haină frumoasă, toate acestea fără măcar să mă gîndesc, fără să scot un cuvînt și fără ca Messer Grande, care nu mă pierdea o clipă din ochi, să aibă ceva de zis că mă îmbrac de parcă aș fi mers la un zaiafet.

Ieșind, am fost uimit văzînd în anticameră vreo patruzeci de arcași ; mi se făcuse cinstea să fie crezuți de trebuință ca să nu scap. În vreme ce, potrivit axiomei A^e Hercules quidem contra duos 1 doi ar fi fost de ajuns. E ciudat că la Londra, unde toți sînt viteji, le ajunge un singur om pentru a aresta pe un altul, în vreme ce în scumpa mea patrie, care e plină de mișei, e nevoie de treizeci. Poate pentru că mișelului ajuns atacant trebuie să-i fie și mai frică decît mișelului atacat, ceea ce poate face un viteaz de nimereală dintr-un mișel de fiecare zi.

- Nici Hercule nu poate lupta cu doi: inși (!at.).

124

Fapt e că se poate adesea vedea la Veneția un om singur luptînd cu douăzeci de zbiri și scăpîndu-le, pînă la urmă, după ce le-a muiat oasele. Mi-aduc aminte că, la Paris, am ajutat un prieten să scape din mîinile a patruzeci de curcani și că am pus pe fugă toate secăturile acelea.

Messer Grande îmi porunci să intru într-o gondolă și se proțăpi lîngă mine, cu o escortă de patru oameni. Ajunși la el, îmi oferî o cafea, pe care o refuzai, și mă încuie într-o odaie. Patru ceasuri am stat acolo și am dormit, trezindu-mă din sfert în sfert de ceas pentru a mă slobozi, fenomen neobișnuit, căci nu sufeream nicidecum de strangurie, căldura era copleșitoare și nici nu cinasem în ajun. Băgasem cîndva de seamă că surpriza pricinuită de o nedreptate are asupra-mi efectul unui puternic somnifer ; atunci am văzut că, pe treapta ei cea mai de sus, surpriza poate fi diuretică. Las această descoperire pe seama fizicienilor ; poate vreun savant va ajunge s-o pună în slujba alinării omenirii. Mi-aduc aminte că acum șase ani, la Praga, am rîs cu poftă aflînd ca vreo cîteva doamne foarte gingașe, citind fuga mea de la Piombi, pe care la vremea aceea o publicasem, s-au scandalizat că am povestit această întîmplare și au socotit că aș fi putut foaz-te bine s-o las deoparte. Aș fi lăsat-o, poate, deoparte, vorbind cu o doamnă, publicul însă nu e o femeie frumoasă pe care să dorești s-o cruți : țelul meu e să-l instruiesc. Altminteri nu vād nimic nelalocul lui în faptul pe care-l consemnez, căci, bărbat sau femeie, tot ce respiră pe lumea asta,

îi sîntem robi, și dacă e ceva care poate izbi pe unii cu nervii prea simțitori, nu poate fi decît gîndul, supărător pentru amorul-propriu, că ne asemănăm întru , aceasta cu vacile și cu porceii.

E de necrezut că, în vreme ce sufletul meu înspăimîntat dădea semne de slăbiciune ce se manifestau prin amorțirea facultății lui cugetătoare, trupul, aflat ca într-un teasc, distila desigur o bună parte din fluidele care, prin-tr-o neîntreruptă circulație, alcătuiesc motorul facultăților noastre cugetătoare. Și iată cum o surpriză puternică poate pricinui o moarte năprasnică și ne poate trimite în rai pe o cale mult prea scurtă.

Pe la trei ceasuri, căpetenia arcașilor intră și-mi spuse că are poruncă să mă ducă la Piombi. îl urmez fără un cuvint. Coborîm într-o gondolă și, după o mie de ocoluri prin canalele cele mici, intrăm în Canal Grande și coborîm cheiul închisorilor. Urcăm cîteva scări și străbatem o punte închisă, care leagă închisorile cu palatul dogelui, pe deasupra canalului numit Rio di Palazzo. La capătul acestei punți se află o galerie, pe care o străbăturăm ; trecurăm apoi printr-o încăpere, spre a intra într-alta, unde mă înfățișă unui individ îmbrăcat într-o robă de patrician care, după ce mă măsură din ochi, îi spuse :

— E quello, mettetelo in deposito l.

Omul acesta era secretarul inchizitorilor, prudentul Domenico Cavalli, căruia, pesemne, îi fu rușine să vorbească venețiana față cu mine, căci îmi rosti sentința în limba toscană.

Messer Grande mă dădu atunci pe mîna paznicului de la Piombi. care stătea acolo cu o uriașă legătură de chei și care, urmat de doi arcași, mă puse să urc două scări mici, la capătul cărora străbăturăm o galerie, apoi încă una, despărțită de o ușă încuiată, apoi încă una, la capătul căreia descuie o altă ușă, care dădea într-o chițimie împuțită, lungă de șase stînjeni și largă de doi, prost luminată de o lucarnă foarte înaltă. Fundătura asta o luai drept temnița mea ; mă înșelasem însă, căci punînd mîna pe o cheie uriașă, temnicerul descuie o ușă groasă și ferecată, înaltă de trei picioare și jumătate, cu o gaură rotundă la mijloc, de șase degete diametru, și-mi porunci să intru înăuntru, tocmai cînd cercetam din ochi o unealtă de fier, zdravăn fixată în trainicul zid. Unealta aceasta era în formă de potcoavă, groasă de un deget, și cu un diametru de vreo cinci degete de la un capăt la celălalt. Mă gîndeam la ce poate sluji grozava unealtă, cînd temnicerul îmi spuse, zîmbind :

— Bag de seamă, domnule, că v-ar interesa să știți la ce-i bună asta ; pot să vă lămuresc. Cînd excelențele lor poruncesc să fie cineva sugrumat, omul e așezat pe un scăunel, cu spatele la zgărduța asta, așezîndu-i-se capul astfel încît fierul să-i împodobească jumătate din gît. O împletitură de mătase, care îi împodobește cealaltă ju-

« El e, puneți-l la popreală (it.).

125

mătate, trece prin gaura asta și cele două capete se în-tilnesc pe axa unei vîrtelnițe, pe care sînt fixate ; un om învîrtește roata pînă cînd pacientul răposează întru Domnul, căci, mulțumesc lui Dumnezeu, duhovnicul nu-l părăsește pînă hu-și dă sufletul.

— E o treabă foarte iscusită și gîndesc, domnule, că domniei-tale îți cade cinstea de a suci vîrtelnița.

Nu-mi răspunse nimic și, făcându-mi semn să intru, ceea ce făcui îndoindu-mă din șale, mă încuie înăuntru ; pe urmă mă întrebă prin gratiile găurii din ușă ce vreau să mănînc.

— La asta nu m-am gîndit, îi răspunsei. Și plecă, îricuind cu grijă toate ușile.

Zdrobit și năucit, îmi pun coatele pe prichiciul ferestrei cu gratii. Era un pătrat de două picioare, pe care se încrucișau șase bare de fier groase de cîte un deget, alcătuiind șase pătrățele de cîte cinci degete fiecare. Deschiderea asta ar fi lăsat să intre destulă lumină în temniță, clacă o grindă pătrată, faurmaurul acoperișului, lată de optsprezece degete și pătrunzînd în zid sub lucarna care venea pieziș în fața mea, n-ar fi astupat toată lumina ce pătrundea în înfiorătoarea magherniță. Dînd ocol acestui trist lăcaș, cu capul plecat, căci temnița nu era mai înaltă de cinci picioare și jumătate, am băgat de seamă, mai mult pe dibuite, că alcătuiă trei sferturi dintr-un pătrat de vreo doi stînjeni. Cel de-al patrulea sfert, alăturat, care-i lipsea, era un fel de iatac, bun să adăpostească un pat; n-am găsit însă nici pat, nici masă și nici o mobilă de nici un fel, afară de un hîrdău al cărui rost cititorul desigur îl ghicește, și o seîndură prinsă în zid, lată de un picior și aflată la patru picioare înălțime de la podea. Acolo, pe seîndura aceea, mi-am pus mantaua de tafta de mătase, frumoasa-mi haină pe care o înnoisem într-un ceas rău, precum și pălăria brodată eu dantelă de Spania și împodobită cu o falnică pană albă. Căldura era copleșitoare și fără să vreau instinctul m-a mînat spre gratii, singurul loc unde mă puteam cumva odihni sprijinindu-mă în coate. Lucarna n-o puteam vedea, vedeam însă lumina care pătrundea în ogeac și niște șobolani îngrozitor de mari care se plimbau ca la ei acasă, căci dobitoacele acestea înfiorătoare, a căror vedere mă cutremură, veneau fără nici o teamă pînă sub gratiile mele. Priveliștea aceea dezgustătoare mă făcu să împing cît putui de repede oblonul care închidea gaura cea rotundă din mijlocul ușii, căci vizita lor mi-ar fi înghețat sîngele în vine. Căzut într-o adîncă visare, îmi petrecui, cu coatele nemișcate de pe prichici, opt ceasuri, neclintit și fără un cuvînt.

Cînd bătui ceasul douăzeci și unu, începui să-mi vin în fire și să mă neliniștesc cumva că nu văd ivindu-se pe nimeni care să-mi aducă de mîncare, precum și niscai lucruri și mobile de care aveam nevoie pentru a mă cuica. Socoteam că măcar un scaun și pîine și apă ar fi trebuit să-mi aducă. Nu-mi era foame de loc : treaba asta ei însă n-aveau cum s-o știe, și niciodată nu-mi fusese gura atît de uscată și de amară. Eram, totuși, încredințat că pînă la sfîrșitul zilei se va ivi cineva ; cînd auzii însă bătînd ceasul douăzeci și patru, îmi ieșii din sărite și începui să izbesc cu pumnii și cu picioarele, blestemînd și însoțind cu zbierete tot acest zadarnic tărăboi pe care mă stîrneau să-l fac ciudatele împrejurări în care mă găseam. După ce mi-am desfășurat astfel mînia, mai bine de un ceas, ne-văzînd pe nimeni, nearătîndu-mi-se nici cei mai mic semn că cineva mi-a putut auzi răcnetele, scufundat în beznă, am închis ferăstruica, de teamă să nu-mi sară șobolanii înăuntru și m-am trîntit cît eram de lung pe podea. O atît de cruntă uitare mi se părea nefirească și gîndii în sinea mea că sălbaticii inchizitori mi-au jurat pieirea. Cercetînd ce vină puteam avea pentru a merita o asemenea soartă, nu ajunsei prea departe, căci luînd rînd pe rînd și una cîte una toate faptele mele, nu găsii nici una la care să mă pot opii. Eram slobod în vorbe

și în purtări, îmi plăcea jocul și n-aveam îndeobște alt gând decît să mă bucur cît mai deplin de clipa cea fugară ; în nimic din toate acestea nu zăream însă o crimă împotriva statului. Văzîndu-mă, totuși, tratat, ca un criminal, furia și deznădejdea mă făceau să rostesc, împotriva samavolniciei care mă asuprea, vorbe pe care pudoarea mă îndeamnă să-1 las pe cititor să le ghicească, dar pe care nu le pot repeta aici. Pînă la urmă însă, nervii pe care-i aveam, foamea care începea să se facă simțită, setea care mă mistuia și tăria podelei pe care stam întins nu putură împiedica drepturile ce și le cerea tru-pu-mi sleit de vlagă, și adormii.

Mă bucuram de o constituție robustă și ca atare aveam nevoie de somn ; la un bărbat tînăr și sănătos, nevoia aceasta imperioasă e mai presus de toate celelalte și mai ales de aceea somnul poate fi numit binefăcătorul omenirii.

Mă trezi clopotul de miezul nopții. Amarnică- e deșteptarea cînd te face să-ți pară rău după nălucirile neființei ! Culcat pe partea stingă, întind, fără să mă mișc, mîna dreaptă, ca să-mi iau batista pe care-mi aminteam că am pus-o acolo. Bîjbii, și înmărmuresc, Dumnezeule, dînd peste altă mînă, rece ca gheața ! Mă trec fiori din cap pînă în picioare și mi se face părul măciucă.

În viața mea nu mi-a trecut asemenea spaimă prin suflet și nici nu m-am crezut în stare s-o simt. Vreo trei sau patru minute am stat ca mort, nu numai înlemnit în nemișcare, dar neîn stare nici să gîndesc. Venindu-mi cumva în fire, mă mîngîiai cu gîndul că mîna pe care credeam că am atins-o n-a fost, poate, decît o plăsmuire a închipuirii mele tulburate și, în această nădejde, întind încă o dată mîna și dau iar de ea. Tremuram ca varga ; scot un răcnet din adîncul rărunchilor și, dînd încolo mîna pe care o țineam, îmi retrag, înfiorat, brațul.

Liniștindu-mă încetul cu încetul și socotindu-mă în stare să judec, chibzuiesc că au pus lîngă mine un cadavru, în vreme ce dormeam : eram sigur că nu se afla acolo cînd m-am culcat. O fi, îmi ziceam, trupul cine știe cărui nenorocit pe care l-au sugrumat; vor, desigur, să-mi vestească astfel soarta care mă așteaptă și pe mine. Gîndul acesta mă scoate din sărite și, trecînd de la spaimă la turbare, întind a treia oară brațul spre mîna aceea de gheață, o apuc strîns, ca să mă încredințez de toată atrocitatea situației și, dînd să mă ridic, mă sprijin în cotul stîng și bag de seamă că m-am apucat singur de mîna cealaltă ! Zdrobită de greutatea trupului și de tăria podelei care-mi slujea drept așternut, se răcise și amorfise cu d«săvîrșire.

Deși destul de caraghioasă, întîmplarea asta nu mă înveseli de loc ; ea îmi dădu, dimpotrivă, gînduri din cele mai negre. Înțelegeam că mă aflu într-un loo unde, dacă neadevărul pare adevăr, adevărul trebuie să pară neadevăr, unde mintea trebuie să-și piardă jumătate din drepturile ei și unde, înnebunită, închipuirea trebuie să înrobească judecata fie nădejdlor deșarte, fie unei cumplite deznădejdi. M-am hotărît să iau bine seama la toate acestea, și, pentru prima oară în viață, la vîrsta de treizeci de ani, am chemat în ajutorul meu filozofia, a cărei sămînță nu-mi lipsea din suflet, dar de care însă n-avusesem nevoie să mă folosesc.

Socot că cei mai mulți oameni mor fără să fi gîndit vreodată, și asta nu fiindcă le-ar lipsi mintea sau bunul-simț, ci fiindcă zguduirea care să le producă erecțiunea facultății cugetătoare n-a fost niciodată iscată de vreo în-tîmplare ca nealtele, potrivnică obișnuințelor lor de fiecare zi.

După emoția prin care trecusem, nu mai putea fi vorba de somn ; și de ce m-aș fi sculat, dacă în picioare tot nu puteam sta ? Am făcut atunci singurul lucru cuminte în împrejurarea aceea : am rămas șezînd. Am stat așa în capul oaselor pînă la ceasurile opt; zorii unei zile noi începeau a mihi ; soarele trebuia să răsară la nouă, și așteptam cu nerăbdare să văd ziua aceasta, căci o presimțire ce mi se părea sigură mă vestea că mi se va da drumul acasă. Ardeam de dorul răzbunării și nu mi-o ascundeam. Mă vedeam în fruntea unui norod gata să zdrobească ocir-muirea ce mă asuprește : îi măcelăream fără milă pe toți aristocrații. Praful și pulberea se alegea de lumea întreagă. Aveam înfrigurarea delirului ; știam de unde mi se trage nenorocirea și închipuirea mea nimicea răul de la rădăcină. Statorniceam iar dreptul firesc ce-l au toți oamenii de a nu asculta decît de lege și de a nu fi judecați decît de semenii lor, în puterea legilor pe care le-au încuviințat : într-un cuvînt, „îmi clădeam castele în Spania". Astfel e omul mistuit de patimă : nici nu bănuiește că nu judecata îl mîină, ci cea mai cruntă a lui vrăjmașă : mînia.

Am așteptat mai puțin decît mă pregătisem să aștept: prim motiv de calm. La opt și jumătate, adîncă liniște ce domnea pe aceste meleaguri, infern al omenirii vii, fu destrămată de zgomotul țipător al zăvoarelor din vestibulele coridoarelor care trebuiau străbătute pentru a ajunge pînă la mine.

— Ați avut vreme să vă gîndiți la ce ați dori să mîn-cați ? îmi strigă cu glas răgușit temnicerul prin ferestruică.

Ți se pare o mare fericire cînd neobrăzarea unei ființe mîrșave se arată doar în chip de batjocură ! îi răspunsei că poftesc supă cu orez, rasol, friptură, piine, vin și apă. Am băgat de seamă că mocofanul e mirat că n-aude jela-niile la care se aștepta. Plecă și se întoarse după un sfert de ceas ca să-mi spună că se miră că nu vreau un pat și mobilele de trebuință.

— Fiindcă, adăugă el, dacă vă mingiați cu gîndul că ați fost adus aci pentru o singură noapte, vă înșelați.

— Adu-mi atunci tot ce crezi că trebuie.

— Unde să merg ? Ială o hîrtie și un creion : scrieți tot.

li arăt în scris de unde să meargă să-mi aducă ciorapi, cămăși, boarfe de tot felul, un pat, o masă, un scaun, apoi cărțile pe care mi le luase Messer Grande, hîrtie, pene etc. Cînd îi citii toate acestea, căci mocofanul nu știa carte, îmi zise :

— Tăiați, domnule tăiați, tăiați cărțile, penele, oglinda, bricele, căci toate acestea sint fruct oprit aci ; pe urmă dați-mi bani să vă cumpăr prinzul.

Aveam trei țechini ; îi dădui unul, și ieși. își petrecu un ceas pe coridoare, ocupat, cum am aflat mai pe urmă, să slujească alți șapte arestați ținuți în temnițe depărtate una de alta, spre a împiedica orice comunicare.

Către amiază, temnicerul se ivi din nou, însoțit de cinci arcași aflați în slujba prizonierilor statului. Descuie temnița ca să bage înăuntru mobilele pe care le cerusem și prinzul. Imi așezară patul în iatac și îmi puseră pe o me-suță și tacîmul. alcătuit dintr-o lingură de fildeș-, cumpărată din banii mei : furculițele, cuțitele și orice obiect tăios erau oprite.

— Porunciți, îmi spuse el, ce doriți să mîncați mîine, căci n-am voie să vin aci decît o dată pe zi, la răsăritul soarelui. Ilustrisimul senior secretar mi-a poruncit să vă spun că vă va trimite cărțile care trebuie ; cele pe care le doriți dumneavoastră sînt însă oprite.

— Mulțumește-i pentru hatirul ce mi l-a făcut inchi-zîndu-mă singur.

— Voi face cum doriți ; greșiți însă luîndu-l astfel în bătaie de joc.

— Nu-l iau de fel în bătaie de joc, fiindcă sînt convins că e mai bine să fii singur, decît împreună cu nemernicii care trebuie să se afle pe aici.

— Cum nemernici, domnule ? Aș fi tare mîhnit. Aici nu se află decît oameni cinstiți, care trebuie totuși înlăturați clin societate, pentru temeieri pe care numai excelențele lor le cunosc. Ați fost închis singur spre a fi mai aspru pedepsit, și mai vreți să spun că mulțumiți ?

— Asta n-o știam.

Avea dreptate dobitocul, cum n-am intirziat să înțeleg. Am cunoscut că un om închis singur nu se poate apuca de nimic : că, singur într-un loc întunecos, unde nu vede și nu poate vedea decît o dată pe zi decît pe acela ce-i aduce de mîncare. unde nu poate umbla decît îndoit din șale, e ființa cea mai nefericită. își dorește și iadul, dacă crede într-însul, numai să fie în tovărășie. Atît e* de imperios simțămîntul acesta, încît ajunsesem să mi-o doresc pe aceea a unui ucigaș, a unui bolnav eît de scirbos, a unui urs. Singurătatea îndărătul grațiilor e cumplită : ca s-o înțelegi trebuie însă s-o fi trăit și această experiență n-aș dori-o nici dușmanilor mei. Dacă i s-ar da unui om de litere aflat în situația mea, hirtie și cerneală, i s-ar alina nouă zecimi din suferință : călăii însă care mă prigoneau erau departe de a se gîndi cum să-mi îndulcească viața.

După ce plecă temnicerul, îmi pusei masa în fața găurii, ca să mă bucur de puțină lumină, și mă așezai să prînzesc : n-am putut inghiți însă decît vreo două linguri de supă. Cu stomacul gol de aproape patruzeci și opt de ore, nu era do mirare că eram bolnav. Mi-am petrecut ziua așezat în fotoliu, gonind de la mine minia, și încercînd să mă deprincTcu gîndul că voi putea citi cărțile care mi se făcuse hatirul a-mi fi fîgăduite. N-am inchis ochii toată noaptea, din pricina înfiorătoarei gălăgii pe care-o făceau șobolanii și a zgomotului asurzitor al ceasornicului de la San-Marco, care parcă era în odaie. Acest îndoit chin nu era încă cel mai grozav pe care eram nevoit să-l rabd, și mă îndoiesc foarte că cititorii și-l pot cu adevărat

19!)

închipui pe cel de care vreau să vorbesc : pe trupul meu petreceau mii de purici. Insectele acelea mărunte îmi su-geau sîngele cu o înverșunare și cu o lăcomie de nespus : necontenitele lor pișcături mă făceau să mă zvîrcolesc, să tremur ca apucat, îmi otrăveau tot sîngele.

În zorii zilei, Lorenzo (așa îl chema pe temnicer) sosi, îi puse pe zbiri să-mi facă patul, să măture și să deretice, și unul dintr-înșii îmi înfățișă apă de spălat. Voiam să ies pe coridor, Lorenzo îmi spuse însă că nu-i îngăduit. îmi dădu două cărți groase pe care mă oprii să le deschid, ne-fiind sigur că-mi voi stăpîni un prim gest de indignare pe care mi l-ar fi putut pricinui, și pe care iscoada l-ar fi raportat fără zăbavă stăpînilor săi. Plecă, după ce-mi lăsă mîncarea și două lămii tăiate.

Rămas singur, m-am grăbit să mănînc supa pînă nu se răcește ; pe urmă m-am apropiat de lucarnă cu o carte și am văzut cu bucurie că am să pot citi. Citesc titlul și văd : Cetatea'mistică, de sora Măria de Jesus numită din Agreda. N-auzisem de ea niciodată. A doua era a unui iezuit, anume Caravita. Ca toți ceilalți asemenea lui, șoarecele ăsta de biserică statornicea

o nouă Adorație a sfintei inimi a Domnului nostru Isus Cristos. Din toate părțile care alcătuiesc trupul omenesc al dumnezeiescului nostru mijlocitor, aceasta trebuie, după autorul cu pricina, cu deosebire adorată : năstrușnica idee a unui ignorant smintit, a cărei citire m-a revoltat încă de la întâia pagină, căci inima nu mi se părea nicidecum mai vrednică de respect decât plămîinii, sau stomacul, sau oricare alte măruntaie. Cetatea mistică mi se păru ceva mai interesantă.

Am citit tot ce poate zămisli sminteala și închipuirea zănatică a unei fecioare spaniole, scoasă clin minți de habotnicie, melancolică, sihăstrită și avînd duhovnici ignoranți, fățarnici și bigoți. Toate nălucirile, toate plăsmuirile, toate monstruoasele-i vedenii erau împodobite cu numele de revelații. Îndrăgostită de Sfînta Fecioară și prietenă foarte apropiată a ei, primise poruncă de la însuși Dumnezeu să scrie viața sfintei lui mame : îndreptările trebuincioase, pe care nimeni nu le putuse citi nicăieri, i le dăduse Sfîntul Duh.

Viața Măriei o începea no din ziua nașterii ei, ci cu aceea a neprihănitei ei zămisliri în pîntecele maică-si

130

Ana. Sora aceasta, Măria din Agreda, era stareța unei mănăstiri de franciscane întemeiată de ea însăși, la ea acasă. După ce a povestit cu de-amănuntul tot ce a făcut sfînta-i eroină vreme de nouă luni cîte le-a petrecut în sînul maică-si, ne arăta că la vîrsta de trei ani deretica prin casă, ajutată de nouă sute de slujitori, toți îngeri trimiși ei de Dumnezeu și pe care-i comanda însăși căpetenia lor Mihail, care pleca și venea de la ea la Dumnezeu și de la Dumnezeu la ea, spre a duce știrile ce și le dădeau unul celuilalt.

Ceea ce te izbește în această carte e siguranța pe care o capătă un cititor judicios că autorul, mai mult decît fanatic, e încredințat că n-a născocit nimic : nici o născocire nu poate merge atît de departe ; tot ce se spune acolo e spus cu bună-credință și cu deplină convingere. Sînt vedeniile unei minți exaltate care, fără nici o umbră de trufie, beată de dumnezeire, crede cu adevărat că nu face decît să reveleze ceea ce îi insuflă Sfîntui Duh.

Cartea aceasta era tipărită cu îngăduința preasfîntei și preainfricoșatei Inchiziții. Nu-mi veneam în fire de uluit ce eram ! Lucrarea cu pricina, departe de a trezi sau de a înteți în sufletul meu orice înfocare sau orice rîvnă religioasă, mă făcea să încep a lua drept basme tot ee e în noi înclinare mistică sau chiar dogmatică.

Spiritul acestei cărți și al tuturor celor asemenea ei nu poate rămîne fără urmări, căci un cititor bunăoară cu o minte mai puțin zdravănă și mai receptivă la minuni ca a mea se află, citindu-le, în primejdia de a ajunge un halucinat și un grafoman ca biata aceea fecioară.

Nevoia de a nu sta degeaba mă îndemnă să-mi petrec o săptămînă cu această capodoperă de năucie, rod al unei minți exaltate. Mă feream cu grijă să-i spun ceva temnicerului despre frumoasa lucrare, care începea însă să mă obsedeze. De îndată ce mă fura somnul îmi dădeam seama de pacostea de care sora din Agreda îmi molipsise mintea slăbită de gîndurile negre, de hrana proastă, de lipsa de aer și de mișcare și de îngrozitoarea nesiguranță privind soarta ce mă aștepta. Visele mele ciudate mă făceau să rînd, cînd mi le aminteam, trezindu-mă. Să fi avut cu ce, le-aș fi scris și poate că aș fi

alcătuit, în închisoare, o lucrare mai nebunească decît aceea pe care cu atita iscusință mi-o alesese jupîn Cavalli.

Toate acestea mă făcură să-mi dau seama cît se in-șală aceia care atribuie minții omului o cît mai mică putere pozitivă : aceasta nu e decît relativă, iar omul care s-ar studia temeinic n-ar găsi într-insul decît slăbiciune. Am înțeles că, deși se întîmpla rar ca oamenii să innebunească, lucrul e totuși cu putință, căci judecata noastră e ca praful de pușcă : deși se aprinde foarte lesne, nu ia niciodată foc fără o scînteie. Cartea acelei spaniole are tot ce-i trebuie ca să smintească pe cineva ; pentru ca otrava să lucreze, cată însă neapărat să-l izolezi, să-l bagi la Piombi și să-l lipsești de orice altă îndeletnicire.

În luna noiembrie 1767, călătorind de la Pampeluna la Madrid, vizitiul meu, Andrea Capello, poposi de prinz într-un oraș din Vechea Castilie. Mi s-a părut atît de mo-horît și de urît, încît îmi veni poftă să-i aflu numele : Doamne ! ce-am mai rîs cînd mi s-a spus că e Agreda ! „Acestea sînt va să zică, mi-am spus, meleagurile unde mintea acelei sfinte nebune a plodit faimoasa capadoperă pe care, fără domnul Cavalli, n-aș fi cunoscut-o niciodată !”; Un preot bătrîn, a cărui deosebită stimă am do-bîndit-o de îndată ce l-am întrebât despre acea fidelă istorică a Maicii Domnului, mi-a arătat chiar locul unde a scris ea și m-a încredințat că tatăl, mama, sora și întreaga familie a preafericitei biografe au fost, toți, niște sfinți. Mi-a spus, și era adevărat, că Spania solicită la Roma canonizarea ei, împreună cu aceea a cucernicului Palafox. Poate că această Cetate mistică i-a dăruit părintelui Ma-lagrida talentul trebuincios pentru a scrie Viața Sfintei Ana, pe care tot Duhul Sfînt i-a dictat-o și lui ; nenorocitului de iezuit i s-a tras însă de aici martiriul : un temei mai mult pentru a-i hărăzi trecerea în rîndurile sfinților, dacă vreodată îngrozitoarea instituție înviază și ajunge să stăpînească lumea întreagă, așa cum e țelul tainic al întemeierii ei.

După vreo nouă, zece zile, am rămas fără bani. Lorenzo îmi ceru să-i dau.

— N-am de loc.

— De unde să mă duc să iau ?

— De nicăieri.

Ce-i plăcea mai puțin la mine acestui om ignorant, lacom, palavragiu și iscoditor, era tăcerea mea și laconismul.

A doua zi îmi spuse că tribunalul îmi alocă cincizeci de parale pe zi, pe care-i va încasa el, dar de caute îmi va da socoteală o dată pe lună : economiile le va folosi cum voi pofti.

— Să-mi aduci de două oii pe săptămînă Gazeta de Leida.

— Nu se poate ; nu e voie.

Șaptezeci și cinci de livre pe lună erau mai mult decît îmi trebuia, căci de mîncat nu mai puteam mîncă : înă-bușitoarea căldură și inaniția pricinuită de lipsa de hrana mă îmbolnăviseră. Eram în vremea caniculei : puterea razelor de soare care săgetau perpendicular pe temnița mea mă țineau ca într-o etuvă, în așa fel încît clin bietul meu trup curgeau sudorile de muiau podeaua, de-a dreapta și de-a stînga fotoliului pe care eram nevoit să șed gol-goluț.

Se împlineau cincisprezece zile de cînd lincezeam în iadul acela și nu avusesem nici o singură secreție alvină. La capătul acestui răstimp aproape de necrezut, natura fiind nevoită să-și reia drumul, am crezut că mi-a sunat

ceasul de pe urmă. Vinele hemoroidale mi se umflase in-tr-atîta, încît apăsarea lor îmi pricinuia dureri îngrozitoare, de nesuportat. De la acele jalnice zile mi se- trage dezvoltarea acestei crunte infirmități, de care n-am izbutit să itoă vindec nici pînă azi. încereîndu-mă iar și iar, deși mai puțin năprasnic, aceleași dureri mă duc cu gîndul la obîrșia lor-și nu-i fac de loc-amintirea mai-plăcută. Dacă nu ne învață leacuri pentru a ne tămădui de toate bolile, fizica ne dă in schimb mijloace sigure de a ciobîndi mai multe decît poftim. Boala aceasta mi-a adus laude în Rusia, unde e atît de prețuită încît nu îndrăzneau nici să mă plîng, cînd am fost pe acolo zece ani mai tirziu. Ceva la fel mi se întîmplase la Constantinopol, unde, avînd o dată o rinită și plîngîndu-mă de ea unui lurc. i-am pricinuit reflecția că un cîine de ghiaur e nevrednic de o asemenea fericire.

In aceeași zi m-au apucat niște friguri cumplite și nu m-am dat jos din pat. Nu i-am spus lui Lorenzo nimic ; a treia zi însă, văzînd că nici nu m-am atins de mîncarea ce mi-o adusesse, mă întrebă cum mă simt.

— Foarte bine.

— Nu se poate, domnule, fiindcă nu mîncăți. Sînteți bolnav și veți vedea acum mărînimia tribunalului, care vă va trimite fără nici un ban un medic, un felcer și doctorii.

Plecă și se întoarse peste trei ceasuri, fără nelipsite-le-i umbre, ținînd o făclie în mînă și pășind înaintea unui ins plin de gravitate : era medicul. Eram în dîrdora frigurilor, care nu mă slăbise de trei zile. Se apropie de mine, îmi puse cîteva întrebări. Ii spusei că eu cu duhovnicul și cu medicul nu vorbesc decît între patru ochi. Doctorul îi spuse lui Lorenzo să iasă, acest Argus însă împotrividu-se, plecă spunîndu-mi că sînt în primejdie de moarte. Era ceea ce îmi doream, căci viața, așa cum o trăiam, nu era pentru mine bunul cel mai de preț. Pe de altă parte, mă încerca un soi de mulțumire gîndindu-mă că, așa, ne-îndurații mei prigonitori vor fi poate siliți să cugete puțin la neomenia îngrozitorului fel în care se purtau cu mine.

După patru ceasuri, auzii din nou zgomot de zăvoare și medicul intră, ținînd el însuși făclia. Lorenzo rămase afară. Căzusem într-o toropeală atît de adîncă, încît îmi aflam într-însa o adevărată odihnă. Natura cea binefăcătoare l-a scutit pe omul bolnav de frămîntări și griji. Eram încîntat că-l văd pe mișelul paznic afară la ușă, căci de cînd cu lămuririle ce mi le dase despre zgarda de fier mi-era silă de el.

Mi-a fost destul un sfert de ceas ca să-i spun doctorului tot.

— Dacă doriți, îmi zise, să vă faceți sănătos, trebuie să alungați gîndurile negre.

— Scrieți în sensul acesta o rețetă și duceți-o la șin-gurul spițer care e în stare s-o execute. Domnul Cavalli e nepriceputul fizician care mi-a dat Inima lui Cristos și Cetatea mistică.

— Iată două doctorii care se poate foarte bine să vă fi dat frigurile și hemoroizii : n-am să vă părăsesc.

Plecă, după ce-mi pregăti cu mîna lui o limonada subțire, din care mă sfătui să beau foarte des. Mi-am petrecut noaptea tînjind și visînd fel de fel de nerozii mistice.

A doua zi veni iar, cu un felcer care-mi luă sînge. îmi lăsă o doctorie pe care-mi spuse s-o iau seara și o sticlă cu fiertură.

— Am dobândit, îmi zise, îngăduința să vă mut afară în pod, unde căldura e mai puțin ucigătoare și aerul mai puțin înăbușitor ca aici.

— Mă lipsesc de asemenea hatîr, căci mi-e silă de șobolani, pe care dumneavoastră nu-i cunoașteți și care sigur îmi vor veni în pat.

— Ce porcărie ! I-am spus domnului Cavalli că era cit p-aci să vă ucidă cu cărțile lui : m-a însărcinat să i le aduc înapoi și să vă dau pe Boetius. Iată-1.

— Vă rămîn îndatorat; e mai bun. ca Seneca : are să-mi priască.

— Vă las aici puțină zeamă de orz și un instrument foarte necesar : încercați să vă răcoriți.

M-a văzut de patru ori și m-a ajutat să trec greul : temperamentul meu a îndeplinit ce mai lipsea și mi-am recăpătat pofta de mîncare. La începutul lui septembrie, eram pe deplin inzdrăvenit și nu mai sufeream cu adevărat decît-de zăduf, de insecte și de plictiseală, căci nu puteam să-1 citesc într-una pe Boetius.

într-o zi, Lorenzo îmi spuse că mi-e îngăduit să ies din celulă și să mă spăl, cît mi se face patul și se mătură. Am folosit acest hatîr pentru a mă plimba în cele zece minute cît ținea dereticatul și, cum mă plimbam cu violență, șobolanii, înspăimîntați, n-au îndrăznit să se arate. Tot în ziua aceea, Lorenzo mi-a dat socoteala banilor și mi-a ieșit dator cu treizeci de livre, pe care nu-mi era îngăduit să le bag în buzunar. I-am lăsat lui banii, spunîndu-i să pună să se citească molifte pentru mine, încredințat că le va da cu totul altă folosință, iar el îmi mulțumi cu o bucurie care-mi dovedi că popa avea să fie chiar el. Am făcut la fel în fiecare lună și n-am văzut niciodată vreo chitanță de la vreo față bisericească. Bine a făcut Lorenzo că a slujit la circiumă liturghia : în felul acesta, banii i-au fost măcar cuiva de folos.

Trăiam de pe o zi pe alta, mîngîindu-mă în fiecare seară cu gîndul că dimineța îmi vor da drumul ; fiecare zi dezamăgindu-mi însă așteptarea, hotărîi în capul meu, sărmanul, că sorocul va fi negreșit întîi octombrie, data la care începea domnia noilor inchizitori. Potrivit acestei frumoase socoteli, închisoarea mea trebuia să țină cît și actualii inchizitori și aceasta era și pricina pentru care nu-l văzusem niciodată pe secretar, care altminteri ar fi venit cu siguranță să mă vadă și să-mi ia interogatoriul, să mă cerceteze și să mă dovedească vinovat, și, în sfîrșit, să-mi vestească osînda. Toate acestea mi se păreau de netăgăduit, fiind cît se poate de firești : argumentul era însă fals la Piombi, unde nimic nu se petrecea după legile firii, îmi închipuiam că inchizitorii au recunoscut desigur nevinovăția mea și nedreptatea lor și că nu mă mai țin închis decît de formă și ca să nu-și murdărească numele cu o pată de nedreptate, de unde trăgeam încheierea că mă vor elibera de îndată ce vor lepăda sceptrul nemăsuratei lor puteri. Eram atît pe deplin liniștit sufletește, încît mă simțeam în stare să-i iert și să uit ocară pe care mi-o adusese. „Cum se poate, îmi spuneam, ca domnii aceștia să mă lase aici pe seama urmașilor lor, căroră n-ar putea să lo comunice nimic în stare-să mă ducă la osîndă ?" Mi se păru cu neputință să mă fi osîndit și să-mi fi scris sentința fără să mi-o aducă la cunoștință, fără să-mi spună pricina. Dreptatea mea mi se părea de netăgăduit și judecam ca atare ; dar nu cu judecata trebuia să judec în fața unui tribunal care se deosebește de toate tribunalele din lume prin arbitrar și prin bunul plac. E de ajuns ca inchizitorii să pornească urmărirea împotriva unui om. pentru ca acesta să fie vinovat : și atunci, ce nevoie mai e să i se vorbească ? Și

dacă a fost osîndit, ce nevoie mai e să i se aducă la cunoștință hotărîrea ?
Consimțământul

lui nu e necesar și ei socot că e mai bine să i se lase nefe[^] rk-rtului nădejdea, căci, chiar dacă i s-ar spune tot, n-ar rămîne pentru asta nici un ceas mai puțin în temniță. Înțeleptul nu dă socoteală la nimeni despre treburile lui, și treaba tribunalului venețian nu-i decît să judece și să osîndască. Vinovatul e o unealtă care n-are nevoie să se amestece în treabă pentru a ajuta la îndeplinirea ei : e un cui care, pentru a intra în zid, nu cere decît să fie izbit.

Cunoșteam în parte obiceiurile colosului sub ale cărui picioare mă aflam ; sînt însă pe lume lucruri de care nu te poți mîndri că le cunoști decît după ce le-ai trăit. Dacă printre cititorii mei se află vreunii cărora aceste reguli li se par nedrepte, îi iert, dar să-mi îngăduie să le spun că, fiind un dat, ele devin necesare, căci un tribunal de soiul acesta n-ar putea viețui decît. în puterea lor. Cei care le

mențin în vigoare sînt senatori aleși dintre cei mai calificați și avînd reputație de oameni virtuoși.

La sfîrșitul lui septembrie am făcut noapte albă i ardeam de nerăbdare să văd mijind zorile, într-atîfca eram de sigur că în ziua aceea îmi voi redobîndi libertatea. Domnia nelegiuitorilor care mi-o răpise luase sfîrșit ; ziua însă se ivi, Lorenzo veni ca de obicei și nu-mi vesti nimic nou. Vreo cinci-șase zile am fost ca turbat ; îmi închipuiam că, pentru pricini pe care-mi era cu neputință să le ghicesc, s-a hotărît să ramin întemnițat pe viață. Gîndul acesta cumplit îmi stirni rîsul, căci mă simțeam stăpin a nu rămîne rob decît foarte puțină vreme, de îndată ce, cu primejdia vieții, voi fi luat hotărîrea ca detențiunea mea să înceteze. Știam că voi izbuti să evadez ori să-mi pierd viața, deliberata morte ferocior i.

La începutul lui noiembrie am început să urzesc cît se poate de serios planul de a ieși cu puterea dintr-un loc unde eram ținut cu sila, și gîndul acesta a ajuns ideea mea unică. Am început să-mi frămînt creierii pentru a găsi un mijloc de a-mi executa planul și am închipuit o sută, unul mai cutezător decît celălalt; mereu însă cîte un mijloc nou mă făcea să-l dau deoparte pe acela pe care tocmai îl alesesem. în vremea acestei trudnice munci a închipuirii mele, se petrecu o întîmplare ciudată, care mă făcu să-mi dau seama de jalnica stare în care-mi ajunsese mintea.

Eram în picioare în pod uitîndu-mă în sus spre lucarnă, iar privirile-mi lunecau de asemenea spre grinda cea groasă. Deodată văd grinda aceea groasă nu clătînîn-du-se, ci sucindu-se spre dreapta și, într-o mișcare în sens contrar, domoală însă și neîntreruptă, așezîndu-se apoi îndată iarăși la locul ei. Cum mi-am pierdut echilibrul, am înțeles că e o zguduitură de cutremur de pămînt. Lorenzo și zbirii lui, care tocmai ieșise din temnița mea, spuseră că au simțit și ei o zguduitură. în asemenea stare sufletească mă aflam, încît întimplarea aceea îmi pricinui o pornire de bucurie pe care o închisei cu grijă în sinea mea

1 Maidin de cînd s-a hotărît să moară Aoi: Od, l 37.

134

fără a sufla un cuvînt. Diipă vreo patru-cinci secunde, zgu-duitura se repetă și nu mă ptitui împiedica să nu strig : „Un'altra, un'altra, gran Dio ! Ma piu

forte !" 1 Inspăimîn-tați de niște vorbe care li se păreau hula unui nebun deznădăjduit, arcașii fugiră cu groaza în inimi.

După plecarea lor, cugetînd asupra ființei mele, am ajuns la încheierea că printre toate cîte se puteau în-tîmpla, nu socoteam prăbușirea palatului ducal potrivit ghidului meu de a-mi redobîndi libertatea: prăbușin-du-se, uriașa clădire ar fi trebuit să mă azvîrle viu și nevătămat, prin urmare liber, în piața San-Marco, unde în cel mai rău caz aș fi fost zdrobit sub masa imensă a dă-rîmăturilor. În starea în care mă aflam eu, și se pare că libertatea e totul și viața nimic, sau foarte puțin lucru, și adevărul e că începusem să înnebunesc de-a binelea.

Cutremurul acesta de pămînt a fost o continuare a aceluia care, tot atunci, a nimicit și Lisabona.

CAPITOLUL L

Intîmplări de tot felul — Tovarăși — îmi pregătesc evadarea

— Mi se schimbă temnița.

- Pentru ca să poată înțelege cititorul cum am fugit din-tr-un loc ca acela de la Piombi, trebuie să-1 fac să cunoască clădirea.

Piombi, temnița unde se închideau criminalii de stat, nu e altceva decît podul palatului ducal, și de la plăcile mari de plumb cu care e acoperit palatul i se trage temniței numele. Nu poți pătrunde într-însa decît trecînd pe porțile palatului, sau prin clădirea închisorilor, sau, în sfîrșit, pe podul de care mai vorbii, numit „Puntea suspinelor”. Nu poți urca la această temniță decît prin sala unde se reunesc inchișitorii de stat și numai secretarul »Încă una, hică una, Dumnezeu mare, dar mai puternica (lt).

are cheia, pe care i-o încredințează temnicerului doar pentru scurtul răstimp care-i trebuie, dis-de-dimineată, să-și facă slujba la prizonieri. Slujba aceasta se face în zorii zilei, căci mai tîrziu, forfotind înapoi și încolo, arcașii ar fi prea mult văzuți de toți care au de-a face cu căpeteniile Consiliului celor Zece ; ori, consiliul acesta se reunește zilnic într-o sală alăturată numită Bussola și arcașii sînt nevoiți s-o străbată de cîte ori trebuie să meargă la Piombi.

Temnițele acestea sînt împărțite sub acoperișurile celor două laturi ale palatului : trei sînt la apus, cea a mea numărîndu-se printre ele, și patru la răsărit. Streașină acoperișului dinspre apus dă în curtea palatului; cealaltă dă perpendicular în canalul numit Rio di Paiazzo. De partea aceea, celulele sînt foarte luminoase și poți sta în picioare într-însele, ceea ce nu se întîmpla în celula unde mă aflam eu numită și trave, de la grinda uriașă care îmi răpea lumina. Podeaua celulei mele era chiar deasupra tavanului sălii inchișitorilor, unde aceștia se reunesc de obicei numai noaptea, după ședința zilnică a Consiliului celor Zece, ai cărui membri sînt cîteșitroi.

Cunoscînd temeinic clădirea și obiceiurile, aceleași, ale inchișitorilor, singurul mijloc de a fugi, singurul cel puțin care mi se părea că are sorti de izbîndă, era să străpung podeaua temniței ; îmi trebuiau însă scule, și asta era foarte anevoios într-un loc unde orice legătură cu cei de afară era oprită, unde nu se îngăduiau nici vizite și nici vreun schimb de scrisori cu nimeni. Ca să cumpăr pe un arcaș mi-ar fi trebuit bani mulți, și bani n-aveam de

loc. Presupunînd că temnicerul și cei doi arcași s-ar fi învoit să se lase sugrumați, căci altă armă decît miinile mele n-aveam, un al treilea arcaș sta întotdeauna de pază la poarta galeriei, pe care o încuia cu cheia și n-o deschidea decît după ce camaradul care voia să iasă îi dădea parola. In ciuda tuturor piedicilor, alt gînd decît să fug n-aveam și cum în Boetius nu găseam nimic în privința asta, nu-l mai citeam ; încredințat, totuși, că n-am să pot afla un mijloc decît cugetînd într-una, nu-mi îngăduiam nici un siugur gînd străin de această preocupare.

Am socotit întotdeauna că clacă un om își pune în cap să facă un anume lucru și dacă urmărește cu tot dina-

£136

(Unsul să-și atingă ținta, o atinge, in ciuda oricăror greutăți : omul acela va ajunge mare-vizir, papă, va răsturna o monarhie, cu condiția s-o ia de tînăr și să aibă mintea și stăruința care trebuie : căci un om ajuns la vîrsta pe care norocul o disprețuiește nu mai răzbește nicăieri, și fără ajutorul lui nu există nici o nădejde. Ca să izbutești în viață, trebuie să te bizui pe noroc si să nu-ți pese de înfrîngerii ; e însă o socoteală politică din cele mai anevoioase.

Pe la mijlocul lui noiembrie, Lorenzo îmi spuse că în mîinile lui Messer Grande se află un deținut și că noul secretar, anume Businello, i-a poruncit să-l bage in cea mai rea celulă și că, așadar, cu mint- are să-l pună. Mă încredința că, arătîndu-i el că privisem ca pe un liatir faptul că am fost închis singur, a primit răspuns că de bunu-seamă m-am mai înțelepți t în cele patru luni de cind stăm acolo. Știrea aceasta nu mă necăji și îmi făcu plăcere să aud că s-a schimbat secretarul. Pedro Businello acesta era un om cumsecade, pe care-l cunoscusem ia Paris, pe cînd călătorea spre Londra, ca rezident al republicii.

în după-amiaza aceleiași zile, auzii zăngănind zăvoarele și Lorenzo, urmat de doi arcași,'aduse pe un tînăr cu obrazul scăldat în lacrimi," îi scoase cătușele, îl închise cu mine și plecă fără să-i spună nici un cuvînt. Eram în-tins pe pat, loc unde nu mă putea vedea. Mă distra să-l privesc cît era de descumpănit. Avînd fericirea de a fi mai scund decît mine cu vreo șapte, opt degete, putea sta 'u-ept în picioare și începu să-mi cerceteze fotoliul, pe care desigur îl credea pus acolo pentru el. Aruneîndu-și privirea pe prichiciul gratiilor, îl vede pe Boetius, îl ia, îl deschide și-l azvîrle cu un fel de ciudă, fără îndoială pentru că, fiind în latinește, nu-i putea fi de nici un folos. Urmind să dea ocol celulei, o ia la stînga, bijbiie și rămîne uimit cînd dă de straie : se apropie de alcov și, întinzînd mina, mă atinge și-mi cere respectuos iertare. îl poftesc să șadă și astfel am și făcut cunoștință.

— Cine ești ? il intreb.

— Mă numesc Maggiorin și sînt din Vicenza. Tata, vizitiu la familia Poggiana, m-a ținut la școală pînă la yîrșta de unsprezece ani ; pe urmă am fost ucenic la un bărbier vreme de cinei ani și am deprins temeinic meseria. Plecând de acol», m-am băgat valet de cameră la contele X ll slujeam de doi ani cînd singura lui fiică ieși de la mănăstire. Mi se dădu slujba să-i îngrijesc părul și încet-încet mă îndrăgostii de ea, făcînd-o să-mi împărtășească patîma întru totul. După ce ne-am jurat de o sută de ori să fim veșnic împreună și lăsîndu-ne amîndoi in voia poruncitorului imbold de a ne vâdi duioșia, s-a întîmplat că legătura noastră a fost dată în vileag de

starea tinerei cofrtesv O slujnică a familiei, bătrîna și bisericoadă, descoperi cea dinții taina noastră și starea ibovnicei mele și îi spuse că o silește cugetul să-l înștiințeze pe taică-său ; tînăra mea prietena izbuti totuși să-i smulgă făgăduiala de a tăcea, asigurînd-o că săptămîna viitoare îl va face să^afle totul, prin dohovnicul ei. își însuși o sumă frumușică de bani și cîteva diamante de la răposata maică-sa și urma să plecăm chiar în noaptea aceea spre Milano. Ieri însă, după masa de prînz, contele mă chemă și, dindu-mL o scrisoare, imi porunci să plec de îndată s-o dau în mina celui căruiia îi e adresată, la Veneția. Atît de blind și de liniștit imi vorbi, incit n-aș fi putut avea nici cea mai ușoară bănuială despre soarta pe care mi-o pregătea. M-am dus să-mi pun mantaua și, în trecere, mi-am luat rămas bun de la soțioara mea, incredințînd-o că mă întorc curînd. Mai pătrunzătoare decit mine și presimțînd parcă nenorocirea ce mă pîndeâ, i se făcu rău. Am dat zor să ajunț/ aici și m-am grăbit să predau scrisoarea fatală. M-au lăj sat să aștept puțin după răspuns și, îndată ce l-am primii m-am dus la un birt să iau ceva în gură, cu gîndul să plec numaidecît să-mi întîlnesc femeia iubită ; cind să ies însă din birt, am fost arestat și dus la corpul de gardă," unde am stat sub pază pînă în clipa în care m-au adus ac' Cred, domnule, că am cuvînt s-o socotesc pe tînă; contesă soția mea.

— Te înșeli.

— Dar natura...

— Natura, cind n-ascuți decit de ea, te face să săvîr-șești la prostii, de ajungi pînă în temnița de la Piombi.

— Mă aflu așadar la Piombi ?

— Ca și mine.

Bietul tînăr începu să plîngă lacrimi amare. Era un băiat tare frumușel, sincer, cinstit și îndrăgostit la nebunie. Am iertat-o în sinea mea pe tînăra contesă și l-am judecat foarte aspru pe taică-său, contele, că n-a cruțat-o pe fiică-sa de ispita unui băiat tînăr, chipeș și plin de simțire. Un cioban care bagă lupul în stîină n-are voie să se plîngă că-i piere turma. Plîngea îr%-una și- se jelea, dar nicidecum pe sine, ci numai și numai pe prietena lui. își închipuia că temnicerul se va întoarce să-i aducă un pat și ceva de mîncare ; îi arătai însă că se înșală și-i oferii din merindele mele. Era prea cătrănit ca să poată înghiți ceva. Seara, îi dădui salteaua mea, pe care dormi toată i noaptea, căci deși se vedea că e cît se poate de curățel, L n-am vrut să-l culc lîngă mine, de teama a cine știe ce visuri de îndrăgostit. Nu-și dădea seama nici că a greșit, nici că stăpînu-său, contele, are neapărat nevoie să i se dea o osîndă publică, spre a salva cinstea fiică-si și a fa-- vmiliei sale.

A doua zi, îi aduseră o saltea și un prînz de cincisprezece parale pe care tribunalul i-l zvîiiea ca pe un hatîr, sau din milostenie, căci cuvîntul dreptate pare a-i fi străin acestei odioase instituții. Li spusei temnicerului că prinzul meu are să ajungă pentru amîndoi și că poate să ia ce primește tînărul și să pună să i se citească niște molifte cum știe el. Se învoi bucuros și, după ce-l ferici că se află împreună cu mine, ne spuse că ne putem plimba o jumătate de oră prin pod. Plimbarea aceasta mi s-a părut cum nu se poate mai potrivită pentru planurile mele de evadare, pe care nu le-am putut înfăptui decit după unsprezece luni. In fundul acestui cuib de șobolani, zării o grămadă ele troaee aruncate pe jos, de-a dreapta și de-a stingă a două cufere mari, și în fața lor un maldăr de hîrtii cusute în caiete.

Am luat vreo zece din ele, ca să mă distrez citind u-le și am băgat de seamă că sînt dosare criminale, a

Icăror lectură se dovedi plină de haz, căci mi-era îngăduit să citesc niște lucruri care la vremea lor fuseseră fără \ îndoială tot atîtea strașnice taine. Am găsit acolo răspun-' suri tare ciudate la întrebări pline de tîlc despre ademenirea unor fecioare, curtenii împinse prea departe de bărbați aflați în slujba unor internate de fete, fapte ale unor duhovnici care abuzase de femeile venite la spovedanie,

138

dascăli de școală dovediți de pederastie cu elevii lor, tutori care-și înșelase pupilele : erau cazuri vechi de două și de trei secole, iar stilul lor și năravurile ce le dezvăluiau îmi dăruiră cîteva ceasuri de desfătare. Printre lucrurile care zăceau pe jos am văzut un vas pentru jeratic, un cazan, un fărăș de foc, niște clești, două policandre vechi, oale de lut și chiar și o seringă. Toate acestea mă făcură să trag încheierea că cine știe ce ilustru prizonier a do-bîndit cîndva înalta îngăduință de a se folosi de ele. Cu deosebire îmi atrase însă luarea-aminte un zăvor mare, drept, gros ca pe deget și lung de un picior și jumătate. Nu m-am atins de nimic, căci mai trebuia vreme ca să-mi coc planul și să. mă pot opri asupra unui lucru anume.

Într-o dimineață, spre sfîrșitul lunii, îmi ridicară tovarășul și Lorenzo îmi spuse că a fost osîndit la închisoarea numită Cele patru. Aceste temnițe se află în incinta închisorilor obișnuite și țin de inchiזורii de stat. Cei închiși acolo au privilegiul de a putea chema pe temnicer cînd au nevoie de el. Sînt întunecoase, dar există o candelă cu ulei care-i luminează : nu-i primejdie de foc, căci totul e în marmură. Am aflat multă vreme după aceea că bietul Maggiorin a stat cinci ani acolo și, că, ieșind, a fost trimis pe alți zece la Cerigo. Habar n-am dacă a mai scăpat de acolo. Îmi ținuse bună tovarășie : am înțeles-o de îndată ce a plecat, căci am căzut iar la stenahorie. Din fericire, n-am fost lipsit de privilegiul jumătății de oră de plimbare prin pod. M-am apucat să cercetez mai îndeaproape tot ce era acolo. Unul din cufere era plin de hîrtie bună, de mucava, de pene netăiate și de gheme de sfoară ; celălalt era bătut în cuie. O bucată de marmură neagră, lustruită, groasă de un deget, lungă de șase și lată de trei, îmi atrase privirea : am luat-o, fără să știu încă ce aveam să fac cu ea și am ascuns-o la mine în celul%avînd grijă s-o acopăr cu cămășile mele.

Opt zile după plecarea lui Maggiorin, Lorenzo îmi spuse că, după cîte se pare, voi avea curînd un nou tovarăș. Omul acesta, care la urma urmelor nu era decît un palavragiu, începea să-și iasă din sărite văzînd că nu-l întreb nimic. Doctoria l-ar fi silit să nu fie așa, dar unde se poate găsi o ființă de o mîrșăvie perfectă ? ,Există, puține însă din fericire, și nu în clasele acestea de jos vei putea să le găsești. Așadar temnicerul meu, neputînd străluci printr-Q rezervată tăcere, socoti că nu-l întreb niciodată nimic fiindcă îmi închipui că nu știe nimic, ceea ce îi răni mîndria : dorind să-mi facă dovada că mă înșel, se apucă să flecăi cască fără să-1 mai întreb.

— Cred, domnule, că veți avea mai des musafiri, căci în fiecare din celelalte șase celule se află cîte doi inși care nu-s făcuți să fi> trimiși la Patru.

Nepriinind nici un răspuns, reluă după cîteva clipe

— La Patru sint aruncați claie peste grămadă tot-felul de oameni a căror osindă, pe care ei n-o cunosc, e scrisă. Prizonierii care, ca dumneavoastră, sint încredințați îngrijirii melc la Piombi, sînt inși din cei mai aleși și nu-s vinovați decît de fărâdelegi pe care nu le poate cunoaște orice cască-gură. Dacei ați ști. domnule, ce fel de oameni .sînt cei care vă împărtășesc soarta '. V-ați minuna, fiindcă ,sc spune, e adevărat, că sînteți un bărbat inteligent: vă

- r<'t/ sâ mo iertați... Știți prea bine că inteligența n-are nimic de-a. face cu tratamentul de aici... Cincizeci de parale pe zi, mă înțelegeți, nu-i puțin lucru... Un cetățean primește trei lire, un gentilom patru și un conte străin opt: dacă nici eu nu le-oi ști, care toate trec prin mina mea...

.Și aici începu să se laude singur, făcîndu-și un portret alcătuit numai din trăsături negative :

— Nu-s nici hoț, nici vinzător. nici mincinos, nici apucător, nici rău, nici grosolan ca acei de dinaintea mea și cînd beau un păhărel mai mult, abia mă fac mai bun. Să mă fi trimis tata la școală, aș fi învățat să citese și să scriu și aș fi poate astăzi Messer Grande ; dar n-am nici o vină. 'Domnul Andrea Diedo mă prețuiește, și nevas-tă-mea, care n-are dcdjt douăzeci și patru de ani și care gătește în fiecare zi pentru dumneavoastră, se duce la el cînd vrea și el o primește fără nici o ceremonie, chiar dacă e în pat, hatîr pe care nu-l face nici unui senator. Vă fâgăduiesc să vă aduc aici pe toți nou-veniții, dar numai pentru cită puțină vreme, căci de îndată ce a aflat din gura lor ceea ce voia să știe, secretarul îi trimite la destinația lor, fie la Patru, fie în vreo fortăreață, fie în Răsărit ; dacă sint străini, sint duși peste graniță, căci guvernul nu-și însușește dreptul de a lua hotărîri privind pe supușii altui monarh, afară doar dacă sînt în slujba republicii. Clementa tribunalului e fără seamăn, domnule, și nu e altul în lume care să-și răsfețe într-atîta prizonierii. Pare cumplit că nu-i voie de scris și de primit vizite ; e însă o părere prostească, fiindcă a scrie și a primi musafiri e pierdere de vreme. O să-mi spuneți că nu faceți nimic, noi însă nu ne putem plînge de așa ceva.

Cam astfel sună cea dintîi cuvîntare cu care mă cinsti călăul acela și trebuie să mărturisesc că m-a înveselit. Am înțeles că, să fi fost mai puțin prost, omul acesta ar fi fost cu siguranță mai rău. Am hotărât să trag folos de pe urma prostiei lui.

A doua zi mi se aduse un nou comesean, pe care îl tratară în primele douăzeci și patru de ore așa cum îl tratase și pe Maggiorin, ceea ce mă făcu să înțeleg că trebuie să-mi cumpăr încă o lingură de fildeș, căci în prima zi noul-venit neprimind nimic, eram nevoit să fac eu pe gazda.

Noul meu tovarăș îmi făcu o adincă plecăciune, căci barba, care ajunsese, lungă de patru degete, mi-era*în; ă și mai impunătoare decît statura. Lorenzo îmi împrumuta destul de des o pereche de foarfeci, ca să-mi tai unghiile, dar îi era oprit sub grea pedeapsă să-mi îngăduie să mă ating de barbă. Pricina n-o cunosc, dar pină la urmă m-am deprins și cu barba, așa cum te cieprinzi cu orice.

Noul-venit era un bărbat la vreo cincizeci *de ani, cam de statura mea, puțin adus din spate, slab, cu o gură mare și cu dinții stricați. Avea niște ochi mici, cenușii, umbriți de o pereche de sprîncene stufoase', roșii, care îl făceau .să semene cu o cucuvea ; toate acestea erau scoase în evidență de o

perucă mică din păr de coadă de cal, oare răs-pindea un miros foarte neplăcut de untdelemn, precum și de o haină de pînă groasă, cenușie. Primi poftirea mea la prînz, dar rămase închis în sine însuși și nu scoase un cu-vint toată ziua ; am tăcut și eu asemenea, convins că nu va întîrzia să-și recapete darul vorbirii, ceea ce se și întîmplă a doua zi.

I se aduse de dimineață un pat care era al lui și un sac plin de rufe. Temnicerul îl întrebă, precum mă întrebase și pe mine, ce dorește să mănînce la prînz și-i ceru bani de cheltuială.

— N-am nici un ban.

— Ce face ? Un bogătan ca dumneavoastră să n-aibă bani ?

— Nici o para chioară.

— Mă rog ! Am să vă aduc atunci biscuiți soldățești și apă. Așa-i rînduiala.

Plecă și se înapoie peste o clipă cu o livră și jumătate de biscuiți, o cofă de apă, așeză totul lîngă prizonier, și, încuind ușa, ieși.

Rămas singur cu iazma aceea, îl aud oftînd, mă prinde mila de el și rup tăcerea :

— Nu mai oftați, domnule, veți prinzi cu mine. Mi se pare însă că ați făcut o mare greșeală venind aici fără bani.

— Am bani, dai- să nu le spuneți la vampirii ăștia.

— Iscusită idee, care vă osîndește la piine și apă. Știți pricina pentru care ați fost închis ?

— O știu, domnule, și am să v-o spun și dumneavoastră, în cîteva cuvinte. Mă numesc Sgualdo-Nobili. Tata a fost țăran ; m-a dat să învăț carte și, cînd a murit, mi-a lăsat o căsuță și puțin pămînt pe lîngă ea. Sînt din Friul, la o zi de mers de la Udine. Un torent, anume Corno, aducînd dese pagube micii mele proprietăți, m-am hotărît s-o vînd și să vin să mă așez la Veneția, ceea ce am și făcuț^aeum zece ani. Am luat pe ea opt mii de lire, bani buni și, știind că în această fericită republică fiecare se bucură în toată cinstea de libertate, am gîndit că am să pot ajunge la o oarecare bunăstare folosindu-mi capitalul, și am început să dau bani cu împrumut pe amanet. Din toate îndeletnicirile am ales-o pe aceasta, fiindcă eram sigur pe cumpătarea mea, pe judecata mea și pe cunoașterea vieții. Am închiriat o căsuță în cartierul Cannaregio, pe care am mobilat-o și unde, trăind singur și foarte liniștit, am agonisit, în doi ani, o mie de lire peste capital, deși, ca să trăiesc bine, cheltuisem dintr-însul două mii pentru nevoile mele. Urmînd tot astfel, mă vedeam pornit pe drumul cel bun pentru a strînge cu vremea o avere frumușică ; într-o zi însă, împrumutîndu-i unui ovrei doi țechini pe cîteva cărți, am găsit printre ele una intitulată înțelepciunea, de Charron. Atunci am înțeles ce fericire e să știi să citești, căci cartea aceasta, domnule, pe care poate nu o cunoașteți, face ea singură cît toate cărțile, căci cuprinde tot ce trebuie omul să știe. îl curăță de toate prejudecățile dobîndite în copilărie. Cu Charron, îți iei rămas bun de la Infern și de la toate spaimile deșarte ale unei vieți viitoare : deschizi ochii, cunoști drumul fericirii, devii înțelept. Faceți-vă rost de carte și rîdeți de proștii care vă vor spune că această comoară e oprită.

Cuvîntarea aceasta ciudată mă ajută să înțeleg cu cine am de-a face. Cît despre Charron, îl citisem, dar nu știam că a fost tradus în italienește. Mare admirator al lui Mon-taigne, Charron s-a străduit să-și depășească modelul, dar s-a străduit degeaba. A clasat în chip metodic cîteva teme ale lui

Montaigne, sau subiectele care sint răspîndite fără nici o rînduială la marele filozof ; preot însă și teolog, nu și-a furat osînda. Pe de altă parte, n-a prea fost nici foarte citit, în ciuda interzicerii cărții, care ar fi trebuit să-i dea căutare. Prostul de italian care a tradus-o n-a știut nici că traducerea cuvîntului înțelepciune, e sapienta. Charron a avut cutezanța să-și intituleze cartea ca Solomon pe a sa ; nu e din partea lui p dovadă de modestie. Tovarășul meu urmă astfel :

— Liberat de către Charron de toate scrupulele cîte mai îmi rămăsese și de ideile greșite de care atît de anevoie te dezbari, mi-am săltat astfel negustoria, încît în șase ani m-am văzut stăpîn pe zece mii de țechini. Nu trebuie să vă mire, căci, în orașul acesta bogat, jocul, des-frîul și trîndăveala îi zăpăcește pe toți și le creează o neîntreruptă nevoie de bani; ce risipesc nebunii adună cei înțelepți.

Cu trei ani în urmă, un conte, pe nume Seriman, veni să mă roage să primesc de la dînsul cinci sute de țechini, să-i bag în negoțul meu și să-i dau jumătate din ce aveam să cîștig din această sumă. Nu-mi ceru decît o simplă chitanță, prin care mă obligam să-i întorc banii la cerere. Pupă un an, i-am dat șaptezeci și cinci de țechini, ceea ce însemna o dobîndă de cincisprezece la sută ; îmi dădu chitanță pentru ei, dai' se arătă nemulțumit. N-avea dreptate, căci mie banii nu-mi lipseau și nu-i folosisem pe ai lui pentru negoț. În anul următor, făcui la fel, numai și numai din mărinimie ; ajunserăm însă la vorbe de ocară și-mi ceru să-i înapoiez cei cinci sute de țechini. „Bucuros — îi răspunsei cu — am să scad însă dintr-înșii o sută cincizeci pe care i-ați primit" Asta îl înfurie și mă somă prin portărei să-i plătesc toată suma. Un avocat dibaci mă apără și se pricepu să mă facă să cîștig doi ani. Acum trei luni. mi se vorbi de o împăcare, pe care am respins-o ; temindu-mă însă de vreo samavolnicie, i-am vorbit abatelui Giustiniani, omul de afaceri al marchizului de Mon-talegro, ambasadorul Spaniei și, în schimbul unui mic cîștig, îmi înehirie o căsuță în Lista, unde ești la adăpost de surprize. I-aș fi întors bucuros banii contelui Seriman, înțelegeam să opresc însă dintr-înșii o sută de țechini, citi cheltuisem cu judecata. Acum opt zile veniră la mine avocatul meu și cel al contelui ; le arătai două sute cincizeci de țechini într-o pungă și le spusei că sînt gata să le-o dau, dar nici un ban mai mult. Mă părăsiră fără o vorbă, pîlind foarte nemulțumiți amîndoi, dar eu nu m-am sinchisit. Acum trei zile, abatele Giustiniani îmi trimise vorbă că ambasadorul a găsit cu cale să îngăduie inchizitorilor de stat să trimită arcași la mine acasă, să facă o percheziție. Treaba mi se părea cu neputință sub egida unui ambasador străin și, în loc să-mi iau măsurile de prevedere obișnuite în asemenea cazuri, îmi pusei numai banii la loc sigur și așteptai, dîrz, vizita anunțată. În zorii zilei veni la mine Messer Grande, îmi ceru trei sute cincizeci de țechini și răspunzindu-i că n-am un ban, mă înhață și iată-mă-s aci.

Mă cutremuram mai puțin de faptul că mă vedeam în tovarășia unui asemenea ticălos, cît de acela că mă socotea deopotrivă cu el, căci, dacă m-ar fi prețuit altfel, nu m-ar fi fericit cu acea lungă povestel, gîndind fără îndoială că aveam s-o încuviințez. Din toate năzbîtiile pe care mi le-a turnat vreme de trei zile cît a stat la mine, vorbindu-mi fără răgaz de Charron, am înțeles cît adevăr e în proverbul italian : Guardati da colui che non ha letto che un libru solo '. Citind cartea stricatului aceluia de preot, ajunsesse ateu,

lucru cu care nu înceta să se fălească. După-amiază, Lorenzo veni să-i spună să coboare cu el, spre a vorbi cu secretarul. Se îmbracă și, în grabă, în loc de încălțările lui, le luă pe ale mele, fără ca eu să bag de

* Fertthva de omul care n-a citit decît o singvră carte (it.).

seamă. Se întoarse plîngînd după o jumătate de oră și scoase din încălțările lui două pungi în care avea trei sute cincizeci de țechini și, cu temnicerul înainte, merse să i le ducă secretarului. După cîteva clipe se întoarse și, luîndu-și mantaua, plecă. Lorenzo îmi spuse că i-au dat drumul. Mă gîndii, și nu fără temei, că pentru a-l face să-și recunoască datoria și pentru a-l sili s-o plătească, secretarul l-a amenințat, cu tortura, și dacă n-ar fi folosită decît pentru a dobîndi asemenea rezultate, eu, care o detest împreună cu cel care a născocit-o, aș fi cel dintîi care i-aș trimbița folosul.

În ziua de Anul nou 1756, am primit daruri. Lorenzo mi-a adus un halat de casă căptușit cu blană de vulpe, o pătură de mătase, Vătuită, și un sac din blană de urs, în care să-mi pun picioarele. Îmi mai spuse că secretarul mă înștiințează că voi avea șase țechini pe lună și că voi putea cumpăra cu ei cărțile pe care le doresc și primi gazeta, precum și că darul acesta îmi vine de la domnul de Bragadin. Îi cerui un creion și scrisei pe un petic de hîrtie : ' Sint recunoscător mărinimiei tribunalului și virtuții domnului de Bragadin.

Trebuie să se fi găsit cineva într-o situație ca a mea ca să simtă tot ce mi-a trezit în suflet această întîmplare. În cel dintîi avînt al sentimentului, îi iertai pe asupritorii mei și eram cît pe-aci să-mi părăsesc și gîn-durile de evadare, într-atîta e omul de moale cînd îl copleșește și-l ticăloșește nenorocul. Lorenzo îmi spuse că domnului de Bragadin se înfățișase la cei trei inchizitori, că le căzuse în genunchi și, cu lacrimi în ochi, îi rugase să se îndure și să îngăduie să ajungă pînă la mine această dovadă a dragostei lui statornice, clacă mai eram încă printre cei vii ; și că, mișcați, inchizitorii n-au avut inima să-l refuze.

Scrisei pe loc titlurile lucrărilor pe care mi le doream.

Într-o bună dimineață, pe cînd mă plimbam prin pod. ochii mi se opriră pe drugul de care am mai vorbit, și înțelesei că poate sluji foarte bine drept o armă de luptă și de apărare. Pusei mîna pe el și, ascunzîndu-l sub halat, îl luaui cu mine în celulă. Cum rămăsei singur, luaui bucata aceea de marmură neagră, de care am mai pomenit, și băgai de seamă curînd că e foarte bună ca piatră de șlefuit, căci frecînd cîtva drugul cu piatra, văzui că am obținut o fațetă foarte netedă.

Prins de îndeletnicirea aceasta ca nealtele, cu totul nouă pentru mine și care-mi făgăduia stăpînirea unei unelte cu desăvîrșire oprită la Piombi; îmboldit" poate de ambiția de a izbuti să fac o armă fără nici una din sculele trebuincioase, și stîrnit chiar de greutatea, căci eram silit să frec drugul aproape în întuneric, pe prichiciul ferestruicii, fără a putea fixa piatra altfel decît în mîna stingă și fără o picătură de ulei pentru a uda și muia fierul pe care voiam să-l ascut, m-am hotărît să încerc să duc pînă la capăt o muncă atît de anevoioasă. Am folosit saliva în loc de ulei, am lucrat opt zile și am ascuțit opt fațete piramidale, a căror extremitate era un vîrf perfect : fațetele erau lungi de cîte un deget și jumătate. Astfel ascuțit, drugul meu era un stilet octangular atît de bine proporționat, cum l-ai fi putut cere de la orice meșter făurar. Nu-și poate cineva închipui cîtă caznă și cîtă trudă am

îndurat, nici ce răbdare mi-a trebuit ca să duc pînă la capăt munca aceea anevoioasă fără altă unealtă decît o piatră mobilă : a fost pentru mine un chin de un soi necunoscut nici unui tiran, de cînd lumea. Făcusem scurtă la mîna dreaptă, de n-o mai puteam nici mișca. Palma mi-era ca mortificată și toată numii o rană, în urma numeroaselor bășici pe care mi le pricinuiseră asprimea și lungimea muncii. Ar fi greu de închipuit ce dureri am răbdat ca s-o isprăvesc.

Mîndru de opera mea, deși încă nici nu mă gîndisem cum aveam s-o folosesc, cea dintîi grijă a fost s-o ascund astfel încît să n-o poată descoperi nici cea mai amănunțită percheziție. M-am gîndit la o sumedenie de locuri, îndoielnice toate, și pînă la urmă mi-am aruncat privirile pe fotoliu, unde am izbutit s-o ascund astfel încît să nu trezească nici o bănuială. Astfel mă ajută Providența să pun la cale o evadare care avea să fie vrednică de admirație, dacă nu chiar prodigioasă. Mărturisesc că mă mîndresc cu ea, dar mă mîndresc nu că mi-a izbutit, căci norocul a avut un cuvînt greu de spus, mă mîndresc că am socotit că treaba se poate face și că am avut curaj să mă apuc de ea, în ciuda sorților potrivnici care, zădărni-cindu-mi planul, mi-ar fi înrăutățit peste măsură situația și m-ar fi împiedicat, poate pentru totdeauna, să mă întorc în libertate.

După ce am chibzuit vreo trei-patru zile ce să încep cu drugul meu ajuns espton, gros cît un baston și lung de douăzeci de degete, am tras încheierea că cel mai simplu ar fi să fac o gaură în podea, sub pat.

Eram sigur că odaia de sub celula mea nu putea fi decît aceea unde-l văzusem pe domnul Cavalli; știam că o deschideau în fiecare zi și nu mă îndoiam că, atunci cînd gaura va fi gata, îmi va fi lesne să cobor prin ea, cu ajutorul ^cearșafurilor prefăcute în funie și legate de piciorul patului. Ajuns acolo, aș fi stat ascuns sub masa mare a tribunalului și dimineață, cum s-ar fi deschis ușa, aș fi ieșit și, înainte de a putea fi urmărit, m-aș fi pus în siguranță, M-am gîndit că poate în odaia aceea se află pus de strajă un arcaș, dar aș fi scăpat repede de el cu espton-ul. Podeaua s-ar fi putut să fie dublă, sau chiar triplă ; mare bucluc, căci cum să-i împiedic pe arcași să măture vreme de două luni cît ar fi putut ține lucrarea ? împiedicîndu-i, le-aș fi deșteptat bănuielile, cu atît mai mult cu cît, pentru a alunga puricii, cerusem să se măture în fiecare zi, și însăși mătura le-ar fi dezvăluit lucrarea. Trebuia găsit un mijloc de a înlătura acest neajuns.

Am început deci prin a-i opri să mai măture, fără să spun pentru ce. Peste opt zile, Lorenzo mă întrebă care-i pricina. I-am spus că praful mă stingherește pasămite, căci mă face să tușesc tare și mi-ar putea cășuna un accident fatal.

— Am să pun să stropească podeaua, domnule, îmi spuse el.

— Ar fi și mai rău, domnule Lorenzo, căci umiditatea mi-ar putea pricinui o pletoră.

Am cîștigat astfel o săptămînă de răgaz, dar la capătul acestui răstimp, mocofanul porunci să se măture. Puse de-mi cărară patul în pod și, sub cuvînt că trebuie măturat mai cu temei, aprinse o candelă. Cunoseui astfel că a mirosit ceva caraghiosul, dar avui destulă dibăcie ca să mă fac că nu-mi pasă și departe de a-mi părăsi planul, mă gîndii cum să-l ticluiesc mai bine. A doua zi de dimineață mă înțepai la un deget, umplui de sînge o batistă întreagă și-l așteptai pe Lorenzo în pat. Cum intră, îi spusei că am

avut un acces de tuse atît de năprasnic încît mi-am rupt vreun vas și astfel am pierdut tot sîngele pe care-l vede.

— Cheamă-mi un medic.

Medicul sosi, porunci să mi se ia sînço și-mi scrise « rețetă. îi spusei că pricina necazului e Lorenzo, care a ținut cu tot dinadinsul să pună să se măture. îl dojeni și, de parcă l-aș fi rugat anume, ne spuse că tocmai a murit un tînăr din aceeași pricină și adăugă că nimic nu-i mai primejdios decît să înghiți praf. Lorenzo se jură pe toți sfinții că n-a pus să se măture decit gîndindu-se că-mi face un bine și făgădui că n-are să se mai întimple. Eu îmi ri-deam in pumni, căci mai bună slujbă nu nii-ar fi făcut doctorul, nici să fi vorbit cu dînsa'.. Arcașii care se aflau acolo de față erau în culmea bucuriei și făgăduiră strașnic să nu mai măture decît celulele celor care aveau să-i înnebunească de cap sau să dea in ei.

După ce plecă medicul, Lorenzo îmi ceiu iertare și mă încredința că toți ceilalți prizonieri sînt bine-sănătoși, deși se mătură la ei în chip obișnuit.

— Pricina e însă vrednică de luat în seamă, și am să-i înștiințez, căci îi socotesc pe toți ca pe copiii mei.

Mi-a priit că rai s-a luat sînge, căci în felul acesta am început să dorm mai bine și m-am tămăduit de contrac-țiiLe spasmodice care începuse să mă îngrijoreze. îmi crescuse pofta de mincare și mă inzdrăveneam pe zi ce trecea : dar vremea de a mă apuca de lucru încă nu sosise : frigul era Încă prea aspru și, dacă țineam puțin mai mult e.s-ponton-ul, îmi înțepeneau mîinile pe el. Lsprava mea ce rea multă prudență. Trebuia să mă feresc de tot ce s-ar fi putut lesne prevedea. îmi trebuia cutezanță și curaj ca să înfrunt tot ce se putea prevedea și tot ce întîmplarea ar* fi putut aduce neprevăzut. La mare nefericire se găsește un om când e silit să facă ce voiam să fac eu : el va înjumătăți însă anevoințele și primejdia jucind totul pe-o carte.

Noptile lungi de iarnă mă întristau peste măsură, căci eram silit să petrec in beznă nouăsprezece ceasuri ucigătoare, iar in zilele mohorâte, care nu-s rare la Veneția, lumina care intra pe fereastră era prea slabă ca să pot citi. N-aveam nimic altceva în cap, așa că, fără să vreau, ajungeam lot la gîndul evadării și o minte preocupată fără în

144

cotare de unul și același lucru ajunge lesne monomană. Să fi avut măcar o prăpădită de lampă de bucătărie, și aș fi fost fericit ; dar cum să fac- să ajung la această bucurie ? O, nobilă prerogativă de a gîndi ! Ce fericit am fost cînd mi s-a părut că am găsit mijlocul de a-mi dobîndi această comoară ! Ca să făuresc o asemenea lampă, îmi trebuiau elementele care o alcătuiesc : un vas, fitiluri, ulei, amnar, cremene, iască și chibrituri. Vasul putea fi și o strachină, și o aveam pe aceea în care mi se prăjeau ouăle în unt. Sub cuvînt că uleiul obișnuit imi iace rău, dădui să-mi cumpere ulei de Lucea pentru salată ; macatul de bumbac putea să-mi aducă "fitiluri. Făcîndu-mă că mă dor dinții, îi spusei lui Lorenzo că îmi trebuie o piatră ponce, neînțelegînd însă ce-i cer, îi spusei că o piatră de cremene ar fi la fel de bună dacă ar ține-o o zi în oțet, după care, pusă la măsea, mi-ar alina durerile. Lorenzo îmi spuse că oțetul pe care-l am eu e foarte bun, că pot să pun eu însumi o piatră în el, și îmi și aruncă vreo trei sau patru pe care le scoase din buzunar. O cataramă de oțel tare pe care o aveam la cingătoare urma să-mi

țină loc de amnar. Rămî-nea să mai fac rost de pucioasă și de iască, și obiectele" acestea două îmi puseră greu mintea la încercare. Pînă la urmă, îmi veni într-ajutor norocul.

Avusesem o formă de pojar care, uscîndu-se, îmi lăsas;-pe brațe niște pete roșii care din cînd în cînd imi dădeau mîncărimi. Ii spun lui Lorenzo să-i ceară medicului un leac și a doua zi îmi aduse un răvaș pe care secretarul îl citise, și în care medicul ordona : O zi de dietă și patru uncii de ulei de -migdale, și pielea se va vindeca; sau o onțione cu pulbere de pucioasă; acest topic e însă primejdios.

— Nu-mi pasă de primejdie, ii spusei eu lui Lorenzo. Cumpără-mi aiifia aceea, sau adu-mi sulf, că am eu unt aici și am să-mi fac singur alifia : chibrituri ai ? dă-mi cîteva.

Se întîmpla să aibă chibrituri în buzunar ; mi le dădu.

Ce puțin lucru trebuie, cînd ești în suferință, pentru a-ți găsi bucuria și mîngîierea ! în împrejurările însă în care mă aflam eu, chibriturile acestea nu erau de loc puțin lucru ; erau o adevărată comoară.

145

Mi-am frămîntat po urmă cîteva ceasuri mintea ca să găsesc un mijloc de a înlocui iasca, singurul element care-mi mai lipsea și nu știam sub ce pretext s-o cer, cînd îmi amintii că-i spuseseam croitorului să pună iască la subsuorile hainei, pentru a împiedica transpirația să strica stofa. Nouă-nouță, haina era în fața mea și inima îmi bătea <:u putere ; croitorul putea să nu fi pus însă nimic — stam în cumpănă, între nădejde și teamă. N-aveam a face decît un pas spre a mă lămuri ; pasul acesta era însă hotărîtor și nu îndrăzneau să-l fac. Mă apropii în sfîrșit și, simțin-du-mă aproape nevrednic de atîta har, cad în genunchi și-l rog fierbinte pe Dumnezeu să nu-mi fi uitat croitorul porunca. După această călduroasă rugăciune, iau haina, îi descos pinza și găsesc iasca ! Eram nebun de bucurie. Era firesc să-i mulțumesc lui Dumnezeu, căci credința într-insul îmi dăduse curajul să caut iasca, și o făcui din toată inima.

Puțin mai tîrziu, gîndind u-mă la această rugăciune de mulțumire, m-am felicitat că am dat ascultare imboldului inimii mele recunoscătoare, dar am rîs cu milă gîndindu-mă ce nerod am fost cînd l-am implorat pe Atotputernicul să mă facă să găsesc iasca. înainte de a fi ajuns la Piombi, n-aș fi făcut rugăciunea aceea caraghioasă și n-aș face-o nici astăzi ; dar întemnițarea trupului te strică la minte. Roagă-1 pe Dumnezeu să-ți hărăzească un sprijin firesc, dar nu-i cere să răstoarne cu minuni rînduieelile firii. Să nu fi pus croitorul iasca la subsuori, puteam fi sigur că n-aveam s-o găsesc, și să fi pus-o, mă puteam bizui că nimic n-a făcut-o să piară de acolo. Și atunci, ce treabă aveam cu Atoatefăeătorul ? înțelesul primei mele rugăciuni se poate tălmăci cu aceste cuvinte : „Doamne, fie că a pus croitorul iasca la subsuori, fie că n-a pus-o, fă ca eu s-o găsesc acolo". Un teolog, și nu numai unul singur, precum și numeroși oameni cumsecade mi-ar putea socoti cucernică rugăciunea, căci li s-ar părea întemeiată pe credință, și ar avea dreptate ; dar și eu am dreptate cînd o socot absurdă, ba chiar hulitoare, căci a cere, de bună-credință, lui Dumnezeu un lucru care iese din statornicita rînduială firească, înseamnă să voiești să-l faci complice la patimile tale. A-i mulțumi însă lui Dumnezeu că nu l-a trădat

pe croitor ținerea de minte nu mi s-a părut o faptă potrivnică unei sănătoase filozofii.

Avind toate elementele, am avut curînd și lampa. închipuiți-vă mulțumirea mea de a fi adus, ca să zic așa, lumină în întuneric, și pe aceea, nu mai puțin dulce, de a călca poruncile jpsnicilor mei asupritori ! Nu mai existau nopți pentru mine, dar nici -salată, căci, deși aceasta îmi plăcea mult, nevoia de a păstra uleiul pentru a mă lumina cu el mă făcu s-o jertfesc fără șovăire. Am hotărît atunci să purced la anevoioasa îndeletnicire a găuririi podelei în prima luni din post, căci în forfota din vremea carnavalului mă temeam prea mult de vizite, și prevederile mele se vădiră înțelepte.

în duminica lăsatului de sec, pe la amiază, aud zgomotul zăvoarelor și îl văd pe Lorenzo urmat de un burtos pe care-l recunoscu a fi ovreiul Gabriel Schalon, cunoscut pentru dibăcia sa de a le face tinerilor rost de bani făcîndu-i să facă afaceri proaste 1.

Ne cunoșteam, astfel că firitiselile noastre fură pe măsură. Tovărășia lui nu putea să-mi placă, dar nu mă întreba nimeni. îi spuse lui Lorenzo să meargă la el acasă și să-i aducă prinzul, un pat și tot ce-i trebuie ; temnicerul îi răspunse însă că e vreme de vorbit și mîine de treaba asta.

Ovreiul ăsta era un zăpăcit, un palavragiu, un ignorant și un prost, dar numai nu în meseria lui. întii și întii mă ferici că din toți pe el l-au ales ca să-mi țină tovărășie. Drept orice răspuns, îi oferii jumătate din prinzul meu, pe care îl respinse, spunând că nu mănîncă decît mîn-care gătită ritual și că așteaptă, ca să cîneze mai bine acasă.

— Cînd ?

— Deseară. Ați văzut doar că, atunci cînd i-am cerut patul, mi-a spus că vorbim mîine. E deci limpede că n-o să am nevoie de el. Vi se pare cu putință să lase flămînd un om ca mine ?

— Cu mine au făcut la fel

* In original ! „...de faire trouuer de Vargent aux jcunca gens. en teur Jaisant faire de mauvaises affaires". Spre deosebire de alte locuri, aici a-a tradus întocmai, pentru a învedera spontaneitatea de stil a au» torului.

146

— Mă rog ; e totuși > oarecare deosebire între noi ; și-apoi, ca să ne oprim aici, inchizitorii s-au înșelat ares-tîndu-mă ; dau acum. sînt sigur, din colț în colț ca să-și îndrepte; greșeala.

— Vă vor crea, poate, o pensie ; căci cu un om de seamă ca dumneavoastră trebuie să te porți cu mănuși.

— Drept judecați : nu există în toată bursa curtier mai priceput ca mine și cei cinci înțelepți au tras destule foloase de pe urma sfaturilor mele. întemnițarea mea e o întîmplare ciudată, care întâmplător vă va fi făcut fericit.

— A, da ? Și în ce fel, vă rog ?

— N-are să treacă nici o lună și am să vă scot de aici. Știu cum și cui trebuie să-i vorbesc pentru asta.

— Ală bi/ui, deci, pe dumneavoastră.

— Negreșit.

Dobitocul și licheaua asta se credea cineva. Voia să mă informeze ce se spune despre mine în târg ; îmi repeta însă numai neroziile altora de. teapa lui, astfel încit mă plictisi și, ca să nu-l mai aud, pusei mina pe o carte. Obraznic, mîrlanul mă rugă să nu citesc, fiindcă patima iui e să stea de vorbă : nu vorbea însă decît de el.

N-am îndrăznit nici să-mi aprind lampa de față cu dobitocul și, cînd începu a se înnopta, se hotărî să primească pîine și vin de Cipru : apoi fu nevoit să se acio-Ibk pe' mindirul meu, care ajunsese obișnuitul pat ai tuturor nou-sosiților. ,

A doua zi căpătă un pat și merinde de acasă. Două luni am avut năpasta asta pe cap, căci înainte de a-l osîncli la Patru, secretarul trebui să-i vorbească de cîteva ori, spre a limpezi feluriteie-i potlogării și spre a-l sili să desfacă numeroase contracte ilicite. îmi mărturisi el însuși că a cumpărat de la domnul Domenico Michele niște rente care nu puteau intra în proprietatea cumpărătorului decit după moartea tatălui vînzătorului.

— E adevărat — îmi spuse el — că s-a învoit să piardă cincizeci la sută în afacerea asta, dar trebuie ținut seamă că, dacă vînzătorul murea înaintea tatălui, cumpărătorul pierdea tot.

Văzînd în cefe din urmă că nu mai scap de afurisitul ăsta de tovarăș, m-am hotărit să aprind iar lampa, după ce l-am pus de mi-a făgăduit că va păstra taina. Nu și-a ținut făgăduința decit atita cit a rămas cu mine : căci Lorenzo află ; din fericire însă, "s-a făcut a nu băga de seamă.

Bădăranul acela îmi stătea cu adevărat pe cap, întii fiindcă mă împiedica să-mi pregătesc evadarea, și apoi fiindcă mă împiedica să citesc. Era pretentios, ignorant, plin de eresuri, lăudăros, timid și. cîteodată, deznădăjduit. Ar fi vrut să gem de durere oînd frica îl făcea să plîngă și o ținea vina că întemnițarea are să-i strice numele II linișteam în privința asta cu o ironie pe care «. n-o înțelegea, spunîndu-i că numele lui e de prea multă vreme prea bine cunoscut ca să n-aibă a se teme de un nou insucces : o lua drept un compliment. Nu voia să admită că e lacom de arginți, dar l-am silit într-o zi s-o facă, atunci cînd, la îndemnul meu- mi-a mărturisit că, dacă inchizitorii i-ar da o sută de țechini pentru fiecare zi de temniță, s-ar învoi să-și trăiască toată viața la Piombi.

Era talmudist, ca toți ovreii de azi, și încerca să mă facă să cred că e foarte învățat în religia lui și foarte legat de ea ; i-am smuls însă un zîmbet de încuviințare într-o zi cînd i-am spus că s-ar lepăda de Moise dacă papa s-ar învoi să-l ungă cardinal. Fecior de rabin, cunoștea foarte bine ceremonialul religiei sale ; dar, precum am băgat de seamă la cei mai mulți, socotea că esențialul în credință e disciplina.

Peste măsură de gras, ovreiu acesta își petrecea trei sferturi din viață în pat și, cum sforăia adesea ziua, se enerva că noaptea nu poate dormi, cu atît mai mult cu cît mă auzea pe mine dormind un somn adine. I se în-tîmplă o dată să mă deștepte cînd mi-era odihna mai dulce.

— Ce dorești ? îi pusei, tresărînd din somn.

— Prietene dragă, nu pot dormi, îndură-te de mine, și hai să stăm puțin de vorbă.

— Să nu-mi zici mie „prietene", făptură dezgustătoare ! Te cred că insomnia de care suferi e un adevărat chin, dar dacă-ți mai dă vreodată prin gînd să-mi răpești singurul bun de care mă biicur, mă scol să te sirîng de gît.

Aceste cuvinte le rostii cu un fel de turbare.

— Te rog, iartă-mă, și fii sigur că n-are să se mai întâmple.

Se prea putea să nu-l fi strâns de gît ; sigur e însă că m-a adus să fiu cit pe-aci. Un om închis care are"fericirea de a dormi un somn adine încetează, în tot acest răstimp, de a mai fi rob și, cit doarme, nu mai simte, nenorocitul, greutatea lanțurilor. Un om închis trebuie să-l privească, deci, pe nesimțitul eare-l trezește ca pe un arcaș care vine să-i răpească libertatea pentru a-l scufunda iar în ticăloșie, de vreme ce deșteptarea îl face să-și simtă iar întreaga nefericire. Să adăugăm că de obicei un întemnițat care doarme visează că e liber, precum nenorocitul care moare de foame se vede, în vis, așezat la un ospăț îmbelșugat.

Mă felicitam că n-am început lucrarea cea mare înainte de sosirea lui, cu atît mai mult cu cit ținea să se măture. Cînd le-a cerut-o întâia oară, arcașii-servanți m-au făcut să rid, spunîndu-i că asta m-ar ucide. Pînă la urmă a cerut cu tot dinadinsul să se măture, iar eu m-am ales cu atît, că m-am prefăcut bolnav : era în folosul meu bă nu mă arăt prea îndărătnic.

În miercurea mare, Lorenzo ne vesti că după-amiază secretarul va veni să ne facă obișnuita vizită de Paști, pentru a aduce liniștea în sufletele celor care vor să se împărtășească, precum și pentru a afla clacă n-au'nimic de spus împotriva temnicerului.

— Așa că, domnilor, dacă aveți a vă plînge de mine — adăugă Lorenzo — plîngeți-vă. îmbrăcați-vă complet, așa cere eticheta.

Îi poruncii lui Lorenzo să-mi cheme a doua zi un duhovnic.

Mă îmbrăcai din cap pînă-n picioare, iar ovreiul îmi urmă pilda, nu fără a-și lua dinainte rămas-bun de la mine, atît era de sigur că secretarul are să-i dea drumul de îndată ce-i va fi vorbit.

— Am o prevestire — îmi spuse el — de soiul acelora care nu m-au înșelat niciodată.

— Te felicit; pune însă și gazda la socoteală. Nu mă înțelese.

Domnul secretar veni, într-adevăr și, îndată ce se deschise ușa celulei, ovreiul ieși și i se aruncă, în amîn-doi genunchii, la picioare. N-am auzit decît jelaniile și țipetele lui, vreme de patru, cinci minute ; căci secretarul nu-i răspundea un cuvînt. Intră, și Lorenzo îmi spuse să ies. Cu barba mea de opt luni, cu niște haine croite pentru crailic și pentru luna lui august, trebuie să fi arătat tare nostim pe frigul acela. Dîrdiiam și asta nu-mi plăcea de loc, fiindcă mă temeam ca secretarul să nu-și închipuie că tremur de frică. Silit să mă frîng din șale ca să ies din gaura aceea, plecăciunea era gata făcută și, îndrep-tîndu-mă, îl privii cu un aer liniștit, fără a simula vreo trufie nelalocul ei ; așteptai să-mi vorbească. Secretarul tăcea și ei, astfel încît stam unul înaintea celuilalt ca două statui. După două minute, văzînd că nu-i spun nimic, domnul secretar dădu ușor din cap și plecă. Mă întorsei în celulă și, dezbrăcîndu-mă în grabă, mă băgai în pat să mă încălzesc. Ovreiul se miia că nu-i vorbisem secretarului nimic, deși tăcerea mea spunea mult mai multe decît gemetele lui mișeinice. Un prizonier ca mine nu trebuia să deschidă gura înaintea judecătorului său decît pentru a răspunde la interogatorii.

în joia mare veni un iezuit să mă spovedească, iar sîmbătă un preot de la San Marco veni să-mi dea sfînta împărtășanie. Părîndu-i-se cam laconică spovedania mea. scumpul fiu al lui Ignațiu găsi de cuviință să mă doje-nească înainte de a-mi da dezlegarea.

— Te rogi lui Dumnezeu ? îmi spuse el.

— De dimineață pînă seara și de seara pînă dimineață, căci, în situația în care mă găsesc, tot ce se petrece în mine, frămîntările mele, neliniștile, totul, chiar și rătăcirile minții mele, nu poate fi decît rugăciune în ochii dumnezeieștii înțelepciuni care singură vede în inima mea.

Iezuitul zîmbi și-mi răspunse cu niște cuvinte mai mult metafizice decît morale și care nu se potriveau de loc cu ale mele.

— De la noi ai învățat religia — îmi spuse el --practic-o, deci, ca noi, roagă-te ca noi, și află că nu vei ieși de aici decît de praznicul sfîntului al cărui nume îl porți.

După aceste cuvinte îmi dădu dezlegarea și mă părăsi. E de necrezut ce impresie puternică mi-a lăsat omul acela; orice făceam, nu izbuteam să scap de ea. Mă apucau să iau la rînd toți sfînții clin calendar.

Iezuitul acela era duhovnicul domnului Flaminio Corner, vechi senator, pe atunci inchișitor de stat. Acest bărbat de stat era un om de litere bine cunoscut, mare om politic, foarte cucernic, și autor al unor lucrări evlavioase și ascetice. Numele lui era fără pată.

"Aflasem acum că am să ies din închisoare de praznicul sfîntului meu proiector și puțînd să-mi închipui că omul care mi-a spus-o o știe din izvor sigur, mă bucurai că am un asemenea sfînt. „D3r care-o fi ?" m-am întrebat. Nici iezuitul n-ar fi știut să-mi spună. Giacomo1 din Composteia, al cărui nume îl purtam, nu putea fi, căci chiar în ziua praznicului acestui sfînt venise Messer Grande să-mi spargă ușa. Luai calendarul și uitîndu-mă care altul e mai pe aproape, îl găsi pe sfîntul Gheorghe, sfînt eu nume mare, dar la care nu mă gîndisem niciodată, îl luai atunci în brațe pe sfîntul Marcu, al cărui praznic cădea la douăzeci și cinci ale lunii și căruia, ca venețian, puteam să-i cer ocrotirea. Începui să mă rog lui, dar zadarnic ; praznicul trecu și tot închis rămăsei, îl luai atunci pe sfîntul Iacob, fratele Mîntuitorului, care cade înainte de sfîntul Filip ; văzîndu-mă însă iar amăgit, îmi îndreptai dragostea spre sfîntul Anton care, cum se spune la Padova. face cîte treisprezece minuni pe zi. Pentru mine n-a făcut nici una. Am trecut astfel de la unul la altul și încetul cu încetul m-am deprins să nu mai nădăjduiesc în ocrotirea sfînților "decît așa cum nădăjdu-iești în orice lucru pe care-l dorești, dar fără nici un temei de credință, și pînă la urmă n-am mai avut cu adevărat încredere decît în sfîntul meu Esponton și în puterea brațelor mele. Și totuși, făgăduința iezuitului ac adevărat, căci am ieșit de ia Plombi de Toți Sfînții și e sigur că, dacă unul era al meu, trebuie să fi fost și e! printre cei ce se prăznuiesc în ziua aceea, de vreme ce se prăznuiesc toți.

' Iacob.

149

Vreo cincisprezece zile după Paști, mă scăpară de plicticosul meu de ovrei și bietul om, în loc să fie trimis acasă, fu osândit pe doi ani la Patru ; cînd ieși de acolo, plecă de se așeză la Trieste, unde trăi pînă la sfîrșitul zilelor sale.

De îndată ce mă văzui singur, mă apucau cu toată rîvna de treabă. Trebuia să-i dau zor, de teamă să nu-mi pice alt musafir la fel de plicticos care,

precum ovreiul, să țină să se măture. Dădui întâi patul deoparte și, după ce aprinsei lampa, mă trântii pe burtă pe podea, cu esptonu-vl în mână și lingă mine cu un ștergar în care să culeg așchiile, pe măsură ce scobesc scândura. Trebuia străpunsă scândura, infigîndu-mi iar și iar într-însa vârful uneltei. La început, bucățile pe care le smulgeam nu erau mai mari decît o boabă de grîu, curînd însă își sporiră volumul. A

Scîndura era din lemn de zadă, lată de șaisprezece degete. începui s-o scobesc acolo unde se împreuna cu alta și, cum nu exista nici un cui și nici o fierărie, lucrarea mergea strună. După șase ceasuri de muncă, inundai ștergarul și-l pusei de-o parte, ca să-l deșert a doua zi îndărătul maldărelor de hîrtii din pod. Țăndările aveau un volum de vreo patru-cinci ori mai mare decît gaura de unde le scosesem. Curba să tot fi avut vreo treizeci de grade și diametrul ii vreo zece degeie. Pusei patul la loc și deșertindu-mi, a doua zi, ștergarul, mă încredințai că n-are să vadă nimeni țăndările.

A doua zi, după ce străpunsei întîia scîndura, care nu se vădi groasă de două degete, mă văzui oprit de o a doua, pe care o socotii asemenea celei dinții. Bîntuit de teama unor noi musafiri, îmi îndoii sfortările și în trei săptă-mîni dădui gata cele trei scînduri care alcătuiiau podeaua, par în clipa aceea mă crezui pierdut, căci mă pomenii înaintea unui strat de pietre de marmură, cunoscut la Veneția sub numele de terrazzo marmorin. E pardoseala obișnuită în toate casele din Veneția, afară de cele ale săracilor, căci chiar marii seniori dau de-o parte cel mai frumos parchet pentru acest, terrar.ro. Cînd am văzut că drugul meu nu mușcă din masticul acela, am încremenit. Intîmplarea aceasta neprevăzută era cît p-aci să mă doboare și să-mi taie tot avîntul. Mi-adusoi aminte atunci de Hannibal care, după Tit-Liviu, ca să-și deschidă drum în Alpi, a muiat întii stîncile cu oțet și pe urmă le-a sfă-rîmat iovindu-le cu barda și cu alte unelte. Eu credeam că Hannibal izbutise în treaba asta nu aceto l, ci aceta, care în latineasca de Padova putea să fie foarte bine unul și același lucru cu ascia 2 : și-apoi cine poate pune mîna-n foc pentru greșelile unui copist ? Oricum însă, am turnat în gaură o sticlă de oțet tare pe care o aveam și, a doua zi, fie că lucruse oțetul, fie că, înviorat de odihnă, am muncit eu cu mai multă putere și răbdare, am văzut că voi birui și greutatea aceasta ; căci nu trebuiau sfărâmate bucățile de marmură, ci numai cu vârful uneltei zobit cimentul care le lega. Mi-am dat seama, de altfel, curînd, că anevoința cea mare era numai la suprafață. In patru zile tot mozaicul era zdrobit, fără ca vârful esptonu-ului meu să fi pățit nici cea mai mică zgîrietură.

Sub pardoseală, am găsit încă o scîndura, pe care însă mă așteptam s-o gădesc. Am socotit că trebuie să fie ultima, cea dinții adică de jos în sus, în construcția ale cărei grinzi sprijineau plafonul. O atacai cu oarecare anevoința, căci gaura ajunsese adîncă de zece degete și mî-nuiam foarte greu esptonu-ui. Mă încredințam într-una milosîrdiei dumnezeiești. Liber-cugetătorii care zic că rugăciunea nu-i bună de nimic nu știu ce vorbesc, iar eu cunosc din experiență că, după ce mă rugam lui Dumnezeu, mă simțeam întotdeauna' mai puternic și atît ajunge spre a-i dovedi folosul, fie că sporul de putere purcede nemijlocit de la Dumnezeu, fie că purcede numai din încrederea într-insul.

La 25 iunie, zi în care, numai in republica Veneției, se prăznuiește miraculoasa apariție a sîntului Marcu în chip de leu întraripat în biserica

ducală, apariție care s-a produs, după cum cred toți, spre sfârșitul secolului al XI-lea și care a arătat înaltei înțelepciuni a senatului aceluia secol de lumină că e vreme să fie înlăturat sfântul Teodor, în care nu mai aveau încredere că-i va putea ajuta în dorințele lor de mărire și să fie pus în locu-i

* Aceto — cu oțet.

• Ascia — bardă, teslă.

151

ucenicul sfântului Petru și al sfântului Pavel, sau al celui dinții numai, după sfântul Eusebiu ; în ziua aceea, zic, pe la trei după-amiază, pe cind, despuiat și lac de nădușeală, lucrăm trîntit pe burtă la desăvîrșirea găurii, cu lampa aprinsă lîngă mine ca să-mi lumineze lucrul, aud cu ' spaimă de moarte zgomotul țipător al zăvorului și al ușii de la întîiul coridor. Ce clipă de groază ! Sting lampa și, lăsînd espton-ul în gaură, arunc în ea ștergarul cu țandări și mă grăbesc să pun iute la loc patul cît mai bine cu putință și mă trîntesc ca mort în el, în clipa în care se deschide ușa celulei. Două secunde mai devreme, Lorenzo ar fi dat peste mine. Era cît p-aci să mă calce, dar îl împiedicai, scoțînd un țipăt dureros, care-l făcu să dea înapoi, strigînd :

— Doamne, vă pling domnule, e aici o înăbușeală de cuptor. Sculați-vă și mulțumiți-i lui Dumnezeu că vă trimite un tovarăș atît de minunat. Intrați, intrați, înălți-mea-voastră ! îi spuse el nefericitului care-l urma.

Fără a ține seama de goliciunea mea, mirlanul îl băgă înăuntru pe înaltul senior, care, vîzîndu-mă în halul acela, încercă să mă ocolească, în vreme ce eu îmi căutam, zadarnic, cămașa.

Noul sosit se vedea desigur pătruns în Infern, căci strigă :

— Unde mă aflu? Unde m-ați adus? Dumnezeule . mare ! Ce căldură ! Ce putoare ! Cu cine mă aflu ?

Scoțînd u-1 afară, Lorenzo mă rugă să-mi pun o cămașă și să ies o clipă în pod. Adăugă, vorbindu-i noului arestat, că are poruncă să meargă să-i aducă un pat și tot ce-i trebuie și că ne lasă în pod pînă se întoarce ; că, în vremea asta, celula se va aerisi de mirosul acela nesuferit, care nu-i decît de ulei. Ce uimit am fost cind l-am auzit spunînd cuvintele acestea din urmă ! în grabă, uitasem să tai mucul după ce am stins lampa. Cum nu mă întreba nimic, socotii că Lorenzo știe tot, și numai nenorocitul acela de ovrei mă putuse trăda. Cum mă mai fericeam că nu i-a putut spune mai mult !

în aceeași clipă însă, simții topindu-mi-se sila ce-« aveam în sufletul meu față de Lorenzo.

220

După ce-mi pusei o cămașă și halatul de casă, ieșii și-mi găsii noul tovarăș scriînd cu un creion ce trebuia să-i aducă temnicerul. Cum dădu ochii cu mine, strigă :

— A ! Iată-l pe Casanova !

Îl cunoseai numaidecît pe abatele Fenaroli, din Bresciano, bărbat la vreo cincizeci de ani, drăguț, bogat și îndrăgit de toată lumea bună. Mă îmbrățișa, și cînd îi spusei că m-aș fi așteptat să întîlnesc sus acolo toată Veneția, numai pe el nu, nu-și putu stăpîni lacrimile, făcîndu-mă să plîng și eu de milă.

De îndată ce ramaserăm singuri; îi spusei că atunci cînd are să i se aducă patul, am să-i ofer iatacul, dar că îl rog să nu primească. L-am rugat, de

asemenea, să nu ceară să se măture, spunându-i că am să-i arăt mai târziu de ce: După ce-mi făgădui să păstreze cea mai deplină taină, îmi spuse că se socotește fericit că l-au pus împreună cu mine. Îmi spuse că neștiind nimeni pentru ce fărădelege am fost băgat la Piombi, fiecare încerca s-o ghi-cească. Unii ziceau că sînt căpetenia unei noi secte ; -alții, că doamna Memmo i-a convins pe inchizitorii de stat că-i incită fiii la ateism ; alții ziceau, în sfîrșit, că Antonio Condulmer, inchizitor de stat, m-a închis ca tulburător al liniștii publice, pentru că fluieram comediile abatelui Chiari și urzisem chiar planul să merg la Padova anume spre a-l ucide.

Toate aceste învinuiri aveau un oarecare temei, care le dădea cumva o înfățișare de adevăr ; în realitate însă, erau, toate, pe deplin neadevărate. Religia nu mă preocupa îndeajuns ca să-mi bat capul să întemeiez una nouă. Feciorii bunei doamne Memmo, foarte deștepți amîndoi, puteau mai curînd să ademenească ei pe alții decît să se lase ademeniți, iar dumnealui Condulmer n-ar mai fi prididit dacă ar fi stat să-i închidă pe toți care-l fluierau pe abatele Chiari; iar în ce-l privește pe abatele acela fost iezuit, îl iertasem, căci binecunoscutul părinte Origo, și el fost' iezuit, mă învățase să mă răzbun pe el vorbin-du-l pește tot de bine, ceea ce îi stîrnea pe ascultătorii răutăcioși să-l atace în tot chipul ; astfel eram răzbunat fără să mișc un deget.

Pe seară i se aduse un pat bun, rufărie frumoasă, parfumuri, o cină gustoasă și vinuri alese. Abatele plăti

152

obișnuitul bir, adică nu mîncă nimic : am cinat eu frumușel pentru amîndoi.

De îndată ce Lorenzo ne dădu seara bună, închizîndu-ne pînă a doua zi, mă dusei să-mi dezgrop lampa, pe care o găsii goală, căci ștergarul supsesese tot uleiul. Am rîs cu poftă, căci înțelegînd că mucusul incandescent ar fi putut aprinde ștergarul și stîrni un incendiu, îmi închipuiam ce tărăboi s-ar fi iscat și mă veseleam foarte, li împărtășii și tovarășului meu gîndurile mele și rîse și el împreună cu mine ; aprinzîndu-mi pe urmă la loc opaițul, am petrecut noaptea stînd de taifas. Iată povestea condamnării lui :

— Ieri la trei după-amiază ne urcarăm într-o gondolă, doamna Alessandri, contele Maiinengo și cu mine. Ne duceam la Padova, la operă, cu gînd ca apoi să ne întoarcem aci. În actul al doilea, duhul meu rău mă împinse să intru o clipă în sala de jocuri, unde avui nefericirea să-l văd pe contele de Rosenberg, ambasadorul Vienei, fără mască, și lîngă el pe doamna Ruzzini, al cărei soț urmează să plece la Viena ca ambasador al republicii. Mă închinai și unuia, și celeilalte și mă pregăteam să plec, cînd ambasadorul îmi spuse cu voce tare : „Ești un om fericit că îi poți face curte unei cucoane atît de fermecătoare. La ceasul de față, personajul pe care îl reprezint eu aci mă face ca, în țara cea mai frumoasă din lume, să mă simt ca un rob la catargă. Spune-i, te rog, că legile care mă împiedică să-i vorbesc aici nu vor mai avea putere la Viena, unde o voi vedea la anul și atunci voi putea să port cu dînsa război.” Văzînd că de ea e vorba, doamna Ruzzini mă întrebă ce mi-a spus contele și-i repetai cuvînt cu cuvînt totul. „Răspunde-i — îmi spuse ea — că primesc declarația lui de război și că vom vedea care din noi îi va purta mai bine”. Nu mi s-a părut că săvîrșesc o fărădelege împărtășindu-i acest răspuns care nu era, de fapt, decît un compliment.

După spectacol, gustarăm ceva ușor și plecarăm ; la miezul nopții eram acasă. Mă pregăteam să mă culc, când un mesager îmi aduse un răvaș în care mi se poruncea să mă înfățișez la ceasul unu la Bussola, senior Businello, secretarul Consiliului celor Zece avînd a-mi vorbi. Uimit de o asemenea poruncă, care nu prevestește niciodată ceva bun și suparat că trebuie s-o ascult, mă înfățișai la ora și la locul hotărît, iar domnul sea-etar, fără măcar a mă cinsti cu un cuvînt, porunci să fiu luat și băgat aici.

Nu exista, firește, nimic mai puțin nelegiuit decît greșeala pe care o săvîrșise domnul conte de Fenaroli, sînt însă legi pe care le poți călca fără să vrei și care nu-i fac rmai puțin vrednici de pedeapsă pe cei ce le-au călcat, îl fericii că își cunoaște vina și-i spusei că după ce-au să-1 țină închis opt zile, au să-i dea drumul, rugîndu-1 să meargă să-și petreacă șase luni la Bresciano.

— Nu cred — îmi spuse el — că au să mă țină opt zile aici.

Il lăsai să creadă cum voia el, dar prorocia mea se adeveri. M-am hotărît să-i țin o tovărășie plăcută, ca să-i mai îndulcesc puțin amarul pe care i-1 pricinuia întemnițarea și mă pusei atît de bine în locul lui, încît îmi uitai cu desăvârșire de ale mele.

A doua zi în zuri, Lorenzo aduse cafea și un coș plin cu tot ce trebuie pentru un prînz zdravăn. Abatele fu foarte uimit, căci nu pricepea că cineva își poate închipui că se poate minca la ora aceea. Ne lăsară să ne plimbăm o oră prin pod, ne închiseră apoi la loc și cu asta isprăviră cu noi pe ziua cu pricina. Puricii care ne cam chinuiau îl făcură să mă întrebe de ce nu pun să măture. Mi-era cu neputință să-1 las să creadă că pot să mă simt bine în necurătenia aceea, nici că pielea mea e mai groasă ca a lui : îi spusei totid, îi arătai totul. Se simți îngrozitor de prost că oarecum m-a silit să-i fac această însemnată destăinuire ; mă îndemnă să-i dau înainte cu toată rîvna și să sfîrșesc, dacă se poate, deschiderea găurii în ziua aceea, căci voia să mă alyte să cobor și să tragă apoi funia îndărăt și nu voia, în ce-1 privește, să-și înrăutățească situația cu o evadare. îi arătai un fel de unealtă cu care eram sigur că voi putea trage la mine cearșafurile care-mi vor fi slujit de funie : era un bețișor legat, la un capăt, de o sfoară lungă. Cearșafurile n-aveau să fie prinse de capra patului decît cu bețișorul acesta și, sfoara atîrnînd pînă în podeaua odăii inchizitorilor, aș fi tras, de îndată ce aș fi ajuns acolo, bețișorul, și cearșafurile ar fi căzut. Se încredința că treaba merge și mă felicită, cu atît mai mult cu cît măsura aceasta de prevedere era

neapărat trebuincioasă, căci, dacă cearșafurile ar fi rămas atîrnate, ar fi fost cel dintâi semn care m-ar fi dat în vileag. Nobilul meu tovarăș se încredința că eram nevoit să-mi întrerup lucrul, căci aveam a mă teme să nu fiu descoperit, trebuindu-mi mai multe zile pentru a sfîrși gaura care avea să-1 coste viața pe. Lorenzo. Să mă fi făcut să dau îndărăt gîndul că-mi răscumpăr libertatea cu prețul unei asemenea ființe? Aș fi făcut la fel să fi știut de bine că evadarea mea îi costă viața pe toți arcașii republicii și mai ales, cu siguranță, pe toți inchizitorii. Poate chiar dragostea de patrie, cea mai sfîntă din toate, precumpăni în inima unui om pe care patria îl asuprește ?

Voioșia mea nu-1 împiedica pe tovarășul meu să aibă din cînd în cînd clipe de tristețe. O iubea pe doamna Alessandri, cântăreața, care era soția sau ibovnica prietenului lui, Martinengo, și ar fi trebuit să fie fericit; dar cu cît e mai fericit un îndrăgostit, cu atît e mai nenorocit cînd e smuls de lîngă

aceea pe care o iubește. Gemea, vărsa lacrimi și hotăra că e îndrăgostit de o femeie care unește într-însa toate virtuțile. Îl plîngeam și mă feream ca, spre a-l mîngîia, să-i spun că iubirea nu-i decît un fleac, mîngîiere deșartă pe care le-o oferă proștii celor îndrăgostiți ; nici măcar nu-i adevărat că iubirea nu e decît un fleac.

Cele opt zile pe care i le vestisem trecură destul de repede. Rămîneam fără un tovarăș drag, dar nu mi-am pierdut vremea cu multe regrete : își regăsea libertatea și atît îmi ajungea ca să fiu mulțumit. M-am ferit să-i cer discreție : orice îndoială de-a mea în privința aceasta ar fi fost o jignire pentru sufletu-i ales. În cele opt zile cît a stat închis cu mine, n-a mîncat decît supă, fructe și vin de Canare : m-am ospătat eu și pentru dînsul, și spre marea-i mulțumire. La despărțire, ne-am făcut cele mai dulci jurăminte de prietenie.

A doua zi, Lorenzo dîndu-mi socoteală de bani, mă văzui cu patru țechini rest, și-l înduioșai spunîndu-i că i-i dăruiesc nevستی-si. Nu i-am spus că sînt chiria pentru lampă, dar slobod era să și-o închipuie.

Reluîndu-mi lucrul și urmîndu-l fără răgaz, îl văzui sfîrșit la 23 august. Lungimea aceasta fu pricinuită de un accident foarte firesc. Scobind cea din urmă scîndura, mereu eu cea mai mare băgare de seamă ca s-o subțicz, ajuns la suprafață, pusei ochiul la o găurică prin care ar fi trebuit să văd odaia inchizitorilor. O și văzui într-adevăr, dar zării totodată alătyi i o suprafață perpendiculară de vreo opt degete. Era lucrul de care cel mai mult mă te&tusem, și anume una din grinzele care sprijineau plafonul, îvlă văzui, dar, nevoit să-mi întind deschiderea de partea cealaltă, căci grinda ar fi îngustat trecerea într-atita, incit, voinic cum sint, nu m-aș fi putut niciodată strecura prin ea. O mării deci cu încă un sfert, plutind între teamă și nădejde : căci s-ar fi putut ca spațiul dintre cele două grinzi să fie prea mic. După ce o lărgii, o a doua găurică îmi îngădui să mă încredințez eă Dumnezeu îmi binecuvîntase lucrarea. Astupai cu grijă găurelele, ca să împiedic să cadă ceva in sală sau să se zărească vreo rază a lămpii, care să mă. dea în vileag și să mă prăpădească.

Ceasul evadării l-am hotărit pentru noaptea din ajunul Sfîntului Augustin, căci știam că, de praznicul acesta, se aduna marele consiliu și că, prin urmare, n-are să fie nimeni in Hussola, lipită de odaia pe care trebuia neapărat s-o străbat spre a fugi.

Trebuia să fie pe 27 ; dar pe 23 la amiază mi se în-timplă o nenorocire la care încă tremur cînd mă gîndesc, deși atîția ani despart întîmplarea aceea de ziua de azi.

Chiar la miezul zilei, auzii zgomot de zăvoare ; credeam că mor, căci o năprasnică bătaie de inimă, care zvîcnea la vreo trei, patru degete sub acest organ, mă făcu să mă tem că mi-a sunat ceasul din urmă. Înnebunit, mă arunc în fotoliu și aștept. Pătrunzînd în pod, Lorenzo își puse capul între gratii și-mi strigă cu veselie in glas :

— Vă felicit, domnule, pentru vestea cea bună pe care v-o aduc.

Crezînd întii că e vorba de eliberare, căci altă veste bună nu-mi puteam închipui, mă cutremurai, căci înțelegeam prea bine că descoperirea găurii mi-ar fi zădărnicit iertarea.

Lorenzo intră și-mi spune să-1 urmez.

— Așteaptă, să mă îmbrac.

— Lăsați, că n-aveți decît să treceți din celula asta groaznică într-alta luminoasă și nouă-nouță, de unde prin două ferestre mari se vede jumătate din Veneția ; acolo puteți sta și în picioare.

Nu mai puteam, simțeam că mă prăbușesc.

— Dă-mi puțin oțet — îi spusei — și mergi de-i spune domnului secretar că-i mulțumesc tribunalului de hatîr și că îl implor să mă lase aici.

— Mă faceți să rid, domnule, v-ați pierdut mințile ? Vine omul să vă scoată din iad și să vă ducă în rai și. dumneavoastră ziceți nu ? Haide, haide, trebuie să ascultați ; sculați-vă. Vă iau eu de braț și trimit să vă aducă hainele și cărțile.

Văzînd că orice împotrîvire e zadarnică, mă scol și mă simt foarte ușurat cînd îl aud spunîndu-i unui arcaș servent să-mi aducă fotoliul, căci espo?iton-ul avea să mă urmeze, și nădejdea o dată cu dînsul. Grozav aș fi dorit să iau cu mine și frumoasa mea gaură, ținta atîtor străduințe și nădejdi spulberate. Pot spune că ieșînd din acel cumplit lăcaș de suferință, inima mi-a rămas, întregă, acolo.

Spriijinit pe umărul lui Lorenzo care, cu glumele lui prostești, credea că mă înveselește, străbătui două coridoare strimte, și, după ce coborîi trei trepte, intrai într-o sală foarte luminoasă, și, prin capătul ei din stînga, mă puse să trec, pe o ușă mică, într-un alt coridor lat de două picioare și lung de vreo douăsprezece, în colțul căruia se afla noua mea celulă. Avea o fereastră cu gratii, care dădea spre alte două ferestre, tot cu gratii, de unde privirea zburda slobodă pînă la Lido. Nu-mi ardea să mă bucur de toate acestea în ceasul acela de tristețe. Și totuși, băgai de seamă mai tîrziu că, prin fereastra aceea, venea, cînd era deschisă, un vînt plăcut și răcoros care domolea căldura înăbușitoare, ceea ce era un adevărat balsam pentru nefericitul silit s-o îndure, mai cu seamă vara.

Mă va crede lesne cititorul că toate acestea le-am văzut mai tîrziu. De îndată ce intrai în noua celulă, Lorenzo îmi așeză acolo fotoliul și plecă spunîndu-mi că-mi trimite și celelalte lucruri.

Stoicismul lui Zenon, ataraxia pironienilor îi oferă judecății pilde din cele mai nemaipomenite. Unii îi ridică în slăvi, alții îi batjocoresc, alții îi admiră, iar înțelepții nu-i încuviințează decît cu numeroase rezerve. Eu unul gîndesc că orice om chemat să judece dacă un lucru e, moralmente, posibil sau imposibil, are dreptul să nu porceadă decît de la el însuși, căci, de bunăcredință fiind, nu poți admite o putere interioară al cărei germene să nu-l simți în tine. În mine, în privința aceasta, găsesc că, printr-o putere dobîndită, printr-un studiu stăruitor, omul poate ajunge să se abțină de a striga cînd îl doare și să se împotrivescă impulsului celei dintîi clipe. Dar atîta tot. Abstine și susține l îl caracterizează pe adevăratul filozof ; dar durerile fizice care-l copleșesc pe un bun stoic nu vor fi mai mici decît cele care-l chinuie pe epieurean și necazurile vor fi mai amare pentru cel care le ascunde decît pentru cel care se ușurează cu adevărat jelindu-se. Acela care vrea să pară nepăsător față de o întîmplare hotărîtoare pentru soarta lui se preface numai, afară doar dacă e tont sau nebim, iar cel care se fălește cu o liniște deplină minte, cu voia lui Socrate. îl pot crede pe Zenon cînd îmi spune .că a descoperit secretul de a împiedica natura să pălească, să roșească, să rîdă, să plîngă.

Stam in fotoliu nemișcat ca o statuie și așteptam furtuna, fără însă a mă teme de ea. Mă abătea mai ales copleșitoarea idee că toată truda, toate planurile cite le urzisem au fost degeaba ; și, totuși, n-aveam decît părere de rău și nicidecum căințe și mă sileam, ca singură rnîn-gîiere, să nu mă gîndesc de loc la viitor.

Înălțîndu-mi gîndul spre Dumnezeu, nu mă puteam împiedica de a socoti noua nenorocire care mă copleșea drept o pedeapsă de la însuși Dumnezeu, fiindcă n-am fugit de îndată ce căile de fugă mi-au stat la îndemîină. Recunoșteam că aș fi putut fugi trei zile mai devreme și, totuși, n-o puteam face decît socotind că e prea grea pedeapsa, cu atît mai mult cu cît nu amînasem decît din pricini de prevedere, ceea ce mi se părea vrednic de răsplată ; căci dacă m-aș fi lăsat biruit de nerăbdare, aș fi înfruntat orice primejdie. Pentru a nesocoti temeiul care mă făcuse să-mi

> Infrînează-te și stăruie (lat.).

156

amîn pentru 27 august fuga, ar fi trebuit un soi de revelație, și citirea Măriei din Agreda nu mă smintise îndeajuns.

CAPITOLUL LI

Temnițele subterane numite Puțuri

— Răzbunarea lui Lorenzo — Intru în legătură cu alt arestat, părintele Balhi; caracterul acestuia — Planuim să fugim împreună, în ce fel

— Stratagema pe care o folosesc ca să fac să ajungă laelesponto ?i-uZ

— Izbîndă — îmi vine un ticălos de tovarăș; portretid acestuia.

In această stare de spaimă și de deznădejde mă aflam cînd veniră doi zbiri să-mi aducă patul. Ieșiră numaidecât după celelalte lucruri și se scuseră mai bine de două ceasuri fără să vād pe nimeni întoreîndu-se, deși ușa noii mele celule rămăsese deschisă. Întârzierea aceasta, care nu era de loc firească, zămislea în mintea mea o mulțime de gînduri ; nu mă puteam însă opri la nici unul. Știam numai că aveam a mă teme de tot ce poate fi mai rău și siguranța aceasta mă îndemna să mă silesc cît pot pentru a-mi aduce mintea într-o stare de liniște, capabilă să reziste la toate necazurile care o amenințau.

În afară de Piombi și de Patru, inchizitorii de stat mai au la îndemîină încă nouăsprezece închisori îngrozitoare, sub pămînt, în același palat duca], temnițe cumplite, hărăzite nefericiților pe care vor să-i cruțe, deși fărădelegile lor îi fac vrednici de osînda lă moarte.

Toți judecătorii supremi ciin lume au gîndit întotdeauna că le fac un mare hatir anumitor nelegiuiți lăsîndu-le viața, în vreme ce, prin faptele lor, ar fi meritat moartea ; adesea se substituie unei suferințe de o clipă situația cea mai îngrozitoare, atît de îngrozitoare încît fiecare clipă a a acestei suferințe, neconținut repetate, c mai rea decît moartea. Judecînd lucrurile din punctul de vedere religios și filozofic, aceste comutări de pedepse nu pot fi socotite ca un hatir decît în măsura în care nefericitul pe care-l privesc le socoate astfel ; se întîmplă însă foarte rar ca vinovatul să fie întrebat și atunci acest așa-zis hatir e o adevărată nedreptate.

Aceste temnițe subterane seamănă foarte bine cu niște morminte, li se zice însă Puțurile, fiindcă există întotdeauna două picioare de apă care pătrunde din mare, prin același grătar prin care primesc o lumină puțină ; grătarul acesta n-are decît un picior pătrat. Dacă nu vrea să facă o baie de apă sărată, nefericitul osîndit să trăiască în aceste cioace murdare e silit să șadă toată ziua pe o capră, pe care se află o saltea de paie și care-i slujește de cămară. Dimineața i se dă o cofă de apă, o sărăcie de supă și o bucată de pîine cazonă, pe care trebuie s-o mînînce numaidecît, dacă nu vrea s-o lase pradă uriașilor șobolani de mare care mișună prin aceste locuri. De obicei, nenorocii trimiși la Puțuri sint osîndiți acolo pe viață și există mulți care au ajuns pînă la adinea bătrînețe. Un ticălos, care a murit în răstimpul cit am stat eu la Piombi, petrecuse treizeci și șapte de ani în Puțuri și avea patruzeci și patru cînd l-au băgat acolo. Convins că merita moartea, se poate să i se fi părut un hatîr comutarea pedepsei, căci sînt ființe care nu se tem decît de moarte. îl chema Be-guelin. Francez din naștere, slujise în calitate de căpitan în trupele republicii în vremea ultimului război cu turcii, îri 171(3. Era sub ordinele mareșalului-conte de Schulem-bourg, acela care-l sili pi marele vizir să despresoare Corintul. Beguelin acesta îi slujea mareșalului de spion : se deghiza în turc și mergea astfel în tabăra musulmanilor ; dar în vreme ce-l slujea pe contele de Schulcmbourg, îl slujea totodată și pe marele vizir ; dovedit de acest dublu •spionaj, e sigur că i s-a făcut un hatîr cînd a fost trimis să moară în Puțuri. S-a plictisit firește acolo și i-a fost foame ; cu un caracter mîrșav, a repetat, poate, adesea : Dum i ita superest, bene est K

' Atita vreme eh mai esti In viață e bine (lat.).

157

Am văzut la Spielberg, în Moravia, temnițe mult mai îngrozitoare : clemența îi așeza acolo pe criminalii osîndiți la moarte, și nici unul n-a rezistat mai mult de un an. Ce mai clemență !

În cele două ucigătoare ceasuri de așteptare, pradă celor mai negre gînduri, celor mai nenorocite perspective, nu se putea să nu-mi închipui că voi fi âzvîrlit într-una din aceste gropi înfiorătoare, unde nefericitul se hrănește cu năluci, unde e ros de temeri pașnice și nebunești. Stă-pîn pe toate cotloanele palatului, tribunalul putea foarte bine trimite în iad pe unul care încercase să scape din purgatoriu.

Aud, în sfîrșit, niște pași grăbiți și-l văd curînd înaintea mea pe Lorenzo, cu chipul schimonosit de furie, în-jurînd ca turbat de Dumnezeu și de toți sfinții.. încep prin a-mi porunci să-i dau securea și uneltele de care m-am slujit ca să găuresc podeaua și să-i spun care din zbiri mi le-a procurat. Îi răspunsei fără să mă clintesc și cu sînge-rece că habar n-am despre ce vorbește. Auzind acest răspuns, dă poruncă să fiu căutat ; ridieîndu-mă însă cu toată dîrzenia, îi amenințai pe ticăloși și, dezbră-cîndu-mă în pielea goală, le spusei :

— Faceți-vă meseria, dar să nu care cumva să mă atingă vreunul.

Cercetează ei saltelele, spintecă mindirul, scotocesc pernele fotoliului : nu găsesc însă nimic.

— Nu vreți să-mi spuneți unde sînt uneltele cu care ați făcut gaura, se vor găsi însă mijlce care să vă facă să vorbiți.

— Dacă e adevărat că am făcut pe undeva vreo gaură, am să spun că dumneata mi-ai procurat mijloacele și că ți-am dat totul înapoi.

La auzul acestei amenințări, care le stârni un zîmbet de încuviințare oamenilor care-l însoțeau și pe care îi supărase pesemne cu vreo vorbă urită, dădu din picior, își smulse părul din cap și ieși ca apucat. Oamenii se întoarseră și-mi aduseră toate lucrurile, afară de piatră și de lampă. Înainte de a pleca din coridor și după ce-mi încuie celula, închise cele două ferestre duble prin care-mi venea puțin aer. Mă pomenii atunci închis ca într-un țarc, Unde nu răzbătea nici o adiere de aer, de nicăieri. Și, to

158

tuși, împrejurarea nu mă mîhni peste măsură, căci mărturisesc că socoteam că am scăpat ieftin. În ciuda duhului meseriei lui, nu-i dădu, din fericire, prin minte, să răstoarne fotoliul, și, stăpîn mai departe pe drugul meu, mulțumii Proniei și socotii că mi-era încă îngăduit să-l privesc ca pe o unealtă ce mi-o trimite soarta pentru a-mi aduce, mai devreme sau mai târziu, eliberarea.

Petrecui noaptea fără a închide un ochi, atît din pricina căldurii, cît și a pățaniei prin care trecusem. În zorii zilei, Lorenzo veni și-mi aduse o poșircă de vin și niște apă care nu se putea bea. Toate celelalte erau și ele pe măsură : salată veștedă, carne împutită și pîine mai uscată ca un biscuit englezesc. Nu puse să se deretice și, cînd îl rugai să deschidă ferestrele, se făcu că nu mă aude ; un arcaș însă, înarmat cu o rangă de fier, începu că ciocane peste tot, în pereți, în podea și cu deosebită stăruință sub pat. Priveam nepăsător, dar nu-mi scăpă că în plafon arcașul nu ciocănise de fel. Pe acolo, îmi spusei, voi ieși din acest iad. Și totuși, pentru ca acest plan să izbutească, era nevoie de unele lucrări care nu atîrnau de mine, căci nu puteam face nimic care să nu se vadă. Celula era nouă-nouță și cea mai mică zgîrietură le-ar fi sărit paznicilor în ochi.

Am petrecut o zi îngrozitoare, căci era cald ca într-un cuptor și, pe deasupra, mi-a fost cu neputință să mă ating măcar de merindele ce mi se aduseseră. Transpirația și foamea mă vlăguise într-atîta încît nu mai eram în stare nici să citesc, nici să mă plimb. A doua zi, prînzul îmi fu același ; mirosul împutit al vițelului pe care mi-l aduse ticălosul mă trăsni.

— Ai primit poruncă — îi spusei — să mă faci să mor de foame și de căldură ?

încuie celula și nu-mi răspunse nimic. A treia zi, același tratament. Cer hîrtie și creion să-i scriu secretarului ; nici un răspuns.

Deznădăjduit, mănînc supă și apoi, muind o bucățică de pîine în puțin vin de Cipru, iau hotărîrea să-mi refac puterile pentru a fi în stare, a doua zi, să mă răzbun pe Lorenzo, vîrîndu-i esptonul în beregată. Sfetnic mi-era mînia și altă cale mi se părea că n-am. Noaptea mă liniști și, a doua zi, cînd se ivi călăul, mă mulțumii să-i spun că am să-l ucid de îndată ce-mi vor da drumul. Amenintarea mea îi stârni numai rîsul, și plecă tot fără să-și descleșteze dinții.

Începeam să cred că se poartă astfel din porunca secretarului, căruia desigur că-i spusese totul. Nu știam ce să fac : luptam între răbdare și deznădejde ; împrejurarea era cumplită ; simțeam că mor de foame. În sfîrșit, în cea de-a opta zi, cu un glas tunător, cu turbarea în suflet și de față cu arcașii, îi poruncii, dîndu-i nobila titulatură de călău nemernic, să-mi

dea socoteală de banii mei. îmi răspunse scurt că o voi avea a doua zi. Atunci, văzîndu-1 că e gata să plece, apucaî hîrdăul și mă făcui că mă duc să-1 deșert în coridor. Mi-o luă înainte și porunci unui arcaș să pună mîna pe el, iar pentru a alunga, în vremea dezgustătoarei lucrări, duhoarea, deschise o fereastră, pe care o închise de îndată ce treaba fu gata, și rămăsei în aceeași imputăciune, în ciuda protestelor mele. Socotind că dezgustătoarea, dar neapărat trebuincioasa slujbă o datoram ocărilor pe care i le adusesem, mă pregătii ca a doua zi să mă port cu el și mai urît; de îndată ce se ivi, furia mi se domoli însă, căci, înainte de a-mi înfățișa socoteala, îmi dădu un coș cu lămii pe care mi-1 trimitea domnul de Bragadin, precum și o sticlă mare de apă, care mi se păru bună, și un pui fript foarte ispititor ; afară de aceasta, unul din arcași deschise numaidecât amîndouă ferestrele. Cînd îmi înfățișă socoteala, nurmi aruncaî ochii decît pe total, și-i spusei să- i dea nevستی-si restul, afară de un Jechin pe care-i poruncii să-1 dea arcașilor care mă slujeau împreună cu dînsul. Această măruntă mărînimie îi cuceri pe bieții oameni, care-mi mulțumiră călduros.

Rămas anume singur cu mine, Lorenzo îmi vorbi astfel :

— Mi-ați mai spus, domnule, că de la mine ați primit uneltele trebuincioase pentru a face gaura aceea uriașă : sînt așadar lămurit; n-ați binevoit să-mi spuneți însă cine v-a dat cele de trebuință ca să vă faceți o lampă ?

— Dumneata însuși.

— Ei, de rîndul ăsta m-ați înfundat : nu credeam că a fi inteligent e totuna cu a sfrunta.

— Nu mint de loc. Dumneata mi-ai dat, cu mîna du-mitale, tot ce mi-a trebuit : ulei, pietre, chibrituri ; restul-îl aveam eu.

— Aveți dreptate ; mă puteți însă tot așa lesne convinge că eu v-am procurat uneltele cu care ați făcut gaura ?

— Bineînțeles, fiindcă n-am primit nimic decît de la dumneata.

— Vai mie ! Ce aud ! spuneți-mi atunci, cum v-am dat securea ?

— Am să-ți spun tot, și am să spun adevărul, dar numai de față cu secretam:.

— Nu mai vreau să aflu nimic și cred țpt ce spuneți Vă rog să tăceți însă din gură, gîndiți-vă că sînt un om sărman și am copii.

Se luă cu mîinile de cap și ieși.

Mă felicitai din toată inima că am găsit mijlocul să-1 fac să se teamă de mine pe netrebnicul acela, pe care era scris că aveam să-1 cost viața. Mi-am dat seama că era spre însuși folosul lui să nu le dezvăluie stăpînilor săi nimic din cele întîmplate.

îi poruncisem lui Lorenzo să-mi cumpere operele lui Maffei ; cheltuiala asta nu-i plăcea, și nu îndrăznea să mi-o spună. Mă întrebă ce nevoie mai am de cărți, că și așa am destule.

— Le-am citit pe toate, îi spusei, îmi trebuie altele noi.

— Vă aduc eu cărți cu împrumut de la cineva care se află aici, dacă vă învoiți să-i împrumutați dintr-ale dumneavoastră. Astfel vă veți cruța banii.

— Or fi niscaiva romane, și nu-mi plac de loc.

— Sînt cărți de știință ; și dacă vă închipuiți că sîn-teți singura minte luminată care se află aci, vă înșelați.

— Fie ; vom vedea. Iată aici o carte cu împrumut pentru mintea cea luminată ; adu-mi alta.

îi dădusem Rationarium al lui Petau ; pesle patru minute îmi aduse voiumul întii din Wolff. Destul de mulțumit, îi spusei că nu mai am nevoie de Maffei, ceea ce-i făcu multă plăcere.

Mai puțin îneîntat că mă voi desfăta cu această învățată lucrare, decât că se ivește prilejul de a începe un schimb de scrisori cu cineva care să mă poată ajuta în planul meu de fugă, plan pe care-l schișasem în mintea mea, deschisei cartea de îndată ce plecă Lorenzo și mare-mi fu bucuria cînd citii pe o filă o glosă la aceste cuvinte ale lui Seneca : Calamitosus est animus futuri anxius \ alcătuită în șase versuri bine făcute. Alcătuii și eu numai-decât alte șase, și iată ce expedient am folosit ca să izbutesc să le scriu. îmi lăsasem să crească unghia de la degetul mic, spre a mă scobi cu ea în ureche ; era foarte lungă ; îi făcui, tăind-o, un vârf ascuțit și întocmii astfel o pană. Cerneală n-aveam de fel și mă gîndeam să mă înțep ca să scriu cu sînge, cînd mă gîndii că zeama de mure — de care aveam — mi-ar ține foarte bine loc de cerneală. Pe lingă cele șase versuri, mai scrisei și catalogul cărților pe care le aveam și pusei totul chiar în coperta cărții. E bine știut că îndeobște în Italia cărțile sînt legate în pergament și în așa fel încît, deschizînd-o, coperta alcătuieste un buzunar. în dreptul titlului scrisei : Latet2. Eram nerăbdător să primesc un răspuns, astfel încît a doua zi, de îndată ce se ivi Loienzo, îi spusei că am citit cartea și că îl rugam pe stăpînul ei să-mi trimită alta. într-o clipă aveam în mână volumul al doilea. Cum rămăsei singur, deschisei cartea și găsii înăuntru o foaie volantă scrisă în latinește și cuprinzând următoarele cuvinte :

„Sintem doi in aceeași temniță și ne face mare plăcere să vedem că ignoranța unui temnicer lacom de arginți ne dăruiește un privilegiu nemaipomenit în aceste locuri. Eu, cel care vă scriu, sînt Marino Balbi, nobil venețian. mādular al cinului somascilor, iar tovarășul meu e contele Andrea Asquino din Udin-, capitala Friulului. Mă însărcinează să vă aduc la cunoștință că toate cărțile cîte le are, și a căror însemnare o veți găsi la sfârșitul acestui volum, vă stau la dispoziție ; vă înștiințăm însă, domnule, că trebuie să luăm bine seama ca să-i ascundem lui Lorenzo micile noastre legături.”

în împrejurările în care ne aflam, nu era de mirare că am avut același gînd, și anume de a ne trimite unul altuia catalogul neînsemnatei noastre biblioteci și de a alege pentru acest sfârșit coperta cărții : un asemenea gînd Punedea de-a dreptul din bunul-simț ; ciudat mi se părea

■ Nefericit e sufletul celui pe care-l îngrijorează viitorul (lat.). * E ceva ascuns (lat.).

16*

160

îndemnul Ia băgare de seamă scris pe o foaie volantă. Părea cu neputință ca Lorenzo să nu deschidă cartea ; ar fi văzut deci fila și, neștiind s-o citească, ar fi pus-o în buzunar ca s-o dea cuiva care să-i spună ce cuprinde : totul ar fi fost dat în vileag încă din fașă. Toate acestea mă făcură să presupun că omul care-mi scrie e un zevzec fără pereche.

După ce citii catalogul, scrisei cine sînt, în ce fel am fost arestat, cum nu știu nimic despre fărădelegea pentru care sînt pedepsit, precum și nădejdea ce-o aveam de a mă vedea curînd liber. Balbi îmi scrise pe urmă o scrisoare pe șaisprezece pagini. Contele Asquino nu-mi scrise de loc. Călugărul îmi

înșiră povestea tuturor nenorocirilor sale. Erau patru ani; de cînd sta închis, și anume pentru că se bucurase de hatîrurile a trei fete, care-i dăruise trei copii, pe care avusese naivitatea să-i boteze ca .pe ai lui. întîia oară, s-a ales doar cu o muștrare a maimarelui său ; a doua oară, l-au amenințat că va fi pedepsit ; a treia oară, în sfîrșit, l-au închis. Starețul mănăstirii lui îi trimitea prînzul în fiecare dimineață. Îmi spunea în scrisoarea lui că starețul și tribunalul sînt niște tirani, căci n-au asupra conștiinței lui nici o autoritate ; că, încredințat că cei trei copii sînt ai lui, a socotit, ca un om cinstit ce e, că n-are voie să-i păgubească de foloasele ce le puteau avea de pe urma numelui său. încheia spunîndu-mi că nu s-a putut fofila de a-și recunoaște public capii, ca nu cumva gura hunii să-i pună pe seama altora, ceea ce ar fi stricat bu-nul-nume al celor trei cinstite fete de la care-i avea și că, pe de altă parte, n-a putut înăbuși vocea sîngelui, care-i vorbea în sprijinul acestor fapte nevinovate. Sfîrșea cu aceste cuvinte : „Nu-i nici o primejdie ca starețul meu să cadă în aceeași greșală, fiindcă el nu-i în stare să fie duios decît cu elevii lui”.

Era destul, ca să mă lămuresc cu cine aveam de-a face. Era sucit, pățimaș, cîrcotaș, viclean, prost, nesăbuit, nerecunoscător ; toate acestea se vedeau din ce scria : căci, după ce-mi spunea cît ar fi de nefericit fără contele Asquino, care avea șaptezeci de ani, cărți și parale, umplea două pagini vorbindu-mi-l de rău, și zugrăvindu-i cusururile și ciudățeniile. în lume, nu i-aș fi răspuns unui om cu asemenea caracter, la Fiombi, însă, trebuia să trag folos din orice. Găsii în copertă un creion, pene și hîrtie, ceea ce îmi dădu puțința să scriu în toată voia.

îmi mai spunea povestea tuturor celor închiși atunci la Piombi, precum și a acelora care se perindase în cei patru ani de cînd trăia el acolo. îmi spuse că Niccolo e arcașul care, pe ascuns, îi cumpără tot ce pofteste, care-i spune numele celor închiși și tot ce știe despre ei și, ca să mă încredințeze, îmi repetă tot ce-i spusese despre gaura mea. îmi spuse că am fost scos din celulă ca să fie găzduit în locul meu patricianul Priuli și că două ceasuri i-au trebuit lui Lorenzo ca să pună să se dreagă stricăciunea pe care o făcusem și că dăduse poruncă tâmplarului, lăcătușului și arcașilor să-și țină gura, amenințîndu-i cu moartea dacă suflă vreun cuvînt. încă o zi, adăugase arcașul, și Casanova ar fi fugit într-un chip iscusit, care l-ar fi dus pe Lorenzo la spânzurătoare ; căci, deși acesta a părut' foarte uimit văzînd gaura, nu încapă nici o îndoială că el i-a procurat uneltele trebuincioase pentru înfăptuirea unei lucrări atît de anevoioase. „Niccolo mi-a spus — adăuga corespondentul meu - - că domnul Braga-din i-a făgăduit o mie de țechini ca să vă înlesnească evadarea, dai" că, aflînd aceasta, Lorenzo trage nădejde să capete el răsplata, fără a înfrunta nici o primejdie, dobîndindu-vă eliberarea de la domnul Uiedo, prin soția lui. Nici un arcaș nu îndrăznește să vorbească despre cele întîm-plate, de teamă ca nu cumva Lorenzo să scape și să se răzbune dîndu-i afară din slujbă," Mă ruga să-i povestesc totul în amănunt, să-i spun cum mi-am procurat uneltele, și să mă bizui pe discreția lui.

Nu mă îndoiam că e dornic să afle totul, mă îndoiam în schimb de discreția lui, cu atît mai mult cu cît înseși întrebările sale îl vedeau a fi din cale afară de indiscret. Gîndii totuși că e bine să mă port cu el cu mînuși, căci mi se părea anume făcut ca să îndeplinească tot ce i-aș fi poruncit ca să mă ajute

să-mi recâştig libertatea. Mă apuca să-i răspund, dar în mintea mea se iscă o bănuială care mă făcu să opresc scrisoarea. M-am gândit că s-ar putea ca schimbul acesta de scrisori să nu fie decît un şiretlic al lui Lorenzo ca să ajungă să afle cine mi-a procurat Uneltele și ce am făcut cu ele. Ca să-l mulțumesc fără a intra ou la apă, îi scrisei că am făcut gaura cu un cuțit mare pe care-l aveam și pe care l-am pus pe prichiciul ferestrei clin coridor. în mai puțin de trei zile, această mărturisire mincinoasă mi-a liniștit bănuielile, căci Lorenzo n-a cercetat nicidecum prichiciul, lucru pe care fără greșeală l-ar fi făcut dacă scrisoarea ar fi fost interceptată.

- Pe de altă parte, Balbi îmi scrise că știe că puteam avea un asemenea cuțit, căci Lorenzo îi spusese că n-am fost căutat înainte de a fi întemnițat. Lorenzo nu primise poruncă s-o facă și împrejurarea aceasta l-ar fi mîntuit, poate, dacă aş fi apucat să fug, căci s-ar fi apărat zicînd că un om pe care i l-a predat căpetenia arcașilor se presupune a fi fost percheziționat. La lindul lui, Messer

* Gramele ar fi spus că m-a văzut sculîndu-mă clin pat și că, deci, era sigur că nu sînt înarmat, și controversa aceasta i-ar fi putut scoate pe amîndoi basma curată. Călugărul încheia rugîndu-mă să-i trimit cuțitul prin Niccolo, în care pot avea toată încrederea.

Ușurința acestui călugăr mi se părea că depășește orice margini. îi scrisei că n-am nici un chef să mă dau pe mîna lui Niccolo și că taina mea e din acelea care nu se pot încredința hîrtiei. Scrisorile lui, totuși, mă distrau. într-una din ele, îmi spuse de ce îl țin la Piombi pe contele Asquino, în ciuda halului de neputință în care se afla, căci era din cale afară de gras și, cum avusese un picior rupt care nu i se vindecase cum trebuie, aproape că nu se putea mișca. îmi spunea că acest conte, care nu era bogat, făcea la Udino meseria de avocat și că, în această calitate îi apăra pe țărani în consiliul orășenesc împotriva nobilimii care, uzurpatoare din instinct, voia să le răpească dreptul de vot în adunările provinciale. Pretențiile țaranilor tulburau liniștea publică și, ca să-i cumințească prin dreptul celui mai tare, nobilii alergară la inchizitorii de stat, care îi porunciră contelui avocat să-și părăsească clienții. Contele răspunse că îl autoriză codul municipal să apere constituția și nu voi să asculte : inchizitorii îl ridicară, cu tot codul, și de cinci ani respiră aerul izbăvitor de la Piombi. Avea ca și mine cincizeci de parale pe zi, dar putea face ce vrea cu banii. Călugărul, care n-avea niciodată o para chioară, îl bîrfea foarte urît pe tovarășul lui, care. zicea el, era zgîrcit. îmi mai spuse iarăși că în celula din partea cealaltă a sălii erau doi gentilomi din Saptc-Comune, închiși tot pentru neascultare, că unul din ei înnebunise și că îl țineau legat ; în sfîrșit, îmi arăta că într-altă celulă se aflau doi notari.

Nu-i mai bănuiam de fel, și iată cum judecai : Vreau să-mi cîştig cu orice preț libertatea. Esponton-ul pe care-l am e foarte bun, dar mi-e cu neputință să mă slujesc de el, căci in fiecare dimineată îmi ciocănesc cu o rangă toată celula, afară de tavan. Dacă vreau să ies de aici, prin plafon va trebui, deci, să ies, dar ca să izbutesc, am nevoie de o gaură pe care, de jos în sus, n-am s-o pot face, căci nu e treabă de o zi. Am nevoie de un ajutor : acesta va putea fugi împreună cu mine.

N-aveam de unde alege și gîndul nu mi se putea opri decît asupra călugărului. Avea treizeci și opt de ani și, deși nu era chiabur la minte,

socotii că setea de libertate, această cea dinții nevoie omenească, îi va da destulă dir-zenie spre a îndeplini tot ce-i voi arăta eu să facă. Trebuia întâi să mă hotărâsc să-i destăinuiesc totul și pe urmă să aflu o cale pe care unealta mea să ajungă la el. Anevoioase lucruri amîndouă.

Îl întrebai întâi dacă dorește libertatea și dacă se simte în stare să facă orice spre a și-o cîștiga, împreună cu mine. Îmi răspunse că tovarășul lui și cu dinsul sînt în stare de orice ca să-și rupă lanțurile ; adăuga însă că nu merită să ne spargem capul cu planuri cu neputință de înfăptuit. Umplu patru pagini mari cu piedicile care i se arătau în bicisnica-i minte ; căci nu vedea nicăieri, nefericitul, nici un fel de sorți de izbîndă. Îi răspunsei că de greutățile generale nu-mi pasă și că, întocmindu-mi planul, nu m-am gîndit decît la greutățile de amănunt; că acestea vor fi biruite, și încheiam dîndu-i cuvîntul meu de onoare că-l voi elibera, dacă făgăduiește să îndeplinească întocmai tot ce-i voi da eu să facă.

Mi-o făgădui.

Îi arătai că am un rsponon lung de douăzeci de degete ; că, cu ajutorul acestei unelte, va străpunge celula lui pentru a ieși dintr-însa, că pe urmă va străpunge peretele care ne desparte, că prin această deschizătură va ajunge deasupra mea, că va sparge plafonul și că, după aceea, mă va ajuta să ies prin gaură. „Cînd vom fi ajuns

163

acolo, dumneata îți vei fi încheiat lucrul și eu mi-l voi începe pe al meu : vă voi elibera, pe dumneata și pe contele Asquino".

Îmi răspunse că degeaba mă va scoate din celulă, căci tot în închisoare voi fi și că situația noastră de atunci nu se va deosebi de cea ele acum decît prin spațiu, că vom fi în pod și atît, care pod e închis cu trei uși zdravene.

„O știi prea bine, cucernice părinte — îi răspunsei — dar nu pe ușă vom fugi. Planul meu e făcut și sînt sigur de izbîndă. Nu-ți cer decît să faci întocmai ce-ți spun eu și să nu-mi ridici nici o împotrivire. Gîndește-te numai la mijlocul cel mai potrivit ca să ajungă ia dumneata unealta eliberării noastre, fără ca în mintea celui care o va duce să se iște vreo bănuială. Pînă atunci, pune pe temnicer să-ți cumpere vreo patruzeci de icoane, destul de mari ca să umpli cu ele toți pereții celulei. Icoanele acestea nu-i vor da nimic de bănuat lui Lorenzo și-ți vor sluji să astupi gaura pe care o vei face în plafon. Îți vor trebui cîteva zile ca să isprăvești gaura asta și Lorenzo nu va putea vedea dimineață ce ai lucrat dumneata în ajun, de vreme ce totul va fi acoperit cu icoane. Dacă m-ai întreba de ce nu fac eu treaba asta, ți-aș răspunde că nu pot s-o fac, fiindcă și așa paznicul mă bănuiește și ai so-cqți, neîndoios, că pricina e întemeiată."

Deși îl îndemnasem să cugete la mijlocul cel mai potrivit ca să-i trimit esponon-ul, mă străduiam fără încetare să-l găsesc eu însumi, și mi-a venit o idee fericită, pe care n-am lăsat-o să-mi scape. I-am spus lui Lorenzo să-mi cumpere o Biblie în folio care tocmai ieșise de sub tipar ; era Vulgata și Septuaginta. Trăgeam nădejde să-mi pot pune espo??ton-ul în cotorul cărții aceleia mari și să i-o trimit astfel călugărului ; cînd o avui însă în mîna, băgai de seamă că unealta mea depășește cu două degete lungimea cărții.

Correspondentul meu îmi scrisese că celula lui e gata căptușită cu icoane și eu îi împărtășisem ideea mea cu Biblia și necazul pe care mi-l pricinuia

prea puțina ei lungime. Fericit că poate arăta și el ce minte strălucită are, făcu haz pe seama imaginației mele cam sărăcuțe și-mi spuse că n-am decît să-i trimit espton-ul -învelit în blana mea de vulpe. îmi spunea că Lorenzo le-a vorbit de frumoasa mea blană și că domnul conte Asquino nu i-ar stîrni nici o bănuială cerîndu-i s-o vadă și dînsul, pentru a-și cumpăra una la fel : „N-aveți decît — îmi spunea

e\ _; s-o trimiteți împăturită ; Lorenzo n-are s-o despă-turească". Eu eram sigur de contrariul, întii fiindcă o blană e mai greu de dus cînd e împăturită decît cînd nu e; totuși, ca să nu-i tai avîntul și ca să-i arăt totodată că sînt mai puțin nerod ca el, îi scrisei că n-are decît să trimită după ea. A doua zi, Lorenzo mi-o ceru, și eu i-o dădui, dar fără drug ; după un sfert de ceas mi-o aduse înapoi spunîndu-mi că li s-a părut foarte frumoasă.

Călugărul îmi scrise o scrisoare plîngăreață, în care se mărturisea vinovat că m-a sfătuit de rău, dar adăuga că și eu am greșit ascultîndu-l. După părerea lui, espton-ul se prăpădise, căci Lorenzo adusese blana despăturită. După o asemenea nenorocire, orice nădejde era spulberată. îl mîngîiai arătîndu-i că nimic nu-i adevărat și-l rugai ca pe viitor să dea sfaturi mai puțin îndrăznețe. Trebuia făcut la un fel și luai hotărîrea nestrămutată de a-mi trimite drugul sub ocrotirea Bibliei, folosind un mijloc ajutător care să-l împiedice pe cel ce avea s-o ducă să-l descopere privind marginile uriașului volum. Iată ce am făcut.

îi spusei lui Lorenzo că vreau să prăznuiesc zuiă de Sfîntul Mihai cu macaroane cu brînză, dar că, dorind să-l cinstesc pe cel care avea bunătatea să-mi împrumute cărți, vreau să-i ofer și lui o porție mare, pe care vreau s-o pregătesc eu însumi. Lorenzo îmi spuse că domnul acela pofteste să citească hîrtoaga asta mare care a costat trei țechini. Treaba era ca și făcută.

— Prea bine — îi spusei — am să i-o trimit cu macaroanele ; numai adu-mi dumneata cel mai mare taler pe care-l ai în casă ; vreau să fac lucrurile cum se cuvine.

îmi făgădui să mă slujească precum pofteam. învelii espton-ul în hîrtie și-l pusei în cotorul Bibliei, luînd seama s-o depășească deopotrivă în amîndouă capetele. Așezînd peste Biblie un taler mare plin cu macaroane scăldate în unt topit, eram sigur că Lorenzo n-avea să se uite la capetele ei, privirea rămînîndu-i ațintită pe marginile talerului, ca nu cumva să curgă grăsimea pe carte. îi vestii totul părintelui Balbi, sfărlindu-l să bage de seamă cum primește talerul și să aibă mai ales grijă să ia amîndouă lucrurile deodată și nicidecum unul după altul.

în ziua cu pricina, Lorenzo veni mai devreme ca de obicei, cu un castron plin cu macaroane fierbinți și cu tot ce trebuia pentru a le drege cupă rînduială. Am topit o bucată mare de unt și, după ce am așezat macaroanele, am turnat unt peste ele pînă la marginile talerului. Talerul era uriaș și depășea cu mult mărimea cărții peste care-l pusesem. Toate acestea se petreceau în ușa celulei mele, iar Lorenzo era afară.

Cînd totul fu gata, ridicai cu băgare de seamă Biblia și talerul, avînd grijă să o întorc cu cotorul spre cel care le ducea și-i spusei lui Lorenzo să-și întindă brațele și să-și desfacă palmele ; să aibă grijă să nu verse cumva grăsime peste carte și să meargă repede să ducă totul la locul unde era așteptat.

încredințându-i prețioasa povară, mă uitam țintă în ochii lui și văzui cu multă bucurie că nu-și ridică privirile de la untul pe care se temea să nu-l verse. îmi spuse că ar fi mai bine să ducă întâi talerul, și să vină pe urmă încă o dată să ia cartea ; îi răspunsei însă că darul și-ar pierde din preț, și că trebuie să meargă totul împreună. Se plinse atunci că am cam întrecut măsura și-mi spuse cu o mutră caraghioasă că dacă are să verse din unt, paguba-n-are să fie din vina lui.

Cînd am văzut Biblia pe brațele mîrlanului, am fost sigur de izbîndă, căci capetele esponton-uhn nu se zăreau decît dacă ar fi făcut o mișcare largă într-o parte, și nu vedeam nici o pricină care să-l îndemne să-și ridice ochii de deasupra talerului pe care trebuia să se străduie să-l țină drept. Nu l-am pierdut din ochi pînă nu l-am văzut pășind pragul celulei călugărului care, suflîndu-și nasul de trei ori, îmi dădu semnul hotărît că încărcătura a ajuns cu bine, ceea ce, peste o clipă, îmi întări și Lorenzo.

Părintele Balbi se apucă fără zăbavă de lucru și în opt zile izbuti să facă în plafon o gaură destul de mare, pe care o acoperea cu o icoană pe care o lîpea cu miez de piine. La 8 octombrie, îmi scrise că a lucrat toată noaptea la peretele care ne despărțea și că n-a putut scoate decît o singură dală. Exagera anevoința de a desprinde cărămizile legate cu un ciment foarte tare ; îmi făgăduia să stăruie însă, spunîndu-mi totodată că n-o să izbutim decît să ne înrăutățim situația. îi răspunsei că sînt sigur de contrariul, că trebuie să mă creadă și să stăruie.

Nu eram. vai ! sigur de nimic ; trebuia să fac însă așa, ori să las totul baltă. Voiam să ies din iadul în care mă ținea închis cea mai cumplită samavolnicie : asta e tot ce știam și alt gînd n-aveam decît să fac un pas înainte, și încă unul hotărît să ajung pînă la izbîndă ori să nu mă opresc decît în fața unei piedici de netrecut. Citisem și învățasem în cartea cea mare a școlii vieții că în faptele mărețe trebuie nu să stai să cîntărești, ci să cutezi, fără a-i tăgădui intîmplării stăpînirca ce-o are peste tot ce făp-tuiește omul. Să-i fi împărtășit părintelui Balbi aceste înalte taine ale filozofiei morale, ar fi zis că sînt nebun.

Nu i-a mers greu cu lucrul decît în prima noapte, căci pe măsură ce lucra, îi venea" mai ușor, și piriă la urmă se pomeni că a desprins treizeci și șase de cărămizi.

Pe 1G octombrie, la ceasurile zece dimineață, pe cînd mă îndeletniceam cu traducerea unei ode de Horațiu, auzii deasupra capului meu un tropăit și trei bătăi scurte. Era semnul hotărît spre a ne încredința că nu ne-am înșelat. Lucră pînă seara, și dimineața îmi scrise că, dacă plafonul meu e numai din două rînduri de scânduri, va fi gata cu treaba chiar în acea zi. Mă asigură că va băga de seamă să facă gaura rotundă, precum îi recomandasem, și că nu va sparge podeaua. Această din urmă prevedere era mai cu seamă trebuincioasă, căci cea mai slabă urmă de stricăciune ne-ar fi dat în vileag. „Săpătura — îmi spunea el — va fi astfel făcută, încît într-un sfert de oră o pot termina". Hotărîsem pentru peste trei zile clipa în care să ies, noaptea, din celulă ca să nu mă mai întorc niciodată ; căci avînd un tovarăș, mă simțeam sigur că voi putea face în vreo trei, patru ceasuri o gaură în acoperișul mare al palatului ducal, să trec prin ea spre a mă cățara deasupra și să mă folosesc, atunci, de toate mijloacele pe care mi le va pune la îndemână întâmplarea, spre a coborî pînă la pămînt.

Mai era însă pînă acolo, căci nenorocul meu mai avea încă multe piedici să-mi pună. În aceeași zi, era într-o luni, la două ceasuri după-amiază, în vreme ce părintele Balbi lucra, auzii deschizîndu-se ușa sălii lipite de celula mea. Mi-a înghețat sîngele în vine ; m-am ținut însă cu firea și am bătut de două ori, semnul de alarmă hotărît, la care părintele Balbi trebuia să treacă repede înapoi prin gaura din zid, să intre la loc în celula lui și să pună totul în cea mai bună rînduială. În mai puțin de un minut, Lorenzo îmi descuie celula și-mi cere iertare că mă pune în tovărășia unui mare ticălos. Era un bărbat între patruzeci și cincizeci de ani, mărunț, slab, urît, prost îmbrăcat, în cap cu o perucă neagră și rotundă și pe care arcașii îl dezlegară în timp ce îl cercetam. N-aveam nici o îndoială că o un nemernic, de vreme ce Lorenzo mi-1 vestea ca atare de față cu el, fără ca aceste cuvinte să-i facă nici cald, nici rece.

— Tribunalul — îi răspunsei — e stăpîn să facă ce pofteste.

Lorenzo porunci să i se aducă un mindir, îi spuse că tribunalul îi acordă zece parale pe zi și ne încuie apoi pe amîndoi împreună.

Adînc mîhnit de această întorsătură nepotrivită, îl priveam pe ticălos, pe care înfățișarea-i searbădă îl da în vileag. Mă gîndeam cum să-l fac să vorbească, dar începu chiar el, mulțumindu-mi că am pus să i se dea un mindir. Dorind să-l cîștig, îi spusei că va mînea împreună eu mine ; îmi sărută mîna și mă întrebă dacă în felul acesta va mai căpăta cele zece parale pe care i le dădea tribunalul, îi spusei că da. La aceste cuvinte, se puse în genunchi și scoțînd din buzunar un uriaș șirag de mătânii, își roti ochii prin toate ungherele celulei.

— Ce cauți ?

— Vă rog să mă iertați, domnule ; caut o icoană a Sfintei Fecioare, căci eu sînt creștin : măcar un mic crucifix să fi fost aici ! Fiindcă niciodată n-am avut atîta nevoie să cer ocrotirea sfîntului Francisc din Assisi, al cărui nume îl port, nevrednicul de mine.

M-am stăpînit cu greu să nu rid ; nu din pricina evlaviei lui creștine, căci conștiința și credința sînt două însușiri pe care nu-i e. dat nimănui să le controleze, ci din pricina întorsăturii pe care o dăduse dojenei sale. Mi se părea că rn-a luat drept evreu și, ca să-i arăt că greșește, m-am grăbit să-i dau Slujba .Sfintei Fecioare, al cărei chip îl sărută și, dîndu-mi-o înapoi, îmi spuse cu sfială în glas că taică-său, alguazil pe o galeră, nu se îngrijise să-l învețe carte.

— Sînt — adăugă el — un devotat al sfîntului rosariu, și începu să-mi povestească o mulțime de minuni pe care le ascultai cu o răbdare îngerească.

Mă rugă să-i îngădui să-și rostească rugăciunea privind la icoana Sfintei Fecioare. Cînd sfiși, îl întrebai dacă a prînzit : îmi spuse că moare de foame. Ii dădui tot ce .aveam și mîncă sau mai bine zis înfulecă totul, îmi bău tot vinul și, după ce se îmbată, începu să plîngă și apoi să turuie vrute și nevrute. Întrebîndu-l care e pricina nefericirii lui, iată ce-mi răspunse :

— Singura mea patimă a fost întotdeauna slăvirea lui Dumnezeu și a acestei sfînte republici și ascultarea întocmai a legilor ei. Luînd neconținut seama la uneltirile ticăloșilor, a căror meserie e să înșele lumea, să-i răpească stăpînului lor drepturile și să lucreze într-ascuns, m-am străduit într-una să le dezvălui tainele-și i-am raportat cu credință lui Messer Grancle tot ce

am putut descoperi. E adevărat că am fost întotdeauna plătit, dar banii care mi s-au dat nu mi-au făcut niciodată atîta plăcere cît mulțumirea pe care o simțeam de a lucra întru slava sfîntului și preafericitului Marcu. Am rîs întotdeauna de prejudecata acelor care înveșmîntează meseria de spion cu un sentiment de rușine. Numele acesta nu sună rău decît la urechile acelor care nu iubesc eîrmuirea, căci spionul este prietenul binelui statului, biciul nelegiuiților și un credincios supus al conducătorului. Cînd a fost să-mi pun rîvna la încercare, sentimentul prieteniei, care poate avea o oarecare putere asupra altora, n-a avut asupra mea nici una, și mai puțin încă ceea ce se numește recunoștința. Am jurat de multe ori să tac, ca să-i smulg cuiva o taină însemnată, pe care, cu sfințenie, am dezvăluit-o numaidecît. Puteam s-o fac liniștit, căci duhovnicul meu, un sfînt iezuit, m-a încredințat că pot dezvălui taina, nu numai fiindcă nu avusesem de gînd s-o păstrez, ci și fiindcă, atunci cînd e vorba de binele de obște, ești dezlegat de orice jurămint. îmi dau seama că, rob al rîvnei mele, aș fi înăbușit vocea sîngelui și aș fi fost în stare să-l vînd și pe tata. "Urmăream de trei săptămîni la Isola, o mică insulă

\

167

banii

și al

13

de 4 încu!

1

mii

li

Parl II

pric

voajli Tatii mi-Frij adt s-o I facil bur buc potJH

Și

toafli

sig{

ter|

pe

niș| |

de:

Per]

pe

HI înâ

e 1

unde locuiam, o legătură deosebită între vreo patru sau cinci oameni de vază din oraș. Știam că sînt nemulțumiți de cîrmuire, din pricina unei contrabande care fusese descoperită și confiscată și pe care cei mai de vază dintre acești domni trebuise s-o ispășească în închisoare. Primul capelan, născut supus austriac, făcea parte din uneltire. Se adunau seara, într-o odaie a unui han, unde se afla un pat ; beau și vorbeau acolo între ei și pe urmă plecau. Hotărit să descopăr uneltirea ce-o puneau ia cale, mi-am luat inima în dinți și m-am ascuns sub patul acela, într-o zi cînd am fost sigur că nimeni nu m-a văzut. Pe seară, oamenii mei sosesc și se așază la vorbă ;

spuneau, printre altele, că orașul Isola nu ține de jurisdicția Sfântului Marcu, ci de cea a principatului Trieste, căci nu poate fi nicidecum considerat ca o parte a Istriei venețiene. Capelanul îi spuse căpeteniei uneltirii, un anume Pietro Paolo, că dacă ar semna împreună cu ceilalți o hirtie, ar merge el însuși cu ea la ambasadorul imperial și că împărăteasa nu numai că ar pune mîna pe oraș, dar le-ar da și o răsplată. Spuseră toți că sînt gata s-o facă, iar capelanul făgădui să aducă a doua zi hîrtia și să plece numaidecît ca să vină înapoi să i-o dea ambasadorului.

Am hotărît să spulber mărșava uneltire, deși unul din uneltitori mi-era cumătru, iar înrudirea aceasta spirituală îl făcea să-mi fie mai sfînt decît dacă mi-ar fi fost frate bun.

După plecarea uneltitorilor, am avut vreme destulă să mă strecur de acolo și n-am socotit că e nevoie să mă mai primejduiesc ascunzîndu-mă și a doua oară : descoperisem destul. Am plecat chiar în noaptea aceea pe un vas, și a doua zi, înainte de amiază, eram aci. Am rugat pe cineva să-mi scrie numele celor șase răzvrățiți și am venit și i-am dat pe mîna secretarului tribunalului, po-vestindu-i tot ce auzisem. Îmi porunci să mă duc a doua zi de dimineață la Messer Grande, care îmi va da un om ; mă voi întoarce cu el la Isola și i-l voi arăta pe capelan, care desigur nu va fi plecat încă. „După asta — adăugă ilustrul secretar — nu mai ai ce să te amesteci.” I-am îndeplinit porunca și, după ce i l-am arătat omului lui Messer Grande pe capelan, am plecat să-mi văd de treburi.

După cină, eumătrul meu mă chemă să-l rad, fiindcă eu sînt bărbier, și, după ce-mi făcui meseria, îmi dădu un pahar minunat de refosco cu cîteva felioare de cîrnat, și stăturăm prietenește împreună la masă. Trezindu-mi-se atunci în suflet dragostea de cumătru, îi luai mîna și, plingînd din teată inima, îl sfătui să rupă legătura cu capelanul și mai ales să se ferească de a semna hîrtia știută. Îmi spuse că n-are legături mai strînse cu capelanul decît oricare altul și-mi jură că habar n-are de ce hîrtie vorbesc. Începui să rîd, spunîndu-i că am glumit șr plecai, supărat foarte că, ascultînd de un imbold de duioșie, am săvîrșit o atît de grea greșeală. A doua zi, nu l-am mai văzut nici pe om, nici pe capelan și peste opt zile, venind înapoi, m-am dus să-l vizitez pe Messer Grande care, fără multă vorbă, m-a închis, și iată-mă-s cu dumneavoastră, cinstite stăpîne. Mulțumesc sfîntului Francisc că mă aflu în tovărășia unui bun creștin, care e aci pentru pricini pe care nu-i treaba mea să le știu, căci nu sînt un om iscoditor. Numele meu e Soradaci, iar nevastă-mea e născută Legrenzi, fiica unui secretar al Consiliului celor Zece, care, disprețuind prejudecățile, s-a măritat cu mine trecînd peste orice. Trebuie să fie disperată că nu știe ce s-a făcut cu mine ; trag însă nădejde să nu rămîn închis mai mult decît de cîteva zile, căci nu mă pot afla aci decît pentru înlesnirea secretarului, care va fi poruncit să fiu arestat pentru a mă putea cerceta mai în voie.

Mă cutremuram văzînd cu ce monstru am fost însoțit; dîndu-mi seama însă că situația mea e destul de gingașă și că n-am voie să-l supăr, l-am plîns și, lăudîndu-i patriotismul, i-am prevestit că în puține zile va fi liber. Peste cîteva clipe adormi și mă folosii de somnul lui pentru a-i istorisi totul părintelui Balbi, arătîndu-i că sîntem nevoiți să ne întrerupem lucrul pînă la ivirea unor împrejurări mai prielnice. A doua zi, îi spusei lui Lorenzo să-mi cumpere un crucifix de lemn, o icoană a Sfintei Fecioare, chipul sfîntului

Francisc și să-mi aducă deună sticle cu apă sfințită. Soradaci îi ceru cele zece parale ale lui, iar Lorenzo îi zvîrli în scîrbă douăzeci. îi poruncii să-mi cumpere de patru ori mai mult vin, usturoi și sare, ospăț care-l încinta pe odiosul meu tovarăș. După plecarea temnicerului, scosei cu băgare de seamă scrisoarea pe care mi-o scria Balbi și în carc-și zugrăvea spaima cel^cu-prinsese. Socotea că totul e pierdut și nu mai isprăvea să arate ce fericire a căzut pe capul nostru că Lorenzo l-a pus pe Soradaci în celula mea. „Căci dacă ar fi venit — spunea — să-l pună într-a noastră, nu m-ar fi găsit, și Puțurile ne mîncau, drept răsplată pentru încercarea noastră.”

Povestirea lui Soradaci nu-mi lăsa nici o îndoială că va fi dus la interogatoriu, căci mi se părea limpede că secretarul nu l-a închis decît. bănuindu-l de calomnie. Mă ho-tărîi, deci, să-i încredințez două scrisori care, ajunse la destinație, nu-mi puteau face nici bine, nici rău, dar care aveau să-mi fie prielnice dacă, precum eram sigur, trădătorul avea să i lă dea secretarului, spre a-i dovedi cît îi e de credincios.

Două ceasuri mi-au trebuit ca să scriu, cu creionul, aceste două scrisori. A doua zi, Lorenzo îmi aduse crucifixul, cele două icoane și apa sfințită și, după ce-mi hrăni bine pușlamaua, îi spusei că aștept de la dînsul o slujbă de care atîrnă fericirea mea.

— Mă bizui — îi spusei — pe prietenia dumitale și pe inima dumitale vitează : iată aici două scrisori pe care te rog să le duci de îndată ce vei fi liber. Fericirea mea de credința dumitale atîrnă ; scrisorile trebuie însă ascunse, căci dacă te-ar găsi cineva ieșind cu ele de aici, am fi pierduți amîndoi. Trebuie să-mi juri pe acest crucifix și pe aceste sfinte icoane că n-ai să mă vinzi.

— Sînt gata, stăpîne, să jur tot ce doriți, și-apoi vă sînt prea îndatorat ca să vă pot vinde.

Și dă-i cu lacrimi, cu oftaturi și cu jelanii : era de-a dreptul nenorocit că poate fi bănuît că l-ar trăda pe un om pentru care și-ar da viața. Știam prea bine cum stau lucrurile, dar jucam teatru. După ce-i dădui, deci, o cămașă și o scufie, mă descoperii ; stropind apoi celula cu apă sfințită și scaldîndu-l și pe el din belșug cu același lichid, îl pusei să rostească un jurămînt înfricoșat, legîndu-l cu niște blesteme fără nici o noimă și care erau, astfel, și mai potrivite ea să-i vîre spaima în suflet. După ce, în cadrul acestei caraghioase ceremonii, s-a legat să-mi ducă scrisorile la adresă, i le-am dat, A stăruit el însuși să și le coasă în spatele vestei, între stofă și căptușeală : îl lăsa să facă precum dorea.

Eram moralmente sigur că-i va da secretarului scrisorile cu cel dintîi prilej, așa că folosisem toată iscusința de care eram în stare pentru ca stilul să nu-mi dea de gol șiretlicul ; scrisorile nu-mi puteau aduce decît stima și, poate, indulgența tribunalului. Una era către domnul de Bragadin, cealaltă către abatele Grimani ; le spuneam să nu-și facă griji despre soarta mea, căci aveam bune temeuri să nădăjduiesc că în curînd voi fi liber ; că atunci cînd voi ieși vor găsi că pedeapsa aceasta mi-a făcut mai mult bine decît rău, căci nimeni n-avea mai mult ca mine în Veneția nevoie să se îndrepte. •

Îl rugam pe domnul de Bragadin să aibă bunătatea de a-mi trimite niște cizme îmblănite pentru iarnă, căci celula mea e destul de înaltă ca să pot să stau în picioare și să mă plimb. M-am ferit cu grijă să-i dau lui Soradaci vreo bănuială că scrisorile sînt atît de nevinovate, ca nu cumva să-i vină

pofta de o faptă cinstită și să le ducă, și eu nu asta voiam. Vei vedea, iubite cititorule, în capitolul următor, dacă jurămintele aveau vreo putere asupra fiorosului suflet al groaznicului meu tovarăș ; am văzut cât adevăr e în dictonul : In vino veritas !, Făptura aceea mîr-șavă se zugrăvise așa cum era în povestirea pe care am amintit-o mai sus.

CAPITOLUL LII

Trădarea lui Soradaci — Ce jac ca să-l smintesc — Părintele Balbi își sfîrșeste cu bine lucrarea — Ies din celulă — Cugetări intempestive ale contelui Asquino — Clipa plecării.

Trecuse vreo două, trei zile de cînd avea Soradaci scrisorile mele, cînd veni, într-o după-amiază, Lorenzo, să-l ducă la secretar. Lipsi cîteva ceasuri, în așa fel încît

* In vin e adevărul Cat.).

nădărduiam să nu-l mai văd ; spre marea mea tiimire, îl aduseră însă, pe seară, înapoi. Cum ieși Lorenzo, cumplitul meu tovarăș îmi spuse că secretarul îl bănuia că i-a dat de veste capelanului, căci preotul cu pricina nu se mai dusese de loc la ambasador și asupra lui nu se găsisese nici o hîrtie. Adăugă că, după un lung interogatoriu, îl pusese într-o carceră unde-l lăsase cîteva ceasuri ; pe urmă îl legase iar, și așa legat îl dusese din nou înaintea secretarului, care dorea ca el să mărturisească precum că i-a spus cuiva, la Isola, că preotul n-are să se mai întoarcă niciodată acolo, dar că asemenea mărturisire el n-a putut face, de vreme ce n-a spus nimănui nimic. Ostenit, secretarul i-a sunat pe arcași, care l-au adus iar lîngă mine. Istorisirea aceasta mă pătrunse de mihnire, căci vedeam limpede că nenorocitul avea să mai stea cu mine vreme îndelungată. Trebuind să-l înștiințez pe părintele Balbi de această blestemată de piedică, i-am scris noaptea și, nevoit s-o fac de mai multe ori, m-am obișnuit să scriu destul de citeț pe întuneric.

A doua zi, dorind să mă încredințez că bănuielile mele nu m-au înșelat, îi spusei spionului să-mi dea înapoi scrisoarea pe care o scrisesem domnului de Bragadin, ca să mai pot adăuga ceva.

— Vei putea — adăugai — s-o coși pe urmă la loc.

— E primejdios — îmi răspunse el — căci ar putea să dea peste noi temnicerul și am fi pierduți.

— Nu-i nimic, dă-mi înapoi scrisorile.

Monstrul mi se aruncă atunci la picioare și-mi jură că, înfățișându-se a doua oară la secretar, l-a cuprins un asemenea tremurici și a simțit în spinare, chiar pe locul unde avea scrisorile mele, -o asemenea apăsare, încît întrebîndu-l secretarul ce l-a apucat, n-a avut puterea să-i ascundă adevărul ; că, atunci, secretarul a sunat, Lorenzo a intrat și, dezlegîndu-l și scoțîndu-i vesta, i-a descusut căptușeala și că, secretarul, după ce a citit amîndouă scrisorile le-a pus într-un sertar la el în birou.

— Domnul secretar mi-a spus — adăugă ticălosul — că dacă aș fi dus scrisorile, s-ar fi aflat și asta m-ar fi costat viața.

M-am prefăcut că-mi vine rău și, ascunzîndu-mi obrazul în palme, căzui în genunchi lîngă pat înaintea icoanei Fecioarei, cerîndu-i cu glas solemn să-mi ajute să mă răzbun pe nemernicul care și-a călcat cel mai înfricoșat jurămînt. M-am culcat pe urmă în pat, cu fața la perete, și am avut tăria să rămîn așa toată ziua, fără să mă clintesc, fără să scot nici un cuvîntel, ca și cum nici n-aș fi auzit tînguierile, gemetele și mărturisirile de căință ale ticălosului. Mi-am jucat de minune rolul într-o comedie al Cărei plan îl aveam, întreg, în cap. Noaptea, îi scrisei părintelui Balbi să vină la ora nouăsprezece l tocmai, nici un minut mai devreme sau mai tîrziu, să-și urmeze lucrul, și să nu lucreze decît patru ceasuri, nici un minut mai mult.

„De această strașnică punctualitate — îi spuneam — atîrnă libertatea noastră ; n-ai a te teme de nimic.”

Eram în 25 octombrie și răstimpul în care trebuia să-mi îndeplinesc planul ori să-l părăsesc cu desăvârșire nu mai era departe. Inchizitorii de stat, împreună cu secretarul, mergeau în toți anii să petreacă întîiele trei zile de noiembrie într-un sat pe continent. Folosindu-se de lipsa stăpînilor lui, Lorenzo se îmbăta fără greșeală seară de seară și, dormind mai tîrziu ca de obicei, se ivea mai tîrziu la Piombi.

Cunoscînd aceste amănunte, prevederea mă îndemna să aleg pentru a fugi răstimpul cu pricina, încredințat că evadarea mea nu se va descoperi decît tîrziu, spre amiază. Un alt temei, care mă făcu să iau această hotărîre într-o vreme cînd nu mă mai puteam îndoii de nemernicia tovarășului meu, mi se pare destul de însemnat ca să nu i-l ascund cititorului.

Cea mai mare ușurare pe care-o poate avea un om aflat în suferință e nădejdea că scapă curînd. Tînjește după clipa cînd se va vedea la capătul nenorocirii, își închipuie că și-o apropie dcrind-o și ar face orice pe lume spre a cunoaște întocmai ceasul care-i va curma chinurile ; nimeni nu poate însă ști cînd se va întimpla un lucru care atîrnă de voința altcuiva, afară doar dacă acesta nu i-a spus-o. Și totuși, ajungînd nerăbdător și slab, omul care suferă se pomenește fără să vrea predispus la eresuri. Dumnezeu, își spune el, trebuie să cunoască ceasul sorocului suferinței mele; Dumnezeu poate îngădui ca

* Ora 12 la amiază.

acest ceas să-mi fie dezvăluit, într-un fel sau într-altul. Cînd a ajuns să judece astfel, omul nu mai șovăie să-și ispitească ursita, oricare ar fi chipul pe care i l-ar arăta propria lui fantezie, și oricît ar fi mai mult sau mai puțin gata de a da crezare dezvăluirilor oracolului pe care și-l alege. Felul acesta de a gîndi nu se deosebește prea mult de cel al majorității celor care o cercetau pe Pitia, sau stejarii din pădurea Dodonei1 ; ai celor care încă în zilele noastre cercetează cabala sau se duc să-și caute dezlegarea

întrebărilor care-i frământă într-un verset din Biblie sau într-un vers de Virgiliu, ceea ce a adus atita faimă „Virgilianelor” de care atîția autori ne vorbesc ; sau, în sfârșit, al celor care cred cu tărie că-și găsesc limpezirea tuturor îndoielilor în felul cum le cad, la noroc sau cu vreo anume socoteală, niște biete cărți de joc.

într-această stare de cuget mă aflu și eu ; dar, ne-știind ce metodă să folosesc pentru a sili destinul să-mi dezvăluie cu ajutorul Bibliei soarta care mă așteaptă, adică ceasul cînd îmi voi recăștiga acest bun fără seamăn pe lume, libertatea, mă hotărîi să cercetez divinul poem Orlando furioso al lui messer Lodovico Ariosto, pe care-l citisem de o sută de ori, pe care-l știam pe dinafară și care încă și acolo sus mă încânta. Aveam o adevărată evlavie pentru geniul acestui mare poet și-l socoteam mult mai potrivit ca Virgiliu spre a-mi prezice fericirea.

Cu acest gînd, scrisei o întrebare pe care o adresai așa-zisei inteligențe, cerîndu-i să-mi răspundă în care cînt al lui Ariosto se află prezicerea zilei eliberării mele. întocmi pe urmă o piramidă răsturnată alcătuită din numerele ce rezultau din cuvintele întrebării și, scăzînd numărul nouă din fiecare pereche de cifre, găsi ca număr final nouă. Stabilii atunci că prezicerea pe care o căutam se află în cîntul al nouălea. Folosii aceeași metodă spre a afla în ce vers și în ce stanță anume se găsește oracolul și dobîndii numărul șapte pentru stanță și numărul unu pentru vers.

În Pădure în Epir, unde în antichitate oracolul folosea ca suprem mijloc de divinație foșnetul vîntului printre stejarii sacri, crezînd a desluși astfel șaptele lui Zeus.

Iau poemul și, cu inima bătîndu-mi, de parcă aș fi avut toată încrederea în acest oracol, deschid cartea, îi întorc filele și găsesc : v

Tra il fin d'ottobre e il capo di novembre.

Limpezimea acestui vers și potrivirea lui mi se părură atît de minunate încît n-aș spune că m-am încrezut orbește în el ; mă va ierta însă cititorul dacă mi-am dat toate silințele ca să verific oracolul. Cu adevărat uimitor în împrejurarea aceasta e amănuntul că între sîrșitul lui octombrie și începutul lui noiembrie nu e decît clipa de la miezul nopții și că tocmai cînd bătea clopotul miezul nopții de 31 octombrie am ieșit și eu din celulă, precum va vedea în curînd cititorul.

Îl rog, pe de altă parte ca, în ciuda acestei explicații, să nu mă socotească mai plin de eresuri decît pe oricare altul, căci s-ar înșela. Povestesc întîmplarea fiindcă e adevărată, fiindcă e extraordinară și fiindcă, dacă n-aș fi luat-o în seamă, poate n-aș fi scăpat. Faptul acesta îi învață pe toți cei care n-au ajuns încă s-o știe, că, fără preziceri, numeroase fapte remarcabile care s-au petrecut n-ar fi avut loc niciodată. Faptul îi aduce prezicerii serviciul de a o verifica. Dacă faptul nu se întîmplă, prezicerea e nulă ; îl trimit însă pe cititorul binevoitor la istoria generală, unde va găsi numeroase evenimente care nu s-ar fi petrecut niciodată dacă n-ar fi fost prezise. Rog să fiu iertat pentru această digresiune.

Iată cum îmi petrecui dimineața, pînă către prînz, ca să-i zdruncin mintea dobitocului aceluia prost și viclean, ca să-i smintesc puțina judecată, ca să-l înnebunesc, în sfîrșit, cu niște arătări uluitoare și să-l fac să nu-mi mai poată dăuna.

De îndată ce Lorenzo ne lăsă, îi spusei lui Soradaci să vină să mănînce supa. Era culcat ticălosul și lui Lorenzo îi spusese că e bolnav. N-ar fi îndrăznit să vină la mine, dacă nu l-aș fi chemat. Se sculă și, aruneîndu-mi-se, pe burtă, la picioare, mi le sărută și-mi spuse plîngînd cu lacrimi fierbinți că, dacă nu-l iert, va muri chiar în ziua aceea, căci simte de pe acum urmările blestemului răzbunător al Sfintei Fecioare pe care o conjurasem împotriva-i. Avea niște colici care-i sfîșiau măruntaiele și gura îi era năpădită de bube. Mi-o arată și văzui că era plină de afte : nu știu dacă nu le avea și în ajun. Nu mi-am bătut prea mult capul ca să văd dacă vorbește sau nu adevărat ; interesul meu era să mă prefac a-l crede și să-i strecor în suflet nădejdea iertării. Întîi și întîi trebuia să-l fac să mănînce și să bea. Avea poate de gînd să mă înșele vînză-torul ; fiind însă hotărît să-l înșel eu, rămînea de văzut care din noi va fi mai dibaci. Îmi pregătisem un atac pe care era greu să-l apere.

— Așază-te colea — zic, luîndu-mi un chip inspirat —și mănîncă supa asta.; pe urmă am să-ți dau o veste fericită ; află că Sfinta Fecioară din rosariu mi s-a arătat în zori și mi-a poruncit să te iert. N-ai să mori și ai să ieși de aici o dată cu mine.

Năuc și stînd în genunchi, în lipsa unui scaun, mîncă supa cu mine și pe urmă se așeză pe mindir, ca să mă asculte. Iată cam ce i-am spus :

— Suferința pe care mi-a pricinuit-o groaznica ta trădare m-a făcut să nu dorm toată noaptea, căci scrisorile acelea ale mele mă vor osîndi să putrezesc în temnița asta. Singura mea mîngiere era, o mărturisesc, că vei muri aici, sub ochii mei, în mai puțin de trei zile. Cu sufletul plin de acest simțămînt, nevrednic de un creștin, căci Dumnezeu ne poruncește să iertăm, osteneala m-a făcut să ațipesc și în vreme ce dormeam acest somn binefăcător, am avut o vedenie adevărată. Am văzut-o pe această sfînta Fecioară, pe Maica Domnului a cărei icoană o privești, am văzut-o aieva în fața mea, deschizînd gura și vorbindu-mi astfel:

„Soradaci este un credincios al rosariului meu și îl ocrotesc ; voi să-l ierți, îndepărtînd astfel blestemul pe care și l-a abătut asupra capului său. Drept răsplată pentru mărinimoasa-ți faptă voi porunci unui înger de-al meu să ia chip omenesc, să se pogoare din cer spre a sparge acoperișul temniței în care te afli și să te scoată afară, în cinci sau șase zile. Îngerul acesta își va începe lucrarea astăzi la ceasurile nouăsprezece tocmai, și va lucra pînă la douăzeci și trei și jumătate, căci trebuie să urce înapoi la ceruri cît mai e ziuă. Ieșind, îl vei lua cu tine pe Soradaci și vei avea grijă de el, cu condiția să se lepede de meseria de spion. Îi vei spune totul.”

Și zicînd acestea, sfînta Fecioară a dispărut și eu m-am trezit.

Păstrîndu-mi neconținut seriozitatea și tonul inspirat, priveam cu luare-aminte la chipul trădătorului, care părea înmărmurit. Luai atunci ceaslovul, stropii cu apă sfințită temnița toată, și începui să mă fac că mă rog lui Dumnezeu, sărutînd din cînd în cînd icoana Fecioarei. Peste un ceas, dobitocul, care nu deschisese gura pînă atunci, mă întrebă nitam-nisam la ce oră va cobori îngerul din cer și dacă vom auzi zgomotul pe care-l va face spărgînd temnița.

— Sînt incredințat că va sosi la ceasurile nouăsprezece, că-l vom auzi lucrînd și că va pleca la ceasul pe care l-a spus Sfinta Fecioară.

— Și dacă ați visat ?

— Sînt sigur că n-am visat. Te simți în stare să-mi juri că vei părăsi meseria de spion ?

în loc să-mi răspundă, adormi și se trezi de-abia peste două ceasuri, ca să mă întrebe dacă poate amîna jurămîntul pe care i-l ceream.

— îl poți amîna — îi zisei — pînă va pătrunde aici îngerul ca să mă elibereze ; dar dacă atunci nu te vei lepăda cu jurămînt de meseria mirșavă din pricina căreia te afli aici și care te va duce pînă la urmă la spânzurătoare, te las aici, căci așa e porunca Maicii Domnului, care va înceta să te mai ocrotească.

Cercetîndu-l cu luare-aminte, citii pe chipu-i slut mulțumirea ce-o simțea, căci era sigur că îngerul nu va veni. Avea aerul că mă compătimentește. Abia așteptam să bată ceasul hotărît : comedia asta mă distra peste măsură, căci eram sigur că la sosirea îngerului, mintea-i bicisnică va fi cuprinsă de amețală. Eram încredințat că lucrurile se vor petrece întocmai, afară doar dacă Lorenzo ar fi uitat să dea cartea, ceea ce era cu neputință.

O oră înainte de clipa hotărîtă, am poftit să prînzesc; am băut numai apă, iar Soradaci a băut tot vinul, și a mîncat ca desert tot usturoiul pe care-l aveam — era dulcele care-i plăcea cel mai mult și care i-a sporit și mai mult enervarea. În clipa în care auzii bătînd întîia oară de ora nouăsprezece, mă aruncaii în genunchi, poruncindu-i cu glas înfricoșat să facă la fel. Mă ascultă, privindu-mă cu ochi rătăciți.

— Vine îngerul, îi spusei cînd auzii zgomotul ușor al trecerii prin zid și, trîntindu-mă pe burtă, îi dudui un pumn zdravăn ca să-l silesc să ia aceeași poziție.

Zgomotul spargerii era puternic și trecuse un sfert de ceas de cînd stam răbdător în aceeași stînjenitoare poziție, și, dacă altfel ar fi fost lucrurile, aș fi rîs din toată inima văzîndu-l pe dobitoc încremenit ; nu rîdeam însă, căci nu-mi uitam gîndul cel vrednic de laudă de a-i scoate din minți pe dobitoc, sau măcar de a-i rătăci cugetul. Sufletu-i înrăit nu putea fi readus în circuitul omeniei decît năpă-dîndu-l de groază. Cînd mă ridicai, mă pusei în genunchi, îngăduindu-i să facă la fel, și vreme de trei ceasuri și jumătate îl pusei să rostească iarăși și iarăși rosariul. Ațipea din cînd în cînd, ostenit mai mult de poziția în care se afla decît de monotonia rugăciunii ; nu mă întrerupse însă niciodată. Din cînd în cînd își lua inima în dinți și arunca o privire furișă spre plafon, dînd din cap, cu chip uluit, către icoana Fecioarei, și toate astea erau caraghioase cum nu se mai află.

— Cazi cu fața la pămînt — îi spusei cu glas solemn și cucernic totodată, cînd auzii bătînd de douăzeci și trei și jumătate — îngerul va să plece.

Balbi coborî la loc în celula lui și nu mai auzirăm nimic. Mă sculai și-l privii țintă pe ticălos : văzui pe chipul lui tulburarea și groaza și rămăsei încintat. Mă distrai o clipă vorbindu-i, ca să-l văd cum judecă. Vărsa șiroaie de lacrimi și cuvintele lui n-aveau nici șir, nici noimă. Vorbea de păcatele lui, de deosebita lui evlavie, de rîvna lui pentru sfîntul Marcu, de datoriile lui față de republică și punea pe seama tuturor acestor merite harul cu care-l învrednicea Măria.

Am fost nevoit să rabd cu un aer de reculegere o poveste lungă despre minuniile săvîrșite de rosariu, pe care i le povestise nevastă-sa, al cărei duhovnic era un tinăr dominican. Îmi spunea că nu înțelege ce am să pot face cu un ignorant ca el.

— Vei rămîne în slujba mea și vei avea tot ce îți trebuie, fără să mai fii nevoit să faci primejdioasa meserie de spion.

— La Veneția însă nu vom mai putea rumîne ?

— Firește că nu. îngerul ne va călăuzi într-o țară care nu ține de sfîntul Marcu. Ești gata să-mi juri că te lași de hîda ta meserie ? și dacă da, ai să juri și a doua oară strîmb ?

— Dacă voi jura, îmi voi ține cu siguranță jurămîntul; nu încape nici o îndoială ; mărturisiți însă că, fără jurămîntul meu strîmb, sfînta Fecioară nu și-ar fi pogorit asupra-vă hainii. Necredința mea e pricina fericirii dumneavoastră ; trebuie deci să mă iubiți, să fiți mulțumit că v-am trădat.

— Pe Iuda îl iubești, care l-a vîndut pe 'Cristos ?

— Nu.

— Vezi așadar că oamenii îi urăsc pe vînzători și adoră totodată Pronia care se pricepe să facă să țîșnească binele din rău. Pînă acum n-ai fost decît un nemernic, ai păcătuit înaintea Iui Dumnezeu și a Maicii sale Neprihănite, și n-am să-ți primesc jurămîntul pînă cînd nu-ți ispășești păcătui.

— Ce păcat am săvârșit ?

— Păcatul trufiei l-ai săvârșit, Soradaci, cînd ai cugetat că m-ai îndatorat dînd secretarului scrisorile mele.

— Cum l-aș putea ispăși ?

— Iată cum. Mîine, cînd va veni Lorenzo, ai să rămîi culcat pe mindirul tău, eu fața la perete și fără să te clinești, fără măcar să-l privești pe Lorenzo. Dacă-ți vorbește, îi răspunzi, fără să te uiți la el, că n-ai putut, dormi și că ai nevoie de odihnă. îmi făgăduiești să faci întocmai ?

— Vă făgăduiesc să fac întru totul ce-mi spuneți.

— Jură-te pe această sfînta icoană, repede.

— îți făgăduiesc, preasfîntă Născătoare de Dumnezeu, că, venind Lorenzo, n-am să mă uit la el și n-am să mă mișc de pe mindir.

— Iar eu, preasfîntă Fecioară, îți jur, pe prdasfintele măruntaie ale sfîntului tău fiu că, dacă-l văd pe Soradaci făcînd cea mai mică mișcare și uitîndu-se la Lorenzo, mă reped la el și-l strîng fără milă de gît, întru cinstea și slava ta.

— Mă bizuiam tot atît pe efectul amenințării cît pe jurămîntul lui. Dorind, totuși să fiu cu desăvîrșire sigur, îl întrebai dacă n-are nimic împotriva jurămîntului ; și, după o clipă de gîndire, îmi răspunse că nu, și că-l mulțumea pe deplin. Foarte mulțumit eu însumi, îi dădui să mănînce ; pe urmă îi poruncii să se culce, fiindcă mi-era somn.

Cum adormi, mă așternui pe scris, vreme de două ceasuri. Li istorisii lui Balbi toată tărășenia și-i spusei că, dacă a înaintat îndeajuns cu lucrarea, nu mai are decît să vină pe acoperișul celulei mele, să spargă scîndura și să pătrundă înăuntru, li arătai că trebuie negreșit să ieșim în noaptea de 31 octombrie și că vom fi patru, socotindu-l pe tovarășul lui și pe al meu. Eram în 28.

A doua zi, călugărul îmi scrise eă micul canal e gata și că nu mai trebuie să se suie pe acoperișul celulei mele decît ca să spargă ultimul strat, treabă de patru minute. Soradaci își ținu jurămîntul, făcîndu-se că doarme, iar Lorenzo nici nu-i vorbi. Nu l-am pierdut o clipă din vedere și cred că l-aș fi strîns de gît dacă măcar ar fi dat din cap către Lorenzo ; căci pentru a mă vinde ar fi fost de ajuns să-i facă o dată cu ochiul.

Ceasurile cîte au mai rămas din zi le-am închinat unor cuvinte mărețe, unor fraze umflute pe care le rosteam cît mai solemn puteam ; și mă topeam de plăcere văzîndu-l cum se face mereu mai pătimaș. N-am uitat să chem, în sprijinul misticelor mele cuvîntări, aburii vinului, dîndu-i din cînd în cînd să tragă pe gît cîte o dușcă zdravănă, și nu l-am lăsat decît cînd l-am văzut că pică de somn și de beție.

Deși căpățîna lui era străină de orice speculații metafizice, și deși nu-și folosise niciodată judecata decît pentru a scorni șiretlicuri de spion, necioplitul ăsta mă puse o clipă în încurcătură, întrebîndu-mă cum se face că un înger are nevoie să muncească atîta ca să deschidă o temniță. După ce-mi ridicai însă privirea spre cer, sau mai bine zis spre plafonul tristei noastre celule, îi spusei :

— Necunoscute le sînt oamenilor muritori căile Domnului ; și apoi solul ceresc nu lucrează ca un înger ce e, căci atunci i-ar fi fost de ajuns numai să sufle o dată ; lucrează ca un om, întru care fără îndoială s-a intrupat, fiind noi nevrednici de chipu-i cel ceresc. Și prevăd, de altfel — adăugai ca un adevărat iezuit care știe să tragă folos din orice — că, spre a ne pedepsi pentru gîndul tău cel rău care a mîniat-o pe sfînta Fecioară, îngerul nici n-are să mai vină azi. Vai ție, nenorocitul ! Gîndești în-tr-una nu ca un om drept, cucernic și credincios, ci ca un viclean de păcătos care își inchipuie că se tocmește cu Ivlesser Grande și cu zbirii lui.

Voisem să-l aduc la disperare ; izbutisem. începu să plîngă cu lacrimi fierbinți și se îneca sughițînd cînd auzi bătînd ora nouăsprezece și nu auzi nici un zgomot al îngerului. Departe de a-l liniști, încercam să-i sporesc deznădejdea jelindu-mă amarnic. A doua zi fu la fel de ascultător, căci întrebîndu-l Lorenzo de sănătate, îi răspunse fără a-și întoarce capul. Asemenea se purtă în ziua următoare, pînă cînd, în sfîrșit, îl văzui, pentru cea din urmă oară, pe Lorenzo în dimineața zilei de 31 octombrie. îi dădui cartea pentru Balbi și-i vesteam călugărului să vină la ora șaptesprezece să spargă plafonul. Nu mă mai temeam, acum, de nici o piedică, fiindcă aflasem chiar de la Lorenzo că inchizitorii și secretarul erau de pe-acum plecați la țară. Nu-mi mai era frică de vreun tovarăș nou și nici nu mai aveam nevoie să mă port cu mînuși cu pușlamaua aceea nemernică.

E cu puțință ca aceste memorii să cadă în mîna unor cititori dintr-aceia cărora le place să despice firul în patru, care se aprind din te miri ce și care s-ar putea foarte bine să mă blesteme că am abuzat de sfintele taine și mai ales că i-am băgat în cap dobitocului aceluia înrăit că am văzut-o pe Maica Domnului : cum însă n-am poftă să fiu mai blestemat ca oricare altul, cel puțin în opinia oamenilor cinstiți, a căror inteligență nu e mărginită de o prea meticuloasă conștiință, trebuie să fac aici un fel de apologie, pentru care îi rog pe cititori să binevoiască a mă ierta.

Scopul meu fiind de a-mi povesti evadarea, cu toate amănuntele ei, m-am socotit dator să nu las deoparte nimic din ce a ajutat la izbînda planului meu. Nu spun că mă spovedesc, căci nu mă simt apăsător de nici o căință ; sînt însă departe de a mă mîndri cu ce am făcut, căci n-am folosit decît în silă șarlatania și, dacă aș fi avut de ales între mijlocul acesta și un altul mai puțin josnic, mi se va face cinstea să fiu crezut că n-aș fi șovăit pe care să-l aleg. De altfel, pentru a-mi recîștiga libertatea, aș face astăzi la fel, ba poate chiar mai mult decît atît.

Firea mă îmboldea să-mi dobîndesc libertatea și religia nu-mi putea porunci să rămîn rob. N-aveam vreme de pierdut și trebuia să pun unui spion o piedică morală de a mi dăuna înștiințîndu-l pe Lorenzo că cineva sparge acoperișul celulei, or, mi-era cu atît mai frică de el cu cît rîmă mai trădase o dată. Ce era să fac ? N-aveam decît două căi, sau să fac ce am făcut, să înlănțuiesc adică sufletul acestui netrebnic cu lanțurile groazei, sau să-lucid sufocîndu-l, cum ar fi făcut orice om curajos și cu judecată, dar mai crud decît mine. Mi-ar fi venit mult mai lesne și n-ar fi fost de loc primejdios, fiindcă aș fi spus că a murit de moarte bună și un om de teapa lui prețuia desigur prea puțin la Piombi ca să stea cineva să cerceteze dacă am spus adevărul sau nu. Se va găsi oare un singur cititor în stare să creadă că aș fi făcut mai bine să-l sugrum ? dacă se va găsi vreunul, fie el și iezuit, și iezuit de bună-credință, ceea ce e cam anevoie, mă rog să-l lumineze Dumnezeu : credința lui nu va fi niciodată, a mea. Socot că mi-arn făcut datoria și biruința care mi-a încununat isprava poate fi o dovadă că Proniei nu i-a fost silă de mijloacele pe care le-am folosit spre a o dobîndi. Cît despre jurămîntul pe care l-am pus pe nemernic să-l facă, nu era decît o vorbă goală, ca unul care venea de la un om lipsit de conștiință ; iar cît despre cel pe care i l-am făcut eu lui, să-i port neconținut de grijă, m-a dezlegat însuși de el, și nu am a cerceta dacă l-aș fi ținut, deși nu cred că aș fi făcut o : i-a fost frică să mă urmeze și să fugă cu mine. Un om stricat e rar curajos. Pe de altă parte, puteam firește bănuî că exaltarea lui avea să se topească la ivirea părintelui Balbi care, neprearăritînd a înger, i-ar fi vădit limpede că l-am înșelat. În felul acesta și-ar fi pierdut toată încrederea în mine. În sfîrșit, ca să închei, am să spun că un om are mult mai mult temei să jertfească totul pentru mîntuirea lui decît au suveranii să jertfească cea mai mică părticică din statele lor pentru a se mîntui pe dînșii.

După ce plecă Lorenzo, îi spusei lui Soradaci că la ora șaptesprezece îngerul va veni să facă o gaură în acoperișul celulei noastre.

— Va avea cu el niște foarfeci, și ai să ne tai bărbile, și mie, și îngerului.

— Un înger cu barbă ?

— Da, ai să vezi. După operația asta vom ieși și vom merge să spargem acoperișul palatului și vom coborî în Piața San-Marco, de unde vom pleca în Germania.

Nu-mi răspunse nimic. Mincă singur, căci mie mi-erău prea grele și inima, și sufletul pentru a putea mînca. Nici să dorm nu fusesem în stare.

Eate ceasul hotărît : iată și îngerul. Soradaci voia să se arunce cu fața la pămînt, dar eu îi spusei că nu e nevoie. În trei minute canalul era desfundat ; bucata de scîndura mi se prăbuși la picioare și mă pomenii cu părintele Balbi în brațe.

— Iată — îi spusei — treaba dumitale s-a încheiat. A mea începe.

Ne sărutarăm și îmi dădu espton-ul și o pereche de foarfeci. îi spusei lui Soradaci să ne taie bărbile, dar nu m-am putut ține de rîs văzîndu-l pe dobitoc cum se uită, cu gura căscată, la îngerul acela care aducea mai curînd cu un diavol.

Nerăbdător să cunosc locurile, îi spusei călugărului să stea cu Soradaci, căci nu voiam să-l las singur, și ieșii. Gaura din zid mi s-a părut cam îngustă, dar pînă la urmă am trecut prin ea. Eram pe acoperișul celulei contelui, intrai înăuntru și-l îmbrățișai din toată inima pe nobilul moșneag.

Vedeam în fața mea un bărbat de o statură cu totul nepotrivită pentru a înfrunța greutățile ce ne așteptau, primejduindu-se la o fugă ca aceea, pe un acoperiș foarte povirnit, alcătuit în întregime din plăci de plumb. Mă întrebă care mi-e planul și-mi spuse că so-coate că m-am cam pripit.

— Nu vreau altceva — îi spusei — decît să fac încă un pas înainte și încă unul, pînă voi găsi libertatea sau voi muri.

— Dacă gîndești — Îmi spuse el strîr.gîndu-mi mîna — să mergi să străpungi acoperișul și să cauți, pe acoperiș, un drum pe care să poți coborî, nu vād cum ai să izbutești, afară doar dacă ai avea aripi ; eu n-am curaj să vă însoțesc : rămîn aici și mă rog Domnului pentru voi.

Ieșii spre a cerceta acoperișul cel mare, apropiindu-mă Pe cît puteam de marginile laterale ale podului. Ajung.md într-un loc unde puteam atinge partea de dedesubt a acoperișului în unghiul lui cel mai ascuțit, mă așezai între căpriorii, foarte numeroși în podurile tuturor palatelor mari. Pipăii scîndurile cu vîrfurile și mă bucurai să vād că sînt pe jumătate putrede. Cum le înțepam cu espton-ul tot ce atingeam se prefăcea în pulbere. Încredințat că voi putea face o gaură destul de mare în mai puțin de o oră, mă întorsei în celulă și petrecui patru ceasuri tăind cearșafuri, pături, saltea și mindir pentru a face dintr-însele funii. Am avut grijă să fac nodurile cu mîna mea și să mă încredințez că țin ; căci un singur nod prost făcut ne^ar fi costat viața. Pînă la urmă mă văzui stăpîn pe o sută de brațe de funie.

Există, în marile isprăvi, amănunte hotărîtoare, pe care un căpitan vrednic de izbîndă nu le lasă în seama nimănui. Cînd funia fu gata, făcui un balot cu haina mea, cu mantaua de mătase, cu cîteva cămăși, ciorapi și batiste, și trecurăm tustrei în celula contelui. Om de treabă, contele îl firitisi întii pe Soradaci că a avut fericirea de a fi fost pus cu mine împreună și că se află atît de aproape de a-și recîștiga libertatea. Mutra lui năucă îmi stîrnea rîsul. Nu mă mai stăpîneam s-o fac, căci aruncasem masca de fățarnicie care mă stingherise grozav de cînd mă silise ticălosul s-o pun. Îl vedeam că știe bine că l-am înșelat, numai că nu pricepea nimic, căci nu putea ghici cum de am avut asemenea legături cu așa-zisul înger, încît să-l fac să vină și să plece la anume ceasuri. Îl asculta cu luare-aminte pe contele care ne spunea că mergem la pieire și, ca un adevărat mișel, rumega în mintea lui cum să scape de primejdioasa călătorie. Îi spusei călugărului să-și facă balotul, în vreme ce eu aveam să găuresc podul.

La .două ceasuri de noapte, fără să fi avut nevoie de nici un ajutor, eram gata cu gaura : prefăcusem în praf scîndurile și spărtura era de două ori mai largă decît trebuia. Ajunsesem la tabla de plumb, toată dintr-o bucată. Singur n-o puteam sălta, căci era prinsă : călugărul mă ajută, și, tot împingînd cu espton-ul între streășină și tablă, izbutii s-o desprind ; cu umărul, pe urmă, o în-doirăm atît cît trebuia ca deschiderea prin care să trecem să fie destul de mare. Scoțîndu-mi atunci capul prin gaură, văzui cu durere lumina strălucitoare a lunii, aflată la începutul primului pătrar. Era o întorsătură neprielnică, pe care trebuia să avem răbdare s-o biruim, așteptând spre a ieși miezul nopții, ceas în care luna avea să meargă să lumineze la antipodi. Pe o asemenea noapte minunată, toată lumea bună se plimba desigur în piața San-Marco și nu mă puteam arăta pe acoperiș ; prelungindu-se pînă în piață, umbra ar fi atras toate privirile asupra noastră

și nemaipomenitul spectacol pe care l-am fi dat ar fi stîrnit desigur curiozitatea tuturor, și mai cu seamă pe cea a lui Messer Grande și a zbirilor săi, singurii paznici ai Veneției, și frumosul nostru plan ar fi fost curînd năruit de cumplitele lor fapte. Luai atunci neclintita hotărîre să nu ieșim de acolo decît după ce apune luna. Căutam sprijin la Dumnezeu, dar nu ceream nici o minune. Aflat în voia toanelor norocului, eram dator să le strunesc pe cît puteam și, dacă încercarea mea dădea greș, trebuia să mă pun la adăpost de învinuirea de a fi făcut cel mai mic pas greșit. Luna avea să apună la orele cinci și soarele să răsară la treisprezece și jumătate ; ne rămîneau șapte ceasuri de întuneric deplin, în care puteam lucra și, deși treaba noastră era foarte anevoioasă, în șapte ceasuri trebuia să-i dăm de capăt.

li spusei părintelui Balbi că avem trei ceasuri de stat de vorbă cu contele Asquino și să mergă întîi să-l vestească precum că am nevoie să-mi împrumute treizeci de țechini, care aveau să-mi fie, poate, tot atît de trebuincioși pe cît îmi fusese esptonon-ul spre a înfăptui tot ce în-făptuisem. Făcu ce-l rugasem și, peste patru minute, veni să-mi spună să mă duc eu, căci contele voiește să-mi vorbească fără martori. Bietul bătrîn îmi spuse întîi cu blîndețe că spre a evada n-am nevoie de bani, că nici el n-are, că are o familie numeroasă și că, dacă m-aș prăpădi, banii aceștia ar rămîne pierduți ; adăugă în sfîrșit o sumedenie de fleacuri asemănătoare spre a-și ascunde zgârcenia sau faptul că nu-i venea să se despartă de bani. Răspunsul meu ținu o jumătate de oră. Argumente foarte trainice, dar care, de cînd lumea, n-au avut niciodată vreo putere, pentru că toate figurile oratorice își tocesc tăișul izbindu-se de oțelul celei mai indestructibile patimi.

E împrejurarea în care nolenti baculusl, nu eram însă destul de crud spre a folosi violența împotriva unui biet moșneag. încheiai spunîndu-i că, dacă vrea să fugă cu noi, am să-l duc pe umeri, ca Enea pe Anchise, dar că, dacă vrea să rămînă spre a-l ruga pe Dumnezeu să ne călăuzească, îl înștiințez că rugăciunea lui va fi fără temei, de vreme ce îl va ruga pe Dumnezeu să ne ajute să izbutim într-o faptă la care el n-a vrut să ne dea nici cel mai obișnuit sprijin.

îmi răspunse plîngînd cu lacrimi care mă mișcară. Mă întrebă dacă am ce face cu doi țechini ; îi răspunsei că nici aceia nu-mi strică. Mi-i dădu, rugîndu-mă să i-i îna-poiez dacă, dînd un ocol pe acoperiș, am să socotesc că e mai înțelept să intru la loc în celulă. I-o făgăduii, puțin uimit că-și poate închipui că aș fi în stare să mă hotărâsc să mă întorc de unde am plecat. Nu mă cunoștea, iar eu eram sigur că mai degrabă voi muri decît să mă întorc într-un loc de unde n-aș mai fi ieșit niciodată.

îmi chemai tovarășii, și ne puserăm tot calabalicul lîngă gaură. Impărții în două pachete cele o sută de brațe de funie pe care le pregătisem și petrecurăm două ceasuri tăifăsuind și amintindu-ne, nu fără plăcere, anevoințele încercării noastre. Cea dinții [dovadă] pe care mi-o dădu părintele Balbi despre caracterul lui ales fu aceea că-mi spuse de zece ori că l-am mințit încredințîndu-l că am planul gata și că e sigur, în vreme ce nimic nu era adevărat, îmi spunea fără rușine că, să fi știut că așa stau lucrurile, nu m-ar fi scos din celulă. Cu gravitatea celor șaptezeci de ani ai săi, contele îmi spuse și el că cel mai bine ar fi să nu stărui într-o ispravă

cutezătoare, a cărei izbîndă e cu neputință și care e limpede că ne primejduiește viața. Fiind avocat, iată pledoaria pe care o țin : eu însă ghiceam lesne că îl însuflețeau cei doi țechini pe care ar fi trebuit să i-i înapoiez dacă m-ar fi convins să rămîn.

— Acoperișul e din plăci de plumb și atît de povîrnit, încît nu vă va îngădui nici să stați în picioare, darămite să umblați pe el. Acoperișul are opt lucarne, dar sînt

' Nărăvașului — bifa (lat.).

toate cu gratii de fier și c cu neputință să stai în picioare în fața lor, fiindcă sînt toate depărtate de margini. Funiile le luați degeaba, fiindcă nu veți găsi de ce le lega, și chiar dacă veți găsi, un om care coboară de atît de sus nu poate nici să-și păstreze siguranța și nici să țină calea pînă jos. Unul din voi trei ar trebui, așadar, să-i lege de-a curmezișul, unul cite unul, pe ceilalți doi și să-i coboare așa cum cobori o găleată sau o legătură de vreascuri ; iar cel care ar face această lucrare ar trebui să rămînă și să intre la loc în celulă. Care din voi trei se simte înclinat să săvîrșească această milostivă și primejdioasă faptă ? și hai să zicem că unul din voi va avea eroismul s-o facă, spuneți-mi pe ce parte veți coborî. De partea coloanelor, înspre piață, nu se poate, fiindcă ați fi văzuți ; de partea bisericii, cu neputință, fiindcă v-ați pcSaeni încercuiți; iar de partea curții nici nu vă gîndiți, fiindcă le-ați pica în mină acelor arsenalotti1, care patrulează neconținut. Nu puteți, deci, coborî decît de partea canalului și aveți, mă rog, acolo, o barcă, o gondolă, care vă așteaptă ? Nu, așa că va trebui să vă aruncați în apă și să răzbiți înot pînă la Santa-Apollonia, unde veți ajunge într-un hal fără de hal, neștiind încotro s-o apucați pentru a fugi mai departe. Gîndiți-vă că plumbul e alunecos și că, dacă se întîmplă să cădeți în canal, vă înecați la sigur, măcar de-ați înota ca niște rechini, căci veți cădea de sus și apa nu-i adîncă. Veți muri zdrobiți, căci trei, patru picioare de apă nu alcătuiesc un volum fluid destul de puternic pentru a anula greutatea unui corp care cade de atît de sus. În sfîrșit, cel mai mic necaz ar fi să ajungeți jos cu brațele și picioarele rupte.

Cuvîntarea aceasta, foarte nepotrivită în împrejurarea cu pricina, mă scotea din sărite ; am avut totuși tăria s-o ascult cu o răbdare care nu-mi semăna. Înviniurile călugărului, zvîrlite așa, în obraz, mă revoltau și mă ispiteau să le resping cu toată asprimea ; îmi dădeam seama însă că mă aflu într-o poziție gingașă și că aș putea strica totul, fiindcă tovarășul meu era un mișel, în stare să-mi

1 Gardienii Arsenalului și ai Marelui Consiliu al Republicii, înarmați cu săbii și cu bastoane roșii.

răspundă că nu e destul de disperat ca să înfrunte moartea și că, așadar, n-am decît să plec singur ; și singur nu-mi puteam închipui să răzlesc: Mă stăpîinii așadar și, luîndu-i cu duhul blîndeții, le spusei că sînt sigur de izbîntă, deși amănunte nu le pot da.

— înțeleaptă judecată a domniei tale — îi spusei contelui Asquino — mă va ajuta să fiu cit se poate de socotit ; pe de altă parte, credința în Dumnezeu și în propriile mele puteri mă va face să birui orice piedică.

Din cînd în cînd întindeam mîna să mă încredințez că Soradaci e acolo, căci nu scotea nici o vorbă. Rîdeam gîndindu-mă ce putea să-i umble în cap,

acum că era sigur că l-am înșelat. La patru și jumătate, îi spusei să meargă să se uite în ce loc pe cer mai e luna. Ascultă și se întoarse spunându-mi că într-un ceas și jumătate n-are să se mai vadă, și că o ceață foarte deasă făcea desigur ca plumbul să fie foarte primejdios.

— E bine că ceața nu-i ulei, îi zisei. Fă-ți un balot cu mantaua și cu o parte din funii, pe care trebuie să le îm-părțim în chip egal.

Zicînd acestea, rămăsei uluit simțînd cum omul acesta îmi cade în genunchi, îmi apucă mîinile, le sărută și-mi spune plîngînd că mă roagă din suflet să nu-l duc la moarte.

— Sînt sigur — spunea — că am să cad în canal, n-am să vă pot fi de nici un folos. Lăsați-mă aci, vai mie, și toată noaptea am să mă rog sfîntului Francisc pentru dumneavoastră. Sînteți slobod să ma și ucideți ; eu însă nu mă pot nicidecum hotărî să vă urmez.

Nu știa, dobitocul, că tocmai asta voiam și eu !

— Ai dreptate — îi spusei — rămîi, dar cu condiția să te rogi sfîntului Francisc ; și du-te întîi și-mi adu toate cărțile, pe care doresc să i le las domnului conte.

Ascultă fără să crîcnească și desigur foarte bucuros. Cărțile mele făceau pe puțin o sută de scude. Contele îmi spuse că mi le va înapoia cînd mă voi întoarce.

— Nu mă mai vedeți pe aici — îi răspunsei eu — puteți fi sigur. Cărțile vă vor despăgubi de cei doi țechini pe care i-ați cheltuit. Cît despre secătura asta, sînt încântat că se teme să vină cu noi ; ne-ar încurca și, pe de altă parte, e nevrednic, ticălosul, să împartă cu părintele Balbi și cu mine cînstea unei atît de frumoase evadări.

— Asta așa e, răspunse contele ; numai să nu fie, mîine, fericit că n-a făcut-o.

Ii cerui contelui pană, cerneală și hîrtie ; avea de toate, deși nu era voie, căci legile și opreliștile nu însemnau nimic pentru Lorenzo care, pentru un scud, l-ar fi vîndut și pe Sfîntul Marcu. Scrisei atunci alăturata scrisoare, pe care i-o dădui lui Soradaci, și pe care n-o putui reciti, fiindcă o scrisesem pe întuneric. începui cu un motto sublimat, pe care l-am scris în latinește și pe care-l voi reda în franceză cu aceste cuvinte :

Nu voi muri, voi trăi și voi lăuda pre Domnul.

„Seniorii inchizitori de stat trebuie să facă totul pentru a ține cu forța un vinovat la Piombi; vinovatul, care, din fericire pentru el, nu e prizonier pe cuvînt, trebuie să facă, la rîndu-i, tot ce-i stă în putere pentru a-și do-bîndi libertatea. Dreptul lor are ca temei justiția ; dreptul vinovatului e natura ; și precum nu i-au cerut, lui, consimțămîntul, atunci cînd l-au închis, tot astfel n-are nici el ce face cu al lor spre a-și redobîndi libertatea.

Giacomo Casanova, care scrie aceste rînduri cu amărăciunea în suflet, știe că poate avea nenorocul să fie prins înainte de a putea ieși din stat și a se pune la adăpost într-o țară ospitalieră ; că se va afla atunci sub sabia celor de care se pregătește să fugă ; dar, dacă acest nenoroc i se întîmplă, face apel la omenia judecătorilor săi să nu-i înrăutățească mai mult crunta soartă de care încearcă să fugă, pedepsindu-l că s-a lăsat biruit de îndemnul firii. Se roagă ca, dacă e prins, să i se dea înapoi toate lucrurile care sînt ale lui și pe care le lasă în celulă ; dacă are însă fericirea de a-și duce planul la capăt, le dăruiește pe toate lui Francesco Soradaci, care

rămîne închis, fiindcă i-a fost frică de primejdie : el nu pune, ca mine, libertatea înaintea vieții. Casanova roagă pe excelențele-lor să nu-i tăgăduiască această neînsemnată danie. Scrisă un ceas înainte de miezul nopții, fără lumină, în celula contelui Asquino, la 31 octombrie 1756."

îi pusei în vedere lui Soradaci ca scrisoarea aceasta să n-o dea lui Lorenzo, ci secretarului în mînă, căci era neîndoios că avea să-l cheme, dacă nu cumva avea să urce el însuși, ceea ce era și mai cu putință. Contele îi spuse că scrisoarea mea nu poate să-și greșească ținta, dar că trebuie să-mi dea totul înapoi, dacă mă întorc. Nerodul îi răspunse că ar dori să mă revadă, pentru a-mi dovedi că mi-ar înapoia totul din toată inima.

E însă vremea să plecăm. Luna nu se mai vedea. îi legai de gît părintelui Balbi funiile de-un capăt și balotul cu lucrurile pe celălalt umăr. Făcui la fel și cu mine și, în veste amîndîi cu pălăriile pe cap, merserăm la deschizătură,

E quindi uscimmo a rimirar le stelle 1

CAPITOLUL LIII

Ies din temniță — Mă aflu în primejdia de a-mi pierde viața pe acoperiș — Ies din palatul ducal, mă urc într-o barcă și ajung pe uscat — Primejdia în care mă pune părintele Balbi — Stratagema pe care sînt nevoit s-o folosesc spre a mă despărți deocamdată de el.

Ieșii eu cel dintîi, și părintele Balbi după mine. Soradaci, care ne urmase pînă la deschiderea din acoperiș, primi porunca să pună placa de plumb la locul ei și să meargă pe urmă să se roage sfintului Francisc. în genunchi și în patru labe, apucaî zdravăn espton-ul și, întinzînd i Și-opoi ieșirăm, stelele să le-admirăm. Dante, Infernul.

mîna, îl înfipsei pieziș în lipitura dintre două plăci, astfel încît, apucînd cu patru degete marginea plăcii pe care o ridicasem, izbutii să mă înalț pînă în vîxiul acoperișului. Pentru a mă urma, călugărul își pusese cele patru degete de la mina dreaptă în cureaua pantalonilor mei. Aveam astfel soarta jalnică a dobitocului care și trage, și cară, și asta pe un acoperiș foarte povîrnit, pe care o ceață deasă îl făcea alunecos.

La jumătatea acestui primejdios urcuș, călugărul hm spuse să mă opresc, fiindcă i s-a desprins unul din baloturi, care trage nădejde să nu fi trecut peste streășină. Mi-a venit întîi să-i dau una cu piciorul și să-l trimit cît colo cu balotul lui cu tot ; m-am stăpînit însă, slavă Domnului, îndeajuns ca să n-o fac ; ar fi fost prea grea pedeapsă, și pentru el, și pentru mine, căci, singur, mi-ar fi fost cu neputință să izbutesc să scap. li întrebai dacă funiile le-a pierdut și, răspunzîndu-mi el că e vorba de legăturica lui cu boarfe, unde se afla un manuscris pe care-l găsisese în pod la Piombi și de la care aștepta lucru mare, îi spusei să aibă răbdare, căci un pas înapoi putea să strice tot. Bietul călugăr oftă și, tot agățat de cureaua mea, ne cățăraram mai departe.

După ce, cu multă trudă, trecurăm peste vreo cincisprezece, șaisprezece plăci, ajunserăm pe creasta de sus, pe care mă așezai comod călare, și

părintele Balbi făcu la fel. Aveam în spate insulița San Giorgio Maggiore și, la două sute de pași înaintea noastră, erau numeroasele cupole ale bisericii San-Marco, care face parte din palatul ducal, căci San-Marco nu e, la drept vorbind, decît capela dogelui și nu există monarh care să se poată mîndri cu una mai frumoasă. Cel dintîi îmi dădui jos povara și-l poftii pe tovarășul meu să-mi urmeze pilda. Cum-necum, își puse legătura de funii sub șezut, cînd să-și scoată însă pălăria, care-l supăra, făcu o mișcare greșită și, rostogo-lindu-se din placă în placă se duse și ea binișor după celelalte catrafuse în canal. Tovarășul meu era disperat.

— Rea prevestire — strigă el — iată-mă-s dintru început fără cămașă, fără pălărie și fără un manuscris prețios, care cuprindea istoria curioasă și de nimeni cunoscută a tuturor serbărilor palatului republicii.

Mai puțin fioros în clipele acelea decît atunci cînd ne cățaram, îi spusei liniștit că cele două accidente n-au întrînsele nimic extraordinar care să-i îngăduie unei minți pline de eresuri să le numească prevestiri, că eu nu le socotesc astfel și că mie îmi sînt departe de a-mi tăia avîntul.

— Asta, dragul meu, e o învățătură de minte ca pe viitor să fii mai cu băgaie de seamă și mai puțin zănat, și ca să înțelegi că Dumnezeu fără îndoială ne ocrotește, fiindcă dacă pălăria, în loc să cadă la dreapta, cădea la stînga, eram pierduți, căci ar fi căzut în curtea palatului, unde ar fi dat peste ea paznicii palatului, căroră fără doar și poate le-ar fi vădit că trebuie să fie cineva pe acoperiș : ar fi pus mîna pe noi cît ai clipi.

După ce petrecui cîteva minute uitîndu-mă în stînga și în dreapta, îi spusei călugărului să stea acolo nemișcat pînă mă întorc și o luai oblu înainte, numai cu espton-ul în mină și mergînd cu toată înlesnirea de-a-ncălarele pe creasta acoperișului. Mi-a trebuit aproape un ceas să străbat întreg acoperișul, umblînd încoace și încolo, cercetînd, luînd aminte, zadarnic însă căci nu vedeam la nici o margine nimic de care să pot lega un capăt de funie : o încurcasem rău de tot. Nu mă mai puteam gîndi nici la canal, nici la curtea palatului, iar în partea de deasupra bisericii nu mi se arătau înaintea ochilor, între cupole, decît prăpăstii la capătul căroră nu se afla nici o deschizătură. Pentru a trece peste biserică, la Canonica 1, ar fi trebuit să urc niște povîrnișuri atît de aspre, încît nu mă simțeam în stare să le dau de capăt ; era firesc să înlătur tot ce mi se părea cu neputință de înfăptuit. Împrejurarea în care mă aflam cerea îndrăzneală, dar fără cea mai mărunță nesăbuiță. Nici în etică nu există, cred, cumpănă mai grea decît aceea în care eram eu atunci.

Trebuia totuși făcut la un fel ca să ies de acolo, sau să mă bag la loc în temniță, de unde n-aș mai fi ieșit, poate, niciodată, sau să mă arunc în canal. Intr-o alternativă ca

* Cartier în Veneția, în apropiere de San-Marco.

aceea, trebuia dat norocului ce era al lui și făcut un început, îmi oprii ochii pe o lucarnă dinspre canal, la a doua treime a pantei. Era destul de îndepărtată de locul de unde plecasem ca să-mi îngăduie să cred că podul pe care-l lumina nu era cel al ocolului temniței pe care o spărsesem. Nu putea lumina decît alt pod, locuit sau nu, pe deasupra vreunui apartament al palatului, ale cărui uși le-aș fi găsit, în chip firesc, deschise în zorii zilei.

Eram incredințat în sufletul meu că, dacă ne-ar fi zărit slujitorii palatului, fie chiar cei ai familiei dogelui, s-ar fi grăbit să ne înlesnească fuga, în loc să ne dea pe mîna justiției inchizitoriale, chiar dacă ne-ar fi cunoscut că sîntem cei mai mari tîlhari din republică, într-atîta le era tuturor de hidoasă Inchiziția.

Cu aceste gînd uri în minte, trebuia să cercetez partea din față a lucarnei și, alunecînd ușurel în linie dreaptă, ~mă aflai curînd călare pe micul ei acoperiș. Sprijinindu-mă atunci cu mîinile de margini, îmi întinsei capul înainte și izbutii să văd și chiar să ating un mic grătar, în spatele căruia se afla o fereastră prevăzută cu cîteva ochiuri de geam montate în niște plăcuțe de plumb. Fereastra nu-mi făcea griji, gratiile însă, deși subțirele, mi se păreau o greutate de netrecut căci socoteam că, fără o pilă, nu le puteam da de hac, și altceva decît esponton-ul n-aveam.

Eram tare încurcat și începeam să-mi pierd curajul, cînd lucrul cel mai simplu și cel mai la îndemîină îmi oțeli din nou, ca să zic așa, sufletul.

Cititorule filozof, dacă vrei să te pui o clipă în locul meu, dacă vrei să pătrunzi suferințele de care am avut parte vreme de cincisprezece luni, dacă ții seama de primejdiile care mă pîndeau pe un acoperiș de plumb unde aș fi plătit cu viața cel mai mic pas greșit; dacă te gîin-dești, în sfîrșit, că aveam doar cîteva ceasuri pentru a birui toate greutatețile care puteau spori cu fiecare pas și că, la o neizbîndă, mă puteam aștepta, din partea unui tribunal samavolnic, la o îndoită asprimă, mărturisirea pe care ți-o voi face cu toată curățenia adevărului nu mă va putea înjosi în sufletul tău, mai cu seamă dacă nu uiți că e firesc ca din omul hărțuit de teamă și de nevoie să nu rămînă decît jumătate din acela care e el, cînd hălăduiește liniștit și departe de orice tulburări.

Clopotul de la San-Marco, care în clipa aceea sună mîezul nopții, fu agentul care declanșa fenomenul care-mi izbi înțelegerea și care, printr-o violentă zguduitoră, mă scoase din dezorientarea care mă copleșea. Clopotul acela îmi aminti că ziua care sta să înceapă era ziua de Patruzeci de sfinți, praznicul ocrotitorului meu, dacă aveam vreunul, și prezicerea duhovnicului iezuit îmi răsări iar în minte. Ceea ce m-a făcut să prind însă cu adevărat la inimă și mi-a dat apă vie, întremîindu-mă trupește, a fost, mărturisesc, oracolul păgîn pe care-l promisem de la dragul meu Ariosto : Tra il fin d'ottobre e il capo di novembre.

Dacă un mare necaz face o minte șubredă să cadă în doaga credinței, e aproape cu neputință ca eresurile să nu vină și ele să dea o mîină de ajutor. Sunetul clopotului mi se părea un talisman vorbitor care mă îndemna la faptă, făgăduindu-mi biruința. întins pe burtă, cu capul plecat spre gratii, îmi vîrî drugul în tocul în care erau prinse, hotărît să le scot cu totul. într-un sfert de ceas le dădui de capăt; grătarul se afla, întreg, în mîinile mele, și pu-nîindu-l lîngă lucarnă, spărsei foarte lesne toată fereastra cu geamuri, în ciuda sîngelui care-mi curgea dintr-o rană ce mi-o făcusem la mina stingă.

Cu ajutorul esponton-ului și urmîind metoda de la început, ajunsei înapoi pe creasta acoperișului unde-mi lăsasem tovarășul. îl găsii deznădăjduit, mînios : mă ocări cumplit că l-am lăsat atîta vreme acolo. Mă asigură că nu aștepta decît să se facă șapte ca să se întoarcă în temnița lui.

— Ce-ți închipuiai despre mine ?

- Credeam că ai căzut în vreo prăpastie.
- Și nu-ți rostești decît cu ocări bucuria ce desigur o ai de a mă revedea ?
- Ce-ai făcut atîta vreme ?
- Hai după mine și ai să vezi.

Luîndu-mi baloturile, pornii spre lucarnă. Ajunși înaintea ei, îi arătai în amănunt părintelui Balbi tot ce făcusem, cerîndu-i să-mi dea o părere cam cum ar trebui s-o luăm ca să ne strecurăm și să pătrundem în pod.

Treaba era ușoară pentru unul din noi, care, cu ajutorul funiei, putea fi coborît de celălalt ; nu vedeam însă cum ar fi putut pe urmă coborî al doilea, căci nu exista nici un loc de care să legăm funia în pragul lucarnei. Strecurîndu-mă și dîndu-mi drumul, puteam să-mi rup mîinile și picioarele, căci nu cunoșteam distanța de la lucarnă pînă la podea. La această judecată cuminte rostită prietenește în vederea unui folos comun, mîrlanul meu îmi răspușe cu următoarele cuvinte :

— Coboară-mă pînă una-alta pe mine și, cînd voi fi jos, îți va rămîne răgaz destul ca să chibzuiești cum să mă urmezi.

Mărturisesc că, indignat, eram cît p-aci să-i înfig espton-ul în piept. Mă opri însă un duh bun și nu su-flai o vorbuliță de dojana pentru josnicia și egoismul lui. Desfăcînd, dimpotrivă, numaidecît, balotul meu de funie, i-l încinsei zdravăn subsuoară și, punîndu-l să se culce pe burtă, cu picioarele în jos, îl coborîi pînă pe acoperișul lucarnei. Cînd ajunse acolo, îi spusei să se vîre pînă la mijloc în lucarnă, sprijinîndu-se în brațe de pervazuri. Cînd treaba asta fu gata, mă tîrii de-a lungul acoperișului cum făcusem și întîia oară și, de îndată ce mă văzui pe acoperișul cel mic, mă pusei pe burtă și ținînd zdravăn de funie, îi spusei călugărului să-și dea drumul fără frică. Ajuns pe podeaua podului, dezlegă funia și, trăgînd-o la mine, aflai că înălțimea era de cincizeci de picioare. Era prea mult pentru o săritură la nimereală. Cît despre călugăr, sigur acum pe picioarele lui, după ce vreme de două ceasuri se aflase în frigurile spaimei pe un acoperiș unde, mărturisesc, poziția nu era din cele mai tihnite, îmi strigă să-i arunc funia, că are el grijă de ea ; nici nu m-am gîndit, precum lesne se poate ghici, să urmez acest sfat prostesc.

Nemaiavînd răbdare să aștept să-mi vină o idee nouă, mă urcai din nou pe creasta acoperișului și indreptîndu-mi privirea spre un loc de lîngă o cupolă pe care încă nu-l cercetasem, pornii într-acolo. Văzui o terasă în chip de platformă, acoperită cu plăci de plumb, lîngă o lucarnă închisă cu două obloane. Se aflau acolo o cadă plină cu ipsos diluat în apă, o mistrie și o scară care mi s-a părut destul de lungă pentru a putea coborî pe ea pînă în podul unde mi-era tovarășul. Atît mi-a fost de ajuns ca să mă hotărăsc. Petrecîndu-mi funia pe după întîia treaptă, tîrii stînjenoarea povară pînă la lucarnă. Trebuia deci băgată înăuntru această masă greoaie, lungă de douăsprezece brațe dintr-ale mele și anevoințele pe care le întîmpinai ca să-i dau de capăt mă făcură să mă căiesc că m-am lipsit de ajutorul călugărului. Împinsesem scara astfel încît unul din capete atîngea lucarna, iar celălalt depășea cu o treime din lungimea ei streășină. Dîndu-mi atunci drumul pe acoperișul lucarnei, fărîi scara deoparte și, trăgînd-o la mine, îmi legai capătul de funie de a opta treaptă și pe urmă o lăsa să lungească iar pînă ajunse paralelă cu lucarna. Acolo, mă străduii s-o fac să intre în lucarnă,

dar îmi fu cu neputință s-o bag mai adînc de a cincea treaptă, căci capătul oprindu-se în acoperișul interior al lucarnei, nici o putere din lume n-ar fi făcut-o să pătrundă mai adînc, decît spărgînd ori acoperișul, ori scara. Alt leac nu era decît s-o salt din celălalt capăt; înlăturînd astfel piedica, înclinația ar fi făcut scara să lungeze datorită propriei ei greutate. Aș fi putut pune scara de-a curmezișul, să-mi leg funia de ea și să mă cobor fără nici o primejdie ; scara ar fi rămas însă acolo și dimineată i-ar fi vădit lui Lorenzo locul unde, poate, încă ne-am fi aflat.

Nu voiam să risc să prăpădesc, printr-o nesăbuiță, rodul atîtor cazne și primejdii și, pentru a șterge orice urmă, scara trebuia să intre, toată, înăuntru. Neavînd pe nimeni care să mă ajute, hotărîi să mă duc eu însumi pe streășină ca s-o ridic și să-mi ating ținta. Ceea ce și făcui, dar mfruntînd o asemenea primejdie încît, fără un fel de minune, aș fi plătit această cutezanță cu viața. Am îndrăznit să dau drumul scării slăbind funia, fără teamă că va cădea în canal, căci era ca agățată de streășină cu cea de-a treia treaptă a sa. Mă propteam cu vîrfurile picioarelor drept în streășină de marmură, căci eram culcat pe burtă. Din această poziție, am avut destulă putere să salt scara cu o jumătate de picior și s-o împing înainte, și am avut mulțumirea de a vedea că a intrat cu un picior în lucarnă ; înțelege cititorul că astfel greutatea îi scădea simțitor. Trebuia acum s-o fac să intre cu încă două picioare, ri-dicînd-o tot pe atît, căci pe urmă eram sigur că, urcîndu-mă la loc pe acoperișul lucarnei, aș fi făcut-o să intre de tot, cu ajutorul funiei. Ca s-o pot sălta cît trebuia, mă ridicai în genunchi ; puterea de care avui însă nevoie spre a izbuti mă făcu să alunec, astfel încît mă pomenii deodată proiectat în afara acoperișului pînă la piept, sprijinit numai în coate.

Cumplită clipă, de care și astăzi mă cutremur și care e aproape de neînchipuit în toată grozăvia ei. Firescul instinct de conservare mă îndemnă ca aproape fără să-mi dau seama să-mi folosesc toată puterea spre a mă sprijini și a mă opri în coaste și, aproape ca prin minune, aș zice, izbutii. Euînd seama să nu scap, izbutii să mă salt, ajutîndu-mă cu toată puterea antebrațului, pînă la încheieturi și sprijinindu-mă totodată în burtă. N-aveam, din norocire, nici o grijă pentru scară căci, în nefericita, sau mai curînd nefasta sfortare care fusese cît p-aci să mă coste atît de scump, avusesem bucuria s-o fac să intre cu peste trei picioare înăuntru, imobilizînd-o.

Sprijinit pe streășină numai și numai în încheietura mîinilor și în părțile inghinale, între vîntre și pulpe, înțelesei că, ridicîndu-mi pulpa dreaptă și izbutind să-mi pun pe streășină un genunchi și pe urmă pe celălalt, m-aș afla cu totul în afara primejdiei ; dar nu eram încă la capătul necazurilor. Sfortarea pe care o făcui spre a izbuti îmi pricinui o asemenea contracțiune nervoasă, încît un cîrcel deosebit de dureros îmi paraliza aproape în întregime toate membrele. Nu mi-am pierdut capul și am stat nemișcat pînă a trecut : știam că împotriva cîrceilor artificiali cel mai bun leac e imobilitatea ; îl încercasem adesea. Grozavă clipă ! După două minute, reluînd treptat efortul, izbutii să-mi proptesc cu bine amîndoi genunchii de streășină și, după ce-mi trăsei puțin sufletul, săltai ușurel scara și o adusei în punctul unde era paralelă cu lucarna. Cunoscînd destul de bine legile echiUbrului și ale pîrghii-k>r, apucaii iar espton-ul și, urmînd să mă cațăr

cum știam, mă înălțai pînă la lucarnă și izbutii să bag cu ușurință înăuntru toată scara, al cărei capăt îl primi în brațe tovarășul meu. Aruncați atunci în pod boarfele, funiile și țândările rămase și coborîți în pod, unde tovarășul meu mă întîmpină cu bucurie și avu grijă să tragă scara. Ținîndu-ne de braț, începurăm să cercetăm locul acela întunecos unde ne aflam : avea vreo treizeci de pași lungime pe vreo douăzeci lățime.

La unul din capete, dădurăm peste o ușă cu două canaturi, alcătuită din bare ele fier. Nu era semn bun ; punînd însă mîna pe zăvorul de la mijloc, acesta cedă la apăsare și ușa se deschise. Dădurăm întîi ocolul acestei noi încăperi și, voind s-o străbatem, ne lovirăm de o masă înconjurată de scaune fără spătar și de fotolii. Ne întoarserăm spre locul unde simțeam că sînt niște ferestre, descinserăm una și, la lumina stelelor, nu zărirăm decît prăpăstii între cupole. Nu m-am oprit nici o clipă la gîndul de a coborî : doream să știu încotro merg și nu recunoșteam locul unde mă aflu. Închisei la loc fereastra, ieșirăm din sală și -ne întoarserăm în locul unde ne lăsasem calabalicul. Istovit cu desăvîrșire, mă trîntii pe jos și, punîndu-mi o legătură de funii sub cap, sleit cum eram de orice putere trupească și sufletească, simții cum mă fură un dulce somn. Mă lăsați atît de supus în voia liii, încît să fi știut de bine că trezin-du-mă mă așteaptă moartea, și tot mi-ar fi fost cu neputință să mă împotrivesc ; și mi-aduc aminte foarte bine de fermecătoarea plăcere ce-o simțeam dormind.

Dormii vreme de trei ceasuri și jumătate. Strigînd și scuturîndu-mă tare, abia mă trezi călugărul. Îmi spuse că a bătut de douăsprezece și că nu înțelege cum, în asemenea împrejurări, eu pot dormi. El nu înțelegea, eu însă, da : nu voisem să dorm ; nu făcusem decît să mă las biruit de trupul mi vlăguit și incolțit, ca să zic așa. Osteneala mea n-avea nimic uimitor : erau două zile de cînd frămîn-tările nu-mi îngăduise să pun ceva în gură și nici să închid un ochi, iar sforțările pe care le făcusem și care depășeau aproape tot ce poate face un om ar fi fost de ajuns spre a istovi pe oricine de puteri. Pe de altă parte, somnul acesta binefăcător mă făcuse să-mi recîștig puterile dintîi și fui îneîntat vîzînd că întunericul se destramă de ajuns ca să pot acționa mai sigur și mai iute.

Cum îmi aruncați privirile în jur, strigai :

— Locul acesta nu e o temniță ; trebuie să existe o ieșire lesne de găsit.

Ne îndreptarăm atunci spre capătul dimpotrivă al porții de fier și, într-un cotlon foarte îngust, mi se păru că deslușesc o ușă. Pipăi și mă opresc pînă la urmă cu degetele pe o gaură de broască. Îmi înfig într-însa esptonul, din cîteva mișcări o deschid, și iată-ne într-o odaie mică, unde, pe o masă, găsesc o cheie. O încerc la ușa din față și văd, răsucind-o, că era descuiată. ^ spun călugărului să se ducă după lucruri și, punînd cheia la loc pe masa de unde o luasem, ieșim și dăm într-o galerie cu niște firide pline de acte. Era o arhivă. Descopăr o scărișică de piatră, cobor pe ea ; găsesc alta, o cobor și pe aceea și găsesc la capăt o ușă cu geamuri, pe care o deschid, și iată-mă într-o sală cunoscută : ne aflam în cancelaria ducală. Deschid o fereastră ; mi-ar fi lesne să cobor pe ea ; m-aș fi pomenit însă în labirintul micilor curți care înconjoară biserica San-Marco. Doamne ferește de asemenea nebunie ! Văd pe un birou o unealtă de fier, cu vîrf rotund și cu mîner de lemn, aceea de care se slujesc secretarii pentru a găuri pergamentul de care leagă, cu o sfoară, pecetea de plumb ; o iau. Deschid

biroul și găsesc copia unei scrisori care-i vestește provcditorului insulei Corfu trimiterea a trei mii de țechini pentru restaurarea vechii cetăți. Caut țechinii, nu-s. Numai Dumnezeu știe cu ce plăcere aș fi pus mîna pe ei, și cum aș mai fi rîs de călugăr dacă m-ar fi învinuit de furt ! Aș fi primit suma aceasta ca pe un dar al cerului ; m-aș fi socotit deplin stăpîn pe ea cu singurul drept al cuceritorului.

Mă duc la ușa cancelariei, îmi înfig esptonon-ul în gaura cheii, dar dîndu-mi seama în maț puțin de un minut că-mi va fi cu neputință s-o sparg, mă hotărâsc să fac iute o gaură într-unui din cele două canaturi. Am ales cu grijă un loc unde scîndura avea mai puține noduri și, apucîndu-mă numaidecît de treabă, dam într-una cu esptonon-ul, spărgînd și despicînd cum mă pricepeam mai bine. Călugărul, care mă ajuta și el pe cît putea cu sula aceea groasă pe care o luasem de pe masă, tremura la zgomotul răsunător pe care-l făceam cu esptonon-ul de cîte ori încercam să-l înfig în scîndura ; zgomotul acesta se auzea desigur de departe : înțelegeam că primejdia e mare, dar eram nevoit s-o înfrunt.

Într-o jumătate de oră, gaura era destul de mare, spre norocul nostru, căci mi-ar fi fost greu s-o mai lărgesc fără ajutorul unui fierăstrău. Marginile găurii erau înfiorătoare, căci erau înțesate cu țepi, numai buni să rupă veșmintele și să sfîșie carnea. Se afla la o înălțime de cinci picioare. Punînd dedesubt două scăunele, unul lîngă altul, ne suirăm pe ele și călugărul se vîrî în gaură, cu brațele încrucișate și cu capul înainte ; și, apucîndu-l de pulpe, apoi de picioare, izbutii să-l împing afară și; deși era întuneric, n-aveam nici o teamă, căci cunoșteam clădirea, Cînd îl văzui afară pe tovarășul meu, îi aruncaii lucrșoa-rele noastre, afară de funii, pe care le lăsaai acolo și, punînd un al treilea scăunel peste primele două, mă urcai pe el și, ajuns cu pulpele la marginea găurii, mă băgai înăuntru pînă la vintre, deși foarte anevoie, căci gaura era foarte strîmtă ; și neavînd nici un punct de sprijin de care să mă agăț cu mîinile, nici pe cineva care să mă împingă cum îl împinsesem eu pe călugăr, îi spusei să mă apuce de mijloc și să mă tragă la el fără a se opri, măcar de m-ar fi scos de acolo făcut bucăți. Ascultă și avui tăria să rabd durerea cumplită care mă chinuia, căci țepii îmi sfîșiau coastele și pulpele și sîngele curgea șiroaie.

De îndată ce mă văzui cu bine afară, mă grăbii să-mi ridic de jos lucrurile și, coborînd două scări, deschisei fără nici o greutate ușa care dă în aleea unde e ușa cea mare a scării regale și lîngă ea ușa cabinetului lui savio alia scrittura I. Ușa aceasta mare era încuiată, ca și aceea de la Arhivă, și mi-a fost deajuns să mă uit numai la ea ca

* Prim grefier (it.).

sg înțeleg că, fără o catapultă ca s-o sparg sau o bombă ca s-o arunc în aer, mi-era cu neputință să-i fac ceva. In mina mea, drugul părea să-mi zică : Hic fines posuitnu mai ai ce face cu mine : poți să mă arunci. Era unealta libertății mele, mi-era drag ; era vrednic de a fi atîrnat în chip de ex-voto pe altarul Dezrobirii și al Libertății.

Calm, resemnat și pe deplin liniștit, mă așezai, spu-nîndu-i călugărului să facă la fel.

— Lucrarea mea e gata, îi spusei ; rămîne acum' s-o ducă la capăt Dumnezeu cri norocul.

Abbia chL regge il ciel cura del resâț O la fort tata se non tocea a lui. *

Nu știu dacă măturătorilor palatului are să le dea prin gând să vină aici astăzi, în ziua de Patruzeci de sfinți, sau mîine, de ziua morților. Dacă intră cineva, fug cum văd că se deschide ușa și dumneata te iei după mine] dacă nu vine nimeni, nu mă mișc de aici, să știu de bine că mor de foame.

Cuvintele acestea îl mîniară grozav pe bietul om. Mă făcu nebun, disperat, ademenitor, înșelător, mincinos. Il lăsai să vorbească, fără să-mi pese. Intr-acestea, sună de ora treisprezece. De cînd mă trezisem în pod, trecuse doar un ceas.

Cel dintîi lucru de care m-am îngrijit a fost să mă schimb. Părintele Balbi arăta ca un țărănoi, dar era teafăr ; nu-l vedea nimeni nici în zdrențe, nici plin de sînge : vesta de flanelă roșie nu-i era ruptă și nici pantalonii de piele liliachie, în vreme ce, uitîndu-te la mine, te apuca groaza și mila, plin de sînge și flenduros cum eram. Smulgîndu-mi ciorapii de pe genunchi, țîșni sîngele din două zdrelituri pe care mi le făcusem la streășină, gaura din ușă îmi sfîșiasse vesta, cămașa, pantalonii, coapsele și pulpele : eram îngrozitor de julit peste tot. Rupînd cîteva batiste, făcui din ele feși și mă legai cît putui mai bine* Imbrăcai haina cea bună, care pe o zi de iarnă părea de-

1 Aici s-a pus hotar (lat.).

* Acel ce-i domn în cer s-o duci mai departe. Ori împlinirea, dacă nu e treaba lui cumua (It.).

sigur destul de caraghioasă, îmi îndesai, de bine, de rău, peruca în pungă, încălțai o pereche de ciorapi albi, îmi pusei, în lipsă de altceva, o cămașă cu horbotă și încă două la fel pe deasupra, îmi umplui buzunarele cu batiste și ciorapi și aruncaii într-un colț tot ce mai rămăsese. Aruncaii frumoasa mea manta pe umerii călugărului care arăta ca și cum ar fi furat-o, nenorocitul. Semănăm, cred, destul de bine cu unul care, după bal, a chefuit toată noaptea în niște locuri deocheate, de unde a ieșit cam jumulit. Numai feșile de la genunchi îmi feșteau toată această anapoda eleganță.

Astfel împodobit, în cap cu pălăria mea cu fir de aur spaniol și cu pană albă, deschisei fereastra. Cel dintîi le sări în ochi chipul meu cîtorva cască-gură care erau în curtea palatului și care, nepricepînd ce caută unul cu asemenea nutruță așa devreme la acea fereastră, se duseră să-i dea de știre celui care avea cheile locului. Portarul își închipui că a încuiat poate pe cineva înăuntru în ajun, și, ducîndu-se să-și ia cheile, sosi. Îmi părea rău că m-am arătat la fereastră, neștiind că de rîndul acesta întîmplarea mă slujise cum nu se putea mai bine ; ședeam lîngă călugăr, care mă tot boscorodea, cînd îmi sună la ureche un zăngănit de chei. Emoționat, mă ridic și, punîndu-mi ochiul la o crăpătură aflată din fericire între două blăni în ușă, văd un bărbat singur, cu perucă în cap, fără pălărie, urcînd încetișor scara, cu un inel mare de chei în mîină. îi spusei foarte serios călugărului să nu sufle o vorbă, să se țină după mine și să-mi calce pe urme. Apuc cu dreapta espton-ul, ascunzîndu-l sub haină și mă duc de mă pun în locul de lîngă ușă de unde, de îndată ce s-ar fi deschis, aș fi putut să ies și s-o tulesc pe scări în jos. Mă rugam lui Dumnezeu ca omul acela să nu arate nici o împotrivire ; căci altminteri aș fi fost nevoit să-l dau gata, și eram hotărît s-o fac.

Ușa se deschise și, văzîndu-mă în halul acela, bietul om încremenește. Fără nici o șovăială, fără nici un cuvînt, o zbughesc pe scări în jos, cu călugărul după mine. Fără să par că fug, dar mergînd repede, o luai pe mareața scară zisă a Uriașilor ; făcîndu-mă că nici nu-l aud pe părintele Balbi, care-mi striga într-una: „Haidem în biserică”, îmi urmai drumul.

Ușa bisericii era la nici douăzeci de pași ; la Veneția, bisericile nu mai erau însă adăpost pentru tîlhari și nimeni nu se mai refugia în ele. Călugărul o știa, dar frica îl făcuse să-și piardă ținerea de minte.

Mai tîrziu îmi spuse că îl îndemnase să-mi dea ghes să intru în biserică un simțămînt religios care îl chema la picioarele altarelor.

— De ce nu te-ai dus singur ?

— N-ain vrut să te părăsesc.

Ar fi trebuit să spună : „N-am vrut să rămîn fără dumneata”.

Imunitatea pe care o căutam eu era dincolo de legile preaserenisimei republici și către ea pornisem : mă și aflam într-însa cu duhul, rămînea să-mi duc acolo ri trupul. O luai drept spre poarta regală a palatului ducal; și, fără să mă uit la nimeni, ca nimeni să nu se uite la mine, străbat mica piață, merg la mal și intru în cea dintîi gondolă pe care o găsesc, spunîndu-i tare de tot gondolierului aflat la pupă :

— Voi să merg la Fusino, cheamă iute încă un vîslaș.

Era gata de plecare și, în vreme ce se dezleagă gondola, mă tolănesc pe perna din mijloc, iar călugărul se așază pe banchetă. Mutra ciudată a lui Balbi, fără pălărie și cu o frumoasă manta pe umeri, îmbrăcămîntea mea chisnovată, totul mă făcea desigur să trec drept un șarlatan sau un astrolog.

După ce trecurăm de vamă, gondolierii începură să spintece zdravăn apele canalului Giudecca pe care trebuia să-l străbați, de mergeai fie la Fusino, fie la Mestre, unde în adevăr voiam să ajung. Cînd mă văzui la jumătatea canalului, scosei afară capul și-i spusei barcagiului de la pupă;

— Crezi că ajungem la Mestre pînă la patru ?

— Dar, domnule, mi-ați spus că mergeți la Fusino !

— Ești nebun, la Mestre ți-am spus.

Al doilea barcagiu îmi spuse că mă înșel și prostul meu de călugăr, însuflețit de o prea-creștină rîvnă pentru adevăr, nu înceta să repete și el că n-am dreptate. Aveam poftă să-i trag una cu piciorul, ca să-l pedepsesc că e atît de tîmpit ; cugetînd însă că nu-i deștept cine vrea, începui să rîd cu hohote, încuviințînd că s-ar putea să mă fi înșelat, dar că eu la Mestre vreau să merg. Nu-mi răspunse nimeni nimic și, după o clipă, stăpînul gondolei îmi spuse eă e gata să mă ducă și în Anglia, dacă poftesc.

— Bravo ! Mergi la Mestre.

— Sîntem acolo în trei sferturi de ceas, căci ne mîină și vîntul și curentul.

Foarte mulțumit, privesc înapoi pe canal, care mi se pare mai frumos ca niciodată, mai ales că nici o barcă nu venea după noi. Dimineața era minunată, aerul curat, razele răsăritului străluceau, tinerii mei barcagii vîsleau amîndoi ușor și puternic : gîndindu-mă la noaptea cumplită pe care o trecusem, la primejdiile din care scăpasem, la locul unde fusesem întemnițat în ajun, la toate prielnicele urzeli ale întîmplării, la libertatea de care începeam să mă bucur și pe care o vedeam, deplină, înainte, toate

acestea mă înduioșară atît de adînc încît, plin de recunoștință față de Dumnezeu, simții cum mi se topește sufletul și izbucnii în plins.

Fermecătorul meu tovarăș, care pînă atunci nu deschisese gura decît ca să le dea dreptate gondolierilor, socoti că e dator să se ostenească a mă mingîia. Se înșela asupra pricinii lacrimilor mele și o luă în așa chip încît mă făcu Să trec cu adevărat de la plăcuta-mi întristare la un rîs cu totul ciudat, care-l aruncă într-o greșeală contrarie, căci «rezu că am înnebunit. Sărmanul călugăr era, cum am mai spus-o, prost, și răutatea numai din prostie i se trăgea. Mă găsisem în aspra nevoie de a trage folos de pe urma lui ; dar, deși fără să vrea, era cît p-aci să mă piardă. Mi-a fost cu neputință să-l conving că le-am poruncit barcașilor să meargă la Fusino cu gînd de a merge la Mestre : spunea că gîndul acesta nu se putea să-mi fi venit decît pe Canal-Grande.

Ajunserăm la Mestre. Poștalion n-am găsit, dar erau vizitii destui care umblă îndeajuns de bine și mă învoii cu unul din ei să mă ducă în cinci sferturi de ceas la Trevisi. În trei minute caii erau puși și, crezîndu-l pe părintele Balbi în spate, mă întorsei să-i spun : „Haidem sus” ; cînd colo, ia-l de unde nu-i. Îi spusei unui băiat de grajd să meargă să-l caute, hotărît să-l cert, chiar dacă s-ar fi dus să-și vadă de nevoile firești ; căci ne găseam într-o împrejurare în care trebuia să ne înfrînăm orice nevoie, oricît de firească. Veniră să-mi spună că nu-l găsesc nicăieri. Eram furios. Îmi veni în gînd să-l las acolo și să plec J ar fi trebuit s-o fac, dar un simțămînt de omenie mă opri. Cobor, cercetez ; toți l-au văzut, dar nimeni nu știe să-mi spună nici unde e, nici unde ar putea fi. Străbat arcadele de pe strada mare și, venindu-mi așa ca din senin un gînd să bag capul pe fereastra unei cafenele, îl văd, nenorocitul, stînd în picioare la tejghea, bînd o șocolată și trăgîndu-i clopotele unei fete. Mă vede, îmi arată fata, spunîndu-mi că e drăguță și mă îndeamnă să iau o ceașcă de șocolată, spunîndu-mi să i-o plătesc pe a lui, căci el n-are un ban.

— N-am poftă, îi spun, stăpînindu-mi indignarea — și hai, dă-i bătaie.

Îl strîng totodată de braț atît de tare încît se îngălbeni de durere. Plătesc și plecăm. Tremuram de mînie. Ajungem, ne suim în trăsură ; nu făcusem însă nici zece pași cînd îl recunoscu pe Balbi Tomasi, un locuitor din Mestre, un om cumsecade, dar despre care se spunea că se învîr-tește pe lîngă Sfîntul oficiu inchizitorial al republicii. Mă cunoștea și, apropiindu-se, îmi strigă : — Dumneavoastră aici, domnule ? încântat să vă vad. Așadar ați fugit ? cum ați făcut ?

— N-am fugit, domnule, mi s-a dat drumul.

— E cu neputință; abia aseară am fost acasă la domnul Grimani, și aș fi aflat-o.

Îți va fi mai lesne să ghicești, cititorule, ce am simțit în clipele acelea decît mi-ar fi mie să ți-o descriu. Mă vedeam descoperit de un om pe care mi-l închipuiam plătit să mă aresteze și care în acest scop n-avea decît să facă semn cu ochiul primului dintre zbirii, de care Mestre era plin. Îl rugai să vorbească mai încet și, coborînd din trăsură; îl rugai să vină puțin la o parte. Îl duc în spatele casei și, văzînd că nu mă vede nimeni și aflîndu-mă Ungă un șanț dincolo de care se întindea o cîmpie șeață, mă înarmez cu espton-ul și-l iau de gît. Ghicindu-mi gîn-dul, se smucește, îmi scapă și sare șanțul. Fără să se mai întoarcă, o ia numaidecît la sănătoasa drept

înainte, min-Cînd pămîntul. Cînd se îndepărtă ceva, își încetini puțin fuga, își întoarse capul și-mi trimise bezele, în semn de urări de bună călătorie. Cînd nu-l mai văzui, adusei mulțumiri Domnului că, prin sprinteneala lui, omul acela m-a ferit să săvîrșesc un omor, căci era cît p-aci să-l dau gata, și se pare că n-avea gînduri rele.

Situația mea era îngrozitoare ; eram singur, în război fățiș cu toate puterile republicii. În cinstea prevederii, nici o jertfă nu era prea scumpă și propria mea siguranță îmi prescria legea să nu cruț nici un mijloc de a-mi ajunge ținta.

Ursuz ca unul care tocmai a scăpat dintr-o grea încercare, îl fulgerai cu dispreț pe mișelul de călugăr care vedea în ce primejdie ne băgase și mă urcai la loc în trăsură. Mă gîndeam cum să scap de țopîrlanul acela, care nu îndrăznea nici să deschidă gura. Ajunserăm la Trevisi fără să mai întîlnim pe nimeni și-i spusei căpitanului de poștă să-mi pregătească doi cai și o trăsură pentru ora șaptesprezece ; nu mă gîndeam să merg însă mai departe cu poștalionul, întîi fiindcă n-aveam cu ce și apoi fiindcă mă temeam să nu fiu urmărit. Hangiul mă întrebă dacă nu vreau să mănînc : aș fi avut mare nevoie s-o fac, ca să-mi țin viața, căci muream de foame ; mi-a fost însă frică să primesc, căci orice sfert de ceas pierdut putea să-mi fie fatal. Mă temeam să nu fiu prins și să-mi fie pe urmă rușine toată viața, căci în cîmp deschis un om cuminte trebuie să înfrunte patru sute de mii de oameni : dacă nu știe să se ascundă, e un prost.

Ieșii pe poarta San-Tomaso ca și cum aș fi mers la plimbare și, după ce făcui o milă pe drumul mare, o luai prin arătură, cu gîndul să nu mai ies de acolo cîtă vreme voi fi încă în statele republicii. Cel mai drept ar fi fost s-o apuc prin Bassano ; o apucaii însă pe ocolite, fiindcă n-ar fi fost cu neputință să fiu așteptat la cel mai apropiat debușeu, în vreme ce era mai puțin de crezut că, pentru a ieși din stat, am luat drumul prin Feltre care, pentru a ajunge în jurisdicția episcopului de Trente, era dramul cel mai lung.

După ce am umblat trei ceasuri, m-am prăbușit la pămînt : nu mai puteam. Dacă nu îmbucam ceva, puteam să mă gătesc de moarte. Îi spusei călugărului să pună lîngă mine mantaua și să meargă la o fermă pe care o vedeam, să facă rost, pe parale, de ceva merinde și să mi le aducă, îi dădui banii trebuincioși. Plecă spunîndu-mi că mă credea mai curajos. Nefericitul habar n-avea ce-i acela curaj, era însă mai voinic ca mine și înainte de a ieși din temniță își pusese desigur zdravăn burta la cale. Băuse apoi și șocolata, era slab, era călugăr și prudența și onoarea nu-i frămîntau sufletul pe socoteala trupului.

Deși casa aceea nu era un han, buna fermieră îmi trimise, cu o țărancă, un prînzișor îmbelșugat, care nu mă costă decît treizeci de parale venetiene. După ce-am mîncat pe săturate, simțind că e cît p-aci să mă fure somnul, mă grăbii s-o iau la drum, știind destul de bine încotro. După pairu ceasuri de mers, mă oprii în spatele unui cătun și aflai că sînt la douăzeci și patru de mile de Tre-visi. Eram spetit de oboseală, mi se umflaseră gleznele și încălțările mi-eră rupte. Mai rămăsese un singur ceas de zi.

Intinzîndu-mă într-un tufiș, îl așezai pe părintele Balbi lîngă mine și-i vorbii astfel :

— Trebuie să mergem la Borgo di Valsugana, îi spusei ; e cel clintii oraș aflat dincolo de hotarele republicii. Acolo vom fi la fel de siguri ca la Londra și ne vom putea odihni ; ca să ajungem, însă, trebuie să luăm câteva măsuri de care atîrnă totul, și cea dintîi e să ne despărțim. Dumneata ai s-o iei prin pădurea Montello, și eu peste munte ; dumneata pe drumul cel mai ușor și mai scurt, eu pe cel mai lung și mai greu ; în sfîrșit, ai bani și eu n-am de loc. Îți dăruiesc mantaua pe care ai s-o schimbi pe o zeghe și o pălărie, și toată lumea are să te ia drept un țăran căci, clin fericire, așa arăți. Iată tot ce mi-a rămas din cei doi țechini pe care i-am luat de la contele Asquino : șaptesprezece livre ; ia-le. Poimiine seară vei fi la Borgo ; douăzeci și patru de ore mai târziu ajung acolo și eu. Așteaptă-mă la ultimul han de pe mîna stingă și fii Sigur că ai să mă Vezi sosind. În noaptea asta, am nevoie să dorm într-un pat bun și Pronia mă va ajuta să-l găsesc undeva ; am nevoie însă și de liniște și, cu dumneata, lucrul acesta ar fi cu neputință. Am încredințarea că la ceasul .rota sin tem căutați peste tot și că semnalmentele noastre au fost atît de bine arătate, încît am fi arestați în cel clintii han în care am îndrăzni să ne arătăm împreună. Vezi în ce hal sînt și ce neapărată nevoie am să mă odihnesc zece ore. Așadar, la revedere ; du-te și lasă-mă să mă duc și eu singur în drumul meu : am să găsesc eu un culcuș prin împrejurimi.

— Mă așteptam la tot ce mi-ai spus, îmi răspunse Balbi ; în loc de orice răspuns am să-ți amintesc însă ce mi-ai făgăduit cînd m-am lăsat înduplecat să sparg temnița în care te găseai. Mi-ai făgăduit că nu ne vom mai despărți ; nu trage, așadar, nădejde că te voi părăsi : vom rămîne împreună, și la bine, și la rău. Vom găsi, pe banii noștri, un culcuș bun și nu vom merge pe la hanuri ; nu ne vor aresta.

— Ești așadar hotărît să nu urmezi sfatul cel bun pe care m-a îndemnat prevederea să ți-1 dau?

— Da, foarte hotărît.

— O să vedem.

Mă ridicai, nu fără efortări ; îi luai măsura trupului și măsurai apoi pămîntul ; scoțindu-mi pe urmă espton-ul din buzunar, mă înecoiez și, aproape culcat pe partea stingă, încep a săpa, cu cel mai desăvîrșit sîngerere și fără a răspunde la nici una din întrebările pe care mi le punea. După un sfert de ceas de lucru, îl privii cu întristare și-i spusei că mă simt dator, ca un bun creștin ce mă aflu, să-i spun că ar trebui să-și gătească sufletul de moarte.

— Fiindcă am de gînd să te îngrop aci, mort sau viu și, dacă ești mai tare, ai să mă îngropi dumneata pe mine. Iată la ce acte de violență mă împinge prostesca dumitale încăpăținare. Mai poți, totuși, fugi, căci n-am să alerg după dumneata.

Văzînd că nu-mi răspunde, mă apucaii iar de lucru ; mărturisesc însă că mă temeam ca dobitocul acela să nu mă 6coată din răbdări, și eram hotărît să mă descotorosesc de el.

Pînă în cele din urmă, fie că-i era frică, fie că chib-zuise, se trînti lîngă mine. Îi arătai vîrful drugului : n-aveam însă a mă teme de nimic.

— Voi face — îmi spuse — tot ce dorești.

Îi îmbrățișai atunci și, dîndu-i toți banii pe care-i aveam, îi întării făgăduiala de a veni după el la Borgo.

Deși rămas fără o para chioară și nevoit să trec peste două ape, mă fericii că am izbutit să scap de tovărășia unui om cu un asemenea caracter, căci, singur, mă simțeam sigur că voi izbuti să trec hotarul scumpei mele republici.

CAPITOLUL 11

Trag la căpetenia zbirilor, unde petrec o noapte incântătoare și-mi regăsesc pe deplin puterile și sănătatea — Merg la biserică: întâlnire stingheritoare — Mijlocul silnic pe care sînt nevoit să-l folosesc pentru a do-bîndi șase țechini — Sînt în afară de primejdie — Sosesc la Miinchen — Episod cu Ealbi — Plec către Paris — Sosesc acolo — Asasinarea lui Ludovic al XV-lea.

Cum văzui că părintele Balbi s-a îndepărtat binișor, mă ridicai și, z?rind destul de aproape un cioba[^] care păzea cîteva oi pe un delușor, mă îndreptai către dânsul spre a dobîndi cîteva Lămuriri de care avem nevoie.

— Cum se numește, prietene, satul acesta ?

— Valdepiadene, domnule.

Am rămas uimit, căci făcusem un drum mai lung decît crezusem. Il întrebai pe urmă de numele stăpînilor celor cinci-șase case pe care le vedeam în jur și, din întîmplare, toate cele pe care le rosti erau ale unor inși pe care-i cunoșteam, dar ale căror case nu le puteam tulbura dînd buzna înăuntru. întrebîndu-l și de stăpînul unui palat care se vedea, îmi spuse numele Grimani; capul familiei era în vremea aceea inchizitor de stat și se afla cu siguranță

1 Voi. n Ed. de la Pleiade.

acasă atunci ; trebuia așadar neapărat să mă feresc să mă vadă cineva. în sfîrșit, îi pusei o ultimă întrebare, rugîndu-l să-mi spună a cui e casa cea roșie care se vedea în depărtare, iar el îmi răspunse că e a zisului căpitan din sat, care era căpetenia zbirilor. Eram uimit la culme ; luîndu-mi însă rămas-bun de la ciobanul cel cumsecade, începui să cobor așa, într-o doară, dealul, și nici azi n-am izbutit să pricep ce instinct m-a făcut să mă îndrept tocmai spre casa aceea, de care ar fi trebuit să mă îndepărteze deopotrivă și judecata, și frica. Mergeam ață într-acolo și pot spune cu temei de adevăr că n-am făcut-o în urma unei hotărîri inconstiente. Dacă e adevărat că avem cu toții o inteligență nevăzută, un duh binefăcător care ne împinge spre fericire, așa cum i se întîmpla cîte-odată lui Socrate, acestui duh trebuie să-i pun pe seamă îndemnul fără putință de împotrivire care m-a mînat în casa omului pe care cel mai mult ar fi trebuit să mă tem să-i văd. Oricum, a fost fapta cea mai cutezătoare din viața mea.

Intrai fără nici o șovăială, ba chiar cu aerul unuia căruia nu-i pasă de nimic și, văzînd în curte un copil care biciuia o sfirează, mă apropiai de el întrebîndu-l unde e taică-său. în loc de răspuns, copilul se duse s-o cheme pe maică-sa și peste cîteva clipe văzui ivindu-se o femeie foarte frumoasă, însărcinată, care mă întrebă cît se poate de curtenitor, ce doresc de la bărbatu-său, adăugînd că-i pare rău că nu-i acasă.

— Și mie — îi spusei eu — îmi pare la fel de rău că nu-i acasă cumătrul, pe cât sînt de încîntat să fac cunoștință acum cu frumoasa lui soție.

— „Cumătrul'1 ? Vorbesc așadar cu excelența sa domnul Vetturi ? Mi-a spus că ați avut bunătatea să-i făgăduiți să fiți nașul copilului pe care-l port în pîntece. Sînt încîntată să vă cunosc și lui are să-i fie tare ciudă că n-a fost acasă.

— Trag nădejde că n-are să zăbovească, fiindcă vreau să-i cer adăpost pentru noaptea aceasta. În halul în care mă vedeți nu îndrăznesc să mă duc nicăieri.

— Veți avea cel mai bun pat din casă și vă voi pregăti o cină minunată ; soțul meu va veni să mulțumească ex-celenți voastre pentru cinstea ce ne-o faceți de îndată ce se va înapoia. Nu-i nici un ceas de cînd a plecat cu toți oamenii lui și nu-l aștept înainte de trei sau patru zile.

— Și de ce întîrzie, mă rog, atîta, cumătră dragă ?

— Cum, nu știți că au evadat de la Piombi doi prizonieri ? Unul e patrician, iar celălalt un oarecare Casanova. Soțul meu a primit o scrisoare de la Messer Grande în care-i poruncește să-i caute : dacă dă peste ei, îi duce la Veneția ; dacă nu, se întoarce acasă ; are să-i caute însă cel puțin trei zile.

— îmi pare rău că am căzut prost, cumătră dragă, n-aș vrea să vă stingheresc, cu atît mai mult cu cît aș dori să mă culc numaidecît.

— Intr-o clipă va fi totul gata și mama mea vă va sluji. Dar ce aveți la genunchi ?

— Am căzut, la o vînătoare în munți, m-am zdrelit rău de tot și am pierdut sînge, ceea ce m-a istovit.

— O, bietul senior ! mama vă va tămădui.

O chemă pe maică-sa și, după ce-i spuse tot ce-mi trebuie, plecă. Era frumoasă nevasta arcașului, clar habar n-avea de meșteșugul lui, căci nimic n-arăta mai mult a basm decît istoria pe care i-o spusese. Călare cu ciorapi de mătase albă ! La vînătoare în haină de tafta ! Fără manta, fără nici un slujitor ! Tare trebuie să fi rîs de ea bărbatu-său, cînd s-a întors ; Dumnezeu s-o răsplătească însă pentru inima ei bună și pentru sfînta-i naivitate ! Maică-sa mă îngriji cu toată curtenia la care m-aș fi putut aștepta de la cineva din societatea cea mai aleasă. Femeie vrednică de respect și făcătoare de bine, îmi vorbea ca o mamă și, oblojindu-mi rănile, din „fiule" nu mă scotea. Numele acesta îmi dezmierda auzul și a avut o parte însemnată la vindecarea mea, prin plăcutele simțăminte pe care le stîrnea în mine. Să fi fost mai puțin preocupat de starea în care mă aflam, i-aș fi răsplătit îngrijirile cu mai limpezi semne de curtenie și recunoștință ; locul însă unde mă aflam și rolul pe care-l jucam nu-mi lăsau gîndul slobod pentru altceva.

După ce îmi cercetă genunchii și șoldurile, blînda măicuță îmi spuse cu glas drăgăstos că trebuie să mă hotărăsc să sufăr un pic, dar că pot fi încredințat că a doua zi voi fi vindecat. Trebuia numai să rabd niște ștergere umezite pe rani și să stau cît mai liniștit în pat, să nu mă mișc pînă a doua zi. Am făgăduit să rabd cuminte totul și să fac întocmai precum zice ea.

Mi s-a slujit o cină bună ; am mîncat și am băut cu poftă ; pe urmă am lăsat-o să facă ce știe și am adormit în mîinile ei. M-a dezbrăcat de bună seamă ca pe un copil, căci trezindu-mă nu-mi amintii de nimic : nu vorbeam și nici nu gîndeam. Am mîncat zdravăn, e adevărat, dar n-am făcut-o decît

din nevoia de a-mi îndestula stomacul și de a mă întrema, iar cînd am adormit, m-am lăsat biruit de o putere căreia nu mă puteam împotrivi, căci trupul mi-era atît de sleit de vlagă, încît nu-mi mai îngăduia să amestec nicicum judecata în ceea ce făptuiam. Cînd am cinat era ceasul unu noaptea (vreo șase seara), iar cînd m-am deșteptat am auzit bătînd treisprezece (șase dimineața). Credeam că-i o vrajă. Trezindu-mă de-a binelea și venindu-mi în fire, îmi scosei degrabă ștergarele și rămăsei uluit de fericire văzînd că toate julturile s-au uscat și că nu mă mai doare nimic. Mă pieptăn, mă îmbrac în mai puțin de cinci minute și, găsind ușa odăii deschisă, cobor scara, străbat curtea și părăsesc casa, făcîndu-mă că nici nu-i văd pe cei doi inși care stăteau înfipti acolo și care nu puteau fi decît doi zbiri. Mă îndepărtaî în grabă de locul acela unde aflasem cea mai călduroasă întîmpinare, cea mai neprefăcută curtenie, cele mai mărinimoase îngrijiri, unde, mai mult decît atîta, îmi aflasem sănătatea și-mi redobîndisem puterile, și o făcui cu o cumplită strîngere de inimă, împotriva căreia nu puteam lupta, cugetînd la pericolul de care ca prin minune scăpasem. Fără să vreau, tremuram și tremur încă și azi, după atîția ani, la gîndul primejdiei în care cu atîta nesăbuintă mă băgasem. Eram uluit că am putut pătrunde în casa aceea, ba că am putut să și ies dintr-însa. Mi se părea cu neputință să nu fiu urmărit. Am umblat cinci ceasuri prin codru și prin munți fără să întîlnesc decît vreo cîțiva țărani și fără să întorc capul niciodată.

Nu era încă amiază cînd, tot umblînd așa, mă opri în loc un zvon de clopot. Mă aflam pe o înălțime ; privind dincotro venea zgomotul, văzui o. bisericuță în vale și multă lume care intra să asculte liturghia : îmi dădu în gînd să merg s-o ascult și eu ; sufletul meu era încercat de nevoia de a-și arăta recunoștința pentru ocrotirea pe care se vedea cu ochii că Pronia mi-o dăruiește ; și, deși mie natura întregă mi se înfățișează ca un templu vrednic de Atoatefăcătorul, obișnuința mă trăgea la biserică. Cînd omul se află la strîmtoare, tot ce-i trece prin închipuire i se pare o inspirație divină. Era Ziua morților. Cobor, intru în biserică și, spre marea mea uimire, îi văd acolo pe domnul Marc-Antonio Grimani, nepotul inchizitorului de stat, cu doamna Măria Pisani, soția lui. N-au fost mai puțin mirați ca mine. Le făcui o închinăciune, pe care mi-o întoarseră și, după ce ascultai liturghia, ieșii. Domnul Grimani veni, singur, după mine. Se apropie puțin și mă opri, zicînd :

— Ce faci aici, Casanova ? Și unde ți-e tovarășul ?

— I-am dat puținii bani pe care-i aveam ca să fugă pe alt drum, iar eu, fără un gologan, încerc să răzlesc pe aici. Dacă excelența voastră ar binevoi să mă ajute cu ceva, m-aș descurca mai ușor.

— Eu nu-ți pot da nimic ; vei găsi însă în drumul domniei-tale sihastru care nu te vor lăsa să mori de foame. Mai bine istorisește-mi cum ai izbutit să spargi temnița.

— Povestea ar fi interesantă, dar lungă ; pînă atunci s-ar putea prea bine ca sihastru să mănînce merindele care m-ar împiedica să mor de foame.

Înceind această zeflemitoare tiradă, îi făcui o plecăciune pînă la pămînt și-mi văzui de drum. Deși mă aflam la mare ananghie, nemilostenia aceasta mi-a făcut plăcere, îmi păream mai gentilom decît excelența aceea care mă trimitea să cer de pomană la sihastru. Am auzit mai tirziu la Paris că

nevastă-sa, aflînd întîmplarea, l-a ocărit, dojenindu-l aspru pentru cruzimea ce mi-o arătase. B neîndoios că sentimentele de bunăvoință și de mărinimie sălășluiesc mai adesea în sufletul femeilor decît într-al nostru.

Mi-am urmat calea pînă-n asfințit. Scîrbit, istovit, și mort de foame, m-am oprit la o casă singuratică : arăta destul de bine. Spun că vreau să vorbesc cu stăpînul, portăreasa îmi răspunde că nu-i acasă, că e dus la o nuntă dincolo peste rîu, că nu se întoarce decît după vreo două zile, dar că, plecînd, a poruncit ca prietenii lui să fie întîmpinați cum se cuvine. Providență ! Noroc ! întîmplare ! Spuneți-i cum veți pofti.

Intru, mi se dă o masă bună și un pat bun. Am băgat de seamă, după adresa cîtorva scrisori, că mă găsesc la domnul Rombenchi, consul al nu știu cărei națiuni. I-am scris o iscrisoare pe care i-am lăsat-o, închisă. După ce am mîncat bine și am dormit foarte bine, m-am sculat și, după ce m-am dichisit în toată voia, am plecat, fără să-i pot lăsa portăresei nici un semn de recunoștință și am trecut gîrla, plimbîndu-mă, făgăduind să plătesc la întors. După cinci ore de drum, am prînzit la o mănăstire de capucini care mi s-au părut niște inși foarte folositori în asemenea împrejurări. După ce m-am ospătat, am pornit-o iar, proaspăt și voios, și am mers zdravăn pînă la ora douăzeci și două (vreo trei după-amiază). Mă oprii la o casă al cărei stăpîn mi-era prieten ; de la un țaran am aflat-o. Intru, întreb dacă stăpînul e acasă, mi se arată odaia în care sta singur, scriind ; fac un pas să-l sărut ; văzîndu-mă în ce hal sînt, se dă înapoi îngrozit și-mi spune să plec numaidecît, arătîndu-mi niște pricini care de care mai șubrede și mai jiguitoare. Îi arăt împrejurările în care mă aflu, nevoile care mă împresoară și-i cer șazeci de țechini, în schimbul unui înscris al meu, care-l garanta că domnul de Bragadin i-i va întoarce. Îmi răspunde că nu mă poate ajuta cu nimic, nici măcar un pahar de apă nu-mi poate da, fiindcă de cînd m-a văzut la el în casă, tremură de spaimă ca urgia tribunalului să nu se reverse asupra-i. Era un bărbat la șazeci de ani, curtier de meserie, și care-mi era foarte îndatorat. Hainul lui refuz avu asupra-mi o cu totul altă urmare decît cel al domnului Grimani. Fie mînia, fie indignarea, fie turbarea, fie dreptul rațional sau cel natural, îl apucau de guler și, scoțîndu-mi espton-ul, îl amenințai, strigînd, că-lucid. Tremurînd tot, scoase o cheie din buzunar și-mi spuse arătîndu-mi un sertar că banii sînt acolo și că n-am decît să iau cîți poftesc : îi spusei să-l deschidă el cu mîna lui. Ascultă, și, deschizîndu-mi un sertar în care era aur, îi poruncii să-mi numere șase țechini.

— Mi-ai cerut șazeci.

— Da, cînd mă așteptam să mi-i împrumute prietenia, dar cînd sînt pus să i-i datorez doar silniciei, nu-mi trebuie mai mult de șase, pentru care nu-ți dau nici un înscris. Îți vor fi întorși la Veneția, unde voi scrie ce m-ai nevoit să fac, făptură mișelnică și nevrednică de a trăi pe lume.

— Iartă-mă, ia tot, mă rog dumitale.

— Nici un ban. Mă duc, și pe tine te sfătuiesc să mă lași să plec netulburat, fiindcă altminteri mă tem ca, disperat cum sînt, să nu mă întorc să-ți dau foc la casă.

Am ieșit și am făcut drum de două ceasuri pînă cînd noaptea și osteneala m-au silit să mă opresc în casa unui plugar. Am mîncat prost și am dormit pe paie. Dimineață mi-am cumpărat o redingotă veche, am închiriat un măgar pe care să călăresc, și aproape de Feltre mi-am cumpărat o pereche de

cizme. In acest echipaj am străbătut șandramaua pe care o numeau Scala. Era ocolo o strajă care nu mi-a făcut nici măcar cinstea să mă întrebe cum mă cheamă, și i-am fost mulțumitor, precum lesne mă va crede cititorul. De acolo am luat o căruță cu doi cai și curînd am ajuns la Borgo di Valsugano, unde l-am găsit pe părintele Balbi la hanul pe care i-l indicasem. Să nu fi venit el la mine, nu l-aș fi cunoscut. O redingotă largă, o pălărie cu borurile lăsate, pusă peste o tichie groasă de bumbac, îl deghizau de minune. îmi împărtăși că toate acestea i le dăduse un fermier în schimb pe mantaua mea, că a ajuns fără încurcături și că a mîncat bine. îmi spuse gingășia că nici nu mă aștepta, fiindcă nu credea că de bună-credință i-am făgăduit să-l întîlnesc. Poate că aș fi făcut bine să nu-i fi înșelat așteptările.

A doua zi mi-am petrecut-o în hanul acela unde, fără să mă scol din pat, am scris peste douăzeci de scrisori la Veneția, dintre care zece sau douăsprezece aidoma, unde arătam ce fusesem nevoit să fac pentru a dobîndi cei șase țechini.

Călugărul scrisese cîteva scrisori neobrăzate părintelui Barbarigo, mai-marele său, fraților acestuia, patricienii, și cîteva scrisori de amor slujnicilor care-i pricinuiseră nenorocirea. Eu îmi scosei galoanele de la haină și îmi vîndui pălăria, lepădîndu-mă de un lux care nu se potrivea cu împrejurările în care mă aflam, căci prea sărea în ochi.

În ziua următoare dormii la Pergino, unde veni să mă vadă un tînăr conte Dalberg care, nu știu cum, aflase că sîntem fugiți de la închisoarea de stat din Veneția. De la Pergino plecai la Trento și de acolo la Bolzano, unde, avînd nevoie de bani să mă îmbrac, să-mi cumpăr rufe și să-mi urmez drumul, mă înfățișai unui bătrîn banei ier, Menz, și acesta îmi dădu un om sigur pe care-l trimisei la Veneția cu o scrisoare pentru domnul de Bragadin. Bătrînul bancher mă puse într-un han bun, unde mi-am petrecut stînd în pat cele șase zile cîte i-au trebuit trimisului să se întoarcă. Omul îmi aduse o sută de țechini și, după ce-l îmbrăcai pe tovarășul meu, mă îngrijii așij-derea și pentru mine. Nefericitul acela de Balbi îmi dădea în fiecare zi noi temeieri ca tovarășia lui să mi se pară insuportabilă. O ținea una că fără el n-aș fi scăpat niciodată și că, potrivit făgăduinței ce i-o dasem, îi datoram jumătate din averea mea eventuală. I se aprindeau călcîiele după toate slujnicele și, cum nici statul, nici mutra nu-l ajutau să placă, era întîmpinat cu niște palme zdravene, pe care le îndura cu o pilduitoare răbdare, fără însă să-l învețe minte nici pe douăzeci și patru de ore. Toate acestea mă distrau, deși mă durea să mă văd laolaltă cu un om așa mîrșav la suflet.

Am luat poștalionul și în trei zile am sosit la Munchcn, unde am tras la hotelul La cerb. Am dat acolo peste doi tineri venețieni din familia Contarini, care se găseau de mai multă vreme la hotel, însoțiți de un conte Pompei, veronez ; ei însă necunoscîndu-mă și eu nemaiaflîndu-mă nevoit să-mi caut sihastru ca să pot viețui, nu m-am sinchisit să mă duc să-mi fac închinăciunea. Altfel stăteau lucrurile cu contesa Coronini, pe care o cunoscusem la Veneția, la mănăstirea Santa Giustina, și care era foarte bine văzută la curte.

Ilustra doamnă, în vîrstă pe atunci de șaptezeci de ani, m-a primit foarte bine și mi-a făgăduit să-i vorbească electorului ca să-mi acorde drept de azil. Se ținu de cuvînt și a doua zi îmi spuse că alteța-sa n-are împotriva mea ni-

mic care să-l împiedice să-mi acorde azil în statele sale, dar că pentru Balbi nu poate exista siguranță în Bavaria căci, în calitatea lui de somase fugar, putea fi revendicat de somascii din Munchen ; alteța-sa nu vrea încurcături cu călugării. Contesa mă sfătui, așadar, să-l scot cât mai curînd din oraș ca să meargă să se adăpostească aiurea și sș se ferească astfel de un renghi pe care cinstiții lui frați, călugării, nu vor întîrzia să i-l joace.

Simțindu-mă dator în conștiință să mă îngrijesc de nepricopsitul acela, mă dusei la duhovnicul electorului, spre g-i cere o recomandare pentru el într-un oraș oarecare din Suedia. Duhovnicul cu pricina, iezuit, nu dezminți noblele purtări ale fraților săi întru Loyola ; mă primi cum nu se poate mai rău. îmi spuse, cam din vîrful buzelor, că la Miinchen mă cunosc toți foarte bine. îl întrebai verde dacă înțelege să-mi dea această înștiințare ca pe d veste bună sau ca pe una proastă ; nu-mi răspunse nimic și ieși din odaie. Un alt preot îmi spuse că a plecat să verifice o minune de care tot orașul vorbește.

— Ce minune, părinte ? întrebai eu.

— împărăteasa, văduva lui Carol al VH-lea, al cărei cadavru se află încă în sală, expus privirilor publicului, aure picioarele calde, deși ea e moartă.

— Poate că e ceva care i le încălzește.

— Puteți merge înșivă să vă încredințați de miracol. Nu vezi în fiecare zi minuni și, lăsînd să-mi scape un

asemenea prilej, l-aș fi pierdut pe acela de a mă lămuri sau de a rîde, și eram la fel de năsățios de amîndouă. Dorind să mă pot lăuda că am văzut o minune, și anume una de un soi cu atît mai interesant pentru mine cu cît din nefericire picioarele mi-au fost întotdeauna reci ca gheața, alerg să văd pe augusta moartă, care cu adevărat avea picioarele calde ; am văzut însă că lucrurile erau foarte simple, căci răposata maiestatea sa era îndreptată spre o s)bâ fierbinte, aflată foarte aproape. Un dansator care mă cunoștea, și pe care curiozitatea îl atrăsese aici laolaltă cu gloata, se apropie de mine, mă felicită pentru izbutita mea evadare și-mi spuse că tot orașul vorbește cu interes de ea. Știrea îmi plăcu, căci nu e rău niciodată ca lumea să se intereseze de tine. Ucenicul Terpsihorei mă pofti la prînz, ceea ce primii cu plăcere. Se numea Michele de l'Agata, iar soția lui era frumoasa Gardela, pe care cu șaisprezece ani în urmă o cunoscusem la bătrînul Malipiero, care mă lovise cu bastonul fiindcă mă hîrjoneam cu Tereza. Gardela, care ajunsese o vestită dansatoare și care era la fel de frumoasă, fu îneîntată să mă vadă și să audă din gura mea povestirea anevoioasei mele evadări. Se interesă de călugăr și se arătă gata să-mi dea o scrisoare de recomandare pentru la Augsburg, către canonicul Bassi, bolonez, prieten cu ea și decan al consiliului din Saint-Maurice. Primii și pe loc o și scrise, încredințîndu-mă că nu mai trebuie să-mi fac griji pentru călugăr, căci decanul îl va lua cu siguranță asupra lui și că se va pricepe chiar să-l împace cu Veneția.

Incîntat că scap de el într-un chip atît de onorabil, alerg la han, îi povestesc întîmplarea și-i dau scrisoarea, făgăduindu-i să nu-l părăsesc dacă decanul nu l-ar primi bine. Găsindu-i o trăsură bună, îl pornesc a doua zi în zori: După patru zile, Balbi îmi scrise că decanul l-a primit cu toată căldura, că l-a găzduit la el acasă, că l-a îmbrăcat în abate, că l-a prezentat principelui episcop de Darmstadt și că, datorită lui, magistrații orașului i-au acordat azil. Pe de altă parte, decanul i-a făgăduit să-l țină la dînsul pînă-i

va dobîndi de la Roma secularizarea și voia de a se întoarce la Veneția ; căci de îndată ce nu va mai fi călugăr, nu va mai fi nici vinovat în fața tribunalului inchișitorilor de stat. Părintele Balbi își încheia scrisoarea spunîndu-mi să-i trimit vreo cîțiva țechini pentru măruntele lui plăceri, căci el avea prea multă noblețe sufletească pentru a-i cere bani decanului care, zicea nerecunoscătorul, n-avea destulă pentru a-i oferi singur. Nu i-am răspuns.

Rămas singur și liniștit, m-am gîndit serios să-mi caut de sănătate, căci toate cîte le pătimisem îmi dăduse niște contracțiuni nervoase care puteau să ia o întorsătură alarmantă. M-am pus la regim și în trei săptămîni eram pe deplin înzdrăvenit. Într-acestea, sosi de la Dresda doamna Riviere cu fiul ei și cu cele două fiice ; se ducea la Paris s-o mărite pe cea mare. Feciorul dobîndise bună învățătură și putea fi socotit un tînăr desăvîrșit. Fata cea mare, care urma să se mărite cu un comediant, îmbina talentul la dans cu chipul cel mai frumos cu putință, cînta la clavecin ca un virtuoz, și avea lustrul lumii, laolaltă cu cea mai dulce gingășie și cu toate farmecele tinereții. Deosebit de drăguți, tuspătru, se arătară încîntați de revedere și doamna Riviere mă făcu fericit venind în întîmpinarea propriei mele dorinți și dîndu-mi să înțeleg că le-ar face multă plăcere să călătorim împreună pînă la Paris. Despre cheltuielile melc de drum nici nu m-au lăsat să deschid gura ; a trebuit să primesc darul întreg. Planul meu fiind să mers să mă statornicesc la Paris, întimplarea aceasta fericita mă făcu să prevăd că voi avea parte de noroc în cariera de aventurier în care aveam de gînd să mă avînt în singurul oraș din lume unde zeul cel orb își împarte hatărurile celor ce i se încredințează și se pricep să nu le irosească. Nu greșesc de fel, precum cititorul va vedea la timpul și locul potrivit; darurile norocului au fost însă zadarnice, fiindcă purtările-mi nebunești au risipit totul. Cele cincisprezece luni de la Piombi m-au ajutat să-rni cunosc toate metehnele sufletești ; ar fi trebuit să rămân însă acolo un răstimp și mai îndelungat pentru a găsi și preceptele în stare să mă tîmăduiască de ele.

Doamna Riviere m-ar fi luat bucuroasă cu clinsa ; nu-și putea însă cu nici un chip amîna plecarea, iar mie îmi trebuia vreo săptămînă, ca să aștept să-mi vină de la "Veneția scrisori și bani. îmi făgădui să mă aștepte o săptămînă la Strasbourg și ne înțeleserăm să merg să-i întîlnesc, dacă-mi va fi cu putință, acolo. Plecă din Munchea în 18 ale lunii decembrie.

Două zile după plecarea ei, primii de la Veneția scrisoarea de schimb pe care o așteptam. Mă grăbii să-mi plătesc datoriile și pornii deîndată spre Augsburg, mai puțin pentru a-l vedea pe părintele Balbi, cît pentru a avea prilejul să-l cunosc pe bunul decan care mă scăpase de el. Ajunsei în orașul acela șapte ore după plecarea de la Miinchen și mă dusei de îndată la mărinimoasa fața bisericească. Nu era acasă, dar îl găsii în schimb pe părintele Balbi, îmbrăcat în abate, cu capul gol și părul lung, dat cu pudră albă,-ceea ce-i scotea altcumva în relief, și de Ioq spre folosul lui, pielea de culoarea castanei de India. Balbi nu împlinise patruzeci de ani, dar era urit, avînd zugrăvite pe chip josnicia, lașitatea, obrăznicia și fățărnicia ; pe deasupra mai avea și un glas și niște purtări făcute să respingă orice bunăvoință. L-am găsit bine găzduit, bine hrănit, bine îmbrăcat. L-am firitisit pentru soarta lui și i-am spus că e fericit, precum eu însumi sînt că i-am putut înlesni toate binefacerile de care se bucură, și nădejdea de a ajunge în curînd preot de mir. Inima aceea haină, departe însă de a-mi

mulțumi, mă învinui că am fost dibaci și m-am descotorosit de dînsul și pînă la urmă îmi spuse că, de vreme ce merg la Paris, n-am decît să-1 iau cu mine, căci la Augsburg se plictisește de moarte.

— Și ce-ai voi să faci la Paris ?

— Dar dumneata ce vei face ?

— îmi voi pune în lucrare iscusința.

— Și eu pe a mea.

— Prin urmare n-ai nevoie de mine, poți zbura cu propriile dumitale aripi. Cei care mă duc pe mine acolo m-ar izgoni, poate, dacă m-ai însoți dumneata.

— Mi-ai făgăduit să nu mă părăsești.

— Se poate socoti cineva părăsit cînd e lăsat cu tot ce-i trebuie și cu un viitor asigurat ?

— Cu tot ce-i trebuie ! N-am un ban.

— Ce-ți trebuie bani ? Ai masă bună, casă bună, haine, rufe, slujitori și tot ce urmează. Și-apoi, dacă ai nevoie de bani pentru micile dumitale berbantlicuri, de ce nu ceri de la frații dumitale, călugării ?

— Să cer bani de la călugări ? Călugării iau, nu dau.

— Cere de la prieteni.

— N-am.

— Ești de plîns ; asta se întimplă, cred, fiindcă n-ai fost dumneata prieten cu nimeni, niciodată. Ai putea să mai slujești cîte o liturghie cu plată : e un mijloc bun de cîștig.

— Nu sînt cunoscut

— Așteaptă să fii, și atunci ai să-ți scoți paguba pentru timpul pierdut.

— Vorbe în vînt : vreo cîțiva țechini tot ai să-mi lași.

— N-am de prisos.

— Așteaptă-1 pe decan, mîine se întoarce, poți să-i vorbești și să-1 convingi să-mi împrumute ceva bani. Poți să-i și spui că am să i-i dau înapoi.

— N-am să-1 aștept de loc, căci plec chiar acum, și de altminteri chiar de-ar fi aici în clipa asta, n-aș avea neobrăzarea să-i spun să-ți mai dea și bani, după toate cîte le-a făcut pentru dumneata omul ăsta mărinimos, care-și dă prea bine seama că ai tot ce-ți trebuie.

După schimbul acesta acru de vorbe, l-am lăsat și, lu-înd poștalionul, am plecat foarte nemulțumit că i-am înlesnit o situație atît de fericită unui ticălos care era atît de nevrednic de ea. În martie următor am primit de la nobilul și mărinimosul decan Bassi o scrisoare în care îmi arăta cum a fugit Balbi de la el cu una din slujnice, furîndu-i o sumă de bani, un ceas de aur și douăsprezece tacîmuri de argint; încotro a luat-o nu știa.

Către sfîrșitul aceluia an, am aflat la Paris că pungașul acela s-a dus de s-a oploșit la Coire, capitala cantonului Grisons, unde a cerut să fie primit în biserica lui Calvin și recunoscut ca soț legitim al doamnei care era cu el j cînd însă comunitatea a băgat de seamă că proaspătul convertit nu știe să facă nimic, l-au dat afară din sînul bisericii calviniste.

Cînd rebelul nostru a rămas fără bani, nevastă-sa, slujnica, l-a bătut măr și l-a părăsit, iar el, nemaștiind ce să facă, a luat hotărîrea disperată de a merge la Brescia, oraș ținînd de republică, unde, prezentîndu-se la guvernator, îi spuse cum îl cheamă, cum a evadat și cît se călește și-1 rugă fierbinte să-1 ia sub ocrotirea sa ca să-i dobindească iertarea.

Cea dintîi urmare a ocrotirii acelu podesta 1 a fost că 1-a aruncat pe pocăit la pușcărie ; pe urmă a scris tribunalului să-i spună ce să facă cu el. Tribunalul trimise poruncă să fie adus la Veneția în lanțuri părintele Balbi și, cînd ajunsese, Messer Grande îl dădu pe mîna tribunalului, care îl băgă la loc la Piombi. Nu-1 mai găsi acolo pe contele Asquino, pe care tribunalul, luînd în seamă vîrsta lui înaintată, îl pusese la Patru, două luni după evadarea noastră.

După vreo cinci sau șase ani am aflat că tribunalul după ce 1-a ținut pe nenorocitul de călugăr doi ani la Piombi, 1-a trimis înapoi la mănăstirea lui, unde starețul, temîndu-se de atingerea acestei oi rîioase, 1-a surghiunit la mănăstirea ordinului, lîngă Feltre, mănăstire izolată, clădită pe o înălțime, unde însă Balbi n-a rămas decît șase luni. Spălînd putina, se duse la Roma să se arunce la picioarele papei Rezzonico, care îl iertă de păcate și îl dezlegă de jurămîntul monahicesc. Ajuns preot de mir,
1 Potentat (it.).

202

Balbi se întoarse la Veneția, unde trăi în desfrîu și sărăcie. Muri ca un Diogene, mai puțin duhul sinopeanului, în anul 1783.

La Strasbourg m-am ihtîlnit cu doamna Riviere și cu în-cîntătoarea ei familie, care mă întîmpină arătîndu-mi cea mai fățișă bucurie. Am tras la excelentul Hotel de l'Esprit și am petrecut cîteva zile în orașul acela, în mijlocul voioșiei și al celei mai cordiale înțelegeri și pe urmă am pornit spre orașul unic, spre universalul Paris, într-o excelentă berlină, în care, spre a înveseli călătoria, mi-am luat îndatorirea să risipesc cît mai (multe vorbe de duh, de vreme ce din pungă n-aveam a risipi nimic. Farmecele domnișoarei Riviere mă încîntau ; mă sfiam însă și aș fi crezut că nesocotesc toată stima și recunoștința ce le datoram unei respectabile familii, dacă aș fi lăsat să răzbată o singură privire drăgăstoasă ori dacă un singur cuvînt de-al meu ar fi lăsat să se bănuie cumva sentimentul care mă încerca. Deși vîrsta mea nu se cam potrivea cu asemenea lucru, m-am crezut dator să mă mărginesc a juca un rol de părinte, și n-am precupețit, față de amabila familie, nici una din drăgălășeniile cu puțință într-o călătorie lungă în care vrei să te arăți vrednic de o însoțire plăcută, de o berlină comodă, de o masă aleasă și de un pat excelent.

Am ajuns la Paris în ziua de miercuri 5 ianuarie 1757 și am tras la prietenul meu Balletti, care m-a primit cu brațele deschise, încredințîndu-mă că, deși nu i-am scris, mă aștepta, căci evadarea mea silindu-mă să plec cît mai departe de Veneția, era sigur că altundeva n-aș fi putut alege să viețuiesc decît la Paris, unde mai petrecusem doi ani la rînd, cu toate desfătările ce ți le poate oferi marele oraș. O dată cu sosirea mea, o mare bucurie intră în toată casa lor. Nimeni nu m-a iubit vreodată mai sincer decît această interesantă familie. Am îmbrățișat cu căldură pe tată și pe mamă, pe care i-am găsit neschimbați, întocmai cum îi lăsasem în 1752 ; am fost însă de-a dreptul izbit văzînd-o pe fiica lor, pe care o lăsasem un copil și pe care o regăseam mare și frumos dezvoltată. Domnișoara Balletti avea cincisprezece ani, se făcuse frumoasă, și maică-sa, care o crescuse cu grijă, îi dăduse dascălii cei mai buni și tot ce o mamă plină de duh, de farmec și de însușiri îi poate dăruia unei fiice iubite și înzestrate cu cele mai alese înclinații : virtute, faimec

și iscusite însușiri, precum și acea artă de a te purta în lume care, în orice tagmă e, împreună cu tactul și buna-cuviință, cea mai de seamă însușire.

După ce mi-am găsit un apartament foarte aproape de această interesantă familie, am luat o trăsură de piață și m-am dus la Hotel de Bourbon, cu gândul de a mă prezenta domnului abate de Bernis, care era pe atunci cap sau ministru al departamentului afacerilor străine : aveam bune temeuri să-mi pun nădejdea în ocrotirea acestui ministru. Sosesc, nu-i acolo : e la Versailles. La Paris mai mult ca oriunde aiurea trebuie s-o iei clin pripă și, cum zice o vorbă proastă, dar înțeleaptă, să bați fierul cît e cald. Nerăbdător să văd ce primire îmi va face acest îngăduitor ibovnic al frumoasei mele M.-M., merg la Pont-Royal, iau o cabrioletă și ajung la Versailles la șase ceasuri și jumătate. Nenoroc ! Echipajele noastre se încrucișase pe drum, iar al meu, foarte puțin arătos, nu atrăsese de loc privirile excelenței sale. Domnul de Bernis se înapoiase la Paris cu contele de Cantillana, ambasadorul Neapolelui: mă pregăteam să fac cale întoarsă. Mă urc în trăsură, dar, cînd ajungem la gard, văd o mulțime de lume zăpăcită și înnebunită, tălăzuindu-se încoace și încolo, și aud strigîndu-se din toate părțile : „Regele a fost asasinat ! L-a asasinat pe rege !”

Înspăimîntat, vizitiul meu n-are alt gînd decît să-și urmeze drumul ; trăsura e însă oprită, sînt pus să cobor și băgat la corpul de gardă, unde mai văd și pe alții, și în mai puțin de trei minute eram peste douăzeci de inși, toți foarte mirați că sînt arestați, și toți deopotrivă de vinovați ca mine. Stam acolo mohorâți și tăcuți și ne uitam unul la altul, fără a îndrăzni să scoatem o vorbă. Uimirea era zugrăvită pe toate chipurile, căci, deși se știa nevinovat, fiecăruia îi era frică.

N-am rămas prea mult în această neplăcută situație, căci peste cinci minute intră un ofițer și, după ce ne ceru curtenitor scuze, ne spuse că sîntem liberi.

— Regele e rănit — ne spuse el — și a fost dus în apartamentul său. Asasinul, pe care nu-l cunoaște nimeni, a fost arestat. îl căutăm peste tot pe domnul de la Martiniere.

Mă întorsesem în trăsura mea și eram foarte bucuros că mă văd acolo, cînd un tînăr foarte bine îmbrăcat și cu un chip pe care era zugrăvit darul convingerii se apropie și mă rugă stăruiitor să-i acord un loc, pentru jumătate de preț : în ciuda tuturor legilor politeței, l-am refuzat. Poate că am făcut rău ; în orice altă împrejurare, aș fi fost bucuros să-i ofer locul ; sînt însă clipe în care prudența nu-ți îngăduie să fii politicos.

Mi-au trebuit vreo trei ceasuri ca să fac drumul și în acest scurt răstimp m-au depășit cel puțin două sute de curieri care călăreau mîineînd pămîntul. În fiecare minut vedeam altul și fiecare striga și răspîndea în tot văzduhul știrea pe care o ducea. Cei dinții spuneau ce știam și eu ; jpină la urmă aflai că regelui i s-a luat sînge, că rana nu e mortală, în sfîrșit că e o rană ușoară și că maiestatea sa poate chiar să meargă la Trianon, dacă-i vine pofta.

Înarmat cu această minunată veste, mă dusei la Silvia, unde-i găsii pe toți la masă, căci nu era nici unsprezece.

— Vin de la Versailles, zic.

— Regele a fost asasinat ?

— Nicidecum : e în stare să meargă la Trianon sau chiar la ciutăria 1 imăriei-sale dacă are chef. Domnul de la Martiniere i-a luat sînge și l-a găsit

foarte bine. Asasinul '■'-a fost arestat și va fi ars pe rug nenorocitul, jupuit de viu și sfirtecat în patru.

Auzind această veste, pe care slujitorii Silviei se grăbiră s-o răspindească, o mulțime de vecini veni să mă audă; am fost nevoit să repet de zece ori același lucru, și datorită mie cartierul a petrecut o noapte liniștită. În vremea aceea, parizienii își închipuiau că își iubesc regele ; mai luminați, nu vor mai iubi astăzi decît pe acel suveran care va dori cu adevărat fericirea națiunii și care nu va fi decît primul cetățean al unui mare popor ; și astfel cetățenii Franței întregi, și nu numai cei ai Parisului și ai mahalalelor lui se vor întrece care mai de care să-l iubească și să-i arate recunoștința. Existența unor regi ca Ludovic al XV-lea a devenit cu neputință, și chiar dacă s-ar mai găsi vreunul, oricare ar fi partidul interesat să-l proslăvească, opinia publică n-ar întîrzia să-și facă dreptate, iar năravurile lui

- Ciutăria („parc-aux-cer/s") — pavilion de petrecere al lui Ludovic al xv-lea. ' £ vorba de Robert Damiens și de tentativa lui de asasinat din 1757.

ar fi înfierate înainte ca mormîntul să-l petreacă pe tărîmul istoriei, pe care regii și bărbații de stat ar trebui s-o aibă veșnic înaintea ochilor.

CAPITOLUL X

Noi incidente — J. - J. Rousseau [...]

Trecuse o lună de cînd era la mănăstire domnișoara de K.C.V. și nu mai vorbea nimeni de povestea aceasta l, pe care o socoteam încheiată ; mă înșelam însă. în vremea aceasta petreceam, și bucuria de a cheltui cu mîna spartă mă împiedica să mă gîndesc la viitor.

Abatele de Bernis, la care mă duceam fără greșală o dată pe săptămîină să-mi prezint omagiile, îmi spuse într-o zi că îl întrebă foarte des de mine inspectorul general și că rău fac că-l neglijez. Mă sfătui să-mi las de-o parte pretențiile și să-i împărtășesc mijlocul de care-i vorbisem pentru a spori veniturile statului. Sfaturile unui om căruia îi datoram starea mea aveau prea multă greutate pentru mine ca să nu le urmez fără nici o împotrivire. Mă dusei, deci, la inspector, și, încrezîndu-mă în buna-i credință, îi dădui proiectul meu. Ar fi fost să se promulge o lege în puterea căreia orice moștenire alta decît din tată în fiu să-i verse statului tot venitul ei pe un an. Orice donație între vii înregistrată la notariat urma să fie supusă aceleiași redevențe. Mi se părea că e o lege care n-ar supăra pe nimeni, căci moștenitorul n-avea decît să-și închipuie că a moștenit un

1 Justinienne Wynne, fiica doamnei Wynne. Ajunsă la Parlt, se tn» drăgostește de ea intendentul general La Popeliniere, dar familia lui se opune la căsătorie, deoarece Justinienne era însărcinată In urma legătu» iilor pe care le întreținuse la veneția cu patricianul Andrea Memmo.

După un proces intentat unei moașe care încercase să-l provoace un avort, Justinienne s-a dus să nască la o mănăstire și a plecat de la Paris la Londra.

Rolul jucat de Casanova In această Intrigă rămîne destul de tulbure. Vezi mal Jos, cap. XI. .

an mai târziu. Ministrul gîndi la fel ca mine și, spunîndu-mi că proiectul meu nu ridică nici o dificultate, îl puse în portofoliul lui secret și-mi spuse că sînt un om făcut. Peste opt zile fu înlocuit cu domnul de Silhouette și, cînd mă înfățișai noului ministru, acesta îmi răspunse rece că atunci cînd o fi să promulge legea, are să-mi dea de veste. Legea a apărut în Franța după doi ani și au rîs toți de mine atunci cînd, arătîndu-mă ca autor al ei, mă hotărîi să cer recompensa ce mi se cuvenea.'

Puțin după aceea, murind papa, se alese urmaș venețianul Rezzonico, care îl făcu cardinal pe ocrotitorul meu Bernis, care din grația maiestății sate Ludovic al XV-lea fu surghiunit la Soissons două zile după ce a pîrimit bareta din regeștile-i mîini : iată prietenia regilor.

Dizgrația încîntătorului meu abate mă lăsa fără ocrotitor ; aveam însă arginți și împrejurarea aceasta mă făcu să rabd cu destulă resemnare nenorocirea.

Domnul de Bernis, aflat în culmea gloriei, fiindcă a nimicit tot ce a făcut cardinalul de Richelieu, fiindcă, în înțelegere cu prințul Kaunitz, s-a priceput să metamorfozeze străvechea ură a caselor de Austria și de Bourbon într-o fericită alianță, care mîntuia Italia de grozăviile războiului al cărui teatru ajungea de cîte ori cele două case aveau ceva de împărțit ; faptă bună care pe dreptate i-a adus pălăria de cardinal, de la un papă care, în vremea tratatului, era episcop de Padova și, deci, în stare să-l prețuiască ; acest nobil abate, mort acum un an la Roma, unde Pius al VI-lea îl stima în chip deosebit, fu surghiunit de la curte pentru că i-a spus regelui, care-i ceruse părerea, că nu crede că domnul prinț de Soubise e omul potrivit pentru a comanda oștirea. De îndată ce a aflat doamna Pompadour, și a aflat-o chiar de la rege, a avut destulă putere ca să-i aducă dizgrația, ceea ce i-a nemulțumit pe toți ; lumea se mîngîie însă curîndu cuplete piperate și noul cardinal fu fără zăbavă uitat. Așa-i firea acestui neam : vioi, plin de duh și îndatoritor, nu-1 mai dor nici nenorocirile lui, nici ale altora, de îndată ce ai descoperit lesnicioasa taină de a-1 face să rîdă.

Pe vremea mea, autorii de epigrame și de cuplete care batjocoreau guvernul și (miniștrii, sau chiar numai pe ibovniicele regelui, erau băgați la Bastilia ; ceea ce nu-i împiedica însă pe oamenii de duh să înveselească mai departe societatea și erau unii care socoteau drept o cinste faptul de a fi prigonîți pentru o vorbă cu haz. Unul al cărui nume l-am uitat, dar care voia să se facă cunoscut cu orice preț, își însuși următoarele versuri ale lui Crebillon-fiul și primi să ia gazdă la Bastilia mai curînd decît să se lepede de ele. Crebillon, care nu era omul să-și tăgăduiască lucrările, îi spuse ducelui de Choiseul că a făcut niște versuri întocmai ca acelea, dar că se prea putea ca deținutul să fi făcut și el altele la fel cu ale lui. Vorba aceasta de duh stîrni rîșul și autorul lui Sofa nu păți nimic.

Doamne ! Toate s-au schimbat;

Joe dă din cap că da (regele).

Venus parte ia la sfat (doamna do Pompadour)

Plutus e un crai sadea (domnul de Boulogne)

Mercur în zale s-a-mbrăcat (mareșalul de Richelieu)

Și Marte cîntă-aleluia (ducele de Ciermont, abate de St. Germain-des-Pres.)

Strălucitul cardinal de Bernis petrecu zece ani în surghiun, procul negotiis 1, însă nu fericit, precum am aflat-o chiar de la dînsul, la Roma, după cincisprezece ani. Zic unii că e mai plăcut să fii ministru decît rege ; eu însă, caeteris paribus 2, socotesc prostească judecata aceasta cînd o cercetez, cum se cuvine, asupra mea însumi. înseamnă să te întrebi dacă independența prețuiește mai mult sau mai puțin decît contrariul ei. Într-o cîrmuire despotică, cu un rege slab și netrebnic, care poartă coroana numai pentru a acoperi cu ea un ministru atotputernic, se poate, la o adică ; pretutindeni aiurea e însă cu neputință.

Cardinalul de Bernis nu fu rechemat la curte, căci nu s-a mai văzut ca Ludovic al XV-lea să recheme vreodată un ministru dizgrațiat; la moartea lui Rezzonico trebui să meargă însă la Roma pentru a lua parte la conclav, și rămase toată viața acolo ca ministru al Franței.

1 Departe de treburile publice (lat.). * La fel cu alții (lat.).

206

În vremea aceea, doamna d'Urfe dorind să-l cunoască pe J.-J. Rousseau, ne duserăm la Montmorency să-i facem o vizită, sub cuvînt că-i aducem să copieze niște note, treabă pe care o făcea cum nu se poate mai bine. I se plătea îndoit decît oricărui alt copist, dar garanta desăvîrșita execuție a lucrării. Pe atunci, celebrul scriitor numai din asta trăia.

Găsirăm un om cu purtări simple și modeste, cu o judecată dreaptă, dar care nu se deosebea de ceilalți nici ca înfățișare, nici ca scînteiere a minții. Rousseau nu ni se păru a fi ceea ce se numește un om drăguț, iar faptul că era departe de a stăpîni acea fermecătoare curtenie a cercurilor alese, fu de ajuns ca doamna d'Urfe să-l găsească grosolan.

Văzurăm acolo pe femeia cu care trăia și de care auzisem vorbindu-se ; abia dacă își ridică însă ochii la noi. Plecînd, ciudățeniile filozofului ne înveseliră convorbirea.

Voi însemna aci vizita pe care i-a făcut-o prințul de Conți, tatăl aceluia numit pe atunci conte de la Marche. îndatoritor, prințul se duce singur la Montmorency anume spre a petrece o după amiază plăcută stînd de vorbă cu filozoful care, la vremea aceea, ajunsese celebru. 11 găsește în parc, merge cu dînsul și-i spune că a venit pentru a avea plăcerea de a lua masa cu el și a-și petrece toată ziua stînd de taifas.

— Alteța voastră va mîncă prost, îi spuse Rousseau ; am să spun să mai pună însă un tacîm.

Filozoful pleacă, merge să dea poruncile trebuincioase și se întoarce la prinț cu care se plimbă vreme de două, trei ceasuri. Cînd vine ceasul prînzului, îl duce pe prinț în salon, unde, vîzînd trei tacîmuri, acesta îi spune :

- — Pe cine ai mai poftit oare să prînzească cu noi ? Socoteam să fim între patru ochi.

— Al treilea, monseniore, îi spuse Rousseau, e un alter ego al meu. E o ființă care nu mi-e nici nevastă, nici ibovnică, nici slugă, nici mamă, nici fiică, și care e toate astea la un loc.

— Cred, dragul meu; cum am venit însă pentru a prinzi numai ca dumneata, nu voi prinzi cu acest alter-tu și te voi lăsa la un loc cu toate astea ale dumitale.

206

Zicînd acestea, prințul salută și plecă. Rousseau nu încercă să-l oprească.

Cam tot în vremea aceea am fost martorul căderii unei comedii franțuzești intitulată Fiica lui Aristide ; era de doamna de Graffigny, femeie plină de însușiri, care muri de durere cinci zile după ce-i căzu piesa. Abatele de Voisenon rămase înmărmurit, căci el avusese nenorocirea de a-și îndemna prietena să-și reprezinte piesa în public și unii I ânuiau că pusese și el condeii la ea, precum la Scrisori peruviene și la Cenie. Cam tot pe atunci, printr-o ciudată potriveală, mama lui Rezzonico muri, dimpotrivă, de bucurie văzîndu-și feciorul ajuns papă. Durerea și bucuriaucid mult mai multe femei decît bărbați, ceea ce arată că, dacă sînt mult mai simțitoare, femeile sînt totodată și muii mai slabe de înger.

CAPITOLUL XI

Sînt hiat la interogatoriu — îi aau trei sute de ludovici grefierului — Moașa și Castelbajac sînt arestați — Domnișoara naște un băiat și o silește pe maică-sa să-mi ceară scuze — Procesul meu e suspendat — Domnișoara pleacă la Bruxelles și merge cu maică-sa ra Veneția unde ajunge o doamnă din lumea mare — Lucrătoarele mele — Doamna Barei — Sînt prădat, arestat și eliberat — Plec spre Olanda — „Spiritul” lui Helvetius [...]

A doua zi după prima mea întrevedere cu domnul de Sartine, m-am dus de dimineată la doamna de Romain. Treaba nesuferind întîrziere, mi-am îngăduit să pun s-o trezească și, de îndată ce m-a putut primi, i-am spus totul PQ larg. I

213

— Nu-i vreme de stat pe gînduri, dragă Casanova — îmi spuse fermecătoarea doamnă — trebuie să-i mărturisim totul domnului de Sartine și am să-i vorbesc negreșit chiar astăzi.

Se așeză în aceeași clipă la pupitru și-i scrise magistratului penal cerîndu-i o audiență pentru ora trei după-amiază. Slujitorul se înapoie în mai puțin de un ceas, cu un răvaș care-i vestea că e așteptată. Ne-am înțeles să ne vedem din nou seara, cînd îmi va spune ce a isprăvit.

La ceasurile cinci eram la ea ; n-am așteptat nici cîteva clipe și s-a întors acasă.

— Am dat totul în vileag, îmi spuse ea ; știe că domnișoara e gata să nască, știe că nu dumneata ești tatăl odraslei, ceea ce te face să apari cît se poate de mărinimos. I-am spus că, de îndată ce se va ușura și se va înzdrăveni, domnișoara se va înapoia la maică-sa, fără să-și mărturisească însă păcatul și că pruncul va fi dus într-un loc sigur. N-ai a te teme de nimic și poți sta liniștit; acțiunea pornită trebuie să-și urmeze însă cursul, așa că vei fi citat pentru poimîine la grefă. Te sfătuiesc să te duci ^ă-l vezi pe grefier sub un cuvînt oarecare și să găsești un mijloc să-i strecuri ceva bani.

Am fost citat și m-am înfățișat. L-am văzut pe domnul de Sartine sedentem pro tribunali. La sfîrșitul ședinței, îmi spuse că e silit să ordone să mă prezint personal în fața tribunalului la o dată ulterioară pînă la care nu mi-e îngăduit nici să lipsesc din Paris, nici să mă însor, fiindcă puterea procesului penal suspendă orice drept civil. I-am răspuns că nu voi face nici una, nici cealaltă.

Am recunoscut, la interogatoriu, că am fost în domino negru la balul Operei, în noaptea arătată în actul de acuzație, dar încolo am tăgăduit totul. Cît

despre domnișoara K.C.V., am spus că nici eu, nici altcineva dintre ai ei n-am bănuțit vreodată că e însărcinată.

Calitatea mea de străin putea să facă să-i dea prin gând lui Vauversin să ceară să fiu arestat, sub cuvânt că s-ar putea să fug, așa că socotii prielnic prilejul de a-1 cîștiga pe grefier de partea mea și mă dusei să-1 văd. După ce » Prezidînd tribunalul (lat.).

208

i-am împărtășit temerile mele, i-am pus în mină un fișie de trei sute de ludovici, pentru care m-am ferit să-i cer chitanță, spunîndu-i că sînt pentru acoperirea cheltuielilor de judecată, în cazul că-mi vor cădea în seamă. Mă sfătui să cer cauțiune de la moașă, acțiune pe care l-am însărcinat pe împuternicitul meu s-o facă ; iată însă ce s-a întîmplat peste patru zile.

Mă plimbam pe jos pe bulevardul du Temple, cînd veni la mine un comisionar, care-mi strecură un răvaș unde citii că cineva care se afla pe o alee la cincizeci de pași de acolo dorește să-mi vorbească. „Asta — îmi zic eu — e sau o aventură de dragoste, sau o provocare, hai să vedem”. Opresc trăsura care venea după mine și mă duc la locul cu pricina.

Mi-ar fi anevoie să zugrăvesc mirarea ce m-a cuprins cînd l-am văzut înaintea mea pe ticălosul de Castclbajac.

— N-am — îmi spuse el cînd mă zări — a vă spune decît două vorbe. Ne aflăm aici în siguranță. Vin să vă propun un mijloc sigur pentru a pune capăt procesului și a vă cruța mulți bani și multe tulburări. Moașa e încredințată că dumneavoastră și nu altul ați fost la ea cu o doamnă însărcinată ; acum însă îi pare rău că sînteți învinuit că ați răpit-o. Dați-i o sută de ludovici ; va merge să declare la grefă că s-a înșelat, și veți isprăvi toată povestea. Nu-i veți plăti această sumă decît după ce-și va face declarația : cuvîntul dumneavoastră ii ajunge. Veniți cu mine să vorbim cu Vauversin, și sînt sigur că vă va convinge să faceți ce vă propun eu. Știu unde e ; haidem, ur-mați-mă de departe.

Îl ascultasem fără a scoale un cuvînt și eram îneîntat să văd ce lesne se dau potlogarii aceia pe față.

— Haidem — îi spusei spionului din Gascogne — con-du-mă.

Iese, și îl urmez pînă la al treilea cat al unei case din rue aux Ours, unde dăm peste avocatul Vauversin. De îndată ce mă văzu, intră fără nici un preambul în miezul lucrurilor.

— Moașa — spuse el — va veni cu un martor la dumneavoastră, anume ca să vă spună în față că dumneavoastră i-ați adus o femeie, rugînd-o să-i facă un avort, și nu vă va recunoaște. Va merge pe urmă cu martorul la grefă, unde va declara că s-a înșelat, ceea ce-i va fi destul magistratului penal pentru a stinge orice urmărire. În felul acesta, sînteți sigur că veți cîștiga procesul cu mama și cu domnișoara.

Toate acestea pîrîndu-mi-se destul de bine ticluite, îi spusei că voi fi la Temple în fiecare zi pînă la amiază.

— Dar moașa are nevoie de o sută de ludovici.

— Va să zică asta e prețul pe care-l cere ca să jure strîmb. Mă rog, treaba ei; fîgăduiesc să-i dau, și te poți bizui pe cuvîntul meu, dar nu-i dau decît după ce confuzia ei se va înregistra la grefă.

— E bine, domnule, cu condiția să vă învoiți să plătiți înainte un sfert din sumă, care mi se cuvine mie pentru cheltuieli și onorariu.

— Sînt gata să fac precum spuneți, dacă sînteți de acord să-mi dați o chitanță în regulă.

Șovăi o clipă ; dar, după o îndelungată frămîntare, ahtiat după bani, făcu precum doream și îi numărăi douăzeci și cinci de ludovici. Îmi mulțumi călduros și pînă la urmă îmi spuse că, deși doamna X. C. V. e clienta lui, îmi va da în taină sfaturile cele mai potrivite pentru a-i zădărnici toate demersurile. Îi mulțumii din toată inima, de parcă aș fi vrut într-adevăr să mă folosesc de oferta lui și am plecat, ca să-i scriu domnului de Sartine tot ce s-a întîmplat.

Peste trei zile, mi se spune că mă caută o femeie și un bărbat. Ies și, îndreptîndu-mă spre femeie, o întreb ce pofteste.

— Aș dori să vorbesc cu domnul Casanova,

— Eu sînt.

— înseamnă, domnule, că m-am înșelat. Vă rog să mă iertați.

Tovarășul ei zîmbi și plecară amîndoi.

În aceeași zi, doamna contesă de Romain primi o scrisoare de la stareță, care-i vestea că protejata ei a adus pe lume un prunc de toată frumusețea și că a rînduit să fie trimis într-un loc unde va fi îngrijit cum nu se poate mai bine. Îi spunea că domnișoara nu va părăsi mănăstirea decît după șase săptămîni și că se va întoarce la maică-sa înarmată cu un certificat care o va pune la adăpost de orice neplăceri.

Puțină vreme după aceea, moașa fu închisă și încarcerată; Castelbajac trimis la Bicetre și Vauversin radiat din barou. Urmărirea pornită împotriva mea de doamna X. C. V. continuă pînă se întoarse fiica ei acasă ; știam însă că n-am de ce să-mi fac griji. Domnișoara se întoarse la casa ei din Bretagne spre sfîrșitul lui august și-i arătă maică-si un certificat al stareței, care declara că a găzduit-o patru luni, vreme în care n-a ieșit niciodată și n-a primit nici o vizită. Era adevărul adevărat ; stareța mai spunea însă că domnișoara se întoarce acasă fiindcă nu mai are nimic de temut de pe urma stăruințelor lui La Popeliniere, și aici călugărita mințea.

Domnișoara X. C. V. se pricepu să tragă foloase de pe urma mulțumirii maică-si că o revede neprihănită, spre a o face să-i arate ea însăși domnului de Sartine certificatul stareței, să declare că renunță la orice urmărire împotriva mea și că e gata să-mi dea orice satisfacție, spunîndu-mi că mă aflu îndreptățit să cer despăgubiri și că, spre a nu dăuna bunului ei nume, trebuie să învăluie întreg trecutul în tăcere.

Maică-sa mi-a trimis o scrisoare cît se poate de satisfăcătoare, pe care am înregistrat-o fără zăbavă la grefă, punînd astfel în toată regula capăt blestematului meu de proces. I-am scris și eu la rîndul meu spre a o felicita, dar n-am mai pus piciorul acolo, ca să mă feresc de vreo scenă neplăcută, care ar fi putut ieși dintr-o întîlnire cu Farsetti.

La Paris, domnișoara nu mai putea rămîne, căci toată lumea îi cunoștea povestea, așa că Farsetti o duse la Bruxelles, împreună cu Madeleine. Peste puțină vreme, maică-sa se duse și ea la dinsa, și plecară la Veneția unde, după trei ani, ajunse o doamnă în rîndul lumii. Cincisprezece ani mai apoi, cînd am revăzut-o, era văduvă și destul de fericită, și se bucura de mare cinste datorită rangului ei, datorită minții ei istețe și virtuților sociale ; n-am mai avut însă cu ea nici un fel de legătură.

Peste patru ani, cititorul va vedea cum l-am reîntîl-nit pe Castelbajac. Spre sfîrșitul aceluiași an 1759, înainte de a pleca spre Olanda, am cheltuit cîteva sute de franci spre a dobîndi punerea în libertate a moașei.

Duceam o viață de prinț, și lumea m-ar fi putut socoti fericit ; eram însă departe de a fi. Cheltuiam nebunește, zvîrleam banii pe fereastră și eram atît de darnic încît, fără să vreau, întrezăream tot felul de neplăceri într-un viitor mai mult sau mai puțin apropiat. Manufactura mea mi-ar fi îngăduit s-o duc așa vreme îndelungată, dacă necazurile războiului nu i-ar fi zăgăzuit vânzarea ; era cu neputință să nu sufăr însă și eu de stîmtorarea care cuprinsese de sus și pînă jos toată Franța. Aveam în prăvălie patru sute de bucăți de stofă vopsită, dar nu era de crezut să le pot vinde înainte de a se face pace, și pacea aceasta atît de dorită nefiind cu putință decît într-un viitor încă destul de îndepărtat, mă amenința cumva prăbușirea.

Cu această teamă în suflet, îi scrisei Estherei să-l înduplece pe taică-său să-mi subscrie jumătate din capital, să-mi trimită un funcționar isteț și să se prindă tovarăș cu mine. Domnișoara d'O. îmi răspunse că, dacă mă învoiesc să-mi mut manufactura în Olanda, taică-său e gata să ia totul pe seama lui și să-mi dea jumătate din câștig ; iubeam însă Parisul și am rămas nepăsător la o atît de avantajoasă propunere. Am avut apoi de ce mă căi.

Casa din Petite-Pologne mă ținea parale destule, cheltuiala cea mai însemnată însă, care mă ducea de rîpă și pe care nimeni n-o știa, era aceea pe care o făceam cu lucrătoarele, căci pentru firea mea și pentru înclinarea mea spre variație, douăzeci de fete, aproape toate drăguțe și fermecătoare toate, cum sînt pariziencele, erau o stîncă de care, izbindu-se, virtutea mea pătea în fiecare zi cîte un naufragiu. Nu mă lăsa rece mai nici una și, cum n-aveam răbdare să mă îngrijesc pe îndelete să le fac să-mi împărtășească sentimentele, trăgeau foloase" de pe urma nerăbdării mele și-și vindeau hatărurile cît puteau mai scump. Pilda celei dintîi ajunse lege pentru toate, care-mi cereau casă, mobilă, bani, giuvaeruri, iar eu cunoșteam prea puțin prețul banului pentru ca o sută de ludovici să poată fi o stavilă în calea de a-mi dobîndi mulțumirea. Mi se năzărea cîte o toană care nu mă ținea nici o săptămînă, ba chiar adesea îmi trecea în trei sau patru zile

210

și bineînțelele ultima sosită îmi părea cea mai vrednică de luare-aminte. Cum îmi puneam ochii pe cîte una nouă, nici nu le mai vedeam pe cele vechi, dar nu conteneam să mă îngrijesc de nevoile lor, ceea ce mă ducea departe. Doamna d'Urfe, care mă credea bogat, nu mă stingherea. G făceam fericită ajutînd-o cu oracolele mele la operații-le-i magice, de care era pe zi ce trecea mai împătimită, deși experiențele nu-i izbuteau niciodată. Manon Balletti mă îndurera cu gelozia ei și cu dreptele-i muștrări. Nu înțelegea, și avea dreptate, cum de puteam amîna căsătoria, dacă într-adevăr o iubeam. Mă învinuia că o înșel. Maică-sa se stinse, de năduf, în brațele noastre. Zece minute înainte de a-și da sufletul, mi-o încredința pe fiica ei și-i făgăduii din toată inima s-o iau de nevastă ; ursita însă, cum într-una se spune, s-a pus mereu împotrivă. Silvia îmi sădise în inimă cele mai călduroase simțăminte de prietenie ; o respectam ca pe o femeie deasupra tuturor, a cărei inimă binefăcătoare și ale cărei purtări fără prihană erau vrednice de stima și

prețuirea tuturor. Am rămas vreme de trei zile în sânul familiei, împărtășind din străfundurile inimii mîhnirea tuturor celor care o alcătuiau.

Peste cîteva zile, prietenul meu Tiretta își pierdu ibovnica, la capătul unei lungi suferințe. Patru zile înainte de a muri, simțindu-și sfîrșitul aproape și dorind să închine Domnului cele ce oamenilor nu le mai putea oferi, își luă rămas bun de la ibovnicul ei, dăruindu-1 cu un inel de preț și cu o pungă cu două sute de ludovici. Tiretta își strînse catrafusele și veni la Petite-Pologne să-mi aducă trista veste. îi găsi gazdă în Temple și, după o lună, încuviințindu-i chemarea de a se duce să-și caute norocul în Indii, îi dădui o scrisoare de recomandare către d. d' O. la Amsterdam, care, în mai puțin de cincisprezece zile, 11 numi diac pe un vas al societății care se îndrepta către Batavia. Să se fi purtat cum trebuie, ar fi făcut avere ; se băgă însă într-o răzmeriță, fu silit să fugă și îndură apoi cele mai aspre nevoi. De la un neam de-al lui am aflat că în 1788 era în Bengal, bogat, dar neînstare să-și realizeze averea ca să se întoarcă în patrie și să-și'sfir-șească zilele acolo. Mai încolo, nu știu ce s-a mai ales de el.

La începutul lui noiembrie, un stolnicel al ducelui d'Elbeuf veni la mine la manufactură cu fata lui, să-i cumpere o rochie de mireasă. Frumusețea ei mă ului. Alese o bucată de satin lucios și chipu-i frumos se însufleți de toată văpaia plăcerii cînd văzu că taică-său se învoiește la preț ; mare îi fu însă necazul cînd îl auzi pe vînzător spunîndu-i tătine-său că nu poate tăia din bucată și că trebuie s-o cumpere întregă. Nu puteam îndura s-o văd cum suferă și, ca să nu fiu silit să fac pentru ea o excepție, m-am grăbit să trec în birou. Ferice aș fi fost să-mi fi dat prin gînd să ies din prăvălie, căci mulți bani aș fi cruțat ! Dar de cîte bucurii, de cîte desfătări nu m-aș fi lipsit ! în culmea deznădejdiei, fermecătoarea fată îl roagă pe director s-o conducă la mine, ceea ce acesta nu cutează a-i refuza. Intră ; două lacrimi cît nuca îi umpleau ochii, domolindu-i cumva focul din priviri.

— Dumneavoastră — îmi spuse ea încă din prag — sînteți destul de bogat, domnule, ca să puteți cumpăra toată bucata și să-mi cedați din ea de-o rochie care mă va face fericită.

Mă uitai la taică-său și văzui că-mi cere, parcă, iertare pentru cutezanța copilei.

— Spuneți lucrurilor pe nume, domnișoară, și asts-mi place. Dacă de hatîrul ăsta atîrnă fericirea dumneavoastră, veți avea rochia.

îmi sări de gît și mă sărută în chip de recunoștință, în vreme ce soldățoiul de tată-său se prăpădea de rîs. Sărutările ei desăvîrșeau vălul de vrajă pe care-l țesuse în juru-mi. După ce plăti rochia, taică-său îmi spuse :

— Duminică o mărit pe zănatăca asta ; are să fie ospăț și petrecere și vom fi fericiți dacă ne veți face cinstea să veniți la zaiafet. Numele meu e Gilbert și sînt intendent al domnului duce d'Elbeuf.

Li făgăduii să vin negreșit, iar tînăra logodnică sări în sus de bucurie, într-un fel care o făcu să-mi apară și mai îneîntătoare.

M-am dus duminică la locul hotărît, dar n-am putut nici mînca, nici dansa. Frumoasa Gilberte mă ținea într-un soi de vrajă, din care nu m-am putut dezrobi cît am stat în societatea aceea, cu al cărei fel de a fi nu m-aș fi putut împăca niciodată. Erau tot ofițeri ai unor mari familii împreună cu nevestele și fetele lor, oameni care maimuțureau purtările alese ale stăpînilor lor, purtări din care nu se lipea de ei decît ce era caraghios ; nu

cunoșteam pe nimeni și nimeni nu știa cine sînt eu ; mă potriveam acolo ca nuca în perete. în adunări de soiul acesta, omul cel mai subțire pare cel mai neghiob. Fiecare o firitisca pe mireasă, ea le răspundea tuturor și rîdeau adesea fără măcar să audă ce spun. Nătîng, slăbănog și posac, mirele era mîndru de nevastă-sa care, cu vioșia ei, întreținea toată societatea. Deși mă îndrăgostisem de soția lui, nu-l pizmuiam de loc, dimpotrivă : îmi făcea milă. Ghiceam că nu se însoară decit în nădejdea de a-și îmbunătăți soarta și-i și vedeam podoaba frontală pe care negreșit avea s-o poarte, cu o femeie frumoasă și plină de foc, el care era slut și care părea să nu cunoască de loc cît prețuiește o asemenea femeie. Mi se năzări s-o trag de limbă pe tînăra nevestică și îmi dădu ea însăși prilejul s-o fac, venind să se așeze lîngă mine după un contradans. îmi mulțumi întîi pentru ceea ce făcusem pentru ea, și îmi spuse ce rnuți au admirat-o pentru frumoasa rochie.

— Sînt totuși încredințat că abia așteptați s-o scoateți — făcui eu — căci știu ce înseamnă dragostea și cunosc neastîmpărul pe care-l pricinuieste.

— E nostim că toată lumea se încapățînează sa mă creadă îndrăgostită, cînd nu-s nici opt zile de cînd l-am văzut întîia oară pe domnul Baret ; pînă atunci nici nu știam că trăiește pe lume.

— Și de ce vă mărită așa cu zorul, fără să vă îngăduie măcar răgazul să vă cunoașteți mai îndeaproape ?

— Așa le face tata pe toate, cu zorul.

— Soțul dumneavoastră e bogat ?

— Nu, dar poate ajunge bogat, Deschidem poimîine o prăvălie de ciorapi de mătase, pe strada Saint-Honofe colț cu Prouvaires. Trag nădejde, domnule, că vă veți aproviziona de la noi ; vă vom servi ca pe nimeni altul.

— Bizuiți-vă pe mine ; ba chiar vă făgăduiesc să vă fac safteaua, măcar de-ar trebui să veghez toată noaptea acolo în prag ca să fiu eu primul.

— Vai, ce drăguț sînteți ! Domnule Baret, îi spuse ea soțului ei, care era la doi pași de noi — domnul ne*-a făgăduit să ne facă safteaua.

— Sînteți cît se poate de îndatoritor, domnule — spuse, apropiind u-se, soțul — are să ne aducă noroc, și veți fi mulțumit de mine, fiindcă ciorapii noștri nu există să se scămoseze.

Mărți, în zorii zilei, am stat și-am invîrtit din dește în colțul străzii Prouvaires, pînă cînd a venit o slujnică să deschidă prăvălia. Intru.

— Ce doriți ? mă întrebă fata.

— Să cumpăr niște ciorapi.

— Stăpîinii nu s-au sculat încă, reveniți mai tîrziu.

— Ba nu, aștept pînă se scoală. Uite — îi zic întin-zîndu-i zece franci — du-te de-mi adu o cafea, am s-o beau aici.

— Să mă duc să vă aduc o cafea, da' *ce, sînt proastă, să vă las singur în prăvălie ?

— Ți-e frică să nu fur ceva ?

— Ei, domnule, s-au mai văzut d-astea, și-apoi nici nu vă cunosc.

— Ai dreptate ; totuși rămîn.

Nu trecu mult și coborî și Baret, care o certă pe biata fată că nu i-a dat de veste numaidecît.

— Du-te spune-i cucoanei să vină, îi spuse el și totodată se grăbi să desfacă tot felul de pachete, ca să am de unde alege.

Erau acolo veste, ciorapi, pantaloni de tricot de mătase ; am răscolit tot, m-am uitat, dar nu m-am oprit la nimic, pînă cînd am văzut-o coborînd pe nevestă-sa, proaspătă ca o fragă, și strălucitor de albă. îmi zîmbi în chipul cel mai fermecător, își ceru iertare că nu e îmbrăcată cum se cuvine și-mi mulțumi că mi-am ținut cuvîntul.

— Mi-1 țin întotdeauna — îi spusei — și mai ales cînd e vorba de oconiță atît de drăguță ca dumneavoastră.

Doamna Baret avea șaptesprezece ani, era potrivită la stat și avea un mijlocel cum nu se poate mai bine făcut; și, fără a fi o frumusețe desăvîrșită, Rafael însuși n-ar fi putut născoci sau înfăptui ceva mai atrăgător, ceva mai în stare să-ți învăpăieze inima. Doi ochi vioi și căscați a mirare, niște pleoape lungi, care-i dădeau privirii un

213

u_știu-ce de sfială și de voluptate, o guriță mereu în-J\c]oDită cu un zimbet cit se poate de plăcut, o dantură splendidă, niște buze trandafirii, o strălucitoare albeață, jnga^a luare-aminte cu care te asculta vorbind, un glas cu sunet de argint, o scăpărătoare șăgălnicie, o vioiciune cam îndoielnică, lipsa ei de pretenții, sau mai curînd neînsemnatul preț ce-1 pune pe farmecele ei, de a căror putere părea să n-aibă habar, în sfîrșit, toată această negrăită alcătuire mă scufunda, ca într-un fel de extaz, |n contemplarea acestei minunate capodopere a firii, peste care intîmplarea sau cine știe ce josnică socoteală îl făcuse stăpîn pe bietul Baret, pe care-1 vedeam stînd acolo, firav, palid, șubred și neavînd ochi decît pentru ciorapii lui, de care îi păsa mai mult decît de jucăria cu care pe nedrept îl dăruise căsătoria, de vreme ce nu-i pricepea prețul și nu-i gusta dulceața.

Am ales ciorapi și veste de douăzeci și cinci de ludovici și i-am plătit fără să mă toclesc. Bucuria pe care o \ a zui zugrăvită pe chipul frumoasei negustorese îmi dădu bune nădejdi pentru izbînda dragostei mele, care mi se părea totuși destul de îndoielnică, fiindcă luna de miere nu e, pasămite, prielnică unei aventuri. îi spusei apoi fetei că-i dau șase franci să-mi aducă tîrguiala în Pctite-Pologne și plecai.

Duminica următoare, Baret veni el însuși să-mi aducă pachetul. îi dădui șase franci ca să i-i dea fetei; îmi răspunse însă că va fi foarte bucuros să-i păstreze pentru el. Mi s-a părut cam murdară lăcomia asta, cu atît mai mult cu cît o lipsea pe slujnica lui de un cîștig cinstit, după ce cîștigasc el însuși destul de frumușel la cei douăzeci și cinci de ludovici ; aveam însă nevoie să-1 pun de partea mea și numi părea rău că am găsit un mijloc atît de lesnicios ca să-1 leg la ochi.

Așadar, făgăduindu-mi în sinea mea s-o despăgubesc Pe fată, m-am purtat cît am putut mai frumos cu soțul, ȘPre a-1 mlădia cit mai bine. L-am poftit la masă și l-am întrebat de ce n-a luat-o cu dînsul și pe nevestă-sa.

— M-a rugat și ea destul, dar nu mi-am îngăduit această îndrăzneală, de teamă să nu vă supăr, ti 7~ ¥i_ar " făcut, dimpotrivă, multă plăcere, căci so-ua dumitale mi se pare fermecătoare.

— Sînteți prea îngăduitor, domnule, e însă foarte tînără încă.

— Nu văd nimic rău într-asta, iar dacă-i place să se plimbe, am să fiu încîntat ca data viitoare s-o iei cu dumneata.

îmi spuse că-i va face multă plăcere și lui.

Cînd treceam în trăsura pe dinaintea prăvăliei ei, îi trimiteam bezele, clar nu mă opream, căci nu mai aveam nevoie de ciorapi. De altminteri, m-aș fi și plictisit cu toată adunătura aceea de flutură-vînt care-i ticseau la orice vreme dugheana. Începea lumea să se intereseze de ea în oraș ; se vorbea de dînsa la Palais Royal și eram foarte bucuros cînd auzeam spunîndu-se că nu-i atît de rezervată decît fiindcă așteaptă să-i pice un guguștiuc cu bani. Asemenea vorbe imi arătau că nu se înfruptase încă nimeni dintr-însa, și trăgeam nădejde că guguștiu-cui acela aș putea foarte bine să fiu eu...

Peste cîteva zile, zărindu-mi de departe trăsura, îmi făcu semn cu mîna. Cobor, și bărbatu-său, după ce-mi cere de o mie de ori iertare, îmi spune că ar dori să fiu primul care să vadă niște pantaloni croiți după o modă nouă și pe care tocmai i-a primit. Erau niște pantaloni pestriți și nici un bărbat elegant și cu gust nu ieșea dimineața fără să se împopoțoneze cu ei. Era o modă ciudată, dar foarte frumoasă pentru un tinăr bine făcut. Deoarece trebuiau să fie foarte pe corp, îi spusei să-mi facă șase perechi și mă arătai gata să-i plătesc înainte.

— Am marfă pentru toate măsurile, îmi spuse el. Urcăți în odaia nevasti-mi și-încercați.

Clipa era prețioasă ; primii, mai cu seamă cînd îl auzii spunîndu-i nevasti-si să vină să-mi ajute. Urc ; mă urmează, și mă apuc să mă dezbrac, cerindu-i iertare că fac treaba asta de față cu ea.

— Hai să zicem — îmi răspunde ea — că sînt acum valetul dumitale și .să ne facem că îndeplinesc slujba lui.

N-am crezut că trebuie să fac mofturi și, lăsîndu-mă în voia curteniei ei, mi-am descălțat pantofii și i-am dat pantalonii, avînd grijă să nu-mi scot, totuși, și izmenele, ca să nu-i pun rușinea la prea grea cumpănă. Ajunși aici, luă cîteva perechi de pantaloni, mi-i încercă, mi-i scoase, îmi încercă alții, totul în cea mai deplină bună-cuviință de amindouă părțile, căci mă legasem s-o păstrez pînă la sfîrșitul acestui joc fermecător, trăgînd nădejde la ceva mai bun. Găsi că toate patru perechi îmi vin de minune, și neavînd poftă s-o contrazic, îi dădui cei șaisprezece ludovici cîți îmi ceru pe ei și-i spusei că m-aș socoti fericit dacă ar vrea să mi-i aducă ea însăși, într-o clipă de răgaz. Coborî fudulă nevoie mare să-i arate soțului ei ce bine se pricepe să vîndă ; o urmam de aproape, iar Baret îmi spuse că duminica viitoare va avea cinstea ca, împreună cu nevastica lui, să-mi aducă târguiala.

— Am să mă bucur mult, domnule Baret, îi spusei, mai cu seamă dacă veți rămîne și la prînz.

îmi răspunse că are la ceasul două o treabă care nu suferă amîinare și că nu-mi poate făgădui să vină decît dacă-i îngădui să meargă să și-o îndeplinească, încredin-țindu-mă că se va întoarce pe la cinci, ca s-o ia pe nevastă-sa. Nu-mi mai încăpeam în piele de bucurie! Știu însă să mă stăpînesc și-i răspunsei liniștit că, deși treaba asta mă păgubește de însoțirea lui, e slobod să facă precum pofteste, cu atît mai mult cu cît nu trebuie să ies înainte de orele șase.

Abia așteptam duminica, iar perechea de burghezi se ținu de cuvînt. Cum ajunseră la mine, am dat poruncă să se spună la toată lumea că nu-s acasă toată ziua și, cum ardeam să văd ce are să se întîmple după-amiază, pusei de se sluji prînzul foarte devreme. Mîncarea a fost gustoasă și vinurile minunate. Omul nostru se ospăta cu poftă și nici paharul nu-l ducea la

ureche, astfel încât curtenia mă sili să-i amintesc că are o treabă grabnică la ceasurile două. Șampania îi dăruise o excelentă dispoziție, și așa se face că avu fericitul gând de-ai spune nevastă-si să nu-l aștepte, dacă treburile îl vor sili să zăbovească mai târziu decât ar dori ; la rîndul meu, mă grăbii să adaug că o voi petrece eu însumi cu trăsura mea, după ce vom face o plimbare pe bulevarde. Îmi mulțumi și, mărturi-sindu-și cumva teama de a nu întîrzia la întîlnire, îi înveselii inima spunîndu-i că o birjă tocmită cu ziua îl așteaptă la poartă. Plecă și rămăsei în sfârșit singur cu giuvaerul care eram sigur că pînă la șase seara va fi al meu.

De îndată ce auzii închizîndu-se poarta oea mare în urma blajinului soț, îi spusei nevastă-si :

— Vă felicit, doamnă, că aveți un soț atît de cumsecade, căci cu un bărbat cu o asemenea fire nu se poate să nu fiți fericită.

— E cam devreme să i-ostim cuvîntul acesta ; pentru a fi însă fericită, trebuie să simți că ești și să te bucuri de liniște sufletească. Soțul meu are o sănătate atît de șubredă, încît nu mă pot socoti decît infirmiera lui , și-apoi mai sînt și datoriile pe care le-a făcut ca să-și înfiripeze negustoria și care ne silesc să fim cit se poate de strinși la pungă. Am venit pe jos ca să cruțăm douăzeci și patru de parale. Ciștigul pe care ni-l aduce prăvălioara ne-ar ajunge, dacă n-am avea datorii ; așa însă totul se duce pe dobînzi și nu vindem cît ar trebui.

— Aveți, totuși, mușterii destui, căci de cîte ori trec pe acolo, văd prăvălia plină.

— Mușteriii ăștia sînt niște crai care vin numai să caște gura, să facă glume proaste și să-mi umfle capul cu bazaconii care-mi fac greață. N-au o para chioară și nu-i slăbim din ochi ca nu care cumva să șterpelească ceva. Să fi vrut noi să le dăm pe datorie, s-ar fi golit de cîteva zile prăvălia. Sînt cit pot mai ciufută, doar-doar oi scăpa de ei, dar degeaba. Au o dărzenie care mă descumpănește. Cînd e bărbatu-meu acasă, mă trag în iatac, adesea însă lipsește și atunci sînt nevoită să-i rabd; Pe de altă parte, criza de bani ne stînjenește vînzarea și totuși lucrătorii trebuie plătiți în fiecare sîmbătă. Prevăd că în cUrîrid vom fi nevoiți să le dăm drumul, căci avem polițe a căror scadență se apropie. Sîmbătă trebuie să facem plăți de șase sute de franci, și n-avem decît două sute.

— În cele dintîi zile de căsnicie, mă uimește strîm-torarea asta. Tata cunoștea doar ce are și ce n-are soțul dumitale, și-apoi cu zestrea ce s-a făcut ?

— O bună parte din zestre s-a dus pe edecurile prăvăliei și pe datorii. Avem marfă de trei ori mai multă decît sintem datori, dar cînd nu-i vînzare, capitalul e mort.

— Mă întristează ce-mi spui, fiindcă, dacă nu se pune pace, veți ajunge din rău în mai rău ; căci nevoile vor crește o dată cu timpul.

— Da, fiindcă dacă soțul meu se face bine, se poate sa avem și copii.

— Cum ? dar ce, sănătatea îl împiedică să te facă . mamă ? Nu e cu putință !

— Nu cred să pot fi mamă rămînînd fată mare ; e însă o treabă de care nu-mi pasă.

— Nu-mi vine să cred. E cu putință ca un bărbat, afară doar dacă e în agonie, să fie bolnav lângă dumneata ? Dar ce, e mort ?

— Mort nu e, dar nici semne de viață nu dă. Vorba asta de duh mă făcu să rîd și, tot lăudînd-o, o

sărutai, fără mare împotrivire. Prima sărutare fu ca o scînteie electrică ; mă aprinsesem; o luai de la capăt încă o dată și încă o dată, pînă o făcui blinda ca un mieluşel.

— Am să te ajut, fermecătoare prietenă — îi spusei ca s-o încurajez — să te descurci simbătă.

Și tot vorbindu-i astfel, o trăsei ușurel într-un iatac unde un divan de toată frumusețea alcătuia un altar cît se poate de plăcut pentru a săvîrși o jertfă de amor.

Eram încîntat s-o văd atît de supusă la dezmierdările și iscodirile mele, dar mă uimi la culme atunci cînd, gata de a desăvîrși ce începusem și după ce pătrunsesem în ținuta de rigoare între cele două coloane, făcu o mișcare care mă dezdrumă astfel încît zădărnicea totul. Am crezut întîi că nu-i decît o șiretenie din acelea pe care adesea le obișnuiește iubirea pentru a face mai dulce biruința, silindu-te s-o dobîndești prin doborîrea unor piedici care sporesc plăcerea; văzînd însă că se ferește de-adevărat, îi spusei cu dojana în glas :

— N-aș fi crezut să mă lovesc de o împotrivire tocmai în clipa cînd credeam a-ți citi în ochi că-mi împărtășești arzătoarele dorinți.

— Ochii mei nu te-au înșelat; ce-am să-i spun însă bărbatului meu cînd m-o găsi altfel decît m-a zămislit Dumnezeu ?

— Nu se poate să te fi lăsat nevătămată.

— Îți grăiesc adevărul prietene, și-ți îngădui să te încredințezi. N-am voie să înstrăinez un fruct care e al nunții, înainte de a-i fi dat lui să guste întîi dintr-însuL

— Așa e, dumnezeiască făptură, așa e: păstrează fructul pentru o gură nevrednică de a-i prețui dulceața. Te plîng și te ader. Vino în brațele mele, lasă-te în voia dragostei mele și nu te teme de nimic. N-am să mușc din fruct, dar pot să mă desfăt cu coaja lui, fără a-l vătăma nicidecum.

Petrecurăm împreună trei ceasuri amăgindu-ne cu o mic de fermecătoare nebunii, numai bune să ne ațîțe focul, în ciuda noilor și noilor libații pe care unul altuia ni le închinaram. Îmi făgădui de o mie de ori că va fi toată a mea de îndată ce Baret va putea să creadă că a fost toată a lui, ceea ce îmi mai domoli ciuda ; și, după ce o plimbai pe bulevarde, o petrecui pînă la poartă, unde o lăsai punîndu-i în palmă un fișic de douăzeci și cinci de ludovici.

Îndrăgostit de ea cum mi se părea că nu mai fusesem niciodată, de nici o femeie, treceam de trei sau de patru ori pe zi pe dinaintea prăvăliei ei, cu prețul unor destul de largi ocoluri, spre marea neplăcere a vizitiului, care nu mai contenea să-mi spună că-mi omor cail. Eram fericit s-o văd pîndin clipa în care aveam să trec, cînd îmi trimitea bezele ducîndu-și la buze vîrfurile frumoaselor oi degete.

Eram înțeleși că-mi va face semn să cobor atunci cînd soțul ei va fi biruit nevoia. Sosi în sfîrșit și ziua aceasta atît de fierbinte dorită, atît de înfrigurat așteptată. Văzînd semnul, trag de cordon, iar ea, suindu-se pe scara trăsorii, îmi spune să merg s-o aștept la ușa bisericii Saint-Germain-rAuxerrois.

Arzînd de dorința de a afla ce are să-mi spună și de a vedea pînă unde ne va duce această întîlnire, mersei la locul hotărît și, după un sfert de ceas o văzui sosind, cu frumosu-i căpșor ascuns într-o glugă. Se urcă în trăsura mea, îmi spune că are de făcut cîteva tîrguieli și mă roagă s-o duc la Palais Marehand.

Aveam treburi și eu, și încă treburi destul de grabnice, cum să te împotrivești însă celei pe care o adori ? îi poruncesc vizitiului să mîne în Place Dauphine și mă pregătesc să-mi dezleg baierele pungii, fiindcă îmi spunea mie ceva că avea să cam dea iama într-însa. într-adevăr, cum ajunserăm la Palais Marehand, începu să intre în toate prăvăliile, lăsîndu-se ademenită de cuvintele măgulitoare ale tuturor negustoreselor. Voia numai să vadă toate giuvaerurile, toate zdrăngănelele, toate flecuștețele de ultima modă, care cît ai clipi i se înșirau dinainte, în vreme ce, numită „prințesă", i se spunea cu cele mai dulci cuvinte că cutare și cutare sculă i-ar veni de minune. Baretița mea se uita la mine și-mi spunea că nu se poate să nu fiu de acord că e foarte drăguță, și că i-ar face multă plăcere s-o aibă, dacă n-ar fi așa scumpă. Iar eu, lăsîndu-mă de bună-voie tras pe sfoară, umflam și mai -tare laudele negustoresei, o încredințam că un lucru care-i place nu poate fi scump, și plăteam.

În vreme ce mîndra mea alegea, topită de fericire, tot felul de fleacuri, iată și nenorocul că îmi aduce în cale o întîmplare de pe urma căreia, patru ani mai tîrziu, aveam să mă găsesc într-o situație îngrozitoare. Neînteruptă e înlănțuirea împrejurărilor vieții !

Văd în stînga mea o tînră domnișoară de vreo doisprezece, treisprezece ani, cu un chip cît se poate de nostim, alături de o babă slută, care se uita strîmb la o pereche de cercei de stras pe care fata îi ținea în frumoasele-i mîini, contemplîndu-i, cu ochi plini de dorințe ; părea cît se poate de mîhnită că nu-i poate cumpăra. O auzii spunîndu-i că ar face-o fericită cerceii aceia, baba însă i-i smulge din mîini și vrea s-o scoată afară, împreună cu dînsa.

— frumoasă domnișoară — îi spune negustoroasa — vă dau alții mai ieftini, și aproape la fel de frumoși.

Mititica îi răspunde însă că nici nu vrea să audă și dă să iasă, făcîndu-i „prințesei" mele o adîncă plecăciune»

Măgulită fără îndoială de această dovadă de respect, „prințesa- se apropie de ea, o numește „domniță", o sărută, spunîndu-i că e frumoasă coz și o întrebă pe babă cine e.

— E domnișoara de Boulainvilliers, nepoțica mea.

— Cum puteți fi, doamnă, atît de crudă — îi spusei eu mătușii — să-i refuzați fermecătoarei dumneavoastră nepoate un giuvaer care ar face-o fericită ? îngăduiți-mi, doamnă, să i-i ofer eu.

Și zicînd acestea, îi pun cerceii în palmă fetei, a cărei frunte roșește în chipul cel mai plăcut și care o privește pe mătușă-sa cerîndu-i oarcă încuviințarea.

— Primește-i, nepoată, de vreme ce domnul e atît de 'drăguț, și-ți face un dar atît de frumos, și sărută-1 ca să-i mulțumești.

— Cerceii — face negustoreasa — nu costă decît trei ludovici.

Aici treaba începe să ia o întorsătură ca la teatru, căci baba, minioasă, îi spuse :

— Cum poți să minți în halul ăsta ? Doar mi i-ai lăsat la doi ludovici.

— Vă înșelați, doamnă, trei v-am cerut.

— Nu-i adevărat, și n-am să-ți îngădui să-i bagi domnului mîna în buzunar. Nepoată, pune jos cerceii; cucoana n-are decit să și-i țină..

Pînă aici toate bune și frumoase, baba strică însă totul spunîndu-mi că, dacă vreau să-i dau nepoatei ei cei trei v ludovici, are să meargă să-i cumpere din altă parte alți cercei de două ori mai frumoși. Mie mi-era totuna, așa că pusei zîmbind trei ludovici înaintea domnișoarei, care nu se îndura să lase din mîna giuvaerul. Sprintenă, negustoreasa înhață banii, zicînd că tîrgul s-a încheiat și că cei trei ludovici sînt ai ei, iar cerceii ai domnișoarei.

— Ești o escroacă ! îi strigă, mînioasă, baba.

— Și dumneata o cod... bătrînă, îi întoarce negustoreasa. Ce, nu te cunosc eu ?

Atrasă de răcnetele celor două zgripturoaice, gloata începuse să se adune în fața prăvăliei. Vedeam că e gata-gata să se întîmple ceva neplăcut, așa că o luai de braț pe mătușă și o dusei binișor afară. Mulțumită că a do-bîndit frumoșii cercei pe care și-i dorea și păsîndu-i prea puțin că mă costă trei ludovici în loc de doi, nepoata o urmă. O vom întîlni din nou, la timpul și locul potrivit.

După ce mă făcu să arunc pe fereastră vreo douăzeci de ludovici, după căre săracul bărbatu-său ar fi plîns mult mai amar decît mine, mă urcai cu mîndra mea în trăsură și o dusei înapoi la ușa bisericii de unde o luasem. Pe drum, îmi spuse că va veni să petreacă vreo cinci, șase zile la Petite-Pologne și că soțul ei mă va ruga să fiu atît de drăguț să-i fac acest hatîr.

— Cînd se va întîmpla asta ?

— Miine, dacă dai pe la noi. Vino să cumperi cîteva perechi de ciorapi; eu voi avea o migrenă și vei vorbi cu Baret.

Vă puteți închipui că n-am zăbovit să merg la amicul și, nevăzînd-o de loc pe doamna în prăvălie, am întrebat prietenește cum o duce cu sănătatea.

— E bolnăvioară și stă în pat, îmi spuse el. Are nevoie să meargă cîteva zile la aer, la țară.

— Dacă nu v-ați oprit încă asupra unui loc anume, vă țin la dispoziție un apartament la Petite-Pologne.

îmi răspunse printr-un zîmbet de încuviințare.

— Mă duc s-o rog să primească, pînă atunci împachetați-mi vă rog o duzină de perechi de ciorapi.

Urc și o găsesc în pat rîzînd, în ciuda migrenei aceleia de poruncea.

— Treaba s-a făcut — îi spusei — vei fi înștiințată de îndată.

într-adevăr, soțul ei suie cu ciorapii și o vestește că eu sînt atît de drăguț să-i țin gata o încăpere la mine acasă. Șireata mititică îmi mulțumește, încredințîndu-l pe bărbatu-său că aerul acela curat o va înzdrăveni curînd.

— Nu vă va lipsi nimic, doamnă, veți binevoi numai să mă iertați clacă n-am să vă pot ține de urît, din pricina treburilor. Domnul Baret va putea veni să-și petreacă noaptea cu dumneavoastră, și să plece destul Qe devreme ca să poată deschide prăvălia.

După călduroase mulțumiri, Baret hotărî s-o cheme pe soră-sa să vină să stea la el cît va locui nevastă-sa la mine și plecai spunîndu-le că începînd chiar din seara aceea voi da poruncă să fie primiți, dacă nu voi fi acolo cînd vor sosi.

A doua zi, ajunsei acasă abia după miezul nopții și bucătăreasa mă înștiința că cei doi soți au cinat cu poftă și s-au dus să se culce. Am vestit-o că voi prinzi în fiecare zi acasă și am dat poruncă să se spună la toată lumea ca sînt plecat.

A doua zi m-am sculat de dimineață și, întrebînd dacă soțul s-a trezit, mi s-a răspuns că a plecat în zori și că nu se va întoarce înainte de cină. Doamna mai dormea. M-am gîndit că de bună-seamă pentru mine n-are să doarmă și m-am dus să-i fac cea dinții vizită. Se deșteptase într-adevăr și, ca un preludiu la mai dulci desfătări, i-am dat o mie de dulci sărutări pe care mi le-a întors cu deasupra. Am glumit amîndoi pe seama amicului care venise să-mi încredințeze cu mîna lui un giuvaer de care atît de frumos aveam să mă folosesc și ne-am socotit fericiți că sîntem slobozi de a ne jertfi unul altuia, răstimp de o săptămână încheiată.

— Hai, suflețelule, scoală-te și trage ceva pe tine ; fă-te gata, că ne așteaptă o gustare la mine în odaie.

Nu zăbovi prea mult cu dichisitul; o rochiță de dimineață din pînză de bumbac, o bonețică împodobită cu horbotă fină, o băsmăluță de linou... dar cît de tare erau înfrumusețate aceste puține veșminte de prospetețea și trandafirii din obraji ei !

Mîncarăm destul de repede ; ne grăbeam ; și cînd isprăvirăm, încuiai ușa și ne lăsarăm în voia fericirii.

Mirat că o găsesc așa cum o lăsasem ultima oară, îi spusei că trăgeam nădejde că... dar ea, nedîndu-mi răgaz să-mi închei fraza, îmi spuse :

— Scumpule, Baret crede sau se face a cr-edea că și-a împlinit slujba de bărbat, dar nu-i adevărat și sînt gata să ajung, cu ajutorul tău, într-o stare care să nu-i mâi lase nici cea mai mică îndoială.

— înseamnă, ingerașule, că-i voi face o mare îndatorire, și te asigur că-1 voi îndatora cum se cuvine.

Spunînd acestea, pășii pragul templului și deschisei poarta într-un chip care spărgea orice împotrivire. Un strigăt ușor, apoi cîteva suspine mă vestiră că jertfa e deplină și într-adevăr altarul lui Amor era înecat în sîngelc victimei. După o abluțiune foarte de trebuință, sacrificatorul se înverșuna iar asupra victiinei care, fără să se mai teamă acum de nimic, îl stârnea, și abia după cea de-a patra jertfă amînarăm întrecerea pe mai tîrziu. Ne făcurăm o mie de jurăminte de dragoste și de credință și făgăduielile noastre erau poate și sincere, de vreme ce eram beți de fericire.

Ne despărțirăm doar atît cît să ne îmbrăcăm ; pe urmă, după ce dădurăm un ocol prin grădină, prînzirăm între patru ochi, încredințați că, la o masă bună, stropită cu vinuri alese, ne vom regăsi puterile trebuincioase pentru a ne alina arzătoarele dorinți și a le adormi întru cele mai dulci desfătări.

La desert, în vreme ce-i turnam șampania, o întrebai cum a izbutit, cu un temperament atît de focos, să se păstreze nevătămată pînă în ziua aceea.

— Dragostea — îi spusei eu — ar fi putut culege mai degrabă un fruct de care căsătoria n-a știut a se bucura. Ai șaptesprezece ani și sînt cel puțin doi de cînd para s-a copt.

— Da, așa cred, dar n-am iubit niciodată, iată dezlegarea la toate întrebările.

— N-ai avut nici un curtezan drăguț ?

— M-au dorit mulți, dar degeaba Inima mea rămânea mută. Tata a crezut poate dimpotrivă când l-am rugat, acum o lună, să mă mărite mai repede.

— N-ar fi de mirare ; dar dacă nu iubeai, de ce l-ai zorit ?

— Știam că ducele d'Elbeuf nu va întârzia să se întoarcă de ia țară și că dacă m-ar fi găsit încă slobodă, m-ar fi silit să mă mărit cu un bărbat pe care nu-l pot suferi și care mă voia cu tot dinadinsul*

— Și cine e, mă rog, bărbatul de care ți-e atât de scîrbă ?

— Unul din ticăloșii de puști ai ducelui, un adevărat monstru care trăiește cu stăpînu-său.

— Dai- ce, ducele are asemenea gusturi ?

— Bineînțeles. Are optzeci și patra de ani și își închipuie că a devenit femeie ; pretinde că are nevoie de un soț.

Rideam pe înfundate.

— Dar măcar e băiat frumos, curtezanul ăsta ?

— Eu îl găsesc îngrozitor, dar-toată lumea zice că e frumos.

Fermecătoarea doamnă Baret petrecu opt zile la mine și în fiecare zi luam de citeva ori de la capăt o bătălie în care eram mereu biruiți și mereu biruitori. Am mai văzut femei frumoase și atrăgătoare ca ea, dar ca ea de proaspete și de albe n-am văzut niciodată. Pielea ei era o catifea alcătuită din petale de trandafir; răsufarea ei avea o mireasmă care le dădea sărutărilor o deosebită gingășie. Avea un piept întocmit de minune și cele două globuri care îl încununau, împodobite cu două perle de mărgean, aveau o tărie de marmură. Mijlocul îi era subțirel, și linia rotundă care îl încheia era de o desăvîrșire în stare să înfrunte penelul celui mai iscusit pictor. Găseam în a o contempla o bucurie de nespus, și, în mijlocul fericirii mele, eram nefericit că nu pot face față tuturor dorințelor pe care atitea farmece le deșteptau în mine. Friza care încununa coloanele era alcătuită din mici cârlionți de un aur palid și de o deosebită gingășie, iar degetele mele zadarnic se străduiau să le dea altă linie decît cea care le era firească. Deprinsese cît se poate de lesne mișcările acelea vioaie și grațioase care îndoiesc plăcerea ; natura, la dînsa, luase asupra-și toată această educație și nu cred că alta mai desăvîrșită se mai poate găsi.

Văzurăm sosind ziua plecării ei cu aceeași silă amîn-doi, și nu ne mîngiaim de această nefericire decît cu nădejdea de a ne întîlni cît mai des cu putință. Trei zile după ce s-a întors acasă, mai îndrăgostit ca oricînd, m-am dus la ea și i-am dăruit două bancnote de cite cinci mii de franci fiecare. Bărbatu-său o fi crezut ce-o fi poftit, dar s-a bucurat că și-a pputut plăti datoriile și că pleșca asta l-a adus în stare să-și ducă mai departe negoțul și să aștepte sfîrșitul războiului. Cîți bărbați n-ar fi bucuroși să aibă o femeie atât de productivă !

La începutul lunii noiembrie, am vîndut acțiuni de cincizeci de mii de franci unui anume Garnier, din rue du Mail, cedîndu-i o treime din materialele imprimate pe care le aveam în prăvălie, acceptînd un controlor ales de el și plătit în comun de societate. Trei zile după semnarea contractului, am încasat banii; noaptea însă, medicul paznic al magazinului goli casa de bani și fugi. N-am crezut niciodată că furtul ar fi fost cu putință fără complicitatea pictorului. Era o pierdere dureroasă, căci treburile prăvăliei

începeau să se cam încurce, și, colac peste pupăză, Garnier, printr-o hîrtie oficială pe care mi-o înmînă prin portărei, mă somă să-i întorc cei cincizeci de Mii de franci, îi răspunsei că nu-i datorez nimic, căci controlorul lui își luase slujba în primire, contractul și vînzarea erau încheiate în bună regulă și, asociat fiind, avea a suferi paguba deopotrivă cu mine. Deoarece stăruia, fui sfătuit să mă adresez judecătii ; Garnier însă începu prin a declara contractul nul, învinuindu-mă indirect de a-mi fi însușit, zicea el, suma de care mă plîngeam că am fost furat. I-aș fi tras bucuros o mamă de bătaie, ca să-l învăț minte, dar era om bătrîn, și apoi asta n-ar fi îndreptat treburile. Am luat-o, deci, cu binisorul. Negustorul care-l garanta pe medic nu mai fu de găsit nicăieri : dăduse faliment. Garnier puse sechestru pe tot ce era în prăvălie, și puse sechestru, Sn numele regelui biștariior, la Petite Pologne, pe caii mei, pe trăsurile mele și pe tot avutul meu.

Cu atîtea boclucuri pe cap, le-am dat drumul lucrătoarelor ; cruțam oricum o mare cheltuială ; le-am dat drumul și lucrătorilor și slujitorilor de la manufactură. Ră\mase numai pictorul ; nu avea nimic de cerut, căci cîștigul lui îi venea din vînzarea stofelor.

Procuratorul meu era un om cinstit, lucru rar de găsit j avocatul însă, care mă încredința că procesul se apropie de sfîrșit, era o lichea La un moment dat, Garnier îmi trimise o afurisită de somație prin care eram condamnat să plătesc. I-o dusei numaidecît avocatului, care făgădui să ueciare apel chiar în ziua aceea și care nu făcu nimic, în-sușindu-și astfel toate cheltuielile pe care le făceam sau îmi închipuiam că le fac pentru a duce un proces pe care pe dreptate n-ar fi trebuit să-l pierd. Se pricepură să rătăcească vreo două citații și, fără să am habar de nimic, mă pomenii cu un ordin de arestare dat în lipsa mea. La opt dimineață, mă arestară, în strada Saint-Denis, în propria mea trăsură. Căpetenia zbirilor se așeză lîngă mine, un al doilea se puse lîngă vizitiu și un al treilea se urcă în spate; în felul acesta îl siliră pe vizitiu să ia drumul spre Fort-VEveque.

De îndată ce oamenii dreptății mă încredințară temnicerului, acesta îmi spuse că dacă plătesc cincizeci de mii de franci sau clacă aduc o cauțiune solidă mă pune numaidecît în libertate.

— Nu mi-fi — îi răspunsei — nici una, nici alta la în-demîină.

— Veți rămîne atunci în închisoare.

După ce mă duse într-o încăpere destul de curățică, îi spusei temnicerului că n-am primit decît o singură citație.

— Nu mă miră — îmi răspunse el — treaba asta se îri-tîmplă foarte des ; e însă foarte anevoie s-o dovedești.

— Adu-mi tot ce trebuie pentru scris și fă-mi rost de un comisionar sigur.

Scrisei avocatului, procuratorului, doamnei d'Urfé și tuturor prietenilor mei, încheind cu frate-meu, care tocmai se însurase. Procuratorul se înfățișă numaidecît, dar avocatul se mulțumi să-mi scrie, asigurîndu-mă că el a depus apelul și că arestarea mea fiind ilegală, puteam să-i fac pe potrivnicii mei s-o plătească scump. încheia ru-gîndu-mă să-l las să facă ce știe și să am răbdare cîteva zile.

Manon Balletti mi-1 trimise pe frate-său cu cerceii ei cu diamante. Doamna de Rumain mi-1 trimise pe avocatul ei, un om deosebit de cinstit, și-mi scrise un răvaș prietenesc, în care-mi spunea că, dacă am nevoie de cinci sute de ludovici, mi-i va trimite a doua zi. Frate-meu nu-mi răspunse și nici

nu veni să mă vadă. Cît despre scumpa mea doamnă d'Urfe, îmi trimise vorbă că mă așteaptă la prînz. Mi-am închipuit că a înnebunit, căci nu-mi venea să cred că vrea să-și bată joc de mine.

La unsprezece, încăperea mea era plină de lume. Bietul Baret alergase cu lacrimi în ochi, oferindu-mi toată prăvălia lui. Omul acesta cumsecade mă mișcă adînc. În sfîrșit, mi se vestește o doamnă venită cu birja. Aștept, nu vine nimeni. Pierzîndu-ani răbdarea, îl chem pe portar, care-mi spune că a luat cîteva lămuriri de la grefierul închisorii și pe urmă a plecat. După cum o zugrăvi pe cucoana cu pricina, o ghicii lesne pe doamna d'Urfe.

Sufeream cumplit vîzîndu-mă lipsit de libertate. Îmi aminteam de Piombi și, deși situația nu se putea nicidecum potrivi cu aceea de odinioară, eram nefericit, căci întemnițarea aceasta avea să-mi strice obrazul în tot Parisul. Aveam treizeci de mii de franci bani gata și bijuterii de încă de două ori pe atît, așa că aș fi putut depune suma și ieși fără zăbavă ; nu mă puteam însă hotărî la o asemenea jertfă, în ciuda stăruitoarelor îndemnuri ale avocatului doamnei de Romain, care voia să mă convingă să ies cu orice preț.

— N-aveți decît să depuneți jumătate din bani — îmi spunea omul acela cinstit — eu voi consemna suma la grefă și vă făgăduiesc ca în scurtă vreme să dobîndesc o hotărîre care să vă îngăduie s-o retrageți.

Dezbăteam aprig treaba asta, cînd temnicerul intră spunîndu-mi foarte politicos :

. Domnule, sînteți liber, și o doamnă vă așteaptă la poartă, în trăsura ei.

Îl chem pe Le Duc, valetul meu, și-i poruncesc să meargă să vadă cine e doamna. Se întoarce : era doamna d'Urfe. Îmi iau frumușel rămas-bun de la toată lumea și, după patru ore de foarte neplăcută întemnițare, iată-mă-s din nou liber, într-un falnic rădvan.

Doamna d'Urfe mă primi cu multă strălucire ; un magistrat cu toca în cap, care se afla cu ea în berlină, îmi ceru iertare pentru țara lui, unde samavolnicii strigătoare la cer fac ca străinii să se vadă adesea victima unor asemenea jigniri, îi mulțumii în puține cuvinte doamnei d'Urfe spunîndu-i că mă văd cu plăcere datornicul ei, dar că foloasele de pe urma nobilei ei mărinimii le trage Garnier. Îmi răspunse cu un zîmbet fermecător că nu-i va fi așa lesne s-o facă și că vom mai vorbi despre asta la prînz. Stăruia să mă duc fără zăbavă să mă plimb la Tuileries și la Palais Royal, ca lumea să se încredințeze că zvonul că sînt închis e mincinos. Sfatul era bun : făcui precuîm dorea și-i făgăduii să fiu la două la ca.

După ce m-am arătat cu dinadinsul pe amînduă promenadele cele mai umblate din Paris, oricum acelea în care se bagă de seamă oamenii, căci pe bulevarde nu se vede decît gloata ; după ce am petrecut vîzînd uimirea zugrăvită pe chipurile cîtorva pe care-i știam că mă cunosc, m-am dus să-i înapoiez cerceii scumpei mele Manon care, zărindu-mă, sări în sus de mirare și bucurie. Îi mulțumii din toată inima pentru dovada de dragoste ce mi-o dăduse și le spusei tuturor din familie că am fost arestat în urma unei capcane pentru care am să-l fac să plătească scump pe cel ce mi-a întins-o. Le făgăduii să-mi petrec seara cu dînșii și mă dusei la doamna d'Urfe.

Cam sucită, precum o știți, buna doamnă mă făcu să rid spunîndu-mi, de îndată ce mă văzu, că i-a șoptit ei o păsărică la ureche că am pus să mă aresteze anume ca să fac lumea să vorbească de mine, pentru pricini numai de mine știute.

~ Cum am aflat că ai fost închis, m-am dus la Fort-t Eveque și, de îndată ce am știut de la greșier despre ce e vorba, am venit să iau niște obligații Hotel de Viile și le-am depus drept cauciune. Dar dacă nu poți cistișta procesul, Garnier va avea de furcă cu mine pînă să-și scoată banii din valorile pe care le-am consemnat. Cît despre dumneata, prietene, trebuie să începi prin a-ți trimite avocatul în judecată penală, căci e limpede că nu ți-a înregistrat apelul și că te-a înșelat și te-a furat.

O părăsii pe seară, încredințînd-o că în cîteva zile își va putea retrage cauciunea, și mă dusei pe rînd la Theă-tre-Francais și la Théâtre-Italien, unde mă plimbai prin foaiere, astfel încît reparația mea să fie deplină ; pe urmă mă dusei să cinez cu Manon Balletti, care nu mai putea de fericire că a găsit prilejul să-mi dea o dovadă de iubire, iar eu o încîntai spunîndu-i că mă las păgubaș de manufactură, căci era încredințată că seraiul acela e singura piedică în calea căsătoriei noastre.

Ziua următoare mi-am petrecut-o, toată, la doamna d'Urfe. înțelegeam prea bine tot ce-i datorez, în vreme ce ea, cu inima ei de aur, își închipuia că nimic nu mă poate răsplăti pentru oracolele cu al căror ajutor era încredințată că nu poate săvîrși niciodată vreo nesăbuiță. Nu pricepeam cum, cu o minte atît de ascuțită și cu o judecată atît de sănătoasă în toate celelalte privințe, putea avea asemenea rătăcirii. Îmi părea rău că nu pot să-i deschid ochii și-mi părea bine cînd mă gîndeam că de nevoie o înșel și că în mare parte acestei înșelătorii îi datorez toate atențiile cu care mă înconjura.

Arestarea mea mă scîrbi de Paris și-mi sădi în suflet o ură împotriva proceselor care nu s-a stins nici azi. Mă vedeam prins într-un îndoit labirint de chichițe judecătorești, și cu Garnier, și cu avocatul meu. Mi se părea că sînt tîrît la cazne de cîte ori eram silit să mă duc să fac cereri, să-mi cheltui banii pe avocați și să prăpădesc un timp prețios, pe care nu-l socoteam folosit cum se cuvine decît căutînd desfătări. În această zbuciumată stare sufletească, atît de pfcin potrivită cu caracterul meu, luai înțeleaptă hotărîre dea mă așterne zdravăn pe făcut avere, astfel încît să nu-mi mai pese de voia întîmplării și să fiu slobod să-mi rînduiesc desfătările după pofta inimii. M-am hotărît întii să lichidez totul la Paris, să mă duc a doua oară în Olanda și să-mi refac capitalul, pe care să-l plasez în rentă viageră pe două nume și să trăiesc apoi la adăpost de orice nevoi. Cele două nume ar fi fost să fie ai soției mele și al meu ; soția mea ar fi fost să fie Manon Balletti și planul acesta, pe care i-l împărtășii, ar fi făcut-o fericită dacă, precum nădăjduia, aș fi început prin a mă însura cu ea.

Am renunțat întii la Petite-Pologne, care nu trebuia să-mi rămînă decît pînă la sfîrșitul anului; am retras apoi de la Școala- militară optzeci de mii de franci, cauciunea pentru biroul meu de loterie din strada Saint-Denis. Scăpai astfel de caraghioasa slujbă de casier de loterie și-i dăruii biroul funcționarului meu, după ce-l însuram : îl făcui fericit. Cauciunea o depuse un prieten al nevesti-si; e un lucru destul de obișnuit.

Nevoind s-o las pe doamna d'Urfe încurcată într-un proces caraghios cu Garnier, mă dusei la Versailles să-l rog pe abatele de la Viile, bunul său prieten, să-l îndemne la o împăcare.

Abatele se învoi cu atît mai bucuros cu cît înțelegea că prietenul lui n-are dreptate și, peste cîteva zile, îmi scrise să merg la Garnier, încredințîndu-mă că-l voi găsi gata de împăcare.

Garnier se afla la Rueil; mă dusei la dînsul. Avea, nn departe de satul acela, o căsuță care-l ținuse patru sute de mii de franci : o proprietate frumoșică pentru un om care agonisise avere în furnituri de alimente în vremea ultimului război. Omul se scâldea în belșug ; dar la șaptezeci de ani se prăpădea, nenorocitul, după femei, și neputința îl împiedica să fie fericit. Il găsii înconjurat de trei tinere domnișoare, frumoase și de casă bună, după cum am aflat-o mai apoi; erau sărace însă și numai singură sărăcia le putea sili să fie drăguțe și să îndure dezgustătoarele intimități cu craiul acela bătrîn. Am rămas la prînz și am avut prilejul ca dedesubtul acelei umilinți pe care ți-o dau întotdeauna lipsurile, să întrezăresc cît erau de modeste. După-masă, Garnier se culcă și-mi Jăsă mie grija de a le ține de urît acelor tinere și nostime domnișoare, pe care bucuros le-aș fi smuls din nefericirea în care se aflau, dacă aș fi putut. Cînd s-a trezit, am trecut amîndoi într-un iatac, spre a sta de vorbă despre daravera noastră. L-am găsit la început pretențios și îndărătnic ; cînd i-am spus însă că mă pregătesc ca în cîteva zile să plec din Paris și cînd văzu că nu mă poate opri, înțelese că, dacă rămîne să se judece cu doamna d'Urfe, aceasta poate tărăgăna procesul cît vrea ea, făcîndu-l chiar să-l piardă pînă la sfîrșit. Căzu pe gînduri și mă pofti să-mi petrec noaptea la el. A doua zi, după gustarea de dimineață, îmi spuse :

— M-am hotărît; vreau douăzeci și cinci de mii de franci, sau mă judec pînă în pînzele albe.

Îi răspuși că va găsi banii la notarul doamnei d'Urfe, și că-i va putea încasa de îndată ce va dispune liberarea cauțiunii de la Fort-FEveque.

N-am izbutit s-o conving pe doamna d'Urfe că bine am făcut că am ajuns la o împăcare decît spunîndu-i că oracolul meu îmi cerea să nu părăsesc Parisul decît după ce-tai rînduiesc toate treburile, ca să nu mă poată nimeni învinui că am plecat pentru a scăpa de urmărirea unor datornici pe care nu i-aș fi putut mulțumi.

După vreo două, trei zile, m-am dus să-mi iau rămas bun de la domnul de Choiseul, care-mi făgădui să-i scrie domnului d'Affry să-mi stea într-ajutor în toate neșugă-rile, dacă pot înlesni un împrumut cu cinci la sută, fie pentru Statele generale, fie pentru o societate particulară.

— Poți asigura pe toată lumea — îmi spuse el — că în iarna asta se pune pace, și-ți făgăduiesc că nu voi îngădui să fii păgubit de drepturile dumitale cînd te vei întoarce în Franța.

Domnul de Choiseul mă înșela, fiindcă știa bine că nu se va încheia pacea ; n-aveam însă nici un plan anume și mă căiam destul că am avut prea multă încredere în domnul de Boulogne, ca să mișc măcar un deget pentru guvern, afară doar dacă aș fi avut un cîștig neîndoios și neîntîrziat.

Mi-am vîndut caii, trăsurile, mobilele, m-am pus che-zaș pentru frate-meu care fusese nevoit să facă unele datorii pe care era sigur că le va putea plăti în scurtă vreme, căci avea pe șevalet mai multe tablouri așteptate cu nerăbdare de cîțiva bogați seniori care i le poruncise.

Incheindu-mi în sfîrșit toate pregătirile, plecai din Paris cu o sută de mii de franci în polițe solide și cu încă o dată pe atîta în giuvaeruri. Eram singur în poșalion : Le r>uc umbla înainte călare, căci îi plăcea mai bine, caraghiosului, să se hîțîne în șa decît să șadă pe capră.

Le Duc acesta era un spaniol de optsprezece ani, foarte isteț la minte, care mi-era drag mai cu seamă pentru că mă pieptăna ca nimeni altul ; nu-l lipseam de o plăcere pe care i-o puteam oferi fără prea multă cheltuială. În afară de el, mai aveam un bun lacheu elvețian, pe care-l foloseam de curier. Era 1 decembrie 1759 : era destul de frig, dar eram înarmat împotriva asprimii lui. Bine închisă, trăsura îmi îngăduia să citesc în voie și luai lucrarea despre Spirit a lui Helvetius, pe care n-avusesem încă răgazul s-o citesc. După ce am citit-o, am fost mai mirat de zarva pe care a făcut-o decât de prostia parlamentului care o condamnase; căci această înaltă instanță judecătorească se afla sub înrîurirea bisericii și a curții și, pusă la cale de una și de cealaltă, făcuse tot ce trebuie ca să-l distrugă pe Helvetius, un om foarte drăguț și, sigur, mai de spirit decât cartea lui. N-am găsit nimic nou, nici în partea istorică privitoare la moravurile națiunilor, unde nu-s decât fleacuri, nici în morala care atîrnă de judecată. Lucruri spuse și răs-spuse, de veacuri încoace, și Blaise Pascal spusese mult mai mult, dar o spusese mai bine și cu mai multă îngrijire. Voind să rămînă mai departe în Franța, Helvetius fu nevoit să se retracteze. Între cinstea lui și a sistemului lui, adică a însuși spiritului său și traiul dulce pe care îl ducea, îl alese pe acesta din urmă. Soția lui avea suflet mai mare decât dînsul, căci ar fi fost gata să vîndă tot ce aveau și să se refugieze în Olanda, mai bine decât să îndure pîngărirea unei palinodii. Helvetius ar fi urmat, poate, gîndul ales al consoartei sale, dacă ar fi putut prevedea că neînțeleasa-i retractare îi va preface cartea într-o înșelătorie ; căci retractarea lui apărea ca o mărturisire că și-a scris fără convingere lucrarea, c? n" a Pus în ea decât vorbe de clacă și că toate judecățile lui nu-s decât niște sofisme. Pe de altă Parte numeroase minți luminate n-au așteptat acea întristătoare palinodie ca să judece precum se cuvine jalnicul sau sistem. Alta acum ! Fiindcă, în tot ce face, omul e ne-din i Propriului său interes, reiese că nici una laptele noastre nu ne poate aduce nici cinste, nici

225

necinste ? Un tâlhar și un om cumsecade ar putea fi cîn-tăriți în același talger. Dacă un sistem atît de dezolant n-ar fi absurd, adevărul n-ar fi decât o amăgire și, dacă ar fi adevărat, societatea ar trebui să-l proscie, căci n-ar putea supraviețui corupției care ar fi inevitabila lui consecință ; cu atît mai vîrtos trebuie să-l spulbere atîta vreme cît totul îi vădește monstruoasa slutenie.

I s-ar fi putut demonstra lui Helvetius că e neadevărat că, în tot ce facem, interesul e singurul nostru țel, și că e numai lucrul pe care trebuie cu precădere să-l cercetăm. Ar fi fost ciudat să nu admită existența virtuții, el care o practica atît de strălucit ! Să fie cu puțință să nu se fi socotit nicicînd drept un om de onoare, el care-și punea pecetea cinstei pe toate faptele sale ? Ar avea haz ca numai sentimentul modestiei să-l fi stîrnit să-și publice lucrarea ! Dar însuși faptul acesta ar fi spulberat adevărul sistemului ce-l propovăduia. Și, chiar dacă așa e, făcut-a oare bine ajungînd să fie disprețuit, de teamă să nu fie învinuit de trufie ? Modestia nu-i o virtute decât atunci cînd e firească ; dacă e fățarnică sau pusă în lucrare numai în urma unei educații anume, e hidoasă. N-am cunoscut niciodată pe nimeni care să fie cu adevărat atît de modest ca celebrul d'Alembert.

CAPITOLUL XIV

Anul 1760 — Madame Gardela — Portretul ducelui de Wilttemberg — Primesc la Gardela ; urmările acestui prînz — Intîlnirea nefericită — Pierd la joc patru mii de ludovici — Proces — Izbutesc să fug — Ajung la Ziirich [...]

Curtea ducelui de Wilttemberg era, în vremea aceea, cea mai strălucită din Europa. Însemnatele subsidii pe care i le plătea Franța pentru un corp de oaste de zece mii de oameni, pe care prințul îl întreținea la ordinele acelei puteri, îi dădeau mijloacele trebuincioase de a evîrli banii pe lux și desfrîu. Corpul de oaste era foarte falnic : în tot războiul n-a strălucit însă decît prin greșelile pe care le-a făcut.

Ducelui îi plăcea tot ce era grandios ; clădiri superbe, echipaje de vînătoare, un grajd măreț, toane de tot felul ; sume uriașe îl costau însă mai ales lefurile mari, și, mai iult decît orice, teatrul și ibovnicele. întreținea o trupă franceză de comedie, o trupă italiană de operă seria și buffa și douăzeci de dansatori italieni, și fiecare din ei fusese prim balerin într-unui din marile teatre din Italia. Coregraf și maestru de balet era Noverre, care folosea cîteodată pînă la o sută de figuranți. Un mașinist dibaci și cei mai buni pictori decoratori lucrau pe întrecute și cheltuind din gros spre a-i face pe spectatori să creadă că se află în plină magie. Toate dansatoarele erau frumoase și toate se lăudau că l-au desfătăt, măcar o dată, pe monsenior, cu farmecele lor. Cea mai de seamă dintre ele era o venețiancă, fata unui gondolier, Gardela. Era cea pe care o crescuse pentru teatru, plătindu-i un profesor de dans, senatorul Malipiero, de care cititorii își amintesc ca de cel dintîi care "mi-a dat o bună educație. O găsisem la Miinchen, după evadarea mea de la Piombi, măritată cu Michele de l'Agata. Găsind-o pe plac, ducele o ceru de la soțul ei, care se socoti bucuros să i-o poată ceda ; după un an însă, sătul de farmecele ei, ducele o scoase la pensie, cu titlul de Madame.

Cinstea aceasta stîrni pizma tuturor celorlalte dansatoare, căci fiecare din ele se socotea destul de bine pregătită pentru a ajunge ea ibovnică oficială, cu atît mai mult cu cît Gardela n-avea decît rangul și leafa. Trăgeau, toate, tot felul de sfori ca să-i ia locul, dar venețiancă stăpînea cu măiestrie arta de a cuceri și nici o uneltire n-o putuse doborî. Departe de a-l dojeni pentru neconținutele-! trădări, se socotea fericită că ducele îi dă pace în ce privește distracțiile. Cea mai mare bucurie a ei era eînd cîte o dansatoare care aștepta să-i cadă batista venea să-i ceară ocrotirea. O întîmpina călduros, îi dădea •sfaturi și o îndemna să facă astfel încît să-i placă prințului. La rîndul lui, găsind că îngăduința favoritei e minunată și foarte comodă, prințul se credea dator să-și arate recunoștința. Ii aducea, de față cu lumea, toate cinstirile cuvenite unei principese.

Nu mi-a trebuit mult ca să bag de seamă că marea patimă a prințului era să facă să se vorbească de el. Ar fi urmat bucuros pilda lui Erostrat, dacă i s-ar fi părut că e bine s-o facă, spre_a-și nemuri cumva numele. Ar fi dorit să se spună despre el în lume că nici un principe nu e mai ager la minte decît el, mai plin de gust, mai iscusit în a născoci plăceri noi, mai bun cîrmuitor ; rivnea, în sfîrșit, să fie socotit un al doilea Hercule în muncile lui Bacus și Amor, fără însă ca ceasurile închinatelor desfătărilor să dăuneze întru nimic grijii pentru toate ale cîr-muirii. Dizgrația fără milă pe slujitorul care nu

izbutea să-1 trezească după trei, patru ore de somn, de care avea, ca tot omul, nevoie ; îi îngăduia să folosească însă orice mijloc spre a-1 sili să iasă din pat.

S-a întîmplat că, după ce i-a dat să înghită o bărdacă de cafea, slujitorul a fost nevoit să-1 arunce într-o baie de apă rece, unde vrînd-nevrînd, altețea-
sa trebuia să so trezească, dacă n-avea poftă să se înece.

De îndată ce se îmbrăca, ducele își aduna miniștrii și expedia treburile curente ; pe urmă primea în audiență pe primul venit care i se înfățișa. Nimic nu era, de altfel, mai caraghios decît audiențele acestea pe care le dădea bieților supuși. Erau adesea niște țărănoi, niște cirpaci de ultima teapă, și bietul om nădușea și își spărgea pieptul încercînd să se înțeleagă cu ei, dar nu întotdeauna izbutea ; căci plecau adesea înspăimîntați, deznădăjduiți și mînioși. Cît despre țărăncuțele mai chipeșe, le cerceta plîngerile între patru ochi și, deși de obicei nu le dădea nimic, plecau mîngiate.

Subsidiile pe care regele Franței era destul de prost să le plătească pentru o slujbă fără nici un folos nu-i ajungeau pentru nebuneștile-i cheltuieli. Își încărca supușii cu biruri și corvoade, pînă într-acolo încît poporul acela răbdător, nemaiputîndu-i îndeștula cerințele, se plînsese la Camera din Wetzlar, care-1 sili să-și schimbe sistemul. Nebunia lui era aceea de a voi să cîrmuiască după pilda regelui Prusiei, care se prăpădea de ris pe socoteala ducelui, numindu-l maimuțica lui. Se însurase cu fiica mar-grafului de Baireuth, principesa cea mai frumoasă și cea mai desăvîrșită din toată Germania. Nu se afla la Stutt-gart cînd am fost eu acolo : se adăpostise pe lîngă taică-său, în urma unei cumplite jigniri ce i-o adusese un soț nevrednic de dînsa. Greșit s-a spus că principesa a fugit de la soțul ei fiindcă n-a mai putut îndura s-o tot înșele.

După ce am prînzit singur la mine în odaie, m-am dichisit și m-am dus la spectacolul de operă, pe care ducele îl oferea fără nici o plată publicului în frumosul teatru pe care-1 clădise. Principele era în fața orchestrei, înconjurat de strălucita-i curte. M-am dus și m-am așezat într-o lojă de rangul întii, singur și foarte mulțumit că pot asculta netulburat de nimeni o bucată a celebrului Jommeli, care era în slujba ducelui. Necunoscînd obiceiurile de la toate curțile mărunte ale Germaniei, mi s-a în-timplat să aplaud un solo cîntat dumnezeiește de un castrato al cărui nume l-am uitat ; peste o clipă, intră un ins în loja mea și-mi spuse ceva pe un ton necuviincios, la care n-am putut răspunde ciecît Nicht verstand, „nu înțeleg”.

Plecă, și, curînd, văzui intrînd un ofițer care, într-o bună franțuzească, îmi spuse că, deoarece suveranul se află în sală, nu-i voie de aplaudat.

— Prea bine, domnule, am să vin altădată cînd n-o fi suveranul în sală, căci mie dacă îmi place o arie, mi-e cu neputință să nu-mi rostesc plăcerea aplaudînd.

După acest răspuns, îmi chem trăsura ; cînd să mă urc însă, același ofițer vine să-mi spună că ducele vrea să-mi vorbească. Îl urmez în cercul curtenilor.

— Sînteți așadar domnul Casanova ?

— Da, monseniore.

— De unde veniți ?

— Din Colonia.

— Sînteți prima oară la Stuttgart ?

— Da,
monseniore.

— Aveți de gînd să stați mult ?

voaIT3Vre0 Cinci' șase 7Ălc' dacă-mi îngăduie alteța-

— Bucuros, cît poftiți, și vă este îngăduit să aplaudați cît vă place.

— Am să mă folosesc de îngăduință, monseniore.

— Bine.

Mă așezai pe o banchetă și toată lumea privea cu luare-aminte la jocul actorilor. La un moment dat, un actor cîntă o arie, ducele aplaudă și toți curtenii cei cu urechi lungi făcură ca monseniorul ; eu unul găsii destul de slabă cîntarea și statui liniștit : fiecare cu gustul lui. După balet, ducele se urcă în loja favoritei, îi sărută mîna și plecă. Un ofițer care se afla lîngă mine și care nu știa că o cunosc pe Gardela imi spuse că e Madame și că, fiindcă avusesem cîntea de a-i vorbi principelui, o pot dobîndi și pe aceea de a merge să-i sărut ei mîna în lojă.

Grozav îmi venea să rîd, dar m-am stăpînit și nu știu ce toană neînțeleasă și necugetată mă împinse să-i răspund că mă pot lipsi, fiindcă mi-e rudă. Abia mi-a scăpat vorba din gură și mi-a venit să-mi mușc limba, căci minciuna asta nedibace nu putea să-mi facă decît rău ; era însă scris că, la Stultgart, aveam să fac numai prostii mai mari decît mine. Ofițerul, pe care răspunsul meu părea să-l fi uimit, mă salută și se duse în loja favoritei s-o înștiințeze că sînt acolo. întorcîndu-și capul spre mine, Gardela îir.i făcu semn cu evantaiul și mă grăbii să răspund la chemarea ei, rîzînd în sine-mi de rolul prostesc pe care aveam să-l joc, Cum intrai, îmi întinse grațios mîna, pe care i-o sărutai zicîndu-i verișoară.

— I-ai spus ducelui că-mi ești văr ?

— Nu, făcui eu.

— Ei bine — răspunse ea — am să-i spun eu, și te poftesc pentru mîine la prînz.

Plecă, iar eu mă dusei să vizitez pe dansatoarele care se dezbrăcau. Anna Binetti, una din cele mai vechi cunoștințe ale mele, fu în culmea bucuriei cînd mă văzu și mă pofti să mînc la dînsa în fiecare zi. Kurz, buTi violonist, cu care fusesem împreună în orchestra din San-Samuele, mi-o prezentă pe fiica lui, o fată foarte frumoasă, zicîndu-mi cu glas de stăpîn :

— Asta nu-i făcută pentru ochii frumoși ai ducelui ; n-are să fie a lui niciodată.

Bietul om nu era prooroc, căci fata a fost, puțină vreme după aceea, a prințului, și l-a iubit, l-a dăruit doi oconi fără ca acest zălog de dragoste să poată stăvili nestatornicia alteței sale. Fermecătoarea făptură avea, cu toate acestea, tot ce-i trebuia pentru a cuceri un bărbat, căci una cu cea mai desăvîrșită frumusețe o gingășie plină de vino-ncoa, o istețime firească foarte șlefuită și o bunătate, o blîndețe care o făceau dragă tuturor. Ducele era însă' blazat și nu găsea plăcere decît în nestatornicie.

După tînăra Kurz, o văzui pe mica Vulcani, pe care o cunoscusem la Dresda și care mă uimi prezentîndu-mi-l pe soțul ei, care-mi sări de gît. Era Balletti, fratele necredincioasei mele, tînăr plin de talent pe care-l iubeam nespus.

Eram în mijlocul tuturor acestor cunoștințe, când sosi ofițerul la care făcusem nebunia să mă dau drept rudă a Gardelei și se apucă să istorisească povestea. După ce îl ascultă, Anna Binetti îi spuse :

— Domnule, e o minciună.

— Dar, draga mea — îi spusei eu — nu poți ști mai multe decît mine în privința asta.

Nu-mi răspunse decît printr-un hohot de rîs ; Kurz însă, luînd cuvîntul, spuse cu foarte mult haz :

— Gardela nefiînd decît o fiică de gondolier, ca și ea, Anna Binetti socotește, pe bună dreptate, că dacă tot era vorba de o verișoară, puteai s-o fi ales pe dînsa.

A doua zi luai un prînz voios la favorită, deși îmi spuse că încă nu l-a văzut pe duce și că nu știe cum a luat gluma, pe care maică-sa o găsește foarte nelalocul ei. Născută în sărăcie, mama aceasta a ei era fudulă nevoie mare că fiică-sa se bucură de cinstea de a fi ibovnica unui principe și înrudirea cu mine i se părea o pată. Avu îndrăzneala să-mi spună că nici unul din părinții ei n-a fost comediant, fără să cugete că, dacă socotea atît de nevrednică de cinste această breaslă, era mult mai rușinos să cobori la ea decît să urci. Ar fi trebuit să-mi fie milă de trufia ei, nefiînd însă prea răbdător de felul meu, îi întorsei rugînd-o să-mi spună dacă sora ei mai trăiește, întrebare la care răspunse cu o strîmbătură, și atît. Sora aceasta era o oarbă grasă, miloaeă la un pod la Veneția,

După ce mi-am petrecut cu multă vioișie ziua întreagă cu favorita, care era cea mai veche cunoștință a mea de acest fel, o lăsai, făgăduindu-i să vin să prînzesc cu ea a doua zi ; cînd să ies, portarul îmi puse însă în vedere să nu mai calc pe acolo, și nu voi să-mi spună din partea cui îmi transmite această gingașă poruncă. Înțelesei atunci că mai bine ar fi fost să-mi țin gura, căci lovitura nu putea veni decît la mamă, sau, știu eu, și de la fiică, căreia îi rănisem poate mîndria ; era destul de bună comediantă ca să-și fi ascuns cum trebuie pica.

Eram nemulțumit de mine ; plecai cam întors ; eram umilit văzîndu-mă bruftuluit de o stricată de actriță, în vreme ce, purtîndu-mă mai bine, puteam fi primit în cea mai aleasă societate. Să nu-i fi făgăduit Annei Binetti să prînzesc a doua zi cu dînsa, aș fi luat pe loc poștalionul și aș fi scăpat astfel de toate neplăcerile cîte mă mai așteptau în nefericitul acela de oraș.

Locuia la ministrul Vienei, care era ibovnicul ei, și partea din casă unde trăia avea zidul lipit de zidul orașului. Amănuntul acesta e bine să fie cunoscut, precum se va vedea. Prînzii între patru ochi cu drăguța mea compatriotă și, dacă în clipele acelea m-aș fi simțit în stare să mă îndrăgostesc, aș fi regăsit toată gingășia cu care o iubisem cîndva, căci se ținea foarte bine și dobîndise multă grație și acel lustru pe care ți-l dă buna însoțire.

Solul vienez era drăguț, mărinimos și îngăduitor ; cît despre soțul ei, era o secătură nevrednică de ea și care n-o vedea niciodată. Petrecui cu dînsa o zi îneîntătoare, răscolind amintiri de demult și, cum nimic nu mă mai ținea la Wiirtemberg, hotărîi să plec a treia zi, căci îi făgăduisem Luizei Toscani și fiică-si să merg a doua zi cu ele la Luisburg. La cinci dimineața trebuia să plecăm : iată însă ce mi s-a întîmplat.

Ieșind de la Anna, mă opriră foarte curtenitor trei ofițeri pe care-i cunoscusem la cafenea și făcurăm împreună o mică plimbare.

— Mergem — îmi spuseră ei — să petrecem cu cîteva fetițe fără mofturi ; ne-ar face plăcere să ne însoțiți.

— Nu știu boabă nemțește, domnilor — le răspunsei eu — și dacă aș primi, m-aș plictisi.

Asta e — îmi întoarseră dumnealor — că doamnele nricina sînt italience, e tocmai ce vă trebuie. Mi-era grozav de silă să merg cu ei ; împins însă de duhul meu cel rău să nu fac, în orașul acela blestemat, decît prostii peste prostii, mai de voie, mai de nevoie, mă lăsai dus.

Intrăm în oraș și mă trag după ei la al treilea cat al unei case cu înfățișare deocheată, unde dau, într-o odaie mai mult decît sărăcăcioasă, peste amîndouă așa-zisele nepoate ale lui Pocchini. Peste o clipă intră și el și îmi sare cu obrăznicie de gît, numindu-mă cel mai bun prieten al lui. Nepoatele lui mă copleșesc cu dezmierdările, întărind astfel că ne cunoaștem de cînd lumea. Le las în voia lor și tac din gură.

Ofițerii se puseră pe chiolhan ; nu le urmai pilda, dar reținerea mea nu-i stingheri de loc. Vă'zînd în ce loc deocheat m-am lăsat tîrît, mi-am dat seama ce tare am greșit, dar un fel de falsă rușine mă împiedică să mă scol și să plec. Am făcut rău, dar mi-am făgăduit să fiu mai cuminte altă dată.

Curînd se sluji un fel de cină de birt prost ; n-am mîncat nimic, dar, ca să nu fiu nepoliticos, băui două sau trei păhărele de vin unguresc. După cină, care nu ținu mult, aduseră cărți de joc, unul din ofițeri dă un banc de faraon, pontez și pierd cincizeci sau șazizeci de ludovici, cîți aveam la mine. Simțeam că m-am îmbătat, capul îmi vîjîia ; voii să mă opresc și să plec ; dar niciodată n-am fost așa de neînțeleș de slab ca în ziua aceea, fie dintr-o falsă rușine, fie din pricina băuturii prefăcute pe care mi-o dăduse. Nobilii mei ofițeri, mîhniți pasămite că am pierdut, doreau neapărat să mă refac și mă siliră să dau un banc de o sută de ludovici, în fise, pe care mi le și numărară. Mă las înduplecat, pierd. Mai dau un banc, pierd iar. Cu mintea încinsă, cu aburii beției clocotind tot mai tare, și orbit de ciudă, ridicai iar și iar banca, pierzînd într-una pînă cînd, la miezul nopții, preacinstiții mei pungași, pierindu-le grija să nu mă supere, spuseră că nu mai vor să joace. Adunară ce s-a scris și ieși că am pierdut aproape cinci sute de mii de franci. Eram atît de beat, fără să mai fi băut nici o picătură, încît trebuiră să trimită după o lectică spre a mă duce la han. Dezbrăcîn-du-mă, slujitorul îmi spuse că-mi lipsesc și ceasurile, și tabachera de aur.

— Nu uita — îi spusei — să mă trezești la patru dimineață.

Și mă culcai, dormind cît se poate de liniștit.

Imbrăcîndu-mă dimineață, găsii în buzunar vreo sută de ludovici, ceea ce mă uimi foarte tare, căci îmi trecuse amețeala și-mi aduceam foarte bine aminte că nu-i aveam în ajun ; avînd însă în cap numai vesela plimbare care mă aștepta, amînai să mă gîndesc mai tîrziu la acest incident și la uriașa pierdere din ajun. Plec să mă întîlnesc cu Luiza Toscani și o pornim la Luisburg, unde luarăm un prînz minunat, în vremea căruia am fost atît de vesel, încît comesenii mei n-ar fi putut niciodată ghici nenorocirea care căzuse pe capul meu.

întors acasă, spaniolul meu îmi spuse că în casa unde-mi petrecusem seara nu știe nimeni nimic despre ceasurile și tabachera mea și că au venit să mă

vadă trei ofițeri care, negăsindu-mă, i-au poruncit să mă înștiințeze că vor veni să prinzească cu mine a doua zi. Și veniră.

— Domnilor — le spusei cînd intrară la mine — am pierdut o sumă pe care n-o pot plăti și pe care sigur că n-aș fi pierdut-o dacă jiu mă îmbătăm de otrava pe care mi-ați turnat-o în vinul acela unguresc. M-ați dus într-o casă mîrșavă unde mi s-au furat în chip rușinos scule de preț, de peste trei sute de ludovici. N-am să mă plîng la nimeni, fiindcă trebuie să îndur o pedeapsă pentru nebunia ce mi-a cuprins mintea. Să fi băgat de seamă, nu mi se întîmpla nimic.

Protestară cu înverșunare și-mi vorbiră de rolul pe care obrazul și onoarea i-ar sili să-1 joace. Toate cuvintele lor rămaseră zadarnice, căci eram de mult hotărît să nu plătesc nimic.

În vreme ce ne sfădeam și începusem a ne înfuria, sosiră Balletti, Luiza Toscani și Anna Binetti, care auziră tot. Poruncii să se slujească prînzul pentru toată lumea și, după-masă, prietenii mei plecară.

Gînd ramaserăm iar singuri, una din cele trei pușla-niale îmi făcu următoarea propunere :

_ Sîntem prea cinstiți, domnule, pentru a abuza de avantajul pe care ni-1 dau împrejurările. Ați pățit un necaz, dar asta i se poate întîmpla oricui și nu dorim altceva decît să găsim o cale de împăcare. Ne declarăm mulțumiți cu toate hainele dumneavoastră, cu giuvaeru-rile, cu diamantele, cu armele și cu trăsura, pe care le vom prețalui și, dacă astfel nu se acoperă suma ce ne-o datorăți, primim polițe pentru rest, și rămânem prieteni.

— Nu doresc nicidecum, domnilor, prietenia unor inși care mă jupoaie și nu vă pot plăti în nici un chip.

Auzind acestea, trecură la amenințări.

— Domnilor - le spusei cu cel mai desăvirșit sînge rece — nu mă înspăimîntă amenințările dumneavoastră și nu văd decît două căi pe care să vă dobîndiți plata : una e calea judecății și cred că aș găsi lesne atunci un avocat care să mă apere ; a doua ar fi să vă plătesc cu trupul meu, cu toată cinstea, cuvenită, cu toată discreția, fiecărma în parte și cu spada în mînă.

Îmi răspunseră, precum mă așteptam, că-mi vor face cinstea să măucidă, dacă pofteam, după ce-i voi fi plătit. Plecară înjurînd și încredințindu-mă că aveam să mă căiesc.

Peste cîteva clipe ieșii spre a merge la Luiza Toscani, unde mi-am petrecut ziua într-o voieșie care, în împrejurarea în care mă aflam, era vecină cu nebunia. O puneam, totuși, pe seama puterii farmecelor fiicei ei și pe seama nevoii de veselie pe care o simțea sufletul meu ca de o doftorie întăritoare.

Și totuși, nu fiica, ci mama, care fusese de față la izbucnirea de mînie a celor trei tâlhari, îmi arătă cea dinții ea trebuie negreșit să-mi iau măsuri de apărare împotriva planurilor lor viclene, dîndu-i în judecată.

- Dacă-i lași s-o ia ei înainte — îmi spuse ea — își vor spori sorții de izbîndă, deși dreptatea e a dumitale.

~În vreme ce mă lăsam cu fiica ei în voia unor dulci desfătări, trimise după un avocat care, după ce auzi despre ce e vorba, îmi spuse că cel mai drept mijloc e să-i momesc totul suveranului, cît mai curînd cu putință.

— Ei v-au dus în locul acela deocheat ; ei v-au dat s& beți un vin prefăcut care v-a tulburat mintea ; ei v-au silit să jucați, în ciuda opreliștilor prințului, căci jocul e Cu strășnicie oprit; în societatea lor vi s-au furat giuva-erurile, după ce v-au făcut să pierdeți o sumă uriașă. Căzui e grav și ducele e interesat să vă dea satisfacție, căci o asemenea capcană, pusă la cale de niște ofițeri aflați în slujba lui, e în stare să-l dezonoreze în fața întregii Europe.

Mi-era oarecum să fac acest demers, căci, deși era uri desfrînat fără rușine, n-avem chef să-i povestesc ducelui poznele mele. Totuși, strîns de nevoie și după o maturi chibzuință, m-am hotărît să merg să-l văd a doua zi.

„Ducele — îmi spuneam — acordă audiență primului venit, de ce nu m-ar primi și pe mine ca pe oricare locuitor ?”

Socotii, deci, că nu era nevoie să-i mai scriu, și o pornii șpre curte 5 la douăzeci de pași însă de poarta castelului, îi întîlnesc pe cei trei domni, care îmi strigă în chip necuviincios că ar trebui să mă gîndesc să-i plătesc, că de unde nu, îmi arată ei.

încerc să-mi urmez drumul fără a le răspunde, cînd mă simt apucat tare de brațul stîng. O firească pornire de apărare mă făcu să-mi duc dreapta la spadă, și s-o scot mi-riios din teacă. Dă fuga ofițerul de gardă, mă plîng că domnii aceia m-au atacat și că vor să mă împiedice să merg să-i vorbesc prințului. întrebată, santinela declară, de față cu o mulțime de oameni, că n-am tras sabia decît ca să mă apăr și ofițerul hotărăște că nimeni nU mă poate opri să urc.

Pătrund fără nici o împiedicare pînă la cea din urmă anticameră. Mă adresez șambelanului, cer audiență : mă încredințează că voi fi primit. După o clipă însă, măgarul care mă apucase de braț vine și-i spune ceva în nemțește Ofițerului cu slujbă de șambelan. I-a spus tot ce a poftit, fără să-l pot contrazice, și firește că nu în folosul med | -a vorbit. De altminteri, era foarte cu puțință ca Sambe-* lanul-ofițer să facă și el parte din gașcă și ajungeam astfel de la Caiafa la Pilat. Trecu un ceas fără să pot răzbi la prinț și ofițerul, după ce lipsi o clipă, se în|Oarse, ei

re mă încredințase că suveranul mă va primi, să-mi Cnă că pot pleca acasă, că ducele știe tot și că fără nici findoială mi se va face dreptate.

Am înțeles numaidecit ca n-am sa dobîndesc nimic și, nlecînd, mă gîndeam cum să fac să ies din încurcătură, dnd mă întîlnii cu Binetti, care cunoștea împrejurările și mă pofti să prînzesc la el, încredințîndu-mă că solul Vienei mă va lua sub ocrotirea lui și că astfel voi fi apărat de noile samavolnicii care, în ciuda asigurărilor ofițerului din anticameră, mă așteaptă din partea acelor pezevenghi. Primesc poftirea, și fermecătoarea lui soție, Inimoasă cum nu se mai poate, nu pierdu nici o clipă și merse de-i spuse tot solului, ibovnicul ei.

Diplomatul veni cu dînsa și, după ce mă puse să-i povestesc în amănunt pătăranii, îmi spuse că ducele nu știe cu siguranță nimic.

— Arătați pe scurt în scris cum ați fost ademenit în această capcană ; am să fac să ajungă hîrtia în mîinile prințului și nu mă îndoiesc că vi se va face dreptate.

Mă așezai la măsuța de scris a Annei și, încheindu-mi povestirea mea adevărată, i-o dădui, deschisă, solului, care mă încredința că în mai puțin de un ceas ducele va cunoaște daravera.

În vremea prînzului, compatrioata mea mă încredința din nou cu tărie că ibovnicul ei mă va ocroti și ne petrecurăm ziua îndeajuns de voioși ; pe seară însă, spaniolul veni să mă înștiințeze că, dacă mă întorc la han, am să fiu arestat :

— Fiindcă — îmi spuse omul - a intrat în odaia dumneavoastră un ofițer care, negăsindu-vă, s-a pus la poarta dinspre stradă și are, în capul de jos al scării, doi ostași la porunca lui.

Anna Binetti îmi spuse :

" N-ai să te întorci acasă ; ai să dormi aici, unde n-ai a te. teme ele nici o jignire. Trimite după tot ce-ți trebuie, și să vedem ce-o mai fi.

Îi poruncii deci spaniolului să meargă și să-mi adueă lucrurile de care aveam nevoie.

La miezul nopții veni solul ; încă nu ne culcasem, și u «asi (f, draga lui a făcut rău adăposlindu-mă. Mă încredință că jalba mea a ajuns la suveran ; vreme de trei zile însă cît am stal la ei în casă, n-am mai auzit pome-nindu-se de ea.

A patra zi, pe cînd mă sfătuiam cu toată lumea ce trebuie să fac, solul primi de la ministrul de stat o scrisoare în care acesta îl ruga, din partea suveranului, să mă poftească să plec din casa lui, avînd eu o pricină de descurcat cu cîțiva ofițeri ai alteței sale și ținînd seama că, găzduindu-mă la dînsul, împiedică justiția să-și urmeze cursul. Solul îmi dădu scrisoarea, în care citii că ministrul îi făgăduia că se va face deplină dreptate. N-aveam încotro, trebuia să mă hotărâsc să mă întorc la han ; Anna era însă atît de furioasă încît îl ocări pe sol, care se mărgini să ridă, spunîndu-mi eă nu mă poate găzdui împotriva voinței suveranului. Avea dreptate, căci nu eram supus al împăratului.

Mă întorsei la han, unde nu văzui pe. nimeni; după ce prînzii însă și pe cînd mă gîndeam să mă duc să mă întîlnesc cu avocatul meu, sosește un portărel cu o citație pe care mi-o talmăci hangiu și care mă poftea să mă înfățișez de îndată la nu știu care notar, însărcinat să-mi primească declarația. Mă dusei cu portărelul la omul acela care scria în nemțește tot ce-i spuneam eu în latinește. Cînd sfinși, îmi spuse să iscălesc, li arătai că nu pot semna un înscris pe care nu-l pot nici citi, nici înțelege. Stărui, dar rămăsei neclintit. Se înfurie, spunîndu-mi că nu se cade să pun la îndoială bunacredința a unui notar, îi răspunsei liniștit că nu-i pun de loc la îndoială bunacredință, dar că așa e cuminte să fac- și că, de vreme ce eu nu înțeleg ce a scris, mi se pare foarte firesc ca și el să se poată lipsi de iscălitura mea. îl părăsii și mă dusei la avocat, care îmi spuse că bine am făcut și-mi făgădui să vină a doua zi la mine să-i dau procura.

— Și atunci — îmi zise — îți voi lua în mîină procesul.

Mîngiat de omul acesta care-mi inspira încredere, mă întorsei la han și, după ce cinai bine, mă culcai și dormii cît se poate de liniștit. Cînd mă trezii însă, spaniolul îmi vesti pe un ofițer, care, intrînd îndată după dînsul, îmi spuse, rostindu-se într-o bună franțuzească, să nu mă uimească faptul că mă aflu arestat în odaia mea, căci

... , străin, e firesc ca partea adversă să se asigure că nu ț înainte' de încheierea procesului. îmi ceru cuviincios bia Pe care' cu mare părere de rău, fui nevoit să i-o dau Era un d31" de la doamna d'Urfe, o splendidă lucrătură în oțel, care făcea pe puțin cincizeci de ludovici.

îi scrisei avocatului meu un răvaș în care-l înștiințam de cele întâmplate ; veni să mă vadă și mă încredința că , în cîteva zile voi fi liber.

Silit să rămîn acasă, îmi înștiințai prietenii și primii în vizită numeroși dansatori și dansatoare, singurii oameni cumsecade pe care i-am cunoscut în nefericitul acela de Stuttgart, unde mai bine ar fi fost să nu-mi calce niciodată piciorul. Așa cum stăteau lucrurile, nu mă putea nimeni pizmui : otrăvit cu un pahar de vin, trișat, p-ădat, jignit, mă vedeam și lipsit de iibertate, dator să plătesc o sută de mii de franci, pe care pentru a-i împlini aș fi trebuit să-mi dau și cămașa de pe mine, de vreme ce nimeni nu știa ce am în pungă. Trimisesem o scrisoare la Madame Gardela, fără izbîndă însă, căci nu primii nici un răspuns. Anna, Luiza Toscani și Balletti, care prînzeau ori cinau la mi^e, erau singura mea mîngîiere. Cei trei pezevenghi venise să mă vadă unul cîte unul, îndemnîin-du-mă să le dau bani fîiă să știe ceildți doi și făgăduin-du-mi, fiecare în parte, să mă scoată din încurcătură. S-ar fi mulțumit fiecare cu trei, patru sute de ludovici, dar chiar dacă i-aș fi dat unuia din ei, n-aș fi avut nici o siguranță că ceilalți doi s-ar fi depistat. N aș fi făcut decît să le întemeiez pretențiile și să ajung din rău în mai rău. Le spusei că mă plictisesc și că le-aș fi recunoscător dacă m-ar scuti să-i mai văd.

într-a cincea zi de cînd eram arestat, ducele plecă la Frankfurt și în aceeași zi veni Anna Binetti să-mi spună, am partea ibovnicului ei, că ducele le-a făgăduit ofțeri-lar să nu se amestece în treaba asta și că mă vede astfel primejduit de o judecată samavolnică. Mă sfătuiă așadar ca jertfindu-mi hainele, giuvaerurile și diamantele, să mcerc să scap de bucluc și să iau o chitanță de la potrivnicii mei. Anna Binetti, femeie cu școala vieții, nu-i încuviința sfatul și mie îmi plăcea și mai puțin decît ei; făgăduise însă să mi-l transmită.

Aveam giuvaeruri și dantele de peste o sută de mii de franci, dar nu mă puteam hotărî să le jertfesc. La această grea cumpănă mă aflam, cînd intră avocatul. Iată ce-mi spuse:

— Domnule, tot ce am ifăcut n-a dus la nimic. Există împotriva dumneavoastră o gașcă, gașca pare să aibă sprijin de sus și e în stare să înăbușe dreptatea. E de a mea datorie să vă înștiințez că, dacă nu găsiți un mijloc să vă împăcați cu escrocii aceia, sînteți pierdut, Hotărîrea judecătorului de poliție, alt escroc și el, va fi absolut sumară, căci fiind străin nu trebuie să vă așteptați să beneficiați de procedura obișnuită. Ar trebui în acest scop să depuneți o cauțiune. S-au priceput să-și facă rost de martori care să declare că sînteți jucător de meserie, că dumneavoastră i-ați ademenit pe cei trei ofițeri la compatriotul dumneavoastră Pocchini, că nu-i adevărat că v-au îmbătat și că nu v-ați pierdut nici ceasurile, nici tabachera, căci susțin că toate acestea se vor găsi în cufe-rele dumneavoastră, cînd se va face inventarul lucrurilor. Așteptați-vă ca treaba aceasta să se întimple mîine sau poimîine și mai cu seamă nu puneți la îndoială că tot ce vă spun e adevărul adevărat : v-ați căi prea tîrziu. Vor veni aici, vă vor goli cuferele,

sipetul și buzunarele ; vor inventaria totul și în aceeași zi vor scoate totul la licitație. Dacă produsul licitației va depăși datoria, prisosul va sluji pentru plata cheltuielilor de judecată și de rămas n-are să vă rămână mai nimic ; dacă suma nu va putea acoperi totul, datoria, cheltuielile de procedură, de investire a sentinței, de licitație, vă vor înrola, domnule, ca soldat prost în trupele alteței sale serenissime. L-am auzit pe ofițerul care vă e cel mai însemnat creditor spunînd că se vor pune la socoteală și cei patru ludovici care vi se cuvin pentru angajare și că ducele va fi foarte mulțumit să aibă ca recrut un așa chipeș bărbat.

Nici n-am băgat de seamă cînd a plecat avocatul, în-tr-atîta mă înmărmurise cuvintele lui. Mă aflam într-un asemenea orgasm, încît mi se părea că, în mai puțin de Un ceas, toate fluidele caută o ieșire spre a-și părăsi locul-

u să ajung ostaș al unui prințisor ca ducele acela care u' trăia decît de pe urma mîrșavului trafic de carne viș pe care îl făcea, după pilda Electorului de Hesse ! Eu, să ajung să fiu jupuit de niște escroci și amenințat cu o hotărîre samavolnică ! Nu, asemenea lucru n-avea să se în-» tîmple. Să încercăm deocamdată să cîștigăm timp.

Cel dintîi îi scrisei celui mai însemnat creditor că" m-am hotărît să cad la o împăcare dreaptă ; dar că doresc să fie toți trei de față la notar, cu martori, ca să li se autentifice desistarea și să pot pleca.

Socoteam că e cu neputință ca măcar unul din ei să nu fie de gardă a doua zi, ceea ce mă făcea să cîștig cel puțin douăzeci și patru de ore. Pînă atunci, trăgeam nădejde sa pot găsi un mijloc de a ieși din încurcătură.

îi scrisei apoi președintelui poliției, numindu-l „excelență" și „monseniore" și cerîndu-i puternica lui ocrotire. Ii spuneam că, deoarece m-am hotărît să-mi vînd lucrurile pentru a opri procesul cu care vor să mă copleșească, îl rog să suspende procedura, ale cărei cheltuieli n-ar face decît să mă înfunde și mai rău. îl mai rugam de asemenea să-mi trimită un om cinstit care să-mi prețălu-iască lucrurile la adevărata lor valoare, de îndată ce voi fi ajuns la o înțelegere cu creditorii mei, ofițerii pe lîngă care îl rugam să pună un cuvînt bun. O dată încheiate scrisorile, îl trimisei pe spaniol să le ducă la adresele lor.

Ofițerul căruia îi scrisesem și care pretindea că are de luat de la mine două mii de ludovici veni după prînz să mă vadă. Eram în pat și-i spusei că mi se pare că am friguri. Mă luă pe coarda sentimentală și, fie că juca sau nu teatru, îmi făcu plăcere. îmi spuse că tocmai a vorbit cu președintele poliției, care-i dăduse să-mi citească scrisoarea.

-- Ați luat - - adăugă — cea mai înțeleaptă hotărîre învoindu-vă la o împăcare ; n-aveți însă nevoie să fim tustrei la un loc. Voi avea o împuternicire de la ceilalți °oi și va fi destul pentru notar.

— Sînt destul de amârit, domnule — îi spusei — ca să mă lipsiți și de mulțumirea de a vă vedea pe toți trei împreună ; nu cred că puteți spune nu.

— Mă rog, fie precum doriți ; dacă însă vă grăbiți, vă spun de pe acum că nu vă vom putea face pe plac înainte de luni, căci fiecare din noi e de gardă în următoarele pa tru zile.

— îmi pare rău, dar am să aștept pînă luni. Dați-mi cuvîntul de onoare că suspendați pînă atunci orice acțiune procedurală.

— Vi-1 dau — și-mi întinse mîna — vă puteți bizui pe el. La rîndul meu vă rog și eu să-mi faceți o plăcere îmi place trăsura dumneavoastră ; vă rog să mi-o cedați cu prețul cu care ați plătit-o.

— Bucuros.

— Binevoiți să chemați hangiul și să-i spuneți, de față cu mine, că trăsura e a mea.

Il- chem sus pe hangiu și fac precum dorea pungașul; hangiul îi spuse că va avea trăsura după ce îl voi plăti pe ei, după care îi întoarse spatele și ieși.

— Sînt sigur că o voi avea, spuse rîzînd ofițerul. Mă îmbrățișa pe urmă și plecă.

întrevederea aceasta îmi făcusese atîta plăcere, încît mă simțeam pe jumătate înzdrăvenit. Patru zile în față i Un noroc chior, nu alta !

Peste cîteva ceasuri, un bărbat arătos, care vorbea bine italienește, veni să-mi spună din partea șefului poliției că luna viitoare creditorii mei vor fi întruniți și că el însuși va avea sarcina să-mi prețaluiască lucrurile. Mă sfătui să stipulez în actul de împăcare că lucrurile nu se vor vinde la licitație și că toți creditorii mei vor lua de bun prețul statornicit de el. îmi făgădui că n-avea să-mi pară rău dacă-i voi urma sfatul. 1

După ce îi spusei că și el va fi mulțumit de mine, mă sculai rugîndu-1 să fie drăguț să-mi cerceteze cuferele și sipetul cu giuvaeruri. Se uită la toate și-mi spuse că numai dantelele fac douăzeci de mii de franci.

— Aveți, domnule — adăugă — lucruri de peste o sută de mii de franci; vă dau însă cuvîntul meu, fără teamă de a mi-1 călca față de potrivnicii dumneavoastră, să le șoptesc ofițerilor în taină contrariul. încercați, așadar, să-i convingeți să se mulțumească cu jumătate diu ce le datorați, și veți pleca astfel cu jumătate din lucruri.

— Dacă așa se întîmplă, vă făgăduiesc cincizeci de ludovici; pînă atunci, poftim șase arvună.

_ îi primesc cu recunoștință și vă rog să vă bizuiți

pe devotamentul meu. Tot orașul știe ce pușlamale sînt creditorii dumneavoastră și o știe la fel de bine și ducele ; are însă temeiurile lui să închidă ochii la hoțiile lor.

Răsufiai și nu mă mai gîndii decît cum să-mi folosesc mai bine timpul spre a-mi asigura fuga, cu toate lucrurile, mai puțin biata trăsură. Ușor nu era, dar nu mă aflu la Piombi și amintirea mării mele evadări îmi oțe-lea inima. Cei dintii îi poftii la cină pe Luiza Toscani, pe Balletti și pe dansatorul Binetti, căci aveam nevoie de oameni care să nu se teamă de mînia celor trei lichele și pe a căror prietenie să mă pot bizui.

După ce am cinat bine, le-am arătat întocmai comesenilor mei cum stă treaba, precum și hotărîrea ce o luasem de a fugi fără a mă lipsi de nici unul din lucruri.

— Și acum — le zisei — prieteni, spuneți-mi ce părere aveți.

După o clipă de tăcere, Binetti îmi spuse că, dacă aș izbuti să ies din han și să vin la el, aș putea coborî pe una din ferestrele casei lui și că, odată ajuns la pămînt, m-aș găsi în afară de oraș, la o sută de pași de drumul mare, de unde aș putea lua poștalionul și ieși din statul ducelui înainte de zori. La aceste cuvinte, Balletti se scoală, descinde fereastra și găsește că nu mă pot primejdui să ies pe acolo, din pricina acoperișului de scînduri al unei prăvălii. Mă uit și eu și, văzînd că are dreptate, îi spun că găsesc eu altă cale

de a ieși din han, dar că ce mă încurcă sînt lucrurile. Luiza Toscani îmi spune atunci:

— Trebuie să lași cuferele, pe care e cu neputință să le cari fără a fi văzut, și să-ți trimiți toate lucrurile la mine Iau pe seama mea să fac să ajungă tot ce mi-ai încredințat în locul unde te vei opri. Duc eu totul sub rochie, în mai multe rînduri, începînd chiar de astă seară.

Planul i se păru bun lui Balletti care-mi spuse că va veni și nevastă-să, ca să grăbim trimiterea. Ne oprim la planul acesta și-i făgăduiesc lui Binetti să fiu la el în noaptea de duminică spre luni la douăsprezece tocmai, măcar de ar trebui să înjunghii santinela care-mi stătea neconținut la ușă ziua, dar care noaptea pleca, după ce mă încuia cu cheia, și nu se întorcea decît dimineață. Balletti îmi făgădui un slujitor credincios și mă asigură că voi găsi pe drumul mare o trăsură de poștă cu cai buni și în care vor fi lucrurile mele, în alte cufere. Spre a nu pierde timpul, Luiza Toscani începu să se încarce, legîndu-și două haine sub rochie. În zilele următoare, cele trei femei și cei doi prieteni ai mei mă slujiră atît de bine, încît sîmbătă la miezul nopții cuferele și trusa de călătorie erau goale ; giuvaerurile le păstrai, spre a le duce cu mine în buzunare.

Duminică, Luiza Toscani veni să-mi aducă cheile de la cele două cufere în care îmi împachetase cu grijă toate lucrurile, și Balletti veni și el să mă înștiințeze că a făcut tot ce trebuie pentru ca o trăsură bună, însoțită de slujitorul lui, să mă aștepte pe drumul mare îndată după miezul nopții. Mulțumit de toate acestea, iată cum făcui ca să ies din han.

Ostașid care mă păzea stătea într-o micuță anticameră prin care se plimba, fără să intre niciodată ia mine, decît dacă-l chemam și, de îndată ce mă știa în pat, încuia ușa și pleca pînă a doua zi dimineață. Obișnuia, de asemeni, să cineze la o măsuță așezată într-un colț al anticamerei, cu ce-i trimiteam eu din ce-mi rămînea. Potrivit acestor obiceiuri, pe care le cercetasem cu luare aminte, îi poruncii spaniolului următoarele :

— După cină. în loc să mă culc, voi sta gata de a ieși din odaie și voi ieși de îndată ce nu voi mai vedea lumi;' afară : voi avea grijă ca și iumina mea să fie astfel așezată încît să nu-mi reflecte umbra sau să arunce vreo rază către ușă. Odată ieșit, voi ajunge fără nici o greutate la scară, și cu asta basta. Mă voi duce la Binetti și de la el voi ieși din oraș și voi merge la Fiirstenberg, unde te aștept. Nimeni n-are să te poată împiedica mîine sau poi-mîine sa pleci. Așadar, de îndată ce mă vezi gata îmbrăcat în odaie, ceea ce se va întîmpla în vremea cinei santinelei, stingi luminarea de pe masă ; îți va fi lesne s-o faci, mucărind-o. O iei numaidecît ca s-o aprinzi la loc, iar în clipa în care tu intri, eu ies, ocrotit de întuneric. Cînd socoti că am ieșit din anticameră, te întorci la ostaș cu luminarea aprinsă și îl ajuți să-și golească încetișor sticiuța. Eu voi fi atunci în siguranță și, cînd îi vei spune că m-am culcat, va intra, îmi va spune noapte-bună, va încuia, își va pune cheia în buzunar și va pleca împreună cu tine. Nu cred să vină să-mi vorbească, dacă ai să-i spui că m-am culcat.

Totuși, fiindcă era cu puțință să-i vină pofta să intre să mă vadă, am avut grijă să pun pe pernă un cap cu o perucă împodobită, cu o scufie de noapte cu panglică și am ridicat plapuma astfel încît să amăgească, de departe, privirea.

Totul a mers ca pe sfoară, precum am aflat-o pe urmă de la spaniolul meu. În vreme ce acesta bea cu paznicul meu, eu mă îmbrăcasem cu blana, îmi pusesem la cingătoare cuțitul de vânătoare, căci sabie nu mai aveam, și două pistoale încărcate în buzunar. De îndată ce întunericul mă vesti că Le Duc a stins candela, ieșii tiptil și ajunsei la scară fără să se audă nici cel mai mic scîrțîit. De acolo a fost lesne mai departe, căci scara dădea în alee și poarta de la intrare era întotdeauna deschisă pînă după miezul nopții.

O iau grăbind pasul înainte pe stradă și la douăsprezece fără un sfert intru la Binetti, unde femeia mă așr tepta la fereastră. Cînd ajunsei în odaia din care trebuia pornită evadarea, nu mai stăturăm pe gînduri ; îi aruncaii blana pe fereastră lui Balletti, care era în șanț, Băgat în noroi pînă peste glezne și, încingîndu-mă cu o funie zdravănă, o sărutai pe Anna și pe micuța Balletti care, cu ajutorul funiei, petrecute în jurul unei mobile rotunde, mă lăsară jos, domol cum nu se mai poate. Balletti mă Primi în brațe, tăiai funia, și, după ce-mi îmbrăcai iar olana, îl urmaii pe scumpul meu Balletti.

Infruntînd mocirla în care ne îfundam pînă la genunchi și străbătînd cu multă trudă tufișurile, ajunserăm în cele din urmă la drumul mare, foarte osteniți, deși nu era, în linie dreaptă, mai departe de patru sute de pași de casă. Puțin mai încolo, la poarta unei cîrciumioare, găsirăm trăsura în care se afla slujitorul lui Balletti. Coborî să ne spună că vizitiul a intrat în cîrciumă să bea o bere și să-și aprindă luleaua. îl răsplătii pe credinciosul slujitor și, după ce-i luai locul și-l îmbrățișai pe stăpînu-său, îi rugai să plece, spunîndu-le ca mai departe să lase totul în grija mea.

Era în 2 aprilie 1760, ziua mea de naștere, zi însemnată în istoria vieții mele, căci nici una n-a trecut fără o în-timplare fericită sau nefericită.

Eram de vreo două, trei minute în trăsura, cînd vizitiul veni să mă întrebe dacă mai așteptăm mult. Credea că vorbește cu același pe care-l lăsase în trăsura și nu m-am grăbit încă să-i arăt că se înșală.

— Dă-i drumul — îi spusei — și mîină tare la Tiibin-gen, fără să mai schimbi caii la Waldenbuch.

Făcu întocmai și merserăm întins ; grozav îmi veni să rîd însă la Tubingen de mutra pe care o făcu vâzîn-du-mă. Valetul lui Balletti era tînăr și mărunt, eu eram înalt și om în toată firea. Căscă ochii și-mi spuse că el cu alt domn a plecat.

— Erai beat, îi spusei punîndu-i în palmă un bacșiș, de patru ori mai mare decît era el deprins să primească și bietul băiat nu mai suflă un cuvînt.

Cine n-a băgat de seamă că cel mai adesea mijlocul de a avea dreptate e să nu te uiți la bani ? Plecai numaidecît mai departe, fără să mă opresc pînă la Fiirstenberg, unde eram în deplină siguranță.

Nu luasem nimic pe drum și muream de foame cînd am ajuns la han. Poruncii o cină bună și pe urmă mă culcai și dormii somn lin. Cînd mă trezii, spusei să mi se aducă hîrtie și le scrisei celor trei pușlamale o scrisoare în trei exemplare. Le făgăduiam să-i aștept vreme de trei zile acolo unde eram și-i provocam cu cea mai mare asprime la duel, jurînd pe onoarea mea că voi face să afle toată lumea ce lași sînt, dacă refuză să vină să se măsoare cu mine. îi scrisei pe urmă Luizei Toscani, lui Balletti și fermecătoarei ibovnice a solului vienez, dîndu-le în grijă pe Le Duc și mulțumindu-le pentru ajutorul lor prietenesc.

Cele. trei pușlaihale nu veniră ; cele două fete ale hangiului însă, foarte frumușele și una, și cealaltă, mă făcură să-mi petice în chipul cel mai plăcut cele trei zile de așteptare.

A patra zi, spre amiază, văzui cu plăcere sosindu-mi credinciosul spaniol, călărind pe dăulate și cu cufărul pe șa.

— Domnule — îmi spuse el — toată lumea știe la Stuttgart că sinteți aici și tare mi-e teamă că cei trei ofițeri, prea mișei ca să primească să se bată în duel, să nu tocmească pe cineva să vă ucidă. Dacă ați fi cuminte, ați pleca numaidecât spre Elveția.

— Nu prea ai inimă în tine, băiete, îi spusei; nu te teme pentru mine și mai bine povestește-mi ce s-a întâmplat după ce am plecat.

— De îndată ce ați plecat, am făcut, domnule, precum mi-ați spus ; l-am ajutat pe bietul băiat să-și golească sticluta, treabă pe care ar fi dovedit-o foarte bine și singur ; i-am spus pe urmă că v-ați culcat, a încuiat ușa ca de obicei și s-a dus strângându-mi mîna. După ce a plecat, am mers să mă culc. A doua zi, nătărăul era la nouă ceasuri în post și la zece sosiră ofițerii care, cînd le spusei că mai dormiți, plecară poruncindu-mi să-i chem de la cafeneaua de peste drum de îndată ce vă veți trezi. Urîndu-li-se să tot aștepte, se întoarseră la amiază și-i porunciră ostașului să deschidă ușa. Am petrecut atunci de minune, cu toată primejdia în care mă aflam înconjurat de cei trei pungași. Intră și, văzînd capul cu perucă pe care-l cred al dumneavoastră, se apropie și vă spun curtenitor bună dimineața. Neprimind nici un răspuns, unul dintr-înșii merge să vă scuture și momîia se rostogolește pe podea. Izbucnesc într-un hohot de rîs, pe care "p-1?1 l-am Put"t stăpîni văzîndu-i ce trăsniți au rămas. »Hizi, ai, ticăloșiile ? Spune unde ți-e stăpînul!" Și își însoțiră aceste mînioase cuvinte cu vreo două lovituri de baston. Nefiind eu omul care să rabde asemenea purtări, le spusei înjurînd că, dacă nu încetează, am să fiu nevoit să mă apăr și că n-uș paznicul stăpînului meu : n-au decît să întrebe santinela. Cercetată, santinela se jură pe __toți sfinții că n-ați putut ieși decît pe fereastră, dar, deși o spunea sus și tare, chemară un caporal și bietul om fu băgat, nevinovat, la pușcărie. La zarva care se iscăse în odaie, se urcă hangiul, deschise cuferele, și, găsîndu-le goale, spuse că se va despăgubi îndeajuns cu trăsura dumneavoastră și-i .răspunse doar cu un zîmbet ofițerului care pi-etindea că i-ați cedat-o lui. Intr-acestea, sosi un ofițer superior, care hotărî că numai pe fereastră ați fi putut fugi și porunci ca așadar santinelei să i se dea drumul numaidecât; atunci însă își dezlănțuiră împotriva mea samavolniciile ; căci neputîndu-mi stăpîni rîsul și nerăs-punzînd, la toate întrebările lor, decît cu „Habar n-am*", domnii aceia își îngăduiră să mă bage la închisoare, spunîndu-mi că au să mă țină acolo pînă mărturisesc unde vă aflați dumneavoastră, sau, de unde nu,. măcar lucrurile dumneavoastră. A doua zi, unul dintr-înșii veni la închisoare să-mi spună că dacă mă încăpăținez să tac voi fi negreșit trimis la catargă. „Pe legea mea de spaniol — le zisei eu — nu știu nimic, și chiar dacă aș ști nu veți scoate niciodată de la mine o asemenea mărturisire, căci nimeni nu poate sili o slugă cinstită să-și vîndă stăpînul.* Auzind acestea, ticălosul îi porunci temnicerului să mă bată cu cureaua pe urmă îmi dădură drumul. îmi cam sfirteaso spinarea ; mîndru însă că mi-am făcut datoria și că m-am ales numai cu

atît, m-am dus să mă culc la han, unde am fost bine primit. A doua zi, tot Stuttgartul ştia ?ă sînteţi aici şi că i-aţi chemat la duel pe cei trei pungaşi ; toţi spuneau însă că nu vor fi atît de nebuni încît să răspundă. Totuşi, doamna Balletti vă roagă din suflet să plecaţi de aici, fiindcă oamenii aştia ar putea să pună pe cineva să văucidă. Hangiul i-a vîndut trăsura şi cuferele dumneavoastră solului vienez, care v-a ajutat, zice-se, să fugiţi pe ferestrele apartamentului în care locuieşte ibovnica lui. Cit despre mine, am ajuns aci fără nici o împiedicare.

Trei ceasuri după sosirea lui Le Duc, am luat poştalionul, am plecat la Schaffhausen şi de acolo la Ziirich cu cai de chirie, căci în Elveţia nu există poştă, şi trăsei la LEpee, un han fără cusur.

CAPITOLUL XX /.../

— Tînăra teologă

A doua zi de dimineaţă, m-am dus la bancherul Tron-chin, care avea toţi banii mei. După ce mi-a verificat contul, mi-a dat o scrisoare de credit pentru Marsilia, Genova, Florenţa şi Roma ; numerar n-am luat decît douăsprezece mii de franci. Nu-mi mai rămîneau decît cincizeci de mii de scude, adică trei sute de mii de franci francezi ; cu ei puteam însă ajunge departe. Cum mi-am depus scrisorile, m-am întors la Balances, nerăbdător să-l văd pe domnul de Voltaire.

Il găsii pe tovarăşul meu de călătorie la mine în odaie. Mă pofti la prînz, spunîndu-mi că va mînca împreună cu noi şi domnul Villars Chandieu care, după-masă, mă va duce la domnul de Voltaire, unde sînt aşteptat de cîteva zile. îl urmai pe curtenitorul domn şi aflai la dînsul o însoţire aleasă şi pe tînăra teologă, căreia unchiu-său îi dădu prilejul să vorbească abia la desert.

Am să repet cît mai întocmai cuvintele acestei tinere.

— Ce-ai făcut astăzi dimineaţă, dragă nepoată ? L-am citit pe sfîntul Augustin, pe care l-am găsit

absurd ; cred că-l pot spulbera în cîteva cuvinte.

— Despre ce e vorba ?

— Despre Maica Domnului.

— Ce spune sfîntul Augustin despre ea ?

— Un lucru care poate ţi-a scăpat, unchiule dragă. Spune că Fecioara Măria l-a zămislit pe Cristos prin urechi.

— Şi nu l-ai crezut f

— Nu, fireşte, şi anume pentru trei pricini foarte temeinice. întii pentru că, nefiind materie, Dumnezeu n-ar fi avut nevoie de nici o gaură spre a intra sau a ieşi; apoi pentru că trompele auzului nu comunică pe nici unde cu locul unde sălăşluieşte un făt în pîntecul maică-si şi, în sfîrşit, dacă l-ar fi zămislit prin urechi, Măria ar fi trebuit să-l şi nască tot prin acelaşi canal. Ar fi foarte bine pentru catolici, căci atunci ar avea dreptate s-o socotească fecioară înaintea zămislirii, în timpul sarcinii şi după naştere.

Eram uluit, ca de altminteri toţi mesenii. Spiritul divin al teologiei ştie să se ridice deasupra oricărei senzaţii carnale şi, după cele ce le auzisem, trebuia ori să-i recunoaştem acest privilegiu, ori s-o luăm pe tînăra teologă drept o

stricată. învățata nepoată nu se sfi să abuzeze de acest privilegiu, căci mă întrebă care-i părerea mea

— Dacă aș fi teolog și dacă mi-aș îngădui să cercetez cu judecata minunile, s-ar putea, domnișoară, să fiu de aceeași părere cu dumneavoastră ; cum însă lucrurile stau cu totul altfel, mă mărginesc să vă admir pe dumneavoastră și să-l condamn pe sfântul Augustin că a încercat să analizeze taina Bunei Vestiri. Sigur e că dacă Fecioara ar fi fost surdă, sfântul Augustin ar fi spus o prostie evidentă, căci întruparea ar fi fost cu neputință, deoarece, cele trei perechi de nervi auditivi neavînd nici o comunicare cu mitra, nu,s-ar înțelege cum s-au putut petrece lucrurile ; întruparea, domnișoară, e însă o minune.

îmi întoarse foarte drăguț că răspunsul meu mă vădește a fi mai mare teolog decît dînsa și unchiu-său îmi mulțumi că i-am dat nepoatei o lecție. Mai vorbirăm cu ea și despre altele, dar nu străluci de loc. Subiectul ei era Noul Testament. Voi mai avea prilej să vorbesc despre această tînăra cînd mă voi întoarce la Geneva.

După prînz ne duserăm la Voltaire, care, cînd intrarăm noi, tocmai se ridica de la masă. Era înconjurat, ca de niște curteni, de numeroși seniori și doamne, ceea ce dădu prezentării mele un aer solemn; cu eminentul bărbat n-aveam să trag însă cine știe ce foloase de pe urma acestei solemnități.

CAPITOLUL XXI

Domnul de Voltaire; convorbirile mele cu eminentul bărbat — O scenă, la dînsul, în legătură cu Ariosto — Ducele de Villars, [...]

— Iată, domnule de Voltaire — îi spusei — cea mai frumoasă clipă din viața mea. De douăzeci de ani sînt discipolul dumneavoastră și inima îmi saltă de bucurie vă-zîndu-mi magistrul.

— Cinstește-mă, domnule, încă douăzeci de ani și fă-găduiește-mi să-mi aduci, atunci, și cuvenitul onorariu.

— Bucuros, numai să-mi făgăduiți că mă așteptați. Această vorbă de duh a lui Voltaire stîrni hohotele de

rîs ale tuturor ; așa-i rînduiala, căci oamenii aceștia care rid sînt făcuți să-i țină mereu treji pe unii, în paguba celorlalți, și cei care-i au pe oamenii care rîd de partea lor sînt sigur cîștigători : asta e sforăria în societatea aleasă.

Eram, de altfel, pregătit; mă așteptam la una ca asta și trăgeam nădejde să mă pot plăti.

într-acestea, i se prezentară doi englezi nou-sosiți.

— Domnii sînt englezi — zise Voltaire — mi-ar plăcea și mie să fiu englez.

Mie complimentul mi se păru fără țintă și nelalocul lui, căci însemna să-i silești pe domnii aceia ca, din curtenie, să-ți răspundă că ar vrea și ei să fie francezi, iar dacă n-aveau chef să mintă, i-ar fi încurcat să spună adevărul. Cred că unui om de onoare îi este îngăduit ca, dacă e de ales, să-și pună propriul lui neam mai presus de oricare altul.

Peste o clipă, Voltaire îmi vorbi iar, spunîndu-mi că, de vreme ce sînt venețian, trebuie să-l cunosc pe contele Algarotti.

— îi cunosc, dar nu ca venețian, căci printre iubiții mei compatrioți, șapte din opt habar n-au că există.

- Ar fi trebuit să spun ca om de litere.
- îl cunosc fiindcă am petrecut cu dînsul două luni la Padova, acum șapte ani, și ce am remarcat în mod deosebit la dînsul a fost admirația pe care o arăta pentru domnul de Voltaire.
- E măgulitor pentru mine, dar el n-are nevoie să admire pe nimeni spre a fi vrednic de stima tuturor.
- Dacă n-ar fi început admirînd, Algarotti n-ar fi ajuns niciodată cineva. Admirîndu-l pe Newton, a fost în stare să le facă pe doamne să vorbească despre lumină.
- Și a izbutit ?
- Nu așa bine ca domnul de Fontenelle în a sa Pluralitate a lumilor; totuși, se poate spune că a izbutit.
- Adevărat. Dacă-l vezi la Bolonia, te rog să-i spui că-i aștept scrisorile despre Rusia. Le poate trimite la Milano, la bancherul meu, Bianchi, care le va face să ajungă la mine.
- Dacă-l văd, îi spun. negreșit.
- Am auzit că italienii nu sînt mulțumiți de limba lui
- Cred și eu ; în tot ce a scris, italieneasca lui e plină de galicisme. Are un stil jalnic.
- Dar oare întorsăturile franțuzești nu vă înfrumusețează limba ?
- O fac de necitit, la fel cum ar fi o franțuzească împănată cu italienește și nemțește, măcar de-ar scrie-o însuși domnul de Voltaire.
- Ai dreptate ; trebuie scris într-o limbă curată, oricare ar fi ea. Tit-Liviu a fost criticat: s-a spus că latineasca lui aduce a patavină.
- Cînd am început eu să-mi însușesc această limbă, abatele Lazzarini mi-a spus că îi place mai mult Tit-Liviu decît Salustiu.
- Abatele Lazzarini,, autorul tragediei Ulisse il gio-€ine 1 ? Dumneata trebuie să fi fost foarte tînăr pe atunci, și eu tare aș fi vrut să-l cunosc. în schimb l-am cunoscut foarte bine pe abatele Conți, care a fost prieten eu Newton și ale cărui patru tragedii cuprind toată istoria Romei.
- L-am cunoscut și eu și l-am admirat. Eram tînăr, ceea ce însă mă bucura cînd eram primit printre oameni
- Vlise cel 'rnăr (lt.),

atît de deosebiți. Mi se pare că a fost ieri, deși au trecut ani mulți, și acum în fața dumneavoastră, inferioritatea mea nu mă umilește ; aș dori să fiu un fel de prîslea al întregii seminții omenеști.

- Ai fi fără îndoială mai fericit decît ca decan al ei. pot să te întreb cărui gen de literatură i te-ai dedicat. ?
- Nici unuia ; poate mai tîrziu. Pînă atunci, citesc cît pot și-mi place să studiez, călătorînd, oamenii.
- E un bun mijloc de a-i cunoaște, numai că e cam mare cartea. Ajungi mai lesne la țintă citînd Istorie.
- Da, dacă n-ar spune minciuni. Nu ești sigur pe fapte, e plictisitoare, și mă distrează să studiez lumea străbătînd-o. Horațiu, pe care-l știu pe dinafară, mi-e iti-nerariul și-l găsesc pretutindeni.
- Și Algarotti îl știe pe de rost pe Horațiu din scoarță în scoarță. îți place desigur poezia.

— E marea mea patimă.
— Ai făcut multe sonete ?
— Vreo zece sau douăsprezece caro-mi plac și vreo două, trei mii pe care cred că nici nu le-am recitat.
— In Italia bîntuie furia sonetului.
— Da, mă rog, dacă furie se poate numi năzuința de a-i da unei cugetări o măsură armonioasă, care s-o scoată în evidență. Sonetul e anevoios fiindcă nu îngăduie nici să-ți lungești, nici să-ți scurtezi cugetarea pentru a împlini cele paisprezece versuri.
— E patul lui Procust și de aceea aveți așa puțir.e bune. Cît despre noi, n-avem nici unul, dar vina e a limbii.
— Și a spiritului francez, căci dumneavoastră vă închipuiți că o cugetare dilatată își pierde toată tăria și strălucirea.
— Și dumneata ești de altă părere ?
— Iertați-mă. Să ne mărginim la cugetări. Pentru in sonet n-ajunge, bunăoară, o vorbă de duh, care, în italieneșteca și în franțuzește, ține de epigramă.
— Ce poet italian îți place mai mult ?
Ariosto ; dar n-aș putea spune că-mi plar e mai mult w'cît ceilalți, fiindcă nu-mi place decît eL

— Dar îi cunoști totuși și pe ceilalți ?
— Cred că i-arn citit pe toți, dar toți pălesc înaintea lui Ariosto. Atunci cînd, acum cincisprezece ani, am citit toate lucrurile rele pe Care le-ați rostit despre el, am spus că o să vă schimbați părerea după ce o să-l citiți.
— Îți mulțumesc că ți-ai închipuit că nu-l citisem. îl citisem, dar eram tînăr, cunoșteam numai pe deasupra limba dumneavoastră și, influențat de învățații italieni care-l adorau pe Tasso, am avut nefericirea să public o judecată pe care o credeam a mea, cînd ea nu era decît ecoul prejudecății celor care mă influențase. îl ador pe Ariosto al dumneavoastră.
— Uf, răsufu, domnule de Voltaire. Dar, vă rog din suflet, de ce nu excomunicați lucrarea unde ați batjocorit un asemenea om de seamă ?
— La ce bun ! Toate cărțile mele sînt excomunicate ; am să-ți dau însă o bună dovadă că mi-am schimbat părerea.
Am rămas încremenit. Omul acesta mare se apucă să recite pe dinafară cele două pasaje întinse din chitul al treizeci și patru și al treizeci și cincilea, unde divinul poet povestește convorbirea lui Astolfo cu sfîntul apostol Ioan, și anume fără a sări un singur vers, fără a săvîrși cea mai mică greșeală de prozodie. îmi vâdi pe urmă de ce e frumos și o făcu cu agerimea care-i era proprie și cu geniala exactitate a unui om deosebit. Zadarnic ai fi căutat ceva mai bun la cei mai pricepuți glosatori italieni. Il ascultam cu toată luarea-aminte, cu răsufuarea tăiată, doar-doar l-oi prinde pe undeva cu o greșeală : degeaba. Mă întorsei spre lumea care era acolo spunîndu-le că sînt cu desăvîrșire uluit și că am să fac ca toată Italia să afle dreapta mea admirație.
— Iar eu, domnule — urmă marele om — voi face să afle toată Europa de satisfacția pe care i-o datorez celui mai mare geniu pe care l-a rodit vreodată.

Veșnic nesătul de laude, pe care le merita în atâtea privințe, Voltaire îmi dădu a doua zi, în traducerea lui, stanța pe care Ariosto o începe cu acest vers :

Quindi avvien: che tra principi e signori,..

Iat-o:

Cezarii și papii acum se-mpăcară, O veșnică pace pe Biblie jurară ; Dar vrajba-ntre aînșii-o vedeți și-i așa : De-aceea s-au strîns, spre a se-nșela. Acordu-i fățarnic și strîmb jurămîntul E una în inimi și-i altul cuvîntul. Stîrnindu-i mînia, iau cerul de martor. Și banul le e preaputernicul tartor.

La sfîrșitul recitării, care-i aduse domnului de Voltaire aplauzele tuturor celor de față, deși nici unul nu știa italienește, doamna Denis, nepoata lui, mă întrebă dacă so-cot că pasajul pe care l-a recitat unchiu-său e unul din cele mai frumoase din marele poet.

— Da, doamnă, dar nu cel mai frumos.

— Cred și eu, altminteri n-ar fi fost apoteozat senior Lodovico.

— A fost trecut în rîndul sfinților ? Nu știam.

La acesie cuvinte, cei care rîd, cu Voltaire în frunte, se dădură toți de partea doamnei Denis. Toată lumea rî-dea, afară de mine, care eram cît se poate de serios.

Iritat, Voltaire mă întrebă de ce nu rîd și eu la fel cu toți.

— Socotești — îmi spuse el — că i s-a spus „divinul” pentru alt pasaj, mai uman ?

— Da, firește.

— Și care e acel pasaj ?

— Ultimele treizeci și șase de stanțe din cîntul al douăzeci și treilea, unde poetul descrie în amănunt cum își pierde mințile Rolando. De cînd lumea, n-a știut nimeni cum își pierde cineva mințile, afară de Ariosto care și le-a pierdut pe ale lui spre sfîrșitul vieții. Stanțele acestea îți fac părul măciucă, domnule de Voltaire, și sînt sigur că v-au cutremurat și pe dumneavoastră.

Da, mi le amintesc, abia aștept să le recitesc.

— Domnul va fi, poate, atît de drăguț, să ni le recite, zise doamna Denis furindu-l pe unchiu-său cu coada ochiului.

— Bucuros, doamnă — îi spusei - - dacă aveți bunătatea să mă ascultați.

— Ți-ai clat, așadar, osteneala să le înveți pe de rost ? —1 Spuneți mai bine că mi-am făcut plăcerea de a le învăța, căci n-a fost nici o osteneală pentru mine. De cînd aveam șaisprezece ani, n-a trecut an în care să nu-l citesc de două sau de trei ori pe Ariosto ; e marea mea patimă, și mi s-a cuibărit în memorie fără să-mi dau cea mai mică osteneală. îl știu în întregime pe de rost, afară de lungile genealogii și de tiradele istorice care îți obosesc mintea fără a-ți cuceri inima. Numai Horațiu și-a mai întipărit toate versurile în sufletul meu, în ciuda întorsăturilor adesea prozaice din epistole, care sînt mult mai prejos de ale lui Boileau.

— Boileau e adesea prea admirativ, domnule de Casanova ; Horațiu, fie, mă farmecă și pe mine, dar cît despre Ariosto, patruzeci de cinturi lungi, e cam mult.

— Sînt cincizeci și unu, domnule de Voltaire.

Marele om rămase mut, dar doamna Denis era acolo

— Hai — zise — hai să auzim acele cutremurătoare treizeci și șase de stanțe, pentru care i s-a spus divinul Ariosto.

Începui de îndată, cu un ton liniștit, dar nu declamin-du-le cu monotonia aceea pe care și-au însușit-o italienii și de care pe bună dreptate ne învinuiesc francezii. Francezii ar fi cei mai buni declamatori dacă nu i-ar stingheri rima, căci din toate popoarele ei simt cel mai bine ce rostesc. N-au nici tonul pătimaș și monoton al compatrioților mei, nici tonul sentimental și excesiv al germanilor, nici maniera obositoare a englezilor : îi dau fiecărei perioade tonul și sunetul de glas care i se potrivește, dar revenirea obligată a acelorași sunete îi face să piardă o parte din aceste avantaje. Am recitat frumoasele versuri ale lui Ariosto ca pe o proză frumoasă și cadentă, pe care am însuflețit-o cu sunetul glasului meu, cu mișcarea ochilor și mlădundu-mi intonația potrivit sentimentului pe care voiam să-l transmit celor-ce mă ascultau. Se vedea, se simțea că-mi stăpînesc cu greu lacrimile și tuturor le sta plînsul în gît; cînd ajunsei însă la stanța :

Poiche allargare il freno al dolor puote, Che resta sola senza altrui rispetto, Giu dagli occhi rigando per le gote Sparge un fiume de lacrime sul petto
mă podidiră lacrimile, astfel încât toți ascultătorii începură să plîngă cu hohote. Domnul de Voltaire și doamna Denis îmi săriră de gît, dar îmbrățișările lor nu-mi putură curma vorba, căci, înainte de a-și pierde mințile, Orlando trebuia să bage de seamă că se află în patul unde odinioară Angelica fusese în brațele preafericitului Medor și trebuia să ajung la stanța următoare. După un ton jalnic și lugubru, făcui glasul să-mi răsune de groaza pe care în chip firesc o zămislește nebunia cu care uriașa lui putere îl face să pustiască totul în jur, asemenea unei furtuni cumplite, sau unei erupții vulcanice însoțite de un cutremur.

Cînd am încheiat, am primit cu un chip întristat felicitările tuturor. Voltaire exclamă

— Am spus-o întotdeauna : taina de a-i face pe alții să plîngă e să plîngi tu însuți . trebuie însă lacrimi adevărate și pentru asta o nevoie ca sufletul să fie adînc mișcat, îți mulțumesc, domnule, adăugă el îmbrățișîndu-mă, și îți făgăduiesc ca miine să recit și eu aceleași stanțe și să plîng întocmai ca dumneata.

Se ținu de cuvînt.

— E de mirare — spuse doamna Denis — că aspra Romă nu l-a pus niciodată la index pe eîntărețul lui Orlando.

— Dimpotrivă — zise Voltaire - Leon al X-lea a luat-o el înainte, excomunicînd pe oricine ar îndrăzni să-l osândească. Cele două mari familii d'Este și de Medici erau interesate să-l sprijine. Fără această ocrotire, e cu putință ea versul în care Constantin îi dăruiește Roma lui Sives-

' Fără ae teamă, doar singură ea cu necazul. Poate durerii /*iu slobod să-i dea. Tisnrndu- i din ochi, brăzdlndu-i obrazul, Vn fluviu de lacrimi pe p(<>pr ii <6d*a (It.)

tru, vers unde poetul zise puzza forte 1 să fi fost singur de ajuns pentru a pune tot poemul sub interdicție.

— Cred — zisei eu — că versul care a stîrnit cea mai mare zarvă e cei în care Ariosto pune la îndoială reînvierea și sfîrșitul lumii. Vorbind despre sihastrul care voia să-l împiedice pe Rodomonte s-o răpească pe Isabella,

văduva lui Zerbino, Ariosto — adăugai — îl zugrăvește pe african care, sastisit de predicile lui, pune mîna pe el și-l zvîrle atît de departe, încît merge de se zdrobește de o stîncă, și rămîne mort acolo, ca și cum ar fi dormit, în așa fel che al novissimo di forse fia desto 2. Acest forse, pe care poetul nu l-a pus, poate, acolo, decît ca pe o podoabă de retorică, sau ca pe o umplutură ca să nu rămînă versul șchiop, i-a stîrnit pe mulți și, fără îndoială, l-ar fi făcut strașnic să ridă, dacă ar fi avut vreme de o asemenea treabă.

— E păcat — spuse doamna Denis — că Ariosto n-a fost mai cumpătat cu soiul acesta de hiperbole.

— Taci, nepoată, sînt toate pline de duh și de miez. Sînt niște alunițe pe care un bun-gust desăvîrșit le-a presărat prin toată lucrarea.

Mai tăifăsuirăm despre o sumedenie de lucruri, toate din domeniul literaturii și pînă la urmă veni vorba despre VEcosaise, pe care o jucasem la Soleure.

Știau tot.

Domnul de Voltaire îmi spuse că, dacă aș vrea să vin să joc la el, i-ar scrie domnului de Chavigny s-o poftească pe Lindana să vină să joace cu mine și că rolul lui Monrose l-ar face el. îmi cerui iertare, spunînd că doamna de... e la Basel, unde trebuie să plec eu însumi a doua zi. La aceste cuvinte, protestă cu înverșunare, îmi ridică toată lumea în cap și, în cele din urmă îmi spuse că vizita mea ar fi pentru el o jignire dacă nu i-aș jertfi măcar o sâp-tămînă împlinită.

◆ Pute Tău (it.).

• încît se va deștepta, poate, la Judecata de apoi (it.).

378

— Domnule — îi spusei' — n-am venit la Geneva decît pentru cinstea de a vă vedea ; acum că am dobîndit acest hatîr, nu mai am ce face aici.

— - Ai venit ca să-mi vorbești sau ca să-ți vorbesc eu ?

— Ca să vă vorbesc, firește, dar mai mult încă pentru ca să-mi vorbiți dumneavoastră.

mp** Rămii așadar cel puțin trei zile ; vino să prînzești în fiecare zi cu mine, și vom sta de vorbă.

Poftirea era atît de stăruitoare și atît de măgulitoare încît ar fi fost urit s-o refuz. Am primit-o deci, și pe urmă m-am retras să scriu.

Nu era nici un sfert de oră de cînd mă întorsesem, cînd unul din sindicii orașului, un bărbat foarte drăguț, pe care n-am să-l numesc și pe care-l cunoscusem la domnul de Voltaire, veni să mă roage să-i îngădui să cineze cu mine.

— Am fost de față — îmi spuse el — la controversa dumneavoastră cu acest om eminent și nici n-am deschis gura ; doresc însă din suflet să-mi petrec un ceas cu dumneavoastră între patru ochi.

îndatoritor de felul lui, stătu două ceasuri cu mine, fără să vorbim o clipă despre literatură ; n-avea însă nevoie de ea ca să-mi placă, fiindcă era un discipol al lui Epicur și Socrate și ne petrecurăm seara cu istorioare subțiri, rîzînd cu poftă și povestindu-ne desfătările de tot felul ce se puteau găsi la Geneva. înainte de a pleca, mă pofti pentru a doua zi la cină, înci*edintîndu-mă că n-aveam să ne plictisim.

— Vă aștept, îi spusei.

— Prea bine, dar nu mai spuneți la nimeni de petrecerea noastră.
îi făgăduii.

A doua zi dimineată, veni la mine tânărul Fox însoțit de cei doi englezi pe care-i văzusem la domnul de Voltaire. Mă îmbiară la o partidă de cincisprezece, primii și, după ce pierdii vreo cincizeci de ludovici, mă ridicai și merserăm să hoinărim prin oraș pînă la ceasul prînzului.

La Deliees dădurăm peste ducele de Villars ; venise sa-1 vadă doctorul Tronchin, care de zece ani îi prelungea artificial viața.

Am fost tăcut în timpul mesei, la desert însă, domnul de Voltaire, care știa că n-am de ce să fiu mulțumit de cărmuirea venețiană, mă ispiti să vorbesc despre ea ; îi dezamăgii însă așteptările, căci încercai să-i demonstrez că nu există nici o țară în lume unde să te poți bucura de o mai desăvîrșită libertate.

— Da — îmi spuse el — dar numai dacă te resemnezi să faci pe mutul.

Și, văzând că nu-mi place subiectul acesta, mă luă de braț și mă duse în grădină, spunîndu-mi că o opera lui. La capătul aleii principale curgea un frumos pîriu.

— Iată — îmi spuse el — trimit Ronul în Franța

— E o expediție care nu vă cere mare cheltuială. Zîmbi cu blîndețe și îmi arătă pe urmă frumoasa stradă

Geneve și La Dent-Blanche, vîrfurile cel mai înalt din Alpi.

Aducînd iarăși vorba apoi despre literatura italiană, începu să bată cîmpii, cu mult duh și cu multă erudiție, dar încheind întotdeauna cu o judecată greșită. îmi vorbi de Homer, de Danie, de Petrarca și toată lumea știe ce părere avea el despre aceste geniale personalități ; și-a făcut însă sieși un rău punîndu-și părerile pe hîrtie. Mă mulțumii să-i spun că dacă toți oamenii aceștia mari n-ar fi fost vrednici de stima tuturor celor care-i studiază, de mult ar fi coborît de pe înălțimile unde încuviințarea veacurilor i-a așezat.

Ducele de Villars și vestitul medic veniră și ei după noi. înalt, bine legat, chipeș, curtenitor, vorbind frumos fără să fie palavragiu, învățat fizician, om de duh, discipol al lui Boerhaave care-i era deosebit de drag, lipsit de jargonul, de șarlatania și de trufia tovarășilor lui de facultate, doctorul mă îneintă. Practica lui medicală se bizuia pe un anume tratament și, pentru a-1 prescrie, trebuia să știe multă carte. Am fost încredințat, deși *mi vine greu să cred, că a vindecat un pulmonar de o boală ascunsă cu laptele unei măgărițe căreia îi administrase cu ajutorul a patru hamali vînjoși treizeci de frecțiuni zdravene cu mercur.

Cît despre Villars, mă ispiti să-1 cercetez cu multă luare-aminte, dar într-un fel cu totul contrariu decît pe Tronehin. Privindu-i chipul și ținuta, mi se părea că văd o femeie de vreo șaptezeci de ani îmbrăcată bărbătește, slabă, descărnată, erezînd că mai poate plăcea și care va fi fost frumoasă în tinerețele ei. Avea obraji vineți, tencuiți cu suliruan, buzele date cu cîrmîz, sprincenele vopsite în negru, dinți falși, o perucă uriașă care răspîndea un pu-rnic miros de mosc și, la cheotoare, un mănunchi de flori re-i ajungea pînă la bărbie. Făcea niște gesturi alinte și vorbea atît de încet încît adesea abia îl auzeai ce pune. Altminteri foarte curtenitor, afabil, cu purtări alese în acelea de pe vremea regenței. Era întru-totul o făptură caraghioasă la culme. Mi s-a spus că în vremea tinereții și a bărbăției îi plăcuse sexul frumos dar

că, atunci cind n-a mai fost bun de nimic, a luat modesta hotărîre 'e a deveni femeie și că-și ținea, eu leafă, patru puști frumoșei, care aveau pe rînd dezgustătoarea fericire de a-i încălzi, noaptea, bătrînele ciolane.

Villars era guvernatorul Provenței și avea spinarea roasă de cancer. După rînduiala firii, ar fi trebuit să fie mort și îngropat de vreo zece ani ; dar, cu tratamentul lui, Tronchin îl ținea în viață, hrănindu-i rănile cu felii de carne de vițel. Fără această hrană, cancerul ar fi murit, luind cu sine leșul ducelui. Iaiă ce înseamnă să tăiești în chip artificial.

Il însoții pe domnul de Voltaire în dormitor, unde își schimbă peruca și își puse altă scufie, căci purta neconținut scufie, pentru a se feri de răcelile la care era foarte predispus. Văzui pe o masă Summa sfîntului Toma și, printre alți poeți italieni, Secchia rapita a lui Tassoni.

Iată — îmi spuse Voltaire — singurul poem tragicomic pe care îl are Italia. Tassoni a fost călugăr, o minte luminată și un poet învățat și plin de talent.

— Poet ca poet, ^ie, dar învățat nu; căci, rîzînd de sistemul lui Copernic a spus că, cu ajutorul lui, nu s-ar putea stabili nici teoria lunațiilor, nici cea a eclipselor. — Unde a spus prostia asta ? ; — În cuvîntările lui academice. — Nu le am, dar mi le voi procura. Puse mîna pe o pană, ca să-și facă o însemnare despre Ssta și îmi spuse :

. Dar pe Petrarca Tassoni l-a criticat cu multă agerime. "

— Da, însă în felul acesta și-a necinstit și gustul, și. pana, la fel ca Muratori.

— Iată-1. N-ai să spui că erudiția lui nu e uriașă.

— Est ubi peccat.

Voltaire deschise o ușă, și văzui o sumedenie de teancuri groase de hîrtii.

— Aici — îmi spuse el — e corespondența mea. Uite ! Am răspuns la aproape cincizeci de mii de scrisori.

— Ați păstrat copii ?

— După cele mai multe. Am un valet plătit anume pentru treaba asta.

Cunosc mulți librari care ar da parale frumoase ca să intre în stăpînirea acestei comori.

— O fi, dar păzește-te de librari cînd vei voi să publici ceva ; sînt niște pirați mai înspăimîntători decît cei din Maroc.

— Nu voi avea a face cu acești domni decît cînd voi fi bătrîn.

— Iți vor fi atunci plaga bătrînețelor.

în legătură cu aceasta, i-am citat un vers macaronic din Merlino Coccai.

— Ce-i asta ?

— E un vers dintr-un celebru poem în douăzeci și patru de cînturi.

— Celebru ?

— Da, și mai mult încă, pe bună dreptate ; ca .să-1 prețuiești trebuie să cunoști însă dialectul mîntovan.

— Eu am să-1 înțeleg, dacă mi-1 poți procura.

— Voi avea cîntea să vi-1 ofer miine.

— Mă vei îndatora peste măsură.

Veniră să ne ia de acolo și petrecurăm, în mijlocul lumii, două ceasuri, vorbind despre iot felul de lucruri. Voltaire dădu la iveală tot ce putea mintea lui sclipitoare și fecundă, fermecîndu-ne pe toți, în ciuda înțepăturilor lui care nu-i cruțau nici pe cei care erau de față ; se pricepea

însă ca nimeni altul să-și arunce săgețile astfel încât să nu rănească. Când își însoțea ironia cu un zîmbet

* Tocmai aici păcătuiește (lat.).

fermecător, nu se putea ca cei ce rid să nu fie de partea lui-

Ținea casă mare și se minca bine la poetul acesta, împrejurare foarte rară la confrății lui întru Apollo, care rar se bucură, ca dînsul, și de hatîrurile lui Plutus. Avea pe atunci șaiszeci și șase de ani și o sută douăzeci de mii de livre venit. S-a spus în chip răutăcios că eminentul bărbat a făcut avere păcălindu-și librării; adevărul e că din acest punct de vedere, n-a fost mai favorizat ca oricare alt scriitor și că, departe de a-și înșela librării, a fost el adesea înșelat de dinșii. Trebuie lăsați deoparte frații Cramer, pe care i-a îmbogățit. Voltaire s-a priceput să stringă bani altfel decît cu pana și, cum era lacom de glorie, își ceda adesea lucrările cu singura condiție să fie tipărite și difuzate. În scurtul răstimp cît am stat pe lîngă dînsul, am fost martor al unei asemenea mărinimii: își dăruie Prințesa din Babilon, o povestire. încîntătoare pe care o scrisese în trei zile.

CAPITOLUL XXXVII

Ce pățesc la Augsburg cu numele meu /.../

Osteneala și excesele, într-o vreme cînd încă nu mă înzdrăvenisem pe deplin, mă scufundase într-un somn adînc. Abia mă trezisem, cînd îmi veni o citație să mă înfățișez la primărie, înaintea burgmaistrului de serviciu. M-am îmbrăcat repede ca să plec într-acolo, căci ardeam de nerăbdare să văd ce vor de la mine. Știam că n-am a niă teme de nimic. Cînd ajunsei înaintea lui, magistratul îmi vorbi în nemțește, dar eu făcui pe surdul, și nu chiar pe degeaba, căci abia învățasem cîteva cuvinte cu care să mă descurc. Aflînd că nu cunosc limba, îmi vorbi în latinește, dar nu într-o latină ciceroniană, ci într-una pedantă, așa cum o găsești îndeobște în universitățile din Germania.

— De ce purtați — mă întrebă el — un nume fals ?

— Numele meu nu e fals de loc. încredințați-vă în-trebînd de el pe bancherul Cariu, care mi-a numărat cincizeci de mii de florini.

— Știu, cunosc, dar vă numiți Casanova, și nu Seingalt de ce vă luați acest nume ?

— Îmi iau acest nume, sau mai bine-zis mi l-am luat, fiindcă e al meu. îmi aparține cu atîta dreptate, încît dacă cineva ar cuteza să-l poarte, i l-aș contesta pe toate căile și cu toate mijloacele.

— Ia uite ! Și cum a ajuns să vă aparțină ?

— Fiindcă eu mi l-am făcut; ceea ce nu mă împiedică să fiu însă totodată și Casanova.

— Ori fma, ori alta, domnule. Nu puteți purta două nume deodată.

— Spaniolii și portughezii poartă adesea și o jumătate de duzină de nume.

— Dar dumneavoastră nu sînteți nici portughez, nici spaniol; sînteți italian și, la urma urmelor, cum poate cineva să-și facă singur numele ?

— E cel mai lesnicios lucru din lume și cei mai simplu,

— Lămuriți-mă și pe mine.

— Alfabetul e proprietatea tuturor ; n-o poate nimeni tăgădui. Am luat opt litere și le-am așezat astfel încît să dea numele de Seingalt. Numele astfel alcătuit mi-a plăcut și mi l-am luat ca să mă chem așa, fiind deplin încredințat că, deoarece nu l-a mai purtat nimeni înaintea mea, n-are rumeni dreptul să mi-l tăgăduiască, și cu atît mai puțin să-l poarte fără încuviințarea mea.

— E o idee foarte ciudată și o sprijiniți pe o judecată puțin temeinică, dar foarte amăgitoare, căci numele dumneavoastră nu poate fi altul decît cel al latului dumneavoastră.

Socot că greșiți ; căci numele pe care înșivă îl pur-ți din tată în fiu n-a existat nici el de ieînd lumea ; va fi t și el scornit cîndva de unul din strămoșii dumnca-oastră, care nu l-a primit de la tatăl lui, chiar dacă v-ați umi Adam. Așa e, domnule burgmaistor ?

Sînt silit s-o recunosc ; e însă un lucru nou pentru

lată că greșiți iarăși. Departe de a fi o noutate, e lucru cît se poate de vechi, și vă făgăduiesc să vă *ue mîine un pomelnic de nume născocite de-niște oameni foarte cumsecade aflați încă în viață și care se bucură tihnă de ele, fără ca să-i dea nimănui prin gînd să-i 'teze la primărie ca să dea socoteală cuiva, decît doară dacă se leapădă ei înșiși de ele după bunul lor plac și spre paguba obștească.

Recunoașteți însă că există legi împotriva numelor false ?

- Da, a numelor false ; dar vă spun încă o dată că nu există nici un nume mai adevărat decît al meu. Al dumneavoastră, pe care, fără a-l cunoaște, îl respect, nu îte fi mai adevărat decît al meu, căci este cu putință să nu fiți fiul aceluia pe care-l socotiți că vă e tată.

Zîmbi, se ridică și mă petrecu pînă la ușă, spunîndu-mi că se va informa despre mine la domnul Cari.

Trebuia tocmai să mă duc și eu acolo ; și mă dusei de lată. Povestea îl făcu să rîdă. îmi spuse că burgmais-"rul era catolic, om cinstit, bogat și cam nerod ; una peste alta, o plămadă pe care puteai s-o „modelezi cum vrei.

A doua zi dimineața, domnul Cari veni să prînzească cu mine și mă pofti să cinez cu el chiar la burgmaistorul cu pricina.

— L-am văzut ieri — îmi spuse — și într-o lungă convorbire pe care am avut-o amîndoi, atîta i-am despîcat firul de păr în patru în ce privește numele, încît acum e cu desăvîrșire de părerea dumneavoastră.

CAPITOLUL VII 1

Sosesc la Londra — Lady Cornelis •— Sînt prezentat la curte. — Închiriez o locuință mobilată — Leg numeroase cunoștințe — Morala englezilor.

Cum am ajuns la Calais, mi-am gaiat trăsura la hotelul du Bras-d'or și am închiriat un vas care să fie gata la porunca mea la ceasul pe care-l voi dori. Nu era liber decît unul singur, și un al doilea pentru public, cu șase franci de persoană. Plătii șase guinee arvună, avînd grijă să iau chitanță în regulă, căci știam că de la Calais încolo începi să nu mai ai în nici o daraveră dreptate dacă nu ți-o poți dovedi în scris.

Pînă a nu se porni refluxul, Clairmont puse să mi se îmbarce tot calabalîcul și poruncii să se slujească cina. Atrăgîndu-mi luarea-aminte ca* în Anglia ludovicii nu merg, hangiul se arată gata să mi-i schimbe pe guinee, ceea ce primii ; am rămas însă foarte uimit văzînd că-mi dă tot atîtea monezi de aur englezești cîte franțuzești îi dădeam eu. Am vrut să-l fac să primească diferența, care e de patru la sută ; o refuză însă, spunînd că nici el n-o plătește cînd îi dau englezii guinee pentru ludovici. Nu știu dacă el cîștiga la afacerea asta ; eu însă nu pierdeam.

Micuțul d'Aranda, căruia trebuie să-i dau înapoi mă-runtu-i nume de Trenti, se resemnase ; era liniștit, dar mîndru că mi-a dovedit cumva iscusința lui călărînd pe dăuîate. Tocmai ne așezasem la masă, mulțumiți unul de celălalt, cînd auzii la ușă zvon de cuvinte englezești și hangiul intră să-mi spună despre ce era vorba.

— E curierul ducelui de Bedford, ambasadorul Angliei, care-și vestește stăpînul și care se ceartă cu căpitanul de vas. Pretinde că el l-a afretat în scris și susține

» Voi. m Ed. de la PliMade.

381

că patronul nu mai avea dreptul să-l dea altcuiva. Acesta gUștine că n-a primit nici o scrisoare și nimeni nu-l poate convinge de contrariul.

Foarte mulțumit că am închiriat și am arvunit vasul, m-am dus să mă culc. În zorii zilei, gazda veni să-mi spună -că a sosit la miezul nopții ambasadorul și că feciorul lui cere să-mi vorbească.

Dîndu-i eu drumul înauntru, îmi arată că lordul, stăpînul lui, e foarte grăbit să se întoarcă la Londra și că l-aș îndatora mult cedîndu-i vasul.

Fără a mă osteni să scot un singur cuvînt, luai pana și scrisii următoarele rînduri :

„M yl or dul duce ponte dispune de tot vasul meu, afară de locul care-mi trebuie pentru mine, pentru încă doi inși, și pentru micul meu bagaj. Sînt bucuros să nu pierd prilejul de a-i veni la îndemîină ambasadorului Angliei." Purtătorul scrisorii se întoarse să-mi mulțumească din partea ducelui, spunîndu-mi însă că stăpînul lui nu poate primi decît dacă plătește.

— Spune-i că e cu neputință, fiindcă s-a plătit.

— Vă va întoarce cele șase guinee.

— Spune-i stăpînului dumitale că poate face cu vasul ce pofteste, fără a plăti și altminteri nu, căci nu revînd marfa pe care o cumpăr.

Peste o jumătate de oră ducele se anunță și-mi spuse cu noblețe că am dreptate, dar eă și el are dreptate să zică nu.

— Este o cale de mijloc — adăugă el — primiți-o și nu vă voi rămîne mai puțin îndatorat.

— Care e aceea, milord ?

— Să plătim pe din două.

- Dorința de a vă fi pe plac mă împiedică să zică nu, milord ; yă voi rămîne însă eu îndatorat pentru cinstea pe care binevoiți a mi-o face. Vom pleca de îndată ce veți porunci, căci îmi pot rîndui treburile după ale înălțimii voastre.

trei -părăsi dîndu~mi mîna și, cînd plecă, găsii pe scrin

sean ^p66' PS C3re le Pusese acol° fără ca eu să baS 3e sefui13'- tte un ceas. îi întorsei vizita și-i trimisei vorbă U1 ecnipajului să-l imbarce pe ambasador și baga-

Jele lui și să se învoiască singur cu ofițerii lui, treaba asta nemaiprivincludă pe mine.

Nu ne-au trebuit mai mult de două ceasuri și jumătate pentru a străbate Canalul Mîneții ; vîntul bătea tare clar ajunserăm cu bine.

Punînd piciorul pe pămîntul Angliei,-străinul trebuie să se înarmeze cu multă resemnare. Vameșii au fost cusurgii, jignitori, indiscreți, ba chiar neobrăzați; cum însă ducele ambasador nu spunea nimic, eram firește silit să-i urmez pilda ; și de altfel, la ce mi-ar fi folosit să mă împotrivesc sau să bombănesc ? închis între marginile drepturilor pe care i le dau legile, neîngăduindu-și decît ce nu-i oprit de legi, englezul e tăios, încăpăținat și grosolan ; iar slujbașii nu se pot, în nici o privință, potrivi cu francezii care cunosc meșteșugul de a-și exercita curtenitor și cu discreție drepturile.

în Anglia, totul e ca niciunde aiurea în Europa ; pă-' mîntui însuși are altă culoare și apa Tamisei are un gust pe care nu-l găsești în nici un alt rîu : totul, în Albion, are un ce deosebit : peștii, vitele cornute, caii, bărbații și femeile, toate poartă o pecete pe care numai acolo o găsești. Nu-i de mirare că nici felul de trai nu seamănă de loc cu cei al altor neamuri și cu atît mai puțin bucătăria. Cît despre trăsătura cea mai de seamă a acestor trufași insulari, e mîndria națională care-i face să se socotească mult mai presus de toate celelalte popoare. Trebuie să recunoaștem însă că e un cusur pe care-l au deopotrivă toate neamurile : fiecare se crede a fi el cel dintîi și abia cine vine al doilea e anevoie de hotărit.

Cel dintîi mi-au atras luarea-aminte curățenia ce domnește pretutindeni, frumusețea satelor și belșugul holdelor, hrana consistentă, frumusețea drumurilor, a trăsurilor de poștă, ieftinătatea călătoriilor cu trăsura, ușurința de a le plăti cu un petic de hîrtie, iuțea la cailor de ham, deși nu merg niciodată decît la trap, în sfîrșit felul cum sînt clădite orașele, de la Dover și pînă la Londra, ca de pildă Cînterbury și Rochester, care ar putea fi desenate ca niște uriașe intestine, căci sînt nesfîrșit de lungi și n-au lățime aproape de loc.

Ajunși la Londra -pe seară, ne duserăm să tragem la doamna Cornelis, nume pe care și-l luase Tereza, nevasta pliantului Imer și apoi a dansatorului Pompeati, eare-și curmase zilele la Viena tăindu-și burta cu briciul.

Această doamnă Pompeati care, în Olanda, își luase* urnele de Trenti. îl purta, la Londra, pe cel al lui Cornelius Rigerboos, ibovnicul ei, de care am mai vorbit în Memoriile mele și pe care a făcut ce a făcut și l-a adus la sapă de lemn.

Doamna Cornelis locuia în Soho Square, aproape peste drum de rezidentul Veneției. Ajuns la ea, făcui precum îmi spusese în ultima scrisoare. îl lăsa pe fiul ei în trăsură și, anunțîndu-mă, credeam că am s-o văd zburînd să mă întâmpine ; un portar îmi spuse însă să aștept și, peste: două minute, un fecior în mare livrea veni să-mi dea un1 răvaș în care doamna Cornelis îmi spunea să mergsă trag1 în casa unde avea să mă călăuzească slujitorul. îmi ascunsei necazul, căci mi se părea o purtare cam ciudată; poate își avea însă și ea cuvintele ei. Ajunși la casa cu pricina, o cucoană grasă, doamna

Raucourt, și doi feciori ne întâmplară sau mai bine-zis îl întâmpinară pe tânărul meu tovarăș ; căci cucoana îl îmbrățișa pe micuțul Cornelis, îi ură bun sosit și se făcu că nici nu bagă de seamă că sînt și eu pe lume.

Dezlegară cuferele, ie urcară sus și întrebînd care e al lui Cornelis, doamna Raucourt îl trimise într-un apartament frumos de trei odăi și-i spuse, ai'ătîndu-i apartamentul și pe cei doi feciori :

— Acești doi feciori și apartamentul sînt ai dumnea-* voastră, ca și mine, supusa dumneavoastră slugă.

Cît despre mine, Clairmont veni să-mi spună că mi-a dus cuferele într-o odaie care dădea în apartamentul lui Cornelis. Urcai s-o văd și înțelesei dintr-o ochire că sînt tratat pur și simplu ca un mărunt subaltern. Eram cît p-aci să izbucnesc, dar, minune mare, mă stăpîinii, și nu spusei nici un cuvînt.

■ Odaia dumată unde e ? îl întrebai pe Clairmont. . . ' Sus. și trebuie s-o împart cu unul din cei doi Țo-Pulani pe care i-ați văzut.

Cunoscîndu-mă, cinstita slugă rămase uimită de liniștea cu care-i spusei :

~ Du-ți cufărul acolo.

■— Pe ale dumneavoastră să le desfac ?

— Nu, lasă, vedem noi mîine.

Purtînd aceeași mască, intrai în odaia celui pe care fără îndoială îl luau drept stăpînul meu și care, cu o mutră nătîngă, de obosit și uimit ce era, o asculta pe doamna Raucourt care, foarte îndatoritoare, îi împuia capul cu amănunte despre uriașa avere a maică-si, despre afacerile ei înfloritoare, despre creditul nemărginit pe care-l are, despre casa splendidă care a clădit-o, despre cei treizeci și trei de slujitori ai ei, cei doi secretari, cei șase cai și căsuța de la țară.

— Ce mai face soră-mea, Sofia ? întrebă puștiul.

— Sofia o cheamă ? Noi nu-i spunem decît miss Cornelis. E o frumusețe, o minune ; cîntă la prima citire la mai multe instrumente, dansează ca Terpsihora, vorbește la fel de bine englezește, franțuzește și italienește ; într-un cuvînt, e un copil cum nu s-a mai văzut. Are guvernanta ei și jupîneasa ei și e păcat că e cam scundă pentru cei opt ani ai ei.

Avea zece ; cum însă coana Raucourt vorbea fără a mă cinsti măcar cu o privire, îmi păstrai pentru mine observația.

Domnișorul Cornelis, care avea mare nevoie de odihnă, întrebă la ce oră se cinează.

— Nu înainte de zece — spuse hîrca — fiindcă doamna Cornelis nu e niciodată liberă pînă atunci. Are într-una treabă cu avocatul ei, din pricina unui mare proces cu sir Frederic Fermer.

Chibzuind că, fără s-o întreb, mare lucru n-aveam să aflu din pâlăvrăgeala coanei Raucourt, îmi luai pălăria și bastonul și plecai să mă plimb în orașul acela uriaș, fără altă țintă decît, aceea de a nu mă rătăci.

Erau ceasurile șapte și, peste un sfert de ceas, văzînd multă lume într-o cafenea, intrai și eu. Era cafeneaua cea mai deocheată din Londra, unde se aduna toată drojdia derbedeilor italieni care trecuse Mîneca. Știam de ea încă de la Lyon și eram foarte hotărît să nu pun piciorul pe acolo. Întîmplarea, care își bagă însă adesea coada și ne face să o luăm la stînga cînd vrem să o luăm la dreapta, îmi jucă și renghiul acesta, fără să am habar. N-am mai călcat pe acolo.

Mă așezasem mai la o parte și cerusem o limonada, când veni lângă mine un necunoscut, ca să citească mai la lumină o gazetă care văzui că e tipărită în italienește. Înarmat cu un creion, omul ștergea anumite litere și scotea, pe margine, corectura ; ceea ce mă făcu să presupun că e ion autor. Neavînd ce face, trăgeam cu coada ochiului și văzui că îndreaptă cuvîntul ancora, punînd un h în margine, ca și cum ar fi vrut să-l tipărească anchora. Această barbarie mă scoase din sărite și-i spusei că de patru secole se scrie ancora fără h.

— Așa e, îmi spuse el, dar eu îl citez pe Boccaccio și cînd citezi trebuie s-o faci întocmai.

— Vă cer iertare că v-am jignit, domnule, bag de seamă că sînteți un om de litere.

— Dintre cei mai mărunți. Numele meu e Martinelli.

— Atunci sînteți dintre cei mai însemnați și nicidecum dintre cei mărunți. Vă cunosc după nume și, dacă nu mă înșel, sînteți neam cu Calzabigi, care mi-a vorbit de dumneavoastră. V-am citit cîteva satire.

— Pot îndrăzni să întreb cu cine am cîntea de a vorbi ?

— Numele meu e Seingalt. Ați terminat ediția Decameronului ?

— Lucrez încă la ea și încerc să sporesc numărul pre-numeranților.

— Dacă doriți, puneți-mă, vă rog, și pe mine. :— E o mare cinste.

îmi dădu un bilet și, văzînd eă-i numai de o guinee, îi luai patru și mă ridicai apoi să plec, spunîndu-i că trag nădejde să-l revăd la aceeași cafenea, al cărei nume îl rugai să mi-1 spună. Mi-1 spuse, mirat că nu-1 știu. îi aratai că nu-i nimic de mirare, fiindcă sînt prima oară la Londra și n-am sosit decît de un ceas.

O să vă fie greu să vă întoarceți acasă — îmi spuse el — îngăduiți-mi să vă însoțesc.

Cum ieșirăm, îmi spuse că întîmplarea m-a adus la cafeneaua d'Orange, cea mai deocheată din Londra.

— Văd că dumneavoastră intrați.

— Eu pot intra, escortat de versul lui Iuvenai :

Cantabil racuns coram latrone viator!

Mie pungașii n-au ce să-mi facă ; îi cunosc, mă cunosc, nu ne vorbim niciodată.

— Sînteți desigur de mult la Londra.

— De cinci ani.

— Cunoașteți multă lume ?

— Da, dar nu-1 curtenesc decît pe lordul Spencer; mă îndeletnicesc cu literatura, trăiesc singur, cîștig puțin, dar mă întind cît mi-e plapuma. Locuiesc într-o cameră mobilată, am douăsprezece cămăși și hainele de pe mine. Atîta am și mă socotesc fericit.

Nec tlltra deos laccess*

Omul acesta, care se rostea în cea mai curată toscană, îmi plăcu, mai ales pentru aerul lui cîstit.

Tot mergînd împreună, îl întrebai ce ar trebui să fac ca să găsesc o locuință bună. Aflînd ce doresc, cum vreau să trăiesc și cîtă vreme am de gînd să stau la Londra, mă sfătui să iau o casă întregă, mobilată și cu tot ce trebuie, de la bucătărie pînă la dormitor și sufragerie.

— Veți primi un inventar de toate lucrurile și, de îndată ce veți avea un chezaș, veți fi stăpîn ca la dumneavoastră acasă, locuind ca un englez și neascultînd decît de legi.

— Ceea ce-mi spuneți e foarte pe placul meu, numai arătați-mi o asemenea casă.

— Nu e greu.

Intră într-o prăvălie, o roagă pe stăpînă să-i împrumute un Advertiser, scoate de acolo citeva adrese și-mi spune :

— Iată ce ne trebuie.

Erau felurite adrese.

Cea mai apropiată de locul unde ne aflam era în Pall-Mail ; merserăm acolo. O femeie bătrînă veni să ne des-

• Lefter, clnta-va drumețu-ntilnit cu tilharul.

înv. Lat. X, 22 » Nu-i sîcii pe zel cu mal mult (lat.).

chidă poarta și ne arată parterul și trei etaje ; fiecare etaj avea cîte două camere la fațadă, closet, care la Londra e de la sine înțeles, și cîte două paturi. Totul strălucea de curățenie în casa aceea, lenjeria, mobilele, covoarele, oglinzile, porțelanurile, pînă la sonerii și ia clanțele de la uși. Un dulap mare cuprindea toată lenjeria trebuincioasă, în-tr-altul se găseau argintăria și mai multe servicii de porțelan și de faianță. Bucătăria era alcătuită dintr-o bogată baterie, strălucitoare și în cea mai desăvîrșită stare. într-un cuvînt, nimic nu lipsea din casa aceea pentru confortabilul unei familii înstărite. Prețul era de douăzeci de guinee pe săptămînă și, fără să mă tocmesc, lucru altminteri destul de zadarnic la Londra, îi spusei lui Marti-nelli că iau casa numaidecît, spre a intra într-însa cînd voi dori eu.

De îndată ce compatriotul meu îmi tîlmăci cuvintele mele, bătrîna îmi spuse, prin el, că dacă vreau s-o păstrez ca housekeeper L n-am nevoie de cauțiune și că va fi destul să plătesc în fiecare săptămînă înainte. Răspunsei că o păstrez, dar cu condiția să ia o slujnică pe care s-o plătesc eu și care va fi cu desăvîrșire la porunca ei, dar care să știe negreșit, în afară de englezește, și franțuzește sau italienește. îmi făgădui că va găsi chiar miine ce vreau eu, și plății pe loc pe patru săptămîni înainte. îmi dădu pentru bani chitanța pe numele de cavalerul dj Seingalt. Alt nume n-am purtat la Londra.

Și astfel mi-am găsit, în mai puțin de două ceasuri, o locuință după pofta inimii într-un oraș despre care se spune că e un haos, mai cu seamă pentru un străin. La Londra totul e însă ușor pentru cine are bani și nu se uită la cheltuială. Eram înecîntat că am dobîndit puțința de a părăsi de îndată o casă unde fusesem atît de rău primit și unde aveam dreptul să nădăjduiesc că voi fi, dimpotrivă, Primit cum nu se poate mai bine ; și de asemenea și de întîmplarea care mă făcuse să-l întîlnesc pe Martinelli, despre care, de șase ani, aveam o foarte bună părere.

Cînd mă întorsei la doamna Cornelis, încă o așteptau, eși trecuse de zece și domnul fiul, ci dormea întins pe

' Îngrijitoare (engl.).

canapeaua lui. Oricît mă jignise femeia aceasta, o așteptam cu nerăbdare, hotărît să-mi țin însă cumpătul.

Curind trei lovituri puternice (aşa cum bat stăpînii) o vestiră pe doamna Cornelis, sosită în lectică, şi o auzii ur-cînd zgomotos scara. Intră, se arată bucuroasă că mă vede dar nu se apropie de mine ca să mă dezmierde precum mă aşteptam. Alergînd la fiu-său, lucru foarte firesc, si-l aşază în poală, îl acoperă cu sărutări ; adormit, copilul răspunde însă destul de rece la dezmierdările ei.

— E foarte obosit — îi spusei — şi eu la fel ; iar pentru nişte oameni care au nevoie de odihnă, te-ai lăsat cam mult aşteptată.

Aşteptam să văd dacă îmi răspunde şi ce îmi răspunde, cînd ni se vesti că masa e gata. Ridicîndu-se atunci, îmi făcu cinstea să se spînzure de braţul meu, pentru a merge să cinăm într-o încăpere pe care încă n-o văzusem. Erau patru tacîmuri ; porunci să se scoată unul şi nu mă putui stăpîni să întreb pentru cine fusese pus.

— Era pentru fiica mea, dar am lăsat-o acasă, fiindcă de îndată ce a aflat că ai sosit cu fratele ei, a întreat ce mai faci.

— Şi ai pedepsit-o pentru asta ?

— Fireşte, fiindcă socot că ar fi trebuit să întrebe întîi de fratele ei, şi pe urmă de dumneata. Nu crezi că am dreptate ?

— Săraca Sofia ! O plîng. Recunoştinţa are mai multă putere asupra sufletului ei decît vocea sîngelui.

— Aici nu e vorba de sentimente, e vorba să-i deprinzi pe tineri să gîndească aşa cum se cuvine.

— Cum se cuvine nu e întotdeauna cum s-ar cuveni. Doamna Cornelis îi spuse fiului ei că se străduie

să-l lase bogat cînd o muri ea şi că m-a silit să-l a.iuc înapoi acasă fiindcă e destul de vîrstnic ca s-o ajute şi să împartă cu dînsa grijile în casa pe care o ţine.

— Şi care ar fi, mamă, grijile pe care ar trebui să le împart ?

— Dau cîte douăsprezece mese pe an şi douăsprezece baluri pentru nobileme şi alte douăsprezece pentru burghezie, cu două guinee de cap şi vin adesea cinci şi chiar şase sute de inşi. Se trec bani mulţi şi singură cum sînt e cu neputinţa să nu mă fure unul şi altul, căci nu oot fi

256

eodată pretutindeni. Acum că eşti aici, ai să supraveghezi totul scumpul meu fiu, ai să ții toate cheile şi casa de bani' ai să faci plăţi, ai să primeşti chitanţe şi ai să străbaţi 'încăperile ca să vezi dacă e lumea mulţumită ; într-un cuvînt, ai să fii bărbat la casă.

_. Şi crezi, mămico, că am să le pot face pe toate ?

— Da, fiindcă ai să înveţi. . _ Mi se pare destul de greu.

_ Unul din secretarii mei va veni să locuiască împreună cu tine şi-ţi va explica tot. Vreme de un an de zile altceva n-ai să faci decît să înveţi limba engleză şi să iei parte la adunări, ca să te ajut să cunoşti tot ce e mai de soi în Londra. încetul cu încetul ai să ajungi englez.

— Mie mi-ar plăcea să rămîn francez.

— Prejudecăţi, fiule, ai să te lepezi de ele şi toată lumea are să vorbească de domnul Cornelis.

— Cornelis ?

— Da, ăsta ți-e numele.

— Mi se pare cam ciudat.

— Am să ți—1 scriu ca să nu-1 uiți.

Crezînd că scumpu-i fiu glumește, doamna Cornelis mă privi puțin mirată și-i spuse să meargă să se culce, ceea ce el se grăbi să facă. Rămăși singuri, îmi spuse că fiul ei i se pare prost crescut și prea mărunț pentru anii lui.

— Mă tem — adăugă ea — să nu trebuiască să începem cam tîrziu să-i dăm o altă creștere. Ce-a învățat în șase ani ?

— Ar fi putut să învețe multe, căci a fost la cel mai bun pensionat din Paris, dar n-a învățat decît ce a vrut el și ce a vrut nu-i mare lucru : să cînte din flaut, să călărească, să mînuiască armele, să danseze bine menuetul, sa-și schimbe în fiecare zi rufele, să răspundă cuviincios, sa se prezinte cu eleganță, să povestească frumos tot felul de fleacuri și să se îmbrace cu gust. Asta-i tot ce știe. Cum n-a vrut să-și dea niciodată nici o silință, n-are nici urmă de pricopseală : abia dacă știe să scrie, fără ortografie, cele Patru operațiuni aritmetice nu le cunoaște cum trebuie și Prea puțin îi pasă dacă Anglia e o insulă în Europa.

— Ială așadar șase ani întrebuițați cu folos.

— Sau șase ani pierduți, dacă poftești ; are să-și mai piardă însă și mulți alții de acum înainte.

— Fiică-mea are să rîdă de el. Pe ea însă am crescut-o eu. Are să se rușineze cînd o vedea-o, la opt ani ai ei, ce învățată e.

— N-are s-o vadă niciodată la opt ani, dacă mai știu eu să socotesc ; fiindcă are zece.

— Asta o știu eu mai bine. Cunoaște geografie, istorie limbi străine, muzică ; judecă cu multă chibzuială și se poartă cu un discernămînt mult mai presus de vîrsta ei. Toate doamnele se bat pentru ea. O țin toată ziua la o școală de desen și vadește pentru această artă o deosebită înzestrare ; vine acasă abia seara. Duminica prinzește la mine și dacă ai să-mi faci plăcerea să vii și dumneata duminică la prînz, ai să vezi că n-am umflat lucrurile.

Era într-o luni. N-am zis nimic, dar mi s-a părut ciudat că nu mă crede nerăbdător s-o vad și că nu mă poftește să-mi împlinesc această plăcere venind să cinez a doua zi cu ea.

— Ai sosit la vreme — îmi spuse ea — ca să vezi ultima petrecere pe care o dau anul acesta pentru noeilimc, care în două, trei săptămîni, va goli orașul spre a merge să-și petreacă toată vara la țară. Bilet nu-ți pot da, căci nu pot da bilete decît nobililor, vei putea însă veni, stînd pe lingă mine, ca prieten, vei vedea lotul. Dacă mă întrebă cineva cine ești, am să spun că l-ai obladuit pe fiul meu la Paris și că mi l-ai adus acasă.

— E prea mare cinstea.

Stăturăm de vorbă pînă la două noaptea și îmi povesti în amănunt procesul pe care-i avea cu domnul Fermer. Casa — pretindea el — pe care ea și-a clădit-o e a lui, fiindcă el a dat banii. În fapt, avea dreptate, dar potrivit codului englez,, n-avea dreptate, căci lucrătorii, materialele, arhitecții îi plătise ea ; ea dăduse și primise chitanțe, pentru ea și în numele ei personal. Casa era, deci, a ei, și Fermer nu putea zice nu ; susținea însă că el i-a procurat mijloacele trebuincioase și aici era punctul gîngăș al pricinii, căci ea îl înfrunta cerîndu-i să arate măcar o singură chitanță. „E adevărat — mărturisea prea cinstita femeie — că mi-ai dat de mai multe ori cite o mie de guinee

Heodată, era însă o mărinimie a dumitale, ca prieten ce-Te-ai erai ; Și mărinimia aceasta nu-i de loc de mirare la un englez bogat, de vreme ce ne iubeam și trăiam laolaltă.* ^Procesul acesta, în care doamna Cornelis câștigase de oțtru ori în doi ani și pe care Fermer îl redeschidea necontentit, în puterea procedurii engleze, o ținuse multe parale și, în vremea cînd vorbeam noi despre el, ajunsese la ultima instanță de recurs, dar hotărîrea mai putea întîrzia și cincisprezece ani.

— Procesul acesta — îmi spuse prea cinstita Cornelis —> îi strică obrazul lui Fermer.

— Ua, înțeleg prea bine, dar socotești că dumitale ți-1 drege '?

— Da, așa socotesc, și cu toată bunacredință

— Asta înțeleg mai greu.

— Am să-ți explic.

— Mai vorbim noi și altădată.

Trei ceasuri am stat de vorbă și femeia asta nu m-a întrebat o dată cum o duc cu sănătatea, dacă sînt mulțumit de găzduire, dacă socotesc să zăbovesc mai mult la Londra, dacă sînt mulțumit ele felul cum îmi merg treburile, nimic, în sfîrșit, în legătură cu ființa mea, și îmi spuse numai, rîzînd, și cam hodoronc-tronc, dar nu fără gînd anume, că n-are niciodată un gologan. Ii intră în casă peste optzeci de mii de lire sterline pe an, dar cheltuielile sînt uriașe și are datorii.

Mă răzbunai pentru nepăsarea ei nespunîndu-i nimic cu privire la mine ; altminteri eram curățel îmbrăcat, dar simplu, fără nici un diamant și fără nici o sculă de preț.

Am plecat să mă culc, jignit, dar nu supărat, căci la urma urmelor îmi părea foarte bine că am descoperit ce inimă neagră are. Așa se face că, deși ardeam de nerăbdare să-mi văd fiica, m-am hotărît să nu încerc nimic pentru a-mi Împlini această plăcere înainte de duminică.

A doua zi de dimineață îi spusei lui Clairmont să-mi încarce tet calabalîcul într-o trăsură și cînd totul fu gata ma dusei la tînărul Cornelis care era încă în pat, și-i spusei Ca mă mut în Pall-Mall, dîndu-i și adresa.

~ Cum ! Nu rămîi cu mine ?

258

— Nu, fiindcă maică-ta a uitat să mă găzduiască și să mă primească.

— Ai dreptate. Vreau să mă întorc la Paris.

— Să nu cumva să faci o asemenea prostie. Gîndește-te că aici ești acasă și că la Paris poate n-ai să mai găsești adăpost. La revedere, pe duminică.

În puțină vreme eram instalat în noua mea locuință și ieșii ca să mă duc la domnul Zuccato, rezidentul Veneției, îi înmînai scrisoarea domnului Morosmi ; o citi și-mi spuse rece că-i pare bine de cunoștință. Rugîndu-1 să mă prezinte la curte, prostul acela obraznic nu-mi răspunse decît printr-un rînjat în care aș fi găsit, fără multă osteneală, un iz de dispreț. Era și asta tot o aroganță aristocratică, și, întorcîndu-i cu aceeași trufie, mă înclinai cu răceală și nici nu mai căleai pe la dînsul.

Plecînd de la Zuccato, mă dusei la lordul de Egremont, dar găsindu-1 bolnav, îi lăsaî scrisoarea pe care o aduceam. Lordul acesta muri peste cîteva zile, în așa fel încît amîndouă scrisorile domnului Morosini nu-mi folosiră ia nimic ; n-a fost însă vina aceluî senior. Vom vedea ce succes a avut micul lui răvaș.

Ducîndu-mă pe urmă la domnul conte de Guerchy, ambasadorul Franței, cu o scrisoare de la domnul marchiz de Chauvelin, fui întâmpinat eu multă căldură. Seniorul aceia mă pofti pentru a doua zi la cină și-mi spuse că, dacă doresc, mă va prezenta la curte duminica următoare, după slujbă. La masă la ambasador l-am cunoscut pe cavalerul d'Eon, secretar de ambasadă, care a făcut pe urmă să vorbească toată Europa de el. Cavalerul acesta d'Eon era o femeie frumoasă care, înainte de a intra în diplomatie, fusese avocat și căpitan de dragoni ; îl sluji pe Ludovic al XV-lea ca un ostaș viteaz, și ca un desăvârșit negociator, în ciuda agerimii sale de diplomat și a purtărilor bărbătești, am cunoscut într-un sfert de ceas femeia ; căci avea un glas prea limpede pentru un glas de castrato și forme prea rotunde pentru un bărbat, fără să mai pun la socoteală lipsa bărbii, cusur care poate fi din întâmplare al oricărui bărbat altminteri foarte bine clădit.

Încă din primele zile, mă înfățișai la toți bancherii în manile cărora aveam pe puțin trei sute de mii de franci. Primiră toți polițele pe care le aveam asupra mea și,

39G

oentru a cinsti cum se cuvine scrisorile domnilor Tourton și Baur, îmi oferiră, toți, deosebitele lor servicii. Nu m-am folosit de ele.

Am fost la teatru la Covent Garden și la Drury Lane, fără să mă cunoscă nimeni și fără să-mi piară prea mult, căci nu știam boabă englezește. M-am dus și am prinzit în toate cârciumile mai scuturate și mai deocheate, pentru a mă deprinde cu moravurile acestor insulari atât de mari și atât de mici. Dimineața mă duceam la Bursă, unde legam noi cunoștințe. Acolo îmi dădu un negustor căruia îi vorbisem un negru care știa englezește, franțuzește și italienește, și de a cărui fidelitate mă încredința. Tot el îmi dădu un foarte bun bucătar englez care vorbea franțuzește și care intră în slujba mea cu toată familia lui. Am dorit de asemenea, în cea dintâi săptămână, să cunosc locurile vesele unde un bărbat înstărit merge să cineze, să se culce și să facă baie cu o curvuliță mai curățică, seminție destul de numeroasă la Londra. E o falnică destrăbălare care nu costă decât șase guinee. Cu economie, poți micșora cheltuiala la o sută de franci : economia care strică plăcerea n-a fost însă niciodată pe gustul meu.

Duminică mă îmbrăcai cu straie bogate și elegante și mă dusei pe ia unsprezece la curte, unde îl întâinii pe contele de Guerchy, precum ne înțelesesem. Mă prezentă lui George al III-lea, care îmi vorbi, dar atât de încet, încît neînțelegînd nimic, nu-i putui răspunde decât cu o plecăciune. Vorbi regina și pentru el și fui îneîntat văzîndu-l printre curteni pe neghiobul de rezident al scumpei mele republici. Cînd domnul de Guerchy îmi rosti numele de cavaler de Seingalt, văzui cum i se lungește obrazul de mirare, căci, în scrisoarea lui, domnul procurator Morosmi nu pomenise alt nume decât Casanova. Întrebîndu-mă din ce loc sînt din Franța și aflînd răspunsul meu că sînt venețian, regina se uită la rezidentul Veneției care, prin-tr-o plecăciune, arată că nu tăgăduiește nimic. Maiesta-ea-sa mă întrebă atunci dacă îi cunosc pe ambasadorii care au venit să-l felicite pe rege ; îi răspunsei că îi cunosc chiar foarte bine și că, în cele trei zile pe care le-am petrecut prietenește împreună la Lyon, domnul Morosini rW3 , scrisori pentru lordul de Egremont și pentru domnul Zuccato.

259

— Tare m-a făcut să rîd domnul Querini — îmi spuse maiestatea-sa — cînd mi-a spus că sînt un drăcușor.

— A vrut să spună, doamnă, că maiestatea voastră e age ră la minte ca un spiriduș.

Grozav aș fi vrut să mă întrebe regina de ce nu m-a prezentat rezidentul Veneției, căci îmi stătea pe limbă un răspuns care i-ar fi stricat opt zile somnul seniorului Zuccato, și eu aș fi dormit cu atît mai liniștit, căci a te răzbuna, încă pe un prost fudul, e o desfătare dumnezeiască ; convorbirea nu fu însă alta decît e întotdeauna la curte : un mănunchi de nimicuri.

De la curte, mă urcai la loc în lectica mea și cei doi bipezi mă duseră în Soho Square la dumneaei doamna Cornelis, unde eram poftit ia prînz. Dacă un bărbat în costum de curte ar îndrăzni să umble pe jos pe străale Londrei, gloata l-ar umple de noroi de sus și pînă jos și 5fe?rt/emera-ii i-ar rîde în nas. Bune-rele, obiceiurile trebuie respectate, căci fiecare e și vrednic de respect și caraghios totodată.

Ajuns la doamna Cornelis, sînt poftit sus împreună cu Jarbe, negrul meu, și, după ce străbat vreo douăsprezece încăperi mari și frumoase, într-un salon unde se afla stăpîna casei cu două doamne și doi domni englezi. Mă primi curtenitor și prietenește ca pe unul de-ai casei și, după ce porunci să mi se dea un fotoliu lîngă dînsa, urmă să vorbească în englezește, fără a-mi rosti numele și fără a-mi spune cu cine mă aflu împreună. Veni un mmtre d'hotel și o înștiința că masa e gata, și dînsa porunci să fie poftiți jos copiii.

Inima mea ardea de dorul acestei clipe, așa că, atunci cînd o văzui pe Sofia ivindu-se, alergai mișcat spre dînsa ; pusă însă la cale de maică-sa, fata se dă un pas înapoi, face o adîncă reverență și îmi spune cîteva vorbe drăguțe învățate pe de rost. Am fost destul de discret să nu-i răspund, ca să n-o pun în încurcătură, dar mi se rupea inima.

Doamna Cornelis îl prezentă atunci pe fiul ei, spu-nîndu-le celor de față că i l-am adus acasă după ce m-am îngrijit vreme de șase ani de educația lui. Rosti aceste cuvinte în franțuzește și văzui cu plăcere că toată lumea înțelege această limbă.

260

jsje așezarăm la masă : doamna Cornelis între cel noi copii ai ei, și eu în fața ei, între cele două englezoaice, clin care una, deși femeie, cum se zice, în toată firea, îmi plăcu de la început fiindcă era foarte drăguță și plină de voie-bună. Cu ea legai vorbă cînd văzui că stăpîna casei nu-mi spune nici un cuvînt decît din întîmplare și că Sofia, ca-rc-și rotea peste tot ochii ei frumoși, nu și-i oprea niciodată pe mine. îmi semăna, bucățică ruptă. Era limpede yT nu se purta astfel cu mine decît fiindcă așa o silise maică-sa să facă, și comedia aceasta mi se părea pe cit de caraghioasă pe atît de neobrăzată. Mi-era ciudă și-mi părea rău că mi-e ciudă : nu voiam să las să se vadă nimic și începui atunci să glumesc pe seama unor obiceiuri pe care le observam în Anglia, avînd însă grijă să nu las să străbată nici o săgeată critică, din acelea care rănesc întotdeauna mîndria națională, cînd pornesc de la un străin. Voiam să-i fac să rîdă și să le placa însoțirea mea și am izbutit ; nelăsînd însă nici o clipă deoparte grija răzbunării, nu-i vorbii niciodată doamnei Cornelis ; nici nu mă uitam ia ea.

După ce admiră frumusețea dantelelor mele, vecina mea mă întrebă ce e nou pe la curte.

— Pentru mine totul a fost nou, doamnă, căci am văzut-o astăzi pentru prima oară.

— Pe rege l-ați văzut ? mă întrebă sir Josph Cornelis.

— Fiule — îi spuse maică-sa — asemenea întrebări nu se pr.n niciodată.

— De ce, mămico ?

— P'iindcă s-ar putea ca domnului să nu-i placă întrebarea.

— Ba dimpotrivă, doamnă, îmi place foarte mult. Sînt șase ani de cînd l-am deprins pe fiul dumneavoastră să întrebe într-una. fiindcă numai așa poate învăța ceva. Cine nu întreabă rămîne prost.

Nimerisem drept la țintă ; doamna Cornelis lăsă nasul io jos și nu mai spuse nimic.

Și tot nu mi-ați spus — făcu iar piciful — dacă l-ați văzut sau nu pe rege.

Da, prietene, i-am văzut și pe rege și pe regină și maiestățile lor mi-au făcut cinstea să-mi vorbească.

261

— Cine v-a prezentat ?

— Ambasadorul Franței.

— Foarte bine, zise maică-sa ; veți mărturisi însă că întrebarea asta nu mai trebuia s-o pună.

— Unui străin, nu ; mie însă, care-i sînt prieten, da. Vedeți bine că răspunsul pe care m-a silit să i-l dau îmi face cinste. Dacă n-aș fi vrut să se știe că am fost la curte, n-aș fi venit să prînzesc aici astfel îmbrăcat.

— Prea bine, și dacă tot vă place să fiți astfel cercetat cu întrebări, spuneți-mi și mie de ce v-a prezentat ambasadorul Franței și nu rezidentul Veneției.

— Fiindcă rezidentul Veneției n-a vrut și a avut dreptate, știind că am ceva de împărțit cu guvernul lui.

Ajunsesem la desert și biata Sofia nu suflase un cuvintel!

— Copila mea — îi spuse maică-sa — spune-i ceva domnului de Seingalt.

— Nu pot, mămico. Roagă-1, dacă vrei, pe domnul de Seingalt să-mi vorbească, și am să-i răspund cum am să mă pricep mai bine.

— Ei bine, dragă Sofia, spune-mi ce înveți acum.

— Desenul și, dacă doriți, am să vă arăt cîteva lucrări.

— Am să le văd pe toate, cu cea mai mare plăcere, dar spune-mi te rog cu ce crezi că m-ai supărat, de pari așa vinovată ?

— Eu, domnule ? cred că nu v-am supărat cu nimic.

— Și eu cred la fel, frumoasă copilă ; dar îmi vorbești într-una fără să mi te uiți în ochi și mi-am închipuit că te rușinezi de ceva. Nu cumva ți-e rușine că ai ochi atît de frumoși ? Și mai și roșești ' Ce greșală ai făcut oare ?

— O puneți în încurcătură, îmi spuse maică-sa. Răs-punde-i, scumpa mea, că n-ai a te dojeni pentru nici o greșală, dar că din respect și sfială nu te holbezi la cei cu care vorbești.

— Dar dacă sfiala — adăugai eu — o face pe o tînăra să stea cu ochii plecați, buna-cuviință îi poruncește să și-i ridice din cînd în cînd.

Nu răspunse nimeni la întîmpinarea mea, care era o muștrare pentru pedanta Cornelis ; după o clipă de tăcere

261

e ridicarăm însă de la masă, și fetița se duse și-mi aduse

desenele. # r . . ^ ,

_ Nu vreau sa vad nimic, Solia, daca nu te uiți la
,iun__jjaj — ij spuse maică-sa — uită-te la domnul.

O ascultă cu o iuțea de fulger și văzui cei mai frumoși ochi ce se pot
închipui.

_ Te-am recunoscut dintr-o dată, draga mea Sofia,
dar dumneata îți mai amintești să mă fi văzut ?

_ Da, domnule, deși sînt de atunci șase ani, v-am recunoscut de îndată ce v-
am văzut.

_ Și cum ai izbutit, fără măcar să te uiți la mine ?

Dacă ai ști, îngerașule, ce necuviincios e să nu te uiți în fata celui cu care
vorbești ! Cine ți-a dat oare o învățătură atît de greșită ?

Mititica privi către maică-sa, care se îndreptase spre fereastră și-i citii în
ochi de unde-i venea lecția.

Mă simțeam îndeajuns de răzbunat și, văzînd că și englezii sînt lămuriți, m-
am apucat să-i cercetez desenele, s-o laud pentru cutare amănunt și s-o
felicitez pentru talentul ei. O fericii că are o mamă care-i asigură o atît de
frumoasă creștere. Complimentul acesta pieziș o făcu pe maică-sa să se
umfle în pene și micuța mea Sofia, foarte mulțumită că a scăpat de
constrîngere, nu înceta să mă privească, cu o expresie de duiosie
copilărească de-a dreptul fermecătoare. Avea întipărite pe chip toate
trăsăturile unui suflet ales și mi se rupea inima că un asemenea înger
trebuie să trăiască ascultînd de o mamă nebună. Sofia se așeză la clavecin,
cîntă cu multă simțire și, luînd apoi o chitară, cîntă cîteva arii intaliene, cu
un gust prea desăvîrșit pentru vîrsta ei : dovedea o precocitate de simțire
care ar fi avut nevoie de o călăuză mai pricepută decît pe una ca mai^ă-sa.

După ce sfîrși de cîntat și fu aplaudată de toți cei de față, maică-sa dori ca
fata să danseze un menuet cu frate-sau, căre-1 învățase la Paris, dar care-1
dansa foarte prost, caci n-avea nici o ținută. Soră-sa îi făcu acest compli-
ment și, sărutîndu-1 ca pentru a-i alina arsura, mă pofti sa dansez cu ea,
ceea ce făcui fără să mă las prea mult ugat. Găsind că dansează minunat, și
era adevărat, mai-a-sa îi spuse să-mi îngăduie s-o sărut. Veni la mine și,

26

262

așezîncVo în poale, o acoperii cu sărutări, iar ce le făcea mai dulci decit se
poate rosti în cuvinte era că mi le întorcea cu cea mai caldă duiosie. Aflată
în toane bune, maică-sa ridea din toată inima, dar Sofia, de parcă ar fi avut
o muștrare de cuget, mă părăsi și se duse s-o întrebe pe maică-sa clacă nu e
supărată. O sărutare o încredința de contrariul.

După cină și cafea, care fu slujită ca în Franța, doamna Cornelis îmi arătă
un salon splendid pe care-1 construisese și unde putea da un ospăț de patru
sute de persoane, șe-zînd fiecare la largul său, la o singură masă în chip de
potcoavă. îmi spuse, și-mi fu lesne s-o cred, că în toată Londra, cît e ea de
mare, nu există nici un salon de asemenea dimensiuni.

Era cea din urmă petrecere de dinainte de închiderea Parlamentului care
urma să aibă loc peste patru, cinci zile. O slujeau vreo douăzeci de fete,
toate îndeajuns de frumoșele, și vreo doisprezece feciori în mare livrea.

— Toate secăturile astea mă fură, îmi spuse ea ; dar nu mă pot lipsi de ei.
Mi-ar trebui un bărbat isteț și harnic care să supravegheze totul împreună

cu mine și pe care să-1 doară de binele meu : atunci — adăuga ea •— aș face cu siguranță avere în câțiva ani, căci englezii nu știu socoti când e vorba de plăceri.

Îi ciorii să-și găsească și bărbatul, și averea și o lăsai, lăudându-i inima vitează.

Plecai de la ea și mă dusei în pai cui Saint James, s-o vizitez pe milady Harrington, pentru care aveam, cum am mai spus, o scrisoare. Doamna aceasta locuia în incinta curții, pricină pentru care venea lume la dînsa în fiecare duminică. Acolo, jocul de cărți era îngăduit, parcul aflîndu-se în jurisdicția regelui. Pretutindenii aiurea, duminica, nu îndrăznește nimeni nici să joace cărți, nici să cînte. Numeroasele iscoade care împinzesc străzile acelei capitale ascultă ce soi de zgomot străbate din saloane și, dacă ajung la încheierea că se joacă undeva cărți sau că se cîntă, se pitesc cum pot și, de îndată ce văd deschizîndu-se poarta, se strecoară înăuntru și-i înhață pe toți răii-creștini care cutează să spurce duminica distrîndu-se într-un chip care pretutindenii aiurea e cit se poate de nevinovat ; în schimb însă, englezul e slobod să cinstească

263

ncpedepsit sfînta duminică prin nenumăratele cîrciumi sau bordeie din oraș.

Urcai la lady Harrington și, după ce făcui să-i ajungă scrisoarea ce-o aveam, mă pofti înăuntru. O găsi în mijlocul a vreo treizeci de inși, bărbați și femei, dar îmi fu lesne s-o deslușesc după expresia de gazdă pe care și-o luă de îndată ce mă văzu intrînd.

După ce-mi făcui plecăciunea, îmi spuse că m-a văzut la regină și că, fără a mă cunoaște, dorise să mă vadă și la ea. Stăturăm de vorbă vreo trei sferturi de ceas, numai despre fleacuri și nimicuri, în jurul unor întrebări din acelea fără nici o țintă care i se pun unui călător.

Avea patruzeci de ani doamna aceea, dar era încă frumoasă. Era vestită la Londra pentru creditul de care se bucura și pentru dărnicia ei. Îmi făcu cunoștință cu soțul ei și cu cele patru fete mari, toate fermecătoare. Mă întrebă de ce am venit la Londra într-o vreme cînd toată lumea părăsește orașul spre a pleca la țară. Ii spusei că, ne-cătînd de obicei, decît la ce-mi vine mie bine, aș fi încurcat să-i răspund deocamdată ; dar că socotesc să stau un an, și că, deci, aminat nu înseamnă pierdut.

Ii plăcu pesemne răspunsul meu, căci era foarte englezoaică prin firea ei independentă și-mi oferii cu multă îndatorință să-mi vină la îndemină cu tot ce-i va sta în putere.

— Pînă una-alta — adăugă ea — primul lucru pe care-l veți face va fi să vedeți, joi, toată nobilimea adunată în Soho Square, la doamna Cornelis. Vă pot da un bilet. E pentru bal și cină : costă două guinee.

I le dau, și își ia înapoi biletul ca să scrie pe el : „Achitat. Harrington'".

— Era neapărat nevoie de această formalitate, doamnă ?

— Bineînțeles, altminteri vi s-ar fi cerut să plătiți la intrare.

Mă ferii să-i spun că tocmai din Soho Square vin.

În vreme ce punea la cale un ivhist, lady Harrington ma întrebă dacă am scrisori către ceva doamne.

— Am una, cumva mai ciudată, și socotesc s-o în-minez mîine. Scrisoarea aceasta nu-i altceva decît chiar Portretul doamnei.

26"

264

— I] aveți la dumneavoastră ?

— Da, milady.

— Aș putea ^ă-1 văd ? x

— Nimic mai lesne. Poftim.

— E ducesa de Northumberland. Hai să i-1 dăm.

— Bucuros.

— Așteptați numai puțin să se încheie rober i-ul. Lord Percy îmi dăduse portretul spunîndu-mi că-mi va sluji drept mijlocitor și scrisoare de" recomandare pentru a ajunge la maică-sa.

— Scumpă ducesă — îi spuse lady Harrington — iată o scrisoare de recomandare pe care domnul are sarcina să v-o înmîneze.

— A, da ! E domnul de Seingalt. Mi-a scris fiul meu. Sînt încîntată să vă văd, domnule cavalier, și nădăjduiesc că veți veni pe la mine. Primesc de trei ori pe săptămîină.

— îmi îngăduie milady să vin să-i înmînez acasă prețioasa scrisoare ?

— Cu plăcere. Aveți dreptate.

•Am jucat un ivhist la miză foarte mică și am pierdut cincisprezece guinee, pe care le-am plătit pe loc. Cu prilejul acesta, lady Harrington mă luă deoparte și-mi dădu o lecție pe care o cred vrednică de a fi însemnată aci.

— Ați pierdut — îmi spuse ea — și ați plătit cu aur. îmi închipui că n-aveți la dumneavoastră bilete de bancă.

— Vă rog să mă iertați, milady, am bilete de cîte cincizeci și de cîte o sută de lire sterline.

— Trebuia să schimbați unul, sau să plătiți altă dată, căci la noi a plăti în bani de metal e o lipsă de considerație, care i se iartă unui străin, desigur necunoscător al obiceiurilor noastre. Faceți însă astfel încît să nu se mai întîmple. Ați văzut că doamna a zîmbit.

— Da, cine e ?

— E lady Coventry, sora ducesei de Hamilton. — Trebuie să-mi cer iertare ?

— A, nu, nicidecum ; nu-i o asemenea jignire. De altminteri, a fost poate mirată, dar nu și jignită, căci cîștigă astfel cincisprezece șilingi.

* Partidă, la jocul de whist (engl.).

264

Această mică poznă, adevărată lecție pentru un provincial, mă durea, fiindcă lady Coventry era o brunetă patimă, fermecător de frumoasă. Mă mîngîiai însă destul de lesne.

Făcui tot în ziua aceea cunoștință cu lordul Hervey, acela care cucerise Havana, un om îndatoritor și plin de duh. Se însurase cu raiss Chudleigh, dar anulase căsătoria. Această vestită Chudleigh era domnișoară de onoare a bătrînei principese de Galles și ajunse pe urmă ducesă de Kingston. Nemaipomenitele ei aventuri fiind foarte cunoscute, voi vorbi despre dînsa la locul său. Mă întorsei acasă destul de mulțumit de felul cum mi-am petrecut ziua.

A doua zi, începui să iau masa de prînz acasă și rămăsei foarte mulțumit de bucătarul meu englez, căci afară de mîncărurile îndrăgite de englezi pe care mi le slujea în fiecare zi, cunoștea bine bucătăria franceză și gătea fără

cusur găină îndopată, friptură împănată, cotlete și rasol și gustoasa supă franțuzească mai ales, care ar fi singură de ajuns pentru a-i făuri Franței gloria națională, dacă neamul acesta n-ar fi adunat atîta glorie din atîtea puncte de vedere. Ea pălește însă, din păcate,, din pricina multelor cusururi care întunecă prea tare tabloul.

Masa și casa nu-mi ajungeau ca să fiu fericit. Eram singur, și cititorii mai știu că firea nu m-a plămădit de loc din aluat de sihastru. N-aveam nici ibovnică, nici un prieten voios ; și, la Londra, pe un om cumsecade poți să-l poftești să mănînee cu tine la birt, unde își plătește partea, așa e obiceiul, dar nu la tine acasă. Am fost poftit într-o zi în parcul Saint-James de un mezin al ducelui de Beaufort, să mîncăm stridii și să bem șampanie. Am primit și, ajuns la birt, porunci stridii și o sticlă de șampanie ; am băut însă încă una și m-a pus s-o plătesc pe din două eu el. Acestea sînt moravurile dincolo de Mîneca ! îmi rî-deau în nas cînd le spuneam că mîncînc acasă fiindcă la birturi n-au supă. „Ești bolnav ? mă întreba cîte unul. Supa e mîncare de om bolnav." Englezul e întii și întii carnivor ; pîine nu mîncînc aproape de loc și se crede oarte cumpătât fiindcă nu cheltuie pe supă și pe desert, eea ce m-a făcut să spun că prînzul englezesc n-are nici aP, nici coadă. Supa e socotită ca o mare cheltuială, fiindcă nici slugile n-ar mîncă o carne din care s-a fiert zeama. Ei zic că rasolul nu-i bun decit pentru cîini. Adevărul e că vaca sărată cu care îl înlocuiesc e foarte gustoasă. Nu e însă la fel și cu berea, cu care mi-a fost cu neputință să mă învăț, căci mi s-a părut din cale-afară de amară. Pe de altă parte, m-au dezgustat mai tare de bere și minunatele vinuri franțuzești pe care mi le vindea negustorul meu ; erau foarte curate, dar foarte scumpe.

Era o săptămînă de cînd locuiam în casa aceea frumoasă și nu-l văzusem niciodată la mine pe Martinelli ; veni luni dimineată și-l poftii la prînz. Îmi spuse că se duce la Muzeu, unde va zăbovi pînă la orele două și-mi veni pofta să merg și eu să văd vestitul cabinet care-i face Angliei atîta cinste. L-am cunoscut acolo pe doctorul Maty, pe care mai tîrziu aveam să-l prețuiesc în chip deosebit. Voi vorbi despre el la timpul potrivit.

La prînz, Martinelli îmi ținu foarte bună tovărășie, căci era învățat și cunoștea adînc obiceiurile englezești pe care trebuia și eu să le cunosc, dacă voiam să mă simt bine în țara aceea. Cum pusesem la inimă nepolitctea ce-o săvîr-șisem plătînd cu bani buni de aur o sumă pe care ar fi trebuit s-o plătesc în hîrtie, îmi făcu un savant raționament despre creditul unei națiuni, demonstrîndu-mi că e un semn sigur de înflorire națională ; căci preferința englezilor pentru hîrtie, față de aur, dovedește ce deplină încredere au în banca lor ; încredere orbească poate, dar care e un izvor de bogăție. E adevărat că încrederea aceasta poate fi spulberată de ușurința cu care eîrmuirea își poate spori, abu-zînd, artificiala bogăție ; și dacă aceasta s-ar întîmpla vreodată, lucru foarte cu putință în cazul unui război nefericit sau al oricărui alt eveniment, un crah ar fi inevitabil și nimeni nu i-ar putea socoti urmările.

După ce am vorbit îndelung despre politică, obiceiuri și literatură, subiecte în care Martinelli strălucea, ne duserăm la teatrul din Drury Lane, unde avui parte de o mostră a obiceiurilor cam aspre ale insularilor. Din nu știu ce în-tîmplare, de care nu-mi mai amintesc, trupa nu putea juca în ziua aceea piesa anunțată, și publicul făcu tărăboi. Garrick, vestitul comediant,

care fu înmormîntat douăzeci de ani mai tîrziu la Westminster, ieși zadarnic la rampă pentru a-i liniști : fu silit să se retragă. Nu știu ce ieși

266

clin minți strigă atunci : Ajutor ! Fugiți !" Regele, regina, toată lumea se grăbi să părăsească teatrul, și, în mai puțin de un ceas, totul fu făcut praf, afară de ziduri, pe care nu le putea doborî turbarea unei gloate care pustii astfel totul numai din plăcerea de a-și exercita puterea.

După. această ispravă, pe care nici un om al cîrmuirii nu încercă să o stăvilească, mînioșii se duseră să se ghif-tuiască cu bere și cu rachiu de ienupăr.

în vreo cincisprezece zile, sala fu refăcută și piesa pusă pe afiș, iar la ridicarea cortinei arătîndu-se Garrick spre a cere indulgența publicului, un glas de la parter strigă : „în genunchi !" O mie de glasuri repetară atunci „în genunchi !" Și acest Roscius al Angliei, care prețuia de o sută de ori mai mult decît toți smintiții care zbierau, fu silit să îndoiaie genunchii și să ceară iertare în poziția aceea umilitoare. Se auzi atunci un tunet de aplauze și totul se sfîrși. Așa e poporul englez, și mai ales poporul londonez, îi batjocorește fără milă pe rege, pe regină, pe principii, cînd îi vecie în public, unde, de aceea, ei nu se arată niciodată decît la marile ceremonii, cînd sute de agenți de poliție veghează la păstrarea ordinii publice.

Pe cînd mă plimbam într-o zi, singur, în parcul Saint-James, îl zării pe sir Auguste Hervey, pe care-l cunoscusem ; vorbea cu un ins pe care-l părăsi spre a veni la mine. Curios, îl întrebai cine e acel gentleman pe care l-a părăsit.

— E fratele lordului Ferrers — îmi spuse el — căruia acum vreo două luni i s-a tăiat capul fiindcă a ucis pe unul din oamenii lui.

— Și-i vorbiți ?

— De ce nu ?

— Moartea rudei sale nu l-a dezonorat ?

— Să-l dezodoreze ? Glumiți ! Nici fratele lui nu e dezonorat. A călcat legea, clar a plătit cu viața și clin clipa aceea societatea nu mai are nici o pretenție, el nu-i mai este dator cu nimic. E un om de onoare, care a jucat tare și a pierdut : asta-i tot. Nu cunosc, în constituția noastră, nici o pedeapsă care să dezodoreze : ar fi samavolnică, și n-am răbda-o. Mi-este îngăduit să calc orice lege care mă stingherește, dacă sînt gata să îndur pedeapsa cuvenită. E Puțin ciudat, nu zic nu, dar e un lucru cu care ne mîndrim,

266

căci sîntem slobozi să alegem. Nu-l socotim dezonorat decît pe criminalul care, spre a scăpa de pedeapsă, săvîrșește mi-șelii sau mîrșăvii nevrednice de un gentleman.

— De pildă ?

— Să-l roage pe rege să-l grațieze, să ceară iertare poporului, sau alte asemenea fapte.

— Și dacă încearcă să evadeze ?

— Nu, fiindcă a evada e un act de curaj ; omul nu face altceva decît să calce mai departe legea și cu atît mai rîu pentru lege dacă hu-i destul de dibace și nu știe să se facă ascultată. Băgați bine de seamă că, pentru a evada, n-ai nevoie decît de puterea ta trupească ori sufletească. Dumneavoastră nu v-ați dezonorat, ci dimpotrivă, fugind de samavolnicia magistraților, evadarea

dumneavoastră de la Piombi e un act de virtute. în cazul acesta, omul luptă cu moartea cu prețul trupului său : o înfruntă fugind. Vir fu-giens denuo pugnabit 1.

— Și despre tâlharii la dumul mare ce credeți ?

— Sînt niște ticăloși pe care îi urăsc, fiindcă sînt stîn-jenitori pentru societate ; îi plîng însă cînd mă gîndesc că, cu meseria lor, îi pîndește la tot pasul spinzurătoarea. Ai ieșit, într-o trăsură, ca să te duci la un prieten, la trei sau patm mile de Londra. Un bărbat sprinten și hotărît sare pe scara trăsurii și, în mînă cu un pistol pe care ți—l pune în piept, îți cere punga : ce faci ?

— Dacă aș avea un pistol în mînă, i-aș zbura creierii; dacă nu, i-aș da punga, numindu-l ucigaș nemernic.

— V-ați înșela și într-un fel, și într-altul. Dacă l-ați ucide, v-ar spînzura oamenii legii, căci n-aveți dreptul să atentați la viața unui englez, și dacă l-ați numi cum ați spus, v-ar spune că nu-i un ucigaș nemernic, fiindcă, atacindu-vă din față, v-a lăsat să alegeți. Și aici vi s-ar dovedi că fapta lui e mărinimoasă, căci putea să văucidă. Ați putea, dindu-i punga, să-l învinuiți că face o meserie urîță și el vă va răspunde că aveți dreptate, că va îndepărta de la sine, pe cît va putea, spinzurătoarea, pe care o socotește inevitabilă. Vă va mulțumi pe urmă și vă va sfătui să nu mai ieșiți niciodată din Londra neînsoțit de un fecior

» Bărbatul care Juge va lupta iar (lat.),

267

că'are, căci atunci nici un hoț nu va mai îndrăzni să vă atace. Noi, englezii, care știm că în țara noastră această drojdie există, avem două pungi : una mică pentru împrejurarea în care s-ar ivi un hoț și a doua pentru nevoile noastre.

Ce să răspunzi la asemenea cuvinte, întemeiate pe obiceiurile naționale? Mi s-au părut întemeiate. Anglia e o mare bogată, dar semănată cu stînci. Cei care, din interes sau curiozitate, se avintă pe ea, trebuie să-și ia măsuri de prevedere. Lecția lui sir Auguste Hervey îmi făcu mare plăcere.

Trecînd de la una la alta, cum se întîmplă întotdeauna cînd vorbești, cum se spune, degeaba și fiindcă n-ai altă treabă, sir Auguste plînsese soarta unui nefericit de englez care, după ce a furat șaptezeci de mii de lire sterline ia bursă, a fugit în Franța, unde se credea la adăpost, și a fost apoi spînzurat la Londra.

— Cum se poate una ca asta ? îi zisei eu. —Regele — îmi spuse el — a cerut la ducele de Ni-

/ernais extrădarea omului, și Ludovic al XV-lea i-a acordat-o, ca să-și cîștige priința Angliei în legătură cu cîteva ticole ale tratatului de pace. E o josnicie nevrednică de un rege, căci a călcat în felul acesta dreptul ginților. E ievărat că a făcut-o în ființa unui ticălos, dar fapta rămîne faptă.

- Anglia și-a recuperat desigur în felul acesta cele ptezeci de mii de lire sterline ?

— Nici un șiling.

— Cum asta ?

— Fiindcă n-au găsit o guinee la el. După cîte se pare, "-a lăsat mica comoară nevستی-si care trăiește foarte la largul ei și care se va putea remărita, căci e, încă, tînară Și frumoasă.

— Mă mir că nu s-au legat și de ea.

— Nici pomeneală. Ce puteau să-i facă ? Să fi mărturisit că soțul ei i-a lăsat banii furați ar fi fost greu de crezut. Legea împotriva hoților prevede ca hoții să fie spânzurați, dar nu zice nimic despre lucrul furat, care se presupune că a dispărut. Și apoi, dacă s-ar face deosebire între hoțul care a restituit lucrul furat și cel care l-a înstrăinat, ar trebui făcute două legi, statornicite două pe, depse și apoi urmărite nuanțele circumstanțelor și nuanțele restituirilor. Ar fi un adevărat labirint în care te-ai rătăci. Noi englezii socotim că nu trebuie date două pedepse pentru o singură faptă ; pedeapsa cu spinzurătoarea ni se pare destul de grea ca să o mai înăsprim și cu pedeapsa restituirii lucrului furat, afară doar dacă e lichid și dacă poate fi cerut anume de păgubaș. Proprietar a devenit hoțul, printr-o samavolnicie, e adevărat, dar samavolnicia nu-l împiedică să fie proprietar real și siăpin de fapt, căci poate face ce vrea cu lucrul furat. în felul acesta, fiecare trebuie să-și păzească cu grijă avutul, căci dacă se lasă furat, rămîne păgubaș, fiindcă știe că restituirea e aproape cu neputință. Eu i-am luat Spaniei Havana. E un furt săvârșit cu sila și pe față, și lucrul furat va fi restituit, căci n-am putut băga Cuba în pungă, așa cum am băgat, pentru folosul guvernului, în pungă patruzeci de milioane de piaștri, despre care nici măcar nu se pomenește.

Iată ce înseamnă să vorbești ca un filozof și ca un credincios supus al țării tale.

Urmind să vorbim despre lucruri care de care mai interesante, mersem la ducesa de Northumberland, unde făcui cunoștință cu (ac/j7rTtochefort, al cărei soț tocmai fusese numit ambasador în Spania. Doamna aceasta era una din cele trei doamne de vază pe seama cărora cronică galantă le dădea în fiecare zi sămînță de vorbă trîn-davilor din marele oraș.

în ajunul petrecerii din Soho Square, Martinelli prinzi cu mine și-mi vorbi despre doamna Cornelis și despre datoriile în care era înglodată și care o sileau să nu iasă din casă decît duminica, singura zi privilegiată cînd creditorii n-au nici un drept asupra debitorilor lor.

— Cheltuiala nemăsurată pe care o face fără nici un rost — îmi spuse — a adus-o într-o asemenea strimtoare, încît în curîndă vreme are să i se înfunde. E datoare de patru ori mai mult decît are, chiar cu casă cu tot, care rămîne oricum o avere îndoielnică, de vreme ce c încă în litigiu.

Situația ei nu mă mîhnea decît pentru copii, căci ea nu mi se părea vrednică de o soartă mai bună.

CAPITOLUL VIII

Petrecerea de la doamna Cornelis — O aventură la Ranelagh-house —
Curtezanele engleze nu-mi plac [...]

M-am dus la petrecere și secretarul ele la ușă mi-a primit biletul și mi-a înscris numele. De îndată ce mă zări, doamna Cornelis veni la mine și-mi spuse că e încântată să mă vadă acolo intrat cu bilet și că era sigură că riu voi lipsi.

_ Nu era lucru greu de ghicit — îi spusei eu — căci

o dată ce ai știut că am fost primit la curte, trebuia să-ți închipui că nu două guinee aveau să mă împiedice să vin. Îmi pare rău pentru vechea noastră prietenie că nu ți le-am înminat dumatile, căci puteai să înțelegi că n-aș fi primit, niciodată mult prea modestul rol pe care mi-l rezervaseși.

Aceste câteva cuvinte, rostite nu fără puțină ironie, o cam pusese în încurcătură pe doamna Cornelis, când îi veni în ajutor milady Harrington, principala ei protectoare.

— Am, dragă Cornelis, să-ți dau o grămadă de guinee, printre care și pe ale domnului de Seingalt, pe care am bănuț că-l cunoști. Și totuși, n-am îndrăznit să i-o spun, adăugă ea, aruneîndu-mi o privire șireată.

— De ce, milady ? E lungă vreme de când am cinstea s-o cunosc pe doamna Cornelis.

— Cred — zise ea rîzînd — și vă felicit pe amîndoi. Îmi închipui, cavalerie, că o cunoști și pe drăguța miss Sofia.

— E limpede, milady, cine cunoaște pe mamă trebuie să cunoască și pe fiică.

— Da, da.

Sofia era lîngă dînsa și după ce o sărută drăgăstos, milady îmi spuse :

Dacă te iubești pe dumneata, trebuie s-o iubești și pe dînsa, căci e icoana dumatile.

— Una din nenumăratele toane ale firii.

— Da, dar de rîndul acesta a fost o toana cu tîlc. Și spunînd acestea, milady o luă pe Sofia de mîină și

sprijinîndu-se de brațul meu, ne călăuzi în mijlocul lumii unde fui nevoit să ascult cu toată răbdarea o sumedenie de întrebări pe care i le puneau cei care încă nu mă văzuse.

— Iată-1 dar pe soțul doamnei Cornelis !

— A sosit desigur domnul Cornelis ?

— A, iată-1 fără îndoială pe domnul Cornelis.

— Nu, nu, nu, le spunea curioșilor lady Harrington. Întrebările acestea mă cam plictiseau, căci nu izvorau

decît din aceea că mititica își purta pe obraz obirșia și toată lumea ghicea că i-s tată. Aș fi vrut ca milady să-i dea drumul fetei, dar jocul o distra prea mult ca să-mi facă plăcerea aceasta.

— Stai pe lîngă mine — îmi spuse ea — dacă vrei să cunoști pe toată lumea.

Se așeză, mă puse să mă așez lîngă dînsa și o ținu și pe mititică alături.

Venind s-o curtenească și maică-sa și cercetînd-o toți cu aceleași întrebări cu care atîta mă plictisise pe mine, își luă inima în dinți și spuse verde că sînt cel mar bun, cel mai vechi prieten al ei, și că nu întîmplător se minunează lumea ce tare seamănă fiică-sa cu mine. Riseră cu toții și spuseră că nu e nici o minune, că e ceva foarte firesc. Ca să schimbe vorba, doamna Cornelis spuse că micuța Sofia a învățat menuetul și că-1 dansează fără cusur.

— Hai, zise lady Harrington, hai, cheamă un violonist, ca s-o admirăm pe frumoasa virtuoză.

Ne aflam într-una din odăi și balul încă nu începuse, așa că, de îndată ce sosi violonistul, dorind ca mititica să-i cucerească pe toți, o luai și dansarăm

un menuet, spre marea mulțumire a tuturor celor care făcuse roată în jurul nostru. *

Balul începu și ținu toată noaptea fără întrerupere, căci mergeau la masă pe rînd și într-una : era o adevărată risipă, vrednică de o casă de prinț. Am făcut cunoștință cu toată nobilimea și cu toată familia regală, căci erau acolo toți, afară de maiestățile-lor și de principele de Walles. Doamna Cornelis primise peste o mie două sute de guinee,

270

r cheltuiala era uriașă, fără socoteală și fără nici ana în măsurile care trebuie luate ca să nu te fure toți. Se ostenea să-și prezinte feciorul ia toată lumea, bietul băiat rata însă de parcă l-ar fi dus la tăiere și nu știa să facă lțceva decît niște adinei reverențe, care în Anglia par o tîngăcie fără nici un rost. Mi se rupea inima de el.

întors acasă, am stat toată ziua în pat și a doua zi --am dus să prînzesc la Star Tavern unde mi se spusese ă se găsesc fetele cele mai frumoase și mai alese din ondra. De la lord Pembroke aveam această știre : era 3lo un oaspe obișnuit. Ajungînd la birt, cer să mi se ~a un separeu și stăpînul, văzînd că nu știu englezește, 'ne să-mi țină de urît, vorbindu-mi franțuzește, veghează capăt tot ce am poftit, și mă uimește cu purtările lui 'ese, grave și cît se poate de cuviincioase, astfel încît nici -am îndrăznit să-i spun că doresc să prînzesc cu o en-iezoaică drăguță. I-am spus la sfîrșit, foarte cu sfială și oarte pe ocolite, că nu știu dacă lordul Pembroke m-a ăcăiit spunîndu-mi că la el se pot găsi cele mai frumoase ete din Londra.

— Nu v-a păcălit de loc, domnule, și, dacă doriți, pu-eți avea una după pofta inimii.

— Cu gîndul acesta am venit.

Strigă, vine un băiat foarte curățel și-i poruncește -mi aducă o fată, la fel cum i-ar fi spus să-mi aducă o ielă de șampanie. Băiatul iese și peste cîteva minute vād trînd o fată zidită ca un zdrahpn.

— Nu mă împac, domnule — zic — cu felul cum arată ita asta.

— Dați un șiling pentru comisionar și trimiteți-o îna-oi. La Londra, domnule, nu se umblă cu mofturi.

Asemenea vorbe îmi plăceau, astfel încît poruncii să dea un șiling și să mi se aducă alta mai drăguță. Veni lta, mai rea ca cea dintii și o trimisei la plimbare, la fel a pe alte zece care veniră după ea, înemtat să vād că azurile mele îl distrează pe jupînul care îmi ținea mai eparte tovărășie.

- Nu mai vreau nici o fată — zic — nu mai vreau de-t o masă bună. Sînt sigur că patronul și-a bătut joc de mine ca să le facă plăcere comisionarilor.

270

— Se prea poate, domnule, și asta se întîmplă adesea cînd nu li se dă numele și adresa fetei dorite.

Seara, pe cînd mă plimbam prin parcul Saint James îmi amintii că e ziua lui Ranelagh și, dorînd să cunosc locul acesta, luai o trăsură și, singur, neînsoțit de nici un slujitor, mă dusei acolo cu gîndul să petrec pînă la miezul nopții și să-mi găsesc vreo frumoasă care să-mi placă.

Rotonda lui Ranelagh mi-a plăcut ; am cerut ceai și am dansat cîteva menuete ; n-am întîlnit însă nici o cunoștință și, deși am găsit mai multe fete și femei foarte drăguțe, n-am îndrăznit să intru în vorbă cu nici una, așa, nitam-nisam. Sastisit, m-am hotărît să plec ; era aproape douăsprezece

și mă dusei la poartă, gîndind că trăsura de piață, pe care nici n-o plătisem, mă așteaptă ; cînd colo, ia-o de unde nu-i. Nu mai știam ce să fac. O femeie foarte frumoasă, care sta în poartă așteptîndu-și trăsura, văzu în ce încurcătură mă aflu și-mi spuse în franțuzește că, clacă nu locuiesc departe de White Hali, mă duce pînă acasă. îi mulțumesc și, spunîndu-i unde locuiesc, primesc cu recunoștință. îi vine trăsura, un lacheu deschide portiera și, sprijinindu-se de brațul meu, femeia urcă, mă pofteste să mă așez lîngă ea și poruncește să mîne la mine acasă.

De îndată ce mă văzui în trăsură, mă strădui; să-mi arăt recunoștința și, spunîndu-mi numele, îmi rostii părerea de rău că n-am întîlnit-o ia ultima petrecere din Soho Square.

— Nu eram în Londra — îmi spuse ea — abia azi m-am întors de la Bath.

Mă fericesc pentru norocul de a o fi întîlnit, îi acopăr mîinile cu sărutări, îndrăznesc s-o sărut și pe obraz, și, neintimpinînd, în loc de orice împotrivire, decît blîndețe și un zimbet drăgălaș, îmi lipesc buzele de ale ei, și sim-țindu-mă înțeles, mă avint și îi dau curînd dovada cea mai grăitoare a văpăii ce o aprinsese în mine.

Măgulindu-mă cu gîndul că nici ei nu i-a fost silă de mine, căci prea o găsisem dulce și blîndă, o rugai fierbinte să-mi spună unde să vin s-o găsec pentru ca, atît cît aveam de gînd să mai stau la Londra, să-i fiu neclintit și credincios curtean ; ea însă îmi răspunse :

271

Ne mai vedem nci, și pune-ți strajă gurii. Ii jurai că așa voi face și nu mai stîrni. încă o clipă, trăsura se oprește, îi sărut mînuța și iată-mă-s ajuns acasă, pe deplin mulțumit de zîmbitoarea față pe care mi-o arătase norocul. Trecură două săptămîni fără s-o mai văd, cînd, în sfîrșit, mă întîlnii din nou cu dînsa într-o casă unde lady Harrington îmi spusese să mă duc și să mă recomand în numele ei. Era la lady Betty Germain, o vestită virstnică doamnă. Nu era acasă, dar fui poftit s-o aștept în salon. Caro nu-mi fu plăcuta uimire, cînd o văzui, șezînd și citind o gazetă, pe frumoasa mea însoțitoare de la Ranelagh. îmi trăsni în minte s-o rog să mă prezinte ea. Vin la dînsa și, întrebînd-o clacă ar dori să aibă bunavoința să mă recomande, îmi răspunde politicos că n-o poate face, deoarece n-are cinstea să mă cunoască.

— V-am spus numele meu, doamnă, oare nu vă mai amintiți de mine ?

— Ba-mi amintesc foarte bine, dar o mică nebunie nu e o datorie de recunoștință.

Ciudat răspuns care mă lăsă cu gura căscată. își luă gazeta citind-o liniștit mai departe și nu-mi mai spuse nici o vorbă pînă cînd sosi lady Germain.

Frumoasa filozoafă stătu vreme de două ceasuri cu noi la taifas, da parcă nu m-ar fi cunoscut în viața ei, vor-bindu-mi însă cu toată curtenia ori de cîte ori o întorsătură prielnică îmi îngăduia să-i spun un cuvînt. Era o lady de foarte mare neam și care se bucura de bun nume la Londra._

Aflindu-mă într-o zi la Martinelli, întîia oară cînd îi eram musafir, il întrebai cine este fata aceea tînăra și frumoasă care îmi trimite bezele din casa de peste drum și spre plăcuta mea uimire, aflai că era o dansatoare, anume doamna Binetti. Nu erau nici patru ani de cînd, la Stutt-gart. îmi dăduse marele ajutor de care, poate, își mai amintește cititorul. N-o știam la Londra. îmi luai rămas bun de la Martinelli ca să mă duc la ea, cu atît mai multă ne-

răbdare cu cît, după cum îmi spusese prietenul meu,' nu locuia cu soțul ei, deși trebuiau să danseze amîncloi la teatrul din Haymarket.

41S

Mă primi cu brațele deschise, spunîndu-mi că m-a recunoscut de îndată ce m-a văzut.

— Mă mir, scumpul meu decan, să te văd la Londra.

Mă numea decan fiindcă eram cea mai veche cunoștință a ei.

— Nici eu, draga mea, nu știam că ești aici și nu te-am putut vedea dansînd, fiindcă am ajuns după ce s-a închis Opera. Cum se face că nu locuiești cu soțul dumitale ?

— Fiindcă joacă, pierde, și-mi ia toți banii. Și-apoi, dacă locuiește cu soțul ei, o femeie ca mine își irosește orice nădejde să-i mai calce pragul cîte un îndrăgostit bogat; în vreme ce, trăind singură, își poate primi fără nici o piedică toți prietenii.

— Cine ar avea să se teamă de Binetti ? Nu l-am știut niciodată nici gelos, nici damblagiu.

— Nu-i altfel nici azi ; află însă, scumpul meu decan, că există în Anglia o lege în puterea căreia soțul îl poate băga la pușcărie pe ibovnicul nevesti-si, dacă-l găsește în flagrant delict cu ea. Nu-i trebuie decît doi martori. Ajunge chiar să-l găsească șezînd pe aceiași pat cu ea, lucru pe care singur soțul e socotit în drept a-l face. Ibovnicul cu pricina e osîndit să-i plătească soțului care i-a dat în vileag nerușinarea jumătate din tot avutul lui. Mai mulți englezi bogați au căzut astfel în capcană și așa se face că nu mai merge nici unul la femei măritate, mai cu seamă la italience.

— Așadar, departe de a te plînge de ea, îndatorința asta pe care ți-o face bărbatul tău nu poate decît să-ți placă, căci bucurîndu-te în voie de toată libertatea, poți primi pe cine poțtești și stringe o avere frumoasă.

— Stai, prietene dragă, că încă nu știi tot. Cum bănuiește că am primit un dar de la unul care a fost pe la mine, și o află numaidecît de la iscoadele lui, vine noaptea în lectică și mă amenință că mă aruncă în stradă dacă nu-i dau toți banii pe care-i am. Nu-l cunoști pe nemernicul ăsta.

Am plecat de la ea, sărăcuța, dîndu-i adresa mea și poftind-o să vină să cinez la mine cînd dorește, vestin-du-mă însă din ajun. A fost încă o lecție pe care am primit-o în ce privește vizitele la doamne. Există în Anglia foarte bune legi, ele sînt însă astfel făcute încît îndeobște

272

se poate prea lesne abuza de ele. Fiind legați cu jurămînt să le împlinescă întocmai, jurații le tîlmăcesc pe cele mai multe, care nu sînt destul de limpede redactate, cu totul anapoda decît era în intenția legiuitorului și-i pun astfel în cea mai cumplită încurcătură pe judecători. Și așa se întîmplă că sînt siliți să facă într-una legi noi și noi glose pentru a le explica pe cele vechi.

Văzîndu-mă la fereastră, milord Pembroke veni la mine și, după ce îmi cercetă casa și bucătăria, unde bucătarul era în plină desfășurare, îmi făcu cinstea să-mi spună că nu există nici un lord, afară de cei care locuiesc statornic la Londra, care șă îndrăznească să țină o casă atît de bine rînduită cu tot dichisul ca a mea. Făcînd o mică socoteală, îmi spuse că, dacă aș dori să primesc prieteni și să-i poftesc la cină, mi-ar trebui trei sute de lire sterline pe lună.

— Nu poți trăi aici, Seingalt, fără a găzdui o fată frumoasă și cei care te știu că ești holtei te vor lăuda, căci îți vei găsi cu ea o siguranță și vei cruța multe parale.

— Dumneavoastră găzduiți vreuna, milord ?

— Nu, căci am nefericirea de a mă dezgusta de orice femeie după o singură zi.

— Vă trebuie așadar zilnic alta ?

— Da, și fără să am o casă atât de frumoasă ca a dumatăle, cheltuiesc de patru ori mai mult. Ține seama că sînt holtei și trăiesc la Londra ca un străin, luînd toate mesele în oraș. Mă mir că mănînci singur.

— Nu vorbesc-englezește ; îmi place supa și îmi plac vinurile bune ; e destul ca să fug de birturile dumneavoastră.

— înțeleg foarte bine ; cu gusturile dumatăle franțuzești.

— Nu puteți spune că sînt rele.

— Nu pot spune decît că nu sînt, căci, deși bun englez, mă împac destul de bine cu traiul parizian.

Izbucni într-un hohot de rîs cînd îi spusei că la Star Tavern am trimis la plimbare vreo douăzeci de fete fiindcă nu mi-a fost nici una pe plac și că pricina dezamăgirii mele a fost el.

— Nu ți-am spus după care anume trimit eu, și rău am făcut.

fac fericită, fiindcă e sigură că bărbatul ei și-ar vinde sufletul diavolului ca să ghicească unde a prînzit.

Femeia asta îmi plăcea încă și, deși avea pe atunci treizeci și cinci de ani, nimeni nu i-ar fi dat mai mult de douăzeci și cinci. Era o ființă plină de grație, din toate punctele de vedere. Gura, puțin cam mare, îi era împodobită de două șiraguri de perle din cel mai frumos email și buzele ei aveau prospețimea unei petale de trandafir. Un obraz fraged și curat, niște ochi de o negrăită strălucire și o frunte pe care nevinovăția n-ar fi fost de fel nelalocul ei ; toată această împerechere și adunare dădea un căpșor cu adevărat fermecător. Mai adăugați un piept de-săvîrșit așezat, nici prea bogat, nici prea sărac, și o nesmintită voie-bună și veți înțelege lesne că un bărbat mai mofturos chiar decît mine ar fi putut s-o găsească încîn-tătoare.

Nu venise nici de o jumătate de oră, cînd intră lordul Pembroke. Văzîndu-se, rămaseră amîndoi cu gura căscată și aflai de la lord că era îndrăgostit de ea de șase luni, că îi scrisese niște scrisori pline de foc, clar că ea nici nu le băgase în seamă.

— Nici n-am vrut să aud de el — îmi spuse ea — fiindcă e cel mai mare crai din toată Anglia ; și p păcat — adăugă — fiindcă e seniorul cel mai drăguț.

Lămurirea aceasta fu urmată de o mie de sărutări și văzui că se împăcau.

Ne ospătarăm împărătește cu bucate franțuzești și Pembroke îmi jurăcă de un an n-a mai mîncat o masă atît de bună.

— Te plîng — îmi spuse el — că n-ai în fiecare zi cu cine minca.

Anna fiind pofticioasă și tot atît de lacomă ca englezul, ne ridicarăm de la masă voioși și gata să trecem de la cultul lui Comus la cel al lui Cypris ; mîndra noastră era însă destul de meșteră ca să-i dea englezului doar cîteva sărutări și atît.

Îmi trecui vremea frunzărind niște cărți pe care le cumpărasem în ajun și-i lăsați astfel să se șoptească în taină cât au dorit; ca nu cumva însă să mi se poftască împreună la prînz pentru într-altă zi, mă grăbii să le spun că trag nădejde să mă mai învrednicească întîmplarea de o asemenea sărbătoare.

La șase, după ce m-au părăsit musafirii, m-am îmbrăcat să merg la Vaux-Hall, unde am dat peste Malingan, un ofițer francez pentru care îmi deschisesem punga la Aix-la-Chapelle și căruia, spunindu-mi el că are să-mi vorbească, îi dădui adresa mea. Tot acolo îl găsi pe unul, anume cavalerul Goudar, cunoscut ca un cal breaz, care-mi vorbi de joc și de femei. Malingan îmi prezentă un ins ca pe un om prețios care mi-ar putea fi de mare folos la Londra. Era un bărbat la vreo patruzeci de ani, cu un chip grecesc, și care se numea Frederic, feciorul răposatului Teodor, pretins rege al Corsicii care, în urmă cu paisprezece ani ieșise din închisoare, unde îl ținuse șase sau șapte ani încheiați niște datornici neomenoși. Mai bine aș fi făcut să nu mă fi dus ia Vaux-Hall în ziua aceea.

Intrarea la Vaux-Hall costa pe jumătate. Cît la Ranelagh și cu toate acestea puteai găsi acolo desfătările cele mai felurite, o masă bună, muzică, promenade întunecoase și însingurate, alei împodobite cu mii de lampioane și tot aeolo găseai adunate laolaltă cele mai vestite mîn-dre ale Londrei, de la teapa cea mai de sus pînă la cea mai de jos.

În mijlocul tuturor acestor plăceri, mă plictiseam, fiindcă aveam o masă bună și o casă încintătoare pe care nu le împărțeam cu nici o prietenă care să mă facă să le îndrăgesc. Și totuși, mă aflam la Londra de șase săptămîni. Una ca asta nu mi se mai întimplase niciodată, și lucrul mi se părea mie însumi de neînțeles.

Casa mea părea făcută anume pentru a adăposti cum se cuvine o prietenă ; și, cum nu-mi lipsea virtutea statorniciei, era singurul lucru care-mi trebuia ca să fiu fericit. Dar cum să găsesc la Londra o femeie care să-mi placă și care, ca fire, să semene cumva cu cele pe care atîta le iubisem ? Văzusem pînă acum vreo cincizeci de fetișcare pe care toată lumea le socotea frumoase și care mie nu mi s-au părut nici măcar vrednice de luat în seamă. Cum nu mă gîndeam decît la asta, îmi veni o idee ciudată, la care mă oprii.

O chemai pe bătrîna housekeeper (femeie de serviciu) și-i spusei, prin mijlocirea fetei care ne slujea de tîlmaci, că doresc să dau cu chirie al doilea sau al treilea cat și că, deși sînt stăpîn pe el, doresc să-i dăruiesc o jumătate de guinee pe săptămîină ; și pe loc îi poruncii să lipească pe fereastră următorul anunț :

„De închiriat ieftin catul al doilea sau al treilea, unei domnișoare singure și libere, care să vorbească englezește și franțuzește și care să nu primească nici o vizită, nici ziua, nici noaptea”.

Cînd fata îi tîlmăci anunțul, bătrîna englezoaică, femeie trecută prin ciur și prin dîrmon, începu să rîdă cu asemenea Sughituri, încît credeam că are să se înece.

— De ce rîzi așa tare, cocoană dragă ?

— Cum să nu rîzi de un asemenea anunț ?

— Socotești desigur că n-o să vină nimeni să închirieze apartamentul ?

— Ba bine că nu ! N-am să mai scap de mușterii din zori și pînă în seară. Am să i-i las însă lui Fanny pe cap. Binevoîți numai să-mi spuneți ce să cer.

— Prețul voi să-l fac eu însumi stînd de vorbă cu domnișoara. Nu cred că vor veni chiar atît de multe fete, căci vreau ca domnișoara să fie tînăra, să vorbească en-gleșete și franțuzește, și să fie și fată cinstită ; fiindcă nu trebuie să primească în ruptul capului nici o vizită, nici pe taică-său sau pe maică-sa, dacă are.

— Se vor înghesui oricum o mulțime de oameni la noi la poartă ca să citească anunțul.

— Cu atît mai bine. Ciudățenia nu strică nimic. Precum bine spusese bătrîna, de îndată ce se lipi anunțul, toți se opreau să-l citească și, după ce-l comentau în fel și chip, se îndepărtau rîzînd. Chiar a doua zi, Jarbe harapul îmi vesti că anunțul meu a fost tipărit cuvînt cu cuvînt în Saint James' Chronicle, cu un comentariu nostim. Pusei să mi se aducă foaia cu pricina și Fanny mi-o tălmăci astfel :

„Stăpînul catului al doilea și al treilea este de bună seamă și stăpînul primului. Trebuie să fie un bărbat de gust și care nu disprețuiește plăcerea, căci își dorește desigur o chiriașă singură și liberă ; și, cum fata nu va avea voie să primească nici o vizită, va trebui vrînd-ne-vrînd să meargă el să-i țină de urît." Și adăuga :

„Ce e de temut, e ca proprietarul să nu se' păcălească la tîrgul acesta ; căci s-ar putea ca tînăra să nu închirieze casa decît ca să vină să doarmă, și poate nici asta decît din cînd în cînd ; pe de altă parte, fata cea tînăra și drăguță s-ar putea împotrivi, dacă pofteste, să primească vizita proprietarului."

Glosa aceasta, foarte bine chibzuită, mi-a plăcut, căci mi-a atras atenția să mă feresc de vreo surpriză.

Iată de ce sînt încîntătoare ziarele englezești. Se pălăvrăgește slobod în ele despre tot ce se întîmplă și au talentul să facă interesant" toate fleacurile. Ferice de popoarele care pot spune și scrie tot ce poftesc.

Lordul Pembroke veni cel dintii să-mi laude născocirea, și apoi și Martinelli ; acesta însă se temea să nu mă dea de rîpă, căci, spunea el, la Londra sînt destule fetișcane iscusite care ar putea foarte bine să vină anume spre a-mi suci capul.

— Vom vedea — îi întorsei eu — care pe care. Dacă voi ieși eu cel păcălit, lumea va avea dreptate să-și bată îndoit' joc de mine ; căci am fost prevenit să mă apăr.

CAPITOLUL X

/.../ Charpillon

Peste cîteva minute, văzui intrînd o femeie în vîrstă cu o fată tînăra. Ofițerul mă prezentă, spunîndu-le că sînt domnul cavalier de Seingalt, de care adesea le vorbise. Făcînd pe mirata, tînăra spuse că a cunoscut pe un domn Casanova, care-mi semăna grozav. îi răspunsei că mă cheamă și așa, dar că n-am fericirea să-mi amintesc de dînsa.

— Mă numeam pe atunci Augspurger, astăzi însă mă numesc Charpillon ; nu m-ați văzut și nu mi-ați vorbit decât o singură dată, așa că nu e greu să mă fi uitat, cu atât mai mult cu cât n-aveam decât treisprezece ani pe atunci. Puțin mai pe urmă am venit la Londra cu mama și cu mătușile mele și iată sînt patru ani de cînd ne aflăm aici.

- Dar unde am avut, domnișoară, plăcerea de a vă vorbi ?

— La Paris.

— Și în ce loc, mă rog ?

— La Palais Marehand. Erați cu o conică fermecătoare, și mi-ați dăruit acești cercei (mi-i arată la pantofi) ; apoi, îndemnat de mătușa mea, mi-ați făcut cinstea să mă sărutați.

îmi amintii atunci împrejurarea și cititorii mai știu poate că eram pe vremea aceea cu frumoasa Baret, negus-toreasa de ciorapi.

— îmi amintesc acum foarte bine de dumneavoastră, domnișoară — îi spusei — dar n-o recunosc pe doamna, mătușa dumneavoastră.

— Aceasta de aici e sora aceeaia care era atunci cu mine ; dar, dacă veți avea bunătața să veniți să luați ceaiul la noi, o veți vedea.

— Unde locuiți, domnișoară ?

— Locuim în Danemark street, Soho. Am să vă arăt în scris măgulitorul compliment pe care mi l-ați făcut.

CAPITOLUL XI

Charpillon și cumplitele urmări ale acestei cunoștințe

Numele de Charpillon îmi aminti că am pentru ea o scrisoare. îmi scosei portofelul și, arătîndu-i-o, îi spusei că ai est mic răvaș avea să ne întărească cunoștința.

— Cum! Strigă ea, un bilet ue la scumpul meu ambasador, de la domnul procurator Morosini ! Ce plăcere !

Și sînteți de trei luni la Londra, domnule, și nu v-ați gîndit să-mi înmînați mai degrabă acest zălog de amintire ?

— Mărturisesc că sînt foarte vinovat, domnișoară; dar răvașul n-are adresă și apoi, domnul Morosini nu arăta cine știe ce grabă... Mulțumesc întîmplării care-mi îngăduie să-mi împlinesc astăzi această datorie.

— Veniți dar să prînziți mîine la noi.

— Cu neputință ! I-am făgăduit lordului Pembroke să-1 aștept cu masa.

— Veți fi singuri ?

— Așa cred. Era vorba să prinzim între patru ochi.

— Foarte bine. Voi veni și eu cu mătușa(Unde locuiți ?

— Iată adresa mea, domnișoară, și-mi veți face mare plăcere.

O luă și, citind-o, rămăsei uimit văzînd-o că zîmbește.

— Dumneavoastră sînteți, așadar — spuse ea — italianul care a pus anunțul acela de care a rîs tot orașul ?

— Eu însumi.

— Am auzit că v-a costat cam scump gluma aceasta.

— Dimpotrivă, îi datorez una din cele mai dragi amintiri.

— Acum însă, cînd aceea de care se leagă nu mai e, trebuie să fiți tare nefericit.

— Așa e ; există însă suferințe atît de dulci încît nu te-ai învoi să te lepezi de ele.

— N-o cunoaște nimeni, dumneavoastră însă știți cu siguranță cine e.

— Da.

— Și faceți din asta o taină ?

— Firește, și mai curînd aș muri decît s-o dezvălui.

— Intrebați-o pe mătușa dacă n-am vrut să vin să închiriez o odaie ; nu m-a lăsat însă mama.

— Ce nevoie aveți dumneavoastră de o locuință atît de ieftină ?

— Nici una, simțeam însă nevoia să rîd și să-j pedepsesc pe cutezătorul autor al unui asemenea anunț,

— Și cum m-ați fi pedepsit ?

— Făcîndu-vă să vă îndrăgostiți de mine și chinuindu-vă pe urmă îngrozitor. Ce-aș mai fi rîs !

— Vă credeți așadar în stare să aduceți pe oricine poftiți să se îndrăgostească de dumneavoastră, urzind ticălosul plan de a vă face călăul celui care s-a închinat farmecelor dumneavoastră astfel precum li se cuvine și pe care dumneavoastră l-ați solicitat ? Un asemenea plan e vrednic de un monstru și. din nefericire pentru bărbați, nu arătați de loc a monstru. Totuși, vă sînt recunoscător pentru inima deschisă cu care mi-ați vorbit și voi trage folos păzindu-mă.

— Ar trebui să vă siliți să nu mă vedeți ; altminteri, orice osteneală e de prisos.

Cum în tot timpul dialogului acestuia, Charpillon nu încetă să zîmbească, îl luai drept o glumă și așa era și firesc ; nu mă putui însă împiedica să nu admir la dînsa o anume cleșteptăciune care, îmbinată cu frumusețea ei, o făcea desigur să-i vină foarte lesne să înrobească un bărbat. Oricum, ziua în care am cunoscut-o pe femeia aceea a fost pentru mine o zi nefastă, precum cititorii își vor da singuri seama.

Era pe la sfîrșitul lui septembrie 1763 cînd am făcut cunoștință cu Charpillon și din ziua aceea am început să mor. Dacă perpendiculara urcușului e egală cu linia cobo-rîrii, și altfel nu poate fi, pare-mi-se că astăzi, întîi noiembrie 1797, mă mai pot bizui pe patru ani de viață, care se vor scurge destul de repede, potrivit axiomei motus in ține iH'locior 1.

Charpillon, pe care toată Londra a cunoscut-o și care, cred, mai trăiește; încă, era una din acele frumuseți căreia anevoie îi poți descoperi cel mai mic cusur fizic. Părul ei, de un frumos castaniu-deschis, era uimitor de lung și de bogat ; ochii ei, albaștri, erau totodată și galeși, cum sînt toți ochii albaștri, și focoși ca niște ochi de andaluză ; pielea, ușor trandafirie, era de o albeață strălucitoare, iar talia, înaltă, făgăduia să ajungă, la douăzeci de ani, zveltețea Paulinei. Pieptul îi era poate puțin cam mic, clar desăvârșit alcătuit; avea mîinile grăsuțe și albe, puțin mai mari decît ar fi fost firesc ; avea în schimb un picioruș mititel și umbletul acela mobil și grațios care dă atîta far-

' Spre sjirșit mișcarea se iuțește (lat.).

42C

mec chiar și unei femei oarecare. Chipu-i blînd și luminos^ pe care era întipărită nevinovăția părea să vestească gingășia aceea de simțire și sensibilitatea aceea minunată care sînt, întotdeauna, armele de nebiruit ale

sexului frumos. Numai aici pe obrazul ei îi plăcuse firii să mintă. Ar fi trebuit mai curînd să spună adevărul aici și să mintă pretutindeni aiurea. Sirena aceasta îmi premeditase nenorocirea, înainte chiar de a mă cunoaște și mi-o și spuse, ca să-și sporească triumful.

. Plecai de la Malingan nu ca un bărbat focos și pătimaș de sexul frumos, care trebuie să se simtă fericit că a cunoscut o frumusețe deosebită, peste care poate nădăjdi că va ajunge stăpîn, spre deplina mulțumire a dorințelor sale ; ci uluit că icoana Paulinei, pe care o aveam neîncetat înaintea ochilor și care îmi răsărea imperios în minte ori de cîte ori vedeam o femeie a cărei frumusețe îmi tulbura cit de cît simțurile, uluit zic, că această icoană era neînstare să zădărnicească puterea uneia ca Charpillon, pe care nu mă puteam împiedica s-o disprețuiesc.

Mă împăcai cu mine însumi, închipuindu-mi că n-am fost descumpănit decît de puternicul magnet al noului și de împrejurări și cu nădejdea că dezamăgirea va veni curînd. „Nu mi se va mai părea neasemuită de îndată ce va fi fost a mea, treabă care nu poate întîrziâ.”

Aci, scumpe cititorule, te-ai putea crede îndreptățit să mă învinuiești de trufie : dar cum să mi-o închipui năzu-roasă ? Se poftise singură la prînz la mine : fusese, toată, a domnului procurator Morosini, care nu cred că a tînjit mult după ea, căci nu era el omul acela și care de bună seamă o plătise, căci nu era nici tînăr și nici un bărbat frumos care să înnebunească o femeie. Fără a mă măguli voind să-i plac, aveam bani și zgîrcit nu eram, aveam deci, cuvînt să-mi închipui că nu mi se va putea împotrivi.

Pembroke se împrietenise cu mine de cînd cu fapta bună ce o săvîrșisem cu Schwerin, nerevendicînd jumătatea de bani a generalului. Îmi spusese că vom pune la cale o plimbare afară din oraș, undeva unde să petrecem o zi plăcută. Așa se face că, vîzînd a doua zi patru tacî-muri, mă întrebă cine sînt ceilalți doi meseni. Fu foarte uimit cînd află că e vorba de Charpillon și de mătușa ei și că fata se poftise ea însăși de îndată ce auzise că va prinzi singur cu mine.

— Hoțoaica asta — îmi spuse lordul — îmi stîrnise o poftă năprasnică s-o folosesc cîteva clipe, cînd într-o seară, întîlnind-o la Vaux-Hall cu mătușă-sa, îi spusei că-i dau douăzeci de guinee dacă vrea să se plimbe cu mine pe aleea cea întunecoasă.

Primi, dar cu condiția să-i dau banii înainte, ceea ce avui slăbiciunea să fac. Mă însoți pe alee, dar, de îndată ce făcurăm cîteva pași, fugi de la brațul meu și nu mai putui s-o întîlnesc toată noaptea.

— Trebuia s-o plesnești de față cu toți.

— Aș fi stîrnit zarvă în jurul meu, și-apoi tot de mine ar fi rîs lumea. Am preferat să disprețuiesc și fata, și suma pe care mi-a șterpelit-o. Ești îndrăgostit de ea ?

— Nu, dar mă zăciărăște cum te-a zădărit și pe dumneata.

— Păzește-te, căci va face tot ce poate ca să-î cazi în palmă.

Intră și, cîtuși de puțin încurcată, îi vorbește lordului, îi spune cele mai drăgălașe lucruri din lume și pare să nici nu bage de seamă că sînt și eu pe-acolo. Rîde, glumește, istorisește șotia pe care i-a făcut-o la Vaux-Hall și-1 ceartă că n-a fost destul de viteaz și a părăsit-o, din pricina unei zburdălnicii care, dimpotrivă, ar fi trebuit să-1 stîrnească s-o dorească și mai mult.

— A doua oară — îi spuse ea — nu-ți mai scap.
— Te cred, frumoaso, fiindcă a doua oară sigur nu te mai plătesc înainte.
— Plătesc ! Ptiu ! Urît cuvînt și care nu-ți face cinste.
— Și dumitale desigur îți face ?
— E un lucru de care nu se vorbește niciodată. Lord Pembroke îi lăudă isteția și se mărgini să rîdă de toate obrăznicile pe care i le spunea, jignită că îi răspundea într-una de parcă i-ar fi fost lene să deschidă gura.
Curînd după masă plecă, punîndu-mă să-i făgăduiesc că voi veni să prinzesc cu ea a treia zi.

îmi petrecui ziua următoare cu îndatoritorul lord, care mă ajută să cunosc acel bagno 1 englezesc, petrecere foarte scumpă și pe care n-am să mă opresc s-o descriu, fiindcă o cunosc toți cei care au avut chef să cheltuie șase guinee pentru a-și cîștiga această desfătare. Am avut, la petre-, cerea aceea, două surori foarte drăgălașe, numite surorile Garrick.

în ziua hotărîtă mă dusei, mînat de steaua mea cea rea, la Charpillon. Mi-o prezintă pe maică-sa de care, deși bătrîna, slăbănogită și bolnavă, îmi adusei totuși aminte.

în 1759, un genovez, anume Bolomay, mă convinsese să-i vînd niște giuvaeruri de șase mii de franci, iar ea îmi dăduse două polițe trase de ea și de cele două surori ale ei asupra zisului Bolomay : se numeau pe atunci Augspurgher. Genovezul dădu faliment înainte de scadență, iar cele trei surori pieriră fără urmă. Vă puteți închipui uimirea mea de a le întilni acum în Anglia și mai ales de a le fi recomandat de Charpillon care, necunoscînd matra-pazlicui maică-si și al celor două mătuși, nici nu le spusese măcar că Seingalt e unul și același cu Casanova, căruia ele îi șterpelise șase mii de franci.

— Am plăcerea, doamnă, să-mi amintesc de dumneavoastră, iată cele dintîi cuvinte pe care i le-am spus.

— Și eu îmi amintesc, domnule, de dumneavoastră ; pungașul de Bolomay...

— Lăsați-1, doamnă, și-om vorbi altă dată despre asta. Văd că sînteți bolnavă.

— Era să mor ; acum însă mi-e puțin mai bine. Fiica mea nu v-a prezentat cu numele dumneavoastră.

— Vă cer iertare, chiar numele meu vi l-a spus. Mă numesc Seingalt la fel ca și Casanova, nume pe care-1 purtam la Paris în vremea cînd am cunoscut-o pe domnișoara, fără să știu că e fiica dumneavoastră.

în clipa aceea, mama mare, care se numea Augspurgher ca și fiică-sa, intră cu cele două mătuși ; și peste un sfert de ceas sosiră trei bărbați, dintre care unul era cavalerul Goudar, pe care-1 cunoscusem la Paris. Pe ceilalți doi nu-i cunoșteam și-mi fură prezentați Rostaing și Caumon.

> Baie (it.).

Erau trei prieteni ai casei, trei pușlamale a căror slujbă era să ademenească mușteriii, ajutîndu-se astfel unii pe ceilalți.

Astfel era mîrșava casă în care intrasem, și deși i-am văzut din prima clipă cîte parale fac, n-am iuat-o la sănătoasa și nici nu mi-am făgăduit să nu mai calc pe acolo. Există fascinații de neînțeles ! Mi-am închipuit desigur că,

păzind u-mă, nu pot păți nimic, și, cum alt gînd n-aveam decît să innod o legătură cu fata, am socetit că mîi ceilalți n-au nimic de-a face cu ce urmăresc eu.

La masă am cîntat și eu în cor cu ci, ba chiar am dat și tonul ; îi tachinam, mă tachinam și eram sigur că voi ajunge fără trudă la țintă. Singurul lucru care nu mi-a plăcut a fost rugăminta pe care mi-a făcut-o Charpillon, după ce și-a cerut iertare pentru sărăcia mesei, să-i poftesc pe toți la mine la cină, într-o zi anume pe care s-o hotărăsc eu. Neputînd da îndărăt, o rugai fără ocol s-o hotărască ea însăși, ceea ce și făcu, după ce se consultă cu vredniciei-i sfetnici.

După cafea, jucaram patru robere de whist; am pierdut și, la douăsprezece, am plecat plictisit, nemulțumit de mine însumi, nu însă și îndreptat, căci flușturatica aceea îmi făcuse vrăji.

Avui totuși puterea să las să treacă două zile fără s-o văd. Intr-a treia, care era ziua ce-o hotărîse pentru blestemata ei de cină, o văd intrînd la nouă dimineață împreună cu mătușă-sa.

— Am venit — îmi spune cu glasul cel mai ademenitor — să iau gustarea de dimineață cu dumneata și să-ți vorbesc despre o afacere.

— Acum, sau după gustare ?

— După, căci trebuie să fim singuri.

Gustaram ceva, și apoi, mătușa trecînd în altă odaie, Charpillon îmi spuse, după ce îmi arată situația familiei ei, că ar ieși din încurcătură dacă mătușă-sa ar avea o sută de guinee.

— Și cum ar face ?

— Ar fabrica balsamul de viață lungă a cărui taină o cunoaște și sigur ar strînge avere.

Și-mi amănuți, îndatoritoare, minunatele însușiri ale acestui balsam, îmi vorbi despre căutarea pe care de bună

430

scamă ar avca-o într-un oraș ca Londra, precum și despre foloasele pe care le-aș trage eu însumi, căci aveam să fiu, firește, părtaș la tot cîștigul. Mai adăugă că, de altfel, maică-sa și mătușile s-ar îndatora în scris să-mi întoarcă suta de guinee în șase ani.

— îți dau un răspuns hotărît după cină. Recurgînd atunci la toate mingîierile și la cutezanța

unui bărbat îndrăgostit care dorește să atingă apogeul desfătării, fac strădanii zadarnice și n-ajung la nimic, deși izbutisem s-o întind pe larga sofa. Mlădie ca un șarpe și dedată la jocul în foi de viță, Charpillon îmi scapă din mîini și fuge, rîzînd, la mătușă-sa. O urmez și, silit să rîd ca ea, îmi întinde mina, spunîndu-mi : < — La revedere ! Pe diseară.

Rămas singur, această primă scenă mi se păru cît se poate de firească și nu văzui într-însa nici o prevestire rea, mai ales cînd mă gîndeam la cele o sută de guinee de care avea nevoie și pe care mi le ceruse. înțelegeam prea bine că de la una ca ea nu puteam nădăjdui nimic fără a cheltui banii cu pricina ; n-aveam de gînd, deci, să mă tocmesc, dar trebuia ca și ea, la rîndul ei, să știe că nu-i va avea dacă stăruie să facă pe mironosița. Atîrnă de mine să rînduiesc astfel lucrurile încît să nu ies păcălit.

Seara, musafirii sosiră și domnișoara mă îmbie să dau un mic banc, pînă e gata masa : izbucnind însă într-un hohot de rîs, la care nu se aștepta, spusei nu.

— Să facem măcar un whist, îmi spuse ea.

— După cîte mi se pare — îi întorsei eu — nu ești de loc grăbită să afli răspunsul la treaba cu pricina.

— A, fiindcă veni vorba ! Te-ai hotărît, cred ?

— Da, vino.

Mă urmă în încăperea alăturată și, după ce o așezai pe sofa, îi spusei că cele o sută de guinee îi stau la dispoziție.

— îi vei da mătușii, căci domnii aceia și-ar putea închipui că i-am dobîndit făcîndu-ți cine știe ce rușinoase concesii.

— Nu te îndoii de asta.

După ce-i dădui această încredințare, voii s-o iau în brațe, iar încercările mele rămaseră din nou zadarnice și incetai cînd îmi spuse :

431

— N-ai să capeți niciodată nimic de la mine, nici cu bani, nici cu sila ; poți nădăjdui, însă, totul de la prietenia mea, atunci cînd între patru ochi te voi găsi blînd ca un mielușel.

Mă întorsei în salon, și simțind o umoare drăcească cir-culîndu-mi în toate vinele, spre a o ascunde, mă băgai și eu în whist-ul pe care-l rînduise în vreme ce noi lipseam. Cît despre ea, era de o veselie scăpărătoare, dar mă plictisea. La cină ședea în dreapta mea și mă sîcîi în glumă cu o mie de zburdălnicii, care m-ar fi urcat într-al șaptelea cer dacă nu m-ar fi respins de două ori în aceeași zi.

După cină, pe cînd se pregăteau de plecare, mă luă deoparte și îmi spuse că, dacă vreau să dau cele o sută de guinee. îi spune mătușă-si să treacă în încăperea alăturată.

— Trebuie să stăm să scriem și asta ar cere timp ; s-o lăsăm pe altă dată.

— Vrei să hotărăști ceasul ?

Scoțînd o pungă plină cu aur și arătîndu-i-o, îi spusei :

— Ceasul va veni cînd îi vei porunci dumneata să vină. După ce plecară dezgustătorii mei musafiri, cugetai că

tînăra intrigantă și-a pus ochii pe mine ca să mă facă să ajung caraghiosul ei și să-mi ia banii, fără să-mi dea nimic în schimb, și hotărîi să mă las păgubaș. Lupta aceasta mă umilea și totuși mă simțeam viu atras de frumusețea fetei, în vreme ce, altminteri, totul la dînsa îmi displăcea.

Simțeam că am nevoie să mă distrez și să-mi schimb gîndurile, îndreptîndu-mi spre alte țeluri disponibilitățile sufletești. În acest scop, mă dusei a doua zi să-mi văd fiica, înarmat cu un uriaș coșuleț de cofeturi.

O dată cu mine se ivi în mijlocul tinerei cete și bucuria, căci Sofia era fericită că le poate oferi bomboane tovarășelor ei, care le primeau cu expresia aceea de mulțumire atît de lesnicioasă la vîrsta lor și cu acea prietenească recunoștință care pare să rostească atît de lămurit : „Ne vine și nouă rîndul !”

Ziua aceasta mi se păru încîntătoare și mersei acolo de cîteva ori la rînd. Le duceam tot felul de fleacuri și flecuștețe, care le încîntau. Milady mă copleșea cu politețea, iar fiica mea, care nu-mi mai zicea decît tăticule scump,

mă încredința în fiecare zi mai deplin că în mine bate pentru dînsa inima duioasă a unui părinte.

în mai puțin de trei săptămîni, mă fericeam că am uitat-o pe Charpillon, îniocuind-o cu o dragoste nevinovată, deși una din tovarășele fiicei mele îmi plăcea prea mult ca să mă lase rece.

în starea aceasta mă aflam cînd, într-o dimineață la ora opt, o văzui intrînd la mine pe mătușa cea mai drasă a lui Charpillon, care-mi spuse că nepoată-sa și toată familia sînt foarte amărîte că nu m-au mai văzut de cînd cu cina de la mine și mai cu seamă ea, pe care nepoată-sa o lăsase să tragă nădejde că o voi ajuta să facă balsamul vieții.

— E adevărat, doamnă, că v-aș fi dat o sută de guinee, dacă nepoata dumneavoastră s-ar fi purtat cu mine prietenește, ea însă a fost mai aspră decît ar fi fost pînă și o vestală și știți bine că nu e de loc o vestală.

— Dați-mi voie să rîd. Ștregărită asta mică e cam nebunatică și zăpăcită, mînca-o-ar tusica, și nu se dăruiește decît atunci cînd e sigură că e iubită. Mi-a povestit tot. Vă iubește, dar se teme ca dragostea dumneavoastră să nu fie numai așa, o toană. E în pat acum din pricina unei răceli zdravene și crede că are și puțină febră. Veniți s-o vedeți : sînt încredințată că n-o să plecați nemulțumit.

Cuvîntarea aceasta amăgitoare și dinainte pregătită, care ar fi trebuit să-mi facă doar silă, trezi în mine cea mai năprasnică poftă. începui să rîd împreună cu bătrîna, și în cele din urmă o întrebai la ce ceas ar trebui să mă duc ca să fiu sigur că o găsesc în pat.

— Veniți chiar acum și ciocăniți numai o dată.

— Duceți-vă și mă așteptați.

Mă mîndream că sînt gata să-mi ating ținta și că am știut să mă feresc de capcană ; căci talmăcindu-mă cu mătușa și avînd-o de partea mea, nu mă mai îndoiam de nimic.

Trag pe mine o redingotă și în mai puțin de un sfert de ceas bat în chipul hotărît la poarta lui Charpillon. Mătușica vine tiptil, îmi deschide și îmi spune :

— Reveniți peste o jumătate de ceas, căci i s-a prescris o baie și tocmai s-a băgat în cadă.

— încă o josnică înșelătorie. Sînteți o mincinoasă, la fel ca ea, care e o nemernică de intrigantă.

— Sînteți aspru și nedrept; dar dacă-mi făgăduiți că veți fi cuminte, vă duc la al treilea cat, unde face baie. N-are decît să zică ce-o vrea, dar măcar veți fi dumneavoastră încredințat că nu v-am înșelat.

— Dacă așa e cum spuneți, haidem.

Urcă, și eu ușurel după ea ; deschide o ușă și mă împinge într-o odaie, închizînd ușa în urma mea. Charpillon era într-o cadă mare, cu capul întors spre ușă și, făcîndu-se a crede, afurisita, că e mătușă-sa, îmi spune, fără a face nici o mișcare :

— Tușică, dă-mi, te rog, prosoapele.

Se afla așezată cum nu se poate mai ispititor și, cada nefiind decît pe jumătate plină, mă puteam bucura de toate farmecele unui trup vrednic de

Venus, fără ca apa care-l acoperea ca un văl subțire să poată ascunde nimic privirilor mele lacome.

De îndată ce mă zări, scoase un țipăt, se făcu ghem și-mi spuse cu prefăcută minie :

— Pleacă de-aici !

— Degeaba țiți, frumoaso, că nu mă păcălești.

— Pleacă !

— Ba nu, lasă-mă să-mi vin în fire.

— Ți-am spus să pleci.

— Nu ; dar stai liniștită și nu te teme de nici o silnicie ; prea ți-ar prinde bine.

— Mătușa mi-o va plăti, te asigur.

— Cum ai să vrei, eu însă o voi sprijini. Nu te ating, dar desfășoară-te.

— Cum adică să mă desfășor ?

— Da, așază-te cum erai când am intrat.

— A, nu și nu. Pleacă.

— Ți-am mai spus că nu plec și că n-ai a te teme cu nimic... pentru fecioria dumitale.

— Ești un monstru.

Atunci, pentru a se strînge mai tare, îmi înfățișă privirilor un tablou mai fermecător decît cel dinții și, făcîndu-se că mă ia cu duhul blîndeții :

— Te rog, prietene, du-te ; am să-ți fiu recunoscă- -toare mai tîrziu.

Văzînd însă că nu cîștigă nimic, și că, nevoind s-o ating de loc, începusem să sting focul pe care mi-l aprinsese în simțiri, se întoarse cu spatele, spre a mă împiedica să gîndesc că găsește vreo plăcere văzîndu-mă și gîndul acesta să-mi sporească, cumva, brutala desfătare. Toate acestea le știam, dar trebuia să-mi redobîndesc judecata și eram silit să mă aplec pentru a-mi potoli simțurile a căror văpaie mă stăpînea. Pe de altă parte, n-am fost de foj supărat văzînd la ce sfîrșit m-a adus simpla amăgire, căci mulțumirea aceasta brutală îmi dovedi că răul nu e adînc, de vreme ce nu ține decît de mulțumirea animală.

Mătușa intră cînd tocmai sfârșeam și ieșii fără a scoate un cuvînt, mulțumit că nu simt altceva decît dispreț pentru o fire alcătuită numai din socoteli bănești, fără nici o fărîmă de sentiment.

Mătușa veni după mine la poartă și, întrebîndu-mă dacă sînt mulțumit, mă pofti să intru în salonaș.

— Da — îi spusei — sînt foarte mulțumit, și anume că v-am cunoscut bine pe amîndouă. Iată răsplata.

Și zicînd acestea, scoase o bancnotă de o sută de guinee pe care făcui prostia să i-o arunc, spunîndu-i că poate să-și facă balsamul cu ea și că nici nu-mi pasă de înscrisurile ei, știind prea bine cîte parale fac. N-am avut puterea să plec fără a-i da nimic, cum ar fi trebuit, și iscusita co-doașă avea nasul destul de ascuțit ca să mă miroasă.

Ajuns acasă, cercetai amănunțit întîmplarea și simțin-du-mă biruitor, încercai un sentiment de bucurie și de mulțumire. Regăsindu-mi astfel întreaga voie bună. m-am socotit sigur că n-am să mai calc niciodată în casa aceea de neamuri proaste. Erau șapte, cu cele două slujnice ; și nevoia de a trăi îi făcuse să-și însușească sistemul de a nu se da în lături de la nici un mijloc ; și cînd, în sfaturile lor, se vedeau nevoite să folosească bărbați, li

se destăi-nuiau celor trei pramatii pe care le-am numit și care, la rîndul lor, n-ar fi putut trăi fără ele.

Nemaiavînd alt gînd decît să mă distrez, și bătînd în acest scop, locurile unde-mi puteam găsi desfătările, o întîlnii, peste vreo cinci, șase zile pe pungășoaică la Vaux-Hall, cu mătușă-sa și cu Goudar. O ocolii întii, dar veni ea la mine dojenindu-mă, cu o mutrișoară de sirenă, pentru urîta-mi purtare, li răspunsei aspru ; făcîndu-se însă a nu băga de seamă, intră într-un boschet poftindu-mă să beau cu dînsa o ceașcă de ceai.

— Nu vreau ceai, îi răspunsei, aș dori mai curînd să cinez.

— Atunci primesc să cinez cu dumneata și nici dumneata n-ai să zici nu, dacă nu mai păstrezi supărare.

Poruncesc să se pună patru tacîmuri și iată-ne așezați împreună la masă de parcă am fi fost cei mai buni prieteni.

Vorbele dulci pe care mi le spunea, veselia, nurii ei, reînnodară farmecul, și băutura moleșindu-mi sufletul i-am propus să facem o plimbare pe aleile întunecate nădăjduind, îi spusei, că nu se va purta cu mine cum s-a purtat cu lord Pembroke. îmi răspunse cu blîndețe și cu o părelnică sinceritate, de care era cît p-aci să mă las păcăit, că dorește să fie în întregime a mea, dar pe lumină, și cu condiția, totodată, să aibă mulțumirea de a mă vedea în fiecare zi la ea, ca pe un adevărat prieten al casei.

— Ți-o făgăduiesc, dar vino și dă-mi deocamdată o mică mostră de duioșie.

— Nu, nici în ruptul capului.

Mă ridicai să plătesc nota, ieșii apoi fără a-i spune un cuvînt, și împotrivindu-mă s-o petrec. Mă întorsei acasă puțin amețit și mă culcai.

Cea dintii senzație, trezindu-mă dimineață, a fost aceea de fericire că nu m-a luat de cuvînt, atît de tare simțeam, instinctiv, că trebuie să rup orice legătură între ființa asta și mine. Simțeam că influența ce-o are asupra-mi e de nebiruit și că singurul mijloc de a mă păzi să nu ajung iar caraghiosul ei era să fug stăruiitor de dînsa, sau, vîzînd-o, să renunț categoric de a mă mai bucura de farmecele-i viclene.

A doua condiție pîrîndu-mi-se cu neputință de îndeplinit, hotărîi să mă țin neclintit de cea dintii ; nemernica își jurase însă să-mi năruie toate planurile. Calea pe care a ales-o ca să-și ajungă țelul trebuie să fi fost rezultatul unui sfat ținut cu toată gașca.

Cîteva zile după cina de la Vaux-Hall, veni la mine Goudar și întii mă lăudă pentru înțeleaptă hotărîre ce o luasem de a nu mai merge pe la Augspurgheri.

— Fiindcă — îmi spuse el — mergînd mai departe pe acolo, v-ați fi îndrăgostit pînă peste urechi de fată, care v-ar fi adus în cele din urmă în sapă de lemn.

— Mă crezi așadar tare prost ? S-o fi găsit îndatoritoare, m-ar fi găsit recunoscător, dar fără a depăși, în dovezile ce i le-aș fi dat, puterile mele, și s-o fi găsit neînduplecată, în loc să fie caraghioasă, aș fi putut face în fiecare zi ceea ce am și făcut, fără a ajunge pentru atîta lucru în sapă de lemu.J.

— Vă felicit, asta dovedește că sînteți bine oțelit Și sînteți așadar strașnic hotărît să n-o mai vedeți ?

— Foarte hotărît.

— Nu sînteți, așadar, îndrăgostit de ea ?

— Eram, dar am învățat să nu mai fiu, și în câteva zile am s-o uit cu desăvîrșire. Mai alaltăieri cînd am întîlnit-o cu dumneata la Vaux-Hall nici nu mă mai gîndeam la ea.

— Asta dovedește că nu sînteți vindecat. Fiți sigur că leacul împotriva dragostei nu e să fugi de ființa iubită, cînd trăiești în aceeași oraș cu ea : e prea lesne s-o întîlnești și praful de pușcă se aprinde repede.

— Cunoști dumneata alt leac mai bun ?

— Bineînțeles, acela de a-ți împlini pofta. Se prea poate ca Charpillon să nu vă iubească ; sînteți însă bogat și ea n-are nimic. Ar fi fost a dumneavoastră pentru o anume sumă de bani și v-ați fi vindecat într-un chip mai plăcut cînd ați fi văzut că e nevrednică să-i rămîneți credincios ; căci, ce mai, o știți cine e.

— Aș fi folosit bucuros acest leac, dacă n-aș fi văzut limpede ce plan are.

— L-ați fi destrămat, cu ajutorul unei bune învoieli. N-ar fi trebuit niciodată să plătiți înainte. Știu tot.

— Ce poți ști dumneata ?

— Că vă ține o sută de guinee și că n-ați căpătat nici măcar o sărutare. Or, scumpe domn, pe banii ăștia ați fi avut-o în pat, în toată voia dumneavoastră. Se laudă că v-a păcălit, așa ager cum vă credeți.

— I-am făcut o milostenie mătuși-si. — Da, ca să-și facă balsamul vieții ; veți fi însă de acord că, fără nepoată, mătușa n-ar fi primit nimic.

— Sînt ; dar spune-mi, ce te face să-mi spui astăzi asemenea cuvinte, dumneata care faci parte din gașca lor ?

— Nimic altceva, vă jur, decît un simțămînt de prietenie pentru dumneavoastră ; și fiindcă mă socotiți că fac parte din gașca lor, am să vă arăt că vă înșelați,- povestindu-vă întîmplarea care m-a adus s-o cunosc pe fată, pe maică-sa, pe bunică-sa și pe cele două mătuși. Acum un an și jumătate — urmă el — mă aflam la Vaux-Hall, cînd îl văzui pe domnul Morosini, procuratorul Veneției, plimbîndu-se de unul singur. Tocmai sosise să-l felicite, în numele republicii sale, pe rege pentru urcarea pe tron. Văzîndu-l pe acest senior încîntat și nemaidezlipindu-și ochii de ia frumoasele Londrei, îmi dădu prin cap să mă duc la el și să-i spun că toate nimfele acestea sînt la porunca lui și că n-are decît să-și arunce batista celei pe care-i va plăcea lui s-o aleagă. Cuvintele acestea stîrnin-du-i rîsul, îi spusei că nu glumesc și atunci, arătîndu-mi pe una cu ochiul, mă întrebă dacă și aceea poate fi la porunca lui. N-o știam, așa că îi spusei să-și urmeze plimbarea, căci îi aduc curînd răspunsul. N-aveam vreme de pierdut și, cunoscînd după înfățișare că nu unei vestale trebuia să-i vorbesc, mă apropii de fată și de însoțitoarea ei și îi spun că ambasadorul o place și că, dacă vrea să-l primească, i-l aduc. Mătușa îmi spuse că un senior cu un asemenea rang nu-i poate face nepoatei ei decît o deosebită cinste. Le luai adresa și, pe cînd mă îndreptam spre ambasador, întîlnii un cunoscut, mare pricepător la soiul acesta de marfă ; și arătîndu-i adresa pe care o aveam în mîină, aflai de la el că e vorba de Charpillon.

— Și era ea ?

— Ea însăși. Prietenul meu îmi spuse că e o tînăra elvețiană, care n-a ajuns încă chiar pe piață, dar care curînd va ajunge, căci are o liotă întregă în spinare. Mă întorsei la venețian și vestindu-i că treaba s-a făcut, îl întrebai la ce oră îi convine să-l prezint a doua zi, în-științîndu-l că, avînd mamă și

două mătuși, fata nu-I va primi singură. „Nu mă supără de loc — îmi spuse ambasadorul — dimpotrivă, îmi pare bine că nu e o tîrfă pentru toată lumea.'1 Îmi dădu întîlnire pentru a doua zi și ne despărțirăm. După ce le-am arătat cucoanelor ora la care avea să vină seniorul și cum să se poarte cu el, făcîndu-se că nu știu, adică, cine e, mă întorsei acasă. A doua zi mă dusei la domnul Morosini și, luînd o birjă, îl dusei tiptil la acele femei, unde petrecurăm un ceas în toată buna-cuviință, fără să se fi făcut nici o propunere ; pe urmă plecarăm. în drum, ambasadorul îmi spuse că dorește să aibă fata în condițiile pe care mi le va da a doua zi în scris, la reședința lui, și altcum nu. Condițiile erau ca domnișoara să meargă să locuiască singură o căsuță mobilată, care n-o va costa nimic, și unde nu va primi pe nimeni. Excelența sa avea să-i dea cincizeci de guinee pe lună și va plăti cina de cîte ori va avea chef să-și petreacă noaptea cu ea. Mă însărcina să-i găesc o casă, dacă se primesc condițiile. Mama trebuia să semneze contractul. Ambasadorul se grăbea și în trei zile tîrgui era încheiat ; cerui însă un înscris prin care mama se îndatora să-mi dea mie fata pentru o noapte, de îndată ce va fi plecat ambasadorul : se știa că nu va rămîne la Londra decît un an.

Goudar scoase din buzunar înscrisul cu pricina și mi-l arătă ; îl citii o dată și încă o dată cu uimire și cu plăcere deopotrivă.

Urmă apoi astfel :

— După ce plecă ambasadorul, rămînînd slobodă, Charpillon îi înșiră pe lordul Baltimore, pe lordul Gros-venor, pe ministrul Portugaliei, pe domnul Saa, și pe mulți alții, dar n-a avut nici un ibovnic oficial. Stărui la maică-sa să-mi dea noaptea ce mi se cuvenea, potrivit făgăduielii, degeaba ; își bate joc de mine, iar fata, căreia nu-i plac, îmi rîde în nas cînd îi vorbesc de asta. Nu pot s-o trimit la închisoare, fiindcă e încă minoră, dar într-o bună zi am s-o bag la pușcărie pe maică-sa și atunci să vedeți ce-o să mai rîdă Londra. Acum știți ce caut pe la femeile acelea și vă înșelați dacă vă închipuiți că iau parte la sfatul lor. Cu toate acestea, vă pot încredința că se gîndesc cum să vă bage în cofă, și vor izbuti, dacă nu vă veți păzi bine.

— Spune-i mamei că mai am o sută de guinee la dispoziția ei, dacă-mi poate asigura o singură noapte cu fiica ci.

— Vorbiți serios ?

— Cît se poate de serios, dar înțeleg să nu plătesc decît după operație.

— Numai așa veți izbuti să nu fiți păcălit. Vă fac cu plăcere acest serviciu.

O oprii la masă pe pramatia asta, care în felul de viață pe care-l duceam eu la Londra nu putea să-mi fie decît de folos. Știa tot, și-mi povesti o sumedenie de anecdote galante pe care le ascultai cu plăcere. Deși uns cu toate alifiile, Goudar nu era prost altminteri. Era autorul mai multor lucrări care, deși rele, dovedeau că nu-i lipsit de minte. își scria pe atunci Spionul chinez și întocmea în fiecare zi cîte cinci sau șase scrisori, prin cafenelele un-de-l mîna întîmplarea. îi întocmii și eu cîteva, care-i făcură multă plăcere. Va vedea cititorul în ce hal l-am găsit la Neapole cîțiva ani mai tîrziu.

Chiar a doua zi, în clipa cînd mă așteptam mai puțin, o văzui ivindu-se pe Charpillon care, cu o mutră serioasă, mutră pe care, la alta decît ea, ai fi putut-o lua drept modestă, îmi spuse :

— N-am venit să mă poftesc la gustare ; poftesc doar o lămurire și v-o prezint pe miss Lorenzi.

O salutai, pe ea și pe tovarășa ei, pe urmă îi spusei :

— Ce lămurire doriți, domnișoară ?

La aceste cuvinte, miss Lorenzi, pe care o vedeam pentru întâia oară și care era ca nelipsitul satir din tablourile ce o înfățișează pe Venus, socoti că e bine să ne lase singuri, și-i spusei harapului că nu-s acasă pentru nimeni. Pentru ca însoțitoarea nimfei să nu se plictisească, poruncii să i se slujească o gustare.

— E adevărat, domnule — îmi spuse Charpillon, că l-ați însărcinat pe cavalerul Goudar să-i spună mamei că-i dați o sută de guinee ca să-mi petrec o noapte cu dumneavoastră ?

— Nu ca să petreceți o noapte cu mine, ci după ce o veți fi petrecut. E limpede ?

— Lăsați gluma. Nu-i vorba de tocmeală ; e vorba numai să știm dacă vă închipuiți că aveți dreptul să mă insultați și dacă socotiți că jignirile nu mă dor.

— Dacă vă socotiți jignită, m-aș învoi, poate, să zic că-mi pare rău ; dar nu mă așteptam, mărturisesc, să vă credeți îndreptățită să-rni cereți socoteală. Goudar face parte din prietenii dumneavoastră apropiați și nu e cea dintii propunere de acest fel pe care v-o face cavalerul. Nu puteam să vă vorbesc de-a dreptul, căci știu cât mă pot bizui pe dumneavoastră, de vreme de nu triumfați decît neținîndu-vă de cuvînt.

— Trec peste cuvintele puțin măgulitoare pe care mi le spuneți, dar vă amintesc numai că v-am spus că nu mă veți avea niciodată nici cu sila, nici pe bani, ci numai cînd vă veți purta astfel încît să mă îndrăgostesc de dumneavoastră. Dovediți-mi că nu mi-am ținut cuvîntul. Dumneavoastră nu vi l-ați ținut, întii cînd ați năvălit peste mine în baie și ieri cînd m-ați cerut de la mama ca să vă potoliți cu mine poftele dumneavoastră sălbatică. Asemenea vorbă numai cu un nemernic ca Goudar ați fi putut-o trimite.

— Goudar, nemernic ! E cel mai bun prieten al dumitale. Știi că te iubește și că nu ți l-a adus pe ambasador decît în nădejdea că vei fi a lui. Înscrișul pe care-l are la mîină dovedește că n-ai dreptate. Ești datornica lui ; plătește-i întii și pe urmă zi-i nemernic, dacă te poți socoti

nevinovată de pe alte poziții decît ale lui. Nu plînge, fiindcă îți cunosc izvorul lacrimilor și nu e din acelea care se mărturisesc cu mîndrie. E murdar.

— Nu-l cunoști : află că te iubesc și că-mi vine foarte greu să văd cum te porți cu mine.

— Dacă mă iubești, nu te-ai priceput de loc să mi-o arăți.

— Precum nici dumneata ca să-mi dovedești cît mă stimezi. Ai început cu mine de parcă aș fi fost ultima tîrfă și ieri m-ai tratat ca pe un dobitoc lipsit de orice voință, ca pe roaba ticăloasă a mamei. Mi se pare că puțin să fi știut să te porți, și mi te-ai fi adresat mie, și nu cum ai făcut-o, ci în scris : n-ai fi avut nevoie de un mișel de mijlocitor ; ți-aș fi răspuns la fel, și nu te-ai fi temut că te înșel.

— Să zicem că ți-aș fi scris, ce mi-ai fi răspuns ?

— Ia seama ce deschis îți vorbesc. Ți-aș fi făgăduit tot, fără a pomeni de cele o sută de guinee, cu condiția să-mi faci întii curte vreme de două săptămîni, venind să mă vezi acasă la mine fără să ceri nici atîtica. Am fi rîs, am fi trăit

ca în familie, am fi mers seara la teatru, la plimbare, și aș fi ajuns nebună după dumneata. M-ai fi avut atunci așa cum ai fi fost vrednic să mă ai, nu dintr-un hatir oarecare, ci din dragoste. Nu-mi pot stăpîni uimirea că un bărbat ea dumneata se poate mulțumi ea o femeie pe care o iubește să i se dea așa, făcîndu-i un hatir, sau numai pentru bani. Nu ți se pare umilitor pentru amîndoi ? Mi-e rușine să mă gîndesc, și poți să mă crezi, că numai hatîruri am făcut pînă acum. Vai mie ! Și totuși mă simt născută pentru a iubi și o clipă am crezut că dumneata ești bărbatul pe care steaua mea norocoasă l-a adus în Anglia ca să-mi amintească ce înseamnă fericirea de a trăi un sentiment adevărat. Și mi-ai sporit, dimpotrivă, nenorocirea ! Ești cel dintîi bărbat care mă vede pîngînd. Mi-ai adus nefericirea și în casă, căci mama nu va avea niciodată banii pe care te-ai arătat gata să i-i dai, să știu de bine că pentru asta n-ar trebui decît să te sărut.

— îmi pare rău că te-am necăjit, deși am făcut-o fără să vreau ; nu văd însă nici un leac.

— Vino la noi, iată leacul, și păstrează-ți banii de care mi-e silă. Dacă mă iubești, vino să mă cucerești ca un îndrăgostit cuminte și nu ca un sălbatic : te voi ajuta s-o faci, fiindcă acum nu te mai poți îndoii că te iubesc.

Cuvîntarea aceasta mi se păru prea venită clin inimă ca să ascundă vre o capcană. M-am lăsat prins și i-am făgăduit să fac precum pofteste, dar numai atît cît a hotărît ea : vreme de două săptămîni. își întări făgăduința innoind-o și fruntea i se însenină iar. Charpillon era o actriță desăvîrșită, înnăscută.

Se ridică să plece și, cerîndu-i eu o sărutare ca zălog al împăcării noastre, îmi răspunse cu un zîmbet în care știa să pună tot farmecul că nu trebuie să începem prin a ne călca învoiala. Se duse lăsîndu-mă îndrăgostit, și deci plin de căință pentru felul cum mă purtasem cu ea.

Dacă, în loc să vină să mă mustre prin viu grai, sirena asta mi-ar fi trimis în scris teoria ei, de bună seamă că tot basmul m-ar fi lăsat rece ; căci într-o scrisoare nu i-aș fi văzut nici lacrimile, nici trăsăturile-i vrăjite, nici privirile care pledau atît de călduros în fața unui judecător dinaintea corupt de patimă. Le prevăzuse fără îndoială pe toate, căci femeia e atît de sigur minată de instincte încît, în treburile de inimă, simpla inspirație a sentimentului o învață, într-un minut, mai mult decît am învăța noi o viață întregă.

Chiar din aceeași seară, îmi începui șirul de vizite și, din felul cum eram întîrpinat, îmi închipuiam că văd triumfîndu-mi eroismul.

Quel che l'uom vede, amor gli fă invisibile, E l'invisibil fă veder amor 1

Două săptămîni trecură fără ca măcar să-i iau mîna ca să i-o sărut și nu intram o dată în casă fără a aduce un dar scump, al cărui preț îl înzecea prin grațiile ei pline de vrajă și recunoștința-i ce părea fără de margini, în afară de aceasta, pentru a-mi scurta cumva timpul, în fiecare zi cîte o plimbare în împrejurimile Londrei sau un spectacol nu lipseau din program. Pot socoti că aceste două săptămîni de nebunie m-au costat pe puțin patru sute de guinee.

Sosind ultima zi, o întrebai, maică-sa fiind și ea de față, dacă dorește să ne petrecem noaptea la ca sau la mine. Maică-sa spuse că vom hotărî după cină. Nu cîrtii de loc, nevoind să-i spun că la mine cina ar fi fost mai aleasă,

mai gustoasă, și, deci, mai potrivită cu felul de bătălie pentru care mă pregăteam.

După ce cinarăm, mama ei mă luă deoparte, îmi spuse să plec cu toată lumea și pe urmă să mă întorc. Deși rî-deam pe sub mustați de această taină fără nici un rost, făcui întocmai și, cînd mă întorsei, mă pomenii în salonaș cu mama și cu fata și un pat așternut pe jos.

Deși dichisul acesta nu prea era pe gustul meu. eram destul de îndrăgostit ca să mă mulțumesc cu el și mă socotii în sfîrșit în afară de primejdia oricărei dezamăgiri ; rămăsei totuși foarte uimit cînd, urîndu-mi noapte bună, mama mă întrebă dacă nu vreau să plătesc înainte cele o sută de guinee.

— Ptiu ! strigă fata

Și mama ieși.

Ne încuiarăm.

Era clipa cînd dragostea mea, atît de îndelung zăgăzuită, împotriva obiceiului meu, avea să-și dea în sfîrșit

» Toate ce le vezi cu ochii, amorul ți le face nevăzuta Și nevăzutele te face-amorul să le vezi (it).

frîu liber. Mă apropii, deci, cu brațele deschise ; dar ea se fofilează, cu blîndețe, e adevărat, de dezmierdările mele, rugîndu-mă să merg să mă culc eu întîi, în vreme ce ea avea să se gătească a mă urma.

Resemnat, făcui precum voia, mă dezbrăcai și mă dusei să mă culc, arzînd de dragoste. O văd cu încîntare dezbrăcîndu-se ; dar, cînd sfîrși, stinse luminările. Plîn-gîndu-mă de treaba asta, îmi spuse că nu poate dormi cu lumină. în clipa aceea, știind prea bine că rușinea n-are nimic de-a face cu această toană, începui să bănuiesc piedicile pe care mi le-ar putea pune spre a-mi ațîța plăcerea ; desemnat însă pe deplin, mă măgulii că le voi birui.

De îndată ce simt că s-a culcat, mă apropii de ea ca s-o strîng în brațe ; o găsesc însă făcută ghem și acoperită cu o cămașă lungă, cu brațele încrucișate și cu capul proptit în piept. în poziția aceea, degeaba mă rog, degeaba mă supăr, degeaba ocărăsc ; mă lăsa să vorbesc fără să scoată un cuvinte 1.

Am crezut întîi că jocul acesta e o glumă, dar m-am încredințat curînd că nu e glumă de fel și mi-am apărut mie însumi caraghios, prost și mișel, cu atît mai mult cu cît mă înjosisem pentru o scîrbavnică de tîrfă.

într-o asemenea împrejurare, dragostea se preface lesne în ură. O apucaii ca pe un balot, o rostogolii, o lovii, zadarnic ; rezista și nu scotea un cuvînt. Văzînd că puterea cea mare îi stă în cămașă, făcui ce făcui și i-o sfi-șiai pînă mai jos de șezut, dar s-o despoi de tot nu izbutii. Furia crescînd în mine o dată cu piedicile, mîinile mi se făcură gheare și n-o cruțai de cele mai neomenesți violențe ; n-ajunsei însă la nimic. Mă hotărîi să-i dau drumul cînd, simțîndu-i gîtul sub mîna mea, mă trecu ispita s-o sugrum.

Cruntă noapte, jalnică noapte, în care-i vorbii monstrului pe toate glasurile : blîndețe, mînie, judecată, dojeni, amenințări, furie, deznădejde, rugăminți, lacrimi, josnicii și sudălmii cumplite. Rămase împietrită trei ceasuri încheiate, fără să-mi răspundă măcar o dată, fără să iasă din poziția aceea supărătoare, în ciuda violențelor pe care o făceam să le îndure.

La trei dimineața, simțindu-mi capul în flăcări, trupul mînjit, doborît, sufletul ticăloșit, luai hotărîrea să mă îmbrac pe dibuite. Găsind pe urmă deschisă ușa salonașului și poarta încuiată, făcui gălăgie și o slujnică veni să-mi deschidă. Mă întorsei acasă și mă culcai ; stîrnită, însă, natura îmi refuza odihna de care aveam nevoie. Băui o ceașcă de șocolată dar nu fui în stare s-o mistui și curînd cîteva frisoane îmi vestiră o febră care nu se potoli decît dimineață, lăsîndu-mă olog de mîini și de picioare.

Silit să rămîn cîteva zile în pat, știam bine că în curînd am să mă înzdrăvenesc pe deplin ; ceea ce îmi răs-pîndea însă ca un balsam în vine era siguranța că în sfîrșit m-am tămăduit de nebunia mea, de vreme ce nici un gînd de răzbunare nu-mi încolțea în minte. Rușinea mă făcuse să-mi fie silă de mine însumi.

încă din dimineața în care mă apucase frigurile, îi poruncisem slujitorului să spună la toată lumea că nu sînt acasă, să nu-mi anunțe pe nimeni și să pună în secretar toate scrisorile care ar veni, nevoind să știu de nimic înainte de a mă fi însănătoșit pe deplin.

A patra zi, simțindu-mă bine, îi spusei harapului să-mi dea scrisorile. Una era de la Paulina, care-mi scria de la Madrid că i-a salvat viața Clairmont pe cînd trecea un rîu și că, fiind sigură că nu mai găsește un slujitor ca el, s-a hotărît să-l păstreze pînă la Lisabona, de unde mi-l va trimite pe mare. Mi-a părut foarte bine atunci că a luat această hotărîre; ea i-a fost însă fatală credinciosului Clairmont și, indirect, și mie. Am aflat după patru luni că vasul pe care s-a îmbarcat a naufragiat și, nemairevăzîndu-l, nu m-am îndoit că buna și cinstita slugă a pierit în valuri.

Printre scrisorile de la Londra, am găsit două de la nemernica mamă a nemernicei de Charpillon și una de la ea însăși. În cea dintîi, scrisă chiar în dimineața de după noaptea aceea de groază, mama, neștiind că sînt bolnav, îmi spunea că fiică-sa e în pat scuturată de friguri și plină de vînatăi de pe urma loviturilor primite de la mine, fapt care o silea să mă dea în judecată. În cealaltă, scrisă a doua zi, îmi spunea că a aflat că sînt bolnav ca și fiica ei și că-i pare rău, căci fiica ei i-a mărturisit că am, poate, cuvînt să mă plîng de ea, dar eă se va îndrepta față de mine la prima noastră întrevedere. Scrisoarea de la Charpillon era scrisă a doua zi și-mi spunea că își recunoaște deschis greșeala, că se miră că n-am ucis-o cînd am apucat-o de gît și-mi jură că nu mi s-ar fi împotrivit, căci astfel îi era datoria în cumplita cumpănă în care se găsea. Adăuga că, sigură fiind că sînt hotărît să nu mai calc pe-îa ea, mă imploră s-o primesc la mine o singură dată, trebuind neapărat să-mi împărtășească un un lucru care mă va interesa și pe care nu mi-l poate arăta decît prin viu grai. Într-un răvaș pe care mi-l scrisese chiar în dimineața aceea, Goudar îmi spunea că are a-mi vorbi și că va trece pe la amiază. Dădui poruncă să fie primit.

Omul acesta ciudat mă uimi la început povestindu-mi în amănunt tot ce pățisem cu Charpillon. Îmi spuse că a aflat toată scena de la mamă, căreia fiică-sa i-o povestise.

— Charpillon — îmi spuse el — n-a avut friguri, trupul îi e însă plin de vînatăi, semne neîndoielnice ale loviturilor pe care le-a primit : marea părere de rău a bătrînei codoașe e însă că n-a pus mîna pe suta de galbeni pe care sigur i-ați fi dat înainte, dacă fata ar fi vrut.

— I-ar fi avut dimineață — îi spusei eu — dacă n-ar fi fost nărăvașă.
— I-a făgăduit cu jurământ maicii-si să fie așa, și nu trageți nădejde să fie a dumneavoastră fără învoirea bătrînei.
— Și de ce, mă rog, nu se învoiește ?
— Fiindcă susține că, de îndată ce vă veți face pofta cu ea, o veți părăsi.
— S-ar putea, dar n-aș fi părăsit-o înainte de a o copleși cu daruri, pe cînd acum iată că tot părăsită e, dar fără să poată nădăjdui nimic.
— Sînteți pe deplin hotărît să vă țineți de cuvînt ?
— Foarte hotărît.
— E judecata cea mai înțeleaptă și vă încuviințez din toată inima ; totuși, vreau să vă arăt ceva care vă va uimi. Vin îndată.
Se întoarse urmat de un hamal care-mi urcă în odaie un fotoliu îmbrăcat cu o husă. De îndată ce ramaserăm singuri,
446

Goudar descoperi fotoliul și mă întrebă dacă vreau să-l cumpăr.

— Ce vrei să fac cu el ? Nici măcar nu e o mobilă frumoasă.
— Și, totuși, se cere pe el o sută de guinee.
— N-aș da nici trei.
— Fotoliul acesta are cinci arcuri care sar toate deodată, cum se așază cineva pe el. Declanșarea lor e fulgerătoare. Două din ele apucă brațele și le țin foarte strîns ; alte două înhață genunchii și silesc coapsele să se depărteze cît se poate, iar al cincilea saltă șezutul, în așa fel încît persoana de pe fotoliu e silită să stea arcuită.
Încheindu-și descrierea, Goudas se așază în chipul cel mai firesc și, arcurile sărînd, îl văzui în poziția unei femei care stă să nască.
— Așezați-o aici — îmi spuse — pe frumoasa Charpillon, și gata treaba.
Nu mă putui înapiedica să rîd de născocirea asta, care mi se părea inscusită și drăcească totodată ; totuși mi-era silă să mă folosesc de un asemenea mijloc.
— Nu-l cumpăr — îi zisei — dar fă-mi plăcerea și la-sămi-1 pînă mîine.
— Nici măcar un ceas, căci stăpînul lui mă așteaptă la o sută de pași de aici.
— Du-te atunci și dă-i-1 înapoi și întoarce-te să prînzim. Îmi arată ce trebuie să fac ca să-l scot de acolo, puse apoi husa pe fotoliu, îl chemă sus pe hamal și plecă.

Efectul acestui mecanism era fără greș și nu zgîrcenia m-a împiedicat să-l cumpăr. Am spus-o, născocirea mi se părea drăcească și-mi făcuse silă din prima clipă ; pe de altă parte însă, gîndindu-mă puțin, chibzuii că mă putea duce și la spînzurătoare într-o țară unde judecătorii judecă mai mult moralitatea delictului decît delictul în sine. De altimîn-teri, nu m-aș fi putut niciodată cu sînge rece hotărî s-o birui cu sila pe Charpillon, și mai puțin încă punînd în lucrare acest aparat înfiorător, aparat care ar fi făcut-o să moară de frică.

La prînz, îi spusei lui Goudar că Charpillon mi-a scris ca să-mi ceară o întrevvedere la mine acasă și că aș fi vrut să păstrez fotoliul ca să-i arăt că aș fi putut să fac ce vreau cu ea, dacă aș fi dorit. Îi arătai scrisoarea și mă sfătui să primesc, fie și numai așa, ca să văd despre ce e vorba.

Neîmboldindu-mă zorul s-o revăd pe făptura aceea cu petele pe care le avea pe obraz și pe piept, pete pe care negreșit mi le-ar fi arătat ca să mă înduioșeze și să mă facă să roșesc de brutalitatea mea, lăsai să treacă opt

sau zece zile fără a mă hotărî s-o primesc, vreme în care Goudar venea în fiecare zi să mă informeze despre încheierile trase de soborul țățelor acelora care se legase cu jurământ să nu trăiască decît din găinării.

Aflai de la dînsul că bunica era o berneză care-și luase numele de Augspurger fără nici un drept, nefiind decît ibovnica unui cetățean cumsecade pe care-l chema așa și de la care a avut patru fete ; mama lui Charpillon era mezina și, cum fusese destul de frumușică și de destrăbălată, cîr-muirea o surghiunise, împreună cu maică-sa și surorile ei. Se așezase, toate, întii în Franche-Comte unde trăise vîn-zînd balsamul de viață lungă. Acolo veni pe lume Charpillon, iar maică-sa o pune pe seama unui conte de Boulain-Villiers. Fata asta făcîndu-se frumoasă, maică-sa chibzui că o așteaptă o carieră strălucită la Paris și merse de se așeză acolo ; peste patru ani însă, văzînd că negoțul cu balsamul de viață lungă nu-i ajunge pentru a trăi și că Charpillon, prea tînăra încă, nu găsește pe nimeni care să vrea s-o întrețină, că, pe de altă parte, o amenința închisoarea pentru datoriile pe care le făcuse, se hotărî, după sfatul lui Ros-taing, pe atunci ibovnicul ei, să plece la Londra.

Goudar îmi arată și matrapazlîcurile pe care le făcea familia aceea pentru a trăi ; pe atunci mă interesau, dar pe cititor nu-l pot interesa ; îmi va fi recunoscător, cred, să-l scutesc.

Neavînd nimic de făcut, într-o țară a cărei limbă n-o cunoșteam, mă socoteam aproape fericit că-mi vine la înde-mînă Goudar, care mă ajută să cunosc cele mai vestite curteze din Londra, și mai ales pe celebra Kitty Fischer, care nu imai stîrnea, pe atunci, atîta vîlvă. îmi prezentă, de asemenea, într-o berărie unde beam o sticluță de strong-beer 1, oricum mai bună decît vinul, o slujnicuță de șaispre-

• Bere tare (engl.).

448

zece ani, o adevărată minune de frumusețe. Era irlandeză și catolică și o chema Sarah. Am vrut s-o cuceresc sau s-o achiziționez, dar Goudar își pusese el ochii pe ea și o și răpi în anul următor. Pînă la urmă se însura cu ea și ea e acea Sarah Goudar care străluci la Neapole, la Florența și aiurea, și pe care o vom regăsi peste patru, cinci ani, tot cu soțul ei. Goudar acesta urzise planul să i-o substituie doamnei Du Barry, ibovnica lui Ludovic al XV-lea, dar o lettre de cachet îl sili să meargă să-și caute aiurea norocul. Fericite vremuri ale acestor lettres de cachet ! Vai ! Cum ați trecui!

Plictisindu-se să tot aștepte un răspuns la scrisoarea ei, și văzînd că au trecut două săptămîni fără să audă de mine, Charpillon se hotărî de atac. Asta s-a întîmplat desigur în urma unui sfat de taină, căci Goudar nu-mi spusese nimic.

Veni la mine, singură in lectică, ceea ce mă făcu s-o primesc, îmi beam șocolata, o primii fără să mă ridic și fără s-o poftesc la masă. Se pofti, sfioasă, singură, și se așeză lîngă mine, întinzîndu-mi obrazul să i-l sărut, lucru pe care nu-l făcuse niciodată. întorsei capul, dar această nemaipomenită tăgadă n-o descumpăni de fel.

— Obrazul meu ți se pare desigur respingător — îmi zise — din pricina semnelor, care încă se văd, rămase în urma loviturilor pe care mi le-ai dat.

— Minți, nu te-am lovit.

Totuna, ghearele dumitale de tigru mi-au lăsat contuzii pe tot trupul. Privește, nu-i nici o primejdie să te ducă în ispită ce-ți arăt acum. De altminteri, nu-i nimic nou pentru dumneata.

Și zicînd acestea, ndmernica se descoperă și-mi înfățișează privirilor toată suprafața trupului ei, pe care, deși vechi, se mai vedeau încă vreo cîteva pete gălbui.

Mișelul de mine ! De ce nu mi-am întors ochii ! De ce ? Am să ți-o spun, cititorule : fiindcă era frumoasă de ziceai că-i făcătura, și fiindcă făcătura n-ar fi făcătura dacă n-ar avea puterea să orbească judecata. Mă prefăceam că nu mă uit decît la pete, dar, Doamne ! Tare caraghios trebuie să mai fi fost. Mi-e și rușine cînd mă gîndesc. O fetiță neumblată pe la scoli, care nu stîrnise, ca mine, colbul de pe toate vechile hîrtoage, o fată oarecare știa mai multe decît imine. Da, știa că pătrunde în mine otrava prin toți porii. Atunci cînd, la un moment dat, socoti că sînt destul de plin de veninul poftelor înflăcărare, se înveșmîntă la loc și veni să se așeze lingă mine, încredințată că mi-ar fi plăcut să nu întreprindă acest îmbătător spectacol.

Stăpînindu-mă însă cît îmi sta în putință, îi spusei rece că nu i-am adus atîtea vătămări decît din vina ei, ceea ce atît de adevărat, încît aș putea jura că nu eu le sînt făptașul.

— Știu — zise ca — că totul a fost din vina mea, căci dacă eram supusă, cum ar fi trebuit să fiu, ai fi fost duios în loc să fii sălbatic. Căința șterge însă jignirea și am venit să-ți cer iertare. Pot trage nădejde ?

— Nu pot să nu te iert, și nici pică nu-ți port ; îmi pare numai rău că nu tată pot ierta pe mine însumi. Acum însă poți să te duci, și nu te mai bizui pe mine : nădăjduiesc că pe viitor nu-mi vei mai tulbura liniștea.

— Va fi precum dorești, dar încă nu știi tot, și te rog să mă ascuți o clipă.

— Tot n-am nimic de făcut; rămii și vorbește ; te ascult.

În ciuda rolului mîndru și trufaș pe care judecata și onoarea mă sileau să-l joc, eram din cale-afară de mișcat și, ce era mai rău, era că mă simțeam gata să cred că fata asta n-a venit încă o dată la mine decît fiindcă dorea în sfîrșit să se învrednicească să-i fiu prieten și ibovnic.

Ce-avea ea să-mi spună se putea spune într-un sfert de ceas : raznele însă, lacrimile, dibacele repetări, pe scurt, îi trebuiră două ceasuri ca să-mi spună că maică-sa o pusese să jure pe sufletul ei să-și petreacă noaptea cu mine așa cum a făcut-o. Pînă la urmă îmi spuse că s-a săturat de robie și-mi arătă că dorește să fie a mea așa cum fusese a domnului "Morosini, locuind la mine, ncmavăzîndu-se nici cu maică-sa, nici cu vreuna din rudele ei și nemergînd decît acolo unde mi-ar fi plăcut mie s-o duc, dar să-i dau o sumă lunară de bani pe care să-i trimită maică-si. ca aceasta să nu se apuce s-o certe cu judecata, neavînd ea încă vîrsta de a se declara independentă.

Prinzi cu mine și-mi făcu această propunere seara, cînd, văzînd că m-am liniștit, socoti că sînt gata să mă las iarăși dus de nas. Ii spusei că am putea trăi amîndoi așa cum propunea, dar că doresc să imă înțeleg cu maică-sa, pentru care sfîrșit mă va vedea chiar a doua zi la ei. Vorbele acestea părură s-o uimească.

E de crezut că în ziua aceea Charpillon nu mi-ar fi dat tot ce-aș fi putut dori și atunci n-ar mai fi fost vorba nici de împotriviri, nici de dezamăgiri în viitor. De ce oare n-am cerut totul ? Fiindcă dragostea, care te face îndemînatie, are cîteodată urmări contrarii ; fiindcă am socotit că, ajungînd

cumva, în ziua aceea, judecătorul nemernicei aceleia, ar fi fost o josnicie din partea mea să mă răzbun săturîndu-mi poftele de amor și iarăși, poate, fiindcă, cititorule, am fost în clipele acelea un prost, așa cum am mai fost de atîtea ori în viața mea.

Charpillon trebuie să mă fi părăsit minioasă și fără îndoială dornică de a se răzbuna pentru disprețul ce-l arătasem în ziua aceea față de ființa ci.

Goudar fu foarte uimit, cînd, a doua zi, îi vorbi de musafirul meu și de jalnicul fel în care-mi petrecusem timpul în ajun. îl rugai să-(mi facă rost de o căsuță mobilată, așa ca kii Morosini, și seara mă dusei acasă la fățarnica, vorbin-du-i însă într-un chip țeapăn al cărui caraghioslîc l-a gustat, cred, pe de-a-ntregul.

Fiind numai ea cu maică-sa, mă grăbii să-mi turui planul.

— O casă în Chelsea, îi spusei mamei, fiica dumitale va merge să locuiască acolo și casa va fi a mea, apoi cincizeci de guinee pe lună cu care va face ce va pofti.

— Nu vreau să știu — spuse mama — de ce ai să-i dai pe lună ; vreau însă ca ieșind din casa mea spre a merge să locuiască într-altă parte, să-mi dea suta devguinee pe care ar fi trebuit s-o primească atunci cînd și-a petrecut noaptea cu dumneata.

— Deși e vina dumitale că n-a căpătat-o, s-o retezăm, are să ți-o dea.

— Trag nădejde — făcu fata — că mai vii să mă vezi pînă găsești casa.

— Da.

Chiar a doua zi, Goudar mă duse să văd o locuință drăguță în Chelsea și o închirieai, plătind zece guinee pe o lună înainte, după ce mi-am arătat condițiile și am primit chitanță. După-amiază, mă dusei să închei tîrgul cu mama. de față cu fata, care era gata să mă urmeze : mama îmi cere suta de guinee, și eu i-o dau, nemaitemîndu-mă că mă în-șală, căci tot micul trusou al fetei se și găsea la mine.

Plecăm, și iată-ne la Chelsea. Lui Charpillon plăcîndu-i foarte mult casa, făcurăm o plimbare și pe urmă cinarăm voioși. După cină, mersem să ne culcăm și fata imă dez-mierdă și ne jucărăm ca de început ; cînd să ajung însă la țintă, dau peste o piedică la care nu mă așteptam. îmi invocă niște pricini firești ; nefiind eu omul să mă las oprit de atîta lucru, voi să trec peste ele : zadarnic însă, se împotrivi, dar într-un chip atît de blînd și de mîngîietor încît mă hotărîi să adorm.

Trezindu-mă înaintea ei, voi să Imă încredințez dacă m-a păcălit și, descoperind-o binișor, desfac rufa și văd că iar m-a înșelat. Se trezi, încercă să mă oprească ; era însă prea tîrziu. Și totuși o dojenii cu blîndețe pentru noua ei viclenie și gata s-o iert, și mă pregătii să recîștig timpul pierdut ; ea însă se burzuluiește și se supără că am încercat s-o surprind. încerc să-i domolesc mînia hărțuind-o să se dea bătută ; trăgînd încă folos de pe urma blîndeții mele, nevrednica ființă se întepenește și mai tare și nu-mi îngăduie să isprăvesc nimic. Cunoscîndu-i jocul, mă hotărîsc s-o las în pace, îlproșcînd-o însă, indignat, cu niște epitețe vrednice de ea. Nerușinata zîmbi întîi disprețuitor și, ridi-cîndu-se în capul oaselor în pat, începu să se îmbrace, apoi își îngădui cele mai neobrăzate replici. Scos din sărite de tonul ei înfipt și vulgar, îi trăsni o palmă și-i dădui un picior de-o întinsei lată pe parchet. începe atunci să zbiere, bate din picior, face un tărăboi îngrozitor.

Proprietarul urcă, se apucă să-i vorbească englezește ; sîngele îi curgea șiroaie pe nas.

Proprietarul cu pricina care, din fericire pentru mine, vorbea italienește, îmi spuse că fata vrea să plece și mă sfătui să nu mă împotrivesc, fiindcă ar putea să-mi facă una urîtă de tot și el ar fi silit să depună mărturie împotriva mea.

— Faceți-o — îi spusei — să dispară cît mai repede și, dacă se poate, să n-o mai văd niciodată.

îmbracă ce mai avea de îmbrăcat, își opri sîngele, și plecă în lectică ; eu rămăsei lipit locului, mut și înmărmurit, simțindu-mă nevrednic de a mai trăi și părăindu-mi-se de neînțeles și de necrezut purtarea nenorocitei aceleia.

Cînd, după un ceas, îmi ieșii puțin din toropeală, mă hotărî! să-i pun cufărul într-o birjă și să i-l trimit ; pe urmă mă dusei acasă și, poruncind să nu dea drumul la nimeni, mă băgai în pat.

Douăzeci și patru de ore mă frămîntară cele mai amare gînduri și, într-un licăr de judecată, recunoscu pînă la urmă ca vinovatul sînt eu și că mi-e silă de mine însumi. De la ce simțeam eu și pînă la sinucidere nu e decît un pas. Pasul acesta nu l-am făcut, și bine am făcut.

Eram în pragul ușii cînd sosi Goudar care mă băgă înăuntru, avînd a-mi vorbi despre o treabă însetmnată. După ce-mi spuse că Charpillon e acasă la ea, cu o falcă tare umflată, care o împiedică să se arate în lume, mă sfătui să părăsesc orice pretenții față de ea ori față de maică-sa, că de unde nu, e hotărîtă să mă zdrobească printr-o calomnie pe care aș putea s-o plătesc cu viața. Celor care cunosc Anglia, și Londra mai ales, n-am nevoie să le spun ce fel ar fi putut fi această calomnie, care atît de ușor biruie la englezi și al cărei obiect a năruit cîndva Sodoma.

— Sînt — îmi spuse Goudar — împluternicit de (mamă, care, clacă o lăsați în pace, nu vrea să vă dăuneze, să mijlocesc între dumneavoastră.

După ce mi-am petrecut toată ziua cu mijlocitorul acesta, și m-am jelit ca un prost, i-am spus că-i poate duce mamei renunțarea mea, dar că aș rivni să știu dacă mama și fata ar avea curajul să (mă asculte pe mine însumi întă-rindu-le-o.

— Mă însărcinez să le întreb — îmi spuse el — dar vă plîng, căci veți da iarăși în mrejele lor și vă vor zdrobi, fără a vă mulțumi întru nimic. Mi-e milă de dumneavoastră.

îmi închipuiam că cele două podoabe nu vor avea curaj să mă primească, dar le cunoșteam prea puțin, căci Goudar veni să-mi spună că mama nădăjduiește că voi rălmîne și mai departe prietenul casei. Aș fi dorit, cred, să nu fiu primit, căci nu mai voiam s-o văd pe nefericita aceea care atîta mă învrăjbea cu mine însumi, dar n-am avut puterea să mă port ca un bărbat și să mă folosesc de singurul avantaj pe care mi-l lăsa lăcomia lor. Mă dusei la ele pe seară și petrecui un ceas fără a rosti un singur cuvîntel, față în față cu Charpillon, care-și ținea ochii pironiți pe o broderie, făcîndu-se ici și colo că-și șterge o lacrimă și rotindu-și din cînd în cînd capul, ca să pot cu contempla stricăciunile îngrozitoare pe care i le făcusem pe obraz.

Urmam s-o văd în fiecare zi, și tot pe mutește, pînă cînd semnul blestematei aceleia de palme se șterse cu de-săvîrșire ; în răstimpul vizitelor acestora

nesăbuite, veninul poftelor mă otrăvise însă într-atîta, încît fata m-ar fi putut jupui de tot ce aveam pentru cel mai mic hatîr.

Văzînd-o iar frulmoasă și murind de pofta de a o vedea din nou în brațele mele, blinda și dulce cum, deși nu pînă la capăt, fusese, cumpărai un superb trumeau 1 și un splendid serviciu pentru micul dejun din porțelan de Saxa și i le trimisei cu un răvaș de dragoste care trebuie să mă fi făcut să apar în ochii ei ca bărbatul cel mai trăsînit din lume sau cel mai mișel. îmi răspunse că mă așteaptă să cinăm între patru ochi la ea în odaie, pentru a-mi da, precum vrednic sînt să le primesc, cele mai duioase dovezi de recunoștință.

Scrisorica aceasta mă făcu să-mi pierd cu desăvîrșire capul, pînă-ntr-acolo încît, într-un paroxism de entuziasm, luai hotărîrea să-i încredințez cele două polițe de cîte șase mii de franci pe care Bolomay le trecuse la ordinul meu și care-mi dădeau dreptid să le bag la închisoare pe maică-sa și pe mătușile ei.

Îneîntat de fericirea care mă aștepta și din calc-afară de bucuros să mă arăt vrednic de ea, prin prosteasca-mi vitejie de care aveam să-i dau așa bună dovadă lui Charpillon, mă dusei la ora cinei la dînsa. Mă primi cu maică-sa în salonaș și văzui cu bucurie trumcjavu-| expus pe cămin și serviciul frumos rînduit pe un gheridon. După o ploaie de cuvinte duioase, mă pofti să urc la ea în odaie și maică-sa ne ură o noapte bună. Eram în culmea bucuriei. Ciugulirăm cu poftă din bucatele așezate pentru cină, după care scosei din portofel cele două polițe, a căror poveste i-o spusei, adăugînd că i le încredințez, spre a le trece la ordinul ei de îndată ce mi se va dărui pe deplin și spre a-i dovedi că n-am nici un gînd să mă răzbun pe maică-sa și pe mătușile ei. O pusei doar să-mi făgăduiască

* Panou de sticlă decorativ așezat deasupra căminului sau în spațiul dintre două ferestre.

404

să nu le înstrăineze nicicum. Le luă cu recunoștință și, după ce-mi făgădui tot ce-i cerusdm, le încuie cu grijă în sipetul ei.

Socotii atunci că mă pot încumeta să-i arăt patima ce mă mistuia, și o aflai supusă, cînd să culeg însă fructul, mă strînge tare în brațe, își încrucia picioarele și începe să plîngă cu lacrimi fierbinți.

Mă strădui și izbutesc să mă stăpînesc și o întreb dacă atunci cînd vom fi culcați o să-și schimbe purtarea. Oftează, și, după ce tace o clipă, îmi răspunde că nu. Răspunsul acesta mă lasă incremenit. Preț de un sfert de ceas n-am fost în stare să fac o mișcare, să scot un cuvînt. Mă ridicai pîrînd liniștit, și-mi luai mantaua și sabia.

— Cum ? Nu vrei să rămii aici în noaptea asta ?

— Nu.

— Miine ne vedem ?

— Așa cred. La revedere.

Plecai din iadul acela și mă dusei să mă culc.

CAPITOLUL XII

Urmarea celui precedent, dar mult mai ciudat.

A doua zi, pe la opt dimineață, harapul veni să mi-« anunțe pe Charpillon, spunându-mi că i-a dat drumul lecticii.

— Spune-i că nu vreau s-o primesc.

In elipa însă cînd sfinșisem aceste cuvinte, fata intră și harapul ieși.

— Te rog — îi spusei prefăcîndu-mi glasul cît 'mai liniștit — să-mi înapoiezi cele două polițe pe care ți le-am încredințat aseară.

— Nu le am la mine ; dar de ce vrei să ți le înapoiez ? La întrebarea asta, începu sîngele să fiarbă in mine, mînia rupse zăgazul și dădu pe dinafară în valuri de ocări. Era o izbucnire de care firea mea avea nevoie pentru a-și recăpăta echilibrul și care se încheie fără voia mea cu e

455

revărsare de lacrimi de care, rațional, mi-era rușine. Cît despre infama seducătoare, liniștită ca nevinovăția însăși, apucă momentul în care, cu glasul înăbușit de sughituri, nu eram în stare să scot un singur cuvînt, pentru a-îni spune că n-a fost atît de neînduplecată decît fiindcă îi jurase maică-si să nu i se dăruiască nimănui în casa lor și că n-a venit acum la mine decît ca să mă încredințeze ce darg îi sînt, dăruindu-mi-se pe deplin și ca să nu mai iasă de aici, dacă vreau eu să rămînă la mine.

Cititorul care își închipuie că auzind această declarație, toată mînia mi s-a topit și că, fără să mai pierd vremea, aim pus stăpînire pe un bun la care atîta rîvnisem nu cunoaște ce e patima, așa cum o cunoștea nevrednica ființă a cărei paiată eram. El nu știe că trecerea de la dragostea contrariată la mînia cea mai neagră e promptă și rapidă și că drumul de întors e încet și anevoios. Mînia, singură, mai poate fi potolită cu vorba bună, cu lacrimi, cu supunere și chiar numai cu îngăduința ; dar cînd la mînie se adaugă indignarea și cînd sălbaticul resentiment al unei amare dezamăgiri se aimestecă și el într-acest îndoit sentiment, omul nu mai e în stare de nici o întoarcere bruscă la duioșie, de nici un sentiment de voluptate. E o ură năprasnică, a cărei durată e direct proporțională cu irita-bilitatea temperamentului ; nu scapi de ea decît atunci cînd încetează de a mai exista. La firea mea, mînia, singură, n-a ținut mult niciodată ; dar cînd i s-a adăugat și indignarea, trufașa mea judecată m-a făcut întotdeauna să rălmin de neînduplecat pînă în clipa cînd uitarea m-a adus iar în starea mea normală.

Atunci cînd, într-o clipă ca aceea, a venit să mi se pună pe tavă, Charpillon știa bine că mînia sau mîndria mea rănită mă va împiedica s-o iau de cuvînt, iar cunoștința aceasta care la dumneata, cititorule e, poate rodul cui-, tivat al filozofiei, era o floare de cîmp în sufletul acelei dezamăgite. In privința aceasta, instinctul le învață pe femei mai multe decît îi poate învăța știința și experiența pe bărbați.

Pe seară, tînărul monstru mă părăsi ; era jignită, pasămite, tristă și copleșită, și-mi spuse doar aceste cîteva cuvinte j

456

— Trag nădejde că ai să revii la mine cînd ai să-ți revii însuti în fire.

Petrecuse cu mine opt ceasuri, vreme înecare nu m-a întrerupt decît pentru a-mi tăgădui unele ipoteze adevărate, dar pe care nu le putea încuviința. Nu pusesem nimic în gură toată ziua, anume ca să nu fiu silit să-i o-fer nimic și să nu trebuiască să mănînc cu ca.

După ce plecă, luai o supă ; culcându-mă pe urmă, dor-mii un somn foarte lin, și, trezindu-mă, mă simții revenit pe deplin la starea mea normală. Cugetînd atunci la scena din ajun, o socotii pe Charpillon adusă la căință, dar mi se părea că am ajuns eu nepăsător față de tot ce o privea.

Mărturisesc aici, cu toată umilința, metamorfoza la care m-a supus iubirea la Londra, la vîrsta de treizeci și opt de ani. Atunci s-a săvîrșit primul act al vieții mele. Al doilea s-a încheiat cînd am plecat în 1783 de la Veneția, iar al treilea se va sfîrși de bună seamă aici, unde.. petrec scriindu-mi aceste Memorii. Atunci se va sfîrși co^ media mea în trei acte și, dacă va fi fluierată, cum s-ar putea să fie, nădăjduiesc să nu aud, și e o mulțumire pe care și alți autori ar putea, ca mine, să și-o pregătească. Dar nu i-am arătat încă cititorului ultima scenă a acestui prim act, și o socot'mai interesantă.

Ducîndu-mă să mă plimb în Green Park, mă opri Goudar. îmi făcu plăcere să-l văd, căci aveam nevoie de haimanaua aceea.

— Vin de la Charpillon — îmi spuse — unde domnește veselie. Degeaba am încercat să aduc vorba despre dumneavoastră, n-am izbutit să scot nimic de la ele.

— O disprețuiesc — îi spusei — împreună cu tot ce o privește, de aproape sau de departe.

Mă lăudă, îndemnîndu-mă să stărui în această hotărîre. L-am luat să prînzească cu mine și pe urmă ne-am dus la codoșa Walch, unde o văzurăm pe vestita curtezană Kitty Fischer, care-l aștepta acolo pe ducele de *** să vină s-o ia la bal. Frineea aceasta era falnic împodobită și cred că nu umflu lucrurile cînd prețuiesc la cinci sute de mii de franci diamantele pe care le purta în seara aceea. Goudar îmi spuse că pot apuca prilejul și, folosin-du-mă de timpul cît îl așteaptă pe duce, să mă bucur eu de ea, pe zece guinee. N-am vrut-o, fiindcă, deși era fermecătoare, nu vorbea decît englezește, or, deprins să sorb plăcerea cu toate simțurile, nu mă puteam hotărî ca, lăsîndu-mă în voia dragostei, să păgubesc simțul auzului. Cînd plecă fetișcana, madam Walch ne spuse că într-o zi Kitty a înghițit o bancnotă de o mie de guinee pe o felie de pîine cu unt. Era un dar pe care tocmai i-l făcuse cavalerul Atleins, fratele frumoasei doamne Pitt. Nu știu dacă banca i-a mulțumit pentru acest dar.

Am petrecut un ceas cu Kennedy, o frumoasă irlandeză care o rupea pe franțuzește și care, însuflețită de șampanie, făcu mii de nebunii ; icoana lui Charpillon mă urmărea însă fără să vreau și-mi strica toată plăcerea. Mă întorsei acasă trist și nemulțumit. Judecata îmi spunea că trebuie să mă stăpînesc și să-mi izgonesc din minte această femeiușcă ; un nu știu ce însă, care mi se părea un simț al onoarei, îmi spunea că nu trebuie să-i las triumful de a-mi fi smuls pe nimic cele două polițe, și mă hotărîi să le capăt înapoi, cu voia sau fără voia ei. Rămînea să văd cum.

Domnul Malingan,' același la care o cunoscusem pe drăceasca făptură, veni să mă poftască la prînz. Mă mai poftise de cîteva ori și mi se părea că nu pot să-l tot refuz. N-am primit, totuși, decît după ce mi-a spus numele celor care mai erau poftiți ; nefiind printre dînșii nici un cunoscut, n-am avut nimic împotriva.

Le-am întîlnit la dînsul pe cele două tinere din Liege, din care una mă interesă de la bun început și care-mi prezentă pe soțul ei, pe cai-e Malingan

nu mi-l prezentase, și pe un alt tânăr care părea s-o curtenească pe cealaltă doamnă, care, îmi spuse ea, îi era vară.

îmi plăcea însoțirea și trăgeam nădejdea să petrec o zi bună, cînd duhul meu cel rău o aduse pe Charpillon. Intră veselă cum nu se mai poate și, îndreptîndu-se către Malignan, îi zise :

— N-aș fi venit să mă poftesc la prînz, dacă aș fi știut că aveți atîta lume ; dacă sînt cumva de prisos, plec.

Protestară cu toții, afară de mine, care intrasem la cazne. Și, ca să-mi facă parcă în ciudă, o puseră în stînga mea.

Să fi venit înainte de a ne fi așezat, aș fi găsit lesne un cuvînt sub care să mă strecor de la masă ; cum îmi începusem însă supă, m-ar fi arătat totuși cu degetul dacă aș fi plecat. Luai hotărîrea să nici nu mă uit la ea, îndreptîndu-mi toată curtenia către doamna din dreapta mea. Cînd ne ridicarăm de la masă, Malingan se jură pe cinstea lui că Charpillon nu fusese poftită ; jurămintele lui nu m-au convins însă de loc, deși, din politețe m-am făcut că le cred.

Cele două tinere din Liege împreună cu cavalerii lor trebuiau să se îmbarce peste trei sau patru zile pentru Ostende și, vorbind de plecare, aceea care-mi stîrnise interesul îmi spuse că îi pare rău că părăsește Anglia fără a fi văzut Richmondul. O rugai să-mi îngăduie cinstea să i-l arăt cu a doua zi și, nemaiașteptînd să-mi răspundă, îl poftii pe soțid ei și apoi pe toți ceilalți, mai puțin Charpillon, pe care m-am făcut că nici n-o vād.

Primind ei poftirea :

— Două trăsuri de cîte patru locuri — zisei — vor fi gata la orele opt, și tocmai opt sîntem și noi.

— Ba sîntem nouă, fiindcă vin și eu, făcu Charpillon, privindu-mă țintă în chipul cel mai neobrăzat; și trag nădejde, domnule, că nu mă veți goni.

— N-am s-o fac, fiindcă ar fi o mojiție ; am să merg călare în fruntea alaiului.

— Nicidecum, fiindcă o iau eu pe genunchi pe domnișoara Emilie.

Era fiica lui Malingan, și, găsind cu toții că ideea asta e îneîntătoare, n-am îndrăznit să mă împotrivesc. Cîteva clipe mai pe urmă, trebuind să ies, o găsii, întorcîndu-mă, pe odihna scării pe nevrednica făptură, care mă probozi spunîndu-mi că am jignit-o de moarte și că ori fac cumva ca să dreg ce am stricat, ori se răzbună într-un chip care are să mă doară.

— începe deci — zic — prin a-mi înapoia polițele.

— Le vei avea mîine, dar caută să mă împaci. I-am lăsat pe seară, hotărînd că vom gusta ceva a doua zi înainte de plecare.

La opt dimineață fiind gata trăsurile, Malingan, ne-vastă-sa și fiică-sa se urcară cu cei doi domni în cea dintîi și eu rămăsei să mă urc într-a doua, cu fetele din Liege și cu Charpillon, care părea să fi legat o strînsă prietenie cu ele. Treaba asta nu-mi plăcea, și fui posac tot drumul, pe care-l făcurăm într-un ceas și uri sfert. Poruncii întîi un prînz bun, pe urmă merserăm să vedem apartamentele și grădinile : ziua era minunată, deși eram pe toamnă. În timp ce ne plimbam, Charpillon se apropie de mine și-mi spuse că vrea să-mi înapoieze polițele acolo unde i le-am dat. Cum ne aflam destul de departe de ceilalți, o copleșii cu ocări, aruneîndu-i în față că e fățarnică și stricată pînă la os, la o vîrstă la care te-ai mai putea încrede într-un fel de

firească nevinovăție, zicîndu-i pe numele pe care-l merita și amintindu-i pe toți cu care a preacurvit. O amenințai în sfîrșit că am să mă răzbun, dacă mă scoate din răbdări. Era însă ferecată cu gheață și punea un calm plat în calea furtunii de ocări pe care-o abăteam asupra capului ei. În vremea aceasta, ceilalți apropiindu-se îndeajuns ca să mă audă, mă rugă să vorbesc mai încet : mă auzeau însă și-mi părea foarte bine.

Merserăm în sfîrșit să prînzim și, făcîndu-și rost de un loc lîngă mine, nevrednica făptură făcu și spuse mii de nebunii anume potrivite ca să creadă lumea că sîntem cei mai apropiați prieteni sau cel puțin că e îndrăgostita de mine, nesinciiisindu-se că ar fi putut trece drept nefericită, căci prea stăteam de lemn la toate cu cîte mă îmbia. Mi-era o ciudă nemaipomenită, căci lumea credea desigur ori că sînt un dobitoc, ori că își bate joc fățiș de mine.

După ce prînzirăm, ne întoarserăm în grădină și Charpillon, încăpățînîndu-se să iasă biruitoare, mi se agață de braț și, după cîteva ocoluri, mă duse în labirint, unde voi să-și încerce puterea. Acolo, după ce mă trase pe iarbă, începu să mă atace- cu cele mai viclene cuvinte de iubire, cu dezmierdările cele mai dulci și mai pătimășe, și, desfășurîndu-mi înaintea ochilor nurii ei cei mai ademenitori, izbuti să mă vrăjească ; și totuși, nu știu dacă iubirea sau dorul de răzbunare m-a făcut să mă dau bătut ; s-ar putea ca, fără să știu, să fi fost la mijloc și una și cealaltă.

Altminteri, în clipele acelea, totul părea într-însa gata să se lase în voia dragostei; pupila-i înflăcărată și umedă,obrajii îmbujorați, sărutările-i ațîțatoarc, pieptul umflat și răsuflarea gîfiită, totul trebuia să mă facă să cred că nevoia înfrîngerii e la dînsa la fel de poruncitoare ca la mine nevoia biruinței; și nu exista, cu siguranță, nimic care să-mi strecoare frica unei împotriviri, și încă a unei împotriviri dinainte chibzuite.

În această credință, mă îmblînzesc și mă înduioșez t îmi retrag cuvintele și-mi cer iertare, aruneînd vina mî-niei pe seama prea marii mele iubiri... Sărutările-i înflăcărate răspunzînd alor mele, și pecetluindu-ne împăcarea, mă cred poftit, de privirile eL și de ușoara apăsare a trupului, să culeg laurii celor mai dulci hatăruri...; dar în clipa în care pun mîna să întredeschid ușa altarului, o mișcare mă trimite la zece pași de țintă.

— Ce, iar vrei să mă amăgești ?

— Nu, dar gata, ajunge, scumpul meu prieten. Îți făgăduiesc să-mi petrec noaptea în brațele tale, la tine acasă și pe deplin a ta.

Zbuciumul simțurilor îmi gonise judecata și nu mai eram stăpîn pe mine. N-o vedeam decît pe vicleana care de atîta ori își bătuse joc de prosteașca mea încredere : voiam să apuc prilejul și să-mi aflu mulțumirea sau răzbunarea. Țintuind-o așadar cu stînga sub mine, scot din buzunar un cuțitaș și, punîndu-i-l în gît, o ameninț cu moartea la cea mai mică împotrivire.

— Fă tot ce dorești, îmi spuse ea cu tonul cel mai liniștit cu putință ; nu-ți cer decît să-mi lași viața ; după ce însă îți vei potoli poftele, eu nu mă mai mișc de aici, doar pe sus au să mă ducă la trăsura, și nimic n-are să mă împiedice să spun de ce.

Amenințarea aceasta nu mai avea nici un rost, căci îmi venisem în minți și mi se rupea inima de mine că am putut ajunge atît de jos din pricina unei ființe pe care o disprețuiam împărătește, în ciuda influenței aproape magice pe care o avea asupra-mi prin poftele năprasnice pe care se pricepea să mi

le stîrnească. Mă ridicai fără a sufla un cuvînt și, luîndu-mi pălăria și bastonul, mă grăbii să plec dintr-un loc unde dezlănțuirea patimii mă dusesese la un pas de pieire.

Nu mă vor crede cititorii, și totuși e adevărul adevărat, neobrăzata se grăbi să mă ajungă din urmă și mi se agăță de braț într-un chip atît de firesc de parcă nu s-ar fi întîmplat între noi nimic. E cu neputință ca o fată de șaptesprezece ani să fie atît de meșteră ia acest mîrșay joc în foi de viță, fără să-și fi încercat puterile într-o sută de bătălii de acest soi. De îndată ce își birui rușinea, își alcătui un temei de glorie dintr-un lucru care o scufunda în mocirlă. Cînd ne întîlnirăm cu ceilalți, mă întrebară dacă nu mi-a fost cumva rău, în vreme ce pe obrazul ei nu văzu nimeni nici cea mai neînsemnată schimbare.

Ne înapoiarăm la Londra și, sub cuvînt că mă doare îngrozitor capul, îmi luai rămas bun și mă dusei acasă.

întîmplarea aceasta mi se întipărise cu groază în minte și îmi apăru cît se poate de limpede că, dacă n-am să fug de prilejurile de a o întîlni pe fata asta, sînt un om pierdut. Avea în ochii mei un prestigiu ciudat, Căruia nu mă puteam împotrivi. Luai deci hotărîrea să n-o mai văd ; fiindu-mi însă rușine de slăbiciunea ce-o avusesem de a-i încredința cele două polițe, și de a mă fi lăsat de atîtea oi'i înșelat, îi scrisei mamei un răvaș, în care o sfătuiam să o silească pe fiică-sa să mi le înapoieze, amenințînd-o că altminteri voi purcede la un demers care n-o să-i placă.

în după-amiaza aceleiași zile, primii următorul răspuns :

„Sînt foarte uimită, domnule, că vă adresați mie ca să vă recăpătați cele două polițe de cîte șase mii de franci pe care le-ați încredințat fetei mele. Mi-a spus că vi le va înmîna ea însăși cînd vă veți fi cumițit și veți fi învățat să o respectați.”

Citind acest neobrăzat răvaș, mi se urcă sîngele la cap, într-atîta încît uitai de hotărîrea ce-o luasem dimineață, îmi băgai două pistoale în buzunare și o pornii spre locuința ticăloasei aceleia de muieri ca s-o croiesc cu bastonul pînă mi-o înapoia polițele.

Nu-mi luasem pistoalele decît ca să le țin la respect pe cele două pușlamale care cinau în fiecare zi la dînsa. Ajung furios, dar trec dincolo de poartă și îl văd intrînd pe tînărul frizer, un băiat frumușel, care venea să-i pună părul pe moațe în fiecare sîmbătă seara.

Nedorind să mai fie un al treilea de față la scena pe care o puneam la cale, o întinsei pînă la colțul străzii, unde mă oprii spre a pîndi plecarea frizerului. Așteptam de o jumătate de oră, cînd îl văzui pe Rostaing și pe Caumon, cei doi pezevenghi ai stabilimentului, și-mi păru foarte bine. Aștept mai departe ; bate de unsprezece și frumosul frizer nu mai iese. Puțin înainte de miezul nopții, văd deschizîndu-se poarta, pe care cu o luminare în mîna iese o slujnică și caută un lucru ce trebuie să fi căzut pe geam. Mă apropii tiptil, intru și deschid ușa salonașului care se afla la doi pași de poartă și văd... pe Charpillon și pe frizer întinși pe canapea și făcînd, cum zice Shakespeare, „pe lighioaia cu două spinări” l. Văzîndu-mă, nemernica se sperie, țipă, îl aruncă jos din șa pe caraghiosul care dă fuga să se îmbrace și căruia îi măsor zdravăn spinarea cu bastonul, pînă cînd, sosind aduse de zarvă

slugile, mătușile, mama, se folosi de zăpăceală și spălă putina. Cît a ținut învîlmășeala asta, Charpillon, tremurînd ca varga, pe jumătate goală, sta pe vine în spatele canapelei, cu răsufierea tăiată, necutezînd să înfrunte grindina care putea să cadă și pe spinarea ei la fel ca pe cea a făt-frumosului domniei sale. În vremea aceasta, cele trei babe tabără ca niște furii pe mine ; ocările lor ncizbu-tind însă decît să-mi«stîrnească mai tare mînia, fac țandări trumeau-ul, porțelanurile și sparg mobila ; pe urmă, cum nu conteneau să zbiere, mă întorc spre ele, am'eniția-du-le că le crap scăfirlia dacă nu încetează să mă zăpăcească de cap.

Aruncîndu-mă, istovit, pe blestemata aceea de canapea, îi poruncesc mamei să-mi înapoieze poliție. În clipa aceea, iată că se ivește paza de noapte.

Paza aceasta de noapte se alcătuiește dintr-un singur om, care se plimbă toată noaptea în toată mahalaua lui, cu o lanternă într-o mină și cu un baston lung în cealaltă. Pe acest singur om se sprijină pacea mahalalei și liniștea marelui oraș. îl vezi pretutindeni și nimeni nu în-

1 Othelo, I, 1 ; expresia apare întîi la Rabelais (Garg. m) : împrumutam traducerea lui Eomulus Vulpescu (Gnrgantici, E.L.U., București, 1962, P. 28).

463

tîrăznește să nu i se supună. îi băgai în palmă vreo trei, patru coroane, spunîndu-i :

— Go auay (du-te) și incui ai poarta după cl.

După ce mă așezai la loc pe canapea, îi cerui încă o dată mamei polițele mele, iar ea îmi spuse :

— Vai, nu sînt la mine, le ține fata mea.

— Pune s-o cheme.

Cele două slujnice spuseră atunci că, în vreme ce spăr-geam porțelanurile, a fugit pe poartă și că habar n-au unde s-a dus. La cuvintele acestea, mama și mătușile se pun pe zbierat și pe bocit :

— La miez de noapte, sărăcuța de ea, fetița mea, singură pe străzile Londrei ! Nepoțica mea scumpă, în starea în care se află, biata copilă, e pierdută ! Blestemată fie clipa în care ai venit în Anglia ca să ne nenorocești pe toate ! Găsind mijlocul să se reverse, mînia mi se potolise și liniștea adueînd cu sine judecata, mă cutremurai închi-puindu-mi-o pe fata asta înspăimîntată bătînd singură străzile Londrei la ceasul acela.

— Haideti — le spusei celor două slujnice — mergeți de-o căutați prin vecini ; cu siguranță că o veți găsi. Cine vine să-mi aducă vestea că e în afară de primejdie capătă cîte o guinee.

Cînd cele trei gorgone văzură că mă interesează s-o găsim pe Charpillon, o luară de la început și mai vîrtos cu bocetele, cu învinuirile și cu ocările ; iar eu, mut, și încremenit, păream a le zice că ele au dreptate și că toată vina e de partea mea. Așteptam cu nerăbdare să se întoarcă slujnicele. Sosiră în sfîrșit la un ceas după miezul nopții, gîfînd și cu deznădejdea zugrăvită pe obraz :

— Am căutat-o peste tot — îmi spuseră ele — dar degeaba ; n-am găsit-o nicăieri.

Le-am dat două guinee, ca și cum ar fi adus-o, și am rămas înmărmurit și speriat, gîndindu-mă cît de greu ar trage în cumpănă, în pieirea fetei,

spaima îngrozitoare pe care desigur mînia mea i-o pricinuisese. Ce slab e omul, și prost, cînd e îndrăgostit !

Deosebit de mișcat de jalnica întîmplare, am fost destul de naiv spre a le arăta nemernicelor acelora cît măcăiesc. Le implorai să pună s-o caute peste tot de îndată ce se va face ziua, și să-mi dea de veste cînd s-a întors, ca să pot să vin să mă arunc la picioarele ei și să-i cer iertare, apoi să n-o mai revăd cît oi mai trăi. Le mai făgăduii să plătesc tot ce am stricat și să le las lor polițele, iscălindu-le ca achitate cu numele meu. După aceste fapte, săvîrșite spre veșnica rușine a judecății mele, după această cinstită pocăință în fața unor codoașe cărora puțin le păsa și de cinste și de mine, plecai, făgăduind două guinee slujnicei care va veni să-mi aducă vestea că tînăra ei stăpînă a fost regăsită.

Ieșind, îl găsii la poartă pe uatchman]-ul care mă aștepta ca să mă petreacă acasă. Erau ceasurile două. Mă trîntii pe pat, unde șase ore de somn, deși tulburate de visuri lugubre, mă feriră de bunăseamă să-mi pierd mințile.

La opt dimineață, aud pe cineva ciocănind și, alergînd la fereastră, o zăresc pe una din slujnicele dușmancelor mele. îmi bătea inima în piept cînd strigai să-i dea drumul înăuntru și răsufalai aflînd că miss Charpillon s-a întors chiar atunci, în lectică, dar într-un hal fără de hal și că au băgat-o nuraaidecît în pat.

— Am dat fuga să vă aduc vestea — îmi spuse iscusita slujnică nu pentru cele două guinee, ci fiindcă v-am văzut ce nefericit erați.

Dovada aceasta de interes mă băgă în cofă cît ai clipi din ochi. îi dau cele două guinee, o așed lîngă patul meu și o rog să-mi povestească în amănunt toate împrejurările întoarcerii. Eram departe de a bănui că fata asta o pusă la cale de stăpînele ei ! Străbăteam o vreme de nerozie și de amăgire.

Tînăra ei stăpînă mă iubește, începu să-mi spună pa-țachina, și nu m-a înșelat decît fiindcă așa a vrut maică-sa.

— Știu asta — îi spusei eu — dar unde și-a petrecut noaptea ?

— La o negustoreasă a cărei prăvălie a găsit-o deschisă și care o cunoaște, fiindcă i-a vîndut fel de fel de lucruri.

1 Poznic (engl.).

S-a culcat cu fierbințeală și mă tem să nu iasă ceva rău de aici, căci se află în perioada critică.

— Nu-i adevărat, căci am prins-o în fapt cu frizerul.

— Aș ! Asta nu dovedește nimic, n-a stat bietul tînăr să se uite așa de aproape.

— Dar îl iubește.

— Nu cred, deși își petrece multe ceasuri cu dînsul.

— Și mai zici că mă iubește pe mine !

— Una n-o împiedică pe cealaltă ; cu acela e numai așa, o toană.

— Spune-i că vin să stau toată ziua la căpățiiul ei și întoarce-te să-mi aduci răspunsul.

— O trimit pe tovarășa mea, dacă vreți.

— Nu, fiindcă nu știe decît englezește.

Plecă, și văzînd că nu se mai întoarce, pe la trei, mort de nerăbdare, mă hotărîi să mă duc eu la dînsa ca să văd ce face. Bat, și se ivește una din mătuși care mă roagă să nu intru, căci cei doi prieteni sînt acolo, furioși pe mine, iar fiică-sa are fierbințeală mare și aiurează : alta nu spune decit

strigă într-una : „Uite-l-pe Seingalt, uite-1 pe călăul meu, vrea să măucidă. Seăpați-mă. Pleacă, domnule, pentru Dumnezeu".

Mă întorsei acasă deznădăjduit, ncbănuind că mi s-au spus minciuni. Copleșit de amărăciune, n-am mîncat nimic toată ziua', căci mi se oprea totul în gît. N-am închis ochii pînă dimineață : aveam friguri. Înghiții cîteva pähărele de rachiu tare, nădăjduind să mă amețesc și să ațipesc ; degeaba.

Â doua zi la nouă, mă înfățișai la Charpillon la poartă, care, ca și în ajun, nu mi se deschise decît pe jumătate. Aceași mătușă bătrîna veni să-mi spună, oprindu-mă să intru, că bolnavei i-a crescut fierbințeala, că aiurează, neconținînd să-mi rostească cu groază numele în clipele de pierdere a cunoștinței și că medicul a spus că, dacă boala se înrăutățește, nu mai are de trăit nici douăzeci și patru de ore. Spaima i-a oprit lunația ; e într-o stare mai mult decît îngrijorătoare.

— Blestemat să fie frizerul ! strigai.

— Slăbiciuni de tinerețe ; ar fi trebuit să vă faceți cft n-ați băgat de seamă»

.... —

— Pe toți dracii, vrăjitoare bătrîna ! Crezi că ar fi fost eu puțință ? Na, vezi să nu-i lipsească nimic.

Și zicînd acestea, îi dădui o bancnotă de zece guinee și plecai ca smintit. În drum, îl întîlnii pe Goudar care se sperie de mutra mea. îl rugai să meargă să vadă ce face Charpillon și să vină pe urmă să-și petreacă ziua cu mine. Se întoarse peste un ceas și-mi spuse că i-a găsit pe toți pe culmile deznădejdiei și că fata e în pragul jnortîii.

— Ai văzut-o ?

— Nu, mi s-a spus că nu se poate.

— Crezi că-i adevărat ? -

— Nu știu ce să zic ; o slujnică însă, care de obicei îmi spune adevărul, m-a încredințat că și-a pierdut mințile fiindcă i s-a oprit menstruația ; afară de asta, are într-una friguri și convulsii. Sînt, toate, de crezut, căci acestea sînt obișnuitele urmări ale unei spaime mari, cînd femeia se află în perioada critică. Mi-a spus că dumneavoastră sînteți pricina întregii nenorociri.

I-am istorisit atunci toată tărășenia. M-a plîns din inimă, dar aflînd că de douăzeci și patru de iore n-am putut nici mîncă, nici dormi, mi-a spus foarte cuminte că suferința aceasta ar putea să mă coste viața ori mințile. O știam, dar nu vedeam nici un leac. Stătu toată ziua cu mine și-mi fu de folos. Neputînd mîncă, am băut mult și mi-am petrecut noaptea plimbîndu-mă și vorbind la pereți, ca unul căruia îi lipsește o doagă.

A treia zi, neputînd afla nimic sigur despre Charpillon, ieșii pe la șapte dimineață spre a merge la ea. După ce așteptai un sfert de oră în stradă, se întredeschise poarta și, scăldată în lacrimi, se ivi mama care-mi spuse, fără a mă lăsa să intru, că fiica ei e în agonie. În clipa aceea, un bărbat în vîrstă, costeliv, palid și plăpînd, ieși spunîndu-i într-o nemțească elvețiană că trebuie să se plece voinței Domnului. O întrebai pe nemernica de co-doașă dacă fusese medicul.

— Nu mai poate fi vorba de medic, îmi spuse fățarnica plîngînd și mai amar ; e un slujitor al sfîntei evanghelii, și încă unul e sus. Săraca fetița mea ! în cel mult o oră se duce.

Simții atunci cum îmi trece un fior de gheață prin inima. Izbucnind în lacrimi, o părăsesc pe muierea aceea, spunîndu-i :

— Eu sînt, e adevărat, cauza finală a morții, dar dumneata ai ucis-o, nefericito.

Plecînd, îmi tremurau picioarele și mă întorsei acasă hotărît să-mi curm zilele în chipul pe care-l voi socoti cel mai sigur.

Pentru înfăptuirea grozavului plan, zămislit cu desă-vîrșit sînge rece, poruncii să se spună că nu sînt acasă pentru nimeni. De îndată ce ajunsei în odaie, îmi pusei ceasurile, inelele, tabacherele, punga și portofelul în sipet și-l încuiai în secretar. Scrisei pe urmă o scrisoare către rezidentul Veneției, arătînd că las după moarte tot avutul meu domnului de Bragadin. Pecetluiesc scrisoarea și o încui în sertar, unde-mi țineam și diamantele și bijuteriile, și pun cheia în buzunar, împreună cu cîteva guinee de argint. Mă înarmez cu strașnicele mele pistoale și ies, eu hotărîrea nestrămutată de a mă duce să mă înec în Tamisa, la Turnul Londrei.

Cu gîndul acesta, născut și nutrit nu de minie sau de dragoste, ci de cea mai rece judecată, mă dusei la un negustor să cumpăr niște gloanțe de plumb, cu care să-mi umplu buzunarele atîta cît să pot să duc pînă la Turn, unde trebuia să ajung pe jos. Mergînd într-acolo și cugetînd, mă simții și mai întărit în gîndul meu, căci îmi spuneam că, trăind mai departe, aș îndura de o mie de ori pe zi chinurile iadului văzînd icoana lui Charpillon care m-ar învinui pe dreptate că am ucis-o.

Mă lăudam chiar că împlinesc fără nici o sforțare o hotărîre care mi se părea întemeiată pe cea mai riguroasă judecată. Și mai simțeam și un fel de tainică mîn-drie că am găsit în mine destulă inimă pentru a mă pedepsi eu însumi pentru nelegiuirea de care mă socoteam vinovat,

Umblam încet, din pricina uriașei greutate pe care o duceam în buzunare și care mă asigura că, odată ajuns în apă, aveam să mor la fund înainte de a putea fi scos afară.

La jumătatea podului Westminster, duhul meu cel bun mi-l aduse înainte pe cavalerul Edgard, un tînăr englez foarte drăguț, bogat, eare trăia bucurîndu-se de viață și gustînd-o din plin. Il cunoscusem la lordul Pembroke și fusese de cîteva ori la mine la prînz. Ne potriveam ; nu-i era silă de taclale, avea haz, și petrecusem amîndoi clipe plăcute, schimbînd vorbe de duh. Cum îl zării, voi să-l ocolesc, mă văzuse însă și veni să mă ia prietenește de braț.

— încotro ? Hai cu mine, afară doar dacă te duci să seoți pe cineva din pușcărie. Hai, o să petrecem.

— Nu pot, dragul meu, lasă-mă.

Ce ai ? nu te mai cunosc cu mutra asta ciufută.

— N-am nimic.

— N-ai nîhTiic ? Nu te vezi. Sînt sigur că te duci să faci vreo boroboață.

— Te înșeli.

— Degeaba tăgăduiești.

— Ți-am spus că n-am nimic. La revedere. Am să vin altădată cu dumneata.

— Lasă, dragă Seingalt, te văd eu că ești cătrănit. Nu te slăbesc de loc. Haidem, merg cu dumneata.

Aruncîndu-și privirea pe buzunarul pantalonilor mei, zărește culasa unuia din pistoale și, fără să se sfiască, pune mîna pe celălalt buzunar, îl simte pe al doilea și-mi spune :

— Te duci cu siguranță să te bați în duel, vreau să vin și eu : nu mă împotrivesc la luptă, dar singur nu te las.

Silindu-mă atunci să zîmbesc, îl încredințai că nu mă duc la nici un duel și, fără să mă gîndesc la ce spun, adăugai că am plecat numai așa, să mă plimb ca să mă distrez.

— Prea bine — spuse Edgard — trag atunci nădejde că tovărășia mea îți va fi la fel de plăcută ca mie a dumatale. După ce ne plimbăm, mergem să prînzim la Can-non. Li dau de veste unei fetițe care trebuia să prînzească cu mine să vină să ne întîlnească acolo însoțită de o franțuzoaică fermecătoare, și facem o partidă în patru.

— Te rog, dragă prietene, seutește-mă ; sînt amărît și simt nevoia să merg singur undeva să-mi risipesc gîndurile negre.

— Ai să te duci mîine, dacă ai să mai simți nevoia, sînt sigur însă că în trei ceasuri îți vei risipi toate gîndurile negre ; și dacă n-o fi așa, o să ne plictisim împreună. Sau socoteai să prînzești dincolo ?

— Nicăieri, fiindcă nu simt nevoia, nefiindu-mi foame de loc. N-am mîncat nimic de trei zile : nu pot decît să beau.

— Toate acestea nu sînt firești, și încep să văd limpede despre ce e vorba. Cine știe ce necaz ți-a făcut sînge rău și ai putea să înnebunești, sau să mori, cum i s-a întîmplat unui frate de-al meu. Trebuie să pun eu rînduială în treaba asta.

Edgard stăruind, judecînd, îmbinînd adevărul cu gluma, îmi spusei în sinea mea : „încă o zi. Am să-mi pot împlini planul după ce ne vom despărți. Singura primejdie e să mai trăiesc cîteva ceasuri”.

Sînt sigur că aceia pe care un mare necaz i-a dus la sinucidere n-au făcut decît să preîntîmpine ceasul în care și-ar fi pierdut mințile, precum e în afară de orice îndoială că aceia care au înnebunit n-ar fi putut scăpa de această nenorocire decît luîndu-și viața. Eu n-am ales sinuciderea decît în clipa în care nebunia mi-ar fi distrus judecata, dacă mai zăboveam o singură zi să mă hotărăsc. Și totuși, iată și corolarul : omul nu trebuie niciodată să-și curme zilele, căci s-ar putea ca pricina suferinței lui să dispară înainte ca nebunia să fi sosit. Vreau să spun că sînt fericiți aceia cu inimă destul de vitează ca să nu-și piardă niciodată nădejdea. Inima mea își pierduse, în împrejurarea aceea, vitejia ; prăpădisem orice nădejde și m-aș fi sinucis ca un om cuminte, orice ar putea crede cititorul. Nu-mi datorez viața și întoarcerea speranței decît întîmplării.

Cînd află că nu trec podul decît fiindcă așa poftesc eu, Edgard îmi spuse că mai bine să ne înapoiem și mă lăsai convîns ; peste o jumătate de ceas, nemaifiînd însă în stare să mă car din pricina plumbului aceuia care-mi umplea buzunarele, îl rugai să mă ducă undeva unde să-l pot aștepta, căci nu mai pot de sfîrșeală. îi dădui cuvîntul meu că-l aștept la Cannon.

De îndată ce rămăsei singur, îmi deșertai buzunarele și pusei gloanțele într-un dulap; odihnindu-mă puțin pe urmă, chibzuii că băiatul acesta drăguț ar putea să-mi năruie cu desăvîrșire planul sinuciderii, de vreme ce o și împiedicase, amînînd-o.

Judecam nu ca un om care nădăjduiește, ci ca unul care prevedea că ar fi cu putință ca Edgard să fi fost menit de Pronie să mă împiedice să-mi iau viața, măcar în acea împrejurare. Trăgeam încheierea că peste acțiunile absolute și hotărîtoare, nu sîntem stăpîni decît pînă într-un anumit punct.

Ședeam acolo în circiumă și mă socoteam constrîns cumva cu forța să-l aștept pe tînărul englez, căci socotind forța morală a amîndurora, e sigur că trebuia să mă dau bătut.

Edgard se întoarse curînd și îi păru bine cînd mă văzu.

— M-am bizuit pe făgăduința dumitale, îmi spuse el.

— Doar nu ți-ai închipuit că am să-mi calc cuvîntul de onoare.

— Simțămîntul acesta mă liniștește ; amărăciunea o să treacă.

Cuvintele drepte, glumețe și întotdeauna atît de îndatoritoare pe care mi le spunea tînărul îmi făceau bine ; începeam să o simt, cînd cele două zăpăcite, dintre care una era franțuzoaică, sosiră, cu veselia întipărită pe fermecătorul lor obraz. Erau parcă făcute anume pentru desfătări și firea le înzestraseră din belșug cu tot ce poate aprinde poftele în cel mai de gheață bărbat. Le-am dat ce era al lor, fără a le întîmpina însă precum erau de-prinse. Mă luară la început drept un tăntălău : deși aflat însă în agonie, simții o pornire de amor propriu care mă îndemnă să le arăt că nu sînt de lemn. Le dădui mai mult în silă cîteva sărutări leșinate și-l rugai pe Edgard să-i spună compatriotei lui că, să nu mă fi aflat în pragul morții, i-aș fi dovedit că o găsesc fermecătoare. Mă căinără amîndouă. Pe un bărbat care a petrecut de trei ori cîte douăzeci și patru de ore fără să mănince și să doarmă îl lasă destul de rece imboldurile dragostei ; cuvintele însă nu le-ar fi convins pe cele două preotese, dacă Edgard nu le-ar fi spus cum mă cheamă. Aveam un nume și de îndată ce aflară cine sînt, le văzui pătrunse de respect. Nădăjduiau cîteșitrei că Bacus și Comus vor pleda în favoarea lui Amor, îi lasam să zică ce vor, știind bine că nădejtile lor sînt deșarte.

Am luat un prînz englezesc, adică fără ce e mai de seamă, fără supă ; astfel încît înghiții numai cîteva stridii cu un vin de Graves delicios ; mă simțeam însă bine căci îmi plăcea să-l văd pe Edgard ținîndu-le cu îndemîinare de urît nimfelor amîndouă.

Ajuns în culmea voioșiei, zănaticul tînăr îi propuse englezoaicei să danseze rompaie îmbrăcată în veșmintele maicii Eva, iar ea se invoie cu condiția să ne îmbrăcăm și noi ca taica Adam și să găsim muzicanți orbi. Le spusei că, spre a le fi pe plac, am să le țin și eu isonul dar că, în halul de toropeală în care mă aflu, e slabă nădejde că mă vor putea aduce să fac precum șarpele ispitei. Mă scutiră de osteneala costumației, cu condiția ca, de îndată ce voi simți înțepîndu-mă ghimpele voluptății, să mă des-poi și eu ca dînșii. Făgăduii. Trimiseră după orbi, încuiară ușile, se dichisiră cît își acordară artiștii instrumentele — și orgia începu.

A fost o clipă în care am cunoscut multe adevăruri. Atunci am văzut că plăcerile dragostei sînt urmarea și nu pricina veseliei. Aveam în fața ochilor trei trupuri superbe, minunat de proaspete și de bine făcute, mișcările, grația, gesturile lor, și pînă și muzica, totul era îneîntător, fermecător ; nici o emoție nu veni să mă vestească însă că toate acestea îmi zic și mie ceva. Dansatorul rămase ca un biruitor chiar în timpul dansului și m-am mirat că n-am încercat eu însumi niciodată o asemenea ispravă. După dans, le prăznui pe cele două mîndre, trecînd de la una la cealaltă, pînă cînd urmările firești îi răpiră dibăcia și-l siliră să se odihnească. Franțuzoaica veni să se încredințeze dacă dau vreun semn de viață ; văzîndu-mi însă bicisnicia, mă declară olog.

Sfârșindu-se orgia, îl rog pe Edgard să-i dea patru guinee franțuzoaicei și să plătească cheltuiala, căci n-aveam decât prea puțini bani la mine.

Aș fi putut oare ghici, dimineată, că, în loc să mă înec, am să iau parte la o atît de frumoasă petrecere ?

Datoria ce-o făcusem la tînărul englez mă îndemnă să-mi amîn pe a doua zi sinuciderea. După ce plecară nimfele, voi să mă despart de Edgard, clar fu cu neputință ; o ținea sus și tare că arăt mai bine ca dimineată ; că stridiile pe care le-am înghițit și nu le-am vărsat dovedesc că am nevoie să mă distrez și că aș putea a doua zi să fiu om și să prînzesc cum trebuie, dacă aș merge să-mi petrec noaptea cu dînsul la Ranelagh. Eram sastisit și nu-mi prea păsa de nimic ; m-am lăsat convins. Mă urcai cu Edgard într-o birjă, urmînd învățătura stoicilor pe care mi-o însușisem în anii mei tineri și fericiți : sequere deum

Intrarăm în frumoasa rotondă cu pălăriile trase pe ochi. Era lume multă și ne plimbam cu miinile la spate, în chipul obișnuit al englezilor, cel puțin în vremea aceea.

Se dansa menuetul și, aruneîndu-mi plivirile pe o femeie care dansa foarte bine și care era cu spatele la mine, mă oprii ca să aștept să se întoarcă. Mă îndemnau s-o văd la obraz o rochie și o pălărie cu totul și cu totul la fel cu cele pe care, cu cîteva zile în urmă i le dăruisem lui Charpillon ; pe de altă parte, aceeași statură și mișcările ei ; crezînd-o însă pe nefericita aceea moartă sau în agonie, asemănarea nu-mi trezi nici o bănuială. În vremea aceasta, dansatoarea traversează, își ridică fruntea și o văd... pe Charpillon în carne și oase.

Edgard îmi spuse mai tîrziu că a crezut că am să mă prăbușesc trăsmit de ducă-se-pe-pustii, atît erau de cumplite tremurăturile care m-au apucat.

Și totuși, eram atît de încredințat că fata e bolnavă, încît nu-mi crezui ochilor și îndoiala mă ajută să-mi vin în fire. „E cu neputință — îmi spuneam — să fie Charpillon ; trebuie să fie alta care seamănă cu ea și, slăbite, simțurile m-au înșelat". Ocupată cu partenerul ei, dansatoarea nu privea spre cerc, dar aveam vreme să aștept, în clipa aceea își ridică brațele pentru a face reverența de la sfîrșitul menuetului și, aproape fără să vreau, mă apropii ele dînsa ca și cum aș fi dorit s-o iau la dans ; se uită la mine și fuge.

Mă stăpîinii, dar siguranța făcu să mă apuce iar tremurăturile și mă gîndii să mă duc să mă așed. Cît ai clipi din ochi, o sudoare rece îmi scaldă obrazul și tot trupul. Văzînd această criză, Edgard mă sfătui să iau un ceai ; ' Urmează-ți norocul (lat.).

Îl rugai să mă lase însă singur cîteva clipe și să meargă să se distreze.

Răvășeala iscată în mine mă făcu să mă tem de cine știe ce urmări fatale, căci tremuram din toate mădularele și o năprasnică bătaie de inimă nu mi-ar fi îngăduit nici să mă țin pe picioare, dacă aș fi dorit să mă ridic.

Neputînd să mă ucidă, criza îmi dăruie pînă la urmă e viață nouă. Ce minunată schimbare ! Simțeam cum liniștea mi se pogoară încetul cu încetul în toate simțurile și putui contempla cu plăcere razele scăpărate dintr-o sumedenie de luminări, raze care-mi aduceau în retină o lumină care mă făcea să-mi fie rușine de mine însumi ; rușinea aceasta îmi arăta însă că m-am tămăduit, și mi-era, din acea clipă chiar, plăcută. Străbătui

încetul cu încetul, ca să zic așa, toate treptele dintre deznădejde și extaz. Eram atît de uluit de noua stare în care mă aflam, încît, văzînd că Edgard nu se mai ivește, începui să cred că n-am să-l mai revăd niciodată. „Tînărul acesta — îmi ziceam — e duhul meu bun, îngerul meu păzitor, e sufletul strămoșilor mei, care s-a întrupat în făptura pămîin-tească a lui Edgard ca să mă facă să-mi vin în simțiri.” Și m-aș fi întărit într-acest gînd, dacă nu l-aș fi văzut ivindu-se peste cîteva clipe.

întîmplarea i-ar fi putut scoate într-adevăr în cale lui Edgard pe una din făpturile acelea incintătoare care te fac să uiți de tot pentru o clipă, pentru o noapte, și prietenul meu ar fi putut pleca de la Ranelagh fără măcar să mai apuce a-mi da de veste ; și atunci m-aș fi întors singur la Londra, sigur însă că nu i-am văzut decît forma exterioară. M-aș fi dezmeticit, oare, văzîndu-l iar peste cîteva zile ? Poate, dar n-aș fi în stare să jur. Am avut întotdeauna în mine un grăunte de eres, o înclinare spre spiritualism, cu care nici nu mă gîndesc să mă laud ; mă spovedesc însă și cititorul are dreptul să mă dau în vileag și să nu-i ascund nimic.

Edgard se întoarse în cele din urmă, foarte voios, dar neliniștit în ce mă privește și rămase foarte uluit găsin-du-mă plin de însufletire și auzindu-mă judecînd cît se poate de ager lucrurile care-mi săreau în ochi în cercul acela frumos.

— Rîzi, scumpe prietene — îmi zise — ți-a trecut, dar, amărăciunea ?

— Nu, duhul meu bun, sînt însă hămesit de foame, și vreau să te rog să-mi faci o mare plăcere, dacă n-ai miine cine știe ce treabă însemnată care să te împiedice.

— Sînt liber pînă poimîine, și gata la porunca ta.

— Îți datorez viața ; viața, mă înțelegi ? Pentru ca darul să fie însă deplin, am nevoie să-ți petreci cu mine noaptea asta și toată ziua de mîine.

— Sînt al tău.

— Să mergem la mine.

— Bucuros. Haidem.

Pe drum nu-i spusei nimic, ajungînd însă acasă, nu găsii decît o nouă scrisoare de la Goudar pe care o băgai în buzunar, aminînd pe a doua zi treburile mai însemnate.

Era unu noaptea. Ni se sluji o cină bună și mîncai cu poftă, sau mai bine zis înfulecai. Edgard mă lăudă și ne duserăm la culcare și dormii somn adînc pînă a doua zi. Cum mă trezii mersei să-mi iau gustarea de dimineață în odaia lui Edgard și-i istorisii toată povestea, al cărei dez-nodămînt ai' fi fost moartea mea, dacă întîmplarea nu m-ar fi făcut să-l întilnesc pe podul Westminster, și dacă ochiul lui isteț nu l-ar fi făcut să-mi ghicească, după chipul meu răvășit, starea sufletească. Ducîndu-l pe urmă la mine în odaie, îi arătai secretarul, sipetul și testamentul. Deschisei apoi scrisoarea lui Goudar, unde găsii următoarele cuvinte :

„Sînt sigur că fata cu pricina, departe de a fi pe moarte, s-a dus la Ranelagh cu lordul Grosvenore”.

Edgar, plin de bun-simț, deși mare petrecăreț, era furios. Convins că mi-a scăpat viața, mă îmbrățișa încredințîndu-mă că va socoti întotdeauna drept cea mai frumoasă zi din viața lui ziua în care m-a împiedicat să mă omor pentru o făptură atît de nevrednică de un asemenea gest. Nu putea cuprinde

cu mintea josnicul caracter al lui Charpillon și al măică-si. îmi spuse că am dreptul să pun s-o aresteze pe mamă, deși polițele fiica nu mi le-a înapoiat, fiindcă scrisoarea pe care mama mi-a scris-o mărturisește datoria și recunoaște că fiica nu deține polițele decât cu titlu de depozit.

Fără să-i destăinuiesc gândul, luai chiar atunci hotărîrea s-o bag la închisoare. Seara, înainte de a ne despărți, ne jurarăm prietenie veșnică și, în ce mă privește, i-o datoram. Se va vedea curînd ce i-a fost hărăzit îndatoritorului englez să~pătească pentru a-mi fi dat un asemenea ajutor.

A doua zi, mîndru ca unul care a cîștigat o mare biruință, m-am dus la procurorul care mă ajutase în dara-vera cu contele Schwerin. Procurorul acela, după ce-mi ascultă plîngerea, îmi spuse că dreptatea mea e de netăgăduit și că le pot băga în închisoare pe cele trei femei, pe mamă, adică, și pe cele două mătuși ale nemernicei.

Fără a pierde vremea, mă dusei la magistratul care, după ce îmi luă jurămîntul, îmi dădu verdictul și același portărel carc-1 arestase pe Schwerin luă treaba asupra lui ; nu le cunoștea însă pe muieri și trebuia să le cunoască. Că intră în casă și dă peste ele n-avea nici o îndoială ; trebuia însă ca acelea pe care le arestează să fie negreșit femeile arătate în mandatul de arestare, și s-ar fi putut să fie multe altele adunate acolo. _

Neputînd încredința nimănui o slujbă atît de gingașă ca aceea de a i le arăta cu degetul, căci Goudar nu s-ar fi învoit să și-o ia pe seamă, mă hotărîi să-l călăuzesc eu pe portărel în casă, la ceasul cînd eram sigur că marțafoaicele se află cîteșitrele în salonaș.

Îi dădui întîlnire la orele opt, cu o birjă la porunca lui, în strada Danemarcei, spunîndu-i să pătrundă în casă de îndată ce i se va deschide poarta și că în aceeași clipă voi intra și eu și că va putea să aresteze fără nici o grijă pe cele trei femei pe care i le voi arăta. În Anglia, oamenii dreptății sînt foarte punctuali și toate se petrecură precum le rînduisem eu. Portărelul intră în salonaș, cu un agent subaltern, și eu după ei. Văzînd-o pe mamă și pe cele două surori, i le arăt și mă grăbesc să ies, căci Charpillon, îmbrăcată în negru, cu spatele la cămin, și pe care abia dacă-mi aruncaî privirea, mă făcu să mă cutremur. Mă credeam și simțeam că sînt într-adevăr vindecăt ; rana adîncă pe care mi-o făcuse însă fățarnica aceea abia se cicatrizase și nu știu, zău, ce s-ar fi întîmplat dacă în clipa aceea Circe ar fi avut prezența de spirit să-mi sară de gît și să mă roage s-o cruț pe maică-sa și pe mătușile ei.

Văzîndu-le pe cele trei femei atinse cu puternica baghetă, fugii gustînd din plin plăcerea răzbunării, plăcere uriașă, care-i face fericiți pe cei ce și-o îndeplinesc și care-i nefericește atîta vreme cît o așteaptă numai sau tîn-jesc după ea. Cu adevărat fericit e cel ce practică atara-xia și care, necunoscînd ura, nu cunoaște nici setea de răzbunare. Chipul pizmaș în care pusesem să le aresteze pe cele trei codoașc escroace și spaima care mă trecu văzînd-o pe fățarnica muiere care mă dusesese la doi pași de sinucidere dovedeau că încă nu sînt liber. Ca să fiu liber cu desăvîrșire, trebuia să fug de ea și s-o uit.

A doua zi dimineață veni la mine Goudar, foarte vesel, și-mi spuse că mă felicită pentru curajul ce-l arătasem în ajun, căci se pune chezaș că ori m-am vindecăt de patimă, ori sînt mai îndrăgostit ca niciodată.

— Vin de la Charpillon — adăugă — unde n-am găsit-o decât pe bunică, scăldată în lacrimi, cu un avocat pe care de bună-seamă îl consulta. ,

— Cunoșteai deci ce s-a întîmplat ?

— Da, am ajuns acolo aseară un ceas după ce ați plecat dumneavoastră și am stat pînă cînd cele trei tîlhă-roaice s-au hotărît să-1 urmeze pe agent. Se împotriveau ; pretindeau că trebuie să le lase răgaz pînă dimineață și că, încă în zorii zilei, vor găsi pe cineva care să depună cauțiune pentru ele. Cei doi viteji care în-tr-acestea sosise, se băgară și ei în treabă, ba chiar tra-seră sabia ca să-1 împiedice pe omul dreptății să folo-seacă puterea ; acela însă pe care-1 adusesse agentul îi dezarma și luă cu sine săbiile, ducîndu-le și pe cele trei arestate. Charpillon a vrut să meargă cu ele, dar a socotit că e mai bine să înceapă a lucra pentru eliberarea lor.

Goudar încheie spunîndu-mi că se va duce să le vadă, ca prieten, la închisoare și că, dacă mă învoiesc la o împăcare, e bucuros s-o mijlocească, li munțumii, încredin-țîndu-1 că singura împăcare la care m-aș învoi cu muierile acelea ticăloase ar fi să-mi dea cei șase mii de franci ai mei și că trebuie să se socotească fericite că nu mă gîndesc să-mi capăt și dobînzile la care am dreptul, ca să mă despăgubesc cumva de banii de care atît de mîrșav m-au escrocat.

Două săptămîni s-au scurs fără să mai aud vorbin-du-se de daravera aceasta. Charpillon se ducea în fiecare zi să prînzească cu arestatele și ea le întreținea. Trebuia s-o coste multe parale, căci ocupau două încăperi, iar gazda, adevărat Caron, nu le îngăduia să-și aducă mîncare dinafară. Goudar îmi spuse că Charpillon i-a declarat maică-si că nu s-ar hotărî niciodată să vină să mă roage să le eliberez, chiar sigură să fie că ar dobîndi tot ce-ar voi numai arătîndu-mi-se. Eram, în ochii ei, cel mai înfiorător monstru din lume. Că era mai puțin monstru ca mine nu mă pot învoi să zic, dar sînt silit să recunosc, în schimb, că, în împrejurarea aceasta, dădea dovadă de mai mult caracter decît mine ; pozițiile noastre erau însă diametral opuse : tot ce-i făcusem eu fusese stîrnit de patimă. în vreme ce dînsa fusese stîrnită doar de pofta de ciștig și, poate, de niște toane.

Îl căutasem zadarnic pe Edgard în răstimpul celor două săptămîni, cînd, spre marea mea mulțumire, îl văzui ivindu-se într-o dimineață, cu o față veselă și prietenească.

— Undo te ascunzi, frate, de atîta vreme? îi spusei ; te-am căutat peste tot.

— Dragostea, scumpe prietene, m-a ținut vreme de două săptămîni ascuns în nepătrunsele-i temnițe. Vin să-ți aduc niște bani.

— Mie ? De la cine, mă rog ?

— De la doamnele Augspurgher. Dă-mi, te rog, chitanță și cuvenita declarație, căci trebuie să merg eu însumi să le călăuzesc în brațele bieteii Charpillon, care de două săptămîni nu face altceva decît să plîngă.

— Îi înțeleg lacrimile și o admir că s-a priceput să-și aleagă ocrotitor pe acela care m-a scăpat din lanțurile ei. Știe că îți datorez viața ?

— Nu știe nimic, decît că eram împreună la Ranelagh atunci cînd ai văzut-o dansînd și cînd o credeai moartă sau în agonie ; i-am povestit însă totul după ce am cunoscut-o.

— A venit desigur să te roage să pui o vorbă bună la mine pentru dînsa ?

— Nicidecum. A venit să-mi spună că ești un monstru de necunoștința, căci ea te-a iubit și ți-a dat dovezi adevărate pentru dragostea ei ; acum însă te urăște.

— Domnul fie lăudat ! Nemernica ! E ciudat însă că s-a priceput să te cucerească pentru a se răzbuna pe mine ; te-a îmbrobodit, amice, și te pedepsește pe dumneata.

— O fi, oricum însă, e o dulce pedeapsă.

— Îți urez să fii fericit, dar bagă de seamă și pă-zește-te, ticăloasa e meșteră la înșelat.

Edgard îmi numără două sute cincizeci de guinee iar eu îi dădui chitanță și declarație că-mi retrag plîngerca ; le luă și plecă mulțumit.

După această întîmplare, nu trebuia oare să-mi închipui că totul între noi s-a sfîrșit ? Deșarte amăgiri.

În vremea aceea, principele ereditar de Brunswick, astăzi duce domnitor, se căsătorii cu principesa soră a regelui. Common council declarîndu-l cetățean englez cu toate prerogativele legate de acest titlu, breasla giuvaergerilor din Londra îl primi în rîndurile ei și îi înmină, prin lord major¹ și aldermen², diploma respectivă, într-o splendidă cutie de aur. Principele acesta era cel dintîi gentilom din toată Europa noastră și totuși nu s-a simțit înjosit să-și adauge acest nou titlu la cele vechi de paisprezece secole cu care se împodobeau.

Cu prilejul acesta, lady Harrington o făcu să cîștige două sute de guinee pe Cornelis, care-și împrumută casa din Soho unui bucătar care dădu un bal și o cină de o mie de persoane, cu cîte trei guinee de cap. Luară parte cei doi soți și toată casa regală, mai puțin regele și regina. Am fost și eu poftit pe trei guinee, dar în picioare cu alți șase sute de inși, căci locuri la masă nu erau

• Primarul Londrei (engl.). > Consilieri municipali (engl.).

479

decit patru sute, și au fost și doamne care n-au putut fi așezate.

În seara aceea am văzut-o pe lady Grafton, care ședea lîngă ducele de Cumberland. Era fără perucă, fără pudră și părul îi cădea, drept, pînă la jumătatea frunții-Celelalte doamne strîmbară rău de tot din nas, căci pieptănătura aceasta urîtea. Nu știau cum s-o mai blesteme pe cea care o născocise ; și în mai puțin de șase luni coafura „la Grafton" se întinse pretutindeni, trecu marca, se răspîndi în toată Europa unde, cu desăvîrșire pe nedrept, numele nașei fu uitat. Moda aceasta mai ține și astăzi și e singura care se poate fâli cu o vechime de treizeci de ani, deși a fost fluierată cînd s-a născut.

La cina aceea, pentru care cel care o dădea primise trei mii de guinee sau șaptezeci și cinci mii de franci, cele mai felurite gusturi își puteau afla mulțumirea ; eu însă nu dansam și, neîndrăgostindu-mă de nici una din mîndrele care împodobeau serata, plecai la ora unu noaptea. Era într-o duminică, zi în care nimeni, în afară de criminali, n-are, în Anglia, a se teme de închisoare. Și, totuși, iată ce mi s-a întîmplat.

Splendid îmbrăcat, mă întorceam acasă în trăsură, cu Jarbe harapul urcat în spate împreună cu încă un slujitor, cînd, abia intrat pe strada mea, aud pe cineva strigîndu-mă în trecere : „Noapte bună, Seingalt". Sco-țînciu-mi capul pe portieră ca să răspund, îmi văd trăsura înconjurată de oameni înarmați cu pistoale, iar unul dintr-înșii îmi strigă :

— Din porunca regelui !

Întrebîndu-i slujitorii mei ce vor de la mine, ei răspund :

— Să-1 ducem la închisoarea Newgate, căci pe criminali duminica nu-i ocrotește.

— Și ce crimă am făptuit ? zic.

— Aveți s-o aflați la închisoare.

— Stăpînul meu — spuse Jarbe — are dreptul s-o știe înainte de a merge la închisoare.

— Dar judecătorul doarme.

Harap stăruie, și trecătorii, aflînd despre ce e vorba, strigă toți că eu am dreptate.

Dîndu-se bătut, căpitanul îmi spuse atunci că mă duce la el acasă, în City.

- Fie și în City — zisei — și să isprăvim odată.

Ajunși acolo, ne oprirăm înaintea unei case și mă puseră într-o încăpere marc, la parter, în care nu erau decît niște bănci și cîteva mese mari. Dînd drumul la trăsură, slujitorii mei se întoarseră să-mi țină de urît. Nevoind nici în ruptul capului să mă părăsescă, cei șase zbiri îmi spuseră că trebuie să trimit să le aducă mîn-care și băutură. Li poruncii lui Jarbe să facă așa cum spun ei și să se poarte blînd și cuviincios.

Nu făptuisem nici o crimă, așa că eram foarte liniștit ; nu putusem nimeri acolo decît în urma unei calomnii și. cum știam că la Londra dreptatea se face repede și bine, necazul meu nu putea fi decît trecător. Mă învi-nuiam totuși că nu m-am ținut do buna maximă de a nu răspunde niciodată noaptea, căci aș fi ocolit această neplăcere. Dar greșeala era făcută și nu-mi mai răminea decît să am răbdare. Mă distram cu cugetări hazlii asupra răsturnării de situații care mă făcea să trec din mijlocul unei strălucite adunări în jalnica tovărășie unde mă aflam, așa îmbrăcat ca un prinț.

Se făcu în sfîrșit ziuă și stăpînul hanului în care mă aflam veni să întrebe unde e criminalul care și-a petrecut noaptea la el. Nu m-am putut împiedica să nu rîd cînd, vîzîndu-mă el cum arăt, îi înjură cum îi veni la gură pe zbiri care nu l-au trezit să-mi dea o odaie, căci se vedea păgubit de cel puțin o guinee cit mi-ar fi luat pe ea. Veniră în sfîrșit să ne dea de veste că judecătorul a deschis ședința și că e vremea să mă înfățișez.

Aduseră o lectică, fiindcă așa cum eram îmbrăcat, gloata m-ar fi improșcat cu noroi, clacă aș fi îndrăznit să ies în stradă pe jos.

Intrînd în sală, mă pomenii în mijlocul a vreo șaizeci de inși care se holbau toți la sălbaticul care cutează să se arate în fața judecătii într-un asemenea lux deșănțat.

În capătul sălii zării, pe un fotoliu înalt, un om care urma, pare-se, să mă judece. Era într-adevăr judecătorul și judecătorul acela era orb. Avea capul înfășurat într-un tulpan lat care-i acoperea și ochii, căci, nevă-zînd nimic, puțin îi păsa că-i are acoperiți. Cineva de lîngă mine, ghicind că sînt străin, îmi spuse în franțuzește :

— Fiți liniștit, domnul Fielding¹ e un judecător cinstit și drept.

Îi mulțumii binevoitorului necunoscut și rămăsei în-cîntat vîzînd că am de-a face cu un om îndatoritor, un om de duh și strălucitul autor al atîtor lucrări cu care Anglia se mîndrește.

Cînd îmi veni rîndul, secretînd, aflat la dreapta lui, îi spuse, după cîte înțelegeam, numele meu.

— Signor Casanova — îmi spuse domnul Fielding într-o foarte bună italienească — fiți bun și vă apropiați, am să vă vorbesc.

îneîntat că mi-a adresat cuvîntul în limba mea. străbătui mulțimea, și, venind pînă la bară, îi spusei :

— Eccomi, signore -.

Atunci, vorbindu-mi mai departe italienește, îmi spuse :

— Domnule de Casanova, venețian, sînteți condamnat la detențiune pe viață în închisorile maiestății-sale regelui Marii Britanii.

— Aș dori să cunosc, domnule, pentru ce crimă am fost condamnat. Ați avea bunătatea să-mi spuneți?

— Dorința dumneavoastră e dreaptă și foarte firească, fiindcă în țara noastră justiția nu se socoate îndreptățită să condamne pe nimeni fără a-i arăta temeiul condamnării. Aflați așadar că sînteți învinuit, și învinuirea e sprijinită de doi martori, că vreți să desfigurați o fată frumoasă ; ori tînăra aceasta îi cere justiției s-o ocrotească de această violență, iar justiția nu găsește altceva mai bun decît să vă țină la închisoare in vitam ae-ternam³. Pregătiți-vă s-o porniți într-acolo.

— Domnule, învinuirea e pe deplin calomnioasă ; depun jurămînt. S-ar putea ca, examinîndu-și propriile ei purtări, fata cu pricina să aibă de ce se teme că mi-ar putea veni o asemenea poftă ; vă pot însă asigura că

1 E vorba de John Fielding, fratele celebrului scriitor.

• lată-mă, domnule (it.).

* Pe viață (lat.).

432

pînă acuma încă nu mi-a venit și crod că mă pot lega că n-are să-mi vină niciodată.

— Are doi martori.

— Sînt mincinoși. Dar pot îndrăzni, prea-cinstite jude, să vă întreb numele celei care mu învinuiește ?

— E miss Charpillon.

— O cunosc, dar nu i-am arătat niciodată decît dovezi de duiosie.

— Deci nu e adevărat că vreți s-o desfigurați ?

— Hotărît nu.

— Atunci vă felicit. Veți merge să prînziți acasă, dar trebuie să aduceți doi martori. Doi capi de familie trebuie să se declare răspunzători că nu veți făptui niciodată această crimă.

— Cine ar cuteza să făgăduiască oare că n-am s-o făptuiesc ?

— Doi englezi de vază, a căror stimă v-ați cîștigat-o și care știu că nu sînteți un nelegiuit. Trimiteți după dînșii și, dacă sosesc înainte de a pleca eu la masă, vă pun de îndată în libertate.

Zbirii mă duseră înapoi la închisoare, în locul unde-mi petrecusem noaptea și mă grăbii să le dau în scris slujitorilor mei toate numele capilor de familie pe care mi le aminteam, poruncindu-le să le spună și pricina pentru care îi pun pe drumuri, li sfătuiam să se grăbească. Trebuiau să sosească pînă la amiază ; dar Londra e atît de mare ! Nu veniră, și magistratul plecă la masă. Mă mîngîiai cu gîndul că judecă și după-amiază : iată însă ceva neplăcut.

Însoțit de un tălmaci, căpetenia arcașilor veni să-mi spună că vrea să mă ducă la Newgate. E, la Londra, temnița unde sînt închiși cei mai mișei și cei mai spurcați criminali.

Pusei să-i spună că-mi aștept cheazășii și că arc să mă poată duce seara la închisoare, dacă n-or veni ; se făcu însă că n-aude. îmi întoarse că, de

îndată ce-mi vor sosi oamenii, vor veni să mă ia de la închisoare și că, deci, trebuie să-mi fie totuna. Tălmaciul îmi șopti că omul acesta e cu siguranță plătit de potrivnicii mei ca să-mi facă rău, dar că nu atîrnă decît de mine să rî-mîn unde sînt, dîndu-i niște bani.

— Și cit ar trebui să-i dau ? întrebai.

Tălmaciul, după ce îi vorbi deoparte, se întoarse să-mi spună că zece guinee l-ar hotărî să mă țină pînă-n seară la el.

— Spune-i că sînt dornic să văd cum arată închisoarea.

Trimiseră după o birjă și mă duseră acolo. Ajungînd în acel lăcaș de jale, adevărat infern vrednic de închipuirea lui Dante, o sumedenie de nenorociți, dintre care unii urmau să fie spînzurați chiar în săptămîină aceea, îmi sărbătoriră sosirea batjocorindu-mi eleganța. Văzînd pe urmă că nu le vorbesc, se snpărără și începură să mă înjure. Temnicerul îi potoli, spunîndu-le că sînt străin și nu înțeleg boabă englezește ; apoi mă duse într-o odaie, arătîndu-mi cît are mă coste și rînduielile închisorii, de parcă ar fi fost sigur că am să stau acolo cit lumea. După o jumătate de ceas însă, același ins care voise să-mi ia un bir de zece guinee veni să-mi spună că mă așteaptă chezașii la jude și trăsura mea în fața porții.

li mulțumii lui Dumnezeu din adîncul inimii, coborîi și mă aflai curînd față în față cu omul legat la ochi. Ii văzui acolo pe domnul Pegu, croitorul meu, și pe Mai-sonneuve, negustorul meu de vinuri, care-mi spuseră că sînt fericiți că-mi pot face acest neînsemnat serviciu. La cîțiva pași, îi zării pe nerușinata de Charpillon, pe nemernicul de Rostaing cu un avocat și pe Goudar. Nu m-am pierdut cu firea și m-am mulțumit să-i fulger disprețuitor din ochi.

Aflînd ce anume trebuie să garanteze, chezașii mei semnară cu voioșie ; judecătorul îmi spuse apoi cu toată curtenia :

— Signor Casanova, poftiți să iscăliți pentru îndoitul cauțiunii ; pe urmă, vă declar cu desăvîrșire liber.

Apropiîndu-mă de masa scriitorului, întrebai la cît se ridică suma și aflai că e vorba de patruzeci de guinee, cea a fiecăruia dintre chezași fiind de cîte douăzeci. Iscălii, spunîndu-i lui Goudar că frumusețea lui Charpillon ar fi putut fi prețuită la zece mii, dacă judecătorul ar fi putut-o vedea. Cerînd pe urmă să mi se spună cine erau cei doi martori, mi se rostiră numele lui Rostaing și al lui Botarclli. Aruncîndu-i o piivire de dispreț lui Rostaing care sta acolo palid ca un mort, și fără măcar să mă uit la Charpillon, căci mi-era milă de ea, spusei cu glas tare :

— Martorii sînt vrednici de pus sub acuzație.

înainte de a pleca și după ce mă închinai cu toată cuviința înaintea judecătorului, deși nu putea să mă vadă, îl întrebai pe grefier dacă datorez ceva pentru procedură. Răspunzîndu-mi că nu, se iscă o ceartă între el și avocatul mîndrei, care sta acolo foc de supărată că nu poate pleca înainte de a plăti cheltuielile prilejuite de arestarea mea.

Cînd să ies, văzui ivindu-se vreo cinci, șase englezi binecunoscuți, care veneau să se pună chezașrî pentru mine și care nu mai puteau de ciudă că au ajuns prea tîrziu. Mă rugară să nu fiu supărat pe legile englezești, adesea cam strîmtorătoare pentru străini.

După ce petrecui una din cele mai plicticoase zile din viața mea, mă văzui în sfârșit clin nou acasă, bucuros că mă pot culca, și rîzînd de pățania care jni se întîm-plase.

CAPITOLUL XIII

Botarclli — Scrisoare de la Pauline prin domnul de Saa — Papagalul răzbunător — Poechini — Guerra, venețianul — O regăsesc pe Sara: plănuiesc s-o iau de nevastă și să plec cu ea în Elveția [...]

Incheindu-se astfel primul act al comediei mele, al doilea începu a doua zi de dimineață. Ieșeam din pat cînd, auzind zarvă la poartă, îmi scot capul pe fereastră și-i văd pe Poechini, licheaua aceea netrebnică de la Stuttgart, care mă prădase mișelește acolo, așa cum poate își mai amintește cititorul. Voia să intre înăuntru, fără să aștepte să-mi fie anunțat. Cînd îl văzui, mă apucară pan-daliile și trîntii fereastra, strigîndu-i că n-am vreme să-l primesc.

Peste cîteva clipe, îl văd ivindu-se pe Goudar, în mîină cu un număr din Satirii James' Chronicle unde se afla, pe scurt, toată povestea arestării și a eliberării mele pe optzeci pe guinee. Numele meu și al mîndrei nu erau pomenite, al lui Rostaing însă și al lui Bota-relli erau tipărite negru pe alb, iar gazetarul îi lăuda. Dornic să-l cunosc pe acest Botarclli, îl rugai pe Goudar să mă ducă la el, și Martinelli, care tocmai picase și el, voi să ne însoțească.

într-o nenorocită de odaie, la al treilea cat, mi se înfățișă înaintea ochilor tabloul celei mai jalnice sārăcii: se alcătua dintr-o femeie și patru copilași în zdrențe și un biet bărbat, îmbrăcat într-o gioarsă de halat și îndeletnicind u-se cu scrisul, la o biată măsuță vrednică de Eilemon și Baucis. Era Botarclli care, ridicîndii-se, cînd ne văzu, îmi stîrni mila. Ii spusei :

— Mă cunoști pe mine, domnule ?

— Nu, domnule.

— Eu sînt acel Casanova pe care doreai să-l întemnițezi la Nevvgate, sprijinind o calomnie cu mărturia dumitale mincinoasă.

— îmi pare rău, domnule, dar pentru numele lui Dumnezeu, priviți la ai mei; n-aveam nici de pîine ; altă dată vă servesc bucuros și pe dumneavoastră, fără nici un ban.

— Nu ți-e frică de spînzurătoare ?

— Nu, fiindcă martorii mincinoși nu sînt osîndiți la spînzurătoare, și apoi nimic nu e mai greu la Londra decît să dai în vileag un martor mincinos.

— Mi s-a spus că ești poet.

— Da, am lungit Didona și l-am prescurtat pe Deme-trio.

— Sînt desigur două lucrări valoroase.

Licheaua asta stîrnindu-mi mai curînd disprețul decît ura, îi întorsei spatele și-i dădui de milă o guinee neves-ti-si, care-mi dăruî o nenorocită de carte a soțului ei : Dezvăluirea tainei francmasonilor. Botarelli acesta fusese călugăr la Pisa, baștină lui, de unde plecase cu nevastă-sa, care era călugăriță și cu care se însurase la Londra.

Cam tot pe atunci, domnul de Saa mă uimi foarte, aducîndu-mi el însuși o scrisoare de la frumoasa mea portugheză, care-mi confirma nenorocirea ce i

se întimplase bietului meu Clairmont. Pauline mă vestea că s-a și măritat cu contele Al. Rămăsei uluit când îl auzii pe domnul de Saa încredințându-mă că de îndată ce Pauline a ajuns la Londra el a știut cine e. E o idee fixă a tuturor diplomaților ; vor să te facă să crezi că lor nimic nu le scapă, că pentru dînșii nu există taine. Și, totuși, pe lângă că era un om cât se poate de cinstit, domnul de Saa era și un om plin de însușiri, astfel încât puteai să-i treci cu vederea această slăbiciune, ca fiind o slăbiciune de breaslă ; cei mai mulți însă, lipsiți de acest temei de iertare, nu-s decît caraghioși.

Cu domnul de Saa, Charpillon se purtase aproape la fel de urît ca și cu mine, ne-am fi putut mîngîia unul pe altul; dar nici nu ne-am gîndit la una ca asta.

Peste cîteva zile, mergînd într-o dimineată să mă vîn-tur și să casc gura prin oraș, trecui printr-un loc numit tîrgul de papagali. Mă distram privind la aceste interesante dobitoace, când văzui într-o colivie unul tînăr de tot și întrebai ce limbă vorbește. Mi se răspunse că, fiind foarte tînăr, nu vorbește nici una. Il cumpărai pe zece guinee. Voind să-l învăț ceva mai deosebit, îl pusei lângă patul meu și-i repetai de o sută de ori pe zi : „Charpillon e mai c... ca mă-sa”.

N-o făcusem desigur cu alt gînd decît ca să petrec la mine acasă și, în două săptămîni, micul dobitoc repeta fraza cu cea mai nostimă exactitate, însoțindu-și-o de fiecare dată cu un hohot de rîs, pe care nu eu i-l învățasem, dar care mă făcea și pe mine să rîd.

Auzindu-l într-o zi și rămînînd îneîntat, Goudar îmi spuse că, dacă aș trimite la Bursă micul dobitoc, aș putea cu siguranță să-l vînd cu cincizeci de guinee. însușindu-mi ideea aceasta ca pe o răzbunare împotriva josnicei făpturi care se purtase atît de urît cu mine și punîndu-mă la adăpost de legea care, în această privință, era foarte aspră, îi dădui lui Jarbe să facă treaba, căci, fiind indian, papagalul era, ca să zic așa, o marfă din prăvălia lui.

În primele două, trei zile, papagalul meu, care vorbea franțuzește, nu iscă cine știe ce zarvă ; de îndată însă ce unul din cei care o cunoșteau pe eroină înțelese lauda pe care i-o aducea gureșa zburătoare, se făcu roată în jurul ei și tocmeala începu. Cincizeci de guinee păreau cam mult și harapul meu zicea să-l dau mai ieftin. Nu m-am învoit, căci mă îndrăgostisem de răzbunătorul meu.

După vreo șapte, opt zile, Goudar mă făcu să mă prăpădesc de ris venind să-mi vestească la ce urmări au dus isprăvile papagalului meu în familia lui Charpillon. Vîn-zătorul fiind harapul meu, nu încăpea nu l o îndoială că pasărea e a mea și că eu i-am fost dascălul de limbi străine. Îmi spuse că Charpillon găsește răzbunarea plină de haz, dar că mama și mătușile sînt furioase. Consultase pînă acum cițiva avocați, care- spusesese toți că nu există mei o lege care să pedepsească o calomnie al cărei făptaș e un papagal, dar că ar putea să mă silească să plătesc scump această glumă, dacă ar putea dovedi că papagalul a fost elevul meu. Goudar mă sfătui de aceea să nu cumva să mă laud că de la mine a învățat pasărea șolticăria aceea, fiindcă doi martori ar fi fost de ajuns să mă piardă.

Înlesnirea de a găsi, la Londra, martori mincinoși, e îngrozitoare și înjosește națiunea engleză. Am văzut cu ochii mei un lucru de necrezut : un bilet pe

un geam, pe care era scris, cu majuscule, acest singur cuvînt : „Martor”, vestind că acolo, adică, poți să-ți găsești, pe bani, un mailor mincinos.

Un articol publicat în Saint James' Chronicle spunea că doamnele jignite de papagalul de la Bursă trebuie să fie tare sărace și lipsite de prieteni, căci altminteri ar fi pus pe cineva să-1 cumpere pe frumosul neobrăzat și n-ar mai fi știut nimeni nimic. Și adăuga : „Acela care l-a învățat pe papagal a voit de bună seamă să se răzbune pentru ceva și a făcut-o cu mult haz : ar fi vrednic să fie englez- . s

întîlnindu-1 pe prietenul meu Edgard, il întrebai de ce nu l-a cumpărat pe micul bîrfitor.

— Fiindcă le place — îmi răspunde el — tuturor celor care o cunosc pe aceea pe care o bîrfește.

Jerbe găsi pînă la urmă un cumpărător cu cincizeci de guinee și Goudar îmi spuse că lord Grosvenor scosese banii aceștia, ca să-i facă plăcere lui Charpillon, care-i ținea din cînd în cînd de urît.

Această pozna întîmplătoare puse capăt legăturilor mele cu fata aceea, care, de cîte ori am mai văzut-o pe urmă, m-a lăsat de gheață, fără a răscoli în mine nici cea mai mică amintire a tot răului pe care mi l-a făcut.

Intrînd într-o zi în parcul Saint James, văzui două fete care beau lapte într-o încăpere de la parter. Mă strigară ; necunoscîndu-le însă, îmi văzui de drum, cînd un tînăr ofițer pe care-l mai -zărisem pe undeva îmi spuse că sînt italience. Dorii așadar să le văd, și făcui cale întoarsă.

Intrînd în odaia aceea blestemată, il văzui pe nemernicul de Poechini, îmbrăcat în uniformă, care-mi spuse că are cinstea să-mi prezinte pe fetele lui.

— Mi-aduc aminte — îi răspunsei eu rece — de tabachera mea și cele de două ceasornice, pe care alte două fete de-ale dumitale mi le-au furat la Stuttgart.

— Minți ! îmi spuse nerușinatul.

Fără a-i răspunde nici un cuvînt, pun mîna pe un fund de lapte rămas în paharul uneia din fete și i-l arunc în obraz, apoi ies.

Eram fără sabie. Tînărul ofițer de care vorbii și care mă urmase în odaie, se luă după mine și, oprindu-mă, îmi spuse că n-am să plec fără a-i da satisfacție prietenului lui pe care l-am jignit.

— Duceți-vă și spuneți-i să iasă afară și veniți cu dînsul în Green Park ; vă făgăduiesc să-i dau satisfacție rupîndu-i bastonul pe spinare în fața dumneavoastră, afară doar dacă doriți să vă bateți dumneavoastră pentru el. Dacă-i așa, îngăduiți-mi, vă rog, un răgaz ca să mă duc să-mi iau sabia. Dar măcar îl cunoașteți pe omul pe care-l numiți prieten ?

— Nu, dar e ofițer și eu l-am adus aici.

— Prea bine, mă voi bate pînă la ultima picătură de sînge ca să vă dau satisfacție, dar vă înștiințez că prietenul dumneavoastră e un tîlhar. Și acum duceți-vă, vă aștept.

Peste un sfert de ceas, ieșiră tuspatru, dar mă urmară numai englezul și Poechini. Văzînd că tot mai e lume, îi duc în Hyde Park și, oprindu-mă, Poechini încearcă să-mi vorbească. Iar eu, drept răspuns, ridic bastonul :

— Trage sabia, secătură — îi zic — că-ți mol oasele.

— N-am să trag niciodată sabia în fața unui om care n-are și el una să-mi pună împotriva.

Drept răspuns, îi eroii una cu bastonul. Mișelul, în loc să mi-o întoarcă, începu să țipe, numindu-mă provocator. Izbucnind într-un hohot de râs, englezul mă rugă să-l iert și, luindu-mă de braț, îmi spuse :

— Hai, domnule, să mergem, văd că știți cu cine aveți de-a face.

Bombănind, mișelul plecă într-altă direcție.

Pe drum, îi arătai ofițerului ce temeuri aveam să-l tratez pe Poechini ca pe un ticălos și recunoscși și ol că foarte bine am făcut.

— Din păcate — adăugă — o iubesc pe una din fetele lui.

Cînd ajunserăm în mijlocul parcului Saint James, le zărirăm și nu mi-am putut stăpîni un hohot de ris văzînd: du-l pe Goudar între cele două domnișoare.

— De unde le cunoști pe frumoasele astea ? îi spusei oprind u-1.

— Tatăl lor, căpitanul, mi-a vîndut niște giuvaeruri și mi le-a prezentat.

— Unde l-ați lăsat ? îmi spuse una din ele.

— în Hyde Park, după ce l-am croit cu bastonul.

— Foarte bine ați făcut.

Indignat că aude din gura lor această încuviințare, tînărul englez mă ia deoparte, îmi dă mîna și pleacă, ju-rîndu-se că n-am să-l mai văd împreună cu ele.

Dintr-o toană a lui Goudar, la care am fost destul de slab să nu mă împotrivesc, am ajuns să prînzesc cu nefericitele acelea într-o circiumă afară din Londra. Uns cu toate alifiile, Goudar le ameți strașnic și le făcu să spună, în adevărul beției, cele mai cumplite lucruri despre așa-zisul lor tată. Nemernicul acela nu locuia cu ele, dar venea noaptea și le lua toți banii pe caro-ri cîștigau. Era codoșul lor și le punea să-și fure mușteriii, întoreînd-o și zicînd că a fost doar o glumă de dragoste atunci cînd hoția se descoperea. Lucrurile pe care puneau mîna în felul acesta i le dădeau lui și el nu le spunea niciodată ce-a făcut cu dînsese. Ascultînd această spovedanie fără vrerea lor, nu mă putui împiedica să rîd, amintindu-mi că Goudar tocmai îmi spusese că i-a vîndut căpitanul Poechini niște giuvaeruri.

După prînzul acela rău, plecai, lăsîndu-i lui Goudar grija să le petreacă acasă. Veni la mine a doua zi să-mi spună că, intrînd în locuința dor, au fost arestate și duse la pușcărie.

— Vin de la Poechini — îmi spuse el — dar gazda mi-a spus că de ieri n-a mai dat pe-acasă.

Cinstitul și scrupulosul Goudar încheie spunîndu-mi că i-ar părea rău să nu-l mai vadă pe nenorocitul acela, căci îi datora zece guinee pe un ceasornic, pe care fetele poate îl furase și care făcea de două ori pe-atît.

Veni iar peste patru zile, ca să-mi spună că licheaua a plecat din Londra cu o slujnică englezoaică, pe care a luat-o dintr-un lec unde se află întotdeauna adunate cîteva sute și care s'° tocmește la întîiul venit. Omul care ține biroul răspunde pentru fidelitatea lor.

— Fata pe care a luat-o e frumoasă, după cîte mi-a spus omul de la birou, și Poechini a plecat să se imbarce cu ea pe Tamisa. îmi place speculația asta — zise Goudar — dar îmi pare rău că a plecat înainte de a fi putut să-i plătesc ceasul, căci tremur gîndindu-mă că pot să-l intîlnesc în orice clipă pe păgubaș.

N-am mai aflat niciodată ce s-a făcut cu cele două fete ; peste cîteva ani îl vom întîlni însă din nou pe Poechini.

Duceam o viață liniștită și bine rînduită, la care poate m-aș fi îndulcit, dacă n-ar fi fost împrejurările care-mi erau, fără îndoială, ursite, și împotriva cărora un filozof și un creștin n-are niciodată voie să cîrtească. Mergeam să-mi văd fata la pension, sau să petrec cîteva ceasuri la British Museum cu doctorul Maty. Întîlnii într-o zi la dînsul un preot anglican pe care-l întrebai cîte felurite secte sînt în Anglia.

— Nimeni nu poate s-o știe cu siguranță, domnule — îmi răspunse doctorul într-o italienească destul de bună — căci în fiecare duminică înfloresc și pier cîteva. E destul ca un om de bună credință sau un pungaș setos de avere ori de faimă să se instaleze într-o piață și să înceapă a cuvînta în fața lumii ; într-o clipă cîțiva gură cască au și făcut roată în jurul lui. Tălmăcește în felul lui cutare text din Biblie și, dacă le-a plăcut cîtorva nă-tîngi care-l admiră, îl poftesc să predice duminica următoare, adesea într-un birt unde îi făgăduiesc că va avea mulți ascultători. Omul nu uită, firește, să se ducă și își turuie furtunos învățătura. Începe atunci să se vorbească despre el, el își susține tezele ; adeptii i se înmulțesc cu cît e mai bun de gură ; își dau un nume și secta e gata, întii fără s-o știe guvernul, care n-o poate cunoaște decît atunci cînd ajunge să înrîurească politica. Așa, sau cam așa s-au născut toate sectele care mișună pe pămîntul patriei noastre.

Tot cam pe atunci, domnul Steffano Guerra, nobil venețian care călătorea cu îngăduința inchizitorilor de stat, un sucit care, la sfîrșitul călătoriilor sale, s-a întors în patrie mai prost decît a plecat, pierdu un proces cu un pictor englez care, la comanda lui, făcuse în miniatură portretul uneia dirrcele mai frumoase doamne din Londra. Guerra acesta se îndatorase în scris să-i plătească pictorului douăzeci și cinci de guinee.

Cînd fu gata, portretul nu-i plăcu lui Guerra, care nu voi să-l primească și se împotrivi să plătească banii. După obiceiul pămîntului, englezul îl băgă întii la închisoare, venețianul însă, depunînd cauțiune, aduse pricina în fața judecății care îl condamnă la plata celor douăzeci și cinci guinee. Făcu apel și pierdu din nou și fu în sfîrșit silit să plătească. Guerra spunea că el a comandat un portret, că o pictură care n-are nici o asemănare nu e un portret și că, prin urmare, nu poate fi condamnat să plătească. Pictorul susținea că pictura lui e un portret, de vreme ce l-a făcut după modelul pe care însăși ducesa i l-a pus la indemîină. În hotărîrea lui, judecătorul spuse că pictorul trebuie să trăiască din munca lui, că, pu'nîn-du-l pe pictor să lucreze, Guerra trebuie să-i dea cu ce să trăiască, de vreme ce pictorul jură că și-a dat toată strădania ca să prindă asemănarea. Toată Anglia găsi dreaptă această hotărîre și eu de asemenea ; mărturisesc însă că mulți oameni de bun-simț ar putca-o socoti sălbatică, și Guerra fu printre ei, și avea dreptate, căci procesul și portretul, bun-rău cum era, îl costară peste o sută de guinee.

Fiica lui Malingan muri de vărsat de vînt chiar în vremea cujd taică-său, care se afla la Bath, căpătă o palmă de la un lord căruia îi plăcea pichetul, dai' căruia nu-i plăceau jucătorii care îndreaptă greșelile norocului. Li dădui nefericitului aceluia cu ce să-și îngroape fiica și să plece din insulă. Muri cînd ajunse la Liege, de unde soția lui îmi scrise că a murit cu părerea de rău că nu și-a putut plăti datoriile.

Sosind domnul M.F. de la Berna, ca însărcinat de afaceri al cantonului său, m-am prezentat la dînsul, dar n-am fost primit. Îmi inchipuii, că, pricepînd

unele apropieri care avusese loc la Berna între mine și drăgălașa Sara, voia să mă împiedice să le înnoiesc. Omul acesta fiind și puțin smintit, nu mi-am pus la inimă purtarea lui și nici nu mă gindeam la ea. cînd o toană mă duse într-o seară la teatrul din Marylebone. Intrarea la acest spectacol, unde se ședea la mese miei, nu costa decît un șiling ; trebuia să consumi însă ceva, fie numai și o cană de *alel*.

Intrînd în teatrul acela, mă așezai la întîmplare lîngă o tînăra la care întii nici nu m-am uitat; întorcindu-mi însă capul peste cîteva minute, zării un profil fermecător și care nu mi se părea de loc străin ; pusei însă izul acesta cunoscut pe seama frumuseții, care nu-i poate niciodată părea străină unui bărbat care-i poartă întipărit în suflet chipu-i zeiesc. Cu cît priveam mai mult acest fermecător profil, cu atît eram mai deplin încredințat că o Văd pentru întîia oară pe fata aceea frumoasă, deși îi zăream pe buze un zimbet de o negrăită gingășie. Căzîndu-i o mînușă lîngă mine, mă grăbesc să i-o ridic și, oferindu-i-o, îmi mulțumi într-o foarte bună franțuzească și în cuvinte foarte alese

— Așadar doamna nu e englezoaică ? îi spusei cu un glas foarte respectuos.

— Nu, domnule, sînt elvețiancă, și mă cunoașteți.

La aceste cuvinte, îmi întorc capul și, privind la dreapta, o văd pe doamna M.F., cu fiica ei mai mare de-a dreapta, și mai încolo pe soțul ei. Mă ridic și, închinîndu-mă acestei doamne, pe care o stimam mult, îl salutai

1 Bere englezească,.

493

pe soțul ei, care-mi răspunse dînd rece din cap. O întrebai pe doamnă ce are soțul ei împotriva mea de se poartă astfel cu mine ; îmi răspunse că Passano i-a scris despre mine niște lucruri înfiorătoare.

Neputînd să încep, atunci, cu dînsul o convorbire în care să-i dovedesc că a fost înșelat, îmi pusei la bătaie toată elocvența spre a mă îndrepta față de fiică-sa care, în trei ani, se făcuse o frumusețe desăvîrșită, astfel încît mi-ar fi fost cu neputință s-o recunosc. O știa prea bine și, după cum roșea cînd îi vorbeam, mă încredința că-și aduce aminte de ce s-a întîmplat între noi față de guvernanta mea ; eram însă grăbit să aflu dacă e de aceeași părere sau dacă se socoate îndreptățită să tăgăduiască totul, punînd trecutul pe seama nevinovăției ei.

Să fi urzit Sara planul acesta, aș fi disprețuit-o, căci, cu mintea pe care i-o știam, ar fi fost cu neputință să încerce s-o folosească pentru a-și birui cu ea temperamentul. Era încă un copil cînd o cunoscușem la Berna și o revedeam atunci în floarea vîrstei și cu atît mai fermecătoare cu cît abia îmbobocise.

— încîntătoare Sara — îi zisei — m-ai uluit, în așa fel încît nu mă pot împotrivi nevoii de a-ți pune două întrebări de care am nevoie pentru liniștea mea sufletească. Spune-mi dacă îți amintești de jocurile noastre nevinovate de la Berna ?

— Ba.

— Spune-mi repede dacă te supără că-mi amintesc și eu de ele acum cu o nemărginită bucurie.

— Nu.

Care îndrăgostit ar fi cutezat să înfrunte primejdia de a-i răni gingășia punîndu-i o a treia întrebare ? Sigur că Sara mă va face fericit, ba chiar

măgulindu-mă că abia așteaptă să vină clipa s-o facă, mă lăsa în voia clocotului dorințelor mele, hotărît s-o conving că sînt vrednic să mă iubească. , , Dîndu-ne tîrcoale ospătarul, o rugai pe doamnă să-mi îngăduie să-i ofer stridii proaspete. Primi, după ce făcu micile mofturi obișnuite și mă folosii de această încuviințare pentru a aduce pe masă tot ce era mai trufanda pe listă, printre care și un vătui, bucățică destul de rară la Londra, dacă nu ești poftit la ospățul cine știe cărui mare senior cu terenuri proprii de vînătoare și care e foarte mîndru de ea ; șampania, lichiorurile orientale curseră gîrlă ; ciocîrlii, silvii, trufe, dulciuri, nu m-am dat înapoi de la nimic ; și nu m-am mirat, cînd mi-a adus băiatul nota, să văd că am mîncat și am băut de zece guinee ; m-am mirat însă foarte cînd l-am auzit pe domnul M.F., care, pe mutește, înfulecase ca un turc și băuse ca un elvețian, strigînd cu o rîvnă de economist că e prea scump.

Rugîndu-l cu blindețe să se liniștească, plătii și, ca să-i dovedesc că nu-i împărtășesc părerile, îi dădui o jumătate de guinee băiatului, care păru să-și dorească să-i pice mai des asemenea gheliruri. Preacinstitul meu elvețian, palid și serios pînă mai acum un ceas, se făcuse rumen și voios din caleafară. Sara îl privea pe sub sprîncene și mă strîngea de mină .Triumfam.

Gînd se sfîrși spectacolul, domnul M.F. mă întrebă dacă binevoiesc să-i îngădui să vină să-mi facă convenita vizită. Drept orice răspuns, îl sărutai. Ploua cu găleata și, slujitorul lui venind să-i spună că nu-i nici o birjă și că trebuie să aștepte, puțin uimit că un om ele rangul lui a venit într-un asemenea loc cu toată familia fără a avea trăsura lui, mă grăbii să-l rog să se folosească de a mea, spunîndu-i totodată harapului să meargă să-mi aducă o lectică.

— Primesc bucuros, îmi spuse el ; dar numai cu condiția să merg eu în lectică.

Fui nevoit să-i fac pe voie și le petrecui cu trăsura pe mamă și pe cele două fete.

În drum, doamna M.F. îmi spuse o sumedenie de lucruri care de care mai îndatoritoare, aruneînd, deși în cuvinte măsurate, pe seama soțului, și necuviința de care aveam a mă plînge. Îi spusei că mă voi răzbuna făcîndu-le de acum încolo o curte stăruitoare, ea îmi tăie însă răsufierea spunîndu-mi că sînt gata de plecare.

— Voiam s-o pornim poimîine — îmi spuse doamna cu pricina — și sîntem nevoiți să golim încă mîine apartamentul, căci poimîine trebuie să-l ia în primire noii chiriași. O treabă pe care soțul meu n-a putut-o duce la capăt ne silește să mai rămînem aici o săptămînă. așa că mîine ne așteaptă două buclucuri : unul să găsim casă și al doilea să ne mutăm.

322

— Va să zică n-ați găsit casă pînă acum ?

- Nu, clar soțul meu e incredințat că vom avea una mîine dimineață.

— Mobilată, îmi închipui, căci fiind gata de plecare v-ați vîndut desigur mobilele.

— Da, și trebuie să le transportăm pe socoteala noastră acasă la cumpărător.

Auzind că domnul M.F. e sigur de casă. n-am crezut că trebuie să le-o ofer pe a mea, de teamă ca doamna aceea să nu-și închipuie că nu le-o ofer decît fiindcă sînt incredințat că n-are s-o primească.

Ajunși la ei la poartă, coborîrăm și mama mă pofti să urc. Locuia la al doilea cat, cu soțul ei, iar fetele stăteau la al treilea. Totul era vraiste, și, avînd ceva de vorbit cu gazda, doamna M.F. mă rugă să urc cu fetele.

Era frig și ne pomenirăm într-o odaie fără foc. Sora ei trecînd într-o odaie alăturată, rămăsei singur cu Sara, și, fără nici un gînd precugetat, care nici nu putea exista, strîngînd-o eu în brațe și înțelegînd, din fierbințeala sărutărilor ei, că dorințele mele sînt împărtășite, căzurăm amîndoi pe canapeaua pe care ședeam și, fără a apuca măcar să ne gîndim la acest dar dintîi pe care ni-l făcea iubirea, gustarăm din plin din toată voluptatea lui, conto-pindu-ne. Fericirea aceasta fu însă o fericire de-o clipă ; se mistui cu iuțeala fulgerului ; căci, abia ne încununasem lucrarea, că auzirăm pe cineva ureînd pe scară ; era tatăl ; dar totul se săvîrșise.

Să fi avut domnul M.F. ochi de văzut, cu siguranță că nu m-ar fi recunoscut, căci pe chipul meu se săpase toate semnele unei tulburări a cărei obîrșie e lesne de ghicit.

După ce înghiții o ploaie de mulțumiri, mai plictisitoare ca oricînd în clipele acelea, îi strînsei mîna și plecai ca buimac. Sosii acasă într-un asemenea hal de înflăcărare, încît ajunsei la încheierea să plec clin Anglia și s-o urmez pe Sara în țara ei. Noaptea, rumegai pe îndelete tot ce am de făcu pentru această călătorie și mă hotărîi să-i deschid familiei locuința mea pentru tot răstimpul cît aveam să mai rămînem la Londra și, la nevoie, să-i silesc chiar să primească.

Dis-de-dimineață, dau fuga la domnul M.F., pe care-l întîlnesc în pragul ușii.

496

Mă duc — zice — să găsesc vreo două odăi în care să stăm o săptămînă.

— Sînt gata găsite — îi întorsei eu — am o casă destui de mare și pretind să-mi dați întîietate. Haidem sus.

— Ai mei sînt încă toți în pat.

— Haidem, totuși. Și urcarăm.

Doamna M.F. nu mai contenea seuzîndu-se. Spunîndu-i soțul ei că vreau să le închiriez un apartament, începui să rid, spunîndu.-i că doresc să primească o locuință pe care un prieten le-o oferă. După multe mofturi, domnul M. F. primi, și căzurăm la învoială ca toată familia să vină seara să-1 ocupe.

întors acasă pentru a da poruncile de trebuință, mi se vestesc două domnișoare. Nevoind să le primesc, coborîi eu însumi ca să-mi cer scuze cînd, spre cea mai plăcută a mea uimire, le văzui înaintea mea pe Sara și pe sora ei. Le poftii sus numaidecît și Sara îmi spuse în chipul cel mai cuviincios că, chiriașa principală nevoind să-i lase să scoată mobilele înainte de a i se fi plătit cele patruzeci de guinee pe care i le datorează tatăl ei, deși un negustor din City a asigurat-o că i se vor plăti chiar în săptămînă aceea, tatăl ei îmi trimite o poliță la purtător, întrebîndu-mă dacă-i pot face acest serviciu.

Luai polița și îi dădui o bancnotă de cincizeci de lire sterline, spunîndu-i că are să-mi dea altă dată restul și, după ce-mi mulțumi în chipul cel mai firesc, plecă, lă-sîndu-mă incîntat de cîtă încredere îmi arăta.

Faptul că-i lipseau pe moment patruzeci de guinee mă făcu să mă gîndesc că domnul M.F. se află la strîmtoare ; căci în starea mea sufletească, le

vedeam pe toate trandafirii ; și mă socoteam fericit că i-am putut fi de folos, dovedindu-i astfel că s-a înșelat luîndu-mă atît de puțin în seamă.

Mîncai un prînz ușor, ca să pot cina mai bine cu îngerul helvetic către care se îndrepta atunci toată adorația mea și-mi petrecui toată după-amiaza scriind cîteva scrisori. Pe seară, feciorul domnului M.F. veni cu trei cufere mari și cu o sumedenie de cutii, spunîndu-mi că îndată sosește și familia. Așteptai însă zadarnic pînă la ceasurile nouă. Neliniștit de atîta întîrziere, mă duc la M.F. și-i găsesc pe toți înmărmuriți. Doi oameni cu niște mutre destul de strîmbe, care se aflau în încăpere, mă făcură să ghicesc cam despre ce poate fi vorba. Le spusei cu toată voioșia :

— Pun rămășag că vreun căpos de creditor v-a pus în încurcătura asta.

— Așa este — răspuse tatăl — dar sînt sigur că am să-l pot plăti într-o săptămînă ; de aceea mi-am amînat și plecarea.

— Înseamnă că după ce mi-ați trimis cuferele v-au arestat.

— După cîteva clipe.

— Și ce-ați făcut de atunci ?

— Am trimis după chezași.

— Și de ce n-ați trimis la mine ?

— îți sînt recunoscător, mărinimosul meu prieten, dar ești străin și nu se primesc chezași decît housekeepers K

— Ar fi trebuit să mă înștiințați, fiindcă v-am pregătit o cină minunată, și mor de foame.

Gîndind că poate datoria depășește mijloacele mele, nu îndrăzneau să mă arăt prea lat în spate. O luai pe Sara deoparte și, aflînd de la dînsa că pricina întregului tărăboi era o datorie de o sută cincizeci de lire sterline, îl întrebai pe cel care deținea creanța dacă, plătindu-se suma, sîntem slobozi să mergem să cinăm.

— Fără nici o îndoială, îmi răspuse el, arătîndu-mi polița.

Scot din portofel trei bancnote de cîte cincizeci de guinee, i le dau portărelului și, luînd polița, îi spun bietului amărît :

— îmi veți plăti mie banii aceștia înainte de a pleca din Anglia. Sărutîndu-i pe urmă pe toți ai casei, care plîngeau de fericire : să mergem la masă — zic

— și să uităm de toate necazurile vieții.

Alergarăm la mine și cinarăm veseli cu toții,, mai puțin cinstita mamă, care nu-și putea birui tristețea.

După-masă, petrecîndu-i pe fiecare în încăperile pe care li le gătisem și de care fură încîntați, le urai somn ușor, adăugînd că mă leg să-i găzduiesc cît voi putea

* Aici : stăpîni de gospodărie (engl.).

493

mai bine pînă vor pleca și că nădăjduiesc să-i însoțesc în Elveția.

Trezindu-mă, și cătînd la starea mea fizică și sufletească, mă socotii fericit. Cercetîndu-mi senzațiile, le găsi cu neputință de stăpînit, dar nici nu mă gîndeam la una ca asta. O eroică sensibilitate pe care o simțeam ancorată cu toată curăția în sufletul meu mă făcea, și mă face și azi, foarte iertător față de o senzualitate căreia adesea i-am căzut victimă. O iubeam pe Sara și eram atît de incredințat că inima ei e a mea, încît goneam departe de mine orice poftă. Poftele purced din nevoi și sînt stingheritoare fiindcă sînt îngemănate cu îndoiala, iar îndoiala chinuie mintea omului. Sara era a mea

; mi se dăruise în toată voia, și atunci cînd nici o umbră de interes nu arunca vreo bănuială asupra obîrșiei patimii ei.

Mă urcai la tatăl fetelor, pe care-l găsii îndeletnicin-du-se cu despachetarea cuferelelor și, văzînd-o tristă pe mamă, o întrebai dacă nu cumva se simte rău. îmi răspunse că e bine sănătoasă, clar că se teme grozav de tare și gîndul că se află în ajunul îmbarcării o face nefericită. Domnul M.F. mă rugă să-l iert că nu poate rămîne la gustarea de dimineață, fiind silit să plece după treburi. Cobo-rînd cele două domnișoare, gustarăm ceva și o întrebai pe mamă de ce mai desface cuferele, dacă tot trebuie să plecăm atît de repede. îmi răspunse zîmbind că în curînd are să-i ajungă unul singur pentru a cuprinde toată zestrea familiei și că e hotărîtă să vîndă tot ce-i de prisos. Văzînd cîteva veșminte splendide, rufărie foarte frumoasă și dantele scumpe, nu mă putui împiedica să-i spun că ar fi tare păcat să dea pe nimic niște lucruri pe care cu greu le-ar putea pune la loc.

— Ai dreptate — îmi răspunse ea — toate acestea sînt foarte frumoase, dar mulțumirea de a-ți plăti datoriile e și mai frumoasă.

— Nu trebuie să vindeți nimic — îi întorsei eu fără a sta pe gînduri — căci, de vreme ce m-am hotărît să vin în Elveția cu dumneavoastră, voi plăti eu toate datoriile și-mi veți înapoia banii cînd veți putea.

499

La aceste cuvinte, uimirea i se zugrăvi pe față.

— Nu credeam — îmi spuse ea — că ați vorbit serios.

— Cît se poate de serios, doamnă, și iată zălogul făgăduinței mele.

Rostind aceste din urmă cuvinte, luai mina Sarei, acoperind-o cu sărutări.

Sara roșea și nu zicea nimic ; mama ne privea cu blîndețe ; după o clipă de tăcere îmi vorbi însă îndelung și văzui strălucind, în vorbele ei, sinceritatea și cumînțenia, îmi arată în amănunt situația familiei și puținătatea mijloacelor soțului ei, pe care o explică prin datoriile în care se înglodase la Londra pentru a trăi cumpătat și, totuși, cum se cuvine ; îl învinui însă că i-a adus pe toți cu sine.

— Ar fi putut trăi singur aici — îmi spuse ea — măr-ginindu-se la un singur slujitor; cu familia însă, cele două mii de scude pe an pe care i le plătește guvernul bernez sînt cu totul neîndestulătoare. Bătrînul meu tată — adăugă vrednica femeie — a avut destulă trecere ca să angajeze guvernul să plătească datoriile făcute aici de soțul meu, dar a luat hotărîrea să nu mai întrețină aici nici un însărcinat de afaceri, pentru a cruța cheltuiala : un simplu bancher, cu procură de încasare, va fi de ajuns pentru ca Republica să-și primească dobînzile -la capitalurile pe care le are în Anglia.

îmi mai spuse că o ferecește pe Sara că a știut să-mi placă, dar că nu e sigură că soțul ei se va învoi la căsătorie.

La cuvîntul acesta, căsătorie, care mi-a picat ca clin senin, o văzui pe Sara roșind. îmi plăcea lucrul acesta, dar întrezăream că vor fi greutăți.

întoreîndu-se, domnul M.F. îi spuse soției lui că după-amiază vor veni doi telali să cumpere lucrurile ; împărtă-șindu-i însă planul meu de a-i însoți în Elveția, îl adusei să recunoască destul de lesne că e mai bine să-și păstreze lucrurile și să se îndatoreze la mine pentru două sute de guinee, la care-mi va plăti dobîndă pînă cînd va putea să-mi înapoieze banii. La stăruința lui, făcurăm și un contract în toată regula, chiar în aceeași zi. Despre căsătorie

nu vorbirăm nimic, căci soția lui îmi spusese că-i va vorbi ea între patru ochi.

A treia zi, coborî singur să-mi vorbească de afaceri.

— Soția mea mi-a împărtășit gândurile dumneavoastră, care-mi fac mare cinste ; nu pot să v-o dau însă pe Sara, căci plecînd de la Berna am făgăduit-o domnului de W. și interese de familie nu-mi îngăduie să-mi iau cuvîntul înapoi. De altminteri, bătrînul meu tată nu s-ar învoi niciodată la o căsătorie, pe care, potrivit asprelor lui principii, deosebirea de religie l-ar face să o socotească neînstare de a-i aduce celei mai îndrăgite nepoate a lui fericirea.

La urma urmelor, explicația aceasta nu-mi dispăcea, fiindcă, în ciuda iubirii mele pentru Sara, cuvîntul „căsătorie”, rostit așa de-a dreptul, mă înspăimînta. Îi răspunsei că, cu vremea, împrejurările s-ar putea schimba și că, pînă atunci, mi-ajunge să-mi dăruiască întreaga lui prietenie și să lase cu totul pe seama mea grija călătoriei pe care aveam s-o facem. Mi-o făgădui și mă încredințai că e încîntat că fiica lui s-a priceput să-mi cîștige dragostea.

După această explicație și această înțelegere, îi dădui Sarei, de față cu taică-său și eu maică-sa, toate dovezile de duioșie pe care mi le îngăduia buna-cuviință și totul părea să arate că tinăra clocotește de dragoste.

A cincea zi, mă urcai la ea în odaie și, găsind-o încă în pat, mă cuprinseră toate vâlvățiile voluptății, căci din clipa aceea întâmplătoare cînd mă încredințasem atît de fulgerător de încuviințarea ei, nu mai rămăsesem niciodată singur cu ea. Mă avînt spre dînsa, o acopăr cu sărutări, ea se arată drăgăstoasă, dar reținută. Focul în mine întețindu-sc, năzuiesc să-l sting, dar degeaba ; mi se împotrivesc cu blîndețe și, deși răspunde la dezmiertările mele, mă împiedică să ajung la țintă.

— De ce te împotrivesți — zic — dumnezeiască Sara, dulcilor mele porniri ?

— Te implor, bunul meu prieten, nu cere de la mine nimic mai mult decît îți dau.

— Așadar nu mă mai iubești ?

— Nerecunoscătorule ! Te ador.

— Atunci de unde această împotrivire, după ce mi te-ai dăruit pe de-ntregul ?

— M-am dăruit și sînt fericită că am făcut-o ; te-am vă/ut deopotrivă de fericit ca mine și atîta, scumpul meu prieten, trebuie să ne fie de ajuns.

— E cu neputință ca această schimbare să n-aibă o pricină. Dacă mă iubești, draga mea Sara, trebuie să te doară această renunțare.

— Așa e, mărturisesc, dulcele meu prieten, dar trebuie să mă supun acestei dureroase jertfe. Pricina care mă silește să lupt împotriva patimii mele nu precede dintr-o slăbiciune, ci, dimpotrivă, din datoria pe care știu că o am față de mine însămi. Am contractat față de dumneata niște obligații pe care nu ți le-aș putea plăti cu ființa mea fără a mă înjosi în propriu mei ochi. Atunci cînd ne-am dăruit unul altuia, schimbul era pe deplin egal ; nu ne-am îndatorat cu nimic, nici dumneata mie, nici cu dumitale. Astăzi însă inima mea, ajunsă în robie în urma obligațiilor pe care le-am contractat, ar fi dezgustată de o jertfă pe care cu atîta bucurie o aducea pe altarul dragostei.

— Ciudată metafizică, scumpa mea Sara, mai teși și dumneata ; amăgitoare metafizică, deopotrivă de vrăjmașă amîndurora. Te lași în voia unor sofisme care îți rătăcesc mintea și îmi sfîșie inima. Ai puțină considerație pentru gingășia mea sufletească și liniștește-te ; de datorat nu-mi datorezi nimic, îngerul meu.

— Recunoaște că, să nu mă fi iubit, n-ai fi făcut nimic pentru tata.

— Nici nu mă gîndesc să recunosc, căci stima ce o am pentru vrednica dumitale mamă m-ar fi adus cu siguranță să fac tot ce am și făcut, dacă nu chiar mai mult. Și nu e cu puțință ca, făcîndu-i tatălui dumitale acest mărunt serviciu, să nici nu mă fi gîndit la dumneata.

— Se poate, fiindcă ajunge să fii un om săritor] nu mă pot împiedica să cred însă dimpotrivă. Iartă-mă, scumpe prietene, dar nu m-aș putea hotărî să-mi pun inima să-mi plătească datoriile cugetului.

— Mi se pare că, dimpotrivă, simțirea ar trebui să te înflăcăreze mai tare.

— N-aș putea fi mai înflăcărată decît am fost.

— Tare mai sînt nefericit! Oare tot ce am făcut nu e vrednic decît de cea mai aspră pedeapsă ? îți dai seama, scumpă Sara, că mă pedepsești ?

— Mă pedepsesc, vai ! pe mine însămi, poate ; cru-ță-mă însă de această cruntă învinuire și nu-ți împuțina dragostea ce mi-o porți. Să ne iubim ca și pînă acum.

Vorbele acestea nu-s nici a suta parte din cele pe care le-am schimbat pînă la ceasul prînzului. Sosind și văzîndu-mă așezat la picioarele patului fetei ei, mama mă întrebă rîzînd de ce nu-i dau voie să se scoale. îi răspunsei senin și foarte liniștit că o convorbire cît se poate de interesantă pentru noi ne-a împiedicat să bîgăm de seamă ce tirziu s-a făcut.

Mă dusei să mă îmbrac și cugetînd la uimitoarea schimbare care se petrecuse în ființa aceea ciudată, crezui că-mi pot făgădui că hotărîrea ei n-are să țină mult, și aveam nevoie s-o cred, căci altminteri n-aș fi fost în stare să-i încuviințez toanele și să mă și las în voia lor, gata să le găsesc romanțioase.

Prînzirăm foarte veseli, iar Sara, ca și mine de altfel, aduse, cu tot ce spunea, înaintea părinților ei, strălucirea celei mai desăvârșite înțelegeri și a unei iubiri împărtășite. Seara, îi dusei la Opera italiană ; întorși acasă, ne desfătarăm cu o cină minunată și plecarăm la culcare într-o înțelegere desăvîrșită.

A doua zi îmi petrecui toată dimineată în City, ră-fuindu-mi socotelile cu bancherii la care mai aveam bani și luînd polițe pentru la Geneva, căci mă hotărîsem de plecare : socoteam că mai am doar cinci, șase zile de stat la Londra și-mi luai un duios rămas-bun de la cinstitul don Bosanquet. După-amiază, îi găsii o trăsură doamnei M.F., care avea să-și facă vizitele de rămas-bun și făcui și eu întocmai la pensionul fiică-mi. Scumpa mititică înota în lacrimi, îmi spunea că nu-i mai rămîne nimic, mă ruga să n-o uit. Eram foarte mișcat. Pînă la urmă mă hotărîi, la rugămințile Sofiei, să merg s-o văd pe maică-sa înainte de plecare.

Seara, la cină, vorbirăm de călătoria noastră, care urma să se facă în întregime pe cheltuiala mea și domnul M.F., fu de aceeași părere cu mine că în loc s-o luăm pe la Ostende, am face mai bine să ne îndreptăm spre Dunkerque. Mai avea doar de isprăvit cîteva treburi mărunte. După ce-și plătise datoriile, îmi spunea că socotește să ajungă la Berna cu vreo cincizeci de

guinee, după ce va fi acoperit două treimi din cheltuielile de călătorie, plan cu care am fost silit să mă învoiesc, deși eram hotărît să nu-i arăt niciodată socoteala. Trăgeam nădejde că la Berna voi izbuti într-un fel sau într-altul s-o capăt pe Sara de nevastă.

A doua zi, după gustarea de dimineață, tatăl ei fiind plecat, îi luai mâna de față cu maică-sa și o întrebai cu toată iubirea în glas, dacă mă pot bizui că-mi va dărui inima dacă voi izbuti, la Berna, să dobîndesc încuviințarea tatălui ei.

— Mama dumitale mi-a făgăduit — adăugai — că mă pot bizui pe încuviințarea ei, de îndată ce o voi dobîndi pe aceea a soțului ei.

La aceste cuvinte, mama, ridieîndu-se, ne spuse în chipul cel mai îndatoritor că s-ar putea să avem vorbă lungă amîndoi și că, așadar, ne lasă singuri pînă la prînz. O luă cu dînsa pe fata mai mare și plecară amîndouă să-și facă vizitele.

De îndată ce ramaserăm singuri, Sara imi spuse că nu înțelege cum de am cea mai mică îndoială că va încuviința pe deplin căsătoria noastră, care e cea mai fierbinte dorință a ei.

— Dragostea mea ți-am dovedit-o, prietene — îmi spuse ea cu glasul cel mai duios — și sînt încredințată că, mări-tîndu-mă cu dumneata, voi fi pe deplin fericită. Te poți bizui că tot ce voiești am să voiesc și eu și că, oriunde ar fi să te urmez, n-am să las după mine în Elveția nici o părere de rău. Aceste cuvinte îmi umplură de duioșie și înima și sufletul ; o strîng pe iubitoarea Sara la piept și o văd că-mi împărtășește pornirile ; mă imploră să mă stăpînesc însă, cînd mă vede gata să i le dovedesc pe deplin. Mă strînge în brațe, mă imploră să nu cer de la ea ceea ce era hotărîtă să nu-mi dăruiască înainte de a fi a mea cu legiuită legătură.

— Dar ce, vrei să mă faci să-mi pierd mințile ? Nu te-ai gîndit, Sara, că împotrivirea asta mă poate costa viața ? E cu puțință oare să mă iubești și să nu-ți fie silă de jalnica prejudecată pe care o pui împotriva dragostei noastre împărtășite ? Și totuși, nu mă pot îndoii nici de iubirea dumitale pentru mine, nici de înclinarea ce-o ai către desfătări.

— Da, scumpul și dragul meu prieten, te iubesc într-adevăr și mi-ar plăcea să-mi gădesc desfătarea la pieptul dumitale : trebuie să-mi respecti însă și să-ți fie dragi simțămintele mele gingașe.

Văzîndu-mi ochii scâldați în lacrimi, Sara fu atît de mișcată încît leșină. O luai în brațe și o pusei binișor pe un pat aflat la doi pași. Nu era de tot leșinată, mă neliniștii însă văzînd-o cît e de palidă. îi dădui săruri să miroasă, o frecționai la tîmple cu picături de Savoia din care aveam la mine și curînd, desehizînd ochii. îmi oferi buzele și păru fericită că, precum i-o dovedeau sărutările mele, simțurile mi se alinase pe deplin.

în împrejurarea aceea, m-ar fi dezgustat să abuzez de starea în care se afla.

— M-ai încredințat — îmi spuse ea așczîndu-se — de curățenia sentimentelor dumitale.

— Ți-ai închipuit oare. cereasca mea prietenă, că aș fi putut fi atît de josnic încît să abuzez de slăbiciunea dumitale ? Și aș fi putut oare să-mi aflu cu dumneata o plăcere pe care n-ai fi împărtășit-o ?

— Cred că nu, dar de împotrivit nu m-aș fi împotrivit; s-ar putea însă ca pe urmă să nu te mai fi iubit.

— Folosești, Sara, fără să vrei, niște vrăji care mă pierd.

După aceste cuvinte, așezându-mă amărît la căpățiul patului ei, mă lăsaî în voia gîndurilor negre, fără ca Sara, care poate ghicea ce se petrece în mine, să încerce să mi le risipească.

întoarsă acasă, maică-sa o întrebă de ce e în pat, dar întrebarea ei era fără nici un prepus, pe care de altminteri locul unde stăteam și înfățișarea mea l-ar fi spulberat cu desăvîrșire. Sara îi spuse adevărul.

■ întoreîndu-se curînd și domnul M.F., prînzirăm, dar în tăcere. Cele ce mi se îhtîmplase și cele pe care le aflasem chiar din gura fetei aceleia, a cărei inimă era tot atît de neprihănită pe cît îi era patima de fierbinte, mă scufundase în cea mai adîncă tristețe. Vedeam limpede că nu mai am nimic de nădăjduit și, cunoseîndu-mi temperamentul, înțelesei că trebuie să mă gîndesc la mine. Nu erau decît șase săptămîni de cînd, cu ajutorul lui Dumnezeu, mă scuturasem de robia lui Charpillon, al cărei mîrșav caracter îl cunoșteam, și mă vedeam acum în primejdia de a cădea la o nouă patimă pentru un înger, ale cărui virtuți nu le puteam tăgădui. Primejdia era de o mie de ori mai mare ; or, neprevăzînd că m-aș fi putut chiar însura cu ea, întrezăream că-mi voi pierde mințile și mă voi prăpădi. Pricina ar fi fost ea, iar mie nu mi-ar fi rămas nici trista despăgubire de a mă putea plînge.

Cam acestea erau gîndurile care-mi trecuse prin cap în vreme ce Sara era leșinată, și aveam nevoie să le adîncesc.

Exista, în City, un loc unde se vindeau lucruri de preț, care se puneau la loterie, Sara citise anunțul și o poftii să vină cu mama și cu sora ei să ia parte la joc împreună cu mine. Le dobîndii fără greutate încuviințarea și găsirăm acolo o sumedenie de oameni de vază, printre care contesa Harrington, milady Stanhope, Emily, cu fetele ei. Mama era pe atunci vîrîtă într-o daraveră ciudată. Pusese oamenii dreptății să facă cercetări la ea acasă pentru a descoperi pe hoțul celor șase mii de lire sterline care îi fusese furate soțului ei, în vreme ce nimeni din Londra nu se îndoia că ea însăși își însușise banii.

Doamna M.F. nu voi să joace, dar nu le opri pe fete să primească loturile pe care le îndemnai să le ia, și avură noroc, căci pentru zece sau douăsprezece guinee plecară cu lucruri de preț, de peste șazeci.

Simțindu-mă în fiecare zi mai îndrăgostit de Sara, și fiind încredințat că nu voi mai dobîndi de la dînsa decît hatîruri din cele mai mărunte, socotii că se cuvîne să mă explic fără zăbavă. După cină așadar și înainte de a ne ridica de la masă, îi spusei îndatoritoarei familiei că, nefiind sigur că îneîntătoarea Sara va putea fi nevasta mea, m-am hotărît să-mi amîn călătoria la Berna. Tatăl îmi încuviință spusele, adăugînd că fiica lui și cu mine ne-am putea scrie. Stăpînîndn-sc, Sara se învoi la această înțelegere, dar era lesne de văzut că o făcea împotriva voinței ei.

Petrecui o noapte cumplită. Era pentru îDtîia oară în viața mea cînd mă vedeam iubit și nefericit, din pricina unei toane din cele mai ciudate. Cîntărînd temeiturile pe care mi le aducea Sara și găsîndu-le cam lipsite de greutate, ajunsei la încheierea că dezmierdările mele nu i-au fost pe plac.

în ultimele trei zile, am rămas de cîteva ori singur cu ea, dar mi-am pus întotdeauna frîu pornirilor pe care ființa ei mi le stârnea, dobîndînd de la dînsa o mie de cuviincioase dezmierdări pe care le-aș fi putut lua drept deosebite hatîruri, dacă n-aș fi dobîndit întîi hatîrul cel mai de seamă. Aflai astfel un lucru pe care-l știam, dar pe care nu-l credeam cu putință,

fiindcă pînă atunci nu mi se întîmplase decît dimpotrivă : anume că, dacă de obicei întetește dragostea, înfrînarea poate duce cîteodată și la urmări contrarii. încetul cu încetul, Sara mă făcuse să ajung nepăsător ; căci n-aș fi putut-o găsi nicicînd nevrednică de prietenia mea ; în vreme ce o fire deosebită, una ca Charpillon, de pildă, care mă amăgea și mă făcea să-mi ies din sărute, o curvă parșivă care te duce cu zăhărelul și nu se dă prinsă niciodată, te aduce întîi la deznădejde, tot ațîțindu-te, și, dezamăgindu-te apoi, te face pînă la urmă s-o disprețuiești sau chiar s-o urăști.

Familia M.F. plecă spre Ostende și-i însoții pînă la gurile Tamăsei. îi dădui Sarei o scrisoare pentru doamna de W, ; era învățata Hedwiga, pe care n-o cunoștea. Doi ani mai tîrziu, Sara ajunsese cumnata ei, măritîndu-se cu un frate al domnului de W. ; și trăi fericită.

Astăzi, cînd întreb ce mai face cutare veche cunoștință pe cîte unul care vine de pe acele meleaguri sau care e de acolo, ascult cu luare-aminte ce-mi spune, ba chiar cu plăcere, interesul pe care-l trezește însă în mine e mai puțin puternic decît un amănunt de istorie, decît o anecdotă petrecută acum cinci sau șase veacuri, și pe care nici un învățat n-a știut-o ; e, într-un cuvînt, o poveste de demult. Avem față de contemporanii noștri, și chiar față do unii tovarăși de nebunii de odinioară, un fel de dispreț, sau măcar de nepăsare, care s-ar putea foarte bine să porceadă din acela pe care în anume momente îl avem față de noi înșine.

• • • • •

CAPITOLUL XV

[...JContele de Saint-Germain — Weset.

Sosind la Dunkerque în aceeași zi în care plecasem de la Calais, primul om pe care-l zării coborînd din trăsură fu negustorul P..., soțul acelei Tereze de care poate își mai amintesc cititorii, nepoata ibovnicei lui Tiretta, pe care o iubisem cu șapte ani în urmă. Bunul domn P... mă recunoscși și, mirîndu-se că mă vede atît de schimbat, îi spusei că abia m-am ridicat după o boală grea ; apoi îl întrebai ce mai face nevastă-sa.

— E cum nu se poate mai bine — îmi spuse el — și trag nădejde că ne veți face plăcerea să veniți mîine să prînziți cu noi.

Îi întîmpinai că trebuie să plec în zori ; nu se lăsă însă și-mi spuse că ar fi foarte supărat dacă nu i-aș vedea soția și cei trei prunci. Stăruind eu să-i spun că în zori plec, îmi spune că se duce să-și aducă toată familia. Dîndu-mă bătut, îi spusei că vom cina împreună.

Cititorii mei mai știu poate că o iubisem pe Tereza într-atîta încît era cît p-aci să mă însor cu ea, și amintirea aceasta îmi pricinuia o adincă durere cînd mă gîndeam cu ce jalnic chip aveam să mă arăt înaintea ei.

Peste un sfert de ceas, îl văzui pe P... întoreîndu-se* cu soția lui și cu trei băieți, dintre care cel mai mare să fi tot avut vreo șase ani. După obișnuitele firitiseli și după plictisitoare compătimiri privind sănătatea mea, Tereza le dădu drumul celor doi mezini, oprindu-l numai pe cel mare, singurul care mă putea interesa. Copilul acesta era fermecător și, cum semăna ca două picături de apă cu maică-sa, taică-său nu putea avea nici o îndoială că e al lui.

Ridcam în sinea mea că-mi găsesc feciorii semănați prin toată Europa. Tereza îmi dădu, în vremea cinei, știri despre Tiretta. Intrase în slujba Companiei Indiilor Olandeze ; amestecat însă într-o răzmeriță în Batavia, nu scăpase de ștreang decît cu fuga. Mă gîndeam la asemănarea dintre ursitele noastre, dar nu spuneam nimic. Adevărul e că, vînturînd lumea după aventuri, nu e greu să ajungi în ștreang pentru cine știe ce fleac, mai ales dacă ești puțin smintit și nu iei bine seama la tot ce faci.

Ajuns a doua zi la Tournai, și văzînd niște grăjdari care plimbau cîțiva cai frumoși, îmi veni chef să-i întreb ai cui sînt.

— Sînt ai domnului conte de Saint-Germain, inițiatul, care se află aici de o lună și nu iese niciodată din casă. Toți cei care trec pe aici vor să-1 vadă, dar nu ajunge nimeni la el.

Răspunsul acesta îmi stîrni pofta să-1 văd și, de îndată ce ajunsei la han, îi scrisei, arătîndu-mi dorința și între-bîndu-1 la ce oră mă poate primi. Iată răspunsul lui, căci am păstrat răvașul.

„îndeletnicirile mele mă silesc să nu primesc pe nimeni ; cu dumneata însă e altceva. Vino la ceasul care-ți convine mai bine ; vei fi condus la mine în odaie. Nu va trebui să rostești nici numele meu, nici al dumatiale. Nu te îmbii să împărți prînzul cu mine, căci hrana mea nu-i poate fi pe plac nimănui, și cu atît mai puțin dumatiale, dacă mai ai încă aceeași poftă de mîneare.”

Mă dusei acolo la orele nouă și-1 găsii cu o barbă lungă de două degete. Avea vreo douăzeci de tidve de dovleac pline cu licori, din care unele erau puse la fermentat în nisip, la temperatura camerei. îmi spuse că face culori, ca să se distreze, și că pune pe picioare o fabrică de pălării, ca să-i facă pe plac contelui de Cobenzl, ambasadorul Mariei-Tereza la Bruxelles. Adăugă că contele nu i-a dat decît o sută cinci mii de forinți, care nu-i ajung ; dar că are să pună de la el ce mai trebuie. Vorbirăm despre doamna d'Urfe :

— S-a otrăvit — îmi spuse el — înghițînd o doză prea puternică de doctorie universală și testamentul ei arată că se credea însărcinată. Ar fi putut fi, dacă mă consulta pe mine. E o operație din cele mai anevoioase, dar sigură, cu toate că știința n-a ajuns încă să poată garanta sexul copilului.

Cînd află care mi-e boala, mă rugă să rămîn trei zile la Tournai, vreme în care îmi va dezoxida toate glandele, că pe urmă îmi va da cincisprezece hapuri, care, luate în cincisprezece zile, îmi vor desăvîrși vindecarea și mă vor înzdrăveni pe deplin. îmi arătă „arheea”- 1 lui, pe care o numea atoet?r.

Era o licoare albă, cuprinsă într-o fiolă bine astupată. Spunîndu-mi că licoarea aceea e spiritul universal al naturii, dovadă că spiritul cu pricina țîșnește afară, de îndată ce faci cea mai mică înțepătură în ceara fiolei, îl rugai să-mi arate experiența. îmi dădu o fiolă și un ac. înțepai ceara și, într-adevăr, fiola se goli cu totul.

— E foarte frumos, îi spusei ; dar la ce folosește ?

— Asta nu pot să-ți spun : e taina mea.

Rîvnind, ca de obicei, să nu mă lase să plec pînă nu mă dă gata, mă întrebă dacă am ceva bani mărunți. Scosei cîteva monede și le pusei pe ,masă. Ridicîndu-se apoi, fără să-mi spună ee are de gînd să facă, luă un cărbune încins pe care-1 puse pe o placă de metal ; îmi ceru apoi o monedă de doisprezece soli care era printre celelalte : puse pe ea un grăunte mic, negru, așeză moneda pe cărbunele peste care suflă cu o țeava de sticlă și în mai puțin de două minute o văzui incandescentă.

— Așteaptă puțin — îmi spuse atunci alchimistul — să se răcească ; ceea ce se întâmplă într-un minut. Pune mina — adăugă el — și ia-o, căci e a dumitale.

O luai : era de aur. Nu m-am îndoit nici o clipă că a ascuns-o pe a mea și a înlocuit-o cu cea pe care o aveam acum în mână și care era cu siguranță poleită dinainte ;

' Arhee — în medicina medievală, principiu imaterial al vieții, deosebit de suflet, și aflător la baza tuturor fenomenelor vitale.

510

n-am vrut să-l sîcîi; dar, ca să fie pe deplin încredințat că nu m-a păcălit, îi spusei :

— E minunat, conte ; altă dată însă, ca să fii și mai sigur că-l uluiești pe omul cel mai clarvăzător, va trebui să-l înștiințezi dinainte că vei opera o transmutație ; astfel va putea privi cu toată luarea-aminte operația și va vedea moneda de argint înainte de a apuca s-o pui pe cărbunele încins.

— Cei care pot pune știința mea la îndoială — îmi răspunse șarlatanul — nu sînt vrednici să stea de vorbă cu mine.

Purtarea această semeață îi stătea în fire și nu era nouă pentru mine. A fost cea din urmă oară cînd I-am văzut pe vestitul impostor : a murit acum vreo șase, șapte ani la Schleswig. Moneda lui era de aur curat și, două luni mai tîrziu, plăcîndu-i feldmareșalului Keith, în răstimpul șederii mele la Berlin, mă lipsii de ea spre a i-o dăru.

Plecînd de la Tournai a doua zi dimineață, mă oprii la Bruxelles ca să aștept acolo răspunsul la scrisoarea ce i-o trimisesem domnului de Bragadin. Il primii, cinci zile după sosirea mea, împreună cu o poliță de două sute de ducați.

Gîndeam să mă statornicesc la Bruxelles ca să-mi caut boala, cînd veni Daturi să-mi spună că tocmai a aflat de la un dansator pe frînghie că taică-său, maică-sa și toți ai lui sînt la Brunswick, unde mă pofti să mă duc, încredințîndu-mă că voi fi îngrijit cum nu se poate mai bine.

M-am lăsat lesne convins, căci doream s-o revăd pe mama finului meu și o pornii chiar în ziua aceea ; la Ru-remonde, însă, mi se făcu atît de rău, încît mă văzui silit să mă opresc acolo treizeci și șase de ore. Ajungînd apoi la Wesel, și voind să dati trăsura mea de poștă, căci caii din țara aceea nu-s învățați la hulube, fui foarte uimit cînd îl văzui răsărind pe generalul Bekw... După obișnuitele binețe și după cc-și arătă părerea de rău că mă găsește bolnav, generalul îmi spuse că îmi cumpără el trăsura de poștă și-mi dă în schimb o trăsură foarte bună ca să călătoresc cu ea prin toată Germania. încheiarăm afacerea pe loc ; aflînd apoi amănunte despre starea bolii mele, bunul englez mă sfătui stăruitor să rămîn la Wesel, unde un tînăr medic din școala de la Leyda, foarte dibaci și foarte învățat, ar ști să mă caute mai bine decît doctorii din Brunswick.

Nimic nu e mai lesne decît să zdruncini hotărîrile unui biet bolnav, care n-are nici un plan anume, mai ales cînd bolnavul cu pricina aleargă să-și găsească norocul și, călăuzit de maxima sequere deum, habar n-am unde-; cu hachițele ei, îl așteaptă numita zeitate. Domnul Bekw..., aflat în garnizoană la Wesel, trimise după doctorul Peipers și ținu să fie de față la spovedania mea și chiar la vizita medicală.

Nu voi stîrni revolta cititorilor zugrăvindu-le scîrbav-nicul hal în care mă aflam ; e de ajuns să știe că, după cîțiva ani, numai amintindu-mi-I mă cutremur.

Tînărul medic, care era blmdețea întrupată, mă pofti să merg să locuiesc la dînsul, făgăduindu-mi din partea maică-si și a surorilor lui toate îngrijirile de care voi avea nevoie și asigurindu-mă că mă va vindeca pe deplin în șase săptămîni, dacă-i făgăduiesc să-i ascult povețele. Generalul mă îndemna să urmez sfatul tînărului Esculap și mă notării s-o fac, cu atît mai bucuros cu cît, dorind să petrec la Brunswick, n-aveam nici o poftă să ajung acolo damblagii. încuviințai așadar propunerile generalului, iar doctorul nici nu voi să audă de vreo tocmeală. îmi spuse că am să-i dau cît am să doresc, cînd am să plec, și are să fie foarte mulțumit. Plecă pentru a pregăti odaia pe care mi-o hărăzea și-mi dădu întîlnire peste un ceas. îmi trimisei lucrurile și mă dusei și eu într-o lectică acasă la dînsul, acoperindu-mi obrazul cu o batistă, căci mi-era rușine să mă arăt în fața mamei și a surorilor medicului, care erau acolo cînd am sosit, însoțite de cîteva domnișoare la care m-am sfiit să mă uit.

De-îndată ce ajunsei în odaie, Daturi mă dezbracă și mă băgai în pat.

CAPITOLUL XVI

Vindecarea — Daturi ciomăgit de soldați — Plec la Brunswick — Rede-gonda — Brunswick — Principele moștenitor — Ovreiul — Stau cîteva zile la Wolfenbuttel — Biblioteca — Berlinul — Calzabigi și loteria de la . Berlin — Domnișoara Belanger.

La ceasul cinci, doctorul veni la mine în odaie cu maică-sa și cu una din surori. Oamenii aceștia de ispravă aveau zugrăvită pe față dragostea de aproapele lor : mă încredințară cu toții că mă vor îngriji cum nu se poate mai bine.

După ce plecară doamnele, doctorul îmi împărtăși felul cum înțelegea să mă trateze. O infuzie sudorifică și cîteva pilule mercuriale urmau să mă scape de otrava care mă mîna cu pași repezi spre mormînt; trebuia să mă silesc însă să țin o aspră dietă și să mă feresc de orice efort, li făgăduii să păzesc cu sfințenie aceste rinduieli și, ca să mă distreze, îmi spuse că va veni el însuși de două ori pe săptămînă să-mi citească gazeta și, ca să-mi și dea ultimele știri, îmi spuse că vestita doamnă de Pompadour a murit.

Iată-mă, dar, osîndit la o odihnă fără de care, potrivit medicului, vindecarea și succesul tratamentului ar fi fost cu neputință ; în această aspră încercare, nu lecurile și opreliștile mă înspăimîntau cel mai rău, ci plictiseala, și mă temeam să nu' măucidă. Doctorul îmi împărtășea de bună-seamă teama, căci mă rugă să-i îngădui surorii lui să vină să lucreze în odaia mea cu vreo două, trei prietene, îi spusei că, deși mi-e rușine să mă arăt așa bolnav înaintea unor fete drăguțe, îi primesc bucuros propunerea. Sora lui îmi fu foarte recunoscătoare pentru îndatorința mea, cum o numea, căci odaia în care stăteam era singura ale cărei ferestre dădeau în stradă și tinerelor domnișoare le place foarte mult, precum știe oricine, să-și scalde ochii în forfota trecătorilor. îndatorinta aceasta fu, din păcate, nenorocul lui Daturi. Bietul tînăr, care nu primise altă creștere decît aceea trebuincioasă

unui saltimbanc, se plictisea, firește, stînd cu mine cît era ziulica de marc. De îndată ce văzu, așadar, că mă aflu în bună tovărășie, socoti că mă pot lipsi de a lui și nu mai avu alt gînd decît să se distreze. A treia zi, pe seară, îl aduseră pe sus acasă, frînt în bătaie. Se dusesese să petreacă la un corp de gardă cu niște soldați care, iscîndu-se ceartă, îl bătuse măr. Îți făcea milă să-1 vezi : era crușit de sînge și-i lipseau trei dinți. Îmi povesti plîngînd tot ce a pățit, rugîndu-mă să-1 răzbun.

Îi trimisei pe medic la generalul Bekw..., care veni să-mi spună că e neputincios în împrejurarea aceasta și că singurul serviciu pe care e în stare să mi-1 facă e să-1 trimită pe bolnav la spital. Neavînd nici o vătămătură, Daturi se vindecă în cîteva zile și-1 trimisei la Brunswick, cu un pașaport semnat de generalul Salomon. Dinții pe care-i pierduse îl puneau la adăpost de a fi luat în armată ; era o despăgubire.

Îngrijirile tinărului meu medic au lucrat mai bine sau mai repede decît se aștepta și el, căci într-o lună eram pe deplin înzdrăvenit, dar slab de te speriai-văzîndu-mă. Părerea pe care o lăsam în urma mea nu semăna de loc cu adevărul, căci oamenii aceia cumsecade și-au închipuit, cred, despre mine că sînt insul cel mai cuminte din lume, iar sora și tinerele ei tovarășe m-au luat drept modestia întrupată ; aceste așa-zisc virtuți nu mi se trăgeau însă decît din boală și din starea de prostrație în care mă aflam. Ca să judeci pe cineva, trebuie să-i cercetezi purtările cînd e sănătos și liber, căci bolnav și încătușat nu mai e el însuși.

Îi dăruii surorii doctorului o rochie frumoasă și lui îi dădui douăzeci de ludovici și părăură amîndoi foarte mulțumiți.

În ajunul plecării, primii o scrisoare de la doamna de Ruman, care aflînd de la prietenul meu Balletti că am nevoie de bani, îmi trimitea o poliță de șase sute de forinți pentru Amsterdam. Îmi spunea că am să-i înapoiez banii cînd am să mă înlesnesc ; a murit însă înainte de a mă putea plăti u.e ei.

Hotărît să merg la Brunswick, nu m-am putut împotrivi dorinței de a trece prin Hanovra, căci îmi aduceam aminte de Gabriela și tot o mai iubeam. Nu voiam să mă opresc, căci nu mai eram bogat, și-apoi sănătatea mă silea încă să mă cruț; voiam numai s-o iau pe neașteptate pe închin-tătoarea fată, vizitînd-o în treacăt pe moșia pe care, precum îmi spusese, o stăpînea maică-sa lingă Stocken. Se cuvîne să mai spun că și curiozitatea își avea partea ei în planul acesta.

Hotărîsem să plec în zori, singur în caleașca mea cea nouă ; era însă scris acolo sus că va fi altfel.

Un răvaș pe care mi-1 scrisese generalul englez poftin-du-mă ia cină și spunîndu-mi că vom avea tovărășia unor compatrioți de-ai mei mă hotărî să rămîn, făgăduindu-i doctorului că voi fi cît se poate de cumpătat.

Vă puteți închipui ce uimit am rămas cînd, intrînd în salonul generalului, o văzui pe Redegonda din Parma și pe zgiptoroaica de maică-sa ! Nu-și aduse aminte de mine în prima clipă, dar Redegonda îmi rosti numele numai-decît, spunînd :

— Doamne ! Cum ai slăbit !

Îi lăudai frumusețea, și nu fără temei, căci, la vîrsta ei, optsprezece luni îi sporise simțitor farmecele.

— Abia am scăpat clintr-o boală grea — îi spusei — și plec în zori spre Brunswick.

— Și noi, strigă ea, privind la maică-sa.

îneîntat că ne-am găsit cunoștințe, generalul adăugă că am putea merge împreună.

— Ar fi greu — spusei eu zîmbind — afară doar dacă doamna nu și-a însușit unele principii contrare celor pe care i le știu.

— Nu m-am schimbat de loc, făcu destul de acru urîta de mamă.

Nu-i răspunsei decît cu o privire de dispreț.

Generalul dădea o bancă la o masă mică de faraon. Mai erau alte două, trei doamne și cîțiva ofițeri și se juca destul de mic. îmi oferi și mie două cărți, dar refuzai, sub cuvînt că nu joc niciodată cînd mă aflu în călătorie.

La sfîrșitul donei, generalul, care nu voia să se recu-foască bătut, îmi spuse:

— Dar, cavaliere, maxima dumitale e antisocială ; trebuie să joci !

Zicînd acestea, generalul scoase din portofel cîteva bancnote englezești, spunîndu-mi că sînt chiar acelea pe care i le-am dat eu la Londra, cu șase luni în urmă.

— Ia-ți revanșa, adăugă el. Sînt patru sute de lire sterline.

— Nu doresc să pierd atîția bani, îi răspunsei eu ; am să pun însă la bătaie cincizeci de lire sterline, ca să vă fac plăcere.

Zicînd acestea, scosei din pungă, unde aveam două sute de ducați olandezi, polița pe care mi-o trimisese doamna de Ruman.

Generalul ținea mai departe banca și la al treilea sabot¹ mă aflai în cîștig cu cincizeci de guinee și mă ridicai, mul-țumindu-mă cu un cîștig modest, și putînd face charle-magne² fără să fie urît din partea mea.

Chiar în clipa aceea furăm poftiți la masă și trecurăm în sufragerie.

Redegonda, care învățase foarte bine franțuzește, distra pe toată lumea[^]Ducele de Brunswick o angajase vir-tuosa secundă ; venea de la Bruxelles. Se plîngea că a făcut tot drumul în niște blestemate de poștalioane, în care se călătorește îngrozitor și spunea că-i e frică să nu ajungă bolnavă la Brunswick.

— Uite, îi spuse generalul — cavalerul Seingalt e singur într-o trăsură minunată.

Redegonda zîmbi.

— Cîte locuri are trăsura dumitale ? mă întrebă mama. Răspunzînd în locul meu, generalul îi spuse :

— Numai două.

— Atunci nu-i nimic de făcut, căci n-aș lăsa-o pe fata mea fără mine, să fie cu oricine ar fi.

Toată lumea izbucni într-un hohot de rîs și Redegonda împreună cu dînșii, lăsînd-o cumva cam încurcată pe

• Pachetul de cărți din care se împarte la jucători.

* A te retragere din joc cînd cîștigi.

335

mamă ; fată bună, Redegonda spuse însă eă maică-si îi e mereu frică să n-o ucidă careva.

Ne petrecurăm voioși seara cu o sumedenie "de vorbe de duh și, fără să se lase mult rugată, tînăra cîntăreață se așeză la clavecin și ne cîntă cîteva arii fermecătoare pe care pe bună dreptate le aplaudarăm cu toții.

Cînd să plec, generalul mă pofti la micul dejun, spunîndu-mi că poștalionul pleacă abia la amiază și că-i datorez această curtenie frumoasei mele

compatrioate. Redegonda se amestecă și ea, amintindu-mi cu muștrare de cutare și cutare treabă de la Florența și de la Torino, deși n-avea a mă muștra pentru nimic. Mă dădai bătut, dar avînd nevoie de odihnă, mă dusei să mă culc.

A doua zi la nouă dimineața, îmi luai rămas-bun de la doctor și de la preacinstita sa familie și mă dusei pe jos la general să iau micul dejun, lăsînd poruncă să vină să mă ia trăsura de îndată ce se vor fi înhămat caii.

Redegonda veni peste o jumătate de oră cu maică-sa și rămăsei foarte uimit văzîndu-ie însoțite de fratele care, la Florența, mă slujise ca fecior.

După ce sfîrșirăm micul dejun, trăsura mea fiind trasă la scară, îl salutai pe general și pe toată lumea, care ieșise din salon să mă vadă pierind. Redegonda coborî cu mine și, întrebîndu-mă dacă se călătorește bine în trăsura mea, se urcă într-însa ca pentru a o încerca și mă urcai și eu după dînsa, fără să fi ticluit dinainte nici cel mai mic plan. Văzînd trăsura plină, vizitiul dă bici, pornește în galop, iar Redegonda izbucnește într-un hohot de rîs. Eram cît pe-aci să-i strig vizitiului să oprească, dar văzînd ce minunată veselie a cuprins-o pe fermecătoarea zănică, îl lăsai să gonească, hotărît totuși să-i poruncesc să ia ca-lea-ntoarsă de îndată ce fata îmi va spune : „Oprește”. Cuvîntul acesta degeaba îl așteptam ! Și cînd deschise gura să vorbească, făcusem o bună jumătate de leghe.

— Vai, ce-am rîs — îmi spuse ea — și-mi vine încă să rîd, cînd m-am gîndit ce-o să zică mama de toana asta a mea, căci n-am chitit să mă sui în trăsura decît pentru o clipă ; pe urmă am rîs de vizitiu, căruia desigur nu dumneata i-ai poruncit să mă răpească.

— Nădăjduiesc că nu te îndoiești de asta.

— Nu, dar mama are să-și închipuie altminteri și în-tîmplare'a mi se pare cu adevărat plină de haz.

— Chiar și e, și-mi place foarte mult. Și-apoi, scumpa mea Redegonda, fiindcă tot ai să te simți mult mai bine aici decît într-un prăpădit de poștalion, te duc pînă la Brunswick.

— Aș fi încîntată, dar ar însemna să împingem gluma prea departe. Ne oprim la întiul popas și așteptăm acolo poștalionul.

— Va fi precum poruncești ; ai să mă ierți însă dacă n-am să-ți fac această indatorință.

— Cum ? ai avea inima să mă lași acolo singură-sin-gurieă ?

— Știi bine, fermecătoare Redegonda, că te iubesc de mult ; sînt, așadar, și-o spun încă o dată, gata să te duc pînă la Brunswick.

— Dacă mă iubești, ai să mă aștepți și ai să mă duci înapoi în brațele mamei, care și așa trebuie să fie în culmea deznădejdi.

— Cu tot devotamentul meu, la una ca asta nu mă pot învoi.

Depart de a se întrista, mica nebunică izbucni iar în ris și, văzînd-o cît e de veselă, urzii planul s-o duc pînă la Brunswick.

Ajungem la popos. ia cai de unde nu-s. Vorbesc cu vizitiul și, după ce odihnește caii, pornim mai departe- : drumurile erau îngrozitoare și cînd ajunserăm la următorul popas, cădea noaptea.

Ne-am fi putut culca acolo ; nevoind să întîmpin însă un refuz și cunoscînd că pînă la miezul nopții sosește și poștalionul și eă atunci mama își va înhăța fata, poruncii alt rînd de cai, lăsînd-o pe Redegonda să se bocească și să se roage cît o pofti. Umblarăm toată noaptea și sosirăm la Lippstadt dis-

de-dimineată. Acolo, cu toată ora nepotrivită, poruncii să ni se slujească de mîncare. Redegonda avea nevoie de somn, ca și mine de altfel ; trebui să se resemneze însă cînd îi spusei cu blîndețe că vom dormi la Minden. Departe de a mă ocări, zîmbi a rîde : pricepui că știe la ce trebuie să se aștepte. Într-adevăr, cînd sosirăm, cinarăm și ne culcarăm ca soț și soție și ramaserăm împreună cinci ceasuri. Fu cît se poate de milostivă și nu se lăsă rugată decît ca să nu spună că n-a făcut-o.

Plecați de la Minden după aceste prea scurte clipe, ne oprirăm la Hanovra, la un han excelent, unde luarăm o masă minunată și unde dădui peste același chelar care era la Zurich cînd le-am avut musafiri la masă pe doamnele de Soleure. Miss Chudleigh prînzise acolo cu ducele de Kingston și plecase apoi spre Berlin.

Ni se dădu pentru noapte un superb pat franțuzesc și abia zarva poștalionului ne trezi dimineață. Nevoind să fie găsită în brațele mele, Redegonda sună degrabă feciorul și-i poruncește să nu cumva s-o aducă la noi pe femeia oare va coborî din poștalion și care cu siguranță va cere să fie numaidecît dusă sus ; zadarnică prevedere, căci, în clipa în care feciorul ieșea, mama și fiul intrară și ne prinseră flagrante delitto.

Spunîndu-i băiatului să aștepte afară, mă sculai în cămașă și încuiai ușa. Mama ne umplu de bogdaproste pe mine și pe fiică-sa și mă amenință că mă dă în judecată dacă nu i-o înapoiez. Redegonda izbuti totuși s-o potolească, istorisindu-i povestea, pe care o crezu, sau se prefăcu a o crede, o toană a întîmplării ; îi spuse însă :

— Mă rog, așa o fi, dar n-ai să tăgăduiești, ticăloaso, că te-ai culcat cu el.

— Asta-i altă vorbă ; dar știi prea bine, mămico, că toată lumea e cuminte cînd doarme.

Și, fără a-i mai lăsa răgaz să răspundă, îi sări de gît, sărutînd-o, mingînd-o și făgăduindu-i să plece cu ea la Brunswick în poștalion.

Ajungînd la această împăcare, mă imbrăeai și, după ce lo poftii la o îmbelșugată gustare, plecai la Brunswick, unde sosii cîteva ceasuri înaintea lor.

Redegonda mă făcuse să-mi piară cheful de a mai merge la Gabriela, precum mi-o făgăduisem ; de altminteri, în halul în care eram, mindria mea ar fi avut mult de suferit.

Trăsei la un han bun și-l înștiințai numaidecît că am sosit pe Daturi, care se înfățișă fără a zăbovi, elegant îmbrăcat și grăbit nevoie-mare să mă prezinte magnificului signor Nicolini, antreprenor al teatrelor curții și al celor din oraș. Nicolini acesta își însușise pe deplin duhul breslei sale ; se bucura de toată bunăvoința mărinimosului principe, căruia fiică-sa Anne îi era ibovnică, și trăia la Brunswick cu oarecare măreție. Mă întîmpină cu toată cinstea și cu inima deschisă. Voia cu tot dinadinsul să mă facă să primesc să stau în frumoasa lui locuință ; izbutii să mă apăr însă de această stingheritoare poftire, astfel încît refuzul meu să nu-l jignească. Primii în schimb poftirea la masă, pentru mine foarte vrednică de luat în seamă, datorită unui desăvîrșit bucătar și, mai mult încă, plăcuților musafiri care în fiecare zi se strîngeau în jurul ei. Nu era nici pomeneală de meseni a căror destoinicie se alcătuieste din titluri și decorații și ale căror slugarnice și trufașe deprinderi de etichetă de la curte sugrumă și ucid plăcerea ; erau

oameni de talent, bărbați și femei, pe care eram încântat să-i privesc adunați laolaltă.

Abia mă sculasem după boală și nici bogat nu eram ; să nu fi fost aceste două împrejurări, aș fi zăbovit mai mult la Brunswick, căci era un loc plin de farmec. Dar să dăm rînd povestirii, deși, ajuns la groaznica vîrstă a bătrîneții, omul e, cred, întotdeauna gata s-o ia razna prin viață, în ciuda arzătoarei lui dorințe de a opri în loc nebuna goană a timpului care-l trage după dînsul.

Mă aflam de trei zile la Brunswick cînd, știind că voi fi acolo, Redegonda veni și ea să prînzească la Nicolini. Cum-necum, aflase toți că a călătorit cu mine de la Wesel la Hanovra și fiecare trăgea încheierea care-i plăcea.

Peste două zile, principele regal al Prusiei sosi de la Postdam pentru a face o vizită viitoarei lui soții, fiica ducelui domnitor, cu care se însura în anul ce urmă.

Curtea dădu serbări mărețe, iar principele moștenitor, astăzi suveran al ducatului, îmi făcu cinstea să mă poftască și pe mine. Cunoscusem pe alteța-sa la Soho Square, a doua zi după primirea lui în corpul burgheziei din Londra.

Erau douăzeci și doi de ani de cînd o iubisem pe mama. Iui Daturi. Dornic să văd dacă i-a răvășit trecerea vremii frumusețea, voi s-o văd și avui de ce mă căi că am silit-o să mă primească, atît de urîțită am găsit-o. O știa și ea și mi se părea că văd o undă de rușine trecindu-i peste trăsăturile care nu mai erau cele de odinioară. Eu unul socot că, pe chipul unei femei cu o fizionomie foarte personală urîțenia vine repede și e înfiorătoare.

Principele avea o mică oștire de șase mii de pedestrași, foarte bine întreținută. Adunîndu-se această trupă pentru a fi trecută în revistă, dorii și eu s-o văd și mă dusei pe cîmpia aceea de lîngă oraș și plecai de acolo murat de ploaie care n-a conținut o clipă.

Era multă lume, lume dalbă, multe cucoane în rochii frumoase, toată nobilimea și o sumedenie de străini. O văzui pe onorabila miss Chudleigh, care-mi făcu cinstea să-mi vorbească și care, printre altele, mă întrebă de cînd am plecat din Londra. Miss Chudleigh era îmbrăcată într-o rochiță simplă de muselină de India și n-avea dedesubt decît o cămașă care trebuie să fi fost de batist; ploaia li-pindu-i pe trup aceste ușoare veșminte, arăta mai rău decît despuiată, ceea ce însă nu părea s-o stînjenească de loc. Celelalte doamne se adăposteau de potop în niște corturi elegante.

Trupele, care n-aveau a se sinchisi de vremea rea, își făcură manevrele și exercițiile -de tragere, spre marea mulțumire a cunoscătorilor.

Nemaiavînd ce face la Brunswick, mă gîndeam să plec la Berlin, unde să-mi petrec vara într-un chip mai plăcut decît într-un oraș mic. Avînd nevoie de un surtuc, cum-părai niște postav de la un ovrei, care se oferi ca, dacă am ceva polițe, să mi le sconteze. O aveam la mine pe aceea pe care mi-o trimisese doamna de Rumain și, gîndin-du-mă că n-ar fi rău s-o schimb, o scosei din portofel și i-o dădui izraelitului care-mi plăti valoarea ei mai puțin, doi la sută, scontul obișnuit asupra băncii din Amsterdam. Polița fiind la ordinul cavalerului de Seingalt am adresat-o pe numele scontatorului.

Uitasem de treaba aceasta, cînd, a doua zi, destul de dimineață, același ovrei, intrînd la mine în odaie, îmi pune în vedere să-i înapoiez banii ori să-i

dau o cauțiune pentru valoarea poliței, pînă la întorsul poștei prin care va afla dacă polița mea e recunoscută și acceptată de bancherul asupra căruia a fost trasă.

Jignit de demersul îndrăzneț și jignitor al acestui Pilat și sigur de soliditatea poliței mele îi spusei că n-are a se teme de nimic, că-l poftesc să mă lase în pace și că nu-i dau nici o cauțiune.

— Vreau negreșit banii înapoi, ori cauțiune — îmi întoarse neobrăzatul — altminteri pun să vă aresteze, căci sînteți cunoscut.

Urcîndu-mi-se sîngele la cap la aceste cuvinte, pusei mîna pe baston și-i eroii vreo cîteva pe care cred că le-a ținut minte. Mă îmbrăeai pe urmă și prînzii la Nicolini, fără a mă gîndi să pomenesc întîmplarea.

A doua zi, mergînd să fac o plimbare pe jos afară din oraș, îl întîlnesc pe principe, călare și însoțit doar de un singur slujitor. Închinîndu-mă eu în trecere, se apropie de mine și-mi spuse :

— Sînteți așadar gata de plecare, domnule cavalier ?

— Socot să plec în două, trei zile, monseniore.

— Am aflat-o azi dimineață de la un ovrei care a venit să mi se plîngă că l-ați lovit cu bastonul fiindcă pretindea cauțiune pentru o poliță de care l-au făcut ur.ii să se teamă că e falsă.

— Monseniori-, mi-e greu să răspund de urmările indignării mele față de un ticălos care cutează să vină să mă jignească la mine arasă ; știu însă că onoarea mă oprește să-mi retrag polița și să dau cauțiune. Neobrăzatul m-a amenințat că mă va împiedica să plec, știu însă că numai o samavolnicie ar putea sprijini sfidarea acestui nemernic.

— Așa e, ar fi o nedreptate ; se teme însă să nu-și piardă suta de ducați.

— Nu-i va pier le, monseniore, căci polița e trasă de un om de onoare și de rang înalt.

— Sînt îneîntat. Ovreiul zice că nu v-ar fi scontat-o dacă n-ați fi pomenit numele meu.

— E o minciună sfruntată, monseniore, nici nu mi-a ieșit clin gură numele alteței voastre.

— Zice că ați adnosat polița cu un nume care nu-i al dumneavoastră.

— Altă minciună, monseniore, căci am semnat-o Seingalt, care e ou adevărat numele meu.

— În sfîrșit, e vorba de un ovrei ciomăgit care se teme să nu fie tras pe sfoară. E un dobitoc de care mi-e milă și doresc să-l împiedic să caute mijloace pentru a vă sili să rămîneți aici pînă află dacă polița dumneavoastră a fost acceptată la Amsterdam. Am s-o scot de la el chiar* în dimineața asta, fiindcă n-am nici o îndoială că e bună. Sînteți, așadar, slobod să plecați cînd poftiți. La revedere, domnule Seingalt, vă doresc călătorie plăcută.

Închindu-și urarea, principele plecă fără a-mi mai lăsa răgaz să-i răspund.

I-aș fi putut spune că, scoțîndu-mi polița de la ovrei, i-ar putea îngădui să creadă că alteța-sa îmi face mie o grație și tot orașul ar crede la fel, spre marea pagubă a onoarei mele și că, așa stînd lucrurile, i-aș fi recunoscător să nu facă nimic. N-ajunge însă să fii principe, să ai un suflet de aur, să fii mărinimos și darnic, cum e ducele de Brunswick : mai trebuie să ai și un anume tact, un anume simț al amănuntului, pentru a nu răni susceptibilitatea celui căruia îi dai, totuși, cele mai neîndoielnice dovezi de stimă și

bunăvoință. E un cusur al tuturor principilor, și purcede din educația lor, care foarte rar îi pune la înălțime sau, dacă vrei, la nivelul a ce se cade sau nu al oamenilor obișnuiți.

Socotindu-mă necinstit, ducele de Brunswick nu s-ar fi putut purta mai rău cu mine, dacă ar fi vrut să mă facă să înțeleg că mă iartă, iuind pe seama lui toate urmările înșelătoriei de care m-aș fi făcut vinovat. Și gândul acesta umbliindu-mi prin cap : „O fi — îmi spuneam — chiar gândul principelui. De ce se amestecă ? De cine-i e milă, de ovrei, sau nu cumva de mine ? Dacă-i e de mine, atunci mă văd nevoit să-i dau o lecție, fără însă a-l umili-.

Adînc mișcat și simțindu-mă dureros rănit în mîndria mea, mă retrăgeam cu pași înceți, cugetind la poziția mea, la purtarea ducelui și mai ales la sfîrșitul convorbirii noastre. Urarea lui de călătorie plăcută mi se părea cum nu se poate mai nelalocul ei în împrejurarea aceea ; socoteam că în gura unui principe aprea domnitor, urarea aceea era o poruncă de plecare, și mă simțeam indignat.

Stăpînit de gândul acesta, luai hotărîrea pe care mi-o dictă minciria, și anume să nici nu plec, și să nici nu ră-mîn. „Dacă rămîn — îmi spuneam — s-ar trage încheieri în favoarea ovreiului ; dacă plec, ducele se va gîndi că am tras folos de pe urma grației pe care mi-a făcut-o și, ca să zic așa, a darului de cincizeci de ludovici pe care ar trebui să i-i plătească ovreiului, dacă polița mea ar fi protestată. Nu voi da nimănui o satisfacție pe care n-o datorez.”

Chibzuind astfel într-un chip care mi se părea vrednic de o minte mai sănătoasă decît a mea, îmi făcui cufărul, poruncii cai și, după ce prînzii bine, îi plății gazdei și, fără a-mi lua rămas bun de la nimeni, plecai la Wolfen-buttel cu gîndul să-mi petrec o săptămînă acolo și sigur că n-am să mă plictisesc, căci la Wolfenbuttel se află a treia bibliotecă din Europa și de mult doream grozav s-o cercetez.

învățatul bibliotecar, cu atît mai curtenitor cu cît curtenia lui era simplă și fără pretenții, îmi spuse, prima oară cînd mă dusei acolo, că nu numai un mînaitor va fi pus să-mi servească, în bibliotecă, toate cărțile pe care aveam să le cer, dar că ele mi se vor aduce și acasă, fără a se excepta manuscrisele, care alcătuiesc bogăția cea mai de seamă a acestui frumos așezămînt.

Am petrecut opt zile la biblioteca aceea, de unde nu ieșeam decît pentru a merge acasă, unde nu stăteam decît noaptea și atît cît îmi trebuia ca să mănînc, și pot socoti aceste opt zile printre cele mai fericite din viața mea. căci de mine însumi nu mi-a păsat nici o clipă : nu mă gîndeam nici la trecut, nici la viitor, și mintea mea, absorbită de lucru, nici nu-și mai da seama că există și un prezent. M-am gîndit de cîteva ori de atunci că poate cam așa arată dulceața traiului preafericitorilor : și înțeleg astăzi că, spre a fi fost în lumea aceasta un adevărat înțelept, -în loc să fi fost un nebun sadea, nu mi-ar fi trebuit decît o a'.tă întorsătură a unor foarte neînsemnate împrejurări ; căci, spre rușinea întregii mele vieți, sînt dator să mărturisesc aici un adevăr pe care cititorii anevioie îl vor crede, și anume că virtutea a avut întotdeauna asupra mea mai mare putere de seducție decît viciul și că n-am fost rău, atunci cînd am fost, decît de bună-voia mea ; iată un lucru pe care mulți îl vor socoti, desigur, vrednic de ocară. Ei și-apoi ? în relațiile sale intime sau morale, omul n-are de dat socoteală pentru faptele lui decît sie însuși aici pe acest tărîm și lui Dumnezeu după ce moare.

Am cules de la Wolfenbuttel o sumedenie de interpretări ale Iliadei și Odiseii care nu se găsesc la nici un scoliast și pe care nu le cunoștea nici marele Pope. O parte din ele se găsesc în traducerea ce am dat-o Iliadei; celelalte vor rămâne aici, și anume pentru a se prăpădi de bună seamă, căci de ars nu voi arde nimic, nici măcar aceste memorii, deși mă gîndesc adesea s-o fac.

Mă întorsei la Brunswick, la același han și-i trimisei numaidecît vorbă finului meu Daturi că am sosit.

Am fost încîntat cînd am aflat că n-a bănuit nimeni că am stat o săptămînă la cinci leghe de Brunswick. Daturi îmi spuse că se răspîndise în oraș zvonul că înainte de a pleca mi-am scos polița de la ovrei, căci de atunci nu mai vorbise nimeni de treaba asta. Eram totuși încredințat că răspunsul de la Amsterdam trebuie să fi sosit și că principele moștenitor nu se putea să nu știe că am fost la Wolfenbuttel tot timpul cît am lipsit.

Daturi îmi spuse că sînt așteptat la prînz la Nicolini, și mă bizuiam pe asta, căci nu-mi luasem rămas-bun de la nimeni. Dar iată ce mi s-a întîmplat la prînzul acela, scutindu-mă de orice altă lămurire mai amănunțită.

Eram la friptură, cînd intră un fecior al principelui, cu ovreiu pe care-l ciomăgisem. Bietul bărbos se apropie de mine cu chipul cel mai smerit și-mi spuse :

— Am primit poruncă, domnule, să vin să vă cer iertare că am pus la îndoială valabilitatea poliței dumneavoastră asupra băncii din Amsterdam. Pedepsa mi-a fost că am pierdut comisionul pe care mi-l acordaseți.

— Mi-ar fi părut bine — îi spusei — să te fi ales numai cu atît.

Se înclină pînă la pămînt și ieși spunîndu-mi că sînt prea bun.

întors la han, găsii un răvaș de la Redegonda, în care-mi aducea dulci învinuiri că, de cînd mă aflu la Brunswick, n-am fost nici măcar o singură dată s-o văd și mă poftea să merg să prînzesc cu dînsa într-o căsuță pe care-o avea afară din oraș. „Nu voi fi cu mama — îmi spunea ea — ci cu o domnișoară pe care o cunoști și pe care sînt sigur că-ți va părea foarte bine s-o revezi.”

O iubeam pe Redegonda și nu fusesem atît de puțin stăruitor la Brunswick pe lîngă dînsa decît fiindcă nu eram în stare să-i fac un dar mai acătării. îmi făgăduii așadar să nu lipsesc de la întîlnire, oarecum stîrnit și de dorința de a o vedea pe domnișoara de care-mi vorbea.

La ora arătată intram pe ușă și o găsii pe Redegonda, fermecătoare, într-un frumos salon de la parter, cu o tînăra virtuoasă, pe care o cunoscusem copilă, puțin înainte de a fi închis la Piombi. Mă prefăcui foarte bucuros că o revăd ; luînd-o însă în seamă numai pe Redegonda. o copleșii cu laude, cu scuze, cu felicitări pentru frumoasa locuință în care o găsesc trăind. îmi spuse că a închiriat-o pe șase luni, dar că nu doarme niciodată acolo.

După cafea, ne pregăteam să ieșim puțin la plimbate, cînd îl văzurăm intrînd pe principe, care, zîbind curtenitor, își cere iertare la Redegonda pentru întîmplarea care-l face să ne tulbure convorbirea.

Venirea principelui mă lămuri în ce ape se scaldă drăguța mea compatriotă și înțelesei pentru ce, în răvașul ei, stăruise asupra orei de întîlnire. Redegonda îl cucerise pe acel principe căruia niciodată nu i-a fost silă de femeile frumoase, clar care, în cel dintîi an al căsătoriei sale cu o soră a

regelui Angliei, mai socotea că trebuie să-și învăluie în taină abaterile iubete.

Ne plimbarăm vreme de un ceas, vorbind despre Londra, despre Berlin, clar fără a se rosti nici un cuvînt nici despre polița mea, nici despre ovrei. Fu ineîntat ele laudele pe care i le adusei bibliotecii sale de la Wolfenbuttel și rise din toată inima cînd îi spusei că, fără hrana intelectuală pe care mi-am scos-o vreme de opt zile de acolo, mesele proaste de la han m-ar fi făcut să slăbesc la jumătate.

După ce-și luă cu multă curtenie rămas-bun de la nimfa care-i robise inima, ne părăsi și, încălecînd, se depărta zburdînd.

Rămas singur cu Redegonda, departe de a o îndemna să-mi dăruiască noi dezmierdări, o sfătuii să-i rămână credincioasă principelui pe care cu farmecele ei se pricepuse să-l cucerească ; dar deși era vădit că, așa cum se înfățișau, lucrurile erau cît se poate de limpezi, nu voi să recunoască nimic. își juca rolul ei de femeie tînăra, și nu i-am făcut nici o vină din asta.

întors la han, n-am mai ieșit pînă seara, iar a doua zi în zori am plecat.

Ajuns la Magdcburg, i-am înmînat unui ofițer o scrisoare pe care o aveam de la generalul Bekw... Ofițerul îmi arată în amănunt, toată cetatea și mă opri lîngă dînsul trei zile, înmulțind pentru mine plăcerile mesei, ale femeilor și ale jocului. Am fost cumpătat ; mi-am cruțat sănătatea din toate punctele de vedere și mi-am sporit avutul, cu măsură însă, căci îmi statornicisem anume limite foarte cuminți.

De la Magdcburg, am plecat drept la Berlin, fără să mă gîndesc să mă opresc la Potsdam, căci regele nu era acolo. Jalnicele drumuri ale Prusiei, un pămînt rău și nisipos mă făcură să pierd trei zile pentru a străbate opt-sprezece mile germane. Prusia e o țară unde industria și banii vor putea săvîrși minuni, mă îndoiesc însă că vor izbuti vreodată să facă dintr-însa o țară cumsecade.

Trăsei la Hotel de Paris, unde găsii tot ce-mi puteam dori, atît ca înlesniri de trai, cît și ca cheltuială. Doamna Rufin, care-l ținea, îmbina însușirile unei desăvîrșite hangițe cu cele ale curteniei franțuzești ; datorită ei, hanul își cîștigase un nume cît se poate de bun. De îndată ce mă rostuii într-o odaie foarte frumoasă, veni la mine ca să mă întrebe dacă-mi place și ca să ne învoim cu privire la toate. Dădea pensiune, iar cei ce mîncau în odaie plăteau îndoit.

— Socoteala asta — îi zisei — vă mulțumește poate pe dumnevoastră, dar mie nu mi-e la îndemînă deocamdată. Vreau să mănînc în odaie și nu vreau să plătesc îndoit : voi plăti ca și cum aș mînca la masa comună, dar puteți să nu-mi slujiți decît jumătate din ce se mănîncă acolo.

— Mă invoiesc, dar cu condiția să cinați cu mine ; asta v-o ofer eu pe deasupra, și veți găsi numai prieteni drăguți la micile mele cine.

Propunerea mi se păru atît de ciudată încît grozav îmi veni să rîd ; părăindu-mi-se însă totodată și mulțumitoare, o primii prietenește și cu inima deschisă de parcă ne-am fi cunoscut de cînd lumea.

Avînd nevoie de odihnă în seara aceea, nu cinai cu dînsa decît a doua zi. Doamna Rufin avea un soț care era bucătar și un fiu care nu venea niciodată la masă. Intîia oară cînd luai masa cu dînșii, întîlnii acolo un domn în vîrstă, un om cu mult bun-simț, și un tovarăș plăcut ;

locuia într-o odaie vecină cu a mea și își spunea domnul Treiden, a cărei soră se măritase cu ducele de Courlande, Jean Ernest Birlen, sau Biron. Foarte îndatoritor, baronul se împrietenii cu mine și prietenii am rămas de-a lungul celor două luni cât am stat la Berlin. Tot acolo am întâlnit un negustor din Hamburg, anume Greve, cu soția lui cu care tocmai se însurase și pe care o adusese la Berlin ca să-i arate minunile ce se pot vedea la curtea unui rege războinic. Tînăra nevastă era la fel de drăguță ca și soțul ei și i-am arătat stăruitor toată curtenia și îndatorința. Un bărbat foarte vesel, care se numea Noel, și care era bucătarul unic și îndrăgit al maiestății sale prusiene, era al patrulea. Acesta din urmă nu venea decît arareori să cineze cu compatrioata și buna lui prietenă, fiindcă slujba îl silea să stea în bucătăria regelui, care nu trăia ca un Lucullus, căci, precum am mai spus-o, regele n-avea decît un singur bucătar și Noel n-avea decît un singur ajutor de bucătar.

Domnul Noel, ministru al Republicii Franceze la Haga e, după cum am fost încredințat, feciorul acestui bucătar care altminteri era un om foarte drăguț. Și, s-o spun în treacăt, în ciuda faptului că Directoire-ul francez mă dezgustă, e departe de mine gîndul de a socoti că e rău ca un om destoinic, indiferent de obîrșia lui, pentru care n-are nici o vină, să ajungă la dregătorii pe care, în rîn-duiala întemeiată pe privilegii, le vezi adesea încredințate unor nătărăi.

Să nu fi fost Noel-tatăl, sau mai curînd măiestria lui de artist culinar, vestitul Lamettrie, medicul acela ateu, n-ar fi murit de indigestie, căci pateul din care a mîncat pînă n-a mai putut la lordul Tyrconel fusese făcut de Noel. Lamettrie cina adesea la doamna Rufin și mi-a fost necaz pe el că și-a sfîrșit atît de repede viața, căci mi-ar fi plăcut să-l cunosc, învățat cum era și voios din cale afară. A murit rîzînd, deși se zice că nu există moarte mai grea decît aceea pricinuită de o indigestie. Voltaire mi-a spus că el crede că n-a existat în lume un ateu mai dîrz și mai sigur de el decît acest Lamettrie, și m-am încredințat că așa e, după ce i-am citit lucrările. La căpă-tîiul acestui medic orațiunea funebră a rostit-o, la Academie, însuși regele Prusiei, care a spus că nu e de mirare că Lamettrie nu admitea decît materia, de vreme ce întreg spiritul care ar putea exista îl stăpînea el. Numai un rege poate, cînd se hotărăște să se facă orator, să-și îngăduie să strecoare o glumă în gravitatea unei orațiuni funebre. Aceasta dovedește însă îndeajuns că, prefăcut în retor, strălucitul bărbat nu credea un cuvînt din ce spunea în clipele acelea. Și totuși, Frederic cel Mare n-a fost niciodată ateu ; nu era decît deist; și-apoi ce însemnătate are de vreme ce credința în Dumnezeu nu i-a înrîurit niciodată nici purtările, nici faptele ? Se zice că un ateu pe care îl interesează Dumnezeu e mai bun decît un deist care nici nu se gîndește la el. Nu eu voi hotărî dacă e așa ori nu.

Cea dintîi vizită o făcui, la Berlin, lui Calzabigi, mezinul celui cu care mă întovărășisem la Paris, în 1757, ca să înființăm loteria. Calzabigi acesta, pe care-l întâlnii la Berlin, plecase de la Paris și de la nevastă-sa, căreia tot generăleasa Lamothe i se zicea, ca să meargă să înființeze loteria la Bruxelles, unde, cheltuind cu mînă spartă, dădu faliment în 1762, deși contele de Cobenzl făcu tot ce putu ca să-l sprijine. Nevoit să fugă de acolo, se duse la Berlin, destul de bine îmbrăcat, și se înfățișă regelui Prusiei. Bun de gură, izbuti să-l convingă pe monarh să înființeze loteria în statele lui,

să-i încredințeze regia și să-l numească consilier de stat. îi făgădui maiestății sale un venit anual de cel puțin două sute de mii de scude, necerînd pentru sine decît zece la sută din încasări și din cheltuielile de regie.

Loteria se înființase de doi ani și mergea strună, căci pînă atunci n-avusese nici o tragere nenorocoasă, regele însă, care știa că una ca asta se poate oricînd întîmpla, sta tot cu frica-n sîn. Voind să și-o aluge, îi puse în vedere lui Calzabigi că nu mai vrea să patroneze loteria : că i-o cedează, mulțumindu-se cu o sută de mii de scude pe an : erau banii pe care-i cheltuia pentru Teatrul lui italian.

Picai la Calzabigi chiar în ziua în care regele îi vestise hotărîrea sa. După ce vorbirăm de vechile noastre cunoștințe și de necazurile prin care am trecut, îmi împărtăși întîmplarea, la care nu se aștepta. îmi spuse că prima tragere va fi încă sub patronajul regelui, dar că e dator să aducă la cunoștința publicului că începînd din ziua aceea maistatea-sa nu mai are nici un amestec. Avea nevoie de un capital de două milioane de scude, căci prevedea că altminteri loteria se va prăbuși, fiindcă n-ar mai fi voit nimeni să joace fără a avea sieuranța că-și va primi banii dacă s-ar întîmpla să cîștige. îmi oferi zece mii de scude pe an, dacă izbutesc să-l aduc pe rege să-și schimbe hotărîrea. Ca să mă însuflețesc, îmi aminti de zilele cînd, sosind la Paris, cu șapte ani în urmă, fusesem destul de iscusit ca să conving întreg Consiliul Școlii Militare de si-guranța cîștigului.

— Augurul glăsuiește limpede, adăuga el ; și nu e nici 'un eres să crezi că duhul cel bun al loteriei te-a adus în aceste clipe la Berlin.

Am rîs de amăgirea lui, plîngîndu-l. îi arătai că e cu neputință să convingi o minte care-ți răspunde cu argumentul : „Mi-e frică, și nu mai vreau să-mi fie frică”. Mă pofti să rămân la prînz și mă prezentă soției lui. Prezentarea aceasta mă uimi de două ori : întîi, fiindcă o mai credeam în viață pe generăleasa Lamothe, și al doilea, fiindcă în ființa noii doamne Calzabigi o vedeam pe domnișoara Belanger. îi adusei obișnuitele firitiseli și o întrebai apoi ce mai face maică-sa. Oftă din adîncul pieptului și mă rugă să nu-i pomenesc de familia ei, căci n-ar avea să-mi spună decît necazuri.

Pe doamna Belanger o cunoscusem la Paris ; era văduva unui agent de schimb, n-avea decît o singură fiică și treburile păreau să-i meargă destul de bine. Văzînd-o pe fata aceasta, destul de frumușică, măritată și căinîndu-și soarta, nu știam ce să cred, dar nici prea curios nu eram. După ce mă ajută să-mi fac o părere foarte bună despre bucătarul lui, Calzabigi dori să-mi dau părerea și despre strășnicia cailor lui și despre frumoasa lui trăsură. Mă pofti s-o însoțesc la plimbare pe doamna și să rămîn la cină, căci, zicea el, cina e la el masa cea mai bună.

De îndată ce ne aflarăm în trăsură, nevoia de a mai schimba câte o vorbă mă îndemnă s-o întreb pe doamnă prin ce fericită împrejurare s-a unit cu soțul ei.

— Nevastă-sa mai trăiește ; n-am așadar nefericirea să-i fiu soție ; la Berlin toată lumea mă crede însă că sînt.

Acum trei ani, m-am pomenit deodată rămasă de mama și lipsită de orice mijloace, căci mama trăia dintr-o pensie viageră. Neavînd nici o rudă destul de bogată de la care să mă aștept la vreun sprijin, și nevoind să i-l datorez nici unuia dintr-aceia care nu mi l-ar fi dat decît cu prețul cinstei mele, am

trăit doi ani din vânzarea mobilelor și a lucrurilor rămase de pe urma răposatei maică-mi, luîndu-mi casă cu pensiupe la o femeie de treabă care își câștiga viața brodînd. Învățam să brodez de la ea și nu ieșeam decît duminica, la biserică. Eram copleșită de amărăciune. Cu cît scădea micul meu avut, cu atît îmi sporea nădejdea în vreo minune a soartei ; cînd am ajuns la ultimul sol, am cerut sprijinul domnului Brea, genovez, pe care nu-l credeam în stare să mă înșele. Ajunsesem să-l rog să-mi facă rost de o slujbă de fată-n casă, socotîndu-mă destul de pricepută pentru o asemenea treabă. Îmi făgădui să vadă ce poate face și, peste vreo cinci, șase zile, iată ce veni să-mi propună.

Îmi citi o scrisoare de la Calzabigi, pe care nu-l cunoșteam, și în care îi spunea să-i trimită la Berlin o domnișoară cinstită, de neam bun, binecrescută și chipeșă, fiindcă are de gînd să se însoare cu dînsa de îndată ce ne-vastă-sa, bătrîna și oioagă, va înceta din viață.

Cum o asemenea domnișoară nu putea fi, de bună seamă, bogată, Calzabigi îl ruga pe domnul Brea să-i dea cincizeci de ludovici să-și completeze garderoba și încă cincizeci ca să călătorească pînă la Berlin împreună cu o slujnică. Domnul Brea era de asemenea împuternicit să tăgăduiască solemn în numele lui Calzabigi că domnișoara va fi întîmpinată la Berlin ca soție și prezentată ca atare tuturor celor care vin în casă la Calzabigi : că, în afară de aceasta, domnișoara va avea o jupîneasă pe care ca și-o va alege, o trăsură, rochii cîte îi trebuie și, lunar, o anume sumă de bani de buzunar, cu care va putea să facă ce va pofti. Făgăduia ca după un an să o lase slobodă, dacă nu-i va plăcea însoțirea cu el și, dacă așa se va întîmpla, să-i dea o sută de ludovici lăsîndu-i și toate economiile și lucrurile pe care i le va fi dat pentru folosința ei. În sfîrșit, dacă domnișoara se învoia să rămîna cu dînsul și să aștepte ziua cînd o va putea lua de soție, el îi va dărui, în scris, zece mii de scude care s-ar socoti aduse ca zestre și, dacă el ar mdri înainte de ziua aceea, ea va avea dreptul să-și încaseze aceste zece mii de scude din tot ce va ră-mînea după moartea zisului Calzabigi.

Cu toate aceste frumoase făgăduinți — urmă tovarășa mea — s-a priceput Brea să mă convingă să-mi părăsesc țara, ca să vin aici să mă scufund în mocirlă : căci, deși toată lumea îmi dă, e drept, toată cinstirea cuvenită unei femei cumsecade, se știe desigur foarte bine cine sînt cu adevărat. Au trecut șase luni de cînd sînt aici și n-am trăit o singură clipă fericită.

— Dar — îi spusei — Calzabigi nu s-a ținut de prevederile tîrgului încheiat între dumneata și Brea ?

— Te rog să mă ierți, dar sănătatea lui șubredă nu-i îngăduie să-i supraviețuiască nevaste-si ; și dacă se întîmplă să moară înainte de ea, cele zece mii de scude pe care mi le-a făgăduit nemaiputînd figura ca zestre, nu voi avea nimic ; căci e înglodat în datorii și creditorii vor fi plătiți din ce-mi va lăsa cu întîietate mie. Și mai ține seamă că nu-l pot suferi, tocmai fiindcă mă iubește prea mult. Mă înțelegi cu ușurință : se omoară cu încetul și mă mîhnește peste măsură.

— Vei putea oricum să te întorci la Paris peste șase luni, ori să faci ce poțești la capătul anului prevăzut în contract. Ai să te alegi cu o sută de ludovici și ar să fii înțolită.

— Și atunci mă voi scufunda de tot în mocirlă, fie întorcîndu-mă la Paris, fie rămînînd aici. Sînt foarte nefericită, acesta e adevărul, și numai vrednicul

Brea e de vină. Și totuși nu pot să am necaz pe el, căci, firește, nu știa că prietenul lui n-are aici altceva decât datorii. Acum că regele își va retrage garanția, prevedem prăbușirea loteriei, care va trage negreșit după sine falimentul lui Calzabigi.

Nu era nimic exagerat în povestirea bieteii femei și trebuie să recunosc că era de plîns. O sfătui să încerce să vîndă obligația de zece mii de scude pe care o avea de la Calzabigi, căci el n-avea de ce se împotrivi.

— M-am gîndit și eu — îmi spuse ea — dar pentru asta aș avea nevoie de un prieten, căci îmi dau seama că n-aș putea-o vinde decât în mare pagubă.

I-am făgăduit să văd ce se poate face.

Furăm patru la cină. Al patrulea era un tînăr care fusese slujbaș la loterie la Paris, apoi la Bruxelles, și care își împărțea și la Berlin ursita cu cea a lui Calzabigi. O iubea pe domnișoara Belanger, dar nu mi se părea o dragoste cu noroc.

La desert, Calzabigi mă rugă să-mi dau cu părerea despre un proiect pe care-l scrisese și pe care voia să-l tipărească pentru a-și găsi capitalul de două milioane de care avea nevoie pentru a-și păstra creditul.

Doamna ne părăsi pentru a ne lăsa să stăm nestingheriți de vorbă. Femeia aceasta de vreo douăzeci și patru, douăzeci și cinci de ani, avea tot ce trebuie pentru a plăcea ; fără a străluci ca istețime a minții, știa să se poarte în lume, însușire care, la o femeie, e mai bună ca mintea. Spovedania ei nu-mi trezi decât simțiri de stimă și de prietenie, și-mi părea foarte bine.

Proiectul lui Calzabigi era scurt, dar limpede și bine gîndit. Îi poftea pe toți cei a căror avere era îndeobște bine cunoscută nu să verse la casieria loteriei un capital de bani peșin, ci doar să-și pună numele pentru o anume sumă care să fie sigur bună de plată. Dacă întîmplarea ar face ca loteria să sufere o pierdere, fiecare ar fi dator să răspundă cu o cotă parte proporțională cu suma pe care a garantat-o, și tot în aceeași proporție urmau să se împartă, între toți răspunzătorii, și cîștigurile.

Îi făgăduii să-i dau a doua zi în scris părerea mea despre acest proiect ; iată și planul cu care-l înlocuiam pe al lui :

1 Un capital de un milion trebuia să-i ajungă.

2 Milionul acesta urma să fie împărțit în o sută de acțiuni de cîte zece mii de scude fiecare.

3 Fiecare acționar trebuia să se îndatoreze înaintea unui notar anume, care avea să răspundă de acțiune, adică de solvabilitatea acționarului.

4 Dividendele se vor plăti întotdeauna a treia zi după tragere.

5 în caz de pierdere, acționarul va trebui să-și reîntregească acțiunea, tot în fața notarului.

6 Un casier ales de patru cincimi dintre acționari îl va controla pe casierul loteriei, care va păstra, singur, încasările în numerar.

7 Biletele câștigătoare se vor plăti a doua zi după tragere.

8 în ajunul tragerii, casierul loteriei va număra banii încasați în fața casierului acționarilor, iar acesta va încuia casa cu trei chei, dintre care una va rămînea la el, a doua la casierul secund și a treia la directorul loteriei

9 Nu se "Vor primi mize decât pe numere simple, duble "și triple : miza cvardruplă și cvintuplă se desființează, căci sistemul acesta de joc oferă riscul unor pierderi prea însemnate.

10 Pe cele trei combinații, simplă, dublă și triplă, nu se va putea miza nici mai puțin de patru groși, și nici mai mult decît un scud ; iar birourile se vor închide douăzeci și patru de ore înainte de tragere.

11 O zecime din încasări îi va reveni lui Calzabigi, directorul general al loteriei ; dar toate cheltuielile vor rămîne în sarcina lui.

12 El va avea dreptul să posede două acțiuni, fără ca nici un notar să trebuiască să răspundă pentru solvabilitatea lor.

Am văzut pe chipul lui Calzabigi că proiectul meu nu-i era pe plac și i-am prezis că nu va găsi acționari devii în condițiile acestea, sau într-altele și mai puțin avantajoase.

Făcuse din loterie un fel de barbut ; luxul deșănțat în care trăia sărea în ochi și toți știau că e plin de datorii, iar regele nu putea să nu se teamă de o înșelătorie, deși își avea controlorul lui care știa socoti.

Ultima tragere care avu loc sub patronajul regelui umplu de voie bună tot orașul, căci loteria pierdu o mie de scude de Prusia. Regele îi trimise fără zăbavă tonii consilierului său privat Calzabigi, dar se zice că, aflînd de rezultatul tragerii, izbucni în rîs spunînd :

— Știam bine că așa are să se întîmple și mulțumesc norocului că am se ăpat atit ele ieftin.

Socotindu-mă dator să merg să cinez cu directorul, ca să-l mingii, îl găsii tare cătrănit. Chibzuia pe bună dreptate că tragerea aceasta nenorocoasă va spori anevoința de a găsi cîțiva oameni bogați dispuși să alcătuiască un capital pentru loterie. Loteria pierdea întîia dată, dar ac-, eidentul acesta nu putea să pice mai prosl.

Și totuși, Calzabigi nu-și pierdu avântul, ei purcese la treabă chiar de a doua zi, înștiințînd publicul, printr-un afiș tipărit, că birourile rămîn închise pînă cînd se va asigura un nou capital pentru siguranța tuturor celor care vor urma să-și pună banii la bătaie.

CAPITOLUL XVII

Lordul Keith — Intîlnire cu regele Prusiei în grădina de la Sans-Souci — Convorbirea mea cu monarhul — Doamna Denis — Cadetii pomera-nieni — Albert — Plec la Mittau — Sînt minunat de bine întîrnpinat la curte — Plimbare gospodărească.

într-a cincea zi de la sosirea mea la Berlin, m-am prezentat la lordul Marshall, care, de cînd murise frate-său, purta numele de lord Keith. Ultima oară îl văzusem la Londra, pe cînd se întorcea din Scoția unde fusese repus în stăpînirea bunurilor familiei sale care-i fusese confiscate cînd îl urmase pe regele Iacob. Frederic cel Mare avusese destulă trecere ca să-i dobîndească reabilitarea. Lordul Keith trăia pe atunci la Berlin, dormind pe lauri, gustîndu-și tihna din plin, la fel de drag regelui și cu desăvârșire retras, la cei optzeci de ani ai lui.

Simple în purtări, cum fusese întotdeauna, îmi spuse că-i va face plăcere să mă revadă și apoi mă întrebă dacă am de gînd să zăbovesc mai îndelung la Berlin. Cum cunoștea, în parte, necazurile prin care-mi fusese dat să trec prin viață, îi răspunsei că m-aș statornici bucurosi acolo, dacă regele ar voi

să-mi dea o slujbă pe potrivă puterilor mele ; cînd însă îi cerui sprijinul în acest scop,

* 1 Cadet — în sec. al XVIII-lea, nobil care servea ca soldat și apoi ca Ofițer inferior pentru a învăța meșteșugul armelor.

îmi spuse că vorbindu-i regelui despre mine mi-ar face mai mult rău decît bine.

— Fiindcă — adăugă el — de cînd i-a intrat în cap că pricepe la oameni mai bine ca nimeni altul, maiestății sale îi place să-i judece singur ; și așa se face că descoperă adesea însușiri acolo unde nu le-ar fi bănuțit nimeni că sînt, și viceversa.

Mă sfătui să-i scriu regelui că rîvnesc la cînstea de a-i vorbi.

— Cînd vei vorbi cu el — îmi spuse nobilul moșneag — vei putea să-i spui, așa, într-o doară, că mă cunoști și nu mă îndoiesc că atunci îmi va da prilejul să-i vorbesc de dumneata : îți închipui că ce am să-i spun n-are să-ți dăuneze.

— Eu, milord, să-i scriu unui rege cu care n-am nici o relație ? Nici nu mă gîndesc la un asemenea demers.

— Foarte bine, te cred, dar, mă. rog, nu dorești să-i vorbești ?

— Ba da.

— Ei bine, iată și relația. Altceva nu trebuie să pui în scrisoare decît să-ți rostești această dorință.

— Și regele are să-mi răspundă ?

— Fără îndoială : răspunde la toată lumea. îți va spune unde și la ce ceas binevoiește să te primească. Urmează-mi sfatul. Maiestatea-sa se află acum la Sans-Souci. Sînt tare dornic să știu ce convorbire vei avea cu monarhul, care, după cum vezi, se poartă astfel încît să arate că nu se teme că îl poate îmbrobodi cineva.

Ajuns acasă, mă așezai la birou. îi scrisei regelui în chipul cel mai simplu și mai respectuos, întrebîndu-l unde și cînd aș putea vedea fața maiestății sale.

A treia zi primii o scrisoare semnată Frederic, în care mi se confirma primirea scrisorii mele, arătîndu-mi-se că regele se va afla la orele patru în grădina pe la Sans-Souci.

Cum bine vă puteți închipui, n-am întîrziat la întîlnire. La ceasurile trei eram acolo, îmbrăcat simplu în negru. Intrînd în curtea castelului și nevăzînd pe nimeni, nici măcar o santinelă, mă urcai pe o scărișică și deschisei o porțiță care se afla în fața mea. Mă pomenii într-o galerie de tablouri. Sosi paznicul, arătîndu-se gata să mă călăuzească.

— N-am venit — îi spusei — ca să admir aceste capodopere de pictură, ci ca să-i vorbesc regelui, care mi-a scris că va fi în grădina.

— În clipa aceasta se află la micul său concert, unde cîntă din flaut : e desertul lui de fiecare zi. V-a dat oră ?

— Da, ora patru, dar pesemne că a uitat.

— Regele nu uită niciodată ; va fi cît se poate de punctual, și ați face bine să mergeți să-l așteptați în grădină.

Eram de cîteva, clipe acolo, cînd îl văzui ivindu-se, urmat de cititorul lui și de un frumos prepeliar. De îndată ce mă văzu, veni la mine și, scoțîndu-și pălăria veche și spunîndu-mi pe nume, mă întrebă cu un glas tunător ce

poftesc de la el. Uimit de această primire, amuții, holbându-mă la el fără să-i răspund nimic.

— Ci vorbiți odată. Nu dumneavoastră mi-ați scris ?

— Ba da, sire, dar am uitat tot. Am fost în stare să-mi închipui că nu mă poate orbi maiestatea unui rege ; altă dată însă n-am s-o mai fac. Lordul Marshall ar fi trebuit să-mi atragă luarea-aminte.

— Așadar vă cunoaște ? Hai să ne plimbăm. Despre ce doreați să-mi vorbiți ? Cum vă place grădina aceasta ?

Mă întrebă despre ce vreau să-i vorbesc și totodată îmi poruncește să-i vorbesc de grădină. Să fi fost oricare altul, i-aș fi răspuns că nu mă pricep ; pe un rege însă care-mi făcea cinstea de a mă socoti cunoscător ar fi fost ca și cum l-aș fi contrazis, lucru pe care nici un rege, fie el și filozof, nu-l iartă. Primejduindu-mă deci să-i dau o dovadă de prost-gust, îi răspunsei că mi se pare minunată.

— Dar grădinile din Versailles — îmi spuse el — sînt mult mai frumoase.

— Așa e, sire, dar mai cu seamă datorită apelor.

— Adevărat, dar nu e vina mea ; pe aici nu-s de loc. Am cheltuit peste trei sute de mii de scude ca să aduc apă : n-am făcut nici o ispravă.

— Trei sute de mii de scude, sire ! Dacă maiestatea voastră i-at fi scos pe toți deodată, apa ar fi trebui să curgă.

— A, da ! Bag de seamă că sînteți arhitect hidraulic.

Să-i fi spus că se înșală ? M-am temut să nu-l supăr, și am plecat capul : putea să însemneze și da, și nu. Regele nu mai stăruie, slavă Domnului, să-mi vorbească despre această știință și mă scoase din încurcătură : habar n-aveam nici cu ce se mănîncă.

Umblînd într-una și întorcîndu-și capul ba la dreapta, ba la stînga, mă întrebă ce oștire are Veneția pe apă și pe uscat, în vreme de război. Aici eram, har Domnului, la mine acasă.

— Douăzeci de vase mari, sire, și foarte multe galere.

— Și trupe de uscat ?

— Șaptezeci de mii de oameni, sire, toți supuși ai Republicii, socotind numai cîte unui de fiecare sat.

— Asta nu-i adevărat. Doriți desigur să mă faceți să rîd povestindu-mi basme. Fără îndoială că vă pricepeți în schimb la finanțe. Spuneți-mi ce părere aveți despre impozite.

Era cea dintîi convorbire a mea cu un rege. Gîndin* du-mă iute la stilul și la extravaganțele lui, la felul cum sărea de la una la alta, mi se păru că sînt adus să joc o scenă de comedie italiană improvizată, unde dacă actorul rămîne fără replică, parterul se și pornește să fluiera. Li răspunsei așadar mîndrului suveran, fasolindu-mă ca un financiar și neuitînd nici cuvenita grimasă, că aș putea să-i vorbesc despre teoria impozitului.

— Asta vreau și eu — îmi spuse el — fiindcă practica nu e treaba dumneavoastră.

— Există, din punctul de vedere al efectelor, trei feluri de impozite, unul duce la ruină, al doilea e un rău necesar, iar al treilea e întotdeauna excelent.

— Foarte bine, îmi place. Dă-i înainte.

— Impozitul care duce la ruină e impozitul regal ; cel necesar e impozitul militar, iar cel excelent e impozitul popular.

Trebuia să-1 zăpăcesc cumva, căci nu chibzuisem la subiectul acesta și lăsam gândirea să țîșnească în voie așa cum se isca din cuvinte ; și totuși trebuia să mă feresc de vreo nerozie.

— Impozitul regal, sire, e acela care sleiește punga cetățeanului pentru a umple vistieria suveranului.

— Și, ziceți dumneavoastră, duce întotdeauna la ruină ?

— Întotdeauna, sire, fiindcă îi dăunează circulației, sufletul negoțului și sprijinul statului.

— Dar îl socotiți necesar pe acela al cărui obiect e oștirea ?

— Un rău necesar, căci războiul e un rău cumplit.

— O fi. Și cel popular ?

— E întotdeauna excelent, căci regele li—1 ia supușilor cu o mînă și li-1 înapoiază cu cealaltă, îndrumîndu-1 pe calea folosului obștesc, ocrotind știința și arta care-i ajută numerarului să se verse la loc în fluxul social ; în sfîrșit, regele sporește bunăstarea generală ehivernisîndu-1 precum înțelepciunea lui îi poruncește, astfel încît impozitul cu pricina să fie întrebuițat spre cel mai mare folos al mulțimilor.

— E ceva adevărat în toate astea. îl cunoașteți desigur pe Calzabigi.

— Firește că-1 cunosc, sire, căci acum șapte ani am pus amîndoi pe picioare la Paris loteria geneveză.

— Și impozitul acesta unde îl clasați ? fiindcă veți recunoaște că e un impozit.

— Da, sire, și nu cel mai neînsemnat. E un impozit bun, dacă suveranul alocă unor cheltuieli folositoare cîș-tigurile.

— Regele poate însă pierde. — O dată la cincizeci de ori.

— E rezultatul unui calcul precis ?

— Precis, sire, ca toate calculele politice.

— Sînt adesea greșite.

— Niciodată, sire, cînd Dumnezeu e neutru.

— De ce-I amestecați pe Dumnezeu în treaba asta ?

— Prea bine, sire. destinul sau întâmplarea.

— Fie. S-ar putea de altminteri să gîndesc și eu la fel

despre calculul moral, clar loteria dumneavoastră geneveză nu-mi place. Mi se pare o potlogărie curată și nu m-aș atinge de ea, să știu de bine că aș dobîndi o deplină siguranță materială să nu pierd niciodată.

— Maiestatea voastră gîndește ca un înțelept, fiindcă gloata lipsită de prea multă carte n-ar juca niciodată, decît minată de o amăgitoare încredere.

Convorbirea aceasta slobodă, care-i făcea cînte minții luminate a ilustrului suveran, se poticni puțin, mai apoi, dar nu mă găsi niciodată fără replică.

Ajunși la un peristil cu incintă dublă, se opri înaintea mea, mă măsură din cap pînă-n picioare, pe urmă, după cîteva clipe de tăcere, îmi spuse :

— Știți că sînteți un bărbat frumos ?

— E cu puțință, sire, ca după o atît de întinsă disertație științifică, maiestatea voastră să poată vedea la mine cea mai neînsemnată din însușirile care-i împodobesc pe grenadierii săi ?

Regele zîmbi subțire, cu îndatorință însă și cu blîndețe și îmi spuse :

— Fiindcă mareșalul Keith vă cunoaște, am să-i vorbesc de dumneavoastră.

Și zicînd acestea, scoțîndu-și pălăria pe care n-o cruța pentru nimeni, mă salută. Mă îndepărtai făcîndu-i o adîncă plecăciune.

Peste vreo trei, patru zile, lordul Marshall îmi dădu vestea cea bună că i-am plăcut regelui și-mi spuse că ma-iestatea-sa se gîndește să-mi hărăzească ceva.

Foarte dornic să văd cărei slujbe mă va meni suveranul, și nefiind de loc grăbit să plec într-altă parte, m-am hotărît să aștept. De altminteri, nu-mi era urît la Berlin căci, cînd nu cinam la Calzabigi, petreceam clipe plăcute la masa gazdei mele în tovărășia baronului de Treiden, iar vremea fiind foarte frumoasă petreceam ceasuri plăcute în parc, unde cel mai adesea mă gîndeam mai mult la trecut decît la viitor, deși unul era sigur și celălalt foarte îndoielnic.

Calzabigi căpătă lesne îngăduința să-și ducă mai departe loteria pe socoteala lui, sau pe socoteala întâiului venit care s-ar învoi să-i plătească dinainte șase mii de scude pentru fiecare tragere. Vesti cu îndrăzneală că loteria își va redeschide birourile pe răspunderea lui însuși și norocul îi încunună cutezanța. Lipsa lui de credit nu împiedică lumea să dea năvală și să-i aducă un cîștig de aproape o sută de mii de scude. ti folosi pentru a-și plăti o bună parte din datorii și scoase de la ibovnica lui obligația de zece mii de scude, pe care i-o plăti în bani peșin. După tragerea aceasta norocoasă, nu-i mai fu greu de loc

să găsească răspunzători pentru un milion împărțit în o mie de acțiuni și loteria merse găitan vreo doi, trei ani, fără nici un bucluc. Și totuși, Calzabigi dădu faliment pînă la urmă și se duse să moară destul de sărac în Italia, îl puteai asemui cu butoiul Danaidelor : cu cît cîștiga mai mult, cu atît cheltuia mai din gros. Neiăsind să-i scape vremea prielnică, ibovnica lui fu destul de iscusită ca să realizeze o căsătorie care nu era din dragoste și se înapoie la Paris, unde trăi înlesnită.

La vremea de care vorbesc, ducesa de Brunswick, sora lui Frederic veni să-i facă o vizită monarhului ; o însoțea fiica ei, care în anul următor se mărită cu principele regal al Persiei. Cu prilejul acesta, regele veni la Berlin și dădu în cinstea ei o operă italiană, la teatrul lui din Charlottenburg. îl văzui în ziua aceea pe regele Prusiei îmbrăcat într-o haină de lustrin cusută toată în fir de aur și încălțat cu ciorapi de mătase neagră. Arăta de-a dreptul caraghios și semăna mai curînd cu un bunic de comedie decît cu un suveran. Cînd intră în sală cu pălăria subsuoară, și ținînd-o de mîna pe soru-sa, toate privirile se ațin-' tiră asupra lui, căci numai moșnegii își mai aminteau să-l fi văzut fără cizme și fără uniformă.

Nu știam că vestita Denis e la Berlin ; așa că fu pentru mine. o plăcută uimire s-o văd apărînd în balet și dan-sind un solo fermecător. Mă bucuram, la dînsa, de rangul de veche cunoștință și-mi veni pofta să-i fac o vizită chiar a doua zi.

îi voi spune cititorului, dacă voi fi vreodată citit, că la vîrsta de doisprezece ani, mama, înainte de a pleca la Dresda, unde fusese angajată la teatrul electorului, mă chemă la Veneția cu bunul meu doctor Gozzi și văzui acolo la teatru, în vreme ce inima îmi bătea de să mi se spargă, o fetiță de opt ani care dansa menuetul cu o gingășie care stîrni admirația tuturor și o furtună de aplauze.. Această tînără dansatoare, fiica actorului care juca nelipsitul rol al lui Pantalone, mă încîntă în asemenea măsură încît nu putui să mă împotrivesc ispitei de a merge s-o văd în cabina unde se îmbrăca, spre a-i așterne la picioare laudele mele. Purtam pe atunci anterior și rămase foarte

uimită cînd taică-său îi spuse să se ridice și să mă sărute. îi îndeplini totuși cu nestînjinită drăgălășie porunca, în vreme ce, primind această nevinovată dezmierdare, eu mă fistici-sem de tot, dar eram atît de vrăjit încît nu mă putui împiedica să nu-i iau, de la o vînzătoare de giuvaerice aflată acolo, un mic inel pe care i-l dăruii și pe care ea îl primi cu multă plăcere. Mă aleasei cu o sărutare pe care mi-o dădu atunci din toată inima și cu o călduroasă recunoștință.

Nostim în pozna aceasta de amor era că țechinul De care-1 dădusem pe inel era al doctorului ; așa se face că, întoreîndu-mă în loja lui, eram într-un hai fără ue hal, căci, cu toată iubirea mea pentru mica înrtuosa, îmi dădeam seama că am făcut o nerozie în toată legea, întîi fiindcă am umblat la niște bani care nu erau ai mei, și al doilea fiindcă i-am cheltuit prostește, în schimbul unei biete sărutări.

Știind că a doua zi va trebui să dau socoteală de banii ce-mi fusese încredințați și neștiind cum să fac rost de un țechin, nici ce poveste să spun că l-am pierdut, petrecui o noapte din cele mai zbuciumate. Într-acestea, a doua zi se află tot și mama îi înapoie ea doctorului țechinul. Rîd astăzi amintindu-mi ce rușine mi-era pe atunci de o copilărească dărnicie, care dezvăluia înainte de vreme stăpi-nirea pe care sexul frumos avea s-o aibă cîndva asupra întregii mele vieți.

Negustoreasa oare-mi vînduse inelul la teatru veni la noi la ceasul prînzidui și, scoțînd niște giuvaerice pe care ai mei le găsiră prea scumpe, începu că-mi aducă laude, zicînd că mie nu mi s-a părut prea scump inelul pe care i l-am dăruit micii Jeanette. Mai mult nici nu trebuia ca să se pună toți să mă judece. Stam ca pe jar și crezui s-o sfîrșesc cerînd iertare și aruneînd vina pe seama iubirii, care — îi făgăduii mamei — va fi ultima oară cînd mă va mai duce în greșeală. La cuvîntul acesta, iubire, izbucniră însă cu toții în rîs și își bătură crunt joc de mine. Aș fi vrut să se deschidă pămîntui să mă înghită și-mi făgăduii și mie solemn, în adincul cugetului meu, că e ultima dată cînd săvîrșesc asemenea greșeală. Se știe cum m-am ținut de cuvînt.

Mititica lui Pantalone era fina mamei și, tot bleste-mînd, în numele ei, iubirea, oftam gîndindu-mă la dînsa. Mama, care o îndrăgea și care-mi vedea suferința, mă întrebă după ce-mi dădu țechinul dacă vreau s-o poftescă la cină. Bunica, mai cuminte ori mai aspră, se împotrivi și-i fui recunoscător.

A doua zi după scena aceasta burlescă, m-am întors la Padova, unde Bettina mă ajută curînd s-o uit pe mica mea dansatoare, pe care n-am mai revăzut-o pînă la Char-lottenburg după douăzeci și șapte de ani. Abia așteptam s-o văd între patru ochi ca să aflu dacă își aduce aminte de întîmplarea aceea, căci nu mi se părea de crezul să mă poată recunoaște. Cercetai dacă Denis, soțul ei, e cu dînsa, și aflai că regele l-a gonit, fiindcă o bătea.

Mă dusei deci la ea chiar a doua zi și fui primit cu gingașă curtenie ; îmi spuse însă că nu crede să fi avut plăcerea de a mă fi cunoscut pînă atunci. Strecurîndu-i încetul cu încetul toate lucrurile bune pe care le cunoșteam despre familia ei, vorbindu-i de na-șă-sa, de copilăria ei și de dulcea gingășie cu care încînta Veneția dansînd menuetul, îi stîrnii cel mai viu interes, îmi tăie vorba ca să-mi spună că n-avea pe atunci decît șase ani.

— Nu puteai avea mai mult — îi spusei — căci eu însumi aveam pe atunci abia zece, și totuși m-am îndrăgostit de dumneata pînă peste urechi; nu m-am priceput să ți-o spun, dar n-am uitat niciodată sărutarea pe care te-a pus tatăl dumitale să mi-o dai, drept răsplată pentru un mic dar ce ți l-am făcut.

— Hai, taci din gură, mi-ai dat un inel care mi-a făcut mare plăcere și sărutarea de atunci nu tata mi-a spus să ți-o dau. Erai îmbrăcat în abate. Nu te-am uitat niciodată, dar e oare cu putință să fii dumneata ?

— Eu însumi.

— Sînt încintată. Și totuși, dacă eu nu te-am recunoscut, nu se poate să mă recunoști nici dumneata.

— Cu siguranță că nu te-aș fi recunoscut, dacă n-aș fi auzit rostindu-ți-se numele.

— în douăzeci de ani, prietene dragă, te mai schimbi la obraz.

— Spune mai curînd, scumpa mea, că la șase ani obrazul nu e încă format.

— Poți fi un bun martor că n-am decît douăzeci și șase de ani, în ciuda răutăcioșilor care-mi dau zece mai mult.

— Lasă gurile rele să umble, prietenă dragă. Ești în floarea vîrstei și plămădită pentru dragoste. Cît mă privește, mă socotesc bărbatul cel mai fericit, fiindcă pot spune că ești cea dintîi femeie care m-a făcut s-o iubesc cu adevărat.

Cu asemenea cuvinte ne înduioșarăm curînd ; școala vieții ne învățase însă pe amîndoi că trebuie să ne mărginim la atît, deocamdată, și să așteptăm.

Tînăra încă, frumoasă și de loc ofilită, Giovanna Denis își ascundea zece ani de vîrstă, deși știa bine că pe mine uimi nu mă putea amăgi ; și totuși voia s-o cred, sau măcar să mă fac că o cred. M-ar fi urît, dacă m-aș fi apucat prostește să-i demonstrez un adevăr pe care-l cunoștea mai bine decît mine, dar pe care nu voia să-l mărturisească pentru a avea dreptul ca nimeni să nu i-l pomenească. Prea puțin îi păsă desigur de ce puteam eu gîndi și își închipuia, poate, că trebuie să-i fiu recunoscător că, cu ajutorul acestei minciuni, foarte nevinovată din partea unei femei din breasla ei, îmi îngăduie și mie să mă întineresc cu zece ani, ca să mă potrivesc cu ea. Iată un lucru de care nu mă sinchiseam. A-și ascunde vîrsta e întrucîtva o datorie pentru o actriță, care știe că, oricît talent ar avea, publicul n-o iartă că s-a născut prea de timpuriu.

Luînd drept o bună prevestire sinceritatea cu care-mi dezvăluise tainica ei slăbiciune, nu m-am îndoit că-mi va îngădui să o și iubesc, nădăjduind că n-are să mă lase prea mult să tinjesc. îmi arătă casa, care mi se păru din toate punctele de vedere de o rafinată eleganță. O întrebai dacă are vreun ibovnic și-mi răspunse zîmbind eă iot Berlinul își[^] închipuie că are, dar că se înșală în ce e esențial : căci prietenul ei îi ține mai curînd loc de tată decît de ibovnic.

— Ai fi totuși vrednică să ai cu adevărat un ibovnic, mi se pare cu neputință să te poți lipsi de ei.

— Te rog să mă crezi că nici nu mă gîndesc la asta. Sufăr de niște convulsiuni care sînt nefericirea vieții mele. Voiam să mă duc la băi la Teplitz, care se zice că în bolile nervoase fac minuni, regele însă nu mi-a dat voie să plec i nădăjduiesc să-mi dea voie anul viitor.

Clocoteam, ea o simțea, și mi se păru că o văd recunoscătoare pentru felul cum mă înfrinam.

— Desele mele vizite — îi spusei — te supără cumva ?

— Dacă nu te supără pe dumneata, prietene, am să mă dau drept nepoata sau verișoara dumitale și astfel vom putea să ne vedem.

— Să știi, suflețelule, că s-ar putea chiar să fie adevărat, fiindcă n-aș putea jura că nu mi-ești soră.

Gluma aceasta aducînd vorba despre prietenia pe care tatăl ei i-o arătase întotdeauna maică-mi, ne alintarăm amindoi într-un chip foarte firesc între două rude apropiate ; simțind însă că e cît p-aci să merg prea departe, ne despărțirăm. Mă întrebă, petrecîndu-mă pînă la scară, dacă vreau să prînzesc a doua zi la ea, ceea ce bineînțeles m-am grăbit să primesc.

întorcîndu-mă numai flăcări la han, cugetam la ciudatele împrejurări care făceau din viața mea un lanț neînterupt și mă socoteam, la urma urmelor, dator să-i aduc un prinos de recunoștință proniei celei veșnice, căci eram nevoit să recunosc că m-am născut într-o zoaie fericită.

Cînd am ajuns a doua zi la doamna Denis, i-am găsit adunați pe toți cîți aveau să prînzească acolo. Cel dintîi care se îndreptă spre mine, cu sărutările nelipsite între vechi cunoștințe, fu un tînăr dansator, anume Aubry, pe care-l cunoscușem la Paris figurant la Operă și apoi la Veneția, unde își cucerise un oarecare renume, căci ajunsese ibovnicul uneia din cele mai de vază doamne din Veneția și totodată puștiul soțului ei. Se zicea că această scîrbavnică legătura era atît de strînsă între cei trei încît Aubry dormea la mijloc între soții amindoi. La începutul carnavalului, inchizitorii de stat îl trimiseră la Veneția. Mi-o prezentă pe nevastă-sa, dansatoare ca și el, și care se numea Santina. Aubry venea de la San Petersburg, unde se însurase cu ea și mergeau să-și petreacă iarna la Paris. După Aubry, văzui că se îndreaptă spre mine un bondoc, care, întinzîndu-mi mîna, îmi spuse că sîntem prieteni de douăzeci și cinci de ani, dar că eram atît de tineri pe atunci, încît nu se putea să ne recunoaștem.

— La Padova ne-am cunoscut — adăugă el — la doctorul Gozzi : sînt Giuseppe dall'Oglio.

— Mi-aduc aminte ; ai fost pe atunci angajat în capela împărătesei Rusiei, ca un iscusit violoncelist.

— întocmai; și acum mă înapoiez în patrie spre a mă statornici acolo. Am cinstea să-ți prezint pe soția mea, născută la Pctersburg, o fiică a prim-violonistului Mado-nis, cunoscut în toată Europa. Peste opt zile voi fi la Dresda unde mă bucur de pe acum s-o sărut pe doamna Casanova, mama dumitale.

Eram foarte bucuros de tovărășia unor oameni care-mi plăceau foarte mult, vedeam însă că asemenea amintiri vechi de-un sfert de veac n-o prea incintă pe fermecătoarea mea Giovanna ; curmai așadar aceste destăinuiți indiscrete și. întorcînd vorba la evenimentele din Pctersburg care o așezase pe tron pe Caterina cea Mare, dalFOglio ne spuse că, fiind și el cumva amestecat în conjurație, luase o prea cuminte hotărîre, și anume ceruse să i se dea voie să plece.

— Mă gîndeam din fericire de mult — adăugă el — că s-ar putea să trebuiască să plec într-o zi și astfel sînt azi în măsură să trăiesc cu înlesnire și pe picioarele mele în Italia.

Doamna Denis îi spuse atunci :

— Nu-s decît opt zile de cînd mi-a fost prezentat un piemontez, anume Oddart, care a urzit în bună parte conspirația și a fost. în fruntea ei, iar împărăteasa l-a dăruit cu o sută de mii de ruble și i-a poruncit să plece de îndată din Rusia.

Am aflat mai pe urmă că acest Oddart și-a cumpărat o bucățică de pămînt în Piemont și că și-a clădit pe el o frumusețe de casă, în care, după vreo doi, trei ani a murit doborît de trăsnet. Dacă lovitura i-a dat-o o mîină atot-puternică, aceea n-a fost nicidecum duhul cel bun al Rusiei, doritor să răzbune moartea lui Petru al III-lea, căci, dacă nefericitul monarh ar mai fi trăit, ar fi întîrziat cu un secol civilizarea împărăției moscovite.

împărăteasa Caterina, căreia Rusia îi datorează cea mai mare recunoștință, îi răsplăti cu toată mărinimia pe toți străinii care au sprijinit-o să scape de un soț care era vrăjmașul ei, vrăjmașul fiului ei, și vrăjmașul întregului popor și se arată recunoscătoare față de toți rușii care au ajutat-o să se înscăuneze; bună politiciană, îi trimise

la plimbare pe toți nobilii pe care-i bănuia că-și au te-i mei urile lor pentru care să nu le placă revoluțiile.

De la daU'Oglio și de la frumoasa lui nevastă îmi veni gîndul să plec în Rusia dacă regele Prusiei nu-mi va da o slujbă pe placul meu. Mă încredințară că voi face avere, acolo și mă înzestrară cu cele mai bune recomandări.

De îndată ce domnul acesta, cu adevărat îndatoritor,! plecă din Berlin, doamna Denis și cu mine ne apropiarăml și prinserăm drag unul de celălalt. Apropierea începu în-tr-o seară după cină, cînd o apucară niște convulsii care o ținură toată noaptea.

N-o părăsii nici o clipă și, deplin întremată dimineață, recunoștința desăvîrși ce începuse iubirea în urmă cu douăzeci și șase de ani, iar dragostea noastră ținu pînă la plecarea mea din Berlin. Ne vom întîlni din nou cu această fermecătoare femeie la Florența, peste șase ani.

După cîteva zile, doamna Denis avu drăgălășenia să mă ducă la Potsdam, ca să-mi arate tot ce plătește osteneala să fie văzut acolo.

Intimitatea noastră -nu putea supăra pe nimeni, căci trecea îndeobște drept nepoata mea, iar generalul care o întreținea era chiar convins, sau, ca om de duh ce era, se făcea că n-are nici o îndoială în această privință.

Printre alte lucruri vrednice de luat în seamă, îl văzui la Potsdam pe rege comandînd el însuși primul batalion al grenadierilor săi de gardă, alcătuit din oameni tot unul și unul, ca vitejie și frumusețe.

Odaia în care stam noi la han era în fața unui coridor pe unde trecea regele cînd ieșea din castel. Obloanele de la ferestre fiind închise, hangița ne spuse că, pe cînd în odaia în care ne aflam noi acum locuia Reggiana, o foarte frumoasă dansatoare, regele a văzut-o într-o zi goală-go-luță și că această arătare rănindu-i privirile sfioase, maies-tatea-sa a poruncit să se închidă obloanele și închise au rămas de atunci, deși frumoasa dansatoare nu mai e de patru ani acolo. Regelui îi fusese frică, fiindcă îl luase la rost Barbarina. În dormitorul regelui, văzurăm portretul fetei acesteia, pe cel al Marianei Cochois, sora actriței, care a ajuns marchiză d'Argens, și pe cei al împărătesei Maria-Tereza, pe cînd era încă mică, și de care Frederic se îndrăgostise în dorința de a ajunge împărat.

După ce te minunai de frumusețea și de eleganța încăperilor din castel, nu puteai să nu te minunezi de felul cum era găzduit stăpînul. O odaie sărăcăcioasă, un pat îngust ascuns de un paravan. Feciorul ne arătă o scufie veche pe care și-o punea regele cînd era răcit și peste care își punea pălăria : trebuie să fi fost foarte comod. O masă în fața unei canapele, încărcată cu hirtii, cu condeie, cu o călimară și cu niște caiete pe jumătate arse, acesta era biroul maiestății sale prusiene. Feciorul ne spuse că în caietele acelea se cuprindea istoria ultimului război și că accidentul care le făcuse să ia foc îl supăraseră atît de tare pe rege încît acesta părăsise lucrarea. De bună seamă că mai tîrziu s-a apucat iarăși de ea, căci lucrarea, care n-a prea făcut vîlvă, a fost tipărită curînd după moartea suveranului.

Trecuse vreo cinci, șase săptămîni de la ciudata mea convorbire cu monarhul, cînd lordul Marshall îmi vesti că maiestatea sa îmi acordă un loc de preceptor în noul corp de cădeți pomeranieni pe care tocmai l-a înființat. Erau cincisprezece, nici mai mulți, nici mai puțini, și dorea să le dea cinci preceptori : în felul acesta fiecare urma să aibă cîte trei elevi, cu șase sute de scude leafă și cu masa ia cădeți. Preceptorii erau datori să-i urmeze ori să-i însoțească pe cădeți peste tot, chiar și la curte, în haine cu ceaprazuri. Trebuia să mă hotărăsc fără zăbavă, căci ceilalți patru își și luase slujba în primire și maiestății sale nu-i plăcea să aștepte. Il întrebai pe lordul Keith unde e colegiul și-i făgăduii să-i dau răspuns a doua zi.

Mi-a trebuit, împotriva firii mele, mult sînge rece, ca să nu rîd la o propunere atît de năstrușnică venită din partea unui om altminteri atît de cuminte ; și mai mare îmi fu însă uimirea cînd văzui cum erau găzduiți cei cincisprezece nobili din bogata Pomeranie : vreo trei, patru săli aproape pustii, cîteva odăi spoite cu var, cu cîte o sărăcie de pătuț, o masă de brad și două scaune din același lemn ; tinerii cădeți, toți între doisprezece și treisprezece ani, murdari, nepieptănați și înclifțați într-o uniformă ponosită care le vădea cît se poate de bine mutrele de țopirlani și de țărănoi. Erau de-a valma cu cei patru preceptori, pe care-i luai drept slujitorii lor și care se holbară la mine eu niște mutre tîmpe, neîndrăznind să-și închipuie că eu aveam să fiu noul lor coleg.

În clipa cînd era să-mi iau rămas-bun pe vecie de la toată această puștime, unul din preceptori se uită pe fereastră și strigă : — Vine regele, călare ! Nu-l puteam ocoli și-mi părea și bine, altminteri, să-l mai văd încă o dată, mai ales aici.

Maiestatea-sa se urcă sus cu prietenul lui, Icilius, își aruncă ochii peste tot, mă vede și nu-mi spune o vorbă. Purtam pe piept strălucitoarea cruce a ordinului meu și eram îmbrăcat într-o haină elegantă de tafta. A-' trebuit să-mi mușc însă buzele ca să nu pufnesc în rîs cînd l-am văzut pe marele Frederic înfuriindu-se că zărește o oală "de noapte care ieșea puțin de sub pat și în care mai erau încă urme ale unor anume necurătenii.

— Al cui e patul ? strigă suveranul.

— Al meu, sire, răspunse tremurînd unul din cădeți.

— Mă rog, dar nu cu dumneata am treabă. Unde ți-e preceptorul?

Fericitul preceptor se prezintă și biîndul suveran îl face cu ou și cu oțet, nemaiscoțîndu-l din dobitoc. Binevoi totuși să-i spună, încheindu-și probozeala" că are un slujitor la porunca lui și că e dator să vegheze asupra curățeniei.

Scena aceasta dezgustătoare mi-a fost de ajuns : am șters-o frumușel și m-am dus la lordul Marshall, arzînd de nerăbdare să-i mulțumesc pentru nemaipomenitul noroc pe care era să mi-l hărăzească cerul prin mijlocirea lui. Bunul moșneag începe să rîdă cînd îi povestii în amănunt scena la care fusesem martor. îmi spuse că bine fac că nu primesc o asemenea slujbă, dar că trebuie totuși să merg să-i mulțumesc regelui înainte de a pleca din Berlin. Mărturisindu-i că nu-mi face nici o plăcere să mă prezint la un om care fusese atît de ciufut cu mine, luă pe seama lui să-i înfățișeze maiestății sale mulțumirile mele și refuzul meu.

Hotărîndu-mă atunci să plec în Rusia, începui să mă pregătesc cu adevărat de drum. Baronul Treiden îmi spori curajul, arătîndu-se gata să mă recomande surorii lui, ducesa de Courlanda. îi scrisei domnului de Bragadin să-mi procure o recomandare la un bancher din Petersburg care să-mi plătească lunar banii trebuineioși pentru a putea trăi liniștit.

Se cădea să nu plec singur, iar întîmplarea se îngriji să mă înzestreze cu un slujitor. Eram la doamna Ruffin cînd veni la dînsa un tînăr loren ; își purta, ca Bias, toată averea cu sine, și anume subsuoară. Se prezentă astfel :

— Mă numesc Albert, doamnă, sînt loren și doresc să stau la dumneavoastră.

— Prea bine, domnule, dar îmi veți plăti zilnic.

— E cu neputință, doamnă, fiindcă sînt lefter ; voi avea însă bani de îndată ce voi da de știre unde mă aflu.

— în felul acesta nu pot, domnule, să vă găzduiesc. Văzîndu-l cum pleacă zdrobit, înapoi spre ușă, mă simții înduioșat și-l chemai îndărăt.

- Rămii — îi spusei — plătesc eu azi pentru dumneata.

O rază de fericire îi lumină chipul.

— Ce ai în gentuța aceea ?

— Două cămăși, vreo douăzeci de cărți de matematică și cîteva zdrențe.

Ducîndu-l în odaia mea și găsindu-l că are ceva pricopseală, îl întrebai ce întîmplare l-a adus în starea în care-l vedeam.

— Eram la Strasburg, îmi spuse ; un cadet din regimentul care se află acolo în garnizoană mi-a dat o palmă într-o cafenea ; m-am dus a doua zi la el în odaie și l-am înjunghiat. După această năprasnă, m-am întors acasă, mi-am strîns cîteva lucruri și cîteva cărți de care aveam mai mare nevoie și am plecat din oraș. Umblind numai pe jos și trăind cu cumpătare, am izbutit să mă descurc pînă astăzi dimineață. Mîine îi scriu mamei, care trăiește la Luneville și sînt' sigur că-mi va trimite bani.

— Și ce te gîndești să faci ?

— Socot să cer o slujbă în corpul de geniu, căci mă cred în stare să le fiu de folos, și, la nevoie, am să mă fac ostaș.

— îți dau eu o odăiță de slujitor și-ți dau și cîteva gologani ca să ai ce mânca pînă-ți vin banii de acasă.

— Cerul — îmi spuse el, sărutîndu-mi mîna cu toată recunoștința — cerul va scos în calea mea.

Nu-l bănuiam că minte, deși se bilbia ; totuși, mai mult din curiozitate, îi scrisei domnului de Schaumbourg, care era în vremea aceea la Strasburg, ca să aflu dacă povestea pe care mi-a spus-o tînărul e adevărată.

A doua zi avui prilejul să vorbesc cu un ofițer de geniu, care-mi spuse că sînt atît de mulți tineri cu carte în regiment, încît alții noi nici nu se mai primesc, decît dacă se învoiesc să facă slujbă de simpli ostași. îl plîngeam pe tînărul acela că nu-i rămîne altceva mai bun de făcut, începui să-mi petrec cu el ceasuri întregi cu compasul și rigla în mînă și, găsindu-l destul de învățat, îmi dădu prin gînd să-l iau cu mine la Petersburg, și-l întrebai dacă i-ar plăcea..

— Aș fi fericit — îmi spuse — și, ca recunoștință pentru cît sînteți de bun, vă voi sluji ca fecior în timpul călătoriei.

Vorbea prost franțuzește, clar nu mă miram, căci era loren. Mă uimi totuși că nu știe boabă latinește și că, scriind o scrisoare pe care i-o dictai, făcu cele mai grosolane greșeli de ortografie. Văzîndu-mă că rîd, nu se rușina, ci îmi spuse că nu s-a dus la școală decît ca să învețe geometria și matematicile și că e foarte bucuros că plicticoasa gramatică n-are nici o legătură cu știința cifrelor. învățătura lui se mărginea, într-adevăr, la matematici : încolo, habar n-avea de nimic. Nu știa să se poarte în lume și era în toate cele un adevărat țărănoi.

Peste vreo zece-douăsprezece zile, răspunzînd la scrisoarea mea, domnul de Schaumbourg mă vesti că numele de Albert e necunoscut la Strasburg și că în regimentul pe care i-l arătam n-a fost ucis sau rănit nici un cadet.

Cînd îi arătai scrisoarea, dojenindu-l pentru minciuna pe care mi-o spusese, Albert îmi spuse că, dorind să intre la oaste, i s-a părut că trebuie să facă astfel încît să pară viteaz ; adăugă apoi că, minciuna cu pricina nefiind ticluită ca să mă înșele pe mine, trebuie să-l iert.

— Sărăcia — zise — e un dascăl prost, care te învață cele mai uitate lucruri. Nu-s mincinos de felul meu, și totuși v-am mințit în legătură cu altceva, mult mai însemnat : nu aștept nimic de la sărmana maică-mea, care ar avea mai curînd nevoie să-i trimit eu un ajutor. Vă rog, așadar, să mă iertați, și fiți sigur că vă voi sluji bine și cu credință.

Eram de felul meu foarte milostiv cu păcatele mărunte, și nu întâmplător. Judecata lui Albert îmi plăcu și, în-demnîndu-l să-și vadă de treabă, îi spusei că în cinci-șase zile plecăm.

Baronul Bodisoni, venețian, care dorea să-i vîndă regelui un tablou de Andrea del Sarto, poftindu-mă să-l însoțesc la Potsdam, mă gândii să mă mai înfățișez o dată suveranului, precum mă sfătuiseră lordul Keith, și primii să fac călătoria. Ajuns la Potsdam, mă dusei să văd parada, de unde Frederic rar se întîmpla să lipsească. Cum mă văzu, veni la mine și mă întrebă prietenește cînd gîndesc să plec spre Petersburg.

— Peste vreo cinci-șase zile, cu îngăduința maiestății voastre.

— Drum bun ; dar ce ați dori să faceți în țara aceea ?

— Ce am dorit și aici, sire, să-i plac cîrmuitorului.

—

— Nu, sire, numai pentru un bancher.

— De fapt e mai bine. Dacă mai treceți pe aici la întors, îmi veți face plăcerea să-mi aduceți vești din țara aceea. La revedere.

— La revedere, sire.

Aceasta fu a doua mea convorbire cu marele rege, pe care, de atunci, nu l-am mai văzut.

După ce-mi luai rămas bun de la toate cunoștințele și după ce primii de la baronul Treiden o scrisoare pentru domnul de Kaiserling, mare-cancelar la Mittau, și în care se afla încă una pentru sora lui, ducesa de Courlanda, îmi petrecui ultima seară cu dulcea Giovanna, care-mi cumpără trăsura de poștă, și plecai cu două sute de ducați în pungă. Banii aceștia mi-ar fi ajuns pentru tot drumul, dacă n-aș fi făcut nebunia să-i înjumătățesc la o petrecere la Dantzig cu niște tineri negustori. Micul acesta necaz mă împiedică să-mi petrec câteva zile la Kocnigsberg, unde aveam o recomandare pentru guvernator, feldmareșalul de Lehwald. N-am rămas acolo decît o zi, cînd am avut cîntea să prînzesc cu nobilul bătrîn, care mi-a dat o scrisoare pentru prietenul lui, generalul Vojejkov, guvernatorul Rigăi.

Socotindu-mă destul de bogat ea să ajung boierește la Mittau, luai o trăsură cu patru locuri și cu șase cai și în trei zile eram la Memel. La hanul unde trăsei, întîlnii o virtuoasă florentină, anume Bregonzi, care mă copleși cu dezmierdările ei, spunîndu-mi că o iubisem pe cînd eram copil și mai purtam anterior. Am revăzut-o peste șase ani la Florența, unde locuia împreună cu Giovanna Denis.

Pornisem de o zi din Memel cînd un om, pe care-l cu-noscui că era ovrei, veni, în plin cîmp, să-mi spună că mă aflu pe pămînt polonez și că trebuie să plătesc o taxă de tranzit pentru mărfurile pe care le duc cu mine.

— Nu sînt negustor — îi spusei — și n-am nimic de plătit.

— Am dreptul să vă cercetez, îmi răspunse izraelitul, și mă voi folosi de acest drept.

— Ești nebun, îi strigai.

Și-i poruncii vizitiului să dea bici.

Ovreiul însă, dînci fuga și apucîndu-i de hățuri pe înaintași, ne opri în loc, iar vizitiul, în loc să-l alunge cu biciul pe golan, sta ca o momîie, neamțul, și aștepta să merg eu să ne eliberez. Furios, sar jos din trăsură și, cu bastonul într-o mină și cu un pistol în cealaltă, îl luai cit ai clipi la goană pe ovrei, după ce-l scărpinai bine pe spinare cu vreo câteva bețe zdravene. Băgai de seamă că, în vremea acestui accident, tovarășul meu de călătorie, slujitorul meu Arhimede, care dormise într-una tot drumul, nici nu se clintise de la locul lui. Cînd îl muștrai pentru asta, îmi răspunse că n-a voit ca ovreiul să poată spune că am tăbărit doi pe unul.

Ajunsei la Mittau două zile după această burlescă aventură și trăsei la hanul din fața castelului. Nu mai aveam decît trei ducați.

Chiar a doua zi dimineață, mă dusei la domnul de Kaiserling care, după ce citi scrisoarea baronului de Trei-den, mă prezentă soției lui și mă lăsă cu dînsa pentru a merge la curte să-i dea ducesei scrisoarea de la fratele ei.

Doamna de Kaiserling îmi oferî o ceașcă de ciocolată, pe care mi-o aduse o tînăra slujnică poloneză, tulburător de frumoasă, care sta în fața mea cu pleoapele lăsate, ca și cum ar fi vrut să-mi îngăduie s-o cercetez în toată voia. Privind-o, îmi veni o toană, și în viața mea n-am stat să

mă lupt cu toanele ; în împrejurările acelea însă, era mai mult decît o trăsnaie. Pofțiți de judecați. Am spus că nu mai aveam decît trei ducați : în vreme ce adulmecam aburii ciocolatei, contemplînd-o pe frumoasa poloneză și schimbînd câteva vorbe cu doamna de Kaiserling, îi scosei binișor din buzunar și, punînd la loc ceașca pe tavă, lăsai racolo și cei trei ducați.

i. Cancelarul se "întoarse și-mi vesti că ducesa nu mă poate primi numaidecît, clar că mă pofteste la cină și la balul pe care îl dădea chiar în seara aceea. Primii poftirea la cină și o refuzai pe aceea la bai, sub cuvînt că n-am decît haine de vară și o haină neagră. Era pe la începutul lui octombrie și frigul începea să întepe. Cancelarul se întoarse la curte și eu la mine la han.

Peste o jumătate de oră, veni un șambelan care, salu-tîndu-mă în numele alteței-sale, mă vesti că balul va fi mascat și că voi putea veni în domino.

— E un lucru pe care îl găsiți lesne la orice ovrei, îmi spuse.

Mai adăugă că trebuia să fie un bal în ținută de gală, dar că ducesa a înștiințat pe toată lumea că va fi bal mascat, deoarece un străin care e și el poftit și-a trimis cuferele înainte.

— îmi pare rău - îi spusei — că sînt pricina acestei tulburări.

— Fiți liniștit, îmi întoarse șambelanul, căci balul mascat, fiind mai slobod, e mult mai pe placul celor de-aici.

După ce îmi spuse ora, plecă.

Aici cititorul își închipuie că eram foarte încurcat și aș minți dacă n-aș mărturisi că nu prea mă simțeam, într-adevăr, în apele mele ; norocul îmi va veni însă într-ajutor.

Cum banii de argint piusieni, cei mai răi din toată Germania, nu merg în Rusia, veni un ovrei să mă întrebe dacă am frederici de aur, arătîndu-se gata să mi-i schimbe pe' ducați, fără să păgubesc nimic.

— N-am decît ducați, îi spusei; astfel încît nu-mi puteți fi de nici un folos.

— Știu, domnule, și-i dați foarte ieftin.

Nu pricepeam ce vrea și mă uitam țintă la el, cînd omul urmă spunînd că el îmi dă bucuros două sute de ducați bătuți pe muche, dacă binevoiesc să i-i scontez în ruble asupra unei bănci din Petersburg.

Puțin uimit de ușurința pe care-o arăta, și făcîndu-mă că stau puțin să ehibzuiese, îi spusei că n-am nevoie, dar, că pentru a-l îndatora, am să-i iau o sută. Mi-i numără pe loc, părănd cît se poate de recunoscător și îi înmînai un ordin de plată pentru bancherul Demetrio Papanelopulo, pentru care îmi dăduse o scrisoare daH"Oglio. Ovreiul plecă imulțumindu-mi și spunîndu-mi că are să-mi trimită mai multe dominouri frumoase, ca să am de unde să-mi aleg. Aduoîndu-mi numaidecît aminte că am nevoie de ciorapi de mătase, îl trimisei pe Albert după el să-i spună să-mi aducă. Intorcîndu-se, îmi spuse că hangiul l-a oprit să-i spună că eu arunc cu banii pe fereastră, că ovreiul i-a povestit că i-am dat trei ducați jupinesei doamnei de Kaiserling.

Aceasta mă ajută să dezleg taina, și' iată că totul e ușor sau greu pe lume doar după cum te pricepi sau nu să faci lucrurile cum trebuie, după cum norocul ți-e prieten sau vrăjmaș. N-aș fi găsit un scud la Mittau, fără cacealmaua aceea cu ultimii mei trei ducați. Puțin deprinsă desigur cu asemenea mărinimii, fata o povestise în tot tîrgul ca pe-o minune, iar ovreiul, gata oricînd să apuce un prilej de cîștig, se grăbise să vină să-și ofere, ducații marelui boier căruia atît de puțin îi pasă de ci.

Ducîndu-mă la curte la ora arătată, domnul de Kaiserling mă prezentă numaidecît ducesei, iar aceasta ducelui, care era vestitul Biron sau Birlen, fostul, favorit al împărătesei Anna Ivanovna, regent al Rusiei după moartea suveranei și apoi osîndit la douăzeci de ani de deportare în Siberia. Era înalt

de șase picioare și se mai vedea că a fost cîndva un foarte chipeș bărbat ; bătrînețea însă, care distruge formele cele mai desăvîrșite, își și pusese pe dînsul pecetea neîndurătoare. Am stat a doua zi de vorbă cu el vreme îndelungată.

Un sfert de ceas după sosirea mea, balul începu cu o poloneză. Ca străin recomandat ce eram, ducesa mă pofti să dansez acest dans cu ea. Nu-l cunoșteam, dar era atît de ușor, încît făcui față cu toată cinstea, fiindcă iasă loc liber oricărei fantezii și, deși foarte simplu, îți îngăduie să-ți desfășori toată grația.

După poloneză, se dansară cîteva menuete și o doamnă cam trecută întrebîndu-mă dacă știu „mărinimosul biruitor”, începui să dansez cu ea acest dans plin de gingășie. Dansul cu "pricina nu mai era la modă din vremea Regenței, dar partenera mea va fi fost de bună seamă pe atunci in toată strălucirea ei. Făcînd roată în jurul nostru, doamnele mai tinere ne priveau minunate.

După un contradans pe care-l dansai cu domnișoara de Manteuffel, cea mai drăguță din cele patru doamne de onoare ale ducesei, alteța-sa mă înștiința că cina e gata. Apropofindu-mă, îi dădui brațul și mă pomenii așezat lîngă dînsa, la o masă de douăsprezece tacîmuri, unde eram singurul bărbat ; nu mă pizmui însă, cititorule, mai ales dacă ești tînăr ; căci cele 'unsprezece tovarășe ale mele erau, toate, niște venerabile doamne care pierduseră de mult privilegiul de-a face capetele să se întoarcă după ele. Suverana fu cît se poate de îndatoritoare cu mine și-mi oferî chiar, după-masă, un pahar cu o băutură pe care o luai drept Tokai și o lăudai peste măsură : și nu era decît bere veche englezească. Dar ce nu face omul pentru o ducesă ! Ne ridicarăm de la masă și o petrecui înapoi în bal. Tînărul șambelan, care venise să mă poftească, îmi făcu cunoștința cu toate frumoasele de acolo, dar n-am avut vreme să curtenesc pe nici una.

A doua zi prînzii la domnul de Kaiserling și-l dădui pe Albert pe mina unui ovrei care să-l îmbrace cumsecade.

A treia zi prînzii la duce, unde întilnii numai bărbați. Bătrînul prinț îmi dădea întotdeauna mie rînd la cuvînt și, spre sfîrșitul mesei, venî vorba despre bogățiile țării, care se alcătuiesc mai eu seamă din minerale și semimi-nerale. Îmi trecu prin cap să spun că prețul acestor bogății, atîrnă de felul cum sînt exploatate și că ar putea ajunge foarte valoroase. Pentru a da un temei vorbelor mele, mă văzui nevoit să stărui asupra acestui subiect, de parcă ar fi fost ținta cea mai de seamă a cercetărilor mele. După ce mă lăsă să turui tot ce-mi trecea prin minte în focul cuvintării, un șambelan mai vîrstnic, care avea în regie toate minele din Courlanda și Semigalia intră și el în vorbă, îmi aduse cîteva întîmpinări și încuviință toate lucrurile cumînți pe care întâmplarea mă făcuse să le spun despre economia de care atîrnă întreg câștigul unei exploatare.

Dacă, atunci cînd am început a vorbi ca unul care se pricepe, m-aș fi gîndit că s-ar putea să am de-a face cu unul care se pricepe de-adevărat, aș fi spus desigur mult mai puține ; aș fi păgubit însă, căci nu m-ar fi luat nimeni în seamă, iar ducele își închipui că știu mult mai multe decît am spus. Așa se face că, de îndată ce, după-masă, am rămas singuri amîndoi, lîngă o fereastră, mă rugă să-i dăruiesc cincisprezece zile, dacă nu sînt foarte grăbit să ajung la Petersburg. Spunîndu-i că mă'aflu la porunca lui, mă duse în

birou, unde îmi spuse că șambelanul cu care am vorbit are să mă însoțească în toate întreprinderile lui din ducat, unde mă roagă să aștern în scris toate observațiile mele în legătură cu economicitatea regiei. Primii și hotărîrăm pentru a doua zi plecarea.

, Incintat de indatorința mea, ducele îl chemă pe șambelan, îi dădu poruncile trebuincioase și ne învoirăm ca a doua zi în zori să vină să mă ia de acasă, cu o trăsură cu șase cai.

întors la han, mă pregătii de drum, și-i poruncii lui Albert să fie gata să mă însoțească, cu trusa lui de matematici ; înștiințindu-l apoi despre ținta călătoriei noastre, îmi făgădui să mă slujească pe cât va putea mai bine, deși e cu desăvîrșire străin de știința administrației și de treburile miniere.

Plecarăm la ceasul hotărît, cu un slujitor pe scaun și cu alți doi care ne deschideau drumul, călări și înarmați pînă în dinți. Schimbam caii la fiecare două sau trei ceasuri, iar șambelanul se îngrijise de vinuri bune din belșug, astfel încît ne răcoream ori de cîte ori ne venea poftă.

Călătoria noastră ținu cincisprezece zile și ne oprirăm la cinci mine de cupru sau de fier. Nu trebuia să fiu specialist ca să însemnez peste tot cîte ceva : era destul să judec cum se cuvine, mai cu seamă cu privire la economie, care îl interesa cel mai mult pe duce. Aici sfătuiam să se facă unele reforme care mi se păreau folositoare, dincolo demonstrem că o sprorire a brațelor de muncă ar duce la mărirea câștigului. Iar la una din mine mai ales, unde erau tocmiți treizeci de salahori, cerui să se construiască un canal foarte scurt care, alimentîndu-se de la un pirîu aflat la suficientă înălțime și care nu seca niciodată ar fi putut, cu ajutorul unei simple ecluze, să învârtească trei roți care ar fi îngăduit să se renunțe la douăzeci de muncitori.

Sub îndrumarea mea, Albert trasă fără greșală planul lucrării, măsură înălțimile, desenă ecluza și roțile și așeză, în stînga și în dreapta, martorii elevației terenului, de-a lungul întregului canal proiectat. Cu ajutorul altor canale, secam niște albiu mari, ca să scot din ele mai mult sulf și vitriol, de care erau pline terenurile pe care le cercetam.

Mă întorsei la Mittau îneîntat de călătorie și că am putut fi de folos cu ceva, nu făoînd pe atotștiutorul, ci numai judecînd ; eram de asemenea îneîntat că mi-am descoperit un talent-pe care nici nu mi-l bănuiam.

Îmi pe trecui ziua următoare așternînd pe curat observațiile ce le făcusem și punînd să se copieze la scară mărită desenele care trebuiau să le însoțească. A treia zi îi dusei totul ducelui, care se arătă foarte mulțumit și, cum îmi luai totodată și rămas-bun de la el, îmi spuse că-mi dă o trăsură de-a lui cu care să fac drumul pînă la Riga, precum și o scrisoare pentru prințul Charles, fiul lui, care se află acolo în garnizoană.

Bunul și înțeleptul bătrîn îmi spuse la sfîrșit să-i răspund pe șleau dacă prefer un giuvaer sau prețul lui în bani.

—' Prințe, îi spusei, de la un înțelept ca alteța voastră îndrăznesc să primesc bani, care-mi pot fi mai de folos decît giuvaerurile.

Imi dădu numaidecît pentru casierul lui un bilet de patru sute de albertstaleri, pe care-i și primii în ducați buni, bătuți la Mittau. Un albertstaler face o jumătate de ducat. După ce-i sărutai mîna ducesei, mă dusei să prînzesc a doua oară cu domnul de Kaiserling.

A doua zi, tînărul șambelan veni să-mi aducă scrisoarea ducelui, să-mi ureze călătorie fericită și să mă înștiințeze că trăsura curții a tras la scară. Plecai foarte mulțumit cu bîlbîitul meu dc Albert și ajunsei la amiază la Riga, undo mă grăbii să-i trimit prințului Charles scrisoarea lui taică-său pe care i-o aduceam.

CAPITOLUL XXIV

[...] O lettre de cachet mu silește să plec în douăzeci și patru de ore din Paris.

Statui trei zile la frate-meu fără să ies din casă. Intr-a patra, începui s-o curtenesc stăruitor pe principesa Lubo-mirska : îi scrisese vărului ei, regele, o scrisoare care trebuie să-l fi umilit peste poate, căci îi dovedea suveranului că și-a plecat urechea la o calomnie. Noroc că regii nu se simt umiliți dintr-atita lucru ! Pe de altă parte, Sta-nislas-August suferise tocmai o sîngeroasă jignire din partea Rusiei. Cei trei senatori răpiți samavolnic de Repnin fiindcă au vorbit ca niște oameni liberi în dietă erau o lovitură de pumnal care trebuie să-i fi străpuns inima nefericitului suveran.

Principesa sta departe de Varșovia mai mult din ură decît din dragoste ; era însă un adevăr pe care nimeni nu-l credea. Deoarece mă hotărîsem să plec în Spania și voiam să văd curtea de acolo înainte de a ajunge în Portugalia, principesa îmi dădu o scrisoare pentru contele d'Aranda, care era atotputernic pe atunci, iar marchizul de Caraccioli, care era încă la Paris, îmi dădu trei scrisori, una pentru principele della Cattolica, ministrul Neapolo-lui la Madrid, a doua pentru ducele de Lossada, mare postelnic al regelui și favoritul său și a treia pentru marchizul de Mora-Pignatelli.

La 4 noiembrie, mă dusei la un concert în fața fundăturii de l'Orangerie, cu un bilet pe care mi-l dase principesa Lubomirska. La jumătatea concertului, auzii pe cineva în spatele meu rostindu-mi numele și rîzînd. Mă întorsei și-l văzui pe acela care vorbea disprețuitor despre mine. Era un tînăr înalt, așezat între doi domni în vîrstă. Văzînd că mă uit țintă la el, își întoarse privirile și-i dădu înainte cu obrăznicile. Spuse printre altele că l-am păgubit de cel puțin un milion, bani pe care i-am furat de la răposata mătușă-sa, marchiza d'Urfe.

— Nu ești, îi zisei, decît un neobrăzat. Să fii afară, ți-aș trage un picior în fund ca să te învăț să vorbești.

Și spunînd acestea, mă ridic și ies ; întorcîndu-mă, îi văd pe cei doi bărbați în vîrstă țînîndu-l pe netot. Mă urc în trăsura și aștept ia intrarea în fundătură, să văd dacă vine ; văzui că nu vine, mă dusei la teatrul bîlciului, unde mă pomenii în aceeași lojă cu actrița Valville.

— Nu mai joc, îmi spuse ea, și mă întreține marchizul de Brunoy.

— Te felicit, îi spusei, și-ți doresc mult noroc.

— Ai să vii, sper, să cizezi la mine ?

— Nu pot, deși mi-ar face mare plăcere, dar am să vin să te văd, dacă-mi spui unde locuiești.

Și zicînd acestea, îi pun în palmă un fișic cu cei cincizeci de ludovici pe care i-i datoram.

— Ce-i asta ?

— Banii pe care mi i-ai împrumutat tu la Koenigsberg, draga mea.

— Nu-i nici vremea, nici locul să mi-i înapoiezi. N-am nevoie de ei, cel puțin nu aici. Nu-i primesc decît la mine acasă și te rog să nu stăruie.

Pun fișicul la loc în buzunar, scoate un creion, îmi scrie adresa ei, și curînd o las. Mi-era prea greu sufletul ca să primesc să mă văd între patru ochi cu fata aceea încîntătoare.

A treia zi, stam la masă cu frate-meu, cu cumnată-mea și cu cîțiva ruși care locuiau la el în pensiune spre a învăța să picteze bătlîii, cînd mi se vesti că un cavaler al ordinului Ludovic cel Sfînt se află în anticameră și așteaptă să-mi vorbească. Mă duc să aud ce dorește și, fără nici o introducere, îmi înmînează o hîrtie. O desfac : e iscălită „Ludovic”. Suveranul îmi poruncește să plec din Paris în douăzeci și patru de ore și în trei săptămîni din țară : temeiul pe care mi-l dădea era că „astfel e bunul lui plac”.

CAPITOLUL XXV

Plec din Paris — Călătoria la Madrid — Conte de Aranda — Principele della Cattolica — Ducele de Lossada — Mengs — Un bal — Pi-chona — Dona Ignazia.

— Prea bine, domnule cavaler, am citit și voi căuta să-i fac pe plac suveranului cit mai curînd cu putință. Totuși, dacă în douăzeci și patru de ore nu voi izbuti să plec, maiestatea-sa va putea avea plăcerea să facă orice-i va plăcea cu mine.

— Cele douăzeci și patru de ore nu v-au fost hotărîte, domnule, decît de formă. Supuneți-vă poruncii, dați-mi înscris pentru primirea acestei lettre de cachet și plecați cînd puteți. Vă cer numai cuvîntul de onoare că nici nu veți merge la spectacole, nici nu vă veți arăta pe jos în locurile publice de plimbare.

— Vi-l dau, domnule, și vă mulțumesc că vă bizuiți pe el.

Îl petrec pe cavaler la mine în odaie, unde-i scriu tot ce-mi dictează el ; spunîndu-mi pe urmă că ar fi foarte bucuros să-l vadă pe frate-meu, pe care-l cunoștea, îl duc în sufragerie, unde era încă la masă și, fără nazuri, verde și destul de voios, îi arăt scopul vizitei cavalerului.

Frate-meu începe să rîdă, spunîndu-i cavalerului :

— Vestea asta pică, dragă domnule Buhot, ca martie în post și nu era de trebuință, căci frate-meu socotea oricum să plece săptămîină asta.

— Cu atît mai bine. S-o fi știut ministrul, poate că nu s-ar fi ostenit să dea chiar azi-dimineață hîrtia la semnat.

— Și pricina se cunoaște ?

— Se vorbește despre o ofertă făcută unuia care, deși tînăr, nu-i făcut să primească picioare în fund.

— Îți dai seama, domnule cavaler, că vorbele acelea nu-s decît o formă ca și răgazul de douăzeci și patru de ore, căci dacă acel tînăr neobrăzat pe care am socotit de cuviință să-l ameninț astfel drept răspuns la cuvintele jignitoare pe care și le-a îngăduit despre mine ar fi ieșit, avea o spadă eu care lesne ar fi izbutit să-și apere fundul de ocară.

Mă apucai atunci să-i povestesc de-a fir-a-păr totul și Buhot recunoscă că am avut toată dreptatea, dar că și poliția preventivă are dreptate să împiedice, pe cît îi stă în putință, orice încăierare de felul acesta. Mă sfătui să mă duc a doua zi să-i istorisesc totul domnului de Sartine, care mă

cunoștea, și care ar fi îneîntat să audă din gura mea povestea. Nu răspunsei nimic, căci știam ce predici se pricepe să țină vestitul locotenent de poliție. Porunca regelui era din 6 noiembrie și nu plecai din Paris decit abia în 20.

Le înștiințai pe toate cunoștințele mele de cinstea pe care mi-a făcut-o regele Franței împărtășindu-mi care e „bunul lui plac”, crâncenă formulă, care înjosește specia omenească, și mă împotrivii cu dirzenie binevoitoarei rîvne a doamnei du Romain care voia cu tot dinadinsul să meargă la Versailles, socotindu-se sigură că poate obține revocarea acelei lettre de cachet. Semnat de ducele de Choiseul, pașaportul meu pentru a putea dobîndi cai de poștă e din 19 noiembrie, și-l păstrez pînă în ziua de azi.

Plecai singur, fără nici un slujitor, la fel de mihnit de moartea Charlottei, liniștit însă, cu o sută de ludovici în pungă și cu o poliță de opt mii de franci pentru Bordeaux. Mă bucuram de o deplină sănătate și mi se părea că sînt înarmat cu un nou mod de a fi. Mă duceam într-o țară unde trebuia să fiu cuminte și cu ochii în patru. Încolo, rămăsesem fără nici un sprijin ; moartea mă însingurase și începeam să mă văd la ceea ce se cheamă „o anume vîrstă”, vîrstă de care norocului îi e silă și la care femeilor nu prea le mai pasă de tine.

Pe doamna Valville n-o văzui decît în ajunul plecării și o găsii bogat rostuită și bine căpătuită cu diamante. Cînd voii să-i înapoiez cei cincizeci de ludovici, mă întrebă dacă mai am măcar încă o mio și cînd află că nu mai am decît cinci sute, îi respinse hotărît, oferindu-mi prietenește punga ei, pe care o respinsei la rîndu-mi. De atunci n-am mai auzit vorbindu-se de această blinda făptură, pe care n-am părăsit-o înainte de a-i da cele mai bune sfaturi spre a-și asigura un trai independent pentru ziua în care nurii nu-i vor mai aduce nici un sprijin. Trag nădejde că i-au folosit.

După ce, la șase seara, îi sărutai pe frate-meu și pe eumnată-mea, mă urcai în trăsură la răsăritul lunii, cu gîndul să călătoresc toată noaptea spre a prinzi la Orleans, unde voiam să văd o veche cunoștință, și într-o jumătate de oră eram la Bourg-la-Reine. Acolo începui să moțai, plictisit că trebuia să mă tot trezesc într-una ca să plătesc poșta : ultima oară mă trezii la Orleans, la șapte dimineață.

O, frumoasa și scumpa mea Franță, unde toate mergeau atît de bine pe atunci, în ciuda acelor lettre de cachet, în ciuda corvezilor, a sărăciei poporului și a bu-nului-plac al regelui și ai miniștrilor ; scumpa mea Franță ! Ce s-o fi ales de tine astăzi ? Suveran ți-e poporul, poporul, cel mai brutal și cel mai tiran dintre toți suveranii ! Ai scăpat de bunul-plac al regelui, e drept, dar ai în schimb hachițele norodului și republica, adevărată catastrofă publică, cumplită cîrmuire care nu poate fi bună pentru popoarele de astăzi, prea bogate, prea cultivate și prea stricate, mai ales, pentru o cîrmuire care se întemeiază pe jertfa de sine, pe cumpătare și pe toate virtuțile. E un lucru care n-are să dăinuiască.

Mă dusei la Bodin, odinioară un dansator de ispravă, care se însurase cu Luiza Geoffroy, unul din miile de dulci popasuri ale vieții mele, cu douăzeci și doi de ani în urmă, și pe care o mai văzusem de atunci la Torino, la Viena, la Paris ; îmi mai rămînea s-o văd și acasă la ea. Revederile acestea, întiinirile acestea neașteptate, recunoașterile care stîrnesc amintiri de demult, înviază bujurii trecute, au fost întotdeauna slăbiciunea mea, sau, mai degrabă, partea mea tare. Mi se părea că mai sînt încă o dată ce am fost

și sufletul meu se desfăta istorisindu-și încercările prin care a trecut, sau ascultându-le pe acelea ale ființei regăsite. Astfel mi-era năzuința, căci nici o remușcare nu-mi împovăra cugetul.

Bodin și nevastă-sa, mai curînd urîțită decît îmbă-trînită și care, de altminteri, potrivit-se gustului lui bărbatu-său, căzuse în doaga cucerniciei dîndu-i astfel lui Dumnezeu rămășițele diavolului, Bodin, zic, trăia din ce-i aducea o sfoară de pămînt pe care o cumpărase și punea pe seama dreptății unui Dumnezeu răzbunător toate nenorocirile care se abăteau de-a lungul anului asupra mo-șioarei lui. Prînzii cu ei, de post, căci era într-o vineri și nu se cădea să strici legea. Le istorisii pe scurt toate cîte mi se întimplase de cînd nu ne-am mai văzut, iar la sfîrșitul povestirii mele, nu auzii altceva decît cugetări despre rătăcirile oamenilor care nu au drept călăuză în toate faptele lor credința. îmi spuseră, lucru pe care-l știam și eu și poate chiar mai bine decît dînșii, că există un Dumnezeu, că am un suflet și că a venit vremea ca, după pilda lor, să mă lepăd de toate deșertăciunile lumești.

— Și să mă fac capucin, nu-i așa ?

— N-ai face rău.

— Prea bine ! Am să aștept însă să-mi crească o barbă destul de lungă într-o singură noapte.

în ciuda tuturor acestor prostii, nu mi-a părut rău că mi-am petrecut șase ceasuri cu oamenii aceia cumsecade, pe care-i socoteam fericiți în felul lor, pe calea unei adevărate căințe ; și după ce-i îmbrățișai cu toată căldura, mă suii la loc în trăsură și călătorii toată noaptea. Mă oprii la Chanteloup, ca să văd monumentul falnicei mărinimii și al bunului gust al ducelui de Choiseul și rămăsei acolo douăzeci și patru de ore. Un bărbat cu înfățișare de curtean și pentru care n-aveam nici o recomandare mă găzdui într-un apartament de toată frumusețea, mă pofti ia cină și nu se așeză cu mine la masă decît după ce se lăsă mult rugat. A doua zi la prînz făcu la fel, mă însoți pretutindeni și, fără măcar să mă întrebe cine sînt, mă cinsti ca pe un prinț. Se îngriji să nu fie de față nici un slujitor cînd m-am urcat în trăsură să plec. Era o aleasă gingășie, menită să-l împiedice pe musafirul pe care l-ai găzduit să-și plătească găzduirea punind cîte un ludovic în palma fiecărui slujitor.

Frumosul castel pentru care ducele de Choiseul chel-tuise niște sume uriașe nu-l costa nimic, fiindcă rămăsese dator toți banii și nici nu se sinchisea. Era vrăjmaș hotărît a ceea ce se cheamă al tău și al meu. Nu plătea la nimeni, dar nici nu-i plătește vreodată pe cei care-i datorau lui bani. îi plăcea să dea. Iubind arta, iubind oamenii talentați și cu gust, se bucura să le fie de folos și să-i vadă curtenindu-l din recunoștință. Știa, de altminteri, destul de multe, dar pe scurt și pe deasupra, căci disprețuia tot ce era amănunt. „E vreme pentru toate”- era axioma lui preferată. El i-a făcut de rîs și de rușine pe miniștrii care nu erau niciodată de găsit în zilele cînd sosea corespondența ; a izbutit astfel să-i aducă să trăiască la fel în fiecare zi.

Ajuns la Poitiers, două domnișoare mă certară cînd mă văzură, la șapte seara, gata s-o întind pînă la Vivonne.

— E foarte frig, domnule, și drumurile pe aici nu sînt cele mai bune. Nu sînteți curier ; cinați aici, credeți-mă, vă dăm un pat minunat și plecați mîine.

— Sînt hotărît să plec, domnișoarelor, dar dacă vreți să-mi țineți de urît la cină, rămîn.

— Vai, dar v-ar costa prea scump !

— Nimic nu-i prea scump. Hotărîți-vă.

— Foarte bine, cinămcu dumneavoastră.

— Puneți așadar trei tacîmuri. Voi pleca peste o oră.

— Peste o oră ! Peste trei, domnule, fiindcă tatei îi trebuie două ore ca să vă pregătească o cină bună.

— Atunci nu mai plec de loc, dar îmi țineți de urît toată noaptea.

— Dacă tata ne lasă, primim bucuroase. Ne ducem să vă băgăm înăuntru trăsura.

învoite cu tatăl lor, tinerele ștregărite îmi slujiră o cină din cele mai gustoase, cu vinuri alese și nu mă iă-ară să mă scol de la masă pînă la miezul nopții, ținindu-mi piept și la băutură și la mîncare, zglobii și năzdrăvane, pline de haz, dar fără a se întrece cu gluma.

Spre miezul nopții intră, cu o față veselă, și tatăl lor, întrebîndu-mă dacă am fost mulțumit de cină.

— Foarte mulțumit, îi zisei, și mai mult încă de fetele dumitale, care sînt fermecătoare.

— Sînt îneîntat. Cînd veți mai trece pe aici, vă vor ține întotdeauna de urît; dar după miezul nopții e vremea de mers la culcare.

Nu răspunsei decît încuviințînd din cap, căci eram încă prea mîhnit de moartea Charlottei pentru a putea simți loviturile voluptății. Preadrăguțele domnișoare m-au socotit desigur un om foarte sfios. Le urai noapte buna și cred că nici nu le-ași fi sărutat, dacă tatăl lor nu m-ar fi îndemnat să le acord această cinste. O făcui cu înflăcărare, clin mândrie. Și-au închipuit poate că mă lasă în prada poftelor și îmi plăcea s-o cred.

Rămas singur, cugetai că, dacă n-o uit pe Charlottce, sînt un om pierdut și m-am hotărît să încep să încerc s-o fac. Am dormit pînă la nouă și i-am spus slujnicei care a venit să aprindă focul să poruncească trei cafele și caii. Drăguțele fete ale hangiului veniră amîndouă să ia gustarea cu mine și le mulțumii că s-au priceput să mă facă să rămîn. Cerui nota și fata mai mare îmi spuse că socoteala e rotundă : un ludovic de cap. Mă făcui că nu bag de seamă că mă cam jupoaie, îi înmînai zîbind trei ludovici și plecai mulțumit. Ajuns la Angouleme, uncie nădăjduiam să-l văd pe Noel, bucătarul regelui Prusiei, nu-l găsii decît pe taică-său, care îmi dădu cîteva mese minunate și a cărui pricepere în ce privește pateurile mi se păru uluitoare. Omul acesta cumsecade vorbea cu o căldură vrednică de aceea a cuptoarelor lui. Mă încredința că e gata să trimită pateuri întocmai cum le voi comanda oriunde în Europa, la orice adresă îi voi cia.

— Cum ? La Veneția, la Londra, la Varșovia, la Pe-tersburg ?

— Și la Constantinopol, dacă poftiți. N-aveți decît să-mi dați bine adresa și, ca să fiți sigur că nu umblu să vă înșel, nu-mi plătiți decît după ce primiți știrea că pateurile au ajuns.

Am trimis pateuri, plătindu-le dinainte, la Veneția, la Varșovia și la Torino și am primit mulțumiri de pretutindeni.

Omul acela se îmbogățise din negustoria lui. Mă încredința că trimite multe pateuri în America și că, afară de cele care au pierit în naufragii, toate au ajuns fără cusur. Pateurile lui erau, de obicei, de curcan, de potîrniche, de

iepure, umplute cu trufe ; făcea însă și de ficat de gîscă, de ciocîrlie și de sturz, după anotimp.

A treia zi ajunsei la Bordeaux, oraș strălucit și cel dintîi din Franța după Paris, să nu-i fie cu supărare Lyonului, care sigur e mai prejos. Am petrecut opt zile

acolo ospătîndu-mă împărătește, căci la Bordeaux se trăiește mai bine ca oriunde.

După ce mi-am trimis cei opt mii de franci la Madrid, am străbătut Landes, Mont-de-Marsan, Bayonne și Saint-Jean-de-Luz, unde mi-am vîndut trăsura de poștă pe care o cumpărasem la Paris, vînzîndu-mi frumosul rădvan. De acolo m-am dus la Pampeluna străbătînd Pirineii călare pe un catîr și cu încă unul care-mi ducea cuferele. Munții aceștia mi se părură mult mai mari decît Alpii. Poate că mă înșelam, aflîndu-mă la poalele lor ; sigur e însă că Pirineii sînt mai plăcuți, mai pitorești, cu priveliști mai felurite și mai roditori decît Alpii.

La Pampeluna, mă luă cărăușul Andrea Capello, pe mine și tărhatul meu, și pornirăm spre Madrid. Primele douăzeci de leghe nu mă obosiră de loc, căci drumul era la fel de bun ca în Franța. Era o lucrare care-i făcea cinste domnului de Gages care, după războiul cu Italia, fusese guvernator al Navarrei și care, după cum mi se spunea, construisese acest frumos drum pe cheltuiala lui. Vestitul general, care cu douăzeci și patru de ani în urmă mă pusese la popreală, găsisese astfel mijlocul de a-și nemuri numele, și pe bună dreptate. Ca marc general, nu-și cîștigase decît lauri pătați cu sînge ; nu făcuse altceva decît pustiise ; construisese însă drumul acesta frumos, ceea ce e o faptă bună, iar gloria lui e statornică și trainică.

După drumul acesta minunat, n-aș putea să spun că am dat peste unul rău, căci n-am mai dat peste nici un drum. Suișuri, coborișuri, povîrnite, gloduroase. Nicăieri nici cel mai mic semn care să-ți arate că a trecut pe acolo vreo trăsură ; astfel e în Vechea-Castilie.

Nu-și închipuie nimeni că unuia căruia îi place să călătorească bine îi dă prin minte s-o apuce pe acolo spre Madrid. Așa se face că nu m-am mirat de fel negăsind decît niște sărăcii de culcușuri, abia bune pentru catîrgiile care trăiesc de-a valma cu catîrii lor. Signor sau senor Andrea avea grijă să-mi aleagă locurile cele mai bune de dormit și, după ce făcea rost de tot ce-i trebuia pentru catîrii lui, alerga prin tot satul să-mi găsească și mie ceva de mîncare. Stăpînul jalnicului sălaș unde poposeam nici nu se clintea din loc ; îmi arăta o odaie unde-mi spunea că pot dormi, o vatră unde puteam să-mi aprind focul, clacă pofteam, dar nu se frămînta să-mi facă rost nici de lemnele trebuincioase, nici de merinde, toate acestea nu-l priveau pe el.

Nefericită Spanie !

Adevărul e că ar fi fost greu să sărăcești, căci îți cerea pentru găzduire mai puțin decît îți ia cineva în Franța sau chiar în Germania ca să te lase să dormi într-o șură ; trebuia să dai însă întotdeauna, pe deasupra o peseta por el ruido (o băncuță pentru zgomot). Băncuța asta face patru reali, vreo douăzeci și unu de sous francezi.

Omul sta și fuma alene un cigarito de tutun de Brazilia într-o hîrtiuță răsucită ca o țeava și zvîrlea în văzduh trîmbe de fum, țanțoș cum nu se mai poate. Sărăcia îi ținea loc de avere și cumpătarea îi înlesnea traiul. Nicăieri în Europa nu se cunoaște meșteșugul de a viețui cu cumpătare ca în

păturile de jos din Spania. Două uncii de pîine albă, cîteva castane sau ghinde de plută fripte, al căror nume e bellotas și se rostește beillotas, îi ajung unui spaniol ca să-și țină zilele. În sfîrșit, marea lui mîndrie e să poată spune, cînd vede plecînd un străin pe care l-a găzduit : „Nu mi-am dat nici o osteneală ca să-l slujesc.” Asta îi vine dintr-o adîncă lenevie, amestecată cu trufie din belșug : „Sîntem castiliani, n-avem voie să ne înjosim pînă într-acolo încît să slujim pe un gavacho”, nume căruia toți i-l dau unui francez, și, prin extensiune, oricărui străin. Cuvîntul acesta gavacho e mai de ocară decît cel de „ciine” pe care ni-l dau turcii și cu care englezii îl blagoslovesc pe oricine nu e născut în cele trei regaturi. Se înțelege de la sine că oamenii șlefuiți de educație ori de călătorii nu vorbesc și nici nu gîndesc astfel. Străinul care are cîteva adrese bune și se poartă cum trebuie găsește în Spania oameni de ispravă, la fel ca în Anglia sau în Turcia.

În noaptea următoare am mas la Agreda, un cociau pe care-l împodobesc cu numele de oraș și care e o minune de urîțenie și de tristețe. Acolo a înnebunit sora Măria d'Agreda pînă într-atîta încît să scrie viața Sfintei Fecioare, dictată de maica Domnului. Mi se dăduse lucrarea ei s-o citesc pe cînd eram la Piombi și cititorul își mai amintește, poate, că vedeniile acestei halucinate erau cît p-aci să mă facă să-mi pierd mințile.

369

Făceam zece leghe spaniole pe zi și sînt foarte lungi. Într-o dimineață crezui că umblă înaintea noastră, cu pas mai încet decît catîrii care ne trăgeau trăsura vreo zece capucini ; privindu-i însă, văzui niște femei de toate vîrstele.

— Ce-i asta ? îi spusei lui sefior Andrea. Ce-i cu femeile astea ? Sînt nebune ?

— Nicidecum. Poartă strai de capucin din evlavie și sînt sigur că nici una n-are cămașă pe ea.

A nu avea cămașă pe tine nu e lucru de mirare, căci cămășile sînt rare în Spania, dar a purta strai de capucin cu gîndul să-i placi mai mult Ziditorului, mi se păru din cale-afară de ciudat. Am să povestesc o întîmplare care m-a distrat grozav.

La poarta unui oraș, nu departe de Madrid, mi se ceru pașaportul. Îl dau și cobor și eu să-mi mai dezmoțesc picioarele, îl văd pe șeful biroului supărat pe un preot străin care voia să treacă mai departe spre a merge la Madrid și nu avea pașaport pentru capitală. Arăta unul cu care fusese la Bilbao, dar care pe slujbaș nu-l mulțumea. Preotul acesta era sicilian. Îl sicîiau, îmi stîrni interesul și-l întrebai de ce s-a băgat în bucluc. Îmi răspunse că n-a crezut că e nevoie să ai un pașaport în Spania o dată ce te afli în țară.

— Vreau să merg la Madrid, îmi spuse, unde nădăjduiesc să intru la un grande, ca duhovnic. Am o scrisoare pentru el.

— Arat-o și cu siguranță că au să-ți dea drumul.

— Aveți dreptate.

Sărmanul preot scoate din portofel scrisoarea, care era deschisă, și i-o arată slujbașului, care o deschide, privește semnătura și începe să țipe citind numele lui Squillace.

— Cum, sefior abate, mergeți la Madrid recomandat de Squillace și îndrăzniți să arătați scrisoarea ?

Slujbașii, zbirii care erau acolo, auzind că sârmanul abate n-are altă recomandare decît a acestui ministru, țintă a urii norodului, și pe care l-ar fi ucis cu pietre dacă regele, care-l ocrotea, nu i-ar fi înlesnit evadarea, ridicară bastoanele și începură să-l ciomăgească pe bietul sicilian, care nu se aștepta ca arătînd recomandarea unui om într-al cărui sprijin își punea, poate, toată nădejdea, să se aleagă cu o atît de jalnică întîmpinare.

Mă băgai între ei și avui fericirea ca, nu fără greutate,, să-d scot din mîinile lor pe sârmanul abate, pe care-l lăsară să treacă așa, ca de contrabandă, cred, drept răsplată pentru loviturile primite.

Squillace acela a fost trimis de rege, care ținea la el, ambasador la Venetia, unde a murit foarte bătrîn. Era un om făcut să fie urît de toți supușii unui cîrmuitor care l-ar fi pus în fruntea finanțelor, căci, pentru a spori încasările stăpînului, era necruțător cu birurile.

În toate hanurile, ușa odăii care mi se dădea avea un zăvor pe dinafară, iar pe dinăuntru numai clanța. N-am spus nimic, nici întăia noapte, nici a doua, dar a treia i-am spus vizitiului meu că nu-mi place povestea asta.

— Sefior don Jacobo, în Spania e musai să vă placă, fiindcă sfînta Inchiziție trebuind să poată oricînd trimite pe cineva să vadă ce fac străinii în odăile lor, aceștia trebuie să nu se poată încuia pe dinăuntru.

— Bine, dar și blestemata asta a voastră de Inchiziție...

— Nn vorbiți așa. pentru numele lui Dumnezeu, sefior Jacobo, dacă vă aude cineva cîntem pierduți.

— Mă rog, sfînta voastră Inchiziție ce treabă poate să aibă cu mine ?

— Are treabă cu toată lumea. Să vadă dacă mîncăți de dulce în zi de post, clacă se află în odaie inși de sexe deosebite, dacă femeile se culcă singure sau cu niscaiva bărbați și atunci să se încredințeze dacă perechile care dorm laolaltă sînt căsătorite legitim și să-i bage la închisoare clacă certificatele nu vin în sprijinul lor. În țara noastră sfînta Inchiziție, senor don Jai'mo, veghează neconținut pentru veșnica noastră mîntuire.

Cînd se întîmpla, din nefericire, să ne întîlnim cu un preot care ducea vreunui muribund împărtășania, senor Andrea oprea, îmi spunea cu glas poruncitor să cobor din trăsură și să îngenunchez, chiar și în noroi ; dacă n-aveam incotro, trebuia să ascult. Marea problemă de religie care-i

frămînta pe atunci erau pantalonii fără pont-levis¹. Cei care își îngăduiau să poarte asemenea pantaloni erau tiriți la închisoare, iar croitorii erau pedepsiți. Și totuși, se purtau mai departe, atît o de mare puterea obișnuinței, iar preoții și călugării zadarnic își spărgeau pieptul în amvon afurisind această necuviință. Te așteptai la o revoluție care ar fi îmbogățit istoria cu un capitol vrednic de Tacit și ar fi făcut toată Europa să se prăpădească de rîs. Lucrurile se liniștiră totuși fără vărsare de sînge. Se dădu un edict, care fu afișat pe ușile tuturor bisericilor și în care se declara că pantaloni cu prohab are voie să 'poarte numai călăul. Și moda căzu, căci nimeni nu dorea să se folosească de privilegiul de a trece drept călău : :se răzbunară însă spunînd că pentru a birui fustele, călugării n-au nevoie să obțină nici un edict.

începînd astfel încetul cu încetul să cunosc națiunea în mijlocul căreia aveam să trăiesc, ajunsei la Guada-laxara, pe urmă la Alcală și în sfîrșit la Madrid.

Guadalaxara, sau Guadalajara, pe care spaniolii îl rostesc Gouadalăgara, aspirînd puternic q-ul din ga 2 (x și j se rostesc la fel), Alcală !

Cîte cuvinte în care nu aud decît vocala a, această regină a literelor !

Adevărul e că din limba maurilor, a căror patrie Spania a fost vreme de cîteva veacuri, au rămas o sumedenie de nume, multe cuvinte și numeroase inflexiuni. Toată lumea știe că vocala a e foarte frecventă în arabă, iar cei ce despică firul în patru nu se înșală, poate, cînd, pe acest temei, îi dau arabei întîietatea ca vechime ; căci vocala a e cea mai lesne de rostit, fiind cea mai firească. Ar fi o mare greșeală, după mine, să socotim barbare nume ca Ala, Achala, Aranda, Almada, Alcală. Armada, Acara, Ba-cala, Agapa, Agracaramba, Alva. Alamata, Alabadara, Alcantara, Alcaras, Almaras, Alcavala și atîtea altele, al căror efect sonor face ca limba castiliană să fie cea mai bogată dintre limbile moderne, [bogăție] care, cum lesne înțelege cititorul, se alcătuiește numai din sinonime, căci

1 Podul lăsat și ridicat peste șanțul ci apă, la castelele medievale. ■ Sistemul în care era practicat pe atunci prohabul îndreptățește comparația. * In grafie românească : Guadalahara.

371

e mult mai ușor să născocеști cuvinte, decît să descoperi însușiri ori să plăsmuiești lucruri.

Oricum, limba spaniolă e, fără putință de tăgadă, una din cele mai frumoase, mai sonore, mai energice și mai falnice din lume. Dacă o rostești cum trebuie, ore ro~ tundo 1, e în stare de cele mai poetice armonii. Ar fi deopotrivă cu italiana, sau chiar mai presus de ea ca muzicalitate, dacă n-ar avea cele trei litere guturale care îi strică dulceața, oricît s-ar împotrivi spaniolii. Lăsați-i să spună ee poftesc. Quisquis amat ranam, ranam putat esse Dianam. 2

Pășind pe poarta Alcaliei, mi se cercetează bagajele și, atenți cu deosebire la cărți, slujbașii rămaseră foarte nemulțumiți negăsind la mine decît Iliada în grecește și un Horațiu latinesc. Mi le luară, dar peste trei zile mi le aduseră înapoi, în strada de la Cruz, la cafeneaua unde trăsesem, în ciuda lui senor Andrea, care voia cu tot dinadinsul să mă ducă într-altă parte. Adresa aceasta mi-o dăduse un om de ispravă la Bordeaux. O curtenie cu care mă cinstiră la porțile Alcaliei nu-mi plăcu chiar de loc. Cerîndu-mi un slujbaș o priză de tutun, deschid tabachera și i-o ofer ; în loc să ia însă o priză, înhață tabachera, spunîndu-mi :

— Senor, tutunul acesta e oprit în Spania.

(Era tutun măcinat la Paris.)

Și măgarul îmi înapoiază tabachera după ce varsă tot tutunul în drum.

Nicăieri nu sînt atît de aspri ca în Spania cu privire la praful acesta nevinovat ; și totuși se face mai strașnic contrabandă și mai fățiș ca pretutindenii aiurea. Iscoadele regiei, foarte ocrotite de rege, stau cu ochii în patru pe tabachere și, cînd descoperă pe cîte unul care are tutun străin, îl pun să-l plătească scump. Ca o îngăduință, singuri miniștrii străini nu sînt supuși acestei rînduiei. Regele, care nu-și vîră în nasul lui uriaș decît o uriașă priză dimineața, cînd se scoală, dorește ca toți ceilalți care prizează să facă să-i umble fabrica. Cînd e curat, tutunul de

1 In chip armonios (lat.).

* Cine o broască iubește zlnă o socotește (lat.).

Spania e foarte bun, dar se găsește greu și, în vremea de care vorbesc, aur să fi dat și nu găseai. E în firea omului să-i placă mai mult fructul oprit decît cel îngăduit, așa și spaniolii se dau în vînt după tutunul străin și de-al lor nici nu vor să audă : ceea ce dă naștere la o uriașă contrabandă.

Aveam o locuință destul de bună și nu mă supăra decît lipsa de foc, căci frigul era uscat și mai țeapăn decît la Paris, în ciuda celor patruzeci de grade latitudine. Pricina e foarte lesne de înțeles : Madridid e, în Europa, orașul așezat la cea mai mare înălțime. De oriunde de pe țărmul mării ai porni spre această capitală, urci fără să-ți dai seama, pînă ajungi. În afară de aceasta, orașul e înconjurat, de departe, de munți înalți, ca de pildă Gua-darrama, iar de aproape e încins cu un brîu de coline, astfel încît, la cel mai ușor vînt de miazănoapte sau chiar de răsărit, îngheți. Aerul cetății nu e potrivit pentru nici un străin, deoarece, curat și tare, nu e bun de nimic pentru cei care sint ceva mai voinici, el nu le priește decît spaniolilor care, îndeosebi, sînt slabi, plăpînzi, uscățivi și atît de friguroși încît nici în vremea caniculelor nu ies niciodată fără inveiitoarea aceea a lor, care e o manta - largă și neagră la cei înstăriți și un adevărat burnuz arăbesc la cei din norod și mai ales la sate.

În țara aceea, bărbații sînt mărginiți la minte de o sumedenie de prejudecăți, în vreme ce femeile, deși fără nici o învățătură, sînt îndeobște istețe ; și unii și celelalte sînt însă însuflețiți de dorinți, de patimi la fel de aprige ca aerul pe care-l respiră, la fel de fierbinți ca soarele sub care trăiesc. Orice spaniol urăște străinii, numai fiindcă nu sînt spanioli, căci altă pricină cu care să-și hrănească ura n-are ; femeile în schimb, care desigur recunosc cît e de nedreaptă această ură, ne răzbună iubindu-ne ; cu strașnică pază însă, căci, gelos de felul lui, spaniolul vrea să și aibă de ce. Vorbește de onoare la cea mai mică abatere de la drumul drept a femeii pe care o iubește.

Curtenia în țara aceea nu poate fi decît tainică, fiindcă năzuiește la cea mai înaltă putere și fiindcă e cu strășnicie oprită. De aici vine secretul, intriga și tulburarea sufletului aflat în cumpănă între datoriile impuse de religie și tăria patimilor care li se împotrivesc. Bărbații sint mai

degrabă urîți decît frumoși, deși există numeroase excepții, în vreme ce femeile sînt îndeobște drăguțe și adesea chiar frumoase. Sîngele care le fierbe în vine le face focoase în dragoste și tot el e de vină că sînt gata oricînd să sprijine orice urzeală menită să-i păcălească pe cei care le înconjoară ca pentru a le iscodi în tot ce fac. Ibovnicul gafa să înfrunte cele mai multe primejdii e întotdeauna cel mai îndrăgit. La plimbare, la biserică, la spectacole, vorbesc din ochi cu cine vor și se pricep de minune să te ispitească în limba aceasta. Dacă apucă prilejul și știe să-1 pună în lucrare, bărbatul căruia îi grăiesc astfel poate fi sigur de izbîndă și n-are să se teamă de nici o împotrivire ; dacă lasă să-i scape clipa prielnică sau dacă n-o folosește, nu se mai întâlnește cu ea.

Simțeam nevoia să trăiesc într-o odaie caldă, jarul mă supăra și sobă nu era de loc, astfel încît găsii în cele din urmă un tinichigiu priceput care, îndrumat de mine, îmi făcu o sobiță de tablă al cărei burlan ieșea pe fereastră și ajungea pînă la acoperiș : fudul de isprava lui, meșterul imi luă însă cam multe parale pentru safta.

în primele zile, cînd soba nu mi-era încă gata, am fost învățat unde să mă duc să mă încălzesc, un ceas înainte de amiază și să rămîn acolo pînă la prînz : era vorba de o piață care se cheamă Puerta del Sol (Poarta Soarelui). Și totuși nu e o poartă, dar îi zic astfel fiindcă în locul acela își imparte părintele focului de obște binefăcătoarele bogății, dăruind căldură celor care vin să se plimbe pe acolo și să se bucure de blinda-i putere. Întâlneam la Puerta del Sol o mulțime de oameni care se plimbau fie singuri cu pas grăbit, fie agale, vorbind cu niscaiva prieteni. Căminul acesta nu era, totuși, croit pe gustul meu.

Avînd de asemenea nevoie de un slujitor care să știe franțuzește, m-am dat cu capul de toți pereții pînă am găsit unul, și scump din cale-afară, căci un asemenea ins se numește la Madrid pajr/ Pajul meu era un bărbat de vreo treizeci de ani, de o urîtenie fără cusur ; ca paj însă urîtenia acea sta alcătuia pentru el un privilegiu, care-l făcea tocmai bun pentru slujba pe care trebuia s-o îndeplinească, fiindcă nu era nici o primejdie să stîrnească gelozia soților. O femeie cu un anume rang nu cutează niciodată să iasă în trăsură fără a fi însoțită de un așa-zis

paj, care stă în față și care nu-i decît un fel de iscoadă. Un asemenea ticălos e mai greu de îmbrobodit decît cea mai aspră duenă, ea însăși, prin meseria ei, tiranul tinerei pe care o păzește.

O haimana de soiul ăsta am luat și eu în slujbă, în lipsă de altceva mai bun și mai bine ar fi dat Dumnezeu să-și fi rupt nemernicul picioarele înainte de a ajunge la mine.

Mi-am dus toate scrisorile, începînd cu aceea a principesei Lubomirska pentru contele d'Arancia. El e cel care, într-o zi, a curățat Spania de toți iezuiții. Mai tare la Madrid decît însuși regele, avusese puterea de a interzice cu desăvîrșire pălăriile trase pe ochi și mantalele pînă la călcîi. Era președinte al consiliului Castiliei și nu ieșea decît însoțit de un om din garda personală a regelui, pe care-l așeza întotdeauna cu el la masă. E de prisos să spun că norodului îi era, firește, drag ca sarea în ochi ; pare-se însă că lui prea puțin îi păsa. înzestrat cu o minte subțire și cu o judecată dreaptă, mare politician, cutezător, hotărît, neînduplecat, mare epicurian, dar pricepîndu-se de minune să salveze aparențele, făcea la el acasă tot ce-i oprea pe ceilalți să facă, și nici nu se sinchisea că lumea vorbește.

Seniorul acesta, mai degrabă urît și care privea cruciș într-un chip neplăcut, mă primi destul de rece. — i Pentru ce ați venit în Spania ? îmi spuse.

— Ca să învăț cercetînd moravurile unui popor vrednic de stimă, pe care nu-l cunosc, și, totodată, să-mi pun la încercare puțină mea pricepere, dacă-i pot fi cumva cîr-muirii de folos.

— Ca să trăiți bine și liniștit aici, n-aveți nevoie de mine, căci supunîndu-vă legilor țării, nimeni și nimic nu vă va tulbura. Cît despre priceperea pe care doriți să v-o puneți la încercare pentru a cîștiga bani, adresați-vă ambasadorului republicii dumneavoastră, vă va recomanda și vă veți putea face drum.

— Ambasadorul Veneției h-are să-mi facă rău, monseniore, dar nici rî-are să mă sprijine, căci mă aflu în dizgrația inchișitorilor de stat. Ba sînt chiar sigur că nici n-are să mă primească.

— Dacă așa stau lucrurile, nu nădăjduiți să ajungeți la curte, fiindcă regele îl va întreba cel dintîi pe el de

dumneavoastră, și, dacă el nu vă prezintă, vă sfătuiesc să vă gândiți doar să vă distrați.

Plecînd de la Aranda, mă dusei la ambasadorul Neapo-lelui, care îmi vorbi la fel. Altceva nu-mi spuse nici marchizul de Mora, cel mai îndatoritor spaniol. Necăjit că, deși avea toată bunăvoința, nu poate face nimic, ducele de Lossada, mare postelnic al maiestății-sale catolice și favoritul lui, mă sfătui să încerc să ajung în casa ambasadorului Venetiei și să caut o cale spre a-i dobîndi sprijinul, cu toată dizgrația, asupra căreia putea să închidă ochii, necunoscîndu-i pricina. Mă pregătii să urmez sfatul înțeleptului bătrîn și îi scrisai în acest scop o scrisoare stăruitoare domnului Dandolo, solicitînd o scrisoare de recomandare care să-l silească pe ambasador să mă sprijine la curte, în ciuda pricinii mele cu inchizitorii de stat. Scrisoarea, alcătuită astfel incit să poată fi văzută de zișii inchizitori, trebuia să-mi fie prielnică.

După ce am scris-o, m-am dus la palatul ambasadorului Venetiei și m-am prezentat lui Gaspar Soderini, secretar de ambasadă, om de duh, cuminte și drept, și care totuși nu se sfii să-mi spună că se miră că am îndrăznit să mă prezint la palatul ambasadei.

— Mă prezint, domnule, spre a nu mă putea muștra pentru greșeala de a nu mă fi prezentat, căci n-am făptuit nimic care să mă facă să cred că sînt nevrednic de a-i călca pragul. Aș socoti o mai mare cutezanță să rămîn la Madrid fără a mă fi prezentat. Deocamdată, îmi pare bine că am venit : socot că eram dator s-o fac ; plec însă nemulțumit, gîndindu-mă că dacă ambasadorul gîndește ca dumneavoastră, va lua drept o cutezanță ceea ce nu e decît un act de respect. Dacă, de altminteri, excelența sa so-coate că nu trebuie să-mi facă cinstea să mă primească, fiindcă între inchizitori și mine există un conflict personal, conflict a cărui pricină domnul ambasador n-o poate cunoaște, cum n-o cunosc nici eu însumi, vă rog să-mi îngăduiți să mă mir ; căci excelența-sa nu e aici ambasadorul inchizitorilor de stat, ci al republicii, al cărei supus n-am încetat să fiu ; căci îl desfid, cum îi desfid și pe inchizitori, să-mi spună care poate fi fărădelegea pe care o puteam săvîrși și pe ai cărei temei să mă văd lipsit de această calitate. Socot că, dacă datoria mea e să respect

374

;n ființa ambasadorului icoana, și reprezentantul domnitorului meu, a lui e să mă ocrotească și să mă sprijine.

Roșînd pînă la urechi la auzul acestor cuvinte, Sode-rini îmi răspunse :

— De ce nu-i scrieți ambasadorului toate cîte mi le-ați spus mie acum ?

— Nu i le puteam scrie înainte de a ști dacă mă primește ori nu. Acum, cînd sînt îndreptățit să-mi închipui că felul lui de a gîndi nu se deosebește de al dumneavoastră, voi avea cinstea să-i scriu.

— Nu cunosc dacă excelența-sa gîndește ori nu ca mine, și, deși v-am spus ce v-am spus, s-ar putea ca nici dumneavoastră să nu cunoașteți ce gîndesc eu. Pînă una, alta, oricum, scrieți-i, s-ar putea întîmpla să vă primească.

—« Vă voi urma sfatul, pentru care vă rămîn recunoscător.

întors acasă, îi scrisai ambasadorului tot ce-i spusese secretarului său și a doua zi îmi fu anunțat contele Ma-nuzzi. Aveam înaintea mea un băiat drăguț, destul de chipeș și care arăta minunat. Imi spuse că locuiește la ambasador și că, după ce mi-a citit scrisoarea, excelența-sa l-a trimis să-mi spună că avînd cuvintele lui pentru care nu mă poate primi fățiș, ar fi totuși

incântat să stea de vorbă cu mine în chip neoficial, căci mă cunoaște și mă prețuiește.

Tînărul Manuzzi îmi spuse că e venețian, că mă cunoaște după nume, fiindcă i-a auzit de o sută de ori pe părinții lui vorbind de mine și plîngîndu-mi nenorocirea. Nu mi-a trebuit mult ca să înțeleg că tînărul Manuzzi e fiul lui Gianbattista Manuzzi, care le slujise de iscoadă inchișitorilor de stat pentru a mă băga la Piombi, același care-mi șterpelișe cărțile de magie, fatalele cărți care, de bună seamă, au fost corpul delictului pentru care, fără nici o altă formalitate, am îndurat toate, grozăviile cîte le-am îndurat. Nu i-am spus, firește, nimic din ce descoperisem, dar n-aveam nici o pricină să mă îndoiesc că ghicisem bine. O cunoșteam pe maică-sa, fiica unui fecior de casă al familiei Loredan, și pe taică-său care, așa cum am spus-o în povestea întemnițării mele, era un biet antreprenor. Il întrebai dacă acasă la ambasador i se zice conte. Imi spuse că da, fiindcă e conte, în

puterea unei diplome pe care a dobîndit-o de la electorul palatin. Văzînd că i-am ghicit obirșia, îmi vorbi deschis și, știind că cunosc aplecările alături cu firea ale domnului Mo-cenigo, îmi spuse rîzînd că e puștiul lui.

— Voi face pentru dumneavoastră tot ce-mi va sta în putere.

Mai mult nu-mi puteam dori, căci un asemenea Alexis era făcut să dobîndească orice voia de la Corydonul lui. Ne îmbrățișarăm și îmi spuse, plecînd, că mă așteaptă după prînz la palat, în calic Ancha, strada Largă, să bem cafeaua la el în odaie, unde sigur va veni și ambasadorul de îndată ce-l voi vesti că sînt acolo.

Mă dusei ; ambasadorul mă întîmpină foarte călduros și-mi spuse cu multă gingășie cît îi pare de rău că nu mă poate primi oficial ; căci era adevărat că ar fi putut face totul și chiar să mă călăuzească la curte fără a se compromite, căci nu era nicidecum ținut să știe ce au făcut, fără nici o judecată, cu mine inchișitorii ; se temea însă să nu-și cîștige dușmani.

— Nădăjduiesc, îi spusei, să primesc curînd de la cineva o scrisoare care-i va spune excelenței voastre din partea inchișitorilor să mă recomandați fără nici o sfială.

— Mă voi grăbi atunci să vă prezint la toți miniștrii.

Acest Mocenigo e același care și-a cucerit o atît de tristă faimă la Paris, cu nefericita lui aplecare pentru pe-derastie — viciu sau gust de care francezilor le e silă — și care a fost mai tîrziu condamnat de Consiliul celor Zece la șapte ani de temniță în fortăreața Brescia pentru că voise să plece din Veneția la ambasada lui de la Viena fără a fi avut întii îngăduința cabinetului de stat. Maria-Tereza înștiințase guvernul venețian că nu va încuviința niciodată să primească la curte pe un om ale cărui gusturi destrăbălate ar fi o pricină de scandal pentru capitala ei. La Veneția, dădeau din colț în colț, neștiind cum să-l facă pe Mocenigo să înțeleagă de vorbă și, cînd încercă să plece cu voie sau fără voie, apucară prilejul și aleseră alt ambasador, surghiunindu-l pe Mocenigo, al cărui urmaș îi împărtășea gusturile scîrbavnice, cu Hebe însă și nu cu Ga-nymede, cea ce îi acoperea dezmațul cu un văl de decență.

în ciuda numelui de pederast, Mocenigo era iubit la Madrid. Am rîs, la un bal, de un grande spaniol care îmi spuse, într-un fel cumva tainic, văzîndu-mă cu Manuzzi, că tînărul acesta e nevasta ambasadorului. Nu știa că am-

basadorul era nevasta lui Manuzzi și habar n-avea de treburile acestea. Ferice de el ! Altminteri, gustul acesta, ori-cît ar putea părea de chisnovat, era gustul preferat al mai multor oameni mari. Era foarte răspîndit în antichitate, și cei care îl împărtășeau erau desemnați cu epitetul de „hermafrodit”, nume care desemna cele două patimi și nu cele două sexe, care nu-s decît emblema lor.

li făcusem pînă acum vreo două-trei vizite pictorului Mengs, care, de șase ani era, cu leafă mare, în slujba maiestății sale catolice și mă poftise la cîteva ospețe cu prietenii lui. Nevasta și familia îi erau la Roma. El sta singur la Madrid, cu slujitorii săi, găzduit cum nu se poate mai bine într-o casă a regelui și se bucura de mare vază, fiindcă vorbea cu regele cînd poftea. La Mengs l-am cunoscut pe Sabbatini, un arhitect de mare talent, pe care regele îl adusese de la Neapole ca să curețe puțin Madridul, căci, înainte de sosirea lui, capitala aceasta era cel mai murdar și mai puturos oraș din lume. Construind canale; conducte subterane și umblători în paisprezece mii de case, Sabbatini făcuse avere. Se căsătorise prin procură cu fiica lui Vanvitelli, tot un arhitect, care locuia la Neapole și nu-l văzuse niciodată. Fata sosise la Madrid cam o dată cu mine. Era o codană frumoasă de optsprezece ani care, de îndată ce-l văzu pe soțul ei, găsi de cuviință să spună că nu se va învoi niciodată să-i fie soție. Sabbatini nu era nici tînăr, nici frumos, era însă un bărbat curtenitor și distins și drăgălașa copilă se hotărî să bea pînă la fund cupa amărăciunilor cînd i se spuse că n-are de ales decît între el și călugărie. Și totuși, n-a avut a se căi, căci a găsit în soțul ei un bărbat avut, gingaș și îndatoritor, care-i făcea toate poftele. Arzînd de dorul ei și iubind-o-n tăcere, sufeream și nu spuneam nimic nimănui căci, pe lîngă că rana ce mi-o făcuse Charlotte încă mai sîngera, începeam să-mi pierd avântul văzînd că femeile nu mă mai întîmpină ca altădată.

Ca să-mi mai primenesc gândurile, mă apucaii să merg la teatru, care se afla la o sută de pași de locuința mea, și la balurile mascate pe care le înființase la Madrid contele d'Aranda, într-o sală construită anume și numită los Canos del Peral. în comedia spaniolească multe se bat cap în cap, totuși mi-a plăcut. Se jucau pe atunci actele sacramentale, care puțin mai pe urmă au fost oprite ; n-am putut să nu remarc nerușinarea unei poliții odioase, în felul cum erau construite lojile, care se numesc aposentos. în loc să aibă scinduri care să ascundă de privirile parterului picioarele bărbaților și fustele femeilor, în lojile acestea se vede tot, căci nu sint susținute decît de niște mici colonițe. Atît de înrădăcinate sint prejudecățile și atît de mare puterea obișnuinței, încît un preacucernic bărbat care ședea lîngă mine îmi spuse cu o mutră lungă că rînduiala aceasta e foarte înțeleaptă și că se miră că poliția din Italia nu-i urmează pilda.

— Și ce vi se pare, mă rog, de mirare într-asta ?

— Anume că, siguri că nu-i vede nimeni de la parter, îndrăgostiții pot săvîrși fapte nerușinate.

Ridicai din umeri și nu-i răspunsei nimic.

Intr-o lojă mare aflată în fața scenei stăteau los pa-ăres 1 de la Inchiziție, spre a se convinge că actorii și spectatorii se poartă cum trebuie. Nu-mi dezlipeam ochii de la chipurile acelea evlavios de fățarnice, cînd deodată straja de la ușa parterului strigă tare :

— Dios !

La strigătul acesta, spectatorii, bărbați și femei, și toți actorii care erau pe scenă căzură în genunchi și așa rămaseră pînă cînd nu se mai auzi din stradă clopoțelul. Clopoțelul acesta vestea că trece un preot cu împărțășania pe care o duce vreunui bolnav. Grozav îmi venea să rîd, dar făcusem prea bine cunoștință cu obiceiurile spaniolilor ca să mă stăpînesc. Toată credința, spaniolii și-o pun în practica aparentă a cultului exterior. Nu există nici o desfri-nată care, înainte de a se dărui poftelor ibovnicului ei, să nu acopere întii cu un vâl icoana Mîntuitorului sau a Fecioarei aflată în odaie. Acela care ar rîde de această pidos-nicie s-ar găsi în primejdie de a fi socotit necredincios și de a fi chiar denunțat de însăși nefericita care i-a vîndut hatîrurile.

* Preoții (sp.).

La Madrid, și poate că la fel se întîmplă pretutindeni în Spania, orice bărbat care merge la un han ca să ia masa cu o femeie într-un iatac trebuie să se aștepte ca feciorul să stea neclintit în odaie, ca să poată jura, după-masă, că bărbatul și femeia cu pricina n-au făcut altceva decît să mănînce și să bea. Cu toată această risipă de pază, la Madrid dezmațul e în floare ; ba chiar i se adaugă, față de acela dintr-alte țări, cumplita fățarnicie, care aduce adevăratei cucernicii mai multă stricăciune decît a putut născoci vreodată sloboda îngăduință. Par a se fi înțeles cu toții, bărbați și femei, să zădărnicească orice supraveghere. Pe de altă parte, legăturile cu femeile nu s-fără primejdie, deoarece fie endemie, fie lipsă de curățenie, fie urmare a cine știe cărei sfieli de a lua seama la această latură a sănătății, ai adesea a te căi de hatîrurile pe care le-ai dobîndit de la ele.

Balul mascat m-a cucerit. Intîia oară cînd m-am dus, în domino, ca să văd despre ce e vorba, n-am cheltuit decît un dubion, adică vreo unsprezece franci francezi; pe urmă însă am cheltuit de fiecare dată cîte patru, și iată cum :

Văzînd că mă descurc greu cu ospătarul, un domn la vreo șaizeci de ani care ședea lîngă mine la cină ghici că sînt străin și mă întrebă unde mi-e masca pereche.

— N-am ; am venit singur, ca să văd acest fermecător așezămînt peste care domnește plăcerea, și rinduiala aceasta desăvârșită, pe care nu mă așteptam s-o găsesc la Madrid.

— Foarte frumos, dar ca să vă bucurați într-adevăr de toate trebuie să veniți însoțit, căci îmi pareți un om care știe să guste plăcerea dansului și, venind singur, n-o puteți face, căci fiecare femeie are cîte un parejo (cavaler, curtezan, partner 1) care n-o lasă să danseze decît cu el.

— Atunci am să vin singur și n-am să dansez, căci fiind străin nu cunosc nici o doamnă pe care s-o pot pofti să vină cu mine la bal.

— Ba tocmai fiindcă sînteți străin puteți lesne găsi o femeie sau o fată care să vă însoțească, mai lesne chiar decît un spaniol de la Madrid. În noul fel de viață pe care

* Partener (engl.).

1-a statornicit contele d'Aranda, toate femeile din capitală se dau în vînt după balul acesta. Vedeți aici vreo două sute care dansează, ca să nu le mai

socotesc pe cele care stau în loji; ei bine, cred că nu greșesc dacă zic așa : că mai sînt acum în oraș patru mii de tinere care plîng ori suspină la ele acasă că n-au nici un iubit care să le poată aduce aici ; căci, precum poate știți și dumneavoastră, nici o femeie n-are voie să vină singură. Iar eu sînt sigur că va fi destul să vă spuneți numele și să arătați unde locuiți pentru ca nici un tată și nici o mamă să nu îndrăznească a se împotrivi să vă încredințeze pe fiica lor, dacă vă prezentați și le cereți cinstea de a-i oferi plăcerea balului, trimițindu-i domino, mască și mănuși și mergînd s-o luați în trăsura cu care o veți petrece pe urmă înapoi în căminul părintesc.

— Și dacă mi se zice nu ?

— Spuneți frumos la revedere și plecați, iar tătutul și mămica se vor căi că v-au zis nu, căci fata va plînge, va fi bolnavă, va avea convulsii, va cădea la pat și va tuna și fulgera împotriva tiraniei părintești, luînd martor pe Dumnezeu că nici nu v-a cunoscut și că cererea dumneavoastră era cel mai nevinovat lucru din lume.

Cuvintele acestea, cu totul noi pentru mine și care așa cum erau rostite păreau pline de cel mai convingător miez de adevăr, mă înveseliră, căci vedeam mijind nădejdea unei plăcute aventuri. Li mulțumii îndatoritoarei măști, care vorbea foarte bine italienește, spunîndu-i că mă voi folosi de învățătura pe care mi-a dat-o și-i voi spune și lui ce am isprăvit.

— Voi fi îneîntat să aflu că ați avut succes, și mă veți găsi în fiecare noapte de bal în loja unde voi avea plăcerea să vă petrec, spre a vă prezenta doamnei care se află acolo și pe care o veți găsi de asemenea și în nopțile următoare.

Mișcat de atîta curtenie, îmi rostii numele și-l urmaii. Mă duse într-o lojă unde erau două doamne și un bărbat mai în vîrstă. Călăuza mea mă prezentă ca pe un străin pe care-l cunoaște și convorbirea se invîrta în jurul balului. Le spusei ce credeam eu despre el și-mi rostii părerile cu destulă voie-bună ca să placă. Una din cele două doamne, care mai purta pe chip urmele unei frumuseți trecute, mă întrebă, într-o foarte bună franțuzească, prin ce tertulias (cercuri) mă invirtesc.

— Afiîndu-mă de puțină vreme la Madrid și nefiînd prezentat la curte, nu cunosc, doamnă, pe nimeni

— Nu mai spuneți ! Vă plîng. Pofțiți la mine, domnule, și veți fi binevenit. Mă numesc Pichona și oricine vă va spune unde stau.

— Voi avea cinstea, doamnă, să vin să vă prezint omagiile mele.

Cel mai mult din tot spectacolul acela m-a îneîntat clipa cînd, către miezul nopții, în sunetele orchestrei și în zarvă de bătăi din palme, începu un dans de perechi, cel mai nebunesc dans pe care mi l-am putut vreodată închipui. Era vestitul fandango, pe care credeam că-l cunosc și de care habar n-aveam. Nu-l văzusem dansîndu-se decît în Italia și în Franța, pe scenă ; dansatorii se fereau însă de gesturile care fac dintr-însul cel mai plin de vrajă și cel mai voluptos dans cu putință. E cu neputință de descris. Fiecare pereche, bărbat și femeie, nefăcînd de fiecare dată mai mult decît cîte trei pași și sunînd din castaniete în ritmul orchestrei, fac o mie de mișcări, o mie de gesturi, care de care mai ațîțătoare. E, acolo, rostită în dans, dragostea întregă, de la un capăt la celălalt, de la suspinul dorinței și pînă la extazul din clipa supremei desfătări; Mi se părea cu neputință ca, după un asemenea dans, dansatoarea să fie în stare a-i mai refuza ceva partenerului

ei, căci fandango-u\ trebuie să stârnească în toate simțurile voluptatea. Atît de mult îmi plăcea să văd ba-canală aceea, încît îmi venea să strig. Bărbatul mascat care mă adusesese acolo îmi spuse că, pentru a cunoaște cu adevărat ce e un fandango, trebuie să-l vezi dansat de gitanascu cavaleri care să-l danseze la fel de bine ca ele.

— Dar Inchiziția — făcui eu — n-are nimic de zis împotriva acestui dans ?

Luînd cuvîntul, Pichona îmi spuse că era cu desăvîr-șire oprit și că n-ar îndrăzni nimeni să-l danseze dacă nu i-ar fi îngăduit contele d'Aranda.

* Țigănci (span.).

379

Mi se spuse mai pe urmă că, dacă i se năzărea contelui să-l oprească, plecau toți din bal, înjurînd, și că, atunci cînd îl îngăduia, îl ridicau în slăvile cerului.

A doua zi, îi poruncii nemernicului meu de paj să-mi găsească un spaniol care să mă învețe fandango. Mi-aduse un dansator de la teatru pe care-l tocmai să-mi dea și lecții de limba spaniolă, căci era și actor și vorbea foarte frumos. În trei zile, tînărul acesta mă învăță atît de bine toate mișcările încît, precum înșiși spaniolii o mărturiseau, nimeni nu se putea lăuda că-l dansează mai bine decît mine.

La cel dinții bal, voind să cinstesc părerea îndatoritoarei măști, mă gîndii să purced la treabă ; nu doream însă nici o femeie oarecare și nici o nevastă și, înțelepțește socotind, nu puteam năzui nici la o domnișoară bogată sau de rang înalt, la care nu numai că aș fi întîmpinat un refuz, dar m-aș fi făcut și de ris.

Era în ziua de Sfîntul Anton. Trecînd pe dinaintea bisericii Soledad, intrai înăuntru, cu îndoitul țel de a asculta liturghia și de a-mi găsi o pareja pentru a doua zi, care era o miercuri.

Zărind o fată frumoasă și înaltă, care ieșea, spășită și cu ochii în pămînt, dintr-un confesional, o urmării cu privirea. După cum pășea de cumpănit și agale, după cît era de bine făcută, după cît îi era piciorul de mic, socotii că dansează cu siguranță fandango ca o gitana și o alesei pe ea ca să-mi fac debutul la los Carios del Per al. N-arăta nici a nobilă, nici a bogătană și nu semăna întru nimic nici cu fetișcanele acelea de care e plin Madridul și care se duc ca niște sfînte la spovedanie : mă gîndii s-o urmăresc, ca să aflu unde stă. La sfîrșitul slujbei, pe cînd preotul împărțea cuminecătura, o văzui ridicîndu-se, apropiindu-se, sfios, de sfînta masă, luînd anafura și apoi trăgîndu-se într-un colț spre a-și încheia rugăciunea. Am avut răbdare și am așteptat pînă la sfîrșit. În cele din urmă ieși, însoțită de altă fată, și o urmării de departe. La capătul unei străzi, însoțitoarea ei o lasă pentru a intra la ea acasă, iar a mea, după ce face cale întoarsă vreo douăzeci de pași, cotește pe altă stradă și intră într-o căsuță cu un cat. Nu se putea să mă înșel. Mi-am băgat bine în cap numele străzii, del Desengano, pe urmă m-am dus de m-am plimbat vreo jumătate de ceas, ca să nu dau de bănuir că am urmărit-o și m-am întors. Eram foarte pregătit să întimpin un refuz și să spun frumos la revedere, precum mă sfătuisese masca 3 urc și, găsind un cordon de clopoțel la singura ușă pe care, o vedeam, aud strigîndu-se :

— Cine e ?

— Om bun, strigai precum, în afară de uneltele Inchi-» ziției, e obiceiul să se răspundă.

Și ușa se deschise. În fața mea erau un bărbat, o femeie, tînăra credincioasă pe care o urmărisem, și încă © fată, urită.

Vorbind foarte prost spaniolește, dar destul de bine ca să mă fac înțeles, îi spusei, cu pălăria în mînă și cu sfială în glas, tatălui, că, fiind străin, dorind să merg la bal și neavînd nici o pareja, am urcat la întîmplare ca să-i ce» îngăduința s-o poftesc pe fiica lui, dacă are vreuna, în-credințîndu-1 că sînt un om de onoare și că am să i-o adud înapoi acasă, după bal, întocmai așa precum mi-a încredințat-o.

— Iată pe fiica mea, sefior, dar nu vă cunosc și nu știu dacă are chef să meargă la bal.

— Cu voia dumneavoastră, tăicuță și măicuță, grozav mi-ar plăcea să merg.

— îl cunoști așadar pe domnul ?

— Nu l-am văzut în viața mea, și cred că e greu să mă fi văzut vreodată.

— Așa e, senora.

Omul mă întrebă cum mă cheamă și unde stau și-mi făgădui să-mi dea un răspuns ia ceasul prînzului, dacă iau prînzul acasă. Imi cerui iertare de îndrăzneală și îl rugai să-mi aducă negreșit răspunsul, pentru ca, dacă nu-mi dă fata, să pot găsi la întîmplare alta, căci nu cunosc decît fete bogate care sînt toate prinse.

Plecai. Cînd să mă așez la masă, hop că pică și omul meu. Trimițîndu-1 la plimbare pe aschimodia mea de paj,⁵¹ poftesc să ia loc și îmi vestește că fiica lui primește cinstea pe care doresc să i-o fac, dar că mama ei o va însoți și o va aștepta, dormind, în trăsura. Li răspunsei că va face precum va voi, dar că îmi pare rău gîndindu-mă că-i va fi frig.

— Are să aibă o manta groasă, îmi răspunse el. Imi împărtăși pe urmă că e cizmar.

— Atunci ia-mi, te rog — îi spusei — măsură pentru o pereche de pantofi.

— Asta n-aș îndrăzni s-o fac, deoarece sînt hidalgo (nobil) : luînd cuiva măsură de pantofi, aș fi silit să-i ating piciorul, ceea ce m-ar înjosi. Eu sînt cîrpaci și astfel nu în-f ring rînduiala.

— Fii bun atunci și drege-mi, te rog, cizmele astea.

— Vi le fac ca noi ; vād numai că e cam mult de lucru la ele : are să vă coste un pezzo duro. (Vreo cinci franci francezi.)

Spunîndu-i că mi se pare ieftin, îmi făcu o adîncă plecăciune, nevoind cu nici un preț să rămînă să prinzească cu mine.

Iată, așadar, un cîrpaci care, fiindcă pun mîna pe picioarele oamenilor, îi disprețuia pe cizmari, iar aceștia la rîndul lor îl disprețuiau desigur fiindcă nu pune mîna decît pe furdale. Nefericită trufie ! În cîte chipuri te-arăți ! Și cine n-o are oare pe a sa ?

A doua zi trimisei la cîrpaciul-gentilom un negustor cu domino-uri, cu măști și mănuși. Dar mă ferii să mă arăt eu și nici nu-mi trimisei pajul, pentru care aveam o firească silă, care se prefac" surind într-o adevărată presimțire. Imi făcui rost de o trăsura bună cu patru locuri și, la'căderea nopții, eram la poarta evlavioasei mele, pe care o găsii gata de plecare, iar culorile vii care-i însuflețeau obrazul îmi îngăduiră să citesc cu destulă ușurință ce se petrecea în sufletul ei. Ne urcarăm în trăsura cu maică-sa, care era îmbodolită într-o manta cit toate zilele și cobo-rîrăm la poarta salonului, lăsînd-o pe mamă în trăsura. De îndată ce ramaserăm singuri, frumoasa mea pareja îmi spuse că o cheamă dona Ignazia.

CAPITOLUL XXVI

Iubirea mea cu dona Ignazia, fata cîrpaciului-genlilom — Sînt întemnițat la Buen-Retiro ; triumf — Un inchizitor de stat al republicii mă recomandă ambasadorului Veneției.

Intrarăm în sală și dădurăm un ocol, două. Doiîa Ignazia era atît de plăcut mișcată, încît o simțeam cum freamătă fără să vrea, ceea ce mi se părea o bună prevestire pentru planurile mele de iubire. În salonul acela, unde domneau purtări atît de slobode încît aproape depășeau marginile buneicuviințe, forfoteau neîncetat numeroși ostași cu baioneta la armă, gata să-1 înhațe pe cel dintîi zavraġiu.

Dansarăm, pînă la ora zece, menueturi și contradansuri, ne duserăm apoi să cinăm, tîcînd într-una, ea ca să mă țină la distanță, iar eu fiindcă, vorbind prea prost spaniolește, nu mă pricepeam ce să-i spun. După cină o lăsaî singură pentru o clipă și mă dusei în loja unde trebuia s-o găsesc pe Pichona ; neîntîlnind însă decît măști necunoscute, mă întorsei la dansatoarea mea și o luarăm de la capăt ca mai înainte, pînă cînd se vesti că s-a dat voie la fandango. Ieșii pe platou cu pareja mea, care-1 dansa minunat, și care era uluită văzînd cît de bine îi ține hangul un străin. După ce se sfîrși dansul acesta care ne făcuse să luăm foc, o dusei la bufet și, slujind-o cu tot ce-i putea pofti inima, o întrebai dacă e mulțumită de mine ; pe urmă îi spusei că m-a făcut să mă îndrăgostesc atît de tare de dînsa, încît am să mor, afară doar dacă va găsi un mijloc să mă facă fericit, încredințînd-o că sînt gata să merg pentru dînsa pînă-n pînzele albe.

— Nu pot să te fac fericit, îmi spuse ea, decît fericin-du-mă însămi pe mine. Am să-ți scriu miine cum poți face ca totul să atîrne de domnia-ta și vei găsi răvașul meu cusut în gluga de la domino.

— Mă vei găsi gata de orice, frumoasă Ignazia, dacă pot nădăjdui de la domnia-ta totul.

Sosind ceasul plecării, ieșirăm, ajunserăm la trăsură și ne urcarăm în ea. Mama se deșteptă, vizitiul porni, iar eu, luînd mîinile fetei, dădui să i le sărut ; închipuindu-și însă desigur că am alte gînduri, le apucă pe ale mele și le ținu atît de strîns, încît zadarnic aș fi încercat, cred, să mă eliberez. În poziția aceasta și fără să lase să se vadă nici o sforțare, dona Ignazia îi povesti maică-si ce tare i-a plăcut la bal. Nu-mi dădu drumul la mîini decît în clipa în care, ajunși la colțul străzii, mama îi strigă vizitiului să oprească, fiindcă nu voia să dea prilej de bîrfeală coborînd chiar în fața porții.

A doua zi, tiimițînd după domino, găsii înăuntru răspunsul prin care Ignazia îmi spunea că va veni să se prezinte la mine don Francisco de Ramos, că el e omul care o iubește și că voi afla chiar de la dînsul calea de a o face fericită, fericirea mea urmînd să reiasă nemijlocit din-tr-a ei.

Acest don Francisco nu întîrzie de loc, căci nu era nici opt cînd mi-1 anunță pajul a doua zi dimineață. Îmi spuse că dona Ignazia, căreia îi vorbea noapte de noapte din stradă în vreme ce ea sta în fereastră, i-a destăinuit că a fost la bal cu mine și cu maică-sa și că, sigură că în inima mea a încolțit pentru dînsa o dragoste părintească, l-a convins să se prezinte la mine, încredințată eă am să mă port cu el cum m-aș purta cu fiul meu. În numele

ei își ia el îndrăzneala să-și deschidă inima față de mine și să mă roage să-i împrumut o sută de dubloni, care l-ar ajuta să se însoare cu aceea pe care o iubește, înainte de sfârșitul carnavalului.

— Sînt slujbaș la monetărie, adăugă el, dar n-am deocamdată decît o leafă foarte mică. Trag nădejde însă că în curînd au să mă înainteze și că voi fi în stare s-o fac fericită pe Ignazia. N-am nici un prieten la Madrid, toate neamurile mele aflîndu-se la Toledo, astfel încît, atunci cînd voi fi la casa mea, n-am să mă văd cu nimeni, decît cu tatăl și cu mama nevesti-mi și cu dumneavoastră, deoarece știu că o iubiți ca pe însăși fiica dumneavoastră.

— Drept grăiești despre mine, don Francisco, îi spusei, dar aștept niște bani și nu prea am nici eu deocamdată. Te poți bizui pe discreția mea și ai să-mi faci plăcere oricînd ai să vii să mă vezi.

I Drăgălașul de crai își luă rămas bun și plecă cu coada între picioare. Don Francisco acesta era un băiat de douăzeci și doi de ani, urît și prost făcut. Întîmplarea nu-mi făcea nici cald, nici rece, căci dragostea mea pentru Ignazia nu era decît o toană, așa că ieșii să mă duc să-i sărut mîna Pichonei, care atît de drăguț mă poftise la dînsa întîia oară cînd m-a văzut. Cercetasem eina e femeia aceea și aflasem că fusese actriță și că-și datora averea ducelui de Medina-Celi.

Mergînd odată la dînsa pe o vreme foarte friguroasă și găsind-o fără foc, fiindcă n-avea bani să-și cumpere cărbuni, ducele acesta se simți rușinat că a fost la o femeie atît de săracă, el, care era atît de bogat, și-i trimise chiar a doua zi un grătar de argint pe care, în loc de cărbuni, puse o mie de pesos duros de aur, adică aproape trei sute de mii de franci. De atunci, Pichona trăia foarte înlesnit și primea lume aleasă.

Pichona mă primi destul de bine, dar părea mîhnită. îi spusei că, neavînd fericirea s-o găsesc în loja ei în noaptea ultimului bal, m-am temut să nu fie cumva bolnavă și am socotit de cuviință să vin s-o întreb de sănătate.

— N-am fost la bal, îmi spuse ea, căci chiar în ziua aceea ducele de Medina-Celi, singurul prieten pe care-l aveam pe lumea asta, a murit după ce a bolit vreme de trei zile.

— Vă împărtășesc durerea, doamnă, și era bătrîn ducele ?

— Nu, nici șazeci de ani. L-ați văzut : nu-i arăta.

— Unde l-am văzut, doamnă ?

— Nu v-a adus el la mine în lojă ?

— Cum ? El era ? Nu mi-a spus cum îl cheamă. îl vedeam pentru întîia oară. Moartea aceasta mă mișcă și mă va ierta cititorul dacă am crezut că, poate, a fost un nenoroc pentru mine. Toată averea lui îi rămînea singurului său fiu, un mare zgîrcit care, cum prea adesea se întîmplă, avea un fiu, care dădea cele mai bune semne că va fi un strașnic risipitor.

Mi s-a spus că familia ducelui de Medina-Celi are treizeci de pălării, treizeci de trepte adică de noblețe spaniolă.

Un tînăr, edec al cafenelei în care eu nici nu călcam, intră foarte hotărît la mine, arătîndu-se gata să mă slujească într-o țară nouă pentru mine și pe care spunea că el o cunoaște temeinic.

— Sînt, îmi spuse el, contele Marazzani, din Piacenza. Nu-s bogat și am venit la Madrid să-mi încerc norocul. Nădăjduiesc să fiu numit în garda

personală a maiestății-sale catolice. E un an de cînd aștept și, așteptînd, petrec. V-am văzut la bal cu o fată frumoasă, pe care nimeni n-o cunoaște. Nu voi să știu cine e ; dar dacă vă place să mai schimbați, pot să vă fac cunoștință cu tot ce are Madridul mai bun.

Să fi fost atît de cuminte pe cît, cu experiența mea, ar fi trebuit să fiu, l-aș fi dat afară pe ușă pe neobrăzatul acela ori l-aș fi poftit curtenitor să mă lase în pace ; eu, însă, și cuminte ! Fără să-mi dau seama, atîta cumișenie începea să mă obosească ; un gel uriaș începea să mă chi-nuie : simțeam nevoia de o mică mare dragoste, cum avusesem atîtea pînă atunci. Așa se face că, aproape fără voie, îl întîmpinai cu bunăvoință pe acel Mercur, poftindu-l să-mi arate cîteva fete frumoase, vrednice să le iau în seamă, înlăturîndu-le pe cele prea lesnicicase, precum și pe cele care mi-ar fi dat prea multă bătaie de cap să ajung la ele : nu-mi trebuia balamuc în Spania.

— Veniți, îmi spuse, cu mine la bal și vi le făgăduiesc pe toate cîte vă vor plăcea, chiar dacă au cîte un ibovnic oficial.

Fiind bal chiar în ziua aceea, mă prind să-l însoțesc și. poftindu-se la prînz, îl primesc. După-masă, spunîndu-mi că n-are un ban, mai avui și slăbiciunea să-i dau un dublon. Sforarul acesta, obraznic, slut și chior, stătu toată noaptea cu mine la bal, arătîndu-mi vreo douăzeci de femei drăguțe și spunîndu-mi povestea fiecăreia ; văzînd eu mai apoi una care-mi plăcu, îmi făgădui să mi-o aducă la o codoașă și se ținu de cuvînt; omul acesta mă costa însă multe parale, iar plăcerea pe care mi-o procura nu făcea cheltuiala, căci nu găseam nici una vrednică să mă opresc la ea.

Spre sfîrșitul carnavalului, hidalgo-ul don Diego, tatăl donei Ignazia, îmi aduse cizmele, precum și multă sănătate din partea soției și a fetei lui, care nu mai contenea

gpunînd cită plăcere i-a făcut balul și lăudîndu-mi purtările alese.

— E o fată tot atît de vrednică de respect pe cît e de frumoasă, îi spusei ; și merită să fie fericită ; iar dacă n-am venit s-o văd, n-am venit decît ca să nu-i stric numele bun.

— Numele ei bun e mai presus de orice clevetire, ca și al meu, și m-ați onora, senior caballero (domnule cavaler), ori de cîte ori mi-ați face cinstea să-mi pășiți pragul.

El mă stârnea.

— Carnavalul e pe sfîrșite, îi răspunsei, și dacă dor.a Ignazia poștește să mai meargă o dată la bal, o însoțesc cu dragă inimă.

— Veniți înșivă după răspuns.

— V-o făgăduiesc.

Dornic să văd cum are să-și țină cumpătul cucernica mea spanioloaică, dona Ignazia, care-mi dădea toată nădejdea pentru după măritiș și chitea să mă facă să plătesc această nădejde cu o sută de dubloni, mă dusei la ea chiar în ziua aceea. O găsii cu mătăniile în mînă, împreună cu maică-sa, în vreme ce nobilul ei părinte dregea ghete rupte. Rîdeam în sinea mea că trebuie să-i spun don unui cîrpaci care nu voia să fie cizmar fiindcă era hidalgo. Hidalgo, care însemnează nobil, vine de la hijo de algo, feciorul unuia care e cineva ; și norodul de jos își răzbună adesea pentru disprețul acestor hidalgos, care le zic târgoveților hi jos de nada, feciorii lui nimeni, zicîndu-le hide-putas, de la hijos de putas, feciori de curvă.

Curtenitoare, dona Ignazia se ridică de pe jos, unde ședea cu picioarele încrucișate, întocmai ca africancele ; încă un obicei care vine de la mauri. Am văzut la Madrid femei de rang înalt șezînd astfel pe podea, și anume în anticamerele de la curte și de la palatul ducesei de Asturia. Spanioloaicele șed cu picioarele încrucișate sub ele în biserici, unde nu există nici bănci, nici scaune ; și sînt uimitor de sprintene cînd vor să treacă din poziția aceasta la prosternarea în genunchi, sau să se ridice în picioare și vice versa.

Mulțumindu-mi pentru cinstea ce i-o fac venind la dînsa, dona Ignazia îmi spuse că să nu fi fost eu, n-ar fi văzut niciodată balul, dar că nici nu trage nădejde să-1 mai vadă vreodată, fiindcă nu se îndoiește că, de atunci, am găsit o mai vrednică țintă către care să-mi îndrept curtenia.

— N-am găsit pe nimeni vrednic să stea mai presus de domnia-ta — îi spusei — și dacă dorești să mai mergi la bal, sînt gata să te însoțesc încă o dată, cu toată plăcerea.

Tatăl și mama arătîndu-se foarte mulțumiți să-i înlesnească iubitei lor fiice această bucurie și balul fiind chiar în ziua aceea, îi dădui un dublon mamei ca să-i facă rost de îndată de un domino și de o mască. Plecă și, don Diego ducîndu-se și el undeva, rămăsei singur cu fata și, apu-cînd prilejul, îi spusei că nu atîrnă decît de ea să mă supună cu desăvîrșire, căci o ador, dar că nu mă va mai vedea niciodată, dacă gîndește să mă facă să sufăr.

— Ce-ai putea dori de la mine și ce-aș putea eu să-ți dau, nevoită cum sînt să mă păstrez neprihănită pentru acela care-mi va fi soț ?

— Trebuie să te lași cu totul în voia iubirii mele, și să fii încredințată că-ți voi respecta nevinovăția.

O impresurai atunci cu blîndețe, dar ea se apără cu tărie și cu o înfățișare dîrză, care mă dezarma. Văzînd acestea, încetai, încredințînd-o că voi fi toată noaptea supus și respectuos, dar că nu va primi de la mine nici un semn de duioșie sau de iubire, și că e mai bine așa.

Se roșise toată { îmi răspunse că datoria o silește, în ciuda voinței ei, să se împotrivească cutezanței mele.

Matafizica aceasta îmi plăcu mult la smerita spanioloaică. Trebuia numai să-i spulber idea de datorie, căci pe urmă se arăta gata de orice. In acest scop, trebuia s-o aduc să judece și s-o cuceresc dintr-o dată în clipa în care o voi vedea că nu mai știe ce să-mi răspundă.

— Dacă datoria — îi spusei — te silește să mă respingi în ciuda voinței domniei tale, însemnează că datoria asta îți este o povară ; iar dacă ți-este o povară, însemnează că ți-este vrăjmașă, și dacă-ți este vrăjmașă, de ce-i îngădui atît de lesne să te biruie ? Dacă ți-ai fi însăși prietenă, ai izgoni cel dintîi cît colo pe năprasnica-ți vrăjmașă.

— Asta nu se poate.

— Ba dimpotrivă, se poate foarte bine. Cugetă la dom-« tiia-ta ; reeulege-te și inchide ochii.

— Așa ?

— Foarte bine.

O apuc atunci repede pe unde știam că e mai slabă J mă respinge însă, totuși, cu o oarecare blîndețe și cu mai puțină dîrzenie pe chip.

— Ești mai tare și poți face din mine ce vrei, îmi spuse ea j dacă însă mă iubești, ai să mă cruți de o rușine.

— Scumpa mea Ignazia, o fată deșteaptă nu trebuie să se rușineze decît dacă i se dăruie unui bărbat pe care nu-l iubește. Dacă i se dăruie aceluia pe care-l iubește, dragostea ia totul pe seama ei și-i dă dreptate în tot ce face. Dacă nu mă iubești, nu doresc nimic.

— Dar cum să te conving că nu mă împotrivesc la ce faci fiindcă mi-ești drag și nu dintr-o rușinoasă îngăduință ?

— Nu te împotrivi, și mîndria mea te va ajuta să mă convingi.

— Recunoaște că, neputînd fi sigură, sînt silită să-ți zic nu.

— Recunosc, dar mă mîhnești și mă îngheți.

— Voi fi însămi foarte mîhnită la rîndu-mi.

Cuvintele acestea mă făcură să prind la inimă ; o sărutai și, cu o mînă cutezătoare, dobîndii mult; ale ei îmi lăsau cale slobodă și desfătarea avu pentru mine o încununare pe care nu mi-o tăgădui. Deplin mulțumit, căci pentru un început mai mult nu-mi puteam dori, mă lăsai cuprins de o voioșie care o molipsi și pe ea.

întorcîndu-se mama cu domino-ul, mănușile etc., n-am vrut să primesc mărunțișul dc la dublon și am plecat, ca să vin s-o iau ca întîia oară.

Primul pas era făcut și dozia Ignazia înțelese că ar fi caraghioasă neținîndu-mi isonul la cuvintele pe care i le șopteam la bal și care, toate, năzuiau către plăcerea de a petrece cîteva nopți împreună. Îmbinată cu mîndria, firea ei arzătoare de castiliană o încredința că nu trebuie să se gîndească decît cum să mă facă să mă statornicesc la ea. Am fost toată noaptea cît se poate de duios și de îndatoritor și i-am vegheat toate voile, iar la cină m-am îngrijit să fie slujită cu ce-i plăcea ei mai mult. O adusei să se ferească ea însăși că s-a hotărît să se dea bătută. I-am umplut buzunarele cu zaharicale, și am băgat într-ale mele două sticle de ratafia, pe care i le-am dat mamei, pe care am găsit-o dormind în trăsură. Fără trufie, dar cu o duioasă recunoștință în glas, nu voi să primească un cvadruplu pe care i l-am oferit ; mă rugă însă ca, dacă sînt în stare să fac asemenea daruri, să i-l dau logodnicului ei cînd va veni să mă vadă.

— Bucuros — îi spusei — dar cum să fac să mă încredințez că nu-l jignesc ?

— Spune-i că e în contul banilor pe care ți i-a cerut. E sărac și sînt sigură că acum se află în culmea deznădejdiei că nu m-a văzut la fereastră. Am să-i spun miine, ca să-l mîngii, că nu m-am dus la bal decît ca să-i fac tatei pe plac.

îmbinare de voluptate și cucernicie, lucru obișnuit. În Spania, dona Ignazia dansă fandango-ul cu atîta dăruire de sine și cu atîta foc, încît nici un cuvînt n-ar fi fost în stare să-mi făgăduiască ce-mi făgăduiau mișcările ei pline de voluptate. Ce mai dans și acest fandango ! Te ia pe sus, te aprinde și, totuși, numeroși oameni au încercat să mă încredințeze că cei mai mulți dintre dansatori nu văd nimic rău într-insul. M-am făcut că-i cred. Înainte de a coborî, Ignazia mă rugă să merg a doua zi dimineață la opt la liturghie, la biserica Soledad. Nu-i spuseseam că acolo am văzut-o întîia oară. Mă mai rugă de asemenea să vin pe scară pe la ea și-mi spuse că-mi va da o scrisoare-, dacă nu va găsi mijlocul să rămînem singuri.

Dormeam încă, pe la amiază, cînd mă trezi Marazzani, care venise să se poftască la prînz. Imi spuse că m-a văzut toată noaptea cu frumoasa mea tovarășă și că zadarnic a întrebat pe la toate cunoștințele lui din Madrid ca să afle cine e. Am răbdat liniștit această indiscretă curiozitate ; cînd îmi

spuse însă că, să fi avut bani, ar fi pus pe cineva să mă urmărească, îi spusei vreo două care-1 făcură să pălească. Se grăbi să-și ceară iertare, făgăduin-du-mi ca pe viitor să nu-și mai dea frîu liber curiozității, îmi propuse o petrecere cu vestita Spilette, care nu-și vindea ieftin hatîrurile ; nici n-am vrut însă să aud, prins cum eram de dona Ignazia, pe care o socoteam o vrednică urmașă a Charlottei.

Ajunsei la Soledad înaintea ei și mă zări cînd intră, însoțită de fata care fusese și întîia oară cu ea.

Veni să se pună în genunchi la doi pași de locul unde stăteam eu, fără însă a întoarce niciodată capul către mine. Prietena ei mă cercetă, dimpotrivă, stăruitor ; era de-o seamă cu Ignazia, dar era urîtă. Zărindu-1 pe don Francisco, ieșii din biserică înaintea fetei, iar potrivitul meu mă urmă, fericindu-mă nu fără un pic de amărăciune că m-am învrednicit să merg a doua oară la bal cu iubita lui. Îmi mărturisii că s-a ținut toată noaptea după noi și că ar fi plecat destul de mulțumit de la bal, dacă nu ne-ar fi văzut dansînd fandango, „căci prea mi s-a părut că arătați ca doi îndrăgostiți nefericiți-. Simțind nevoia să-i cruț inima bietului flăcău, îi spusei cu blîndețe în glas că dragostea te face adeseori să ai vedenii, clar că un băiat deștept ca el trebuie să-și gonească clin minte orice bănuială în legătură cu lipsa de prihană a unei ființe atît de virtuoză ca dona Ignazia. Totodată îi băgai în palmă o uncie de aur, rugîndu-1 s-o primească în cont. O luă cu o mutră mirată și înduioșată, mă numii părintele lui și îngerul lui bun și-mi făgăduii recunoștință veșnică.

Pe seară, mă dusei la don Diego care mă ospăta cu minunatul meu ratafia și pe urmă tatăl, mama și fiica nu mai isprăviră vorbind despre cît îi datorează Spania contelui d'Aranda.

— Nimic nu-i mai bun pentru sănătate — zise dona Antonia, mama — decît balul și, pînă la omul acesta ilustru, era o plăcere oprită. Și totuși, unii îl urăsc fiindcă i-a izgonit pe los padres de la compania de Jesus 1, fiindcă a interzis mantalele pînă la călcîii și los sombreros anehos (pălăriile mari). Săracii însă îl binecuvîntează, fiindcă toți banii care se scot din balurile de la los Canos del Peral lor le sînt hărăziți.

— Ceea ce însemnează — zise cîrpaciul-gentilom — că toți cei care merg la bal săvirșesc o faptă cucernică.

— Am două verișoare — îmi spuse Ignazia — care, cît privește purtările lor, sînt doi îngerăși. Le-am spus că am fost la bal cu dumneavoastră și, cum sînt sărace, n-au nici

» Iezuiții.

386

o nădejde să ajungă și ele vreodată acolo. V-ar fi ușor să le faceți fericite luindu-le la bal în ultima zi a carnavaalului. Mama lor le-ar da bucuroasă voie să meargă, cu atît mai mult cu cît balul se încheie la miezul nopții, ca să nu știrbească din sfințenia zilei morților.

— Sînt gata, frumoasa mea Ignazia, să vă înlesnesc această nevinovată bucurie, cu atît mai vîrtos cu cît dona Antonia va fi astfel scutită de corvoada de a ne aștepta în trăsură.

— Sînteți foarte îndatoritor, dar ar trebui întîi să vă cunoască mătușa mea, care e mai mult decît meticuloasă în ce privește credința. Cînd vă va cunoaște, sînt sigură că n-are să-mi zică nu cînd am să-i vorbesc de

petrecere, fiindcă arătați ca un om cît se poate de cuminte. Mergeți la dînsa chiar azi. Locuiește pe strada cealaltă, la prima poartă, unde e o firmă de călcătorie de dantele. Luați citeva în buzunar și spuneți că mama v-a dat adresa. întor-Cîndu-mă miine dimineață de la liturghie, fac eu tot ce mai rămîne de făcut, și dumneavoastră veniți la amiază aici, ca să ne înțelegem cum ne întilnim în ultima zi de carnaval.

Făcui întocmai cum m-a învățat, iar a doua zi dona Ignazia îmi vesti că toate sînt bune și la locul lor.

— Tuspatru domino-urile vor fi — îi spusei — la mine acasă, unde veți intra pe o poartă din dos. Vom prînze în odaie și ne vom masca să mergem la bal, de unde vă voi petrece pe toate acasă. Pe verișoara mai mare am s-o îmbrac băiețește, are să fie un cavaler desăvîrșit.

— Eu nu-i vestesc nimic dinainte, ca să nu-i fie frică de păcat. O dată ajunsă la domnia-ta acasă, are să facă tot ce-i spui.

Mezina era urîță, dar arăta oricum a femeie ; cea mare, dimpotrivă, urîță-foc, arăta ca o pocitanie de bărbat în straie de muiere. Contrastul acesta mă distra, căci dona Ignazia era de o frumusețe fără cusur și de-a dreptul fermecătoare, cînd își lepăda mutra aceea smerită.

Mă îngrijii să fie totul pregătit într-un iatac lipit de odaia mea, fără ca să știe nimic înfiorătorul meu paj, iar marți dimineață îi dădui un pezzo duro ca să meargă să-și petreacă slobod ultima zi de carnaval, spunîndu-i că n-am nevoie să se întoarcă decît a doua zi la amiază.

pupă ce poruncii o cină bună și un băiat de la cafenea sg ne slujească, mă descotorosii de Marazzani dîndu-i un dublon și mă pregătii să le sărbătoresc cum se cuvine pe oele două verișoare și pe frumoasa mea Ignazia care trebuia, cu ajutorul ceasului bun, să devină, în ziua aceea, drăguța mea. Mă jucam de-a ceva foarte nou : trei mironosițe, din care două slute de să dai și să fugi, a treia cum nu se poate mai ispititoare, deseîntată gata, pe jumătate domesticită și care cam bănuia, cred, ce anume prăjitură o aștepta la desert. Sosiră la amiază și pînă la unu șezurăm la masă, unde le înșirai vorbe înțelepte, pline de laptele și de mierea evlaviei. Mă îngrijisem de un minunat vin de Mancha. Vinul acesta, foarte băutor, are tăria vicleană a vinurilor ungurești. Fetele acestea cumsecade nu erau deprinse să zăbovească două ceasuri la masă, să mănânce, pe săturate, bucate din cele mai alese și să-și veselească_ inima cu vinuri pe sprinceană ; așa se face că, fără a se ameți, luară toate foc și fură cuprinse de o voioșie dintr-al cărei farmec nu gustase niciodată pînă atunci.

Ii spusei celei mai mari, care să tot fi avut vreo douăzeci și cinci de ani, că am de gînd s-o îmbrac băiețește ; îi văzui, precum mă așteptam, groaza întipărindu-i-se pe chip , dona Ignazia îi spuse însă că e un noroc pentru ea să aibă parte de o asemenea bucurie, iar sora ei cugetă că nu poate fi un păcat.

— Dacă ar fi fost să fie unul — îi zisei eu — crezi că i l-aș fi propus vrednicei dumatiale surori ?

Dona Ignazia, care știa pe de rost Viețile sfinților, îmi întări vorba zicînd că slăvită sfînta Măria și-a trăit toată viața îmbrăcată în straie bărbătești, și la această învățată trimitere verișoara cea mare se dădu bătută.

îi preamării cu laude atunci agerimea minții, silind-o astfel să mă încredințeze că nu mă înșel.

— Vino cu mine — îi spusei — iar dumneavoastră, domnișoarelor, așteptați-ne aici, căci vreau să mă bucur de uimirea voastră cind veți vedea ivindu-se în locu-i un bărbat.

Mai de voie, mai de nevoie, verișoara cea slută mă urmă ; înșirîndu-i apoi înainte toată zestrea unui bărbat, o pusei să se descalțe și să-și tragă niște ciorapi albi și niște pantofi, din care luasem cîteva perechi. Așezîndu-mă în fața ei, îi spusei că ar săvîrși un păcat de moarte bă-nuindu-mă cumva, căci puțînd să-i fiu tată n-aveam cum să am gînduri necurate. îmi răspunse că e o bună creștină, dar nicidecum o tîmpită. Li pusei jartierele, spunîndu-i că n-aș fi crezut niciodată că are piciorul așa bine făcut și pielea așa aibă, iar amorul-propriu îi siirni un zîmbet de mulțumire.

Văzui că are niște pulpe destul de frumoșele, dar n-o văzui totuși să roșească. îi dădui o pereche de pantaloni de la mine, și i se potrivoră de minune, deși eram mai înalț decît ea cu cinci degete ; prisosurile noastre de lungime sînt însă înghițite în lățime la femei de rotunjimile obra-zelor lor dindărăt. întorcîndu-mă eu ca s-o las să și-i tragă neslingherită, îi dădui o cămașă cu jabou, și-mi spuse că e gata înainte de a se fi închis la gît, treabă pe care-o luai pe seama mea, gîndind că s-ar putea să fie și un pic de cochetărie în chemarea aceasta înainte de vreme, căci avea un piept splendid și n-a făcut nici un fel ele nazuri spre a mă împiedica să-l văd pe cînd o încheiam la gît. N-aș putea să mă rostesc dacă s-a supărat că nu i-am spus ce frumos e. Cînd fu gata cu dichiseala, o măsurai din cap pînă-n picioare și, lăudînd-o foarte, îi spusei că nu-i decît un singur loc unde unul care se pricepe ar putea s-o cunoască drept femeie.

— îmi pare rău.

— îmi dai voie să-ți potrivesc cămașa în locul acela ?

— Te rog, căci eu nu m-am îmbrăcat* niciodată băiețește.

Mă așezai atunci în fața ei și, descheind-o la prohap, îi potrivii cămașa, nu fără a-mi lua și unele îngăduințe pe care împrejurarea nu le oprea ; lucrăm însă cu atîta seriozitate, încît, deși fremăta, verișoara cea mare își închipuia desigur că așa trebuie să fie.

După ce-i pusei domino-ul și masca, o prezentai, iar so-ră-sa și dona Ignazia o lăudară, spunîndu-i că cei mai pricepuți o vor lua drept bărbat.

— E rîndul dumitale, îi spusei mezinei.

— Du-te — îi spuse sora cea mare — căci don Jaime e cel mai cinstit bărbat din cîți se află în Spania.

Multă treabă n-aveam cu mezina, căci nu trebuia decît să-i îmbrac domino-ui ; voind însă s-o țin mai mult pe vară-sa, o pusei să-și tragă niște ciorapi albi frumoși, să-și schimbe basmaua și să se titircască în fel și chip. Cînd fu gata, o prezentai, și dona Ignazia, băgînd de seamă că și-a schimbat basmaua și ciorapii, o întrebă dacă mă pricep la fel de bine să îmbrac o femeie după cum mă pricep să prefac o femeie în bărbat.

— Nu știu — îi spuse vară-sa — fiindcă n-am avut nevoie de dînsul ; m-am dichisit singură.

Era rîndul fetei lui don Diego și de îndată ce intră în iatac, făcui cu ea tot ce pofteam, iar ea se supuse în felul acela care pare a zice : „Mă supun fiindcă nu-s în stare să mă împotrivesc". Voind să-i cruț cîntea, mă oprii la vreme ;

a doua oară însă, o ținui peste o jumătate de oră, istovind-o de plăcere ; era însă plămădită pentru dragoste și firea o înzestraseră astfel încât nici cel mai năprasnic atac n-o putea doborî. Când bunacuviința ne sili să ne întoarcem, le spuse verișoarelor ei :

— Credeam că nu se mai isprăvește ; a trebuit să des-cos și să cos la loc tot domino-ul.

Li admirai isteția.

La căderea nopții, ne duserăm la bal, unde, fiind o zi deosebită, contele d'Aranda îngăduise jandango-ul fără nici o opreliște ; era însă atât de multă lume, încât ne fu cu neputința să dansăm. Pe la zece luarăm masa și apoi ne plimbarăm pînă tăcură amîndouă orchestrele. Bătea miezul nopții, începea sfîntul post și carnavaul trebuia să-i dea locul.

Trecerea aceasta nemijlocită de la nebunie la smerenie, de la dezmaț la cucernicie, de la păgînism cu bacanalele lui, la creștinism cu tainele și cu simbolul său atât de filozofic, are ceva izbitor, ceva silit, ceva împotriva firii. La unsprezece cincizeci și nouă, simțurile ard în văpăi ; cînd bate miezul nopții, într-un singur minut, simțurile trebuie să fie demolite, patimile stinse, sufletul pătruns de căință și de iubire : anevoios deznodămînt, imposibilă situație.

După ce le petrecui pe cele trei spanioloaice la mine ca să-și lase domino-urile, le petrecurăm la mama lor pe verișoare. Mai aveam cîțiva pași, cînd dona Ignazia îmi spuse că tare ar bea o cafea. Mi-era lesne s-o înțeleg și o adusei înapoi la mine, sigur că va rămîne vreo două ceasuri, spre marea mulțumire a amîndurora.

Ducînd-o la mine în odaie, o lăsați o clipă acolo spre a coborî să poruncesc cafeaua și mă întîlnii nas în nas cu don Francisco, care nici una, nici două, îmi ceru să-i fac hatîrul de a-l primi și pe el, căci o văzuse pe dona Ignazia ureînd. Am avut tăria să-mi ascund ciuda și furia. I-am spus că la el e voia și că poate fi încredințat că vizi-ta-i neprevăzută îi va face iubitei lui cea mai mare plăcere. Urc, vine după mine și îl vestesc pe nepoftit, fericind-o pe fată pentru bucuria pe care desigur i-o face această vizită la un asemenea ceas.

Să fi pus rămășag că se va preface cel puțin tot atât de iscusit ca mine, aș fi pierdut. În focul necazului, îi spuse cu asprime că s-ar fi ferit să-mi ceară o cafea dacă ar fi știut că va veni să mi se vîre în suflet, că a călcat cu picioarele în străchini și că dacă n-ar fi fost atât de prost crescut nu mi-ar fi picat la ora aceea pe cap.

Deși mi-era ciudă și mie, am socotit că trebuie să-i iau apărarea bietului băiat care arăta ca un dîne gonit din bucătărie. Încercai s-o liniștesc pe dona Ignazia, spunîndu-i că e firesc ca don Francisco să fi venit la o cafea la ceasul acesta în ultima noapte de carnaval, că ne-a văzut din întîmplare și că eu l-am rugat să urce, socotind că-i va face ei plăcere.

Ghicindu-mi gmdurile, dona Ignazia se prefăcu convinsă de argumentele mele și-l pofti să ia ioc ; nu-i mai spuse însă nici un cuvînt, nevorbindu-mi decît mie, și mulțumindu-mi pentru plăcerea pe care, de dragul ei, le-am făcut-o celor două verișoare.

După ce-și luă cafeaua, don Francisco socoti de cuviință să-și ia rămas bun. Îi spusei că trag nădejde să-l mai văd din cînd în cînd în vremea postului, dar dona Ignazia nu-i spuse un cuvînt, salutîndu-l doar cu o ușoară înclinare din cap.

După ce plecă, îmi spuse mîhnită că această supărătoare încurcătură o păgubește de plăcerea de a-și petrece un ceas cu mine, fiindcă e încredințată că don Francisco e în cafenea sau într-un loc de unde ne iscodește și că nesocotindu-i gelozia, și-ar atrage asupra-i răzbunarea lui.

Fii bun, așadar, și du-mă acasă la părinții mei și, aacă mă iubești, mai treci pe la mine. Pocinogul pe care ui l-a făcut are să-1 coste multe lacrimi pe nerodul acela

— adăugă ea — și s-ar putea chiar să mă descotorosesc

de el, fiindcă nu-i dau voie să mă curtenească la fereastră decît ca să mă mărit. Ești ori nu sigur că nu-l iubesc ?

— Foarte sigur, îngerășul meu dulce. M-ai făcut fericit și trebuie să cred că mă iubești pe cît te iubesc și eu.

Dona Ignazia îmi dădu grabnic o nouă dovadă și apoi o petrecui acasă, încredințând-o că, atîta vreme cît voi mai rămîne la Madrid, va fi singura țintă a gîndurilor mele.

A doua zi prînzii la Mengs, iar a treia zi, la patru ceasuri, un bărbat cu o mutră de neam prost mă opri pe stradă și-mi spuse să-l urmez la o mănăstire, unde-mi va spune ceva care mă va interesa cu deosebire.

Urmîndu-l fără să scot un cuvînt, îmi spuse, de îndată ce văzu că nu ne mai poate nimeni auzi, că alcaldele Messa urma să vină la mine chiar în noaptea aceea cu toți zbirii lui.

— ...printre care — adăugă — mă număr și eu. Știe că aveți arme oprite pe care le-ați ascuns în odaie, sub rogojină, după sobă. Știe, sau crede a ști și alte lucruri care-l îndreptățesc să vă aresteze și să vă ducă la închisoarea unde sînt ținuți cei care urmează să fie trimiși să muncească la presidio (la galere). Vă dau de veste de toate acestea fiindcă vă cred un om de onoare. Nu nesocotiți înștiințarea mea ; luați-vă măsuri de pază ; adăpostiți-vă într-un loc sigur și ferțiți-vă de această jignire.

Încrezîndu-mă în spusesele omului, fiindcă treaba cu armele era adevărată, îi băgai un dublon în palmă și, în loc să mă duc la dona Ignazia, cum aveam de gînd, mă întorsei acasă, de unde, cu armele sub manta, mă dusei la Mengs, lăsînd vorbă la cafenea să trimită pajul după mine de îndată ce se întoarce. La Mengs eram în siguranță, căci locuia într-o casă a regelui.

Om de ispravă, dar ambițios, mîndru și din cale afară de bănuitor, pictorul se arătă gata să-mi dea adăpost pentru o noapte ; îmi spuse însă că a doua zi trebuia să mă gîndesc să-mi gălesc altul, fiindcă nu se poate ca pentru a mă aresta, alcaldele să n-aibă și alte pricini mai temeinice decît aceea a armelor oprite și că, neștiind despre ce e vorba, nu poate răspunde de nimic. Îmi dădu o odaie și cînarăm între patru ochi, nevorbind de nimic altceva ; eu spunîndu-i într-una că nu mă recunosc vinovat decît de a avea arme oprite, el răspunzîndu-mi că, dacă așa stau lucrurile, ar fi trebuit să-i rîd în nas săritorului zbir în loc să-i dau un dublon, să rămîn liniștit acasă fără să-mi scot armele de acolo, căci cu mintea pe care o am puteam să știu că oricine, la el acasă și în puterea dreptului natural, e slobod să țină arme, ba chiar și tunuri, li răspunsei că n-am venit la el decît ca să mă feresc de neplăcerea de a-mi petrece o noapte la închisoare, căci eram sigur că iscoada căreia îi dădusem ciublonui mi-a spus adevărul.

— Mîine am să-mi gălesc altă locuință. Recunosc că ar fi trebuit să-mi las acasă carabina și pistoalele.

— Și ar fi trebuit să rămii și dumneata acolo. Nu credeam că ești așa de ușor de speriat.

În vreme ce ne sfădeam astfel, sosi gazda mea, spunînd că alcaldele, însoțit de treizeci de zbiri, a venit să-mi cerceteze locuința, deschizînd ușa cu ajutorul unui lăcătuș ; că însă, căutînd peste tot și negăsind nimic, a închis-o la loc punînd peceți și că a plecat ducîndu-l la închisoare pe paj, pe care-l învinuia că mi-a dat de veste, „căci — adăuga el — altminteri nu s-ar fi retras senorului venețian la cavalerul Mengs, unde nu-l pot aresta”.

Auzind acestea, Mengs recunoscînd că n-am greșit în crezîndu-mă în ce-mi spusese omul acela ; adăugă că trebuie să mă grăbesc să merg a doua zi să-l găsesc pe contele d'Aranda și mai ales să stărui asupra nevinovăției pajului. Gazda mea plecă, noi ne urmarăm vorba, și cum lui Mengs i se tot rupea inima de nevinovatul meu paj, îi răspunsei oarecum scos din sărite :

— Pajul meu trebuie să fie o lichea în toată legea, căci dacă alcaldele îl bănuie că m-a înștiințat de vizita lui, e o dovadă de netăgăduit că magistratul știe că pajul știa de ea. Și, mă rog, te întreb : sluga asta nu e oare un nemernic, dacă, cunoscînd un asemenea lucru, nu mi-a spus nimic de el ? și te mai întreb cum îl putea cunoaște fără a fi el însuși vînzătorul, căci, la urma urmei, numai el știa unde-mi sînt ascunse armele.

Fiindu-i ciudă că nu mai are ce să-mi răspundă, Mengs mă lăsă și se duse la culcare. Făcui asemenea și eu și dor-mii destul de liniștit.

A doua zi de dimineață, marele Mengs îmi trimise rufă-rie și tot ce-mi trebuia ca să mă dichisesc. Slujnica îmi aduse o ceașcă de șocolată și bucătarul veni să mă întrebe dacă mi-e îngăduit să mănînc de dulce. La un nobil, asemenea purtări te poftesc să nu-i mai pleci niciodată din casă, dar la un om oarecare te izgonesc. Am mulțumit pentru tot și n-am primit decît șocolată și o batistă.

Trăsura mea era la scară și eu eram în odaie la Mengs ca să-i mulțumesc și să-i spun că n-am să mă mai întorc la el pînă n-am să fiu liber, cînd se înfățișă un ofițer, în-trebîndu-l pe pictor dacă se află la dînsul cavalerul de Casanova.

— Chiar eu sînt acela, domnule, îi spusei eu.

— Vă rog, domnule, să mă urmați de bună-voie la corpul de gardă de la Buen Retiro, unde veți rămîne închis ; căci casa aceasta' fiind a, regelui nu pot folosi puterea ; vă înștiințez însă că în mai puțin de un ceas, domnul cavaler Mengs va primi porunca să nu vă mai țină și atunci veți fi dus la închisoare cu tărăboi, ceea ce vă va fi desigur foarte neplăcut. Vă sfătuiesc așadar să mă urmați liniștit și să-mi înmînați armele pe care desigur le aveți.

— Domnul cavaler Mengs vă poate da armele care călătoresc cu mine de unsprezece ani și pe care le port spre a mă apăra în drumurile pe care le fac. Și vă voi și urma, rugîndu-vă numai să-mi îngăduiți să scriu patru răvașe, treabă de nici o jumătate de ceas.

— Nu pot nici să aștept, nici să vă îngădui să scrieți ; veți fi însă slobod s-o faceți cînd veți fi la închisoare.

— Ajunge, și mă supun plecat, lucru pe care nu l-aș face dacă m-aș putea împotrivi cu puterea. Îmi voi aminti de Spania atunci cînd, într-alte părți ale Europei, voi în-tîlni oameni liberi ispitiți să facă, așa ca mine, o călătorie în țara dumneavoastră.

Il sărutai pe Mengs, care părea înmărmurit ; îmi trimisei armele în trăsură și mă urcai și eu într-însa împreună cu căpitanul, care părea un om cât se poate de cinstit.

Ostașul acela mă duse la palatul Buen Retiro, un castel pe care familia regală îl părăsise, care nu mai slujea decît de închisoare pentru așa-zișii vinovați, și ale cărui odăi de locuit slujeau de cazărmi. In palatul acesta se retrăgea Filip al V-lea cu regina pentru a se pregăti de sărbătorile Paștelui. După ce căpitanul care mă adusese mă dădu pe seama căpitanului de zi, un ofițer vrednic de a fi temnicer la ocnă, un caporal mă duse înăuntru în castel, într-o sală mare de la parter. Găsii zăcînd acolo, într-o duhoare înăbușitoare, vreo treizeci de arestați, dintre care vreo zece erau ostași. Erau vreo zece, douăsprezece priciuri, cîteva bănci, nici o masă și nimic altceva pe care să te poți așeza.

Îi cerui unui ostaș să-mi aducă niște hîrtie, pene de scris și cerneală și-i dădui un duro în acest scop. Luă banul rîzînd, plecă și nu se mai întoarse. Cei pe care mi se năzărea să-i întreb de el îmi rîdeau în nas. Cel mai mult mă izbi cînd îi văzui pe pajul meu și pe contele Marazzani, care-mi spuse, în italienește, că e de trei zile în temnița aceea și că nu mi-a scris fiindcă avea o presimțire că mă va vedea ținîndu-i tovărășie. Adăugă că în mai puțin de două săptămîni au să ne scoată de acolo spre a ne trimite, cu pază tare, să muncim la vreo fortăreață, unde vom avea totuși voie să ne arătăm dreptatea în scris și de unde vom putea nădăjdui să ni se dea drumul în trei, patru ani, cu un pașaport pentru a pleca din Spania.

— Nădăjduiesc că n-au să mă osîndească înainte de a mă asculta.

— Miine va veni alcaldele, vă va pune cîteva întrebări și va scrie pe hîrtie ce-i răspundeți. Asta-i tot. Pe urmă, vă vor trimite poate în Africa.

— Pe dumneata te-au cercetat pînă acum ?

— Da, ieri, vreme de cîteva ceasuri.

— Și ce te-au întrebat ?

— Ce bancher îmi dă banii pe care-i cheltui. Am spus că nu cunosc nici un bancher, că am trăit împrumutîndu-mă de pe la prieteni și tot așteptînd să fiu primit în garda regelui. M-au întrebat de ce nu mă cunoaște ministrul Parmei și am spus că nu m-am prezentat la el niciodată. „Fără încuviințarea ministrului țării dumitale — mi-au întîmpinat ei — nu poți nicicum ajunge în garda regelui, și ar fi trebuit s-o știi ; îți va da însă regele altă slujbă, pentru care nu-ți trebuie încuviințarea nimănui." Și zicînd acestea, alcaldele mă părăsi, fără măcar să-i mai pese de mine. Prevăd că, dacă nu întrebă de dumneavoastră ambasadorul Veneției, veți avea aceeași soartă.

Ținîndu-mi firea și înghițind în sec, deși nu mi se părea de crezut că se vor purta cu mine așa cum mă amenința Marazzani, mă așezai pe un pat pe care-l părăsii după trei ceasuri, văzîndu-mă năpădit de lighioanele acelea spurcate care par să fie endemice în Spania și pe care numai văzîndu-le mi se întorcea stomacul pe dos. Stam în picioare, țeapăn și neclintit, într-o tăcere de moarte, rumegîndu-mi fierea care mă otrăvea.

De vorbit n-aveam cu cine, trebuia să scriu și nu mi se dădeau mijloacele. N-aveam încotro, așa că mă hotărî-sem să aștept ceea ce, vrînd, nevrînd, trebuia mai devreme sau mai tîrziu să se întîmple.

La amiază, Marazzani îmi spuse că pot cere de mîncare dîndu-i bani unui ostaş pe care-l cunoaşte şi de a cărui cinste mă asigură.

— N-am poftă de mîncare — îi întorsei eu — şi nu mai dau nici un ban nimănui pînă nu mi se înapoiază scudul pe care l-am dat.

Făcu tărăboi în jurul acestei hoţii, dar îi rîseră toţi în nas. Imi vorbi pe urmă pajul meu, ca să mă roage să-i dau bani să mănînce, căci îi era foame şi n-avea un ban.

— Nu-i dau nimic, fiindcă nu mai e în slujba mea şi mai bine ar fi dat Dumnezeu să nu fi fost niciodată !

Îi văzui pe toţi tovarăşii mei de suferinţă mîncînd o supă rea de usturoi cu o pîine jalnică şi bînd apă, afară do doi preoţi şi de unul căruia îi ziceau corregidor 1 care se ospătau cum se cuvine.

La orele patru, un slujitor al lui Mengs veni să-mi aducă un prînz din care puteau mînce patru inşi. Voia să lase totul acolo şi să vină seara după farfuria ; în halul însă în care eram, neavînd chef să le împart jigodiilor care mă înconjurau rămăşiţele, îl pusei să aştepte şi, după ce mă îndestulai pe una din băncile acelea cumplite, îl

• Funcţie administrativo-juridică în vechea Spanie.

trimisei acasă, rugîndu-l să nu mai vină iar decît a doua zi la aceeaşi oră, căci n-aveam poftă să cinez. Slujitorul făcu întocmai. Marazzani îmi spuse mîrîind că aş fi putut păstra măcar sticla de vin. Nu-i răspunsei nimic.

La ora cinci, avui plăcerea să-l văd ivindu-se pe Manuzzi cu un ofiţer din gardă. După se schimbaram bineţe, el compătîmîndu-mă şi eu mulţumindu-i, îl întrebai pe ofiţer dacă mi-e ori nu îngăduit să le scriu cîtorva oameni care nu mă pot lăsa acolo decît neştiind unde mă aflu.

— Ar fi o silnicie — îmi răspunse el — să vă oprim.

— Atunci — urmai eu — îi este îngăduit unui ostaş căruia îi dai să-ţi cumpere cele de trebuinţă să ia un duro şi să piară de pe faţa pămîntului ?

— Care-i ostaşul ?

Se schimbase garda şi întrebările noastre rămaseră zadarnice ; nu-l cunoştea nimeni.

— Vă făgăduiesc, domnule — îmi spuse ofiţerul — să veghez ca banii să vă fie înapoiati şi ostaşul necredincios pedepsit; pînă atunci, veţi avea într-o clipă hîrtie, cerneală, pene, o masă şi lumină.

— Iar eu — adăugă Manuzzi — vă făgăduiesc că la orele opt un slujitor al ambasadorului va fi aici la porunca dumneavoastră pentru a duce scrisorile la adresele lor.

Scoţînd atunci trei scude din buzunar, îi spusei gloatei că i le dau aceluia care mi-l numeşte pe ostaşul cel necinstit : cel dintîi îl numi Marazzani. Alţi doi sau trei se grăbiră să-i repete numele, iar ofiţerul îl însemnă în carnetelul lui, zîmbind: începea să mă cunoască, deoarece cheltuiam trei scude ca să recapăt unul şi asta numai a zgîrcenie nu semăna.

Manuzzi îmi şopti că ambasadorul va lucra pe sub mînă ca să mi se facă dreptate şi că nu se îndoieşte că va izbîndi foarte curînd.

Plecînd domnii aceia, mă apucau de scris, dar avui nevoie de o răbdare de fier. Ticăloşii aceia veneau să citească ce încredinţam eu hîrtiei şi, eînd nu înţelegeau, mergeau atît de departe cu neobrăzarea încît îmi cereau să le explic. Sub cuvînt că mucăresc lampa, o stingeau. Eram mai rău ca la ocnă

și înduram totul fără să crîcnesc. Un ostaș îndrăzni să-mi spună că dacă-i dau un scud, îi cumițește el pe toți ; nu-i răspunsei. Cu tot iadul acela, îmi sfîrșii scrisorile și le închisei. Nu era nici o măiestrie în răvașele acelea, pusesem însă într-însele toată otrava care mă ardea.

Lui Mocenigo îi scriam că datoria lui e să apere pe un supus al suveranului său cînd slujbașii unei puteri barbare îl asasinează spre a-i lua averea. Ii arătam că nu-mi poate tăgădui sprijinul, decît doar dacă știe cu ce m-am făcut vinovat, iar că eu cunosc în cugetul meu că n-am călcat cu nimic legile republicii ; că răfuiala mea cu republica n-o cunoaște nici el precum n-o cunosc nici eu, că n-are ca pricină nici vreo crimă și nici vreun delict, astfel încît sprijinul lui mi se cuvine pentru însăși calitatea mea de venețian, de care nimic nu mă poate lipsi fără o judecată și o condamnare prealabilă.

Lui don Emmanuel de Roda, un mare cărturar, ministru al Iertării și Dreptății îi scriam că vin la dînsul nu spre a cere un hatîr, ci spre a-mi căuta dreptatea. „Slu-jiți-1 — îi spuneam — pe Dumnezeu și pe stăpînul vostru, maiestatea-sa catolică, împiedicîndu-1 pe alcaldele Messa să asasineze un venețian care n-a călcat nici o lege și care n-a venit în Spania decît în convingerea că va trăi printre oameni cinstiți și nu printre asasini unși ca atare de slujbele ce li se încredințează. Omul care vă scrie are, monseniore, în buzunar o pungă plină de dubloni și stă închis într-o sală puturoasă unde a și fost prădat, și se teme că la noapte va fi asasinat.”

Ducelui de Lossada îi scriam să-1 vestească pe rege, stăpînul lui, că fără știrea, dar în numele său, e asasinat un venețian care n-a săvîrșit nici un delict și nici o contravenție și a cărui singură vină e că se află destul de bogat ca să nu aibă nevoie de nimeni atîta vreme cît va mai sta în Spania. îi arătam că e dator s-o implore pe maiestatea-sa catolică să trimită porunci care să împiedice acest omor.

Cea mai tare însă din cele patru scrisori pe care le-am întocmit era cea trimisă contelui d'Aranda. îi spuneam că, dacă asasinatul apucă a se săvîrși, n-am să pot să mă împiedic ca, înainte de a muri, să cred că din porunca lui s-a săvîrșit, de vreme ce degeaba i-am repetat ofițerului care m-a arestat că am venit la Madrid recomandat la dînsul de o principesă a cărei scrisoare i-am înmînat-o personal. „N-am făcut nimic, spuneam ; cum voi putea fi oare despăgubit cînd mi se va da drumul din acest infern, pentru sălașul acesta dezgustător, și pentru toate relele purtări pe care pînă acum le-am îndurat ? Ori eli-berați-mă de îndată, ori dați călăilor dumneavoastră poruncă să isprăvească repede cu mine, căci dacă alcaldelui dumneavoastră i se năzare cumva să săvîrșească cumplita samavolnicie de a mă trimite la presidios, fiți încredințat că nu voi ajunge viu.”

Potrivit obiceiului meu, am păstrat copii de pe scrisori și am dat drumul la răvașe cu slujitorul pe care atotputernicul Manuzzi mi l-a trimis după făgăduială. Am petrecut cea mai înfiorătoare noapte pe care și-ar fi putut-o închipui Dante pentru caznele de apoi. Toate priciurile erau ticsite și, chiar să mai fi fost vreun loc, n-aș fi voit să mă culc pe el. Am cerut degeaba niște paie și chiar dacă le-aș fi dobîndit, nu m-aș fi putut întinde pe ele, căci n-aș fi știut unde să le aștern, podeaua fiind, toată learcă; căci pentru tot lumețele acela nu erau decît vreo două sau trei hîrdaie și fiecare se slobozea unde nimerea.

îmi petrecui noaptea pe o bancă îngustă și fără spătar, neavînd decît brațul meu drept căpătii.

Pe la șapte dimineața, veni să mă vadă bunul Manuzzi ; era într-adevăr bun pe atunci și pentru mine era un fel de a doua pronie cerească. îl rugai să coboare cu mine și cu ofițerul pînă la corpul de gardă, ca să iau ceva în gură, căci mă simțeam istovit. Cererea îmi fu împlinită pe loc. Băui o șocolată și, povestindu-le prin ce am trecut, le făcui părul măciucă.

Manuzzi îmi spuse că scrisorile mele n-aveau să ajungă la destinație decît în cursul zilei și adăugă rîzînd că aceea pe care am scris-o ambasadorului e cumplită. îi arătai atunci copiile celorlalte și tînărul, neumblat la școala vieții, îmi spuse că vorba dulce mai mult aduce. Nu știa că există împrejurări cînd omul nu poate să nu scrie cu fiere. îmi spuse în taină că ambasadorul prînzește în ziua aceea cu d'Aranda și că i-a făgăduit să-i vorbească în sprijinul meu între patru ochi, dar că se teme ca scrisoarea mea să nu-l fi supărat pe trufașul spaniol.

— Singurul hatîr pe care vi-l cer —îi spusei — e să tiu-i spuneți domnului ambasador că știți ce-am spus în scrisoarea aceea.

Mi-o făgădui.

Un ceas după ce a plecat, aflîndu-mă în mijlocul gloatei și făcîndu-mă că n-aud obrăznicile pe care le spuneau pe seama înălțimii mele care li se părea izbitoare, îi văzui ivindu-se pe dofia Ignazia și pe taică-său, care intrară cu căpitanul acela de treabă care-mi făcuse atîta plăcere. Vizita aceasta îmi rănea inima, trebuia să cat însă la ce avea bun în ea și s-o primesc cu multă recunoștință ; căci vădea însușiri alese, mărinimie, virtute și omenie la omul acela de ispravă și dragoste adevărată și devotament la frumoasa credincioasă care mi-o făcea.

Deși cu mîhnire în glas și într-o spaniolească stricată, îi făcui să înțeleagă ce mișcat sînt de cinstea pe care mi-o fac. Dofia Ignazia nu scotea un cuvînt : era singurul mijloc pe care-l avea spre a-și împiedica lacrimile să rupă zăgazul ; don Diego era însă meșter la cuvînt și își desfășură toată iscusința ca să mă facă să înțeleg că n-ar fi venit niciodată să mă vadă dacă n-ar fi fost încredințat că s-a săvârșit o greșeală sau că e vorba de una din acele îngrozitoare pîri mincinoase care-i înșeală pentru scurtă vreme pe judecători. Și trase încheierea că nu vor întîrzia să-mi dea drumul și să-mi acorde o. satisfacție pe măsura jignirii ce mi se adusesese.

Omul acesta cumsecade mă tulbură adine atunci cînd, la plecare, îmi strecură în mîna un fișic, șoptindu-mi la ureche că e de doisprezece cvadrupli, pe care să i-i îna-poiez cînd am să pot.

Erau peste o mie de franci. Mi se zburli părul în cap. îi strînsei mîna cu duioșie și-i spusei la ureche că am și eu cincizeci în buzunar pe care nu îndrăznesc să i-i arăt, de teama pușlamalelor care roiau în jurul meu. își puse plîngînd fișicul la lec în buzunar și, după ce-i făgăduii să vin la dînsul de îndată ce voi fi liber, plecă.

Omul acesta de ispravă nu-și spusese numele și, cum era foarte bine îmbrăcat, îl luară drept unul care era cineva. Firi de soiul acesta nu sînt rare în Spania, unde exaltarea eroică e un fenomen obișnuit ; dar extremele se ating.

La amiază, slujitorul lui Mengs sosi cu un prînz mai ales, dar mai puțin îmbelșugat ca în ajun. Asta voiam și cu. Prînzii de față cu el, și plecă la fel ca în ajun, ducîndu-i sănătate din parte-mi stăpînului lui.

La ceasul unu, veni un ins să-mi spună să-l urmez. Mă petrecu într-o odăiță unde-mi văzui carabina și pistoalele. Așezat la o masă încărcată de dosare și cu doi zbiri lîngă el, alcaldele Messa îmi spuse să iau loc și-mi porunci apoi să răspund drept la toate întrebările lui, înștiințîndu-mă că răspunsurile mele vor fi scrise pe hîrtie.

— Nu știi bine spaniolește și nu voi răspunde decît în scris oricui îmi va pune întrebări în italienește, în franțuzește ori în latinește.

Răspunsul acesta, rostit cu un glas dîrz și hotărît, îl uimi. Îmi vorbi un ceas încheiat ; înțelegeam tot ce-mi spunea, dar alt răspuns nu scoase de la mine decît acesta :

— Nu înțeleg ce-mi spuneți. Găsiți un jude care să știe una din cele trei limbi pe care le știu eu și atunci vă voi răspunde ; nu voi dicta însă, ci-mi voi scrie eu răspunsurile.

Alcaldele se înfurie, dar mă făcui că nu-i iau în seamă răbufnirile.

Pînă la urmă, îmi dădu o pană și-mi spuse să-mi scriu în italienește numele și titlurile, precum și ce caut în Spania. Neputîndu-mă împotrivi să-i dau această mulțumire, mă mărginii să scriu următoarele :

„Sînt Giacomo Casanova, supus al republicii venețiene, cm de litere, cavaler al Pintenului de aur. Sînt destul de avut și călătoresc pentru plăcerea mea. Mă cunosc ambasadorul Veneției, contele d'Aranda, prințul della Cattolica, marchizul de Mora și ducele de Lossada. N-am călcat în nici un chip legile maiestății-sale catolice și totuși sînt asasinat, pus laolaltă cu hoții și răufăcătorii, de către niște magistrați vrednici să fie mai aspru tratați decît mine. Nesăvîrșind eu nimic împotriva legii, maiestatea-sa catolică trebuie să știe că n-are alt drept asupra mea decît să mă silească să plec din țara sa, iar eu mă voi supune în clipa în care voi primi porunca. Armele mele, pe care le zăresc aici, călătoresc cu mine de unsprezece ani încoace ; nu le port decît ca să mă apăr de tunarii de drumul mare. Oamenii stăpînirii le-au văzut în trăsura meq. la. porțile Alcalei și nu mi le-au confiscat, ceea ce arată că acum ele nu sînt decît un pretext pentru a mă asasina.”

După ce scrisei cele ce le-ați citit, i le înmînai alealde-lui, care chemă pe cineva care i le tîlmăci întocmai. Se ridică atunci și, privindu-mă mînios, zbieră :

— Valga me Dios !. 1 Ai să dai seama pentru rîndurile astea obraznice pe care le-ai scris !

Încheindu-și amenințarea aceasta de inchizitor, plecă furios, poruncind să fiu dus înapoi în același loc de unde venisem.

La ceasurile opt, Manuzzi veni să-mi spună că domnul conte d'Aranda l-a întrebat el întîi pe ambasador dacă mă cunoaște, că atunci domnul Mocenigo i-a spus despre mine numai lucruri bune, și a încheiat încredințîndu-l că-i pare foarte rău că nu-mi poate fi în chip nemijlocit de folos într-o jignire care mi s-a adus, fiindcă mă aflu în dizgrația inchizitorilor de stat ai Republicii.

„E sigur — a spus contele d'Aranda — că i s-a adus o mare jignire, dar un om de duh nu-și pierde capul pentru atîta lucru. N-aș fi știut nimic, dacă nu mi-ar fi scris o scrisoare furioasă ; și le-a mai scris altele asemenea și lui

don Emmanuel de Roda și ducelui de Lossada. Casanova are dreptate, dar nu se scrie în felul acesta."

— Dacă e adevărat că a spus că am dreptate, povestea s-a sfârșit.

— Așa a spus, puteți fi sigur.

— Dacă așa a spus, atunci trebuie negreșit să-mi și facă dreptate : iar cât despre stilul meu, fiecare cu al lui. Sînt mînios, am scris ca un turbat, fiindcă stăpînirea s-a purtat cu mine într-un chip josnic. Privește la încăperea asta, dragă Manuzzi, pat n-am, podeaua e plină de seîr-

• Dumnezeu să mă apere (spân.).

năvii și pe jos nu mă pot culca : am să-mi petrec încă o noapte pe banca asta fără spătar unde n-am să pot gusta o clipă de odihnă. Ți se pare cu putință ca, aflîndu-mă într-un asemenea hal, să nu-mi vină să-i sfișii cu dinții pe toți călăii care mă țin aici ? Dacă nu ies mîine din iadul ăsta, mă omor sau înnebunesc.

Manuzzi înțelese că nu pot fi altfel decît foc de mînios. îmi făgădui să se întoarcă a doua zi devreme și mă sfătui să-mi fac rost de un pat, punînd în lucrare banul. N-am vrut să-i urmez sfatul,, dintr-o încăpăținare firească la cei ce pătinesc de pe urma nedreptății. Mă înspăimîntau de altfel și lighioanele și mă temeam pentru punga și giuvae-ricalele pe care le aveam la mine.

Petrecui încă o noapte mai îngrozitoare decît prima, căci mă fura somnul și tresăream speriat de cîte ori era cît p-aci să cad de pe scîndura aceea îngustă sau îmi amorțea sub povara capului brațul, singura mea pernă.

Manuzzi sosi din nou înainte de ora opt, și băgai de seamă că pălește văzîndu-mă cum arăt. Venise în trăsură, aducînd o șocolată bună pe care o băui cu plăcere și care-mi mai dădu puțină putere și curaj. Tocmai o isprăveam, cînd se deschise ușa și se înfățișă un ofițer superior, însoțit de încă doi.

— Domnul de Casanova ! strigă el. Fac un pas înainte și-mi rostesc numele.

— Domnule cavaler, afară se află contele d'Aranda, care* e foarte mîhnit de necazul pe care l-ați pățit. A aflat de el ieri, din scrisoarea pe care i-ați scris-o și dacă i-ați fi scris mai curînd, ați fi stat mai puțină vreme închis...

— Așa gîndeam și eu să fac, domnule colonel — îi răspunsei — dar un ostaș...

Și-i istorisii întimplarea cu ostașul hoț.

întrebînd de numele lui, colonelul îl chemă pe căpitan, îl muștrului zdravăn de față cu mine, îi porunci să-mi întoarcă chiar el banii, pe care-i luai rîzînd, și să-l cheme pe soldat ca să fie de față cu mine pedepsit cu bătaia.

Ofițerul acesta, trimisul puternicului d'Aranda, era domnul conte Roya, colonelul regimentului aflat în garnizoană la Bucn Retiro. Li povestii în amănunt împrejurările arestării mele și toate cîte le-am îndurat în locul acela mîrșav și dezonorant unde fusesem pus. Li spusei că dacă nu-mi recapăt, în ziua aceea, libertatea, armele și onoarea, ori înnebunesc, ori mă omor.

— ...căci, domnule colonel, un om are nevoie să se culce o dată pe zi, iar eu nu m-am putut culca nici într-un pat, nici pe jos. Să fi venit o clipă mai devreme, ați fi văzut scîrnăviile în care se scăldau podelele și mai vedeți încă ce a rămas.

Băgîncl de seamă că komul acela de ispravă e speriat, căci îmi sărise țandăra vorbindu-i, îi spusei :

— Liniștiți-vă, domnule colonel, dacă o dreaptă minie mă face să-mi ies din sărite, sînt cu totul altul cînd nu-s furios și, ounoscînd ce însemnează onoarea, trebuie să înțelegeți foarte bine ce urmări pot avea niște purtări ca acelea a căror victimă sînt.

Manuzzi îi spuse, în spaniolește, ce fel de om sînt de felul meu ; mă căina, oftă și-mi dădu cuvîntul lui de onoare că voi ieși chiar în ziua aceea, că mi se vor înapoia armele și că voi dormi în patul meu.

— După care, domnule cavalier — urmă el — veți merge să-i mulțumiți excelenței-sale monseniorului conte d'Aranda, care a venit aici anume și care mi-a poruncit să vin să vă spun că nu vă veți întoarce acasă decît după-amiază, căci excelența-sa dorește să dobîndiți o satisfacție deplină, care să vă redea liniștea și să vă facă să uitați această jignire, dacă jignire se poate numi, căci actele judecătorești nu-i dezonoarează decît pe cei vinovați ; iar în pricina aceasta, alcaldele Messa a fost înșelat de nemernicul care era în slujba dumneavoastră.

— Iată-l coala, îi spusei. Vă cer hatîrul să-l scoateți de aici, o dată ce a fost recunoscut drept un monstru ; căci mînios cum sînt s-ar putea să-i dau cu ceva în cap.

— îndată.

Colonelul ieși și peste două minute doi, ostași veniră și-l luară pe pezevnghi, pe care nu l-am mai văzut de atunci, nemaisinchisindu-mă niciodată ce a ajuns ticălosul.

Colonelul mă rugă să trec la corpul de gardă ca să fiu martor la bețele pe care aveau să le dea ostașului hoț. Manuzzi era lîngă mine. îl văzui pe contele d'Aranda, plimbîndu-se la vreo patruzeci de pași de mine, înconjurat de numeroși ofițeri și avînd lîngă sine un om din garda personală a regelui.

Toată treaba aceasta ne luă vreo două ceasuri. înainte de a mă părăsi, colonelul mă rugă să vin să prînzesc la el, cu Mengs, cînd îl va pofti.

întors în temnița mea murdară, găsii un scaun curat. Era un fel de berjeră. Un subofițer îmi spuse că a fost adusă pentru mine. Mă tolăanii de îndată și Manuzzi mă părăsi după ce mă sărută de cîteva ori. Am rămas încredințat că mi-a fost prieten sincer și mă cuprinde mîhnirea ori de cîte ori mă gîndesc că, dintr-o nesăbuiță de neîngăduit la vîrstă mea, am putut greși față de el, greșeală pe care nu mi-a iertat-o niciodată, ceea ce nu m-a mirat nicicînd. Și totuși mă gîndesc că cititorii mei vor socoti că, jignit, a mers prea departe cu răzbunarea.

După scena care se petrecuse, jigodiile dimprejurul meu rămăsese cu gura căscată, iar Marazzani veni lîngă culcușul meu ca să-mi ceară sprijinul. Fără să-mi dau ifose, îi spusei că în Spania un străin trebuie să se socotească fericit dacă poate răzbi prin sine însuși.

Mi se aduse prînzul ca de obicei și, la orele trei, alcaldele Messa veni să-mi spună să-l urmez, căci fusese înșelat și primise poruncă să mă însoțească înapoi acasă, unde nădăjduiește că le voi găsi pe toate așa cum le-am lăsat. îmi arătă totodată și armele, pe care unul din oamenii lui avea poruncă să mi le ducă acasă. Ofițerul de gardă îmi înapoie sabia, alcaldele, în manta neagră, se puse de-a stînga mea și, urmat de treizeci de zbiri, mă petrecu

pînă acasă, ridică pecetele și, gazda descuind ușa, intrai în odaia mea și-i spusei alcaidelui că toate sînt bune și la locul lor.

— Dacă n-ați fi ținut în slujbă un mîrșav vînzător pe care am să-l trimit să putrezească la presidio, nu vi s-ar fi întîmplat niciodată, domnule cavaler, să fiți nevoit să credeți că slujitorii maiestății-sale catolice sînt niște asasini-

— Sefior alcalde, mînia m-a făcut ca aceiași lucru să-l scriu la patru miniștri. Scriam atunci cum gîndeam și credeam ce gîndeam ; acum cred altfel. Să uităm totul, mărturisiți însă că, dacă nu mi-ar fi dat prin minte să scriu, m-ați fi trimis la galere.

— Din păcate, cam așa e.

Nu mai e nevoie să spun că m-am grăbit să mă spăl și să mă primenesc din cap pînă-n picioare. Cînd m-am văzut în stare să ies, datoria și recunoștința, mai mult încă decît dragostea, mă făcură să-mi închin cea dintîi vizită nobilului și mărinimosului cîrpati. Omul acela de ispravă era mândru că a ghicit că se făcuse o greșală și la fel de fericit că mă revede. Cît despre dona Ignazia, era nebună de fericire, căci poate n-avea aceeași siguranță ca taică-său care, cînd află în ce chip mi s-a dat satisfacție, îmi spuse că nici un grande de Spania n-ar fi putut cere mai mult. Ii poftii pe oamenii aceștia drăguți să vină să ia masa cu mine în oraș de îndată ce le voi da de veste și mi-o făgăduiră bucuroși.

Intrase și inima în joc și mă simțeam mult mai îndrăgostit de dona Ignazia decît înainte.

Plecînd de la don Diego, mă dusei la Mengs, care, cunoscînd Spania, se aștepta la orice, numai să mă vadă nu. Cînd află cele întîmplate în ziua aceea și cum am triumfat, mă copleși cu firitiselile. Era îmbrăcat în haine de ceremonie, lucru foarte rar la dînsul și, întrebîndu-l pricina, îmi spuse că a fost în oraș ca să-i vorbească pentru mine lui don Emmanuci de Roda, dar că n-a ajuns la el. îl sărutai, mulțumindu-i pentru gîndul cel bun. îmi înmîină o scrisoare pe care tocmai o primise de la Veneția. Mă grăbii s-o deschid ; era de la domnul Dandolo și cuprindea una către domnul Mocenigo. Domnul Dandolo îmi spunea că, citind această scrisoare, ambasadorul n-are să se mai teamă să nu le fie pe plac inchizitorilor de stat prezen-tîndu-mă oficial, căci cel care-i scria mă recomanda bunăvoinței lui din partea celor trei inchizitori.

Auzînd acestea, Mengs îmi spuse că nu mai ține decît de mine să ajung la o înaltă stare în Spania, purtîndu-mă cum se cuvine, mai ales acum cînd toți miniștrii caută să mă facă să uit jignirea pe care am îndurat-o.

— Te sfătuiesc — îmi spuse — să-i duci chiar acum ambasadorului scrisoarea. Ia trăsura mea, căci după șaizeci de ceasuri de chin ți-e firește greu să te ții pe picioare.

Avînd nevoie de odihnă, mi-am cerut iertare că nu mă «nai întorc să cinez la dînsul, dar i-am făgăduit să vin a doua zi la prînz. Negăsindu-l pe ambasador, i-am lăsat lui Manuzzi scrisoarea și, băgîndu-mă în pat de îndată ce am ajuns acasă, am dormit somn adînc vreme de douăsprezece ceasuri.

Manuzzi sosi devreme și, cu bucuria întipărită pe chip, îmi spuse că domnul Girolamo Zulian îi scria ambasadorului din partea domnului de Mula că mă poate prezenta oriunde, căci pricinile pe care le-ar putea avea tribunalul cu mine nu-mi știrbesc întru nimic onoarea.

- Ambasadorul socoate să vă prezinte la curte săptămîină viitoare și dorește să prinziți astăzi la dînsul : e masă marc.
- I-am făgăduit lui Mengs să mă duc la el.
- Nu-i nimic, mă duc numaidecît să-l poftesc și, dacă se scuză că nu poate veni, vă puteți îngădui să nu vă țineți făgăduința.
- Așa e. Mergeți la Mengs, iar eu voi primi plăcuta poftire a ambasadorului.

CAPITOLUL XLV

« Aventuri la Triest — li jac o bună slujbă tribunalului inchizitorilor de stat din Veneția — Călătoria mea la Gorice și întoarcerea la Triest — O regăsesc pe Irene ajunsă actriță și dibace la jocuri de noroc.

Venindu-le poftă doamnelor triestine să-și pună la încercare talentele jucînd comedie franțuzească, mă aleseră pe mine să le fiu director de scenă și regizor. Mi-au dat seamă să le aleg nu numai piesele, ci și actorii, bărbați și femei, și să alcătuiesc și distribuția. A fost o treabă care nii-a dat o nemaipomenită bătaie de cap și care nu mi-a adus nici pe departe bucuriile la care mă așteptam.

Cucoanele- mele fiind, toate, ageamii în ce privește meșteșugul actoricesc, trebuia să le dăscălesc, să alerg zilnic de la una la cealaltă și înapoi, spre a le pune să repete niște roluri pe care ar fi trebuit să le învețe pe de rost, lucru pe care nu izbuteau .să-l facă, într-atîta le era de îndărătnică ținerea de minte, niciodată pusă la încercare. E știut că dacă în Italia e îndeobște nevoie de o revoluție, apoi e nevoie de ea pe tărîmul educației și mai ales al învățaturii femeii. Afară doar de foarte puține din ele, cele mai bune familii se mulțumesc să-și închidă vreme de cîțiva ani fetele într-o mănăstire, pînă trec în brațele unui soț pe care adesea îl văd pentru întăia oară în ziua căsătoriei sau în ajunul ei, pe care n-au avut cînd să-l cunoască și care adesea nu le ține nici cald nici rece toată viața. Așa se face eă amindouă părțile se despăgubesc de asemenea uniri ia noroc lăsîndu-se în voia sigisbeilor, și se poate fără greșeală spune că, în Italia, în ceea ce se cheamă în Franța lumea bună, obîrșiile e numai numele de ele, și că ar fi foarte iscusit marele senior care ar putea spune „mă cheamă ca pe tata".

Iar în mănăstiri, și mai ales in cele din frumoasa noastră Italie, ce-ar putea fetele învăța ? O spoială de evlavie, ceva fandoseală, multă sforărie, fățarnicie ; obiceiuri pi-dosnice și adesea destul dezmăț, purtări în doi peri ; puțin scris și citit, o sumedenie de lucruri fără nici un folos, afară de puțină muzică și puțin desen ; istorie de loc, de loc geografie și de loc mitologie ; la aritmetică tabla înmulțirii și nimic din cele ce fac dintr-o fată o bună soție, o bună mamă.

Cît despre limbile străine, ușă ferecată, și, chiar de s-ar gîndi cineva la ele, dulceața frumoasei noastre limbi italiene le-ar da multă bătaie de cap să le deprindă, cu atît mai mult cu cît îndătinatul dulce far niente l e o piedică în calea oricărei învățaturi mai stăruitoare.

* Plăcuta lenevie (it.).

400

M-am lăsat purtat a scrie aceste adevăruri, ca să fiu cu cugetul împăcat și în ciuda mîndriei mele de italian. Știu bine că dacă odată și odată are să se

întîmple ca vreunile din frumoasele mele compatriote să mă citească și să mă înțeleagă, au să-mi arunce cu piatra ; ce-mi va păsa, însă, atunci, de mînia lor ? Eu nu voi mai fi, deoarece, atunci cînd memoriile mele vor vedea lumina zilei, eu voi fi încetat de a o mai vedea, și apoi, nu știu prea bine că nu le mai pot plăcea ?

Mă întorc la teatru.

Neizbutind să le bag cum trebuie în cap actrițelor mele rolurile, m-am hotărît să mă fac sufler și am învățat din experiență ce aridă poate fi această meserie.

Munca suflerului e o muncă de ocnaș ; actorii nu recunosc niciodată cît îi sînt datori și îl învinuiesc pe el de toate greșelile pe care le fac.

Un medic are în Spania parte cam de aceeași soartă ca suflerii; căci dacă i se face bine un bolnav, l-a făcut bine sprijinul cutărui sau cutărui sfînt, iar dacă-i moare, moare numai din pricina leacurilor pe care i le-a dat el.

O negresă frumoasă care o slujise pe cea mai drăguță din actrițele mele, căreia îi arătam cea mai stăruitoare luare-aminte, îmi spuse într-o zi cîteva cuvinte greu de uitat :

— Nu înțeleg — îmi spuse ea —' cum puteți fi atît de îndrăgostit de stăpîină mea, care e albă ca un drac.

— Și dumneata n-ai iubit niciodată uri alb ? o întrebai.

— Ba da — îmi întoarse morona — dar fiindcă îmi lipsea un negru, căruia sigur i-aș fi dat întîietate.

Puțin mai încolo, negresa aceea mi se dăruie, căci mă făcuse curios ; cu acest prilej am cunoscut ce greșită e maxima *Sublata lucerna nullum discrimen inter feminas* l, căci chiar și sublata lucerna un bărbat nu poate să nu-și dea seama dacă o femeie e albă ori neagră.

l Cu lumina stinsă, toate femeile sînt la fel (lat.).

401

g neîndoielnic pentru mine că negrii sînt o stirpe cu totul deosebită de a noastră, și ceea ce mai ales îi deosebește, în afară de culoare, e că o africană puțin, puțin șco-ijfj e în stare să nu rămînă grea în vremea împreunării, ba mai mult, să zămislească, după cum vrea ea, băiat sau fată. Dacă cititorii nu vor crede spusurile mele, vor avea dreptate, pentru că, potrivit firii noastre, lucrul e de necrezut ; neîncrederea le-ar pieri însă dacă le-aș împărtăși teoria științei acesteia mcgalantropogenezice a negreselor.

Contele Rosenberg, mare șambelan al împăratului, care a ajuns mai pe urmă prinț și a murit acum un an, veni să se plimbe la Triest, însoțit' de abatele Casti, pe care doream să-l cunosc din pricina unor mici poeme necredincioase pe care le scrisese.

Așteptările îmi fură însă înșelate, căci în loc de un om de duh, abatele acela mi se păru doar un prost cutezător și neobrăzat, a cărui singură însușire era o mare ușurință de versificație.

Contele Rosenberg îl ținea pe lîngă dînsul fiindcă îi era folositor ca bufon și codoș ; două slujbe foarte pe măsura caracterului lui josnic, dar puțin potrivite cu vrednicia de față bisericească. Pe vremea aceea, sifilisul nu-i mîncase încă omușorul.

Aflai că acel mîrșav dezmațat, prostul acela deșucheat, făcător de versuri, a fost numit poet al împăratului. Ce succesiune dezonorantă pentru memoria

marelui Metastasio, omul care n-avea nici un viciu, care stăpînea toate virtuțile și care era împodobit cu cele mai alese cunoștințe !

Cît despre meseria lui de poet, Casti nu stăpînește nici noblețea limbii teatrului dramatic și nici habar n-are de meșteșugul lui. Spusele acestea le dovedesc cele două, trei opere comice pe care le-a făcut și care-s pline doar de niște caraghioslicuri ieftine cusute cu ață albă. Una din piesele acestea e o mișună de calomnie, atît pe seama regelui Teodor, cît și pe aceea a republicii venețiene, pe care o batjocorește cu cele mai jalnice minciuni.

Cu altă piesă, pe care a intitulat-o Grota lui Tropho-nius, Casti s-a făcut de rîsul tuturor oamenilor de litere, scoțînd pe nas panglici de erudiție fără nici un rost, âe vreme ce nu înviorează nici hazul piesei, nici desfășurarea acțiunii.

Printre oamenii de vază care veniră la Gorice să vadă comedia franceză ce se juca în casele baronului de Koenigsbrunn, a cărei soție, născută contesă Attems, o femeie încîntătoare, juca primele roluri, îl cunoscu pe contele Torriano, care se pricepu să mă convingă să merg să-mi petrec toamna la un conac pe care-l avea la șase mile de Gorice.

Dacă aș fi ascultat de îngerul meu bun, nu m-aș fi dus.

Contele acesta nu împlinise treizeci de ani și era holtei. Nu era frumos, dar nu se putea spune nici că era urît, deși avea o mutră de tîlhar, pe care citeai : cruzime, viclenie, trădare, trufie, brutalitate senzuală, ură și pizmă. Era o îmbinare atît de înfiorătoare, încît mă făcu să cred că mă înșel și că, cine știe, o fi brînză bună în burduf de cîine. Poftirea era prea îndatoritoare ca să poată îndreptăți cumplitele trăsături sufletești pe care i le vedeai pe chip.

întrebînd de el pe unul și pe altul, înainte de a primi, nu auzii decît de bine.

Mi se spuse doar că îi plac femeile și că vede roșu cînd e să răzbune o jignire ce i s-a adus ; nepărîndu-mi-so însă aceste însușiri nevrednice de un gentilom, îi făgăduii să vin și-mi spuse că mă așteaptă la Gorice la întii septembrie și că a doua zi vom pleca la Spessa : astfel se numea moșia lui.

Ca urmare a făgăduinței date acelui Torriano, îmi luai rămas-bun de la toată lumea pentru vreo două luni, și cu deosebire de la contele Wagensperg, care pătimea pe atunci de boala care se tămăduiește lesne cu mercur, cînd e administrat de o mină dibace, dar care-l ucide pe bolnav cînd a încăput pe mîini rele.

Plecai așadar de dimineață din Triest, prînzii la Pro-seco și ajunsei devreme la Gorice, unde trăsei la contele Luigi Torriano. Nu era acasă, dar mă lăsară să-mi descarc puținul calabalic cînd spusei că m-a poftit contele și mă dusei la contele Torres, unde rămăsei pînă la ora cinci.

402

întors la noua mea gazdă, mi se spuse că a plecat la țară, de unde nu se va întoarce deoît a doua zi, și că pînă atunci mi-au dus lucrurile la hanul poștei, unde mi s-a poruncit cina, precum și o odaie.

Foarte uimit, mă dusei la han, unde am găsit un pat prost și o masă proastă : mă rog. Socotind că n-are unde mă găzdui, nu-l găsii vinovat pe contele decît că nu m-a vestit dinainte. Doar nu puteam ghici că un gentilom care ține casă și te pofteste la el n-are o odaie să-ți dea.

A doua zi dimineață, contele Torriano veni la mine, îmi mulțumi că am fost punctual, îmi spuse ce fericit e că se va bucura de plăcuta mea tovărășie la Spessa, adăugînd că-i pare foarte rău că nu vom putea pleca decît a treia zi,

pentru că în ziua următoare, mâine, cum ar veni, trebuie ca tribunalul să-și rostească hotărîrea într-o pricină pe care o are cu un hoț bătrîn de arendaș care nu numai că-i e dator bani și nu vrea să i-i plătească, dar mai are și pretenții.

— Foarte bine ! spusei, am să vin să-i ascult pe avocați ; are să mă distreze. Plecă peste o clipă, nu numai fără să mă întrebe unde prînzesc, clar și fără cea mai neînsemnată scuză că nu m-a putut găzdui la el.

îmi frămîntam mintea în fel și chip și ajunsei să socotesc pînă la urmă că, din punctul lui de vedere, poate greșisem eu, trăgînd de-a dreptul la dînsul, fără a-l vesti dinainte.

„Haide, Casanova —• îmi ziceam — s-ar putea să te fi înșelat. Cunoașterea omului e o prăpastie fără fund. Credeam că l-am studiat îndeajuns ca să-l cunosc bine, dar iată că experiența mea nu e fără cusur. Într-adevăr, contele m-a poftit la el la țară : la urma urmei, aflîndu-ne aici în oraș, drăguțul de el nu mi-e dator cu nimic. Răbdare ! O să vedem. Poate că și din sfială nu mi-a spus nici un cuvînt. Mi-ar părea rău ca, potrivit felului lui de a gîndi, să fi făcut greșeala de a nu-i fi cerut scuze, deși, după mine și potrivit rînduielilor ce domnesc în lume, sînt departe de a-i datora scuze.”

Am prînzit singur și mi-am petrecut după-amiaza f?-cînd vizite, iar seara, pe cînd cinam la contele Torres, am verbit de plăcerea pe care mi-o făgăduiam pentru a doua zi de a asculta măiestria de vorbitori a avocaților din G orice.

— Voi fi și eu acolo — îmi spuse contele — fiindcă ard de nerăbdare să văd ce mutră face Torriano dacă o cîștiga țăranul. Cunosc pricina — urmă Torres — și toată lumea știe că Torriano nu poate pierde, afară doar dacă e măsluit opisul pe care l-a înfățișat judecății, și potrivit căruia țăranul o dator. La rîndul lui, țăranul trebuie să cîștige, afară doar dacă sînt măsluite cele mai multe chitanțe de la contele Torriano. Țăranul a pierdut pînă acum în prima și în a doua instanță ; a atacat într-una hotărîrea, și țineți seama că e un om sărac. Dacă pierde și mâine, nu ajunge numai în sapă de lemn, dar se alege și cu o condamnare la galere ; dacă însă cîștigă, îl plîng pe Torriano, fiindcă atunci ar fi el vrednic de galere, el și avocatul lui, care de mult le merită.

Știam că contele Torres trece drept o limbă ascuțită, astfel încît n-am dat prea multă însemnătate spuselor sale, care îmi sporiră însă curiozitatea. Așa se face că a doua zi am fost printre cei dinții în sala de judecată, unde i-am văzut pe judecători, pe împricinați și pe avocații lor. Cel al țăranului era un bătrîn cu un chip de om cinstit, în vreme ce al contelui avea o mutră obraznică de pezevenghi. Contele era lîngă el ; înfățișarea lui era plină de dispreț și zîmbetu-i trufaș părea să spună că numai dintr-o toană de-a lui catadicsește a se înjosi pînă într-acolo încît să se compromită cu un mișel pe care-l biruise de două ori pînă acum.

Cu nevastă-sa lîngă dînsul, cu un fiu și cu două fiice făcute să cîștige toate procesele din lume, țăranul avea înfățișarea aceea sfioasă, dar liniștită și plină de încredere, după care se cunoaște resemnarea și cugetul curat.

Mă miram că familia aceea vrednică de luare-aminte a putut pierde de două ori, și pricina lor mi se părea de nepierdut, într-atîta mi se părură de lipsiți de orice gînd ascuns.

404

.. ia cumsecade erau prost îmbrăcați, iar în Oamenii asă în ochi lor piGcați, se citea că sînt căutatul a .

Vi° Focare ffi avea voie să vorbească cîte două ceaSURAl țăranului, avocatul cinstit, nu vorbi decit vreo treizeci de minute, pe care le folosi punînd în fața judecătorilor opisul de chitanțe întărite cu iscălitura contelui, pînă în ziua cînd l-a dat afară, fiindcă, părinte cinstit, nu le-a îngăduit fetelor lui să meargă la conac ; urmînd apoi să vorbească fără cuvinte umflute și cit se poate de liniștit, puse sub ochii judecătorilor opisul înfățișat de conte, și potrivit căruia țăranul îi era dator, și demonstra adevărul declarației juraților, că adică toate înscrisurile pretinse a izvorî de la clientul lui sînt măsluite. Mai demonstra, de asemenea, o sumedenie de anacronisme și paracronisme în tot locul, și sfirși spunînd că, punînd în mișcare procedura penală, clientul lui e volnic să-i dezvăluie judecății pe cei doi măsluitori plătiți de conte, autorii sfruntatelor hirtoage pe care avocatul părții potrivnice cutează să le înfățișeze judelei spre a-i amăgi credința și spre a aduce în sapă de lemn o familie de oameni cinstiți, a căror singură vină e că sînt săraci. încheie cerînd plata cheltuielilor de judecată și despăgubiri atît pentru vremea pe care și-a irosit-o cinstitul lui client, cît și pentru defăimarea ce i s-a adus.

Pledoaria avocatului drăguțului meu de conte ar fi depășit două ore, dacă n-ar fi curmat-o judecătorul. Nu-i ocară pe care să nu și-o fi îngăduit față de avocat, față de experți și față de țăran, pe care-i probozi de cîteva ori, spunîndu-i că are să vină să-l vadă la ocnă, unde n-are să-i fie nimănui milă de el.

Cît au ținut aceste îndelungi dezbateri, m-aș fi plictisit de moarte dacă aș fi avut nefericirea să fiu orb, dar aveam ochi buni și m-am distrat împăratește iscodind cu privirea fețele oamenilor. Cea a scumpului meu conte, adevărată icoană de fățarnicie și neobrăzare, rămase, neclintit, neînfricată și zimbitoare.

După pledoariile avocaților, ne-am retras cu toții într-o încăpere alăturată, spre a aștepta hotărîrea.

Țăranul și cu ai lui stăteau într-un colț, stingheri, fără nici un prieten lingușitor și fără nici un vrăjmaș ascuns ; în vreme ce contele Torriano era înconjurat de vreo zece inși și care mai de care îi trîmbița la ureche că pricina lui e atît de dreaptă încît n-o poate pierde, dar că, dacă -s-ar întîmpla o asemenea năstrușnicie, va trebui să plătească, silindu-l pe țăran să-și dovedească învinuirea de măsluire a hîrtilor.

Ascultam la toate acestea într-o adîncă tăcere, sim-țindu-l mult mai aproape la inima mea pe țăran, care mi se părea un om cinstit, decit pe gazda mea, pe care aveam destule cuvinte să-l cred un om de nimic, deși mă păzeam să nu suflu o vorbă.

Dușman neîmpăcat al cumînțeniei, contele Torres mă întrebă ce părere am și îi spusei, luîndu-l de-o parte, că Torriano trebuia negreșit să piardă, chiar dacă ar fi avut dreptate, din pricina mîrșavei pledoarii a apărătorului

lui, care e vrednic să i se taie urechile și să stea ținuit vreme de șase luni la stîlpul infamiei.

— Și clientul lui la fel, zise Torres destul de tare, dar n-auzise nimeni ce spusese eu.

După un ceas de așteptare, intră greșierul judei, cu două hîrtii în mîină : una o dădu avocatului țăranului și a doua celui al lui Torriano care, după ce o citi, izbucni într-un hohot de rîs și începu s-o citească cu glas tare.

Tribunalul îl condamnă să se recunoască dator țăranului, să-i plătească toate cheltuielile și să-i dea, drept despăgubire-, leafa pe un an, cu dreptul pentru țăran de a intenta acțiune ad minimum pentru orice alte pretenții ar mai avea.

Avocatul părea mîhnit, dar Torriano îl mîngîie dîndu-i șase țechini, și toată lumea plecă.

Rămas singur cu osînditul, îl întrebai clacă are de gînd să atace hytărirea la Viena.

— Atacul meu va fi de alt soi, îmi răspunse el. N-am socotit că trebuie să-l întreb ce înțelege cu aceste cuvinte.

ou

plecarăm din Gorice a doua zi dimineață. Dîndu-mi teala, hangiul îmi spuse că a primit poruncă de la conte că' dacă mă împotrivesc cumva să plătesc, să nu stăprie, că plătește el.

Mi so păru cam ciudată treaba asta, m-am mîrginit însă să rîd. Și totuși, cele două, trei mostre pe care le promisem despre caracterul lui îmi dădeau să gîndesc că voi petrece șase săptămîni cu un om sucit, și primejdios.

Ajunserăm la Spessa în mai puțin de două ceasuri și văzui, pe o mică movilă, o casă mare care n-avea nimic deosebit ca arhitectură. Urcarăm în odaia lui, care nu era nici bine, nici prost mobilată ; după ce mi le arătă apoi pe toate celelalte, mă petrecu într-a mea : era o încăpere la parter, prost mobilată, întunecoasă, și fără aer.

—i Asta e — îmi zise — odaia pe care-o îndrăgea si bietul tata care era, la fel ca dumneavoastră, un pătimaș al cărții. Puteți fi sigur că veți putea gusta în toată tihna din această desfătare, căci nu vă va tulbura nimeni.

Am prînzit foarte tîrziu, așa că în ziua aceea n-am mai cînat de loc. Mîncarea am găsit-o destul de bună, ca și vinul, iar tovărășia unui preot, care-i slujea de vechil și care, după tocmeală, era dator să stea cu dînsul la masă de cîte ori se afla la Spessa, nu mi s-a părut nici ea neplăcută ; un lucru însă care mă izbi fu acela că, mîncînd el însuși foarte repede, îndrăzni să-mi spună, în glumă a adevărat, că mîncînc prea încet.

Cînd ne ridicarăm de la masă, îmi spuse că are treaba foarte multă și că ne vedem mîine.

Coborîi la mine în odaie ca să-mi așez lucrurile și să-mi pun rînduială în hîrtii. Lucram pe atunci la al doilea volum al istoriei tulburărilor din Polonia. Cînd se însera, ieșii să cer lumină și un slujitor îmi aduse dos? o singură luminare de seu.

Treaba aceasta mi se păru dezgustătoare, căci mi s-ar M cuvenit luminări de ceară, sau măcar o candelă. Mă stă-pîinii totuși și mă mulțumii să-l întreb pe slujitor dacă a fost vreunul din ei dat anume pe lîngă mine,

— Domnule — îmi spuse el — stăpînul nostru nu ne-a spus nimic în ce vă privește, se înțelege însă că sîntem la porunca dumneavoastră ori de cîte ori ne chemați.

Ar fi fost un chin, căci pentru a găsi pe cineva ar fi trebuit să colind prin toată casa, să bat curtea, ba chiar să ies în stradă, căci nu exista nici un clopoțel.

— Și odaia cine-o să mi-o deretice ?

— E treaba slujnicei.

— Are va să zică o cheie a ei ?

— Nu-i trebuie, domnule, căci ușa dumneavoastră n-are broască ; noaptea vă puteți însă închide punînd zăvorul.

Sau de ciudă, sau de voie-bună, îmi veni să rid, căci treaba nu putea să meargă așa. Izbutii totuși să na spun nimic.

După ce plecă feciorul, mă așternui la lucru ; peste o jumătate de oră, mi se întîmplă însă necazul că stinsei luminarea, mucărind-o. Neputînd colinda casa prin beznă, fiindcă nu-i știam destul de bine rosturile, aveam poftă mai curînd să înjur decît să rîd, dar vrînd-nevrînd a trebuit să mă culc pe întuneric.

Din fericire și împotriva așteptărilor mele patul era bun, ceea ce mă mai liniști puțin și dormii foarte bine.

Dimineață, nevăzînd pe nimeni, mă sculai și, după ce îmi încuiai hîrtille, mă dusei, în halat și cu scufia de noapte în cap, să-i dau gazdei mele bună-dimineață. îl pieptăna, tocmai, al doilea slujitor, care-i ținea loc și de fecior. După ce îi spusei că am dormit bine, îi spusei că am venit să iau cu dînsul gustarea de dimineață ; îmi răspunse destul de politicoasă că el nu mănîncă niciodată cînd se scoală și că mă roagă să-mi cruț dimineața osteneala de a mai veni să-l văd, fiindcă are întotdeauna treabă cu țărani, care sînt 'toți niște tîlhari. Adăugă apoi că, dacă obișnuiesc să gust ceva cînd mă trezesc, are să-i spună bucătarului să-mi pregătească o cafea oricînd voi dori.

— Faceți de asemenea bunătatea și porunciți-i slujitorului să mă pieptene și pe mine după ce sfîrșește cu dumneavoastră.

— Mă mir că nu v-ați adus un fecior.

Dacă aș fi știut că nu vă supără această neînsemnată •înță a mca' c'e a avea într-un sat unde nu există fri-r irti slujitor care să mă pieptene, mi-aș fi luat unul.

__pe dumneavoastră are să vă supere, nu pe mine, fiindcă aveți să vă pierdeți cîteodată răbdarea așteptîndu-l.

— II voi aștepta bucuros. Un lucru care-mi trebuie neapărat e o cheie la ușa odăii mele, căci am hîrtii de care răspund și nu le pot incuia în cufăr de cîte ori sînt nevoit să ies.

— La mine acasă totul se află în siguranță.

— Bănuiesc ; vă dați seama însă că ar fi caraghios să trebuiască să răspundeți dumneavoastră pentru cutare scrisoare care mi-ar pieri. Pe mine m-ar mîhni poate peste măsură și de spus nu v-aș spune nimic.

Intîi nu-mi răspunse nimic ; pe urmă, după vreo cinci minute de tăcere, îi porunci slujitorului-frizer să-i spună preotului să pună o broască la ușa mea și să-mi dea cheia.

În vreme ce cugeta, văzui pe noptiera lui o luminare de ceară cu stingătorul ei și o carte. Apropiindu-mă, îl întrebai, precum o cere buna-cuviință, dacă pot să văd ce carte îi liniștește gândurile înainte de a adormi. Îmi răspunse curtenitor că mă roagă să nu pun mina pe carte. Mă îndepărtai de îndată și-i spusei zîmbind că sînt încredințat că e o carte de rugăciuni, dar că-i făgăduiesc să nu-i mai împărtășesc nimănui prepusul meu.

— Ați ghicit, îmi răspunse el rîzînd.

Îl părăsii cu toată curtenia, rugîndu-l să-mi trimită slujitorul și o ceașcă de cafea, de șocolată, de fiertură, de ce-o fi.

Puțin jignit de niște purtări atît de noi pentru mine, și mai ales de nenorocita de luminare de seu, în vreme ce el ardea luminări de ceară, mă întorsei în vizuina mea, frămîntat de gînduri. Cea dinții pornire era să plec fără zăbavă căci, deși toată averea mea se ridica la vreo cinci-, zeci de ducați, nu eram mai puțin mîndru decît pe vremea cînd eram bogat. Înlăturai însă gîndul acesta, fiindcă nu voiam să calc eu în greșeală adueîndu-i o atît de grea jignire.

Socotind să singura pricină serioasă e nenorocita aceea de luminare mă hotărîi să-l întreb pe fecior dacă n-a primit poruncă să-mi dea luminări de ceară. Întrebarea nu era de prisos, fiindcă s-ar fi putut să fie la mijloc o neîn* țelegere, ;sau o potlogărie de-a feciorului.

Sosi peste un ceas, aducîndu-mi o ceașcă de cafea, gata turnată și îndulcită, după gustul lui ori al bucătarului care o făcuse. Nevoind să mă ating de ea, căci îmi făcea scîrbă, o lăsai acolo și-i spusei, hohotind de rîs (căci trebuia ori să rîd, ori să-i arunc cafeaua în obraz) că nu-s deprins să fiu slujit astfel și mă pregătii de pieptănat.

Nu mai puteam, și-l întrebai de ce mi-a adus o prăpădită de luminare de seu, în loc de două luminări de ceară.

— Domnule — îmi răspunse respectuos cinstita slugă — nu v-am putut aduce decît ce mi-a dat preotul ; totul e pe mîna lui : am primit o singură luminare de ceară pentru stăpin și una de seu pentru dumneavoastră.

Îmi părea rău că l-am necăjit pe bietul băiat și nu i-am mai spus nimic ; gîndindu-mă însă că preotul vrea poate să-i arate contelui cît e de destoinic cruțîndu-i banii, ori să-i cruțe pentru folosul lui, mă hotărîi să-l întreb chiar în ziua aceea, ca să mă lămuresc.

De îndată ce mă îmbrăcai, o luai din loc mergînd să-mi vîntur gîndurile negre, îl întîlnii pe atotputernicul preot care tocmai fusese după lăcătuș. Îmi spuse, că, neavînd nici o broască gata, are să-mi pună la ușa un lacăt și are să-mi dea cheia.

— Vreau numai să pot încuia — îi spusei — oricum o fi.

Și făcui cale-ntoarsă, ca să fiu acolo cînd se face treaba.

În vreme ce bătea lăcătușul cu ciocanul, îl întrebai pe preot de ce mi-a trimis o luminare de seu și nu una, sau două de ceară.

— N-aș fi îndrăznit niciodată s-o fac, domni de, fără poruncă anume de la conte.

— Nu se înțelege oare de la sine ?

— Pretutindeni, da ; aici, însă, nimic nu se înțelege de la sine. E adevărat că eu cumpăr luminările de ceară

j contele mi le plătește, fără să se teamă că se păcălește, căci îi trec luminarea la socoteală de cîte ori are nevoie de cîte una.

— Vei putea, aşadar, domnule abate, să-mi cedezi şi mie o livră cu preţul pe care-1 plăteşti dumneata ?

— E o plăcere pe care v-o fac bucuros, dar n-am să pot să nu-i spun contelui, fiindcă vă daţi seamă că...

— îmi dau foarte bine seama, dar nu-mi pasă. Inmîinîndu-i banii pentru o livră de luminări, plecai să

mă plimb, după ce aflai chiar de la dînsul că masa de prînz se ia la ora unu. Am fost punctual, judece însă oricine ce uimit am rămas cînd, ajungînd acasă la douăsprezece şi jumătate, mi se vesti că domnul conte e la masă de o jumătate de ceas !

Neînţelegînd de unde vin toate aceste măgării, mă stă-pîinii încă o clată şi intrai în sufragerie spunînd că abatele mi-a spus că prînzul se ia la ora unu.

— De obicei aşa e — răspunse contele — azi însă, viind să fac citeva vizite unor vecini cărora să vă prezint, am vrut să mănînc la douăsprezece. Veţi avea totuşi vreme să prînziţi.

Fără a-i răspunde, dar prefăcîndu-mă voios precum eram departe de a fi, mîncai bucatele care se mai aflau încă pe masă, neatingîndu-le măcar pe cele care se aduceau iar. Zadarnic mă rugă să fac cinste supei, rasolului, antreurilor ; refuzai cu neînduplecare totul, spunîndu-i că aşa mă pedepsesc eu cînd săvîrşesc greşeala de a întiizia la masa unui senior.

Ascunzîndu-mi mai departe năduful, mă urcai cu el în trăsură spre a-1 însoţi în vizitele pe care dorea să le facă. Mă duse, la o jumătate de leghe, la baronul del Mestri, care stătea tot anul la ţară, ţinea casă bogată, avea familie numeroasă şi unde totul era vesel şi plăcut.

Contele rămase acolo toată ziua, amînînd pe altă clată celelalte vizite pe care mai dorea să le facă şi seara ne înapoiarăm la Spessa unde preotul, cîteva clipe după sosirea noastră, îmi întoarse banii ce-i dădusem pentru livra de luminări, spunîndu-mi că domnul conte uitase să-1

înştiinţeze că urmează să fiu slujit ca un al doilea el însuşi.

Bine-rău, greşeala era îndreptată şi mă făcui ca înghit găluşca.

Se sluji o cină de parcă n-am fi prînzit şi, mîncînd cît patru, în vreme ce contele nu mîncă aproape de loc, îi spusei că e un om de duh..

Feciorul care mă petrecu în odaie mă întrebă la ce oră doresc gustarea ; i-o spusei, nu întîrzie de loc şi de rîndul acesta cafeaua era în cafetieră şi zahărul deoparte.

Feciorul-frizer veni să mă pieptene, slujnica yeni să-mi deretice odaia : totul era schimbat şi îmi închipuiam că l-am învăţat cum se trăieşte. „Nădăjduiesc — îmi zisei — că n-o să mai am nici o neplăcere aici.”

Uitasem însă de gazda mea, precum se va vedea.

Peste trei, patru zile, preotul veni într-o dimineaţă să mă întrebe la ce oră doresc să prinzesc, vestindu-mă că aveam să mănînc singur în odaie.

— De ce singur şi de ce în odaie ? îi spusei.

— Fiindcă ieri contele a plecat, după cină, singur, spre Gorice, spunîndu-mi că nu ştie cînd se întoarce. Mi-a poruncit să pun să vi se slujească masa singur în odaie.

— Mă rog. Mănînc la unu.

Nimeni nu recunoaşte, desigur, mai hotărît decît mine, principiul firesc al libertăţii individuale ; mi se păru însă că cele mai elementare rînduieli de bună-cuviinţă ar fi cerut ca ţoapa mea de gazdă să mă înştiinţeze că pleacă

la Gorice. Rămase opt zile acolo și în acest răstimp aș fi murit de plictiseală, dacă nu m-aș fi dus să-mi petrec în fiecare zi câteva ceasuri la baronul del Mestri ; căci n-aveam cu mine schimba o vorbă, abatele nefiind decît un mîrlan slugarnic și necioplit, și nici vreo țărăncuță mai de doamne-ajută nu l era cu care să-mi mai omor timpul cu cîte o dragoste ușurică. Mi se părea că-mi va fi cu neputință să mai petrec încă patru săptămîni în acest trist surghiun.

Cînd se întoarse contele, îi vorbii fără mînuși.

— Am venit la Spessa — îi spusei — ca să vă țin tovărășie și să mă simt bine ; cum văd însă că însoțirea mea

v2 e de prisos, ba poate chiar stînjenoare, vă rog să mă duceți înapoi la Gorice cu cel dinții drum pe care-l mai faceți într-acolo ; căci am cîntea să vă înștiințez că- mi place ca și dumneavoastră buna însoțire și n-am de ioc chef să mor de plictiseală pe moșia dumneavoastră.

Mă încredința că n-are să se mai întîmple și-mi spuse că a făcut pe nepregătite această călătorie pentru a se vedea cu o actriță de care era îndrăgostit și care venise anume pentru el la Gorice, spre marele necaz al directorului Operei bufe din Triest, unde era angajată.

— In afară de aceasta — adăugă — m-am folosit de cele opt zde pentru a iscăli un contract de căsătorie cu fata unui castilian din Veneția, cu care mă însor în carnavalul viitor.

Toate aceste temeuri și tonul cu care mi le-a înșirat m-au convins să mai rămîn la sucitul acela.

Toată starea contelui se alcătua din vii care dădeau un vin alb foarte bun și-i aduceau un venit de vreo mie de țechini pe an ; smintit însă cum era, voia să cheltuie de două ori pe atît și își prăpădea averea. încredințat că toți țărani îl fură, dădea tîrcoale peste tot, intra în colilie, unde, dacă yăsea un ciorchine, doi de strugure îi bătea cu bastonul pe toți cei care nu puteau tăgădui că i-au rupt cîin viile lui Zadarnic îi cădeau în genunchi și-i cereau iertare, tot nu scăpau de ciomăgeală.

Mai stătusem pînă atunci de câteva ori de față, cu totul fără voia mea, la soiul acesta de execuții samavolnice, cînd am fost silit într-o zi să văd cum doi țărani l-au luat la bătaie cu coada măturii. Începuse să-i ia la refec ca de obicei, pomenindu-se însă cotonogit la rîndul lui, își aduse aminte că fuga e rușinoasă, dar sănătoasă.

Mă învinui foarte aspru că m-am mărginit să privesc la conflict.

Fără să mă tulbur, îi arăta! că nu mă puteam amesteca, întîi fiindcă el a început și deci n-avea dreptate, pe urmă fiindcă nu mă pricep de loc la bătaia cu ciomege și mai ales cu țărani, care sînt mult mai deprinși decît mine la soiul acesta de lucrări și care ar fi putut să mă dea gata, fără să am măcar dreptul de a mă plînge.

Nemulțumit tle îndreptările mele, și turbat de mîinte* din pricina unei strașnice vinăți pe față, îndrăzni să-mi spună că sînt un fricos, un laș care nu cunoaște legea care poruncește să-ți aperi prietenul ori să mori împreună cu el.

Oricît îi erau de jignitoare cuvintele, nu-i răspunsei decît cu o privire de dispreț, al cărei tîlc cu siguranță că nu i-a scăpat.

În curînd se răspîndi în tot satul zvonul despre pățania boierului și fiecare în sinea lui se prăpădea de rîs, căci domnul conte se bucura de ciudatul

privilegiu de a fi temut de toți și de a nu fi iubit de nimeni. Cei doi țărani răzvrătiți își luase lumea în cap. Când se află că înălțimea sa a luat hotărîrea de a nu mai intra în casele oamenilor decît înarmat cu pistoale, întreaga obște se ridică în picioare; se întruniră și-i trimiseră doi vornicei, care-i spuseră că țăraniii își vor părăsi, toți, pămînturile chiar în săptămîna aceea, clacă nu le făgăduiește cu mîna pe inimă că n-are să mai vină, nici singur, nici însoțit, să-i tulbure în cocioabele lor.

În cuvîntarea dreaptă și nemeșteșugită a acestor falnici țărani mi-a plăcut mult un temei filozofic care mi s-a părut sublim, dar care contelui i s-a părut obraznic și caraghios totodată.

— Ni se cuvîne — îi spuseră destoinicii săteni — să mîneăm un ciorchine din via care n-ar da o boabă dacă n-am stropi-o noi cu sudoarea noastră, tot astfel precum bucătarului dumneavoastră i se cuvîne să guste din rasolurile pe care vi le pregătește, înainte de a vi le trimite la masă.

Amenințarea cu fuga de pe pămînturi, tocmai în vremea culesului, îl sperie pe bătăuș, care fu silit să tăgăduiască ; iar trimișii se întoarseră foarte bucuroși că au izbutit să-i bage mințile în cap.

Mergînd noi duminica următoare la biserică spre a asculta liturghia, îl găsim pe preot în altar, pe cînd tocmai sfîrșea de rostit Crezul. Văzui mînia scăpărînd în cehii contelui, iar după slujbă mă sili să iau parte la un spectacol din cale-afară de păgînesc și de m-osolan. Se „propie de bietul preot, îl înjură de mai multe ori și-i pase vreo citeva cu bastonul, deși mai avea încă stiharul pe el.

În neputîndu-se răzbuna altfel, preotul îl scuipă în obraz și se porni să țipe. Începuse să dea fuga unul și altul, astfel încît plecarăm.

Eram revoltat și-i spusei că preotul se va duce cu siguranță la Udine și că-i va face negreșit un bucluc.

— Căutați — adăugai — să-l opriți, chiar și cu sila ; încercați însă mai curînd să-l împăcați.

Contelui i se făcu desigur frică, fiindcă, chemîndu-și slugile, le porunci să i-l aducă pe preot, cu voia, sau eu puterea.

Porunca îi fu îndeplinită.

Sosind, preotul clocotea de mînie ; îl ocări în chipul cel mai cumplit, numindu-l proclat și afurisit a cărui răsuflare spurcă văzduhul : încheie jurîndu-i că nici el, nici alt preot nu va mai sluji vreodată liturghia în biserica lui, pe care a pîngărit-o cu o fărădelege și că arhiepiscopul va răzbuna nelegiuirea pe care a săvîrșit-o în ființa lui.

Contele îl lăsă să vorbească, fără a-i curma vorba : oprindu-l însă să plece, îl sili să se așeze la masă, la care nevrednica față-bisericească nu numai că se învoi să mă-nînce, dar se și lăsă îmbătat. Această josnică lăcomie aduse după sine împăcarea, iar abatele uită totul, ca să i se ierte vina și lui.

Peste cîteva zile, veniră doi capucini la dînsul, cam pe la amiază. Văzîndu-i că nu mai pleacă și nevrînd să le spună nimic, porunci să se dea la masă, fără a pune tacî-muri și pentru ei. Cînd văzură că n-are de gînd să-i poftească, cel mai îndrăzneț dintre amîndoi îi spuse contelui că ei n-au prînzit. Fără a-i răspunde, contele puse de i se sluji o farfurie plină cu orez. Capucinul o respinse, zicînd că el e vrednic să se așeze nu numai la masa lui, dar și la aceea a unui rege. Contele, care era în toane bune și

avea chef de glumă, îi răspunse că epitetul cinului lor e acela de „nevrednici” și că, prin urmare, nu-i vrednic de nimic pe lumea aceasta și, că, de altminteri, umiliința pe care o propovăduiesc le interzice orice fel de pretenții. Capucinel apărindu-se prost și contele avînd dreptate, socotii că trebuie să-1 sprijin, li spusei capucinelui că ar trebui să-i fie rușine să înfrîngă legea cinului său săvîr-’ șiînd păcatul trufiei.

Drept răspuns, capucinel mă înjură și contele ceru atunci să i se aducă niște foarfeci ca să le taie barba potlogarilor acelora spurcați.

La această grozavă amenințare, cei doi țapi în sutane o luară la fugă și noi ne prăpădirăm de rîs.

Dacă ciudățeniile contelui ar fi fost toate ca aceasta, niște glume măi bune ori mai proaste, i le-aș fi iertat cu dragă inimă ; mai aveau însă mult pînă acolo.

Nefericitul acela distila, în loc de hil, un venin virulent și, în orele de digestie, nebunia care îl stăpînea îl făcea cumplit, sălbatic, crud, nedrept și sîngeros. Pofta i se prefăcea într-o adevărată furie ; mînca precum înfulecă un tigrul. Intr-o zi, avînd fiecare în farfurie cîte o becață foarte gustoasă, nu mă putui împiedica să n-o laud, cu voluptatea unuia căruia îi place să mănînce. Puse mîna pe pasărea lui, o sfișie de parcă ar fi fost un șoim flămînd și-mi spuse cît se poate de serios că mă roagă să mănînc liniștit, să-mi degust în. voie bucățica și să tac din gură, căci laudele pe care le aduc felurilor care-mi plac îl scot din sărite.

Îmi venea totodată și să rîd, și să-i dau cu o sticlă în cap, ceea ce cu douăzeci de ani în urmă aș fi făcut cu siguranță. N-am făcut, totuși, nici una, nici alta ; tăcui, înțelegînd că trebuie ori să-1 părăsesc pe necioplitul acesta, ori să mă plec la toanele lui.

Peste trei luni, micuța Costa, actrița din Trieste pe v care fusese s-o vadă cînd cu escapada la Gorice, îmi spuse că n-ar fi crezut niciodată, înainte de a-1 cunoaște pe contele Torriano, că un om cu un asemenea caracter poate exista.

— Deși e foarte voinic în ale dragostei, îi e foarte anevoie să ajungă la criza care încununează lucrarea și dacă vreo nenorocită are nefericirea să nu-și poată ascunde extazul cînd, stîrnită la culme, o scaldă roua voluptății, e în primejdie s-o strîngă de gît, cîinele, atîta e de pizmaș de bucuria altuia. Tristă soartă va avea — adăuga micuța Costa — nefericita ce-i e menită de soție.

Iată și întîmplarea care puse capăt legăturilor mele cu acest turbat.

În plictiseala și trîndăvia din nefericita aceea de Spessa, unde n-aveam nici un. fel de bucurie, îmi sări în ochi o văduvioară săracă și foarte drăguță. îi făcui cîteva mici daruri și, după ce dobîndii de la ea cîteva neînsemnate hatîruri, o adusei să vină să-și petreacă nopțile în odaia mea. Venea la douăsprezece, ca să n-o vadă nimeni și pleca în zori, ieșînd pe o porțiță care dădea în stradă.

Îmi treceam de opt zile vremea cu această plăcută îndeletnicire, foarte liniștiți în ceea ce privește legătura noastră, căci bănuiam că n-o cunoaște nimeni, cînd biata prietena mea se strecură într-o dimineață din brațele mele și pe urmă mă trezi să vin să încui porțița după ea, ca de obicei. N-apuc să încui bine, că o aud țipînd. Deschid repede și—1 văd pe sălbaticul de Torriano care cu o mînă o ținea ele fustă și cu cealaltă o plesnea cu

bastonul. N-am stat pe gânduri și cît ai clipi i-am sărit în cîrcă. Ne rostogolirăm el dedesubt și eu deasupra, în vreme ce biata văduvioară o luase la fugă.

N-aveam pe mine decît halatul, și din punctul acesta de vedere eram eu mai slab, căci se știe, că, gol, un om civilizât își pierde jumătate din putere. Totuși, îi apucasem cu o mîină bastonul și cu cealaltă îl strîngeam de gît, silindu-mă să-l sugrum. La rîndul lui, își apăra cu dreapta bastonul și cu mîina mă ținea de pâr. Nu-mi dădu drumul decît atunci cînd îi ieși limba de-un cot și cînd, nemaipu-tînd respira, era cît p-aci să se înăbușe.

Simțindu-mă slobod, sării în picioare și, smulgîndu-i bastonul, îi eroii cu el în cap o lovitură zdravănă, de care, din fericire, se apăra întrucîtva cu mîinile amîndouă.

Mulțumindu-mă cu atît, se ridică, o rupse la fugă și începu să culeagă pietre, a căror izbitură n-o mai așteptai, întors la mine în odaie, mă încuiai pe dinăuntru și, neștiind dacă ne văzuse cineva sau nu, mă trîntii pe pat gîfiind și murind de ciudă că n-am avut mîina destul de puternică spre a-l gîtui pe tîlhar, care era, socoteam, ho-tărit să măucidă.

Cînd îmi venii puțin în fire, mă sculai și, după ce îmi cercetai pistoalele și mă încredințai că-mi vor fi de bun folos la nevoie, mă îmbrăcai și ieșii cu gîndul de a merge să caut la vreun țaran o căruță cu care să mă întorc la Gorice. Apucînd, fără să știu, un drum care mă scoase în spatele casei bieteii mele văduve, intrai înăuntru și o găsii mîhnită, dar liniștită. Mă mîngîie spunîndu-mi că n-a lovit-o decît peste umeri și că n-a durut-o decît foarte puțin. O supăra însă că întîmplarea nu putea să nu se lățească, fiindcă doi țarani l-au văzut pe conte bătînd-o și că aceiași țarani ne-au văzut, ca și ea, încăierăți.

Îi dăruii doi țechini, poftînd-o să vină să mă vadă la Gorice, unde socoteam să stau vreo două, trei săptămîni, și să-mi spună unde aș putea găsi un țaran care să aibă o trăsura, căci voiam să plec cît mai curînd cu putință.

Sora ei se arătă gata să mă petreacă la o fermă unde aveam să gădesc ce voiam. Pe drum îmi spuse că Torriano e dușmanul surorii ei încă de pe cînd îi trăia bărbatul, fiindcă îl alungase.

La ferma unde mă duse fata, găsii ce căutam, adică o teleguță bună, iar țaranul îmi făgădui că la ceasul prîn-zului mă pune în Gorice.

Ii dădui o jumătate de scud arvună și plecai, spunîndu-i că-l aștept.

Întors la conte, mă grăbii să-mi strîng lucrurile și tocmai isprăvisem cînd sosi și trăsura.

Mă pregăteam să-mi încarc lucrurile, cînd veni un slujitor care mă rugă din partea contelui să trec o clipă pe la dînsul.

csa

Ii scrisei în franțuzește că, după cele ce s-au petrecut între noi, nu ne mai putem întîlni la el acasă.

Peste un minut, intră la mine, și, închizînd ușa după el, îmi spuse :

— Dacă nu vreți să veniți să vorbim la mine acasă, iată vin eu la dumneavoastră.

— Ce aveți a-mi spune ?

— Plecînd de la mine în felul acesta, mă jigniți și n-am să vă las să plecați.

— Nu zău, domnule, tare aș vrea să văd cum o să faceți ca să mă împiedicați ; căci de bună-voia mea n-o să mă convingeți să rămîn.

— Am să vă împiedic să plecați singur, căci onoarea cere să plecăm împreună.

— Foarte bine. Cred că v-am înțeles. Mergeți așadar și luați-vă spada, ori pistoalele și vom pleca de îndată, înarmați la fel. Precum vedeți, în trăsură mea e loc pentru doi.

— Ba nu, dumneavoastră trebuie să plecați într-a mea, călătorind mai bine, și anume după ce veți prinzi eu mine.

— Aveți greșeală. M-ar lua lumea drept nebun dacă aș sta la masă cu dumneavoastră când tot satul cunoaște cîrcota noastră, care mâine va ajunge de poveste pînă la Gorice.

— Dacă nu vreți să veniți să prînziți cu mine, vin eu să prînzesc aici cu dumneavoastră și n-au decît să spună ce-or vrea. După masă plecăm. Dați drumul teleguței și nu faceți tărăboi, căci vă spun încă o dată că nu veți pleca.

Vrînd, nevrînd, m-am lăsat înduplecat și am dat drumul teleguței.

Nefericitul de conte rămase la mine pînă la amiază, călcînd ca de obicei cu picioarele în străchini, și încercînd să-mi bage în cap că toată vina e de partea mea, spunînd că n-am căderea să-l opresc să bată în stradă o țarancă asupra căreia, la urma urmelor n-aveam nici un drept.

Îi spusei rîzînd că tare aș dori să aflu ce drept are el să bată în stradă o femeie liberă și cum și-a putut închipui că această femeie liberă nu-și va găsi un apărător într-un bărbat pe care, așa cum și era, îl interesa sufletește.

— Cum v-ați putut gîndi — adăugai — că am să rabd să loviți o femeie, o ființă firavă și drăguță, chiar în clipa cînd ieșea din brațele mele, și pe care măcar numai pentru asta ar fi trebuit să o respectați ? Spuneți, dacă sînteți bărbat, n-aș fi fost un mișel sau un monstru ca dumneavoastră, dacă aș fi privit nepăsător această scenă sălbatică și, să fi fost în locul meu, n-ați fi făcut la fel, fără a sta o clipă pe gînduri, măcar să fi fost un mare principe bătăușul?

Nefericitul nu putea răspunde decît cu vorbe în doi peri, iar eu îi înfruntam balivernele spunîndu-i verde adevărul de la obraz. Gheața se rupsesse, nu mai avea nici un drept să mă port cu el cu mînuși.

Cîteva clipe înainte de a ne așeza la masă, îmi spuse că o asemenea aventură nu i-ar aduce nici o cinste aceluia care și-ar ucide potrivnicul, căci el nu înțelege să se bată decît pe viață și pe moarte.

— În ce mă privește — îi răspunsei rîzînd — nu vă împărtășesc gîndurile ; cît despre dumneavoastră, n-aveți decît să nu vă primejduiți, dacă așa credeți de cuviință, căci după lecția pe care v-am dat-o și pe care îmi pare foarte rău că m-ați silit să v-o dau, mă socotesc deplin satisfăcut. Iar dacă va fi să ne batem pe viață și pe moarte, nădăjduiesc să nu vă șterg dintre vii, chiar așa mînios cum sînteți ; mă voi mulțumi să vă scot pentru multă vreme din luptă și să vă dau astfel răgaz să cugetați la trecutul și viitorul dumneavoastră. Cît vă privește, dacă soarta vă va fi mai prielnică sau dacă veți fi mai îndemînic decît mine, slobod sînteți să faceți precum veți pofti.

— Vom merge amîndoi într-o pădure și-i voi porunci vizitiului să vă ducă oriunde veți dori, dacă vă veți întoarce singur la trăsură, căci nu voi lua cu mine nici un slujitor.

— Foarte frumos — îi spusei — foarte frumoase ho-tăriri; și cum vreți să ne luptăm : cu spada ori cu pistolul ?

— Cu spada ajunge.

— Atunci vă făgăduiesc să-mi las pistoalele în trăsură în clipa cînd vom coborî din ea.

Eram puțin descumpănit vîzîndu-i pe țopîrlanul ăsta prefăcut dintr-o dată într-un om curtenitor și de înțeles, tocmai în clipele cînd duelul care-l pîndea ar fi trebuit să-i tulbure sufletul ; căci mi se părea cu neputință ca un om cu un asemenea caracter să poată fi viteaz. Socoteam că am mai mult sînge rece și eram sigur că-l voi doborî de la început cu bota mea de dreapta, care n-a iertat pe nimeni, și să-l schilodesc rînindu-l la genunchi, dacă ar fi vrut să lupte mai departe. Aș fi fugit apoi în statele venețiene de unde, necunoscîndu-mă nimeni, mi-ar fi fost lesne să ies. Prevedeam însă că nu se va întîmpla nimic, că se va alege praful de acest duel, ca și de atitea altele, cînd unul clin cei doi luptători e un mișel; și drept un asemenea om îl luam pe conte.

Plecarăm după un prînz minunat, în vremea căruia am fost foarte vesel ; contele cu mîinile goale, iar eu cu micul meu calabalic bine legat în spatele trăsorii.

îmi golisem cu dinadinsul pistoalele în fața contelui, care-mi arătase că n-are pistoale de loc.

Il auzisem poruncindu-i vizitiului să ia drumul spre Gorice, dar mă așteptam din clipă în clipă să-l aud spu-nîndu-i s-o ia la dreapta ori la stingă, ca să mergem să ne încheiem răfuiala într-o pădure.

Cum bine vă puteți închipui, am fost foarte cumpătat cu întrebările tot drumul : nu mie mi se cădea să pun întrebări.

Mă lămurii în sfîrșit cînd sosirăm la Gorice și izbucnii într-un hohot de ris auzindu-l pe conte că îi poruncește vizitiului să meargă la hanul poștei.

Cînd ajunserăm acolo, îmi spuse :

— Ați avut dreptate, e mai bine să rămînem prieteni. Să ne legăm că nu mai vorbim la nimeni de întîmplarea asta și să rîdem de ea cînd alUi o vor povesti altfel decît a fost.

Îi făgăduii, ne dădurăm mîna și totul se sfîrși. A doua zi, îmi luai gazdă pe o străduță foarte liniștită, pentru a-mi sfîrși al doilea volum al Istoriei tulburărilor din Polonia, vremea însă pe care o hărăzii lucrului nu mă împiedică să mă bucur de viață, pînă în clipa cînd m-am hotărît să mă întorc la Triest, pentru a aștepta în orașul acela grația inchizitorilor de stat. Rămînînd la Gorice, mi-era anevoie să găsesc, prilejul de a-mi dovedi rîvna în slujba lor și ele altminteri nu mă plăteau ca să-mi petrec viața într-o dulce trîml?veală.

N-am stat la Gorice decît pînă la sfîrșitul anului 1773 și în cele șase săptămîni cît am zăbovit acolo, am găsit toate plăcerile pe care mi le-aș fi putut dori.

Daravera de la Spessa o cunoștea tot orașul. în primele zile mi se vorbea de ea la tot pasul. Văzînd însă că nu fac decît să rîd, ca de un fleac fără nici o însemnătate, încetară de a mi-o mai pomeni și Torriano ajută și el cum se pricepu mai bine la această uitare dîndu-mi cele mai călduroase dovezi de prietenie oriunde mă întîlnea. Totuși, știindu-l omul dracului, cu care era

mai bine să nu ai de-a face, am avut grijă să găsesc cîte o împiedicare de cîte ori m-a poftit la prînz sau la cină.

În vremea carnavalului, se însura cu domnișoara de care am mai vorbit și o neferici cită vreme trăi el. Din fericire pentru ea, muri, după vreo treisprezece ani, nebun și ca vai de capul lui.

Cît am stat acolo, contele Carlo Coronini, de care cred că am mai vorbit pînă acum, a fost îneîntarea vieții mele. Omul aceia fermecător muri peste patru ani. O lună înainte de a-și da duhul, îmi trimise testamentul lui, în versuri italienești de opt silabe, bucată pe care o păstrez ca pe o dovadă a spiritului său filozofic și al voioșiei sale sufletești. Testamentul acela glumeț e plin de hazul cel mai subțire. Să fi ghicit că va muri atît de curînd, cred că și-ar fi mînuit cu mai puțină voie-bună condeiu, căci mi se pare că gîndul că mîine sau poimîine nu vei mai fi nu poate alcătui pricină de veselie sau de glumă, decît poate doar pentru un om fără minte.

Un anume domn Richard, loren, veni, cît am stat eu acolo, să se așeze la Gorice. Era un holtei de vreo patruzeci de ani căruia, după ce-i adusese însemnate slujbe în treburi de administrație financiară, curtea de la Viena îi dăduse o pensie destul de măricică. Bărbat frumos, plin aq duh, cu gustul șlefuit al societății alese, destul de cunoscător într-ale literaturii și cu desăvîrșire lipsit de pretenții, era primit și îndrăgit în cele mai bune familii din Gorice.

L-am cunoscut la contele Torres, unde cu osebire îi plăcea*sa meargă, atras de mintea subțire a contesei celei tinere cu care se și însura curînd după aceea.

La începutul lui octombrie, noul Consiliu al celor Zece, intră, precum e obiceiul în ilustra noastră patrie, în funcțiune ; și prin urmare trei noi inchizitori de stat îi înlocui-ră pe cei care domnise în ultimele douăsprezece luni.

Ocrotitorii mei, procuratorul Morosini adică, senatorul Zaguri și credinciosul meu prieten Dandolo îmi scriseră că, dacă nu-mi vor putea dobîndi grațierea în răstimpul celor douăsprezece luni cît urmau să stea aceștia în scaun, nu mai trăgeau nădejde s-o dobîndească vreodată ; căci, pe lîngă destoinicia lor, întîmplarea făcea ca noii inchizitori să-i cinstească cu deosebita lor prietenie. Cel dinții, inchizitorul Sagredo, era îndeaproape legat de procuratorul Morosini ; al doilea, domnul Grimani, era prieten cu scumpul meu Dandolo, iar domnul Zaguri îmi seria că-l va înriuri pe al treilea care, potrivit legii, urma să fie unul din consilierii care alcătuiesc Consiliul celor Zece.

Poate nu știe toată lumea că acest consiliu zis al celor zece se alcătuieste în realitate din șaptesprezece, căci dogele poate lua parte la el oricînd pofteste. Mă întorsei la Triest foarte hotărît să fac tot ce-mi stă în putință pentru a sluji cu credință despoticul tribunal și a fi vrednic să dobîndesc, de la dreptatea lui, grațierea care mi se cuvenea după nouăsprezece ani de surghiun pe care-i folosisem străbătînd în lung și în lat toată Europa.

La vîrsta de patruzeci și nouă de ani cîți aveam pe atunci, socoteam că nu mai am nimic de așteptat din partea Soartei, zeitate pe cît de cochetă pe atît de plină de toane, care iubește numai tinerețea și numai ei îi e prielnică și căreia îi e, pare-se, de-a dreptul silă de vîrsta coaptă și mai ales de trista bătrînețe.

Mi se părea că voi viețui fericit la Veneția, fără a mai avea nevoie de hatirurile oarbei zeițe.

cu

Socoteam că voi putea trăi pe picioarele mele, din ceea ce mă pricepeam să fac, crezându-mă la adăpost de orice năpastă, înarmat, cum eram, cu o bună școală a vieții și dezbărat altminteri de toate deșertăciunile care m-ar fi putut duce de rîpă.

Mai socoteam că inchizitorii de stat se vor simți datori să-mi dea chiar în Veneția o slujbă oarecare, cu o leafă care să-mi îngăduie un trai înlesnit, fiind singur, fără familie și hotărît să mă mulțumesc cu ce-mi trebuie ca să-mi duc zilele, lipsindu-mă de orice dorință de huzur.

Scriam Istoria tulburărilor din Polonia, întiiul volum era gata tipărit ; lucram la al doilea și aveam material destul ca să le ofer cititorilor întreaga istorie, împărțită în șapte volume. După ce sfârșeam această lucrare, socoteam să dau la lumină o traducere în stanțe a Iliadei lui Homer și nu mă îndoiam că după Iliada nu-mi va fi greu să tipăresc și altele.

Într-un cuvînt, nu mă vedeam nicidecum în primejdie de a muri de foame într-un oraș unde mii de mijloace de trai hrăneau din belșug o mulțime de oameni care oriunde aiurea nu și-ar fi putut ține viața decît cerînd de pomană.

Plecai așadar de la Gorice în ultima zi a anului 1773 și la întii ianuarie 1774 trăgeam la Triest, la hanul cel mare din piață.

Cu greu aș fi putut fi mai bine întîmpinat decît am fost. Baronul Pittoni, consulul Veneției, toți consilierii, negustorii, doamnele și toți membrii cazinoului îmi dădură cele mai vii dovezi ale plăcerii pe care o aveau revăzîndu-mă. Îmi petrecui în mijlocul lor carnavalul, în cea mai mare veselie, bucurîndu-mă de o sănătate deplină și fără ca lucrările mele literare să sufere întru nimic : căci chiar la începutul postului am dat la tipar al doilea volum al Istoriei tulburărilor din Polonia.

. întii și întii îmi atrase luarea-aminte, la Triest, a doua actriță a trupei de comediantși care juca acolo. Actrița aceasta nu era alta decît fiica așa-zisului conte Rinaldo, de care cititorii mei poate își mai amintesc, și pe care o chema Irene. O iubisem la Milano și-o cam lăsasem deoparte la Genova, din pricina lui taică-său ; îi fusesem de folos la Avignon unde, cu învoirea Marcolinei, o scosesem din încurcătură. Se scurseseră unsprezece ani fără să mai ud vorbindu-se de ea.

Am fost foarte mirat văzînd-o și mărturisesc că întil-nirea mai mult m-a necăjit decît mi-a făcut plăcere, căci văzînd-o încă frumoasă, mi-am dat seama că poate încă să-mi placă, în vreme ce, nemaiputîndu-i fi de folos, înțelegeam că trebuie să mă păzesc. Și totuși, neputînd să nu-i fac o vizită, și arzînd de dorința de a-i cunoaște povestea, mă înființai la dînsa a doua zi, puțin înainte de amiază. Mă primi sărînd în sus de bucurie, spunîndu-mi că m-a zărit la parter și că era sigură că am să vin s-o văd.

Mi-l prezentă pe soțul ei, care juca rolurile lui Scapin, și pe fiică-sa, care avea nouă ani și era înzestrată pentru dans.

Povestea ei n-a fost lungă, căci femeile știu să scurteze cînd e nevoie. Chiar în anul cînd o cunoscusem la Avignon, plecase cu taică-său la Torino. Acolo, îndrăgos-tindu-se de bărbatul pe care mi-l prezentase, își părăsise părinții

spre a se mărita cu el și se făcuse actriță spre a împărtăși întru totul soarta soțului ei.

— Știu — îmi spuse — că tata a murit, dar habar n-am ce s-a făcut cu mama.

După ce vorbirăm cît vorbirăm, îmi spuse că-i e credincioasă soțului ei, fără a ajunge însă atît de caraghioasă încît să-i răpească orice nădejde unuia care iubind-o, ar fi vrednic de luat în seamă.

— Aici — adăuga ea — n-am pe nimeni și singura mea bucurie e să poftesc cîtiva prieteni la cină, fără să mă stingherească cheltuiala, căci cîștig destul de binișor cu cîte o mică partidă de faraon.

Banca o dădea ea și mă rugă să iau și eu din cînd în cînd parte la joc.

— Mă vei vedea diseară, după spectacol — îi spusei — și, de vreme ce miza e mică, jocul fiind oprit la Triest, voi juca și eu mic, ca toată lumea.

M-am ținut de cuvînt și am cinat cu o ceată de zăpăciți, niște tineri negustorași care mureau toți după ea.

După cină, dădu un banc și nu mică îmi fu uimirea văzînd-o cu ochii mei cu cîtă dibăcie, și cu cîtă potriveală întotdeauna, mînuiește cărțile. Îmi veni să rîd cînd o văzui punîndu-și și cu mine în lucrare talentele. Nu spusei totuși nimic și plecai împreună cu ceilalți, după ce pierdui cîtiva forinți.

Era o nimica toată, dar mă simțeam jignit și nu voiam ca Irene să-și închipuie că m-a tras pe sfoară.

Văzînd-o așadar a doua zi la repetiția piesei care urma să se joace seara, îi lăudai dibăcia. Se făcu întîi a nu înțelege ; cînd îi spusei însă despre ce e vorba, avu nas să-mi spună că mă înșel.

Supărat de atîta neobrăzare, îi întorsei spatele, spu-nîndu-i :

— Are să-ți pară rău că nu recunoști, începu atunci să ridă și-mi spuse :

— Mă rog, mă rog, recunosc, dragă prietene, și dacă ai de gînd să-mi spui că ai pierdut, am să-ți întorc banii, ba chiar, dacă poftești, am să te fac părtaș la micul meu joc, fără să știe nimeni, afară de soțul meu.

— Nici una, nici alta, Irene ; n-am să mai vin nici la joc. Iți atrag însă luarea-aminte să te ferești de a-l păcăli prea rău pe vreunul din prietenii dumitale, căci se va afla și vei pierde partida, jocurile de noroc fiind cu strășnicie oprite.

— Da, știu, și nu joc decît cu banii pe masă ; de altminteri, toți oamenii aceștia mi-au făgăduit să păstreze taina.

— Eu nu mai vin să cinez la dumneata, fă-mi însă plăcerea și vino să prînzești cu mine cînd ai vreme.

Veni peste cîteva zile însoțită de fiică-sa, care îmi plăcu mult și care nu-mi respinse dezmierdările. Mai veni și pe urmă de cîteva ori, întîlnindu-l într-o zi pe baronul Pittoni; ca și mie, fetițele nu-i făceau de loc silă, și cea a Irenei plătîndu-i, o rugă pe maică-sa să-i hărăzească și lui din cînd în cînd cîntea ce mi-o hărăzea mie.

O îndemnai să nu cumva să respingă această poftire, iar baronul se îndrăgosti de ea, spre norocul Irenei, căci către sfîrșitul carnavalului fu învinuită că joacă jocuri op.rite'. iar Daronul ar fi lăsat-o pe mina poliției dacă n-ar fi înștiințat-o la vreme, ca un prieten ce-i ajunsese.

Nu i-au putut da nici o amendă, fiindcă, atunci cînd îi călcară casa agenției, nu găsiră pe nimeni.

Irene plecă din Triest la începutul postului, cu trupa din care făcea parte ; am regăsit-o, trei ani mai târziu, la Padova, împreună cu fiică-sa, care se făcuse fermecătoare și cu care mi-am înnoit cunoștința în chipul cel mai duios.

APENDICELE LUI LAFORGUE LA EDIȚIA PRINCEPS

Ajunși la sfârșitul capitolului al zecelea al acestui volum, încercăm un ciudat sentiment de nădejde spulberată, de curiozitate nesatisfăcută, precum și dezamăgirea unui cutezător drumeț care, după ce a înfruntat oboseala unui urcuș lung și anevoios, ar ajunge nu la ținta după care tinjește, la o priveliște concretă, la cunoașterea unui obiect anume, ci într-un spațiu vag, imens, scaldat într-un fel de ceață, care nu-i îngăduie ochiului să se oprească la nimic, din care mintea nu poate să-și facă nici o imagine, nici memoria să „rețină” altă amintire decât dureroasa impresie a unui vid uriaș; căci sfârșitul acestui capitol este abruptul sfârșit al Memoriilor lui Casanova, desigur nu așa cum le-a lăsat el, ci așa cum au fost găsite după moartea interesantului aventurier, ori mai curînd așa cum au ajuns pînă la noi ; căci dacă ne gîndim la frământările de care a avut parte în ultimii ani de viață, fră-mîntări care n-au fost, poate, decît urmarea și rodul unei susceptibilități deosebit de iritabile, întinsul cîmp al ipotezelor ne îngăduie să presupunem, lucru foarte de crezare, că, în scrierile lui, s-a purtat cam aspru cu anume inși cu care situația lui îl silea să aibă zi de zi de-a face ; iar această presupunere ne duce în chip firesc la încheierea că a fost sustras și distrus tot ce ar fi putut jigni onoarea sau amorul-propriu al supraviețuitorilor interesați.

1 Capitolul XLV din volumul al treilea, în ediția noastră.

Oricum ar fi, e lesne de înțeles că, după ce am îngrijit, rînd cu rînd, publicarea unei atît de întinse lucrări, după ce ne-am familiarizat, printr-un contact atît de îndelungat, cu omul interesant care, în aceste Memorii, ne-a lăsat vastul tablou autograf al vieții sale, al unei vieți atît de pline de amărăciuni, atît de aventuroase, atît de bogate în experiențe, atît de captivante prin atracția varietății, prin farmecul unui taifas slobod și fără nici o pretenție, atît de instructive prin atîtea adinele cugetări; e lesne, zic, de înțeles că, după intima cunoaștere a unei jumătăți de secol aproape, încercăm desigur o mare părere de rău că ne despărțim de ele într-un chip atît de neașteptat, că ne despărțim așa dintr-o dată de un tovarăș plăcut pe care obișnuința ne-a făcut să-l îndrăgim și pe care nu-l putem însoți pînă la sfârșitul călătoriei sale. Nu ne-a spus tot și, făgăduindu-ne cel puțin încă un volum, ne-a ațîțat curiozitatea. De ce îl părăsim înainte de a-l fi ascultat pînă la capăt ? De ce nu-l însoțim mai departe în labirintul nenumăratelor lui întîlniri pe care le-ai putea lua adesea drept niște plăsmuiri de romancier, dacă simplitatea istorisirii, dacă puținătatea de pretenții pe care o vădește povestirea nu le-ar da toate trăsăturile adeVărului ?

Zadarnice păreri de rău ! Zadarnice oftări !

Presupunînd că același sentiment îl împărtășesc cei mai mulți dintre cititori, încredințați că nu există nici unul care nu l-ar fi însoțit bucuros pe Casanova pînă la capătul firesc al slobodei sale povestiri despre el însuși și despre intîmplările care au dat o anumită importanță vieții sale, am făcut toate cercetările cu puțință spre a găsi materiale nu în stare să-i mulțumească pe deplin fireasca curiozitate, ci să-i mai aline cumva necazul curmării acestor Memorii și neștiința în care ne lasă cu privire la sfîrșitul carierei sale, urmarea, de bună seamă, distrusă, a lucrării.

Totuși, trebuie s-o mărturisim, cercetările noastră au fost puțin rodnice. Am scotocit în două pachete de hîrtii depozitate la biblioteca din Dux, locul unde a închis ochii Casanova ; n-am găsit însă decît fragmente despre nenumărate și felurite subiecte, fără nici o legătură între ele și fără nici o însemnătate în ce privește biografia eroului nostru.